

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

2019 - 2023

МУЗИЧКА ШКОЛА
„ДР МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“
КРАГУЈЕВАЦ

МУЗИЧКА ШКОЛА „МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“, КРАГУЈЕВАЦ

МУЗИЧКА ШКОЛА „ДР МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“
Кнеза Милоша бр. 5 , Крагујевац

Име и презиме директора:

Светлана Стојилковић

Тел:034 305-125

Секретар школе:

Јелена Миливојевић

Тел/факс:034 305-135

e-mail: mskragujevac@gmail.com

<http://www.ms-kragujevac.com>

МУЗИЧКА ШКОЛА „ДР МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

2019-2023

Председник Школског одбора:

Јован Убовић

Директор:

Светлана Стојилковић

Крагујевац, јун 2019. год.

СТРУЧНИ АКТИВ ЗА РАЗВОЈ И ИЗРАДУ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА:

1. Координатор: Милош Сретеновић, стручни сарадник, психолог
2. Лидија Јевремовић, помоћник директора и професор соло певања
3. Владимир Перић, професор српског језика и књижевности
4. Дина Војводић, професор теоретске групе предмета
5. Дарко Димитријевић, професор хармонике
6. Катја Пуповац, професор хармонике
7. Соња Јанковић, професор клавира

САДРЖАЈ

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ	6
О НАМА	7
ИСТОРИЈАТ ШКОЛЕ	8
СНАГА	8
МИСИЈА.....	9
ВИЗИЈА	9
МОТО ШКОЛЕ.....	9
ОПШТЕ ОСНОВЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	11
СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	11
Језик на коме се остварује образовно васпитни програм	13
ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ ЗА УЧЕНИКЕ УПИСАНЕ ОД ШКОСЛКЕ 2019/2020	14
ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ И УЧЕЊА	16
ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД	21
ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ	27
ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	27
ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ	71
ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА (КЛАВИР И ХАРМОНИКА)	155
ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ.....	195
ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ	295
СОЛО ПЕВАЊЕ	305
ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ	359
ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ ЗА УЧЕНИКЕ УПИСАНЕ ПРЕ ШКОСЛКЕ 2019/2020 ГОДИНЕ	513
СРЕДЊА МУЗИЧКА ШКОЛА	599
НАСТАВНИ ПЛАНОВИ	600
ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА	607
НАСТАВНИ ПОГРАМИ	612
СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ ЗАЈЕДНИЧКИ ЗА СВЕ ОДСЕКЕ СРЕДЊЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ.....	612
ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОДСЕК.....	663
ТЕОРЕТСКИ ОДСЕК.....	762
ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ.....	785
МЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА	803
ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ	830
ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ У МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ	841
ПРОГРАМИ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА У ШКОЛИ	851
ПРОГРАМИ СТРУЧНИХ ОРГАНА, ТИМОВА И ПЕДАГОШКОГ КОЛЕГИЈУМА	881

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

- Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник РС“ бр. 88/2017;27/2018 – други закони и 10/2019
- Закон о основном образовању и васпитању, „Службени гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017; 27/2018 – други закони и 10/2019
- Закон о средњем образовању и васпитању, „Службени гласник РС“, бр. 55/2013, 101/2017; 27/2018 – други закони
- Правилник о општим основама школског програма (Објављено у „Просветни гласник“, бр. 5/04).
- Правилник о Националном оквиру образовања и васпитања, „Службени гласник РС“, бр. 98/2017.
- Правилник о упису ученика у средњу школу, „Службени гласник РС“, бр. ;23/2018, и 30/2019
- Правилник о плану и програму наставе и учења за сновно музичко образовање и васпитање (Сл. Гласник РС - Просветни гласник бр. 5/2019)
- Правилник о плану и програму за стицање образовања у четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада култура, уметност и јавно информисање, Сл. Гласник РС - Просветни гласник 9/1993; 2/1994, 4/1996, 19/1997, 15/2002, 10/2003, 7/2005, 4/2006, 4/2007, 4/2009, 8/2009, 11/2010, 10./2013, 11/2013, 14/2013, 10/16
- Правилник о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама, „Службени гласник РС – Просветни гласник“ бр. 6/90 и „Просветни гласник“ бр. 4/91, 7/93, 17/93, 1/94, 2/94, 2/95, 3/95, 8/95, 5/96, 2/02, 5/03, 10/03, 24/04, 3/05, 6/05, 11/05, 6/06 и 12/06; 8/08, 1/09, 3/09, 10/09, 5/10, 8/10-испр, 11/13, 14/13, 05/14, 3/15, 11/16, 13/18, 30/19 - др правилник
- Правилник о стандардима квалитета рада установе, „Сл. Гласник РС - Просветни гласник“ бр 14/2018
- Правилник о организацији и остваривању екскурзије „Сл. Гласник РС - Просветни гласник“ бр 30/2019
- Правилник о програму опште и уметничке матуре „Сл. Гласник РС - Просветни гласник“ бр 11/17
- Правилник о обављању друштвено-корисног рада „Сл. Гласник РС - Просветни гласник“ бр 68/18
- Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа и части или достојанства личности „Сл. Гласник РС -“ бр 65/18

О НАМА

ИСТОРИЈАТ ШКОЛЕ

Када је основана, пре 67 година (1948.) (МШ др Милоје Милојевић) отпочела је са радом као нижа музичка школа, са два наставника виолине, два наставника клавира и по једним наставником флауте, кларинета и соло певања.

Године 1952. прерасла је у средњу музичку школу са наставно-теоретским одсеком. Као таква ради до 1956. године, када се привремено укида.

После неколико година, (1962.године), поново је отворена и од тада следи њен развој и успон.

У неколико последњих година Школа је толико развијена да запошљава више од 150 наставника.

Музичка школа "др Милоје Милојевић" у Крагујевцу сада представља сложену организацију од две школе: основне и средње, које функционишу са заједничком управом, стручном службом и наставницима.

У **основној** школи има осам одсека: клавир, хармоника, гудачки одсек, дувачки одсек, трзачки одсек, црквено појање са типиком, соло певање, српско традиционално певање.

У **средњој** школи постоје три образовна профила: музички извођач, музички сарадник, музички извођач црквене музике. Најспособнији ученици школе уписују све образовне профиле при музичким академијама и факултетима у: Београду, Новом Саду, Приштини (Звечану), Нишу, Подгорици, Српском Сарајеву и, што је од посебог значаја, у Крагујевцу. Школа има истакнуто место у вршењу просветне и културне мисије у локалној средини.

Може се поносити доприносом развоју музичке културе у окружењу, организовањем и приређивањем бројних концерата и манифестација. Један је од важних фактора који је допринео отварању факултета за музичку културу у Крагујевцу (у оквиру ФИЛУМ-а).

За изузетне педагошке резултате 1996.године је награђена највишим градским признањем - Октобарском наградом града Крагујевца.

Професори су увек имали у виду значај квалитетног образовања и трудили се да остваре добре резултате. То није увек било лако, али ентузијазам, оптимизам и енергија увек су били покретачи рада и за њих и за ученике.

Ученици школе стално учествују на домаћим и међународним такмичењима, где постижу значајне резултате.

Све то чини да Школа ужива велики углед и важи за једну од најбољих музичких школа у држави и ван ње.

СНАГА

Снага наше школе је квалитетан професорски кадар и високо професионални однос према раду.

Снага наше Школе је подмладак у МУЗИЧКОМ ЗАБАВИШТУ које је основано са циљем да се најмлађи чланови друштва упознају са музиком и светом звука који их окружује, да оплемењују своју дечју машту и креативно се развијају кроз музику, игру и дружење ..... Циљ је да најмлађи упознају основне музичке појмове и вештине кроз песму, игру, бројалице и музичке приче. Овде учимо децу да воле музику и помажемо им да стекну основну музичку културу, а уједно их и припремамо за (евентуални) упис

у основну музичку школу. У музичко забавиште се могу уписати деца која имају 4, 5 или 6 година. Рад са децом одвија се у групама, које се формирају према годишту деце, тако да полазници буду у групи са својим вршњацима. Настава се одвија два пута недељно, а час траје 45 минута.

Снага наше Школе је развијање способности свирања на музичком инструменту међу готово 1200 ученика који стичу прва знања и усвајају основне вештине свирања на жичаним, дувачким или инструментима са диркама, односно певања, сврстаним у 8 одсека:

ГУДАЧКИ ОДСЕК (виолина, виола, виолончело и контрабас)

ДУВАЧКИ ОДСЕК (флаута, кларинет, саксофон, труба)

КЛАВИРСКИ ОДСЕК

ТРЗАЧКИ ОДСЕК (гитара, харфа и тамбура и мандолина)

ОДСЕК СОЛО ПЕВАЊА

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНОГ НАРОДНОГ ПЕВАЊА

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНОГ НАРОДНОГ СВИРАЊА

ОДСЕК ХАРМОНИКЕ

Снага наше Школе је у стварању будућих професионалих музичара – солиста, камерних или оркестарских музичара – сада ученика четворогодишње СРЕДЊЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ који се образују у оквиру образовних профила:

МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – КЛАСИЧНА МУЗИКА

МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – ТРАДИЦИОНАЛНА МУЗИКА

МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ - ЦРКВЕНА МУЗИКА

МУЗИЧКИ САРАДНИК – ТЕОРЕТИЧАР

ДИЗАЈНЕР ЗВУКА

Снага наше Школе је у постојању и заступљености свих инструмената симфонијског оркестра у оквиру наставе. Разноврсност инструмената који могу бити изучавани на нивоу основне или средње музичке школе, даје нам нову снагу – снагу развијања осећаја уметничке припадности кроз различите облике заједничког музицирања.

Мисија:

Пружање квалитетног музичког образовања, развијање свих видова интелигенције путем музике и укључивање ученика и родитеља у сарадњу са културним, уметничким и осталим факторима окружења.

Визија:

Школа као отворен музички центар са мноштвом програма и пројеката, потеклих од наставника, ученика и родитеља, који се реализују у сарадњи са целокупним окружењем: локалним и глобалним.

Мото:

Carpe scholae!

ОПШТЕ ОСНОВЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Опште основе школског програма јесу основа за: утврђивање основа програма по циклусима у основном и врстама средњег образовања и васпитања; доношење програма завршних и матурских испита; доношење школског програма и утврђивање критеријума вредновања квалитета образовања и васпитања.

Основно и средње образовање и васпитање остварује се на основу школског програма који школа доноси у складу са законом.

Школским програмом подразумевају се сви садржаји, процеси и активности усмерени на остваривање циљева и исхода образовања и васпитања, прописани на републичком и школском нивоу.

Школски програм школе састоји се од општег и посебног дела.

Заступљеност наставе општег и посебног дела школског програма одређена је Законом и посебним основама школског програма за сваки разред.

СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Сврха програма образовања

Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.

Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економским, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

Општи принципи образовања и васпитања су:

- поштовање неповредивости људског живота и индивидуалне вредности, идентитета и интегритета сваког људског бића;
- једнака вредност сваког и једнакоправност свих;
- уважавање и поштовање свих учесника у образовном процесу;
- поштовање и неговање основних људских права и слобода и права детета;
- уважавање и поштовање личности и личних својстава, узрасних и развојних карактеристика ученика и индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања;
- праведност, правичност и солидарност;
- децентрализација, демократизација и професионализација;
- доступност и квалитет;
- одговорност учесника у образовном процесу и носилаца интереса у образовању;
- поштовање, неговање и одговорност за одржање и унапређивање природне и социјалне средине;
- образовање је доживотни процес.

Принципи на којима се заснива образовни процес:

- образовање припрема за информационо, технолошки напредно, глобално друштво;
- образовање се остварује комбиновањем дисциплинарног и интегрисаног приступа;
- образовање се остварује активним, кооперативним и партиципативним методама наставе и учења;
- квалитет и ефикасност образовања и успех у образовању одређују се степеном остварености исхода;
- образовање се остварује у развојно и образовно подстицајном окружењу.

Општи циљеви образовања и васпитања

Образовање и васпитање развија знања, вештине, ставове и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, уз поштовање других особа, њиховог идентитета, потреба и интереса и активно и одговорно учествује у економском, друштвеном и културном животу и доприноси демократском, економском и културном развоју друштва.

Образовање и васпитање се остварује са циљем да сваком ученику омогући:

- развој свих аспеката личности, у складу са развојним потребама, потенцијалима и интересовањима;
- да упозна себе и да самостално, промишљено и одговорно доноси одлуке које се тичу сопственог развоја и будућег живота, и промишљено и одговорно учествује у доношењу одлука друштвених група и заједници којој припада;
- познавање и разумевање природног и друштвеног окружења, њихове међусобне повезаности и сопственог места у њима;
- развој осећања припадности социјалним групама и друштву као целини, као и осећање припадности ширем европском простору.

Образовање и васпитање се остварује са циљем да ученика оспособи за:

- континуирано образовање, у складу са властитим потребама, интересима, потенцијалима и интересовањима;
- успешно суочавање са изазовима савременог света и живота и изазовима будућности;
- избор и стицање професије, у складу са способностима, интересовањима и економским окружењем, осигурање запослења и остваривање сопствених прихода;
- изградњу и усвајање вредносних ставова;
- активно учешће у очувању и неговању сопствене традиције и културе, као и традиције и културе других;
- заштиту сопствених потреба и интереса, развој и очување сопствене аутономије и интегритета, уз поштовање аутономије и интегритета других особа;
- уважавање, сарадњу и солидарност са припадницима различитих социјалних, етничких и културних група и активно учешће у развоју и очувању друштвене кохезије;
- физички активан и здрав начин живота и креативно коришћење слободног времена;
- будуће партнерске односе, брачни и породични живот и одговорно родитељство;
- активно учешће у заштити и очувању природе и природних ресурса.

Општи циљеви музичког образовања и васпитања

Музичко образовање и васпитање остварује се са циљем да сваком ученику омогуће:

- развој репродуктивно-креативних и естетских аспеката личности у складу са развојним потребама, уметничким потенцијалима и интересовањима;
- да упозна себе и да самостално, промишљено и одговорно доноси одлуке које се тичу првенствено уметничког развоја и будућег живота;
- да се определи и оспособи за одређену уметничку професију, да осигура уметничко ангажовање (запослење) и остварује сопствене приходе;
- познавање и разумевање друштвеног и културног окружења, њихове међусобне повезаности и сопственог места у њима;
- развој осећања припадности друштву и култури као целини и осећања припадности ширем европском друштвеном и културном простору.

Музичко образовање и васпитање остварују се са циљем да сваког ученика оспособи за:

- континуирано уметничко образовање у складу са сопственим потребама, интересима, потенцијалима и интересовањима;
- изградњу и очување личне уметничке аутономије и интегритета;
- успешно суочавање са изазовима будућег уметничког живота;

- креативно коришћење слободног времена и аматерско бављење уметношћу;
- усвајање и изградњу општекултурних и цивилизацијских вредносних ставова који произилазе из националне, европске и светске културне баштине;
- очување и преношење властитог културног наслеђа;
- активан допринос развоју, очувању и неговању властите традиције и културе;
- уважавање, сарадњу и солидарност са припадницима различитих етничких и културних група;
- допринос интеграцији у укупне европске културне и уметничке токове.

Општи исходи образовања и васпитања

Након завршетка основног и средњег образовања и васпитања ученик ће:

- бити способан да ефикасно комуницира на српском језику, матерњем језику и бар једном страном језику;
- бити способан да уочава, анализира и решава проблеме;
- бити способан да поставља реалне и остварљиве циљеве и плански и одговорно ради на њиховој реализацији;
- бити способан да учествује у тимском раду;
- бити информатички писмен и способан да информационе технологије користи на сврсисходан, ефикасан и одговоран начин;
- поседовати систем основних знања о природном и друштвеном окружењу и свом месту у њима;
- познавати своје способности и особине, поштовати себе и бити способан да управља сопственим развојем и животом;
- поседовати личну аутономију и интегритет;
- поседовати осећање социјалне припадности и привржености сопственој породици, нацији и култури, познавати традицију и учествовати у њеном очувању;
- познавати и поштовати идентитет, културу и традицију других социјалних група и заједница и бити способан и заинтересован да комуницира и сарађује са њиховим припадницима;
- бити способан да језиком уметности изрази сопствена осећања, вредности и поглед на свет;
- бити способан да разуме различите форме и медије уметничког изражавања и комуникације;
- бити одговоран према сопственом здрављу и његовом унапређивању и способан за самостално и организовано бављење физичком активношћу;
- бити одговоран према очувању и унапређивању квалитета животне средине;
- уважавати и поштовати друге особе;
- познавати и уважавати основна људска права и права детета.

Општи исходи и стандарди образовања

Општи исходи образовања и васпитања резултат су целокупног процеса образовања и васпитања којим се обезбеђује да деца, ученици и одрасли стекну знања, вештине и вредносне ставове који ће допринети њиховом развоју и успеху, развоју и успеху њихових породица и друштва у целини.

Систем образовања и васпитања мора да обезбеди све услове да деца, ученици и одрасли постижу опште услове, односно буду оспособљени:

- Усвајају и изграђују знања, примењују и размењују стечено знање;
- Науче како да уче и да користе свој ум;
- Идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко и креативно мишљење;
- Раде ефикасно са другима као чланови тима, групе, организације и заједнице;
- Прикупљају, анализирају организују и критички процењују информације;
- Ефикасно и критички користе науку и технологију, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животној средини.

Остваривање општих исхода образовања и васпитања обезбеђује се укупним образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања, кроз све облике начине и садржаје рада.

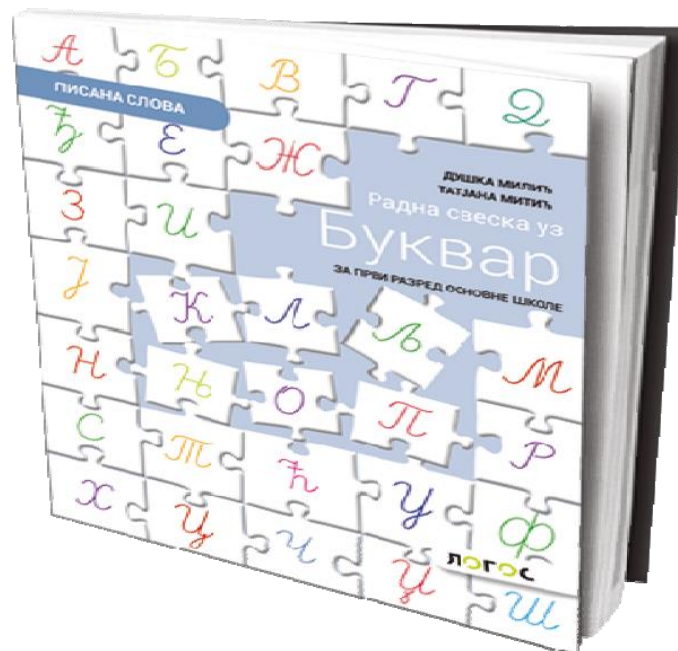
Остваривање принципа циљева и стандарда постигнућа

На крају првог квартала у првом полугодишту и трећег квартала у трећем полугодишту, школа је у обавези да у року од 8 дана завршетка квартала писмено обавести родитеља или старатеља ученика о постигнутом успеху у учењу и владању, броју изостанака са наставе и изреченим васпитним мерама односно васпитно-дисциплинским мерама. Обавештење се доставља лично, на родитељском састанку или препоручено поштом.

За време зимског распуста школа може да планира реализовање додатног и допунског рада са ученицима.

Језик на коме се остварује образовно васпитни програм

Наставни план и програм се остварује на српском језику – ћирилично писмо.

**ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И
ВАСПИТАЊЕ ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИ СУ УПИСАЛИ ОД ШКОЛСКЕ 2019/2020**

НАСТАВНИ ОДСЕЦИ

1. Одсек за класичну музику
2. Одсек за српско традиционално певање и свирање

**ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И
ВАСПИТАЊЕ**

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус						Други циклус					
	I разред		II разред		III разред		IV разред		V разред		VI разред	
	Фонд часова											
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	120	6	120	7	231

**ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И
ВАСПИТАЊЕ**

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	6	210	7	231

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Соло певање	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	33
СВЕГА	5	175	5	175	5	175	6	198

**ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ -
ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ**

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	1	35	1	35	1	35	1	33
Групно певање	1	35	1	35	1	35	1	33
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	33
СВЕГА	5	175	5	175	5	175	6	198

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Групно свирање	-	-	-	-	1	35	1	33
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
СВЕГА	4	140	4	140	5	175	6	198

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

У оквиру шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се следећи инструменти: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа (педална и непедална), клавир, хармоника, флаута, обоа, кларинет, саксофон, фагот, хорна, труба, тромбон и ударалке.

У оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања изучавају се соло певање, контрабас и туба.

Поред наставе инструмента, односно певања, на Одсеку за класичну музику изучавају се: солфеђо, теорија музике, оркестар, хор, камерна музика и упоредни клавир.

2. ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Српско традиционално свирање на народним инструментима и српско традиционално певање изучава се у оквиру четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Изучавају се жичани (гусле, различите врсте тамбура...) и дувачки инструменти (фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде...).

ИСПИТИ

У основној музичкој школи полагају се следећи испити:

- пријемни;
- годишњи;
- разредни;
- поправни;
- завршни;
- испит за ниво знања првог циклуса и
- испит за ниво знања основне музичке школе.

Пријемни испит полаже се пре уписа у I разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам и музичка меморија. Ученици који су похађали програм припремног разреда, полагају пријемни испит.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из главног предмета полагају ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег – II, III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из солфеђа полагају ученици III и VI разреда шестогодишњег и II и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Завршни испит из теорије музике полагају ученици VI разреда шестогодишњег и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из упоредног клавира, полагају ученици II и IV разреда Соло певања.

Ученици који на годишњем испиту основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред. Ученици који на годишњем испиту

добију негативну оцену из неког од осталих предмета полажу поправни испит у августовском року.

Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом. Ванредни ученици полажу годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.

Ученици који убрзано напредују полажу годишњи испит у три испитна рока, у јануарском, јунском и септембарском испитном року.

Разредни испит полажу ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред. Ученици такође полажу разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом. Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полажу поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.

Поправни испит полажу ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полаже годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полажу поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полаже поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

СМОТРЕ

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године према наставном плану и програму одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма.

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

1) Настава главног предмета – инструмента, односно певања

- Током шестогодишњег (у I, II и III разреду) и четворогодишњег (у I и II разреду) основног музичког образовања и васпитања, час траје 30 минута, а у свим осталим разредима 45 минута. Настава главног предмета и упоредног клавира је индивидуална у свим разредима.
- Час упоредног клавира за соло певање и српско традиционално певање траје 45 минута.

2) Настава солфеђа и теорије музике

- Часови солфеђа и теорије музике трају по 45 минута.

3) Настава оркестра, хора и камерне музике

- Настава оркестра је обавезна за ученике IV, V и VI разреда виолине, виоле, виолончела, тамбуре, мандолине, хармонике, флауте, обое, кларинета, саксофона, фагота, хорне, трубе, тромбона, ударалки, као и за ученике III и IV разреда контрабаса и тубе. Поред стандардних оркестарских састава Школа може да формира и оркестре нестандарних састава у зависности од заступљености инструмената по врсти и годинама учења.
- Ученици инструмента који не свирају у оркестру обавезни су да похађају наставу хора.

- Настава камерне музике организује се за ученике IV, V и VI разреда шестогодишњег, као и за ученике III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања у случају када школа није у могућности да формира велике ансамбле – хор и оркестар и у оквиру додатне наставе.
- Часови оркестра, хора и камерне музике трају по 45 минута. За потребе јавне и културне делатности могуће је повећати фонд часова из ових предмета.

КЛАВИРСКА САРАДЊА – КОРЕПЕТИЦИЈА

Часови корепетиције у првом циклусу за гудачке, дувачке и ударачке инструменте трају 15 минута недељно по ученику.

Часови корепетиције за гудачке, дувачке и ударачке инструменте у другом циклусу трају 30 минута недељно по ученику.

Ученици првог циклуса соло певања наставу корепетиције имају 30 минута недељно по ученику, а другог циклуса 45 минута недељно по ученику.

Наставник корепетитор држи ученику наставу у присуству његовог наставника главног предмета и самостално као припрему за јавни наступ.

ДОДАТНА НАСТАВА

Организовање додатне наставе у свим разредима предлажу стручна већа предмета.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Организовање допунске наставе предлажу стручна већа предмета. Допунска настава организује се за ученике који у учењу имају тешкоће због којих не постижу задовољавајући успех.

КУЛТУРНА И ЈАВНА ДЕЛАТНОСТ

Културна и јавна делатност основне музичке школе најуже је повезана са њеном образовно-васпитном улогом и чине је:

- организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата (солисти, ансамбли, оркестри и хорови);
- организовање концерата гостујућих музичких уметника;
- активности везане за организовање учешћа ученика на домаћим и међународним музичким такмичењима (за солисте, камерне ансамбле, оркестре и хорове); смотре, фестивалима и сличним манифестацијама, као и за самостално организовање оваквих манифестација;
- организовање разних врста прослава, меморијала, размена, гостовања и сличних манифестација;
- организовање мајсторских курсева истакнутих музичких педагога и извођача;
- организовање студијских путовања;
- организовање медијских промоција разне врсте;
- успостављање разних облика сарадње са домаћим и иностраним образовним и културним институцијама.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ МУЗИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА:

1. Развијање музичких способности – слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије;
2. Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента/гласа;
3. Овладавање основном техником свирања, односно вокалном техником на одабраном инструменту/гласу;
4. Развијање вештине коришћења различитих елемената музичке изражајности (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације) у стилском и емоционалном обликовању композиција;
5. Стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу.
6. Развијање стваралачких способности, критичког мишљења мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
7. Развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
8. Развијање личног и националног идентитета кроз очување музичке традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
9. Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
10. Усвајање правила понашања при слушању и извођењу музике.

ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за ниво основног образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Наставни програми су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања и разговор са колегама.

Препоруке за планирање образовно-васпитне праксе и праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама ученика.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

Назив предмета **СОЛФЕЂО - ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД**

Циљ **Циљ** учења предмета Солфеђо у припремном разреду је да код ученика развије љубав према музици, слободу и способност да се изразе кроз музику, чиме се ствара квалитетна основа за даљи наставак бављења музиком.

Разред **Припремни**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи покрете док слуша дечије и народне песме и примере из литературе; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – препозна различите инструменте и извођачке саставе, и разлику између вокалне и инструменталне музике; – наведе композиторе чију је музику имао прилике да слуша и заволи; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – пева по слуху песмице моделе; – опише својим речима доживљај музике у дуру и молу; – опише својим речима доживљај 	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање музике уз покрет. Слушање музике уз цртање. Елементи музичке писмености (препознавање кроз слушање). Музички Орфофв инструменти, хор, оркестар и ансамбли. Вокалана и инструментална музика. Дела различитих музичких жанрова примерени узрасту.</p>
	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ МЕЛОДИКА, РИТАМ И МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ</p>	<p>Певање дечијих и народних песмица примереног садржаја и карактера, различитог тонског рода и песмица модела. Препознавање дурског и молског тонског рода. Развој музикалности. Музичка графомоторика: писање нотних вредности у линијском систему, писање виолинског и бас кључа. Основне ознаке за динамику (<i>forte</i>, <i>piano</i>). Основне ознаке за темпо (спор и брз). Препознавање нотних трајања у примеру. Покрет у функцији ритма.²</p>

<p>музике различитог жанра и карактера;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише ноте различитог трајања и кључеве уз помоћ наставника; – препозна и изводи песмице различитом динамиком (јакo и тихо); – препозна и изводи песмице различитог темпа (споро и брзо); – изводи ритам уз покрет; – уочи разлику између дводела и тродела; – прати своје певање уз помоћ ритмичког инструмента; – пева и препозна задате тонове и мотиве неутралним слогом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – прави музичке инструменте од различитих материјала; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице. 		<p>Извођење ритмичке пратње- Орфов инструментаријум (бубњићи, звечке, ...) и ручно израђени инструменти. Опажање и интонирање тонова и мотива неутралним слогом. Записивање нотних трајања: четвртине и осмине. Транспоновање песмица по слуху.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице. Ритмичка пратња дечијим музичким инструментима: звечке, фрулице, даире,...</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>
<p>Јавни наступи: Јавни час - извођење научених песмица</p>		

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон-

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу и стицању знања и вештина.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји наставе припремног разреда су усмерени ка развоју интересовања и љубави према музици. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад мождане функције и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу), рад треба ефикасно организовати.

Код најмлађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава у припремном разреду се састоји из неколико области-тема: слушање музике, мелодика, опажање-интонирање, музичко стваралаштво, ритам и музички бонтон. Наведене области су међусобно повезане и иако се посебно савладавају, оне чине нераскидиву свеобухватну целину.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Активним слушањем музике ученици опажају елементе и облике уметничког дела, разликују инструменте и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик –сличност и различитост делова у композицији. Оно знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Цртањем и покретом током слушања музике, ученици преносе мисли и осећања развијајући креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком и на тај начин негује се квалитетна музичка публика.

МЕЛОДИКА

Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији. Певају се музички модели, песме са текстом, мелодије различитих жанрова, српске народне песме, као и песме различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности. Примери се обрађују по слуху, наравно, уз помоћ наставника, и инструменталну пратњу.

У припремном разреду ученици на задатим мотивима препознају смер кретања мелодије (навише-наниже), скокове или поступан покрет, динамичке контрасте (тихо-јак), темпо (брзо-споро), метричке разлике (дводелни и троделни метар).

Осим опажањем, ове елементе ученици савладавају и интонирањем развијајући при том и музичку меморију.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Музичким стваралаштвом, ученици се у припремној настави могу бавити мењањем мелодијских мотива, као и преобликовањем мелодије и ритма познатих песама као и креирањем бројалица на задати текст. Тиме се стварају нове, једноставне, јединствене креативне мелодијско ритмичке целине.

Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђени инструменти).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност ученика, али и наставника.

Дидактичко-музичка игра

Музичке игре су идеално средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. Кроз игру се подстиче али и развија природна радозналост детета, развијају се способности запажања и изражавања-памћење, говор, мишљење. Ј. А. Коменску наглашава важност игре у предшколском одгоју те истиче да ће и школа деци бити привлачнија ако се буде учило кроз игру.

Развој савремених технологија

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике (коришћењем асоцијативних слика, квизова, видео клипова, укрштених речи,...).

РИТАМ

Ритам се развија кроз покрет и певање. На тај начин се подстиче активна настава која доприноси већој мотивацији и бољим резултатима.

Ученик изражава свој доживљај музике, прати покретом песме и композиције: плескањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,... те при том опажа и усваја елементе ритма.

МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Савладавањем основних музичких елемената писањем, цртањем и бојењем код ученика се подстиче развој музичке графомоторике (писање нота на линијама и у празнинама, писање виолинског и бас кључа,...)

МУЗИЧКИ БОНТОН

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Ученике треба подстицати да пажљиво слушају и коментаришу извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понашају на концертима и јавним наступима.

Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У припремном разреду ученици се не оцењују, али је наставник у обавези да води педагошку документацију и запажања о ученицима.

Посебан изазов и уживање за ученике представља јавни наступ при чему се приказује пређени програм.

1.1. ШЕСТОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(виолина, виола, виолончело)

Назив предмета **ВИОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике виолине и начин добијања тона; – правилно стоји и држи инструмент и гудало; – изводи пицикато и основне потезе гудалом; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у првој позицији на свим жицама; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; – примени основне елементе нотне писмености у свирању нотног текста у виолинском кључу; – примени што богатију музичку фантазију коју је развио путем приче и игре са наставником у свирању; – користи различита музичка изражајна средства у зависности од карактера	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – квалитет звука на празним жицама; – држање и вођење гудала по једној жици; – прелазак са жице на жицу; – основне динамичке различитости по једној жици; – расподела гудала. <p><u>Основни потези:</u> деташе, легато, маркато (2 и 4 нота на једно гудало).</p> <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поставка прве позиције; – разлика степена и полустепена; – прва позиција, распореди прстију (полустепен 2-3 и 1-2 прст); – поставка прстију и уопређивање полустепена

<p>музичког примера уз помоћ наставника;</p> <ul style="list-style-type: none"> – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>у односу на суседне жице.</p> <p>Једноставне вежбе за развој моторике прстију леве руке. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвуком у једној октави.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска А) – К. Тахтациев: <i>Виолина 1</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија I–II разред</i> – Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> – Ј. Јорданова: <i>Буквар за мале виолинисте</i> – З. Мемедовић: <i>Учим да свирам виолину</i> – Д. Марковић: <i>Почетна школа за виолину, I свеска</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – три дурске, односно молске скале са трозвучима; – двадесет вежбица, етида; – десет малих комада песмица 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна једнооктавна скала са трозвучима (квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд); – Једна етида или комад – Један комад или први став концертина 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изражајно пева и свира песмице на виолини; – интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; – примени основне елементе нотне писмености у свирању задатог нотног текста у виолинском кључу; – примени ознаке за динамику и темпо; – пренесе музичку фантазију коју је развио у раду са наставником кроз свирање; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже самопоуздање у току јавног наступа; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака; – уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Усавршавање технике свирања на виолини.</p> <p>Темпо (andante, moderato, allegro, presto...).</p> <p>Динамика (piano, mezzo piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo...).</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – квалитет звука кроз динамичке промене; – динамичко нијансирање; – јасна расподела гудала уз различите ритмичке јединице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – повезивање свих жица кроз потезе легата. <p>Потези: деташе, легато (4 и 8 нота на једно гудало), стакато, маркато и мартеле.</p> <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прва позиција, сви распореди прстију; – поставка првог прста уз пражих; – лака хроматика у првој позицији;

		<ul style="list-style-type: none"> – глисанда до III позиције на свим жицама; – поставка прстију у односу на суседне жице кроз легато потез (припрема за једноставне акорде). <p>Вежбе за развој моторике прстију леве руке. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале са дурским или молским трозвуком кроз једну или две октаве у првој позицији.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Грегоријан: <i>Скале</i> – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – „<i>Изабране етиде</i>“ различитих аутора I- III разреда (издање Москва, „Музика“) – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска А) – К. Тахтациев: <i>Виолина 2</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: – <i>Хрестоматија I-II разред и II-III разред</i> – Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> – Ј. Јорданова: <i>Буквар за мале виолинисте</i> – Д. Марковић: <i>Почетна школа за виолину, I и II свеска</i>
--	--	--

Обавезни минимум програма

- четири дурске, односно молске једнооктавне или двооктавне скале са трозвучима
- шест етида са различитом проблематиком

– четири комада различитог карактера
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.
Програм смотри – Једна једнооктавна или двооктавна скала са трозвучима; – Једна етида – Два комада различитог карактера или варијације или први став концерта (кончертина)

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета

ВИОЛИНА

Циљ

Циљ наставе и учења Виолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – свесно меморише нотни текст; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; – прати интонацију и коригује се; – примењује ознаке темпа, карактера, динамике и агогике; – користи вибрато на дужим нотама; – изводи правилно техничке 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музичка меморија - неговање и развијање. Самостално вежбање – планирање и процедуре. Држање инструмента и гудала (контрола) Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Усавршавање технике свирања на виолини. Темпо (ларго, виваће, sforzando, глисандо, ритенуто, аћелерандо...).

вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника;

- самостално и свакодневно вежба;
- активно слуша часове и јавне наступе других ђака
- уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације;
- учествује на јавним наступима у школи и ван ње;
- прати музичку фразу у току јавног наступа;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

Техника десне руке:

- вођење гудала на две жице истовремено, деташе;
- увод у акорде наниже на три жице;
- место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...

Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8 нота на једно гудало), стакато, маркато, мартеле, спикато.

Техника леве руке:

- коришћење бар две различите позиције без прелаза;
- почетне вежбе вибрата;
- хроматика;
- природни флажолети;
- једноставни двозвуци са коришћењем једног прста и празних жица;
- једноставни акорди на три жице;

Музички бонтон.

Скале и трозвуци

Дурске и молске скале са трозвучима (дурски или молски квинтакорд и квартсектакорд) у једној позицији, кроз једну или две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Шрадик: *Школа виолинске технике* (I свеска)
- Грегоријан: *Скале*
- А. С. Шаљман: *Бићу виолиниста* (I свеска Б)
- К. Тахтачиев: *Виолина 2*
- Фортунатов: *Млади виолиниста* (I свеска)
- М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов:
- *Хрестоматија II – III разред*

		<ul style="list-style-type: none"> – Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> – Т. Балашова-М. Кесељман: <i>Изабране етиде</i> (I свеска) – <i>Изабране етиде</i> различитих аутора I- III разреда (издање Москва, „Музика“) – З. Багиров: <i>Романса</i> – Д. Кабалеvски: <i>Кловнови</i> – <i>Варијације</i> (Н. Бакланова, Комаровски, Хендл) – А. Комаровски: <i>Кончертино Ге-дур</i> (I став) – О. Ридинг: <i>Кончертина хамол, Ге-дур</i> (I став) – П. Николић: <i>Кончертино Ге-дур</i> (I став)
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири скале кроз две октаве и разлагања; – шест етида са различитом проблематиком; – четири комада различитог карактера. 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна двооктавна дурска или молска скала са трозвучима (квинтакорд и кватсектакорд) са или без промене позиције; – Једна етида – Два комада различитог карактера; или варијације; или први став концерта (кончертина) 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицкато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално чита сложенији музички материјал; – брже меморише дужи нотни текст; – користи метроном приликом вежбања; – штимује се уз мању помоћ наставника; – примењује вибрато у свирању; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака у	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање с листа.</p> <p>Метричко и ритмичко свирање уз метроном.</p> <p>Слушање и интонација</p> <p>Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу.</p> <p>Музичка меморија - неговање и развијање.</p> <p>Заједничко свирање (наставник – ученик, ученик – ученик).</p> <p>Развој извођачког апарата.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уједначеност звука кроз различите потезе; – свирање истовремено на две жице деташе и легато; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже). <p>Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8, 9, 16 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато.</p> <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – коришћење прве, друге треће и четврте позиције са прелазима; – вибрато; – хроматске скале у првој

<p>школи и ван ње;</p> <ul style="list-style-type: none"> – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>позицији;</p> <ul style="list-style-type: none"> – разложене терце; – природни и вештачки флажолети; – једноставни двозвуци у првој позицији (сексте, терце, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у првој позицији. <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале (4, 8, 16 на једно гудало) са различитим потезима, кроз две октаве са прелазима;</p> <p>Дурски и молски трозвуци (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд - деташе и три легато) кроз две октаве са прелазима;</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – Скале по избору наставника – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (II свеска) – К. Тахтациев: <i>Виолина 3</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (II свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: – <i>Хрестоматија III-IV разред</i> – Т. Балашова-М. Кесељман: <i>Изабране етиде</i> (II свеска) – <i>Изабране етиде</i> различити аутори (II свеска), издање Москва, „Музика“ – Ј. Коњус: <i>Мале етиде дуплих нота</i> – Волфарт: <i>60 етида, оп. 45</i> Кајзер: <i>36 етида, оп. 20</i> (I свеска) – Е. Џенкинсон: <i>Игра</i> – А. Јаншинов: <i>Преслица</i> – Ђ. Б. Перголези: <i>Арија</i> – П. И. Чајковски: <i>Стара</i>
--	--	--

		<p><i>песма</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Бакланова: <i>Сонатина Ге-дур</i> – З. Фибих: <i>Сонатина</i> – А. Јаншинов: <i>Кончертино оп. 35</i> – Кихлер: <i>Кончертино у стилу Вивалдија, Ге-дур</i> (I или II и III став) – А. Вивалди: <i>Концерт Ге-дур</i> (I став) – Ф. Зајц: <i>Концерт бр.1, 2</i> (I став)
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири скале кроз две октаве и разлагања; – осам етида са различитом проблематиком; – четири комада (или тема са варијацијама) различитог карактера. – први или други и трећи став концерта (или кончертина) један или два става сонате 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна двооктавна дурска или молска скала са прелазима са дурским или молским трозвучи (квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд) са прелазима; – Једна етида – Један комад; или једна етида различитог карактера од предходне – Први или други и трећи став концерта (кончертина); или тема с варијацијама; или један или више ставова сонате. 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Циљ

Циљ учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз истовремено подстицање развијања моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – повеже стечено знање из основа муз. писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – следи правилну примену процедура које се примењују у стицању технике десне руке; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – коригује интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике виоле као инструмента. Адаптирање и прилагођавање технике приликом промене инструмента (прелазак са виолине на виолу). Читање нотног материјала писаног у алт кључу. Вежбање уз метроном. Ознаке темпа, агогике, динамике, карактера музичког дела. Процедуре за самостално вежбање. Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу...).</p> <p>Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик) Правила понашања.</p> <p>Школе</p> <ul style="list-style-type: none"> – Грегоријан: <i>Скале</i> – А. Б. Бруни: <i>Школа и етиде за виолу</i> – М. Франк: <i>Етиде за виолу</i> – Х. Шрадик: <i>I свеска</i> – О. Шевчик: <i>Op. 1, I свеска</i> – Волфарт: <i>Етиде</i> <p>Комади</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Гргић: <i>Албум за младе</i>

<p>принцип узајамног слушања;</p> <ul style="list-style-type: none"> – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p><i>виолисте,</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Хрестоматија за виолу</i> (збирка комада за виолу, издање Москва) <p>Концерти</p> <ul style="list-style-type: none"> – Г. Ф. Телеман: <i>Концерт Ге-дур</i> – А. Вивакди: <i>Концерт Це-дур</i> – Концерти и кончертина за виолину (транскрипција) у алт кључу, одговарајућег нивоа <p>И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 3 двооктавне лествице са променом позиција, са трозвучима и потезима; – 6 етида; – 3 комада; – 1 концерт или кончертино одговарајуће техничке тежине. 		
<p>Јавни наступи Обавезна три јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм (изводи се напамет)</p> <p>Једна двооктавна лествица са променом позиције, са трозвучима и потезима</p> <p>Једна етида</p> <p>Један комад</p> <p>Концерт или кончертино (I или II III став)</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике виолончела и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и пицикато; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу у првој и четвртој позицији; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; – препозна основне ознаке за	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке. Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање и вођење гудала; – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо... <p>Основни потези: деташе и легато. Поставка леве руке. Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уски став, прва и четврта позиција – широки став, прва позиција <p>Скале и трозвучи:</p> <p>Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави. Це-дур кроз две октаве. Ге-дур кроз две октаве Вежбе за развој моторике прстију леве руке.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p>

<p>темпо, динамику, понављање...</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<ul style="list-style-type: none"> – М. Симић: <i>Избор етида</i> за I годину – И. Мардеровски: <i>Први часови виолончела</i> – Сато: <i>Чело школа</i>, I свеска – Ф. Антал: <i>Прва свеска</i> – Гардијан: <i>Школа за виолончело</i>, I свеска – Пејшик: <i>Абецеда виолончела</i> – <i>Хрестоматија I–IV разреда</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 5 етида различитог типа технике – 5 кратких комада – 2 лествице 		
<p>Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотре (на крају школске године)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Једна лествица 2.Једна етида 3.Један комад по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вођење гудала, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и пицикато; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном и отвореном ставу у првој и четвртој позицији; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – контролише квалитет тона у току свирања; – примени основне елементе нотне писмености и основне ознаке за темпо, динамику, понављање...у свирању; – течно чита нотни текст у бас кључу; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Начин добијања тона. Вежбе за прецизност и флексибилност леве и десне руке. Композиције различитог карактера. Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање и вођење гудала; – расподела гудала; – квалитет тона; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо... – вођење гудала при промени позиције; <p>Основни потези: деташе, легато и стакато Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – уски став, прва и четврта позиција; – широки став, прва и четврта позиција; – вежбе за прелаз из једне у другу позицију, са и без глисанда. <p>Музички бонтон.</p>

<p>напамет, соло и уз пратњу клавира;</p> <ul style="list-style-type: none"> – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Скале и трозвучи:</p> <p>Це, А, Ес, Бе, Ге, Де и Еф-дур кроз две октаве. Вежбе за развој моторике прстију леве руке.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – И. Мардеровски : <i>Избор етида</i> – Сато : <i>Чело школа II свеска</i> – Р. Мац : <i>25 етида</i> – Ф. Антал : <i>II свеска</i> – Гардијан : <i>II свеска</i> – Хрестоматија – С. Ли : <i>40 лаких етида</i> – А. Вивалди : <i>Кончертино Це-дур</i> – Бревал : <i>Кончертино Де-дур</i> – Волчков : <i>Варијације</i> – Сузуки : <i>Чело школа бр.2</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 4 лествице – 10 кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура – 10 кратких песмица уз пратњу клавира 		
<p>Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотре (на крају школске године)</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна лествица са трозвучком – једна етида – две композиције по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и ритмичке фигуре; – самостално поставља леву руку у II и III позицији; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; – прати интонацију и коригује се; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – користи вибрато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и течно чита нотни текст у бас кључу; – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање...; – примени различита музичка изражајна средства у	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Контрола држања гудала. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Музичка меморија - неговање и развијање.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – расподела гудала; – брзина гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала; <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – II и III позиција – уски и широки став и увођење у полу позицију; – вибрато.

зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника;

- свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира;
- комуницира са корепетитором кроз музику;
- учествује на јавним наступима у школи и ван ње;
- испољи самопоуздање у току јавног наступа;
- самостално и свакодневно вежба;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

– Музички бонтон.

Скале и трозвуци

Скале, трозвуци и разложене терце.

Вежбе за развој моторике прстију леве руке (Косман и Фејер)

ЛИТЕРАТУРА

Етиде

- И. Мардеровски : *избор етида*
- С. Ли : *40 лаких етида*
- Ф. Антал : *Хрестоматија, III свеска*
- Ф. Доцауер : *113 етида*

Кончертина и концерти:

- А. Вивалди : *Це-дур*
- Бревал : *Це-дур, Де-дур*

Сонате:

- Ромберг: *е-мол, Еф-дур*
- Хук: *Ге-дур*

Друга литература по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.

Обавезни минимум програма

- 4 лествице
- 8 етида различитог карактера
- 3 комада уз пратњу клавира
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације

Јавни наступи

Обавезна су два јавна наступа у току године

Испитни програм

Скала са трозвуком и потезима (најмање 3 потеза)

Две етиде различитог карактера

Комад са клавиром, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијација

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **ВИОЛОНЧЕЛО**

Циљ **Циљ** учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – следи правила у примени процедура у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – штимује се уз мању помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање. Метричко и ритмичко свирање уз метроном. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија - врсте и развијање. Читање с листа. Заједничко свирање (наставник – ученик, ученик – ученик). Музички бонтон. Развој извођачког апарата Техника десне руке: <ul style="list-style-type: none"> – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам ,мартеле; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала.

<p>сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира);</p> <ul style="list-style-type: none"> – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – полу позиција, II и III позиција – уски и широки став; – вибрато. <p>Скале и трозвучи</p> <p>Скале, трозвучи, потези, разложене терце, Косман трилер вежбе.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Симић: <i>IV свеска</i> – Ф. Антал: <i>IV свеска</i> – И. Мардеровски: <i>Избор етида</i> – Ф. Доцауер: <i>113 етида</i> – <i>Хрестоматија</i> – С. Ли: <i>Мелодијске етиде</i> <p>Кончертина, концерти</p> <p>Бревал: <i>Еф-дур</i> или <i>Ге-дур</i> или <i>А-дур</i>;</p> <p>Бодио: <i>Це-дур</i></p> <p>Сонате/варијације</p> <p>А. Вивалди: <i>е-мол</i> или <i>а-мол</i>; Јордан: <i>Варијације а-мол</i></p>
---	--	--

Обавезни минимум програма

- четири лествице;
- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- кончертино / концерт или соната / сонатина или варијације

Јавни наступи

Обавезна су два јавна наступа у току године

Испитни програм

1. Скала са трозвуком и потезима (до 5 потеза).
2. Две етиде различитог карактера.
3. Комад са клавиром, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате (изводи се напамет).

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гитара, танбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа: педална и непедална)

Назив предмета **ГИТАРА**

Циљ **Циљ** учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – именује делове гитаре и опише својим речима начин добијања тона; – демонстрира како се правилно седи и како се држи гитара; – наведе тонове празних жица на гитари и називе прстију десне руке; – изводи апојандо технику свирања десне руке; – самостално поставља прсте леве руке на врат гитаре у првој позицији; – изводи тирандо технику свирања десне руке; – користи истовремено прсте леве и десне руке; – разликује гласно и тихо 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Делови инструмента и начин добијања тона.</p> <p>Правилно седење и држање инструмента.</p> <p>Празне жице и тонови ми, си, сол, ре, ла, ми.</p> <p>Називи прстију десне руке.</p> <p>Основни елементи нотне писмености- трајање нота.</p> <p>Апојандо техника свирања десне руке- свирање са наслоним.</p> <p>Тирандо техника свирања десне руке- чупкање.</p> <p>Ознаке за прсторед десне руке.</p> <p>Ознаке за прсторед леве руке.</p> <p>Техника леве руке - прва</p>

<p>свирање, као и споро и брзо свирање;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пева мелодије које свира; – свира двоглас, мелодија уз пратњу баса; – примењује елементе нотне писмености у свирању; – самостално свира кратке композиције напамет; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>позиција.</p> <p>Двоглас, истовремено коришћење палца и прста.</p> <p>Извођење основне динамике (форте и пијано).</p> <p>Свирање у дуу... (наставник – ученик или два ученика).</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, I део</i> – Ј. Јовичић: <i>Почетница за гитару</i> – М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> – Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> – В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> – Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> – Вера Огризовић: <i>Збирка композиција Мој први концерт</i> <p>Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири лествице у првој позицији; – четири етиде; – три комада; 		
<p>Јавни наступи – обавезна су два јавна наступа током школске године.</p>		
<p>Програм смотре (на крају школске године)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица; 2. Једна етида или краћа композиција одређених техничких захтева; 3. Две композиције по слободном избору. 		

Кључни појмови садржаја: тон, техника, мелодија, музички бонтон

Назив предмета

ГИТАРА

Циљ

Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи гитару; – чита ноте на свим жицама, закључно са петом позицијом самостално или уз помоћ наставнока; – разликује ознаке за прсторед, празне жице и римске бројеве за поља; – користи обе технике свирања у десној руци, апојандо, тирандо; – чита нови нотни текст, уз помоћ наставника и проналази тонове задате композиције; – обликује једноставну музичку фразу на нивоу захтева; – примењује елементе нотне писмености у свирању; – демонстрира најједноставнију промену боје; – примењује основне смернице за извођење малог баре хвата уз помоћ наставника; – самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; – демонстрира правилан начин вежбања; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Примена нотне писмености на гитари.</p> <p>Технике свирања у десној руци - тирандо и апојандо.</p> <p>Поставка малог баре хвата.</p> <p>Ознаке прсторета – читање и примена.</p> <p>Динамика (форте, фортисимо, пијано, пијанисимо).</p> <p>Боја тона (ординаре, тасто, понтичело).</p> <p>Свирање у дуу... (наставник – ученик или два ученика)</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Дурске и молске скале.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, I и II део</i> – Вера Огризовић: Збирка композиција <i>Мој први концерт</i> – В. Андре: <i>Збирка композиција за класичну гитару</i> – Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> – Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> – М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> – Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> <p>Шири литература по избору</p>

		наставника, а у складу са захтевима програма.
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – четири лествице у првој позицији; – четири етиде; – три комада. 		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре 1. Једна лествица; 2. Једна етида; 3. Две композиције, по слободном избору.		

Кључни појмови садржаја: боја тона, музичка фраза, баре хват, музички бонтон

Назив предмета

ГИТАРА

Циљ

Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи гитару; – препозна све ноте на свим жицама, закључно са седмом позицијом самостлно или уз помоћ наставника; – уз помоћ наставника чита нови нотни текст, проналази тонове задате композиције; – примењује задати прсторед; – примени основне смернице за правилно извођење вибрата; – изводи тирандо у једноставним акордским разлагањима уз већу стабилност десне руке; – уз помоћ наставника препозна и издвоји главну мелодију помоћу различите динамике и врсте удара; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Вежбе за четврту, пету и седму позицију.</p> <p>Техника вибрата.</p> <p>Усавршавање технике десне руке, тирандо.</p> <p>Елементи музичке форме- двотакт, мотив.</p> <p>Динамика - форте, фортисимо, пијано, пијанисимо.</p> <p>Свирање у дуу... (наставник – ученик или два ученика)</p> <p>Музички бонтон</p> <p>Скале и трозвуци</p> <p>Двооктавне скале -промена позиције и рада на ритмичким варијантама</p>

<ul style="list-style-type: none"> – самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; – примени знања о елементима музичке форме у интерпретацији композиције; – демонстрира правилан начин вежбања; – уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу динамике и боје тона; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Лествични интервали ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, II део</i> – Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> – М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> – Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> – В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> – Д. Богдановић: <i>Шест дечјих комада</i> – Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> – Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> <p>Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири лествице – четири етиде; – три комада. 		
<p>Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) 2. Једна етида; 3. Два комада 		

Кључни појмови садржаја: вибрато, музички израз, баре хват, музички бонтон

Назив предмета

ГИТАРА

Циљ

Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита ноте закључно са деветом позицијом уз помоћ наставника 		<p>Девета позиција. Упознавање са украсима.</p>

<p>или самостално;</p> <ul style="list-style-type: none"> – чита са листа једноставне композиције; – примени легато у свирању; – изводи једноставне украсе, горњи и доњи предудар; – примени основне смернице за правилно извођење великог баре хвата; – свира техником арпеђа; – уз помоћ наставника користи ознаке за агогику и карактер у композицијама које изводи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – демонстрира правилан начин вежбања; – уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу артикулације, динамике и боје; – примењује елементе полифоније у извођењу; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Вежбе за легато технику. Усавршавање арпеђа. Увођење у поставку великог баре хвата. Анализа композиције (назив и врста, облик, темпо, карактер). Музички израз. Ознаке: карактер, динамика, агогика. Увод у полифонију. Читање с листа. Свирање у дуу... (наставник – ученик или два ученика) Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Скале кроз две октаве</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, II део</i> – Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> – В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> – Д. Богдановић: <i>Шест дечјих комада</i> – Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> – М. Ђулијани: <i>120 арпђа, оп.1</i> – Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> – Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> – Ј. Дауленд: <i>Лаки комади</i> – Ј. А. Логи: <i>Партита</i> – Ф. Сор: <i>Етиде, оп.31/I и II</i> <p>Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири лествице; – четири етиде; – три комада; 		
<p>Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) 2. Једна етида; 3. Два комада- један полифони 		

Кључни појмови садржаја: легато, украси, агогика, полифонија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ГИТАРА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику

појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део свакога часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати развојности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

ТАМБУРА Е - ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике тамбуре и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке</p> <p>Основи технике свирања на тамбури:</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање трзалица; – истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција. <p>Техника леве руке - дијатонска поставка прстију Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе).</p> <p>Основне динамичке ознаке – форте и пиано.</p> <p>Агогика ритенуто и корона.</p> <p>Музички бонтон</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима до три предзнака</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Вукосављевић/И. Хаднађев/В.Ченејац: <i>Школа за тамбуре</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – Т. Брадић – Синиша Леополд: <i>Школа за тамбуре I и II разред</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, прва и друга свеска</i>

		<ul style="list-style-type: none"> – Л. Малагурски: <i>Школа за тамбуру</i> први и други део – Фортунатов: <i>Избор етида за виолину</i> I и II свеска – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину</i>, I и II разред – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру Е-прим</i> – Б. Стојановић Љ./ Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку</i>, I свеска – С. Берга/С. Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система Е-при</i> – А. Александров: <i>Педагошки репертоар домриста</i> I и II разред <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна лесвица – једна етида – две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истравање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **ТАМБУРЕ Е – ПРИМ**

Циљ **Циљ** учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**
Годишњи фонд часова **70 часова**

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Рад на левој и десној руци и њиховој координацији. Усавршавање технике тремола (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца. Свирање у другој и трећој позицији. Увод у четврту позицију. Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре. Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Бонтон</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Т. Брадић/Синиша Леополд: <i>Школа за тамбуре I и II разред</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, прва и друга свеска</i> – Л. Малагурски: <i>Школа за тамбуру први и други део</i> – С. Вукосављевић - И. Хаднађев-В.Ченејац: <i>Школа за тамбуре</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – Родионов: <i>Почетна школа за виолину</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру Е-прим</i>

		<ul style="list-style-type: none"> – Б.Стојановић/Љ.Марјановић: – <i>Тамбурашке етиде</i> – В.Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – Фортунатов: <i>Избор етида за виолину I и II свеска</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, I и II разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> – С. Берга/С. Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим</i> – А. Александров: <i>Педагошки репертоар домриста I и II разред</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета

ТАМБУРА Е – ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Трећи

Годишњи фонд

70 часова

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете, пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Техника свирања тремола кроз различите вежбе. Украси (предудар, мордент). Природни флажелети. Пицикато палцем десне руке. Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеђо. Обрада једноставних двохвата и трохвата. Анализа једноставних музичких облика. Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Свирање скала кроз две октаве са трозвучима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Вукосављевић/И.Хаднађев-В.Ченејац: <i>Школа за тамбуру</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – Ивановић: <i>Од преткласике до модерне, друга свеска</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру Е-прим</i> – Т. Брадић: <i>Школа за тамбуру 3 - 6. разред</i> – С. Крајна: <i>Збирка складби за бисерницу и брач</i> – С. Крајна: <i>Етиде за бисерницу и брач</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, друга и трећа свеска</i> – Б. Стојановић/Љ.Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – В. Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – А. Александров: <i>Педагошки репертоар домриста I и II разред</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за</i>

		<i>виолину, 1. -4. разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> – С. Берта/С.Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим</i> Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера 		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет): <ul style="list-style-type: none"> – Једна лествица кроз две октаве са трозвучом; – Једна етида; – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу; – Један комад уз клавирску пратњу; 		

Кључни појмови садржаја: тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета

ТАМБУРА Е – ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално чита једноставнији нотни текст; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој технике леве и десне руке: <ul style="list-style-type: none"> – извођење легата, нон легата, стаката; – свирање у осмој, деветој и десетој позицији; – украси - предудар, трилер; – природни и вештачки флажолет; – арпеђо и глисандо – синхронизација руку.. Увод у штимовање 6

<p>свирања и вежбања;</p> <ul style="list-style-type: none"> – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури</p> <p>Композиције крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације.</p> <p>Читање са листа једноставних композиција</p> <p>Развој музичког израза.</p> <p>Свирање у ансамблу.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Лествице до четири предзнака кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвучима</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру Е-прим</i> – Б. Стојановић /Љ. Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – С. Берга/С. Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система Е-прим</i> – В. Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – Т. Брадић: <i>Школа за тамбуре 3-6. разред</i> – С. Крајна: <i>Збирка складби за бисерницу и брач</i> – С. Крајна: <i>Етиде за бисерницу и брач</i> – Ивановић: <i>Од преткласике до модерне, друга свеска</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, друга и трећа свеска</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину IV и V разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку I свеска</i> – Група аутора: <i>Народне игре</i> – Г. Хендл: <i>Варијације</i> – О. Ридинг: <i>Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур</i>
---	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> – П. Николић: <i>Кончертино Ге-дур, А-дур</i> – А. Комаровски: <i>Кончертино Ге-дур</i> – И. Линике: <i>Мала соната</i> – Макс: <i>Кончертино фациле</i> – Ф. Кихлер: <i>Кончертино Ге-дур, Де-дур</i> – А. Вивалди: <i>Концерт Ге-дур</i> – <i>Кајзер: Етиде за виолину, оп.24</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
--	--	--

Обавезни минимум програма:

- десет техничких вежби;
- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- три народне песме или игре;
- три комада различитог карактера;
- једна велика форма (став концерта или кончертина).

Јавни наступи – два наступа у току школске године

Испитни програм (изводи се напамет)

- Једна лествица кроз две октаве са трозвучком
- Једна етида
- Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу
- Један комад уз клавирску пратњу
- Један став велике форме уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тон, мелодија, фраза, музичка целина, координација, украс, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета

ТАМБУРА А – БАС ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
– опише својим речима карактеристике тамбуре и начин		Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка

<p>добијања тона;</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>леве и десне руке</p> <p>Основи технике свирања на тамбури:</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање трзалица; – истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција. <p>Техника леве руке -хроматска поставка прстију.</p> <p>Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе).</p> <p>Основне динамичке ознаке – форте и пиано.</p> <p>Агогика ритенуто и корона.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Свирање скала кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима до три предзнака</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Вукосављевић/И. Хаднађев/В. Ченејац: <i>Школа за тамбуру</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – Т. Брадић – Синиша Леополд: <i>Школа за тамбуру I и II разред</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир</i>, прва и друга свеска – Л. Малагурски: <i>Школа за тамбуру први и други део</i> – Фортунатов: <i>Избор етида за виолину I и II свеска</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, I и II разред</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру А-басприм</i> – Б. Стојановић Љ./ Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку</i>, I свеска – С. Берта/С. Јарамазовић:
---	-----------------------------------	--

		<p><i>Школа тамбуре</i> <i>Војвођанског система А-</i> <i>басприм</i></p> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна лесвица – једна етида – две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истравање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета

ТАМБУРЕ А – БАС ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на левој и десној руци и њиховој координацији.</p> <p>Усавршавање технике тремола (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца.</p> <p>Свирање у другој и трећој позицији.</p> <p>Увод у четврту позицију.</p> <p>Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре.</p> <p>Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци</p> <p>Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз једну октаву.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Берта/С. Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм</i> – А. Александров: <i>Педагошки репертоар домриста I и II разред</i> – Т. Брадић/Синиша Леополд: <i>Школа за тамбуре I и II</i>

		<p>разред</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир</i>, прва и друга свеска – Л. Малагурски: <i>Школа за тамбуру</i> први и други део – С. Вукосављевић - И. Хаднађевић-В.Ченејац: <i>Школа за тамбуре</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – Родионов: <i>Почетна школа за виолину</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру А-басприм</i> – Б.Стојановић/Љ.Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – В.Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – Фортунатов: <i>Избор етида за виолину I и II свеска</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, I и II разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – три етиде – три народне песме или игре – три комада 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лествица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета

ТАМБУРА А – БАС ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете, пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника свирања тремола кроз различите вежбе. Украси (предудар, мордент). Природни флажелети. Пицикато палцем десне руке. Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеђо. Обрада једноставних двохвата и трохвата. Анализа једноставних музичких облика. Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури. Музички бонтон</p> <p>Скале и трозвуци Свирање скала кроз две октаве са трозвучима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Вукосављевић/И.Хаднађев-В.Ченејац: <i>Школа за тамбуру</i> – Б. Стојановић : <i>Тамбурашки буквар</i> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – А. Александров: <i>Педагошки репертоар домриста I и II разред</i> – Ивановић: <i>Од преткласике до модерне, друга свеска</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру А-басприм</i> – Т. Брадић: <i>Школа за тамбуру 3 - 6. разред</i> – С. Крајна: <i>Збирка складби за</i>

		<p><i>бисерницу и брач</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Крајна: <i>Етиде за бисерницу и брач</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, друга и трећа свеска</i> – Б. Стојановић/Љ.Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i> – В.Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, 1. -4. разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> – С. Берта/С.Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима – четири етиде – три народне песме или игре – три комада различитог карактера 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм (изводи се напамет):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком; – Једна етида; – Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу; – Један комад уз клавирску пратњу; 		

Кључни појмови садржаја: тон, мелодија, фраза, музичка целина, музички бонтон

Назив предмета

ТАМБУРА А – БАС ПРИМ

Циљ

Циљ учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално чита једноставнији нотни текст; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Развој технике леве и десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – извођење легата, нон легата, стаката; – свирање у осмој, деветој и десетој позицији; – украси - предудар, трилер; – природни и вештачки флажолет; – арпеђо и глисандо – синхронизација руку.. <p>Увод у штимовање Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури Композиције крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације. Читање са листа једноставних композиција Развој музичког израза. Свирање у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Скале до четири предзнака кроз 2 октаве са различитим врстама артикулације и трозвучима</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Б. Стојановић: <i>20 игара за соло тамбуру</i> – М. Јовић: <i>Школа за тамбуру А-басприм</i> – Б. Стојановић /Љ. Марјановић: <i>Тамбурашке етиде</i>

<ul style="list-style-type: none"> – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<ul style="list-style-type: none"> – С. Берга/С. Јарамазовић: <i>Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм</i> – В. Темуновић : <i>Избор композиција за тамбуру соло и клавир</i> – Т. Брадић: <i>Школа за тамбуре 3-6. разред</i> – С. Крајна: <i>Збирка складби за бисерницу и брач</i> – С. Крајна: <i>Етиде за бисерницу и брач</i> – Ивановић: <i>Од преткласике до модерне, друга свеска</i> – Д. Марковић: <i>Мали комади за виолину и клавир, друга и трећа свеска</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину IV и V разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку I свеска</i> – Група аутора: <i>Народне игре</i> – Г. Хендл: <i>Варијације</i> – О. Ридинг: <i>Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур</i> – П. Николић: <i>Кончертино Ге-дур, А-дур</i> – А. Комаровски: <i>Кончертино Ге-дур</i> – И. Линике: <i>Мала соната</i> – Макс: <i>Кончертино фациле</i> – Ф. Кихлер: <i>Кончертино Ге-дур, Де-дур</i> – А. Вивалди: <i>Концерт Ге-дур</i> – Кајзер: <i>Етиде за виолину, оп.24</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – десет техничких вежби; – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима; – четири етиде; – три народне песме или игре; – три комада различитог карактера; – једна велика форма (став концерта или кончертина). 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм (изводи се напамет)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком 		

- Једна етида
- Једна народна песма или игра уз клавирску пратњу
- Један комад уз клавирску пратњу
- Један став велике форме уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тон, мелодија, фраза, музичка целина, координација, украс, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета

МАНДОЛИНА

Циљ

Циљ учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике мандолине и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке.</p> <p>Основи технике свирања на мандолини:</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање трзалица; – истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција. <p>Техника леве руке - дијатонска поставка прстију. Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе).</p> <p>Основне динамичке ознаке – форте и пиано.</p> <p>Агогика ритенуто и корона.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Свирање скала кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима до три предзнака.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Н. Секулић : <i>Школа свирања на мандолин</i> – Н. Гужвић : <i>Школа за мандолину</i> – П. Рани: <i>Моја мандолина</i> – Р. Ерно: <i>Мандолинска школа</i> – Р. Калаче: <i>Метода за мандолину I</i> – У. Росинели: <i>Школа за мандолину</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, I и II разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> – Д. Марковић : <i>Мали комади I и II свеска</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима – десет техничких вежби – чети етидери – четири комада различитог каракте 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент и трзалицу; – правилно истрзава и изводи потезе трзалицом; – примењује тремоло технику истрзавања; – свира у првој и другој позицији; – примени ознаке за темпо, динамику, понављање; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – понавља техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – направи план вежбања уз помоћ наставника или самостално; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – се критички осврне на сопствено или туђе извођење; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на левој и десној руци и њиховој координацији. Усавршавање технике тремоло (равномерност удараца у тремолу атака звука) и наизменичних удараца. Свирање у другој и трећој позицији. Увод у четврту позицију. Нотне вредности: цела нота, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама и и друге ритмичке фигуре. Динамичко нијансирање (мецопиано, крешендо, декрешендо мецофорте), различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале до три предзнака, трозвуци кроз две октаве.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Н. Секулић: <i>Школа свирања на мандолини</i> – Н. Гужвић: <i>Школа за мандолину</i> – П. Рани: <i>Моја мандолина</i> – Р. Ерно: <i>Мандолинска школа</i> – Р. Калаче: <i>Метода за мандолину I и II</i> – У. Росинели: <i>Школа за мандолину</i>

		<ul style="list-style-type: none"> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину</i>, I и II разред – Шредик: <i>Вежбе за леву руку</i>, I свеска – Д. Марковић: <i>Мали комади</i> I и II свеска – Хумл и Маријановић: <i>Избор етида за виолину</i>, I свеска <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика</p>
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> – све предвиђене лествице – десет техничких вежби – четири етиде – пет комада различитог карактера 		
Јавни наступи – два наступа у току школске године		
Програм смотри <ul style="list-style-type: none"> – Једна лесвица – Једна етида – Две композиције, по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, свирање, слушање музике

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ учења предмета мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно истрзава и користи потезе трзалицом; – правилно изводи украсе, предударе, флажолете, пицикато, портаменто и глисандо; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника свирања тремола кроз различите вежбе. Украси (предудар, мордент). Природни флажелети. Пицикато палцем десне руке. Техника свирања – портаменто, глисандо и арпеђо. Обрада једноставних двоухвата и троухвата.</p>

<p>техничким процедурама на инструменту;</p> <ul style="list-style-type: none"> – користи анализу једноставних музичких облика ради боље интерпретације; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – комуницира са корепетитором кроз музику; – самостално вежба; – учествује на јавним наступима, у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – самостално одржава инструмент; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; 		<p>Анализа једноставних музичких облика. Динамичко нијансирање, различите врсте темпа и агогика у складу са захтевима у литератури. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Свирање скала кроз две октаве са трозвучима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Н. Секулић : <i>Школа свирања на мандолини</i> – Н. Гужвић : <i>Школа за мандолину</i> – П. Рани : <i>Моја мандолина</i> – Р. Ерно: <i>Мандолинска школа</i> – Р. Калаче : <i>Метода за мандолину II и III</i> – У. Росинели : <i>Школа за мандолину</i> – Фортунатов: <i>Хрестоматија за виолину, III и IV разред</i> – Шрадик: <i>Вежбе за леву руку, I свеска</i> – Д. Марковић: <i>Школа за виолину II свеска</i> – Фортунатов: <i>избор етида за виолину, I и II свеска</i> – Волфарт: <i>Етиде за виолину, оп. 45</i> <p>Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима – четири етиде – три комада различитог карактера 		
<p>Јавни наступи – два наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна лествица кроз две октаве са трозвуком – Једна етида – Два комад уз клавирску пратњу 		

Кључни појмови садржаја: истрзавање, тремоло, украси, предудари, пицикато, портаменто, глисандо

Назив предмета **МАНДОЛИНА**

Циљ **Циљ** учења предмета Мандолине је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз

индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **70 часова**

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – правилно изводи предударе; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – примењује процедуре у стицању технике десне руке истрзавање,тремоло; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – самостално вежба поштујући процедуру; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Лествице до четири Предзнака. Технике свирања - легато, нон легато, стакато. Пуна синхронизација леве и десне руке. Свирање у осмој деветој и десетој позицији. Украси-предудар, трилер упознавање и свирање. Композиције крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације. Читање са листа једноставних композиција. Музички израз – фраза Свирање у ансамблу.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Р.Калаче : <i>Метода за мандолину II и III</i> – Фортунатов:<i>Хрестоматија за виолину, IV и V разред</i> – Шредик: <i>Вежбе за леву руку, II свеска</i> – Ф. Хендл: <i>Варијације</i> – О. Ридинг: <i>Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур</i> – П. Николић: <i>Кончертино Ге-дур, А-дур</i> – А. Вивалди: <i>Концерт Ге-дур</i> – Кајзер: <i>Етиде за виолину, оп.24</i> – Волфарт : <i>Етиде за виолину, оп. 45</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – десет техничких вежби – две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима – четири етиде – пет комада различитог карактера 		

– једна велика форма (став концерта синате или кончертино)
Јавни наступи – два наступа у току школске године
Испитни програм (изводи се напамет)
– Једна лествица кроз две октаве са трозвуком
– Једна етида
– Два комада различитог карактера уз клавирску пратњу
– Један став велике форме уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: координација, моторика, предудар, украс, трилер, истрзавање, тремоло, слушање музике, самосталност, музички израз

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (ТАМБУРА Е ПРИМ, А-БАСПРИМ И МАНДОЛИНА)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат

музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру програма за основну школу тамбуре и мандолине, у првом циклусу најважније је ученика заинтересовати за инструмент и омогућити му правилном поставком тела и руку да брже напредује и стекне почетну вештину свирања лакших и краћих музичких целина. Индивидуалан рад у сваком погледу представља погодност у смислу прилагођеног програма и приступа сваком ученику појединачно.

У првом циклусу треба инсистирати кроз одговарајућу литературу на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и стварању здравог тона. У другом циклусу, упоредо са техником, треба радити на одговарајућој интерпретацији дела поготово што програм обухвата и народну и уметничку музику. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **ХАРФА** (педална)

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима инструмент, као и да наброји делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; – правилно седи за инструментом; – самостално поставља руке; – правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; – правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; – правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; – повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању; – свира интервале (терца, кварта, квинта) и свира квинтакорд и обраћаје; – чита виолински и бас кључ и тумачи ритмичке вредности нота и пауза; – самостално користи педале пре свирања (током свирања не мора да буде обавезно за 1 разред); – препозна основне ознаке за темпо, динамику и понављање; – свира кратке композиције напамет; – изводи кратке музичке фразе; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално вежба по инструкцијама ;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Упознавање грађе инструмента и начина производње звука.</p> <p>Правилна поставка тела у односу на инструмент и одређивање висине столице на којој ће ученик седети.</p> <p>Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице. Кључне разлике у поставци леве и десне руке.</p> <p>Начин артикулације сваког прста и јединственост артикулације палца.</p> <p>Постављање прстију, појединачно, као и 2 и 3 прста одједном.</p> <p>Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању. (обе варијанте – у зависности од смера).</p> <p>Повезивање две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању (обртај 41 и 14).</p> <p>Симултано свирање два тона. (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед.</p> <p>Симултано свирање три тона (квинтакорд и обртаји)</p> <p>Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима.</p> <p>Педализација кроз лествице и композиције са променом два педала и ознаке за педализацију.</p> <p>Коришћење информационах технологија у служби музике.</p> <p>Правила понашања.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације за слушање и извођење музике. 		<p>Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву; Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и разложено.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Избор из почетних школа за харфу: Рубин; Парфенов; Гроси и Е.Поцоли – Е. Поцоли: <i>Етиде</i> – Н.Ч. Бокса: <i>Етиде</i> – А. Аселмон: <i>Мали комади</i> – Н.Ч. Бокса: <i>Комади</i> – Хрестоматија I; избор комада – М. Гранжани: <i>Мали комади</i> <p>Избор других композиција у складу са способностима ученика</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; – четири до шест етида; – три до пет комада. 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Програм смотри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица; 2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева) 3. Две композиције; по слободном избору. 		

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета

ХАРФА

Циљ

Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова:

70 часова

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
		8

<ul style="list-style-type: none"> – одсвира дурске и молске лествице кроз две октаве у осминама; – изводи трозвуке разложено и арпеђа; – изводи флажолет и глисандо; – примени ознаке темпа у свирању; – изводи композиције са динамичким нијансирањем; – изведе музичку фразу; – разликује мелодију и пратњу; – помера три педала током свирања; – коментарише сопствено свирање; – поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; – користи предности дигитализације у слушању и свирању. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети.</p> <p>Симултано свирање интервала (секста, септима, октава).</p> <p>Обртај 31 и 13 у свирању скале.</p> <p>Разложене октаве.</p> <p>Флажолет.</p> <p>Глисандо.</p> <p>Арпеђо од три тона.</p> <p>Темпа: анданте; алегро; модерато; ритердандо и ралентандо.</p> <p>Правила понашања.</p> <p>Скале и трозвуци дурске и молске лествице до два предзнака кроз 2 октаве; трозвуци и арпеђа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Рубин: <i>Почетна школа харфе</i> – Н.Ч. Бокса: <i>Етиде</i>; – Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде бр. 10; 11</i> – Е. Поцоли: <i>Етиде</i> – А.Аселмон: <i>Успаванка</i> – М. Гранжани: <i>Мали комади</i> – А. Аселмон: <i>Мала свита</i> – А. Ф. Гедике: <i>Соната Ге-дур</i> (Хрестоматија) – Т. Гречанинов: <i>Мазурка</i> – Л. Вуд: <i>Руска успаванка</i> – С. Мекдоналд: <i>Комади</i> – Б. Андре: <i>Комади</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; – три до четири етиде; – четири до шест комада. 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године 		
<p>Програм смотре</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица; 2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа); 3. Две композиције; по слободном избору. 		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ

Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и

оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи
наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова: **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у стилу изабране композиције; – изведе вежбе клизања првог и четвртог прста у композицијама; – свира етуфе; – одсвира вежбе трозвука и арпеђо; – примени динамичке ознаке крешендо и декрешендо; – обликује музичку фразу; – опише сонатни облик уз помоћ наставника; – учествује у разговорима о извођењу на јавним наступу; – поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; – користи предности дигитализације у циљу слушања музике, истраживања података о композиторима и извођачима. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста. Етуфе. Музички облик – сонатина. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања.</p> <p>Скале и трозвуци Све дурске и молске скале кроз три октаве до 4 предзнака. Трозвуци разложено и арпеђо.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Етиде</i> - избор – Н. Ч. Бокса: <i>Етиде</i> 5; 6; 7 и 17 – А. Реније: <i>Техничке вежбе</i> – Ј. Л. Дусек: <i>Сонатина бр. 2 и бр. 1</i>, I став – Ф. Ј. Надерман: <i>Сонатина бр. 2</i>; II став – А. Реније: <i>Гавота</i> – А. Аселмон: <i>Меланхолична серенада</i> – С. Мекдоналд: <i>Комади</i>
Обавезни минимум програма – скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве; – четири до пет етида; – три до пет комада од којих обавезно један став сонатине.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм: 1. Скала кроз три октаве у шеснаестинама и четворозвук; 2. Једна етида; 3. Први став сонатине; 4. Један комад.		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација; арпеђо; музичка фраза; стил; правила понашања

Назив предмета **ХАРФА**

Циљ **Циљ** учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости; креативности; естетског сензибилитета; као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи вежбе четворогласних трозвука разложено и као арпеђо; – свира октаве отвореном и затвореном шаком; – изводи техничке вежбе првог и другог прста; – обликује дуже музичке фразе; – свира варијације повезано са темом; – свира на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи уз помоћ одраслих доступне носиоце звука.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Четворогласни трозвук разложен са пребацивањем руку у обртајима и арпеђа. Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу. Флажолети, етуфе, октаве са „отвореном и затвореном” шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања.</p> <p>Скале и трозвуци Све лествице у шеснаестинама кроз три октаве.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Е. Поцоли: <i>Етиде</i> – Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде</i> – Н.Ч.Бокса: <i>Етиде</i> – А. Аселмон: <i>Етиде</i> – Ј. Л. Дусек: <i>Сонатине</i> – Ф. Ј. Надерман: <i>Сонатина I; II; IV</i> – Крумхолц: <i>Сонатина Бе-дур</i> – В. А. Моцарт: <i>Тема са варијацијама</i> – Л. В. Бетовен: <i>Тема са варијацијама</i> – А. Аселмон: <i>Мала прича</i> – М. Гранжани: <i>Баркарола</i>
<p>Обавезни минимум програма: – лествице; арпеђа; прсне вежбе;</p>		

- четири до пет етида;
- једна сонатина;
- четири до пет комада

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Једна лествица и арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина;
4. Један комад

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација, арпеђо, музичка фраза; правила понашања

Назив предмета

НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)

Циљ

Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима инструмент, као и да наброји делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; – правилно седи за инструментом; – самостално поставља руке; – правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; – правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; – правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; – повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању – свира интервале (терца, кварта, квинта); – свира квинтакорд и обраћаје; – самостално свира водећи 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Упознавање грађе инструмента и начина производње звука. Одређивање висине столице на којој ће ученик седети и правилна поставка тела у односу на инструмент. Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице. Објашњавање кључних разлика између поставке леве и десне руке. Начин артикулације сваког прста. Јединственост артикулације палца. Постављање прстију, појединачно, као и два и три прста одједном. Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању. (обе варијанте – у зависности од смера). Повезивање две фигуре од по четири тона у лествичном</p>

<p>рачуна о поставци руку, – чита виолински и бас кључ; – тумачи ритмичке вредности нота и пауза; – самостално намешта прештимаче пре свирања, (у току не треба да буде у 1 разреду); – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; – самостално свира кратке композиције напамет; – изводи кратке музичке фразе; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.</p>		<p>кретању (обртај 41 и 14). Симултано свирање два тона. (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед. Симултано свирање три тона (квинтакорд и обртаји). Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима нота и пауза. Композиције са два прештимача.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву, Трозвук у основном поло-жају и обртајима хармонски и разложено.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Хрестоматија I: <i>Избор комада</i> – М.Гранжани: <i>Успаванка</i> – <i>Ирске народне песме</i> – <i>Избор комада за келтску харфу</i> – Б. Вери: <i>Мали комади</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; – четири до шест етида; – три до шест комада. 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Програм смотре:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица; 2. Једна етида 3. Две композиције, по слободном избору. 		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета

НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)

Циљ

Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред:

Други

Годишњи фонд часова:

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – течно свира трозвуке разложено, у исто време и арпеђа; – изведе у композицијама пунктиране ноте, триоле и осминску меру; – изведе флажолет; – примени ознаке темпа у току свирања; – примени ознаке за динамику у току свирања; – води музичку фразу; – разликује мелодију и пратњу; – самостално помера до три различита прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); – помера три прештимача током свирања; – поштује правила облачења и понашања на сцени и као слушалац.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети.</p> <p>Симултано свирање интервала (секста, септима, октава).</p> <p>Обртај 31 и 13 у свирању скале.</p> <p>Трозвук разложено, секо и арпеђо.</p> <p>Обрада ритмике кроз композиције за харфу: пунктиране вредности, триоле и осминска мера.</p> <p>Техничке вежбе за прсте.</p> <p>Ознаке темпа- анданте, модерато, као и рит. и рал.</p> <p>Ознаке динамике: ф, п, мф, мп.</p> <p>Флажолет.</p> <p>Скала и трозвуци</p> <p>Дурске скале (А, Ес, Е) – молске скале (а, е, де, ге, це) – у осминама кроз две октаве у хармонском молу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Е. Поцоли: <i>Етиде</i> – Р. Мартено: <i>Етиде</i> – А. Жилински: <i>Литванска народна песма</i> – М. Гранжани: <i>Мали комад</i> – С. Мекдоналд: <i>Комади</i> – <i>Ирске народне песме</i> – М. Габус: <i>Комади</i> – С. Калан: <i>Комади</i>

Обавезни минимум програма

- све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве;
- три до пет етиде;
- четири до шест комада;

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотре

1. Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве;
2. Једна етида;
3. Три комада.

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред:

Трећи

Годишњи фонд часова:

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у одређеном стилу; – одсвира клизање првог и четворог прста у композицијама, – свира етуфе; – правилно изведе вежбе трозвука и арпеђо; – правилно свира ритмичке групе (шеснаестине, пункти ране ноте и триоле); – примени у свирању динамичке ознаке декрешендо и крешендо; – учествује у разговорима о извођењу на јавном наступу; – прати музичку фразу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Трозвук-разложено и арпеђо. Техничке вежбе - клизање првог и четворог прста. Почетне вежбе трилера 1, 2. Сонатни облик.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске скале Ес, Бе, Еф, Це, Ге, Де, А и Е и молске хармонске скале це, ге, де, а, е кроз три октаве у шеснаестинама паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Избор етида</i> – <i>Комади за келтску харфу</i> – <i>Тема и варијација на Бретонску песму</i> – <i>Анонимус: Варијације Зелени рукави</i>

Обавезни минимум програма – скале кроз три октаве са трозвучима; – три до четири етиде, – једна сонатина или тема са варијацијама; – три до четири комада.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм 1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук, арпеђа, 2. Једна етида; 3. Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама; 4. Једна комад.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, стил, правила понашања

Назив предмета **НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)**

Циљ **Циљ** учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**
 Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи вежбе четворогласних трозвука разложено и као арпеђо; – свира октаве отвореном и затвореном шаком; – изводи техничке вежбе првог и другог прста; – самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); – изводи дуже музичке фразе, варијације повезано са темом; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Разложен четворогласни трозвук и арпеђа. Глисанда. Октаве у отвореном и затвореном шаком. Почетне вежбе трилера 12,21..</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале кроз 3 октаве у шеснаестинама</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Избор етида</i> – <i>Комади за келтску харфу</i> – А. В. Кемпн: <i>Варијације на</i>

јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.		<i>велику песму</i> – В. А. Моцарт: <i>Варијације на тему „Ах рећи ћу вам мама“</i> – Б. Вери: <i>Варијације на тему Фрер Жак</i> – Н. Ч. Бокса: <i>Тема са варијацијама у Ес дуру</i>
Обавезни минимум програма – скале и арпеђа; – четири до пет етида; – четири до пет комада – укључујући сонату.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм 1. Скала са арпеђима, 2. Једна етида, 3. Сонатина или тема са варијацијама; 4. Један комад.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ХАРФА, НЕПЕДАЛНА ХАРФА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Индивидуални приступ треба прилагодити сваком ученику у циљу развијања љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе. Након упознавања самог инструмента, прелази се на поставку тела и руку као и савладавање нотног писма, ритмике и читања знакова. У првом разреду промену педала треба увести у другом полугодишту, а у трећем разреду свирање свирање разложених октава.

Избор композиције треба да буде прилагођен способностима и афинитетима ученика, нарочито у почетку што значи да оне треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз модулације. Композиције треба бирати из различите литературе са одређеним техничким захтевима (арпеђа, темпа и разумевање фраза). Задату композицију треба увек одсвирати ученику како би он стекао утисак о њој као целини са свим елементима који доприносе њеној изражајности и колориту.

Тонску боју инструмента треба повезивати са музичким садржајем. Посебно треба обратити пажњу на чисто свирање - без зујања суседних жица при улагању прстију. Ритмичке фигуре треба обрадити са тактирањем а затим на инструменту, користити бројалице и песмице. Пуласацију вежбати груписањем удара па нагласити прву а остале ударе слабије наглашене. Музичко фразирње објаснити заједничким певањем. Помоћи при координацији руку и ногу тачним обележавањима педализације у нотном тексту.

Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања и интерпретације музичког дела.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА
(клавир, хармоника)

Назив предмета **КЛАВИР**

Циљ **Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима делове клавира и начин добијања тона на клавиру; – правилно седи за клавиром; – изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – опише својим речима појмове канон, имитација; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Положај за клавиром. Поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање. Неговање музичке меморије. Привикавање ученика на самоконтролу звука и схватање музичког облика. Основне врсте удара: портато, легато, стакато. Вежбе за гипкост зглоба (свирање интервала). Динамичке ознаке: пијано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо. Ознаке за темпо: анданте, модерато, алетро. Појам лука. Појам фразе. Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима. Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. Увођење ученика у начине вежбања. Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале. Остале ознаке на које се наилази у литератури предвиђеној програмом.</p> <p style="text-align: right;">9</p> <p>Контрола звука.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – поштује договорена правила понашања при извођењу музике; – користи уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука. 		<p>Полифонија – канон, имитација.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале по квинтном кругу (почевши од тона ЦЕ) до четири повисилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном смеру од истог тона. Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев – Бајер: <i>Школа за клавир</i> – од вежбе 85 и даље – Диверноа: <i>Етиде оп. 76</i> – основне вежбе за клавир – Черни: <i>Оп. 599, оп. 139, I свеска</i> – Гњесина: <i>Клавирска абецеда</i>, избор – Лешхорн: <i>Мелодичне етиде оп. 192</i>, избор – М. Лили Петровић <i>Школица за клавир Ниво А и Ниво Б</i> – М. Лили Петровић <i>Увођење у музику и свирање на клавиру са професором</i> – А. Артабаљевскаја <i>Први сусрет са музиком</i> – И друге композиције одговарајуће тежине</p>
<p>Обавезни минимум програма – лествице и трозвучи по програму – тридесетпет композиција – вежбе, етиде и разни комади.</p>		
<p>Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм смотре на крају школске године: 1. Једна лествица по избору; 2. Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; 3. Две композиције различитог карактера. Смотра на крају године не подлеже нумеричком начину оцењивања.</p>		

Кључни појмови садржаја: клавир, тон, слушање, динамика, темпо

Назив предмета **КЛАВИР**

Циљ **Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Други**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – опише својим речима и одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима једноставније фактуре; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пианисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника; – развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; – свира са наставником или	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички и музички захтеви Повезивање прсторедних група навише и наниже (развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида). Вежбе за гипкост зглоба шаке кроз свирање интрвала. Вежбе за легато свирање. Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина. Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе. Свирање четвороручно.</p> <p>Скале и трозвуци Молске скале по квинтном кругу до четири повисилице (почевши од тона А) у осминама у размаку две октаве, паралелно. Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Јела Кршић: <i>Клавирска читанка</i> за други разред – М. Лили Петровић <i>Школица за клавир Ниво Ц</i> – М. Лили Петровић</p>

<p>другим учеником дела за клавир четвороручно;</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостално, изражајно свира композиције напамет; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p><i>Канон за почетнике</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Диверноа: <i>Op. 176</i> – Лемоан: <i>Дечије етуде оп. 37</i> – Гњесина: <i>Мале етуде, I део</i> – Беренс: <i>Op. 70</i> – Черни: <i>Op. 139, 24 етуде</i> – М. Живковић: <i>Међумурје мало, Текла вода Карашица</i> – Лаковицкаја: <i>Редакција зборника полифоних композиција (Хендл, Корели, Кригер и други)</i> – Ј. С. Бах: <i>Мале композиције, избор лакших</i> – Хендл: <i>Избор композиција у редакцији Јеле Кршић</i> – <i>Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине</i> – Збирка „Наши композитори за младе пијанисте” – З. Христић: <i>Тачкице</i> – Р. Петровић: <i>Игра, Украјинска игра</i> – С. Хофман: <i>Две басне</i> – Б. Предић: <i>Прича моје лутке</i> – М. Тајчевић: <i>За мале</i> – В. Миланковић: <i>Дечје приче, 25 мијатура за I и II разред</i> – Избор лакших композиција (Просвета, Београд) – Шуман: <i>Op. 68</i> – Гречанинов: <i>Op. 99</i> – Гедике: <i>Op. 36</i> – Гурлит: <i>Op. 82</i> – Раули: <i>Op. 36 и 37</i> – Б. Барток: <i>За децу – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I, избор</i> – Мајкапар: <i>24 лаке композиције оп. 16</i> – Кабалевски: <i>Op. 30</i> – Скот: <i>Кутија играчака</i> – И друге композиције одговарајуће тежине <p style="text-align: center;">Композиције за свирање четвороручно</p> <ul style="list-style-type: none"> – Избор из Почетне школе Јеле Кршић. – Избор из школа Николајева и Соколова. – Дијабели: <i>Мелодијске вежбе оп.</i>
---	--	---

		149 – Дијабели: Сонатине оп. 24 – Дијабели: Оп. 163 – И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – Два става из различитих сонатина (сонате) или један став сонатине (сонате) и варијације.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): 1. једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред Програм смотре на крају школске године: 1. Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; 2. Две композиције по слободном избору.		

Кључни појмови садржаја: слушање, динамика, карактер, педал

Назив предмета

КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – објасни својим речима значења термина музичке форме и конструкције дела; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Даљи рад на техници зглоба кроз свирање интервала до квинте. Техничке вежбе са ритмичким варијантама и хроматским транспозицијама. Шире нијансирање у динамици, истицање мелодије и диференцирање десне и леве</p>

- свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије;
- свесно користи директан и синкопирани педал;
- јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер;
- препознаје музичке елементе у свирању других клавириста;
- свира у дуу са наставником или са другим учеником.

руке.
 Детаљнија анализа облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш ...
 Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница.
 Употреба истовременог и синкопираног педала.
 Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер.
 Свирање у дуу.

Техничке вежбе

Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију.

Скале и трозвучи

Дурске скале по квартном кругу до четири предзнака (почевши од тона ЕФ) у распону две октаве у осминама паралелно и супротно.
 Хроматске скале у распону две октаве, паралелно.
 Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено.
 Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: *Клавирска вежбанка за трећи разред*
- Лемоан: *Дечје етуде оп. 37*
- Черни: Оп. 849, избор
- Бертини: 25 етуде оп. 100, избор
- Диверноа оп. 176
- Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8
- Лак: *Оп. 172*
- Друге етуде одговарајуће тежине.
- Ј. С. Бах: *Мале композиције*
- Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми*
- Јела Кршић: *Клавирска вежбанка, избор*
- Иванов – Радкевич: *Осам полифоних двогласних комада,*

		<p>избор</p> <p>– Хендл: <i>Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић</i></p> <p>– Педагошки репертоар за децу – Кригер, Кунау, Пахелбел, Фишер, Фробергер</p> <p>Друге композиције одговарајуће тежине.</p> <p>– Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине.</p> <p>– Гњесина: <i>Тема и шест малих варијација</i></p> <p>– Кабалевски оп. 51: Варијације Еф-дур</p> <p>– Сорокин: Тама са варијацијама а-мол</p> <p>– Кулау: <i>Варијације Ге-дур</i></p> <p>– Кршић и Шишмановић: Збирка Наши композитори за младе пијанисте</p> <p>– Логар, Рајичић и Илић: <i>За мале клавиристе</i></p> <p>– Рајичић: <i>Дечја збирка</i>, избор</p> <p>– Тајчевић: <i>Дјеци и 1 мала свита</i></p> <p>– Душан Радић: Рондино</p> <p>– Лотка-Калински: <i>Међумурје мало</i></p> <p>– Шкерјанц: <i>24 прелудијума</i>, избор лакших</p> <p>– Р. Мац: <i>Стара ура игра полку</i></p> <p>– Чајковски: <i>Албум за младе</i>, оп. 39, избор</p> <p>– Шуман: <i>Албум за младе</i>, оп. 68, избор</p> <p>– Б. Барток: <i>Деци, Микрокосос II</i></p> <p>– Гречанинов: <i>Дечја књига оп. 98</i></p> <p>– О. Шин: <i>Од јутра до сумрака</i></p> <p>– Шите: <i>Из веселог дечјег доба</i>, избор</p> <p>– Хајдн: <i>Мале игре</i>, избор</p> <p>– Моцарт: <i>14 дечјих композиција</i></p> <p>– Скот: <i>Животиње</i>, избор</p> <p>– Сарауер: <i>Слике из дечјег доба</i></p> <p>– Хачатуријан: <i>Андантино</i></p> <p>– Лутославски: <i>12 малих комада</i></p> <p>– Мајкапар оп. 33: <i>Минијатуре</i></p> <p>– Вилалобос: <i>Изабрани лаки комади</i></p> <p>– Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка</i>, избор</p> <p>– Раули: <i>19 малих комада</i>,⁹ избор</p>
--	--	--

		<p>– Поцоли: <i>Мали комади</i> – И друге композиције одговарајуће тежине</p> <p style="text-align: center;">Композиције за свирање четвороручно</p> <p>– Дијабели: <i>Две сонатине.</i> – Стравински: <i>Пет малих комада.</i> – Беренс: <i>Мелодијске вежбе.</i> – Ржиковски: <i>Од ступња ступња, Сонатина, оп. 79.</i> – Бинг: <i>Из дечјег света.</i> – И друге композиције одговарајуће тежине</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – Два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција за четвороручно свирање. 		
<p>Јавни наступи</p> <p>– обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Смотра (на крају првог полугодишта):</p> <p>1. једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред.</p> <p>Испитни програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна етида; 2. Једна полифона композиција; 3. Један став сонатине или варијације; 4. Једна композиција по слободном избору. 		

Кључни појмови садржаја: трилер, двоглас, синкопирани педал, клавирски дуо, полифонија

Назив предмета **КЛАВИР**

Циљ **Циљ** учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона кроз критичко слушање свог и туђег свирања; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке. <p>Припремне вежбе за веће интервале. Изграђивање технике двогласа у полифоним композицијама. Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације. Примена педала. Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум ... Украси – двоструки предудар, групето, трилер. Читање с листа лаких композиција. Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Скале и трозвучи Молске скале по квартном кругу (почевши од тона ДЕ) до пет предзнака кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Велико разлагање трозвуча</p>

техничку припремљеност и музичку освешћеност;

- критички прати сопствени развој;
- самостално вежба по плану који је утврдио са наставником;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

(арпеђо) у осминама, кроз две октаве.

Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: *Клавирска хрестоматија за IV разред*
- Беренс: *Оп. 61, I и II свеска*, избор од бројева 2, 3, 8, 10, 13, 15, 16, 19 и 21
- Черни: *Оп. 849*, избор од бројева 13, 15, 25 и 26
- Черни: *Оп. 299, I и II свеска*, избор од бројева 1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 и 20
- Хелер: *Етиде I и II свеска, оп. 47*, сизбор
- Друге етиде одговарајуће тежине.
- Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми (6 и 12)*, избор
- Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић
- Глинка: *Четири двогласне фуге*
- Мјасковски оп. 78: *Двогласне фуге де-мол и ге-мол*
- Друге полифоне композиције.
- Хајдн: *Сонатине и сонате*
- Моцарт: *Бечке сонатине*
- Кулау: *Сонатине – теже*
- Клементи: *Сонатине*
- Бетовен: *Соната оп. 49, Ге-дур*
- Кабалевски: *Варијације де-мол на словачку тему*
- Николајев: *Мале варијације у класичном стилу*
- Мајкапар: *Варијације на руску тему оп. 8*
- Бетовен: *Варијације Еф-дур на швајцарску тему*
- Друге варијације по избору.
- Рајичић: *Свита де-мол, Мала клавирска свита*
- Ј. Бандур: *Успаванка*
- М. Тајчевић: *Дјеци, II мала свита*
- Наши композитори за младе пијанисте.
- Лотка-Калински: *Стари далматински плесови*
- Козина: *Дивертимента*

		<p>– Готовац: <i>Минијатуре</i> – Григ: <i>Лирски комади</i>, избор – Кабалевски: <i>Дечје композиције</i>, избор – Черепњин: <i>Десет веселих комада</i>, избор – Гречанинов: <i>Оп. 99 – 119, 123, 127</i>, избор – Шуман: <i>Албум за младе</i>, избор, <i>Сонатина Ге-дур</i> – Прокофјев: <i>Музика за децу</i> – Дворжак: <i>Два бисера</i> – Мусоргски: <i>Суза</i> – Кулак: <i>Дечји живот</i> – Шостакович: <i>Игра лутака</i>, избор – Карганов: <i>Албум за младе, оп. 21</i>, избор – Пахуљски: <i>Прелудијум це-мол</i> – Глијер <i>оп. 31: Дванаест лаких комада</i> – Скарлати: <i>Пет лаких комада</i> – Драгои: <i>Минијатуре</i> – Кодаљ: <i>Дечје игре</i> – Бетовен: <i>За Елизу</i> – И друге композиције одговарајуће тежине</p> <p style="text-align: center;">Композиције за свирање четвороручно</p> <p>– Вебер: <i>Тема с варијацијама Ге-дур оп. 10, Шест лаких комада</i> – Ј. К. Бах: <i>Рондо Еф-дур</i> – Шуман: <i>Оригинални четвороручни комади оп. 85</i> – Шуберт: <i>Варијације е-мол оп. 10</i> – Шите: <i>Шпанске ноћи оп. 144</i> – Бертини: <i>25 етида оп. 97</i> – Дијабели: <i>Соната оп. 73</i> – Ржиковски: <i>Албум за младе оп. 22</i> И друге композиције одговарајуће тежине.</p>
--	--	--

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација;

– једна композиција домаћег аутора.

Јавни наступи

– обавезна два јавна наступа током школске године

Смотра (на крају првог полугодишта):

1. једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред
2. једна виртуозна етида

Испитни програм (на крају школске године):

1. Једна етида;
2. Једна полифона композиција;
3. Један став сонатине (сонате) или варијације;
4. Једна композиција по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: диференцијација, динамичка лествица, арпеђо, транспонованье

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. Потребно је водити рачуна о економичности покрета приликом свирања како би се спречиле било какве физичке повреде изазване свирањем и радити на флексибилности извођачког апарата.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час је специфична јер како је настава клавира индивидуална, тако је и припрема прилагођена сваком ученику појединачно. Индивидуални облик наставе пружа и могућност да час пође и сасвим другим путем од планираног, али наставник у планирању мора да води рачуна о предзнању ученика да би био сигуран да ученик може да прати и савлада постављене задатке. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање. Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми који могу проузроковати и физичке повреде.

Већ у другом циклусу, у складу са способностима ученика и стеченим музичким и техничким вештинама корисно је наставу обогатити камерном музиком. Свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничке музичке идеје и прилагођавање свог извођачког хабитуса. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у којем ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању.

Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању и схвата музичку колегијалност без обзира на звање (ученик, професор).

Наставник и родитељи морају бити главна карика у развоју личности ученика.

Наставник ће обазривим, интроспективно - аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција или амбиција родитеља. Такмичења могу бити један од показатеља достигнућа ученика, али треба бити обазрив у избору такмичења и односу очекивања и реалног стања ученика.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навик у посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Ученицима треба помоћи у стварању радних навика и развијати им свест о неопходности свакодневног вежбања. Значајно је, такође подстицати их за самостално музичко изражавање и пратити развој њиховог музичког укуса, вешто утицати на њега и развијати критички однос пун поштовања према различитостима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Уколико је ученик на почетку године упознат са критеријумима оцењивања мања је вероватноћа да ће доћи до неспоразума или нејасног вредновања његовог залагања. Треба константно подстицати ученике на даље напредовање, али му и предочавати музичке тенденције и врхунска достигнућа.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике хармонике и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – правилно поставља руке на обе клавијатуре; – правилно води и мења мех; – примени основне елементе нотне писмености, чита виолински и бас кључ; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, акценте, понављање; – примени означену артикулацију и обликује фразу; – употреби регистре у циљу промене боје и висине тона; – самостално свира соло кратке композиције напамет; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента. Седење и држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Мех. Виолински и бас кључ. Основне ознаке. Артикулација. Регистри. Музичка меморија. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу.</p> <p>Скале и трозвучи: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Ф-дур (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – З. Ракић: <i>Хармоника за 1.разред основне музичке школе</i> (учбеник); – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В.Терзић: <i>Школа за хармонику</i> , 1.свеска; – А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 1.свеска; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 1.свеска; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>,

		1.свеска;
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Це-дур, Ге-дур, лествице (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано); – тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); – осам комада, песмица; 		
Јавни наступи:		
-обавезна два јавна наступа током школске године.		
Смотра:		
<ol style="list-style-type: none"> 1.Једна лествица; 2.Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3.Две композиције, по слободном избору; 		

Кључни појмови садржаја: хармоника, тон, музичка фраза, нотне вредности, јавни наступи.

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Други**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – одсвира мотив и реченицу уз јасно диференцирање мелодије од пратње; – свира шеснаестине, пунктиране осмине и триоле; – примени основне елементе динамичког нијансирања; – свира хармонске интервале и легато помоћу заједничког тона; – уједначи технику леве и десне руке; – свира у тактовима 4/8,2/2,3/2,4/2; – примени ознаке за темпо: алегро, андантино, адађо, ленто; – изводи једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре, као увод у полифонију; – примени акцентирање тона мехом; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Мотив и реченица. Шеснаестина, пунктирана осмина и триоле. Динамичко нијансирање - пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо. Легато и интервали. Техника леве и десне руке. Врсте такта: 4/8,2/2,3/2,4/2. Нове ознаке за темпо. Мелодијска кретања. Акцентирање мехом. Регистри. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу.</p> <p>Скале и трозвучи: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом (дурске паралелно у четвртинама и осминама; Трозвук, мало разлагање и симултано; молска лествица паралелно у</p>

<ul style="list-style-type: none"> – користи све регистре који су на располагању; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – З. Ракић: <i>Хармоника за 2.разред основне музичке школе(учбеник)</i>; – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В.Терзић: <i>Школа за хармонику, 2.свеска</i>; – А.Факин: <i>Школа за хармонику, 2.свеска</i>; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику, 1.свеска</i>; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику, 1.свеска</i>;
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лествице и трозвучи по програму; – петнаест техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); – шест композиција различитих епоха и садржаја; 		
<p>Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године;</p>		
<p>Смотра:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Једна лествица; 2.Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3.Једна полифона композиција; 3.Једна композиција, по слободном избору; 		

Кључни појмови садржаја: тон, нотне вредности, такт, техника, регистри, јавни наступи.

Назив предмета

ХАРМОНИКА

Циљ

Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – испољи техничку спретност леве и десне руке; – свира хармонске интервале са подметањем и пребацивањем прстијудесне руке; – примени репетицију тона десном и левом руком са разним комбинацијама прсторета; – примени украсе; – примени динамичко нијансирање; – примени регистре у односу на стил и карактер композиције; – примени знања из музичких облика при тумачењу нотног текста; – меморише музички текст; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Техника леве и десне руке. Свирање подметањем и пребацивањем прстију. Репетиција тона. Украси: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер. Динамичко нијансирање. Регистри. Музички облици. Музичка меморија. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу.</p> <p>Скале и трозвици Дурске и молске скале до три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснестинама, трозвук-мало разлагање и симултано</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – З. Ракић: <i>Хармоника за 3.разред основне музичке школе</i>(учбеник); – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В.Терзић: <i>Школа за хармонику</i>, 3.свеска; – З. Вукосављевић: <i>Избор композиција за хармонику за 3.и 4.разред- 1. и 2. свеска</i>; – А.Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 2.свеска; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2.свеска; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2.свеска;
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лествице по програму; – десет техничких вежби-етида; – пет композиција различитих епоха и садржаја; 		
<p>Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године.</p>		
<p>Смотра(на крају првог полугодишта): -две композиције по слободном избору;</p>		

Испит:

- 1.Једна лествица;
- 2.Једна етида;
- 3.Једна полифона композиција;
- 4.Једна композиција по слободном избору;

Кључни појмови садржаја: музички облици, меморија, техника, артикулација, динамика, јавни наступи

Назив предмета **ХАРМОНИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – испољи техничку спретност десне и леве руке при свирању композиције са елементима полифоније; – примени различите прстореле при свирању интервала и акорада; – користи различите регистре у зависности од стила и карактера композиције; – свира једноставније композиције цикличног облика, сонатине, свите; – примени украсе, двоструки предудар, групето и трилер; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне и леве руке. Прстореди. Регистри. Украси. Скокови на обе клавијатуре. Музички облици. Јавни наступи.</p> <p>Скале и трозвицо Дурске и молске скале до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске скале кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама Дурски и молски трозвучи четворогласно у малом разлагању и симултано Свирање октава симултано и разложено</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – 3. Ракић: <i>Хармоника за 4.разред основне музичке школе</i> (уџбеник);

		<ul style="list-style-type: none"> – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В. Терзић: <i>Избор етида и композиција</i>, 1. свеска; – З. Вукосављевић: <i>Избор композиција за хармонику</i> за 3. и 4. разред-1. и 2. свеска; – А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 3. свеска; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска;
<p>Обавезни минимум програма;</p> <ul style="list-style-type: none"> – лествице по програму; – осам техничких вежби-етида; – четири композиције различитих епоха и садржаја; – једна циклична композиција; 		
<p>Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа током школске године;</p>		
<p>Смотра (на крају првог полугодишта): две композиције по слободном избору; Испит: 1. Једна лествица; 2. Једна етида; 3. Једна полифона композиција; 4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера;</p>		

Кључни појмови садржаја: техника, артикулација, динамика, регистри, јавни наступи

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ХАРМОНИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем на инструменту активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштаног-мишићног и слушног апарата треба да буде стандард.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предности индивидуалне наставу треба максимално искористити у раду са ученицима. Имајући у виду психо-физичке и музичке способности као и сазнајне капацитете сваког ученика, његово породично окружење и све остале чиниоце у образовно васпитном процесу, сваком ученику понаособ треба прилагодити програмске захтеве и приступ настави и учењу. Све захтеве треба остваривати кроз мањи или већи број једноставнијих па сложенијих примера, у зависности од могућности ученика.

Техничку поставку треба развијати кроз техничке елементе лествица и акорада, етида, вежби. Рад на техници меха треба прилагодити одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Кроз композиције старих мајстора ученика треба упознати са стилем и припремити за полифонију. Разни комади и цикличне форме су важни за развој музичког размишљања, фразирања и концентрације код ученика. Регистре треба правилно употребити у односу на музичке и техничке захтеве. Стално треба радити на квалитету тона, ритмичко-метричкој стабилности, меморији, динамици, агогици.

Ученицима треба помоћи у планирању вежбања уз развијање одговорног односа према начину рада и поштовању процедура у стицању техничких вештина. Учити их истрајности и упорности развијати осетљивост и сензибилност у интерпретацији музичких дела.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учесће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(флаута, обоа, кларинет, саксофон, хорна, труба)

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред: **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; – дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; – контролише положај тела при свирању; – правилно поставља и држи инструмент; – производи самостално тон; – самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; – правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – покаже позитиван однос према заједничком свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са флаутом, њеним карактеристикама и начином одржавања. Основно нотно описмењавање - упознавање са нотним вредностима и паузама. Основе технике дисања: удисај и издисај уз подршку трбушних мишића (дијафрагме), без инструмента и са њим. Поставка усана (амбажура) на глави флауте. Емитовање (добијање) тона у првој октави (количина, брзина и правац ваздуха). Улога језика – атак. Правилно држање инструмента: <ul style="list-style-type: none"> – држање тела; – поставка леве руке - стабилан ослонац на кажипрст; – поставка десне руке - стабилан ослонац на палац и мали прст. Овладавање грифовима прве октаве. Основне артикулације: портато и легато. Музичка меморија - неговање и развијање. Издржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега. Камерно музицирање са наставником (дуо). Вежбе за развој покретљивости прстију тј. технике. Увођење у начине самосталног рада код куће. Музички бонтон.

Скале и трозвуци

Упознавање са тоналитетима и њиховим трозвучима у оквиру савладаног тонског опсега у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама (Ге и Еф - дур)

ЛИТЕРАТУРА

Школе и етиде за флауту

- М. Рикије: *Мени не мањка даха*
  - Т. Ваи: *Почетна књига за флауту*
  - Бантаи - Шипош: *АБЦ*
  - А. Кавчић Пуцихар: *Свирамо флауту*
  - М.Мојс: *Флаутиста почетник*
  - *1-3*
  - Љ. Димитријевић: *Школа за флауту за први разред – избор*
  - Тафанел – Гобер: *Комплетна метода за флауту – избор*
- и друга литература сличног садржаја и тежине

Композиције уз клавирску пратњу

Избор комада из збирке

Хрестоматија 1 :

- Руска народна песма: *Топ-Топ*, Кабалевски: *Мала полка*, Руска народна песма: *Препелица..)*
  - Ј. Хајдн: *Ариета*
  - Х. Персл: *Ригодон*
  - Чешка народна песма: *Анушка*
  - Пуцихар: *Лунина песма*
  - Е. Босвел : *Мало магаре*
  - Л. В. Бетовен: *Шкотска игра*
  - А. Гедике: *Игра*
- и друге композиције сличног садржаја и тежине

Обавезни минимум програма:

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника
- избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу

Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотре:

1. једна лествица напамет;
2. једна етида;
3. једна композиција по слободном избору

Кључни појмови садржаја: тон, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета **ФЛАУТА**

Циљ: Циљ учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред: **Други**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; – дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; – правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; – производи самостално тон; – самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; – примењује основне елементе музичке писмености приликом свирања и читања нотног текста у виолинском кључу; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање током јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилно држање инструмента: <ul style="list-style-type: none"> – држање тела; – поставка леве руке - стабилан ослонац на кажипрст; – поставка десне руке - стабилан ослонац на палац и мали прст. Правилно дисање – контрола. Амбажура и њена контрола. Улога језика – атак. Овладавање грифовима прве и друге октаве. Основне артикулације: стакато и легато. Основни елементи музичке писмености. Основне ознаке темпа. Музичка меморија - неговање и развијање. Тонски опсег: d1 – d3. Издржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега.

<ul style="list-style-type: none"> – испољи позитиван однос према заједничком музицирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Технике вежбе за развој покретљивости прстију. Самостално вежбање – начини и процедуре.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске лествице до два предзнака, са тоничним квинтакордима, кроз две октаве. Лествице у оквиру савладаног тонског опсега.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Школе и етиде за флауту</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Мојс: <i>Флаутиста почетник</i> – 3-7 вежбе – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор – Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор – Г. Гариболди: <i>Етиде</i> – избор <p>и друга литература сличног садржаја и тежине</p> <p>Композиције уз клавирску пратњу</p> <ul style="list-style-type: none"> – Композиције из збирке <i>Хрестоматија 1:</i> – В. А. Моцарт: <i>Мајска песма, Песма пастира</i> – Н. Бакланова: <i>Хоровод</i> – Е. Перишон : <i>Рано јутро</i> – Хамилтон: <i>Песма дуги</i> – Ј. Брамс: <i>Успаванка</i> – К. В. Глук: <i>Плес духова</i> – В. А. Моцарт: <i>Арија Папагена</i> – Е. Кронке: <i>Моменто ђокозо</i> – Е. Храдецки: <i>Сунчани реге</i> – М. Кесик: <i>Пипова звона</i>
<p>Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника; избор неколико комада уз клавирску пратњу</p>		
<p>Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм смотре:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. једна лествица напамет; 2. једна етида; 3. једна композиција по слободном избору 		

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо, дусање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред: **Трећи**
Годишњи фонд часова **70 часова**

<p align="center">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p>	<p align="center">ОБЛАСТ</p>	<p align="center">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; – кратко опише технику дусања коју користи при свирању; – користи проширен тонски опсег инструмента; – контролише позицију тела приликом свирања; – изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – самостално вежба код куће – радо свира у камерном саставу. – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p align="center">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Континуирана контрола исправно постављеног дусања. Контрола амбажуре.</p> <p>Тонски опсег: $ce^1 - ge^3$.</p> <p>Грифови прве, друге и дела треће октаве.</p> <p>Атак : координација прста и језика.</p> <p>Основне динамичке разлике (f, p).</p> <p>Музичка фраза – елементи и обликовање.</p> <p>Свирање композиција различитих садржаја уз клавирску пратњу.</p> <p>Музичка меморија - неговање и развијање.</p> <p>Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик).</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи</p> <p>Дурске и молске лествице до три предзнака, са тоничним квинтакордима у обртајима.</p> <p>Лествице у оквиру савладаног тонског опсега.</p> <p align="center">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Школе и етиде за флауту</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Мојс: <i>Флаутиста почетник</i>

		<ul style="list-style-type: none"> – 7-10 – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор – Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор – Г. Гариболди: <i>Етиде</i> – избор <p>и друга литература сличног садржаја и тежине</p> <p>Композиције уз клавирску пратњу</p> <ul style="list-style-type: none"> – Избор композиција из збирке <i>Хрестоматија I</i> – В. Поп: <i>Срећни дом</i> – В. Поп: <i>Шумско цвеће</i> – Чичков: <i>Скерцо; Скерцино</i> – Госек: <i>Гавота</i> – Е. Храдецки: <i>Сунчани реге</i> – С. Џоплин: <i>Забављач</i> – Гедике: <i>Игра</i> – Р. Л. Каин: <i>Прелудијим и игра</i> – Г. Ф. Телеман: <i>Менует II из Свите у а – молу</i> – Ј. Л. Дусек: <i>Менует</i> – П. Николић: <i>Андантино</i> <p>и други комади сличног садржаја и тежине.</p>
<p>Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту; избор неколико комада уз клавирску пратњу</p>		
<p>Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм 1. једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама; 2. две етиде различитог карактера; 3. једна композиција уз пратњу клавира по слободном избору</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета: **ФЛАУТА**

Циљ: **Циљ** учења предмета Флауте је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког

Разред: **Четврти**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно поставља и држи инструмент; – контролише позицију тела приликом свирања; – правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; – изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – користи проширен тонски опсег инструмента; – примењује различите артикулације и вибрато; – примењује основне ознаке за темпо и динамику; – учествује на јавним наступима; – самостално вежба код куће; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Контрола амбажуре. Интонација, слушање и штимовање инструмента. Тонске вежбе. Поставка вибрата. Уједначеност квалитета тона у свим регистрима инструмента. Овладавање грифовима прве, друге и дела треће октаве. Динамичко нијансирање (f, mf, mp, p). Основни украси (трилер, предудар, пралтрилер, мордент). Музичка меморија - неговање и развијање. Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик). Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске и молске скале до четири предзнака, са тоничним квинтакордима и обртајима, у оквиру савладаног тонског опсега у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет. Дупле терце и терце у покрету. Скале свирати развијено.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Школе и етиде за флауту</p> <ul style="list-style-type: none"> – М.Мојс: <i>Флаутиста почетник</i> – од 10 и даље – М.Мојс: <i>24 мале етиде</i> – М.Мојс: <i>Тонске вежбе</i> – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор – Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор – В. Поп: <i>30 лаких етида за флауту оп.320</i> – Г. Гариболди: <i>Мињон етиде оп.131</i> – избор

		<p>и друга литература сличног садржаја и тежине</p> <p>Композиције уз клавирску пратњу</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. Поп: <i>Арабела</i> – Г. Тихомиров: <i>Мала корачница</i> – В.Поп: <i>Шпанска игра</i> – В. А. Моцарт: <i>Арија Тамина из опере Чаробна фрула</i> – М. П. Мусоргски: <i>Гопак</i> – Л. Вајнер: <i>Игра лисице</i> – Вебер: <i>Дудова колиба</i> – К. Дебиси: <i>Мали црнац</i> <p>и други комади сличног садржаја и тежине.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> - техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; - избор неколико комада уз клавирску пратњу 		
<p>Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и лаганим шеснаестинама 2. две етиде различитог карактера; 3. једна композиција уз пратњу клавира, напамет 		
<p>Кључни појмови садржаја: тон, вибрато, динамика, темпо, дисање, слушање музике, свирање, музички бонтон.</p>		

Назив предмета

ОБОА

Циљ

Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике обоје и начин добијања тона; – опише својим речима правилно узимање даха и регулисање његове потрошње; – правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; – правилно склапа и расклапа инструмент; – правилно стоји и држи инструмент; – самостално одржава – (чисти) инструмент и писак: – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике и делови инструмента. Правилно узимање даха и регулисање његове потрошње. Формирање правилне амбажуре. Добијање тона на писку. Склапање и расклапање инструмента. Правилно држање инструмента: став тела положај главе, руку и прстију. Одржавање инструмента. Тонске вежбе (издржани тонови у опсегу $ce1-ge2$). Артикулација - стакато, легато. Елементи музичке писмености (целе ноте, половине и четвртине).</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале до једног предзнака у лаганим четвртинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пушечников- <i>Азбука за обоју</i> – Комади уз клавирску пратњу: – В.А-Моцарт-<i>Алегretto</i> – Ф.Шуберт-<i>Валцер</i> – Пушечников-<i>Креин-Мали валцер</i> и комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Две лествице, 10 етида, један комад уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Један обавезан наступ у току школске године		
Програм смотри Једна лествица, једна етида, један комад уз клавирску пратњу		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Циљ

Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно држи амбажуру – правилно узима дах – правилно држи инструмент – самостално изводи тонске и техничке вежбе – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање у свирању – правилно изводи ритмичке фигуре у задатом нотном тексту – правилно изводи стакато – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира – комуницира са корепетитором кроз музику – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – испољи самопоуздање у тику јавног наступа – поштује дооворена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Јачање амбажуре у обиму од малог бе до а2. Правилно дисање. Стакато, легато. Пунктирани ритам, синкопа. Основне ознаке за темпо. Музичка фраза. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака, молске скале до једног предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање.</p> <p>Етиде Пушечников-<i>Азбука за обоу</i> или етиде сличне тежине</p> <p>Комади</p> <ul style="list-style-type: none"> – Комади уз клавирску пратњу: – В. А. Моцарт- <i>Мајска песма</i>, – <i>Валцер</i> – Ј.Хајдн- <i>Менует</i> – П. И. Чајковски - <i>Стара француска песма</i> и други комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Три дурске лествице и једна молска, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Два обавезна наступа у току школске године		
Програм смотри Једна дурска и једна молска лествица, једна етида, комад уз клавирску пратњу напамет		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета

ОБОА

Циљ

Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штима према клавиру; – правилно узима дах; – правилно обликује тон у различитим динамичкум нијансама; – правилно изводи шеснаестине и триоле; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Штимовање. Правилно узимање даха. Узимање даха дубоко, средње и кратко – примена. Тонски опсег од малог бе до це3. Тонске вежбе (издржани тонови).</p> <p>Обликовање тона у различитим динамичким нијансама. Триоле, шеснаестине. Украсни тонови - предудар, мордент. Музичка фраза. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске скале до три предзнака, молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање у осминама.</p> <p>Етиде Пушечников <i>II</i> књига или етиде сличне тежине</p> <p>Комади</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж.Ф.Рамо-<i>Менует</i> – Фишер - <i>Менует и Ригодон</i> и други комади сличне тежине
Обавезни минимум програма Четири дурске и две молске лествице, 10 етида, два комада уз клавиру пратњу		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године		
Програм смотри Једна дурска, једна молска лествица, једна етида, комад уз клавиру пратњу напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета

ОБОА

Циљ

Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно узима дах; – свира лествице у различитим артикулацијама. – свира лепим тоном у свим динамичким нијансама; – правилно изведе украсне тонове, предудар, мордент групето и трилер; – савлада са лакоћом нотни текст; – самостално се штима према клавиру; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступ; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Тонски опсег од малог бе до де3. Осмински тактови. Култура тона у свим динамичким нијансама – постављање и неговање. Усавршавање дисања. Украсни тонови - предудар, мордент, групето и трилер. Музичка фраза</p> <p>Скале и трозвуци Дурске скале до четири, молске до три предзнака са разложеним трозвуком у лаганим шеснаестинама, велико разлагање. Хроматска скала од малог бе до де3 у лаганим осминама.</p> <p>Етиде Пушечников <i>II књига</i> или етиде сличне тежине</p> <p>Комади</p> <ul style="list-style-type: none"> – Комади уз клавирску пратњу – Корели-Барбироли <i>Концерт Еф-дур</i>, 3 и 4 став – Е.Григ-<i>Норвешки плес</i> <p>Једноставачне композиције барокних композитора (Бах, Перголези) или комади сличне тежине.</p>
<p>Обавезни минимум програма 1</p>		

Пет дурских и три молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу

Јавни наступи

Два обавезна јавна наступа

Испитни програм (свира се напамет)

Једна дурска, једна молска скала,

две етиде различитог карактера,

комад уз клавирску пратњу

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **КЛАРИНЕТ**

Циљ Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике кларинета и начин добијања тона; – правилно стоји и држи кларинет; – држи правилно амбажуру и обе руке, правилно дише; – изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; – изводи правилно техничке вежбе за квалитет тона, стакато, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента. Поставка правилног дисања и вежбе дисања. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке. Поставка амбажуре.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; – правилно постављање палца за ослањање инструмента; – правилно позиционирање шаке. <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; – правилно позиционирање шаке. <p>Стакато техника: правилно</p>

<ul style="list-style-type: none"> – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>ударање врхом језика у трску. Вежбе за развој моторике прстију леве руке.</p> <p>Скале и трозвучи: Це, Ге, Де, Бе и Еф-дур, а, е, де, ха и ге мол у две октаве.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бруно Брун : <i>Школа за кларинет број 1</i> – Радивој Лазећ : <i>Учим кларинет број 1</i> <p>и остала литература сличне тежине по избору наставника</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – дурске и моске скале до једног предзнака – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>Програм смотри</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде – Један комад уз пратњу клавира (изводи се напамет) 		

Кључни појмови садржаја: амбатура, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета

КЛАРИНЕТ

Циљ

Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно стоји и држи инструмент; – свира уједначено малу, прву и другу октаву; – свира технике легато и стакато; – примени основне елементе нотне писмености и теорије у свирању; – чита нотни текст у виолинском кључу; – чита динамичке и ознаке за темпо; – свира вежбе за побољшање технике тона и моторике прстију; – свира у опсегу од Е до це3; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Тонске и техничке вежбе за унапређивање целокупног извођачког апарата (тон, амбажура, техника прстију и језика). Синхронизација језика и прстију. Рад на побољшању интерпретације. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Дурске и молске скале до три предзнака кроз две октаве – стакато и легато</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бруно Брун : <i>Школа за кларинет број 1, 2</i> – Радивој Лазич : <i>Учим кларинет број 1, 2</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима. <p>Комади Комади по избору наставника адекватне тежине</p>
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> – дурске и молске скале до 3 предзнака са тоничним трозвуком кроз две октаве – 25 етида – 2 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Смотра на крају године (изводи се напамет) Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком 2 етиде Комад уз пратњу клавира		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **КЛАРИНЕТ**

Циљ **Циљ** учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – свира у распону од Е мало до е3; – свира различите типове артикулација; – исправи интонацију у току свирања уз помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа муз.писмености са техничким процедурама на инструменту; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – препознаје агогику; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – примењује основне принципе правилног вежбања у самосталном раду. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика. Издржавање тонова. Контрола дисања, амбажуре. Развијање слуха за самостално штимовање. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Кроз две октаве : Це, Еф, Ге, Бе, Де, А и Ес - дур, а, е, де, ха, ге, це и фис - мол Кроз три октаве: е - мол Све скале свирати у стакато и легато артикулацији</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бруно Брун : <i>Школа за кларинет број 1, 2, 3</i> – Радивој Лазих : <i>Учим кларинет број 1,2, 3</i> <p>и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине.</p>
Обавезни минимум програма		1
<ul style="list-style-type: none"> – Дурске и молске скале кроз две и три октаве са тоничним трозвуком 		

<ul style="list-style-type: none"> – 30 етида – Два комада уз пратњу клавира
<p>Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године</p>
<p>Испитни програм (изводи се напамет)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде – Комад уз пратњу клавира

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета

КЛАРИНЕТ

Циљ

Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

ЧЕТВРТИ

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – свира у опсегу од Е мало до еф3; – свира у комбинованим артикулацијама (стакато и легато); – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – следи правилну примену процедура које се примењују у стицању целокупне технике свирања; – комуницира са корепетитором кроз музику; – изражајно свира; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика. Издржавање тонова. Изједначавање регистара кроз тонске вежбе. Стварање менталне и физичке кондиције. Заједничко свирање (камерна, оркестар). Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци: Дурске и молске скале до четири предзнака. Скале кроз две октаве : це, ге, де, бе, а, ес, ас дур ; а, де, ге, ха, це, фис, цис-мол.. Скале кроз три октаве: е, еф дур, е и еф-мол Све скале се свирају у стакато и легато артикулацији. Хроматска скала.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; – самостално и свакодневно вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бруно Брун : <i>Школа за кларинет број 2, 3</i> – Радивој Лазић : <i>Учим кларинет број 3, 4</i> <p>и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Дурске и молске скале до 4 предзнака – 35 етида – 3 комада уз пратњу клавира 		
<p>Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године</p>		
<p>Испитни програм (изводи се напамет)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде различитог карактера – Комад уз пратњу клавира 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета
Циљ

САКСОФОН

Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред
Годишњи фонд часова

Први
70 часова

<p>ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да</p>	<p>ОБЛАСТ</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике саксофона; – представи историјски развој инструмента и исприча неку занимљивост везану за инструмент; – правилно држи инструмент; – самостално намести трску на 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Историјат, карактеристике, делови и могућности саксофона. Вежбе дисања. Правилно намештање трске на усник. Поставка амбажуре. Свирање само на лули и уснику. Правилно држање саксофона и поставка прстију. Одржавање инструмента.</p>

<p>усник;</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; – опише својим речима вежбице дисања и шта се постиже сваком од тих вежбица; – правилно изводи косто доминално дисање и објасни шта је то; – изводи стакато и легато; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – објасни важност одржавања инструмента; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 		<p>Врсте артикулација (стакато и легато). Тонске вежбе (издржавање тонова). Елементи музичке писмености (целе ноте, половине, четвртине и осмине). Тонски опсег: Е 1 до А 3 (за напредне до Ц3). Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске лествице до једног предзнака са тоничним трозвуком (е,а,Ф,Г)</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Јан Бан Бекум (холандска школа): <i>Школа за почетнике</i> (прво издање) – Клод Делангл (француска школа): <i>Методe за почетнике са ЦД-ом</i> – Перени (мађарска школа): <i>АБЦ Саксофон</i>, прва свеска – Мишел Рикијер: <i>Мени не мањка даха</i> – Л. Петерсон: <i>Прва књига</i> <p>Комади из збирки</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клод Делангл: Све композиције из књиге <i>Методe за почетнике</i> – Перени: Све композиције из горе наведене литературе <p>Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника</p>
<p>Обавезни минимум програма Две лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору</p>		
<p>Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет</p>		
<p>Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира напамет</p>		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета

САКСОФОН

Циљ

Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно узима дах; – правилно држи амбажуру; – правилно држи инструмент; – самостално изводи тонске и техничке вежбе; – примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање...; – правилно изведе сваку ритмичку фигуру у задатом нотном тексту; – правилно изведе стакато; – самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Тонске вежбе. Стакато. Пунктирани ритам и синкопа. Динамика - пиано, форте. Основне ознаке за темпо. Опсег инструмента: горе до Д3 , доле до Д1. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, разложеним тоничним трозвуком (мало разлагање), малим разлагањем.</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Јан Ван Бекум (холандска школа): <i>Школа за почетнике</i> (прво издање) – Клод Делангл (француска школа): <i>Метод за саксофон број 1</i> – Иван Рот (немачка школа): <i>Свеска број 1</i> – Перени (мађарска школа): <i>Саксофон АБЦ, 1. део</i> – Л. Петерсон: <i>Прва књига</i> <p>Комади из збирки</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клод Делангл: Све

		композиције из књиге <i>Методe за саксофон број 1</i> – Перењи: Све композиције из горе наведене књиге Комади тежине у складу са техничким могућностима ученика. Композиције или транскрипције по избору наставника
Обавезни минимум програма		
Две дурске и две молске лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору		
Јавни наступи		
Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри		
Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, једна етида		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета **САКСОФОН**

Циљ **Циљ** учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно изводи шеснаестине – правилно изводи триоле – са лакоћом савлада (чита и свира) нотни текст – се штимује самостално према клавиру и другом инструменту – изводи динамику на једном тону – одреди тоналитет задате композиције – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Тонски опсег од Ц1 до Е3. Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону). Увод у триолски фразирунг. Шеснаестина. Свирање дуета. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске и молске скале до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама</p>

<ul style="list-style-type: none"> – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира – комуницира са корепетитором кроз музику – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – испољи самопоуздање у току јавног наступа – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике 		<p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Руди Јетл: <i>техничке етиде</i> – Јан Ван Бекум (холандска школа): <i>Друга свеска вежба и етида</i> – Клод Делангл (француска школа): <i>Методе за саксофон број 2</i> – Иван Рот (немачка школа): <i>Свеска број 1</i> – Перени (мађарска школа): <i>Саксофон АБЦ 2 део</i> – Л. Петерсон: <i>Друга књига</i> <p>Комади из збирки</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клод Делангл: Све композиције из књиге <i>Методе за саксофон број 2</i> – Перењи: Све композиције из горе наведене књиге <p>Комади тежине: у складу са техничким могућностима ученика. Композиције или транскрипције по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма Тридурске и три молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору</p>		
<p>Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет</p>		
<p>Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета

САКСОФОН

Циљ

Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи тонове трећег регистра са лакоћом; – свира скале у разним артикулацијама; – правилно изводи осминске тактове; – правилно изводи триоле; – чита са лакоћом нотни текст; – у свирању у ансамблу прати поред свог гласа и гласове других инструмената; – чита партитуру триа и квартета; – се самостално штимује на клавир и други инструмент; – одреди тоналитет задате композиције; – интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – изражајно свира на јавном наступу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону). Свирање дуета, триа, квартета или у неком ансамблу. Осмински тактови. Опсег од Ц1 до Ф3. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске скале до 4 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд. Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира</p> <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> – Рене Дикло: <i>35 техничких етида</i> – Перењи (мађарска школа): <i>Саксофон АБЦ 2 део</i> – Л. Петерсон: <i>Друга књига</i> – Г.Лакур <i>етиде</i> – Етиде по избору наставника <p>Комади По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика</p>

дигитализације у слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма Четиридурске и четири молске лествице, 15 етида, три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита Једна композиција уз пратњу клавира напамет, једна дурска и једна молска лествица, две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

(Флаута, Обоа, Кларинет, Саксофон)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави дувачких инструмената у првом циклусу посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дусања и правилну импостацију усника, трске или писка (у зависности од инструмента). . Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, потребно је применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Већ од првих корака изузетно је важно развијати љубав код ученика за заједничко музицирање.

У току другог циклуса треба обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. Посебну пажњу треба усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама. скале свирати напамет, увек у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања.

У раду увек треба до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Код ученика, треба неговати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмеравати на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дусања. Изузетно је важно радити на стицању искуства свирањем у камерним ансамблима или оркестру.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на

јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **ТРУБА**

Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – расклопи делове трубе и опише начин одржавања инструмента; – правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; – примени правилну технику дисања; – контролише отвореност грла и дисајних путева; – правилно поставља амбажуру; – зуји на уснику без притиска; – изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; – спроведе правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже самопоуздање на наступима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике инструмента. Правилан став и држање. Техника дисања и отвореност дисајних путева. Амбажура (поставка усника). Зујање на уснику. Атак (ударац језиком). Издржавање основних аликвотних тонова на труби. Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону до c^2 Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Скале у једној октави са тоничним трозвуком у половинама према могућностима ученика</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Марковић: <i>Почетна школа за трубу – Први део</i> – Др. Чарлс Колин: <i>Почетне студије за трубу</i> – Алојз Страд: <i>Метода за трубу 1. део (избор вежби одговарајућег нивоа)</i> – А. Митронов: <i>Школа за трубу</i> – Р. Гетчел: <i>Практичне студије 1. Књига</i>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – једнооктавна скала са тоничним трозвуком у половинама, у зависности од могућности ученика – 20 етида 		

– 2 комада уз клавирску пратњу
Јавни наступи – Обавезна су 2 јавна наступа у току године
Програм смотре – Једна скала са тоничним трозвуком – Две етиде – Један комад уз пратњу клавира, напамет

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон

Назив предмета

ТРУБА

Циљ

Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно држи инструмент у мирној релаксираној, стабилној позицији; – контролише дисање и развија технику зујања без притиска на усне; – изводи тонске везбе у проширеном регистру и контролише интонацију; – примењује легато свирање; – усклађује рад језика и прстију; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре. Корелација рада прстију и језика. Рад на тонском квалитету. Легато свирање уз контролу интонације. Контрола атака на четвртинама. Проширивање опсега тонова од „мало x до x^2“. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Ц - дур, Б - дур, Г - дур, Д – дур, са тоничним трозвучима у половинама и четвртинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д. Марковић: <i>Збирка лаких композиција за трубу</i> – Д. Марковић: <i>78 композиција за</i>

<ul style="list-style-type: none"> – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на јавним наступима; – изнесе мишљење о изведеном наступу или свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p><i>трубу</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – А. Стрнад: <i>Метода за трубу 1. део</i> – (избор вежби одговарајућег нивоа) – Ј. Усов: <i>Хрестоматија 1. Део</i> – Ј. Поре: <i>Мини концертино Но.5, Но.6</i> – Др. Чрлс Колин: <i>Мелодичне основе за трубу</i> <p>Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 дурске скале са тоничним трозвучима – 25 етида – 3 комада уз клавирску пратњу 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обавезна су 2 јавна наступа у току године 		
<p>Програм смотре</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна скала са трозвуком, напамет – Једна етида – Један комад уз клавирску пратњу, напамет 		

Кључне речи: амбатура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета

ТРУБА

Циљ

Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни историјски развој инструмента; – контролише амбатуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – контролише моторику леве руке; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Развој инструмента кроз историју (основни подаци).</p> <p>Контрола амбатуре, дисања и развијање слуха за самостално штимање.</p> <p>Рад на тонским и техничким вежбама.</p> <p>Упознавање са осминама нота и пауза, као</p>

<ul style="list-style-type: none"> – изводи различите начине артикулације; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на труби; – покаже самопоуздање и такмичарски дух; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>и пунктираним нотним вредностима кроз одговарајуће композиције и вежбе. Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације).</p> <p>Проширивање опсега тонова у распону „мало <i>фис</i> до <i>е²</i>„.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци</p> <p>Седам дурских скала кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> Први део (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д. Марковић: <i>Збирка лаких композиција за трубу</i> – Д. Марковић: <i>78 композиција за трубу</i> – А. Страд: <i>Метода за трубу</i> 1. део (избор вежби одговарајућег нивоа) – Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део <p>Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 3 дурске скале – 30 етида – 4 комада уз клавирску пратњу 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обавезна су два јавна наступа у току школске године 		
<p>Програм смотре</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска скала са тоничним квинтакордом, напамет – Две етиде – један комад уз клавирску пратњу, напамет 		

Кључне речи, амбажура, тон, моторика, штивање, интонација, артикулација, музички бонтон.

Назив предмета

ТРУБА

Циљ

Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и

оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – самостално штима инструмент; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност и индивидуалност у интерпретацији; – свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – искаже мишљење о свирању – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру. Ширење опсега зујањем глисандом. Развијање слуха за самостално штимање. Обликовање тона и рад на интонацији. Техничке вежбе за контролу ваздуха, усана и језика. Контрола дисања и свирања у седећем ставу. Увод у камерно музицирање (свирање два). Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова. Проширивање опсега тонова у распону „мало <i>фис</i> - <i>ф</i>²“ Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале закључно са шест предзнака кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д. Марковић: <i>Збирка лаких композиција за трубу</i> – Д. Марковић: <i>78 композиција за трубу</i> – А. Стнад: <i>Метода за трубу</i> 1. Део (избор вежби одговарајућег нивоа) – С. Херинг: <i>32 етуде</i> – Ј. Б. Арбан: <i>Метода</i> 1. део – Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део – Ј. Поре: <i>Концертно Но.3.</i> – Х. А. Вандеркук: <i>Трумпет старс, Но1. и Но2.</i> – А. Визути: <i>Метода за трубу</i>, књига 1.

		Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – 35 етида – 5 комада уз клавирску пратњу 		
Јавни наступи		
<ul style="list-style-type: none"> – Обавезна су два јавна наступа у току године 		
Програм испита		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска са тоничним квинтакордом, напамет – Две етиде различитог карактера – Један комад уз клавирску пратњу, напамет 		

Кључне речи: амбатура, култура тона, интонација, артикулација, музика фраза, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – расклопи делове хорне и опише начин одржавања инструмента; – правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; – правилно дише и контролише отвореност грла и дисајних путева; – правилно поставља амбатуру; – зуји на уснику без притиска – изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – препозна основне ознаке за 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Правилан став и држање. Техника дисања и отвореност дисајних путева. Амбатура (поставка усника). Зујање на уснику. Атак (ударац језиком). Издржавање основних аликвотних тонова на хорни. Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону г - Г1. Музички бонтон.

<p>темпо, динамику, понављање..;</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на наступима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Скале и трозвуци</p> <p>Г - дур са тоничним трозвуком у половинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (први део) – Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> – Палма Силађи - Миклош Кекеђеши: <i>Школа за хорну</i> (избор етида и комада)
<p>ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Г дур са тоничним трозвуком – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу 		
<p>ЈАВНИ НАСТУПИ</p> <p>Обавезна су 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>ПРОГРАМ СМОТРЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 скала са тоничним трозвуком, напамет – 1 етида – 1 комад уз пратњу клавира, напамет 		

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон

Назив предмета

ХОРНА

Циљ

Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно држи инструмент у мирној релаксираној, стабилној позицији; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре. Корелација рада прстију и језика.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – контролише дисање и развија технику зујања без притиска; – изводи тонске вежбе у проширеном регистру и контролише интонацију; – свира легато; – усклађује рад језика и прстију; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; – примењује правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на јавним наступима; – искаже мишљење о сопственом и туђем свирању; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>Рад на тонском квалитету. Легато свирање уз контролу интонације. Упознавање са молским лествицама Контрола атака на четвртинама. Проширивање опсега тонова ф- Б1. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Г дур, Ф дур, Б дур, а мол са тоничним трозвучима у половинама</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (први део) – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> – Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> – Анонимус : <i>Мелодија</i> – П. Мај: <i>Минијатуре бр.1 и 2</i> – В. А. Моцарт: <i>Азбука</i>
<p>ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 дурске скале са тоничним трозвучима – 25 етида – 3 комада уз клавирску пратњу 		
<p>ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>ПРОГРАМ СМОТРЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 скала са трозвуком, напамет – 1 етида – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет 		

Кључне речи: амбатура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета

ХОРНА

Циљ

Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјски развој инструмента; – контролише амбажуру, дусање, атак и интонацију у проширеном регистру; – контролише моторику леве руке; – изводи различите начине артикулације; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на хорни; – покаже самопоуздање и такмичарски дух; – примењује правила вежбања у самосталном раду; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Упознавање са историјским развојем инструмента. Контрола амбажуре, дусања и атака. Развијање слуха за самостално штивање. Наставак и проширивање рада на тонским и техничким вежбама. Упознавање са осминама нота и пауза, као и пунктираним нотним вредностима. Развијање моторике леве руке. Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације). Проширивање опсега тонова у распону е - Д2. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Г дур, Ф дур, Д дур, Б дур, А дур, а мол и г мол са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драган Гиртл: Школа за хорну (први део) – Палма Силађи - Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> – Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> – Марк - Антоан Робилард: <i>Прогресивне методе за хорну</i> – Ј. Б. Флис: <i>Успаванка</i> – В. А. Моцарт: <i>Валцер</i> – Л. ван Бетовен: <i>Екосеза</i> – П. И. Чајковски: <i>Стара француска песма</i> – Ј. Кригер: <i>Менует</i>

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

<ul style="list-style-type: none"> – 3 дурске и 1 молска скала са трозвуком – 30 етида – 4 комада уз клавирску пратњу
ЈАВНИ НАСТУПИ
Обавезна су два јавна наступа у току школске године
ПРОГРАМ СМОТРЕ (изводи се напамет)
<ul style="list-style-type: none"> - 1 дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, - 1 етида - 1 комад уз клавирску пратњу,

Кључне речи: амбажура, тон, моторика, штимање, интонација, артикулација, музички бонтон.

Назив предмета

ХОРНА

Циљ

Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – самостално штима инструмент; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – испољи креативност и индивидуалност; – свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – искаже критичко мишљење у улози слушаоца и ивођача; – комуницира са корепетитором кроз 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру. Ширење опсега зујањем глисандом. Самостално штимање. Култура тона и рад на чистој интонацији. Техничке вежбе уз контролисање моторике леве руке. Контрола дисања и свирања у седећем ставу. Увођење у камерно музицирање (свирање два). Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова. Проширивање опсега тонова у распону д- Е2. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале до 4 предзнака, молске</p>

<p>музику;</p> <p>– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.</p>		<p>скале до 2 предзнака са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>– Франц Шолар: <i>Школа за хорну</i></p> <p>– Марк-Антоан Робилард: <i>Прогресивне методе за хорну</i></p> <p>– Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (други део)</p> <p>– Палма Силађи - Миклош Кекеђеши: <i>Школа за хорну</i> (први и други део)</p> <p>– Бери Таквел :<i>50 почетних вежби за хорну</i></p> <p>– В. А. Моцарт : <i>Пастирска песма</i></p> <p>– Н. Антал : <i>Самохвала</i></p> <p>– А. Варламов : <i>Црвени сарафан</i></p> <p>– Л. ван Бетовен : <i>Романса</i></p>
<p>ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА</p> <p>- Дурске скале до три предзнака, молске са једним предзнаком са трозвучима</p> <p>- 35 етида</p> <p>- 5 комада уз клавирску пратњу</p>		
<p>ЈАВНИ НАСТУПИ</p> <p>Обавезна су два јавна наступа у току године</p>		
<p>ПРОГРАМ ИСПИТА</p> <p>-1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет</p> <p>- 2 етиде</p> <p>- 1 комад уз клавирску пратњу , напамет</p>		

Кључне речи: амбажура, култура тона, интонација, артикулација, музилка фраза, камерно свирање, музички бонтон.

ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКО УПУТСТВО

(Труба и Хорна)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање наставе и учења *Хорне* и *Трубе* (у првом циклусу), подразумева упознавање са деловима инструмента и његовим одржавањем, правилно држање тела и инструмента, импостацију дисања, зујање уснама и на уснику, као и репродуковање здравог и сонорног тона. Свакодневно извођење тонских вежби уз контролу амбажуре и интонације, као и учење основних елемената нотне писмености, обезбеђују напредак и постизање резултата.

Процес учења, базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике) који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

Композиције које се обрађују требало би да одговарају опажајним могућностима ученика. Задату композицију потребно је одсвирати ученику како би стекао утисак о њој као о целини. На овај начин, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а постиже се и боља комуникација између наставника и ученика. Овим добијамо већу естетску осетљивост, развијање музичког укуса и естетског процењивања.

У наставку реализације исхода (у другом циклусу), ученик наставља да се развија како у техничком тако и у музичком смислу. У том циљу, потребно је радити вежбе са проширење горњег и доњег регистра, као и вежбе за добијање различитих артикулација (легато, стакато, тенуто...). Када је питању ширење регистра, треба водити рачуна о правилно постављеној амбажури.

У завршним разредима, у појединим етапама и композицијама за хорну, јављају се делови који су нотирани у бас кључу. Наставник је у обавези да ученику објасни читање бас кључа на одговарајућем нотном материјалу.

Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптимални програм у коме ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве, истовремено уживајући у свирању. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми (лоше дисање, спазам у врату и горњем делу грудног коша).

Будући да су ученици сада технички и музички на вишем нивоу, корисно је наставу ових инструмената обогатити камерном музиком где се ученици и наставници могу смењивати у свирању сола или пратње. Променом улога и свирањем у ансамблу, они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничког тона и експресији.

Кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње, ученици се мотивишу да на што бољи начин представе своје инструменте као солистичке, изводећи литературу различитих епоха.

Важно је истаћи да је неодвојив део јавног наступа понашање како извођача, тако и публике. У том смислу, познавање правила музичког бонтона је неопходно.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)

Циљ

ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – пева по слуху и солмизацијом песмице у С, G, F дуру; – звучно препозна карактер дура; – пева и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук у С, G, F-дуру; – чује и именује главне ступњеве; – пева по слуху и препозна мол; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; – изводи и записује нотне вредности и одговарајуће	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике уз покрет. Слушање музике уз цртање. Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова.
	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред кроз С, G, F дур (певање). Звучна слика дурског тонског рода. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скокова у: тонику, доминанту, вођицу и тонични трозвук. Функције главних ступњева. Песмице у молским тоналитетима (певање). Развој музикалности.
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента. Нотне вредности и одговарајуће паузе: цела, половина, половина с тачком, четвртина и осмина. Хроматски знаци: повисилице и снизителице.

<p>паузе;</p> <ul style="list-style-type: none"> – препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; – објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – објасни својим речима лествичне појмове; – примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; – примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); – опажа и пева тонове и мотиве; 		<p>Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Лествични појмови : лествица, тетрахорд, степен, полустепен, ступњеве. Музичке ознаке: понављање, prima i seconda volta, D.C.al fine, корона. Основне ознаке за динамику (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo i decrescendo). Основне ознаке за темпо (andante, moderato, allegro, vivo). Основне ознаке за артикулацију (legato, staccato).</p>
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; 	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и интонирање тонова и мотива у тоналитету. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Записивање ритмичке окоснице.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; 	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације у складу са пређеним градивом. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и изведе четвртинске тактове; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; 	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача</p>
<ul style="list-style-type: none"> – изводи ритам на различите начине; – одржи ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – изводи ритам уз покрет; – препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; 	<p>РИТАМ</p>	<p>Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4. Препознавање ритма у примерима. Начини извођења ритма (куцање или тактирање или мануелна техника). Четвртина као јединица бројања. Равномерно читање. Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана на две јединице бројања. Покрет у функцији ритма. Знаци за продужавање трајања тона: тачка, лук, корона.</p>

– чита ритам солмизацијом.		Ритмичко читање.
<p>Јавни наступи: Јавни час - извођење научених песмица које обухватају програм првог разреда</p>		
<p>Програм смотре: 1. Равномерно и ритмичко читање нота. 2. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима уз анализу (садржаји I разреда).</p>		
Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон-		

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Други**
 Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – звучно препозна карактер дура и мола; – слушно разликује и пева различите врсте мола – горњи тетрачорд молских тоналитета; – пева песмице по слуху и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук; – чује и именује главне ступњеве; – опише својим речима доживљај музике 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МЕЛОДИКА	<p>Тоналитети: С, G, F дур (утврђивање). Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (а, d и е мол). Звучна слика молског тонског рода. Поставка штима Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у а, d и е молу. Природни, хармонски и мелодијски мол. Функције главних ступњева. Развој музикалности.</p>

<p>различитог жанра и карактера;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; – изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; – препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; – објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – објасни својим речима лествичне појмове; – примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; – примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); – опажа и пева тонове и мотиве; – препозна и запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – препозна и изведе четвртинске тактове; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – изводи ритам на различите начине; – одржи ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – визуелно сагледава и 	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат. Аутодиктат. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетраорда. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање метра.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Врста такта: 2/4, 3/4, 4/4. Осмина као јединица бројања: 2/8, 3/8, 4/8. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима од звука ка нотној слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања. Четвороделна подела јединице бројања.</p> <p>Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици – увод и припрема.</p> <p>Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>

<p>изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја;</p> <ul style="list-style-type: none"> – изводи ритам уз покрет; – препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; – чита ритам солмизацијом. 	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада. Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта), дурски и молски квинтакорд на основним тоновима. Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главни ступњевеи, вођица, тонични трозвук, интервали).</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>

Програм смотре:

1. Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера
2. Мелодијски пример (а, d или е mol) уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд.
3. Ритмичко читање у бас кључу у оквиру пређеног градива

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон.

Назив предмета

СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)

Циљ

ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештин подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативне моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање; – слуша дечије и народне композиције, примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна разлике и пева мелодијске примере у дуру 	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>
	<p>МЕЛОДИКА</p>	<p>Обнављање градива (из претходних разреда). Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери који одговарају инструменталној</p>

<p>и молу;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пева и препозна однос тонике и доминанте, и скокове у све ступњеве; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – звучно разликује дур и све врсте мола; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пева двогласне примере и композиције са клавијирском пратњом; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева интервале до квинте; – пева доминантни септакорд у песмама и мелодијским примерима; – препозна врсту такта; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – примени знања и вештине уз игру; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту; – препозна и изводи тактове са половином као јединицом бројања; – визуелно сагледава и изводи као целину основне 		<p>литератури за трећи разред (D dur, h-mol, B-dur и g-mol). Штимови. Једноставне песмице по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто (a mol-A dur, d mol-D dur). Горњи тетракорди у све три врсте мола: природни, хармонски и мелодијски мол. Развој музикалности. Двогласно певање.</p>
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање и интонитање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима. Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте обрађених кроз песмице и примере из литературе. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику. Опажање метра .</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице. Музичко дидактичке игре.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Половина као јединице бројања: 2/2, 3/2, 4/2. Основне фигуре у такту 6/8 уз примену лукова и паузи. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима - од ¹звуча ка</p>

<p>фигуре, паузе и лукове у такту 6/8 уз певање одговарајућих песмица;</p> <ul style="list-style-type: none"> – изводи ритам кроз покрет; – изведе ритам певајући песме по слуху и песме различитих жанрова; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи триолу; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна интервале до квинте; – запише и препозна дурски и молски квинтакорд на основним тоновима и квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ, степен/полустепен, тетракорд, главне ступњеви и вођицу, тонични трозвук, интервали. 		<p>нотној слици.</p> <p>Покрет у функцији ритма.</p> <p>Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо у зависности од инструмента.</p> <p>Четвороделне поделе јединице бројања: пунктирана и обрнуто пунктирана, синкопа на јединици бројања, паузе, лукови...</p> <p>Поставка триоле.</p> <p>Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта) дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.</p> <p>Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима.</p> <p>Утврђивање знања из музичке терминологије.</p> <p>Ознаке за темпо: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo.</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>

Испитни програм:

ПИСМЕНИ ДЕО:

1. Мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака

УСМЕНИ ДЕО:

1. Мелодијски пример (тоналитети пређени у I, II и III разреду) уз анализу мелодијског примера: лествице, тетракорди, имена и врста интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд и лествични квинтакорди на главним ступњевима обрађених лествица.

2. Ритмичко читање: виолински / бас кључ (пређено градиво из I, II и III разреда).

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон-

Назив предмета

СОЛФЕЂО

Циљ

ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред
Годишњи фонд часова

Четврти
70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве – пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова и мелодијске примере; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – препозна и пева дурски и молски тонски род; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева изражајно мелодије различитих жанрова и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише лакше мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру – опажа и пева интервале до сексте; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни	<p style="text-align: center;">МЕЛОДИКА</p>	<p>Обнављање градива (из претходних разреда). Функционални односи у тоналитету. Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за четврти разред (A- dur, fis mol, Es dur, c mol, E dur, cis mol). Штимови. Једноставне песме по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто-мутација . Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Развој музикалности. Двогласно певање. Композиције са клавирском пратњом.</p>
	<p style="text-align: center;">ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање и интонирање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима. Записивање ритмичке окоснице Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте и мале и велике сексте обрађених кроз песмице и примере из литературе. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање доминантног септакорда. 1</p>

<p>септакорд;</p> <ul style="list-style-type: none"> – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; – примени знања и вештине уз игру; – препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање; – препозна и изводи четвртинске, осминске и половинске тактове; – препозна и изводи синкопу на јединици бројања; – визуелно сагледава и изводи сложену поделу у такту 6/8; – изводи такт 9/8 и 12/8 – пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; – ритмички прочита триолу и четири шеснаестине; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетракорде; – запише и препозна интервале до сексте; – запише и препозна квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни септакорд; 	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије научене песме или мелодијског примера. Музичко дидактичке игре.</p>
	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Обрађене врсте такта. Синкопа на јединици бројања. Сложена подела тродела у такту 6/8 без примене лукова и шенаестинских пауза. Информативно упознавање врсте такта 9/8 и 12/8. Начини извођења ритма Ритам у примерима-од звука ка слици. Равномерно читање. Обрађене ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања и синкопа на јединици бројања, паузе, лукови... Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Лествице и тетракорди. Интервали до сексте (чисти, велики и мали). Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима. Доминантни септакор. Ознаке за различите врсте темпа.</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – објасни различите врсте темпа; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту. 		
<p>Програм смотре: Писмени део: 1. Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака. Усмени део: 1. Мелодијски пример (тоналитети пређени у III и IV разреду) уз анализу примера (садржаји IV разреда). 2. Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво из III и IV разреда).</p>		

Кључни појмови садржаја: функције, синкопа на један, троделни ритам, развој музичке меморије, креативност, импровизација, љубитељи музике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области - тема: слушање музике, мелодика, опажање - интонирање - диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик - сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се

обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абецедним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и саваладавањем канона и двогласа.

Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање-интонирање-диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овome треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања - прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, напимере, оно не понавља готове узорне, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на ударалкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина.

Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима.

Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем научног градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извиђење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте.

Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике освестили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

1.2. ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(контрабас, соло певање, упоредни клавир)

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно држи инструмент и познаје његове делове; – правилно држи гудало и користи основне потезе; – изведе основне техничке вежбе за десну руку; – користи нотно писмо за читање музичког дела; – примени музичке ознаке у извођењу композиције; – изведе техничке и вежбе за интонацију; – изведе вежбе за леву руку кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе дурске и молске лествице са трозвучима кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе лагане композиције различитог карактера соло и са корепетитором; – свира на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка и техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – држање гудала и вежбе хоризонталних и вертикалних покрета (надлактице, подлактице, шаке, зглоба и прстију); – вођење гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврстним штрихом); – ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицикато); – основни потези гудалом (деташе, портато, легато, стакато). <p>Поставка и техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вежбе за промену позиције; – вежбе за корелацију и координацију покрета леве и десне руке; – вежбе за интонацију у првој позицији. <p>Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи а-мол (природни); дурске: Еф; Бе; Ге; А; Е; Це - дур; Вежбе кроз позиције различитих ритмичких и техничких захтева за леву и десну руку.</p>

		ЛИТЕРАТУРА Школе за контрабас по избору Л. Монтаг, М. Просеник, Ф. Симандл, Л. Штрајхер и друге Лаке композиције са клавиром (по избору) Техничке етиде одговарајуће тежине (Л. Раков, Ј. Кмент, А. Слама, И. Били, С. Ли и др.)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе у I позицији; – две техничке етиде (по избору) – два комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Смотра 1. Једна лествица; 2. Једна етида 3. Један комад по избору са клавирском пратњом.		

Кључни појмови садржаја: тон, расподела гудала, ритам, позиција, интонација.

Назив предмета

КОНТРАБАС

Циљ

Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени основну технику свирања контрабаса кроз IV и V позицију; – изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; – изведе дурске и молске лествице са трозвучима кроз позиције; – изведе композиције различитог 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији. Вежбе за промену позиције (све четири позиције). Мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике. Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких

<p>карактера;</p> <ul style="list-style-type: none"> – свира на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>и техничких захтева за леву и десну руку. Вежбе у петој позицији. Вежбе са флажолетима и штимовање инструмента помоћу њих. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци Дурске и молске лествице у једној октави кроз све четири позиције. Дурске и молске лествице у једној октави кроз пет позиција. Хроматске лествице кроз пет позиција. Трозвуци и четворозвуци кроз пет позиција.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Школе за контрабас по избору: Л.Монтаг, М.Просеник, Ф.Симандл, Л.Штрајхер и друге. Лаке композиције са клавиром (по избору). Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору).</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири лествице; – вежбе кроз IV позиције; – четири техничке етиде (по избору) – четири комада са клавиром (по избору) 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Испит</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица са трозвуком (IV или V позиција); 2. Две етиде 3. Један комад по избору са клавирском пратњом. 		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ **Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**
Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени основну технику свирања контрабаса кроз позиције закључно са VIII; – изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; – користи вибрато; – изведе композиције различитог карактера; – учествује на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интеле-ктуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Поставка леве руке и вежбе за интонацију кроз VI, VII и VIII позицију. Техничке вежбе за промену позиција. Вибрато. Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом</p> <p>Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвучима кроз две октаве. Хроматске скале кроз две октаве.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Школе за контрабас</i> по избору: Л. Монтаг, М. Просеник, Ф.Симандл, Л.Штрајхер и друге – Ј. Новосел: <i>Етиде за контрабас</i> – Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору) – Лаке композиције са клавиром (по избору) – К. Трумпф: <i>Лаки комади за контрабас и клавир</i> – <i>Хрестоматија за контрабас</i> – I свеска (са клавирском пратњом)

		– Б. Лаловић: <i>Дванаест малих етида</i> (са клавирском пратњом)
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – четири лествице; – вежбе кроз позиције до тона Е; – шест техничких етида (по избору) – четири комада са клавиром (по избору) 		
Јавни наступи		
– обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испит		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица са трозвуком кроз две октаве (VII или VIII позиција); 2. Две етиде (једна са клавирском пратњом) 3. Један комад по избору са клавирском пратњом. 		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

Назив предмета **КОНТРАБАС**

Циљ **Циљ** учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред **Четврти**
Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени основну технику свирања контрабаса до палчеве позиције; – изведе техничке и интонативне – вежбе за леву руку кроз позиције; – користи вибрато; – изведе орнаменте; – изведе лагане композиције различитог карактера; – учествује на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима. – самостално и свакодневно вежба; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и вежбе кроз IX и X позицију. Техничке и интонативне вежбе за промену позиција. Вибрато. Орнаменти: предудар, мордент, групето, трилер. Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске лествице са трозвучима кроз две октаве. Хроматске лествице кроз две октаве.

<ul style="list-style-type: none"> – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		<p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>Школе за контрабас по избору</i>: Л. Монтаг, М. Просеник, Ф.Симандл, Л.Штрајхер и друге – Ј. Новосел: <i>Етиде за контрабас</i> – Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору) – Лаке композиције са клавиром (по избору) – К. Трунпф: <i>Лаки комади за контрабас и клавир</i> – <i>Хрестоматија за контрабас</i> – I свеска (са клавирском пратњом) – Б. Лаловић: <i>Дванаест малих етида</i> (са клавирском пратњом)
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири лествице; – вежбе кроз позиције до тона Ф; – шест техничких етида (по избору) – четири комада са клавиром (по избору) 		
<p>Јавни наступи</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године. 		
<p>Испит</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица са трозвуком кроз две октаве. 2. Две етиде (једна са клавирском пратњом) 3. Један комад по избору са клавирском пратњом. 		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КОНТРАБАС

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу.

Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навик у посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

СОЛО ПЕВАЊЕ

Циљ

Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према соло певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише делове вокалног апарата; – правилно резонира; – правилно користи дијафрагму; – правилно држи тело; – разликује правилно од неправилног дисања; – самостално примењује вежбе дисања; – разликује правилно од неправилне емисије тона; – правилно интонира и јасно изговара слоге; – примењује промену вокала при певању лакших вокализа; – примењује основне елементе нотне писмености у певању, чита нотни текст; – лако пева кратке композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике вокалног апарата. Начин добијања тона. Правилно држање тела и став тела при певању Дисање и вежбе дисања. Емисија тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције. Једноставне вежбе кроз легато, секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Музички бонтон.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф.Абт, Н. Вакаи, Х.Пановка, Ђ.Конконе, Г.Зајдлер Р.Тирнанић: <i>Песме Италијанских композитора, избор</i> Лакше композиције италијанских композитора: Ђ.Каћини, А.Калдара, А.Скарлати, А.Фалкониери, Л.Манџа, „Мале песме великих мајстора“ и друга дела по избору наставника које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика</p>
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> - четиривокализе - две песме старих мајстора - једна лакша песма		
Јавни наступи Обавезан један јавни наступ у току школске године		

Програм смотри

На крају школске године смотра, једна вокализа (са текстоили без текста) и једна песма старог мајстора, програм се изводи напамет не мора се изводити на оригиналном језику).

Кључни појмови садржаја: вокални апарат, дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, певање, вокали, слушање музике, музички бонтон

Назив предмета **СОЛО ПЕВАЊЕ**

Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према соло певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно држи тело и на правилан начин примењује вежбе дисања; – опише положај гласница при певању и функцију дијафрагме, резонатора; – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара слоге и тумачи текст композиције при певању; – примењује различита музичка изражајна средства у фразирању, у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – пева кратке композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе публици сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Став тела при певању и вежбе дисања. Карактеристике и одржавање вокалног апарата. Начин добијања тона. Емитовање тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције. Техничке вежбе кроз легато. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Тумачење динамике и темпа. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф.Абт, Н. Вакаи, Х.Пановка, Ђ.Конконе, Г.Зајдлер, Л.Бордесе Лакше композиције Италијанских композитора по избору наставника Лакше песме класичара и романтичара „Мале песме великих мајстора“ (В.А.Моцарт, Ф.Менделсон, Л.В. Бетовен, Р.Шуберт, Ф.Векерлен и други, по избору наставника, који одговара узрасту и техничким могућностима ученика.</p>

Обавезни минимум програма - четиривокализе - четири песме старих мајстора - две лакше песме
Јавни наступи - обавезан један јавни наступ током школске године
Испитни програм Испитни програм: две вокализе(са текстом, без текста, различитог карактера) једна песма старог мајстора Испитни програм се изводи напамет.(програм се не мора изводити на оригиналном језику)

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **СОЛО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени правилан певачки став и вежбе дисања; – контролише дужину даха при певању; – користи стечена знања из основа музичке писмености, лако чита с листа уз помоћ наставника; – примењује нове певачке технике; – правилно интонира и при певању користи функцију дијафрагме и резонатора- јасно изговара и тумачи текст у композицији; – користи различита музичка изражајна средства при фразирању у зависности од карактера музичког примера; – јасно тумачи динамику кроз певање; – самостално изводи кратке композиције напамет уз пратњу клавира; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Контрола правилног става при певању и дисања. Увод у предмет читања с листа, примена (prima vista). Развој певачке технике: portato, portamento, staccato, martelatto. Интонирање и емисија тона кроз техничке вежбе и композиције. Динамичко нијансирање: crescendo, decrescendo, diminuendo... Припрема за јавни наступ. Музички бонтон.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф.Абт, Н. Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер Лакше композиције Италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника Б. Цвејић: <i>Песме за младе певаче</i>,</p>

<ul style="list-style-type: none"> – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – изрази мишљење о сопственом и туђем наступу; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – користи предности дигитализације за слушање и извођење музике. 		<p>избор <i>„Мале композиције великих мајстора“</i> избор лакших композиција Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В. Ђорђевић, П. Коњовић, И. Бајић, Д.Јенко, С. Христић, З.Јовановић, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Хатце А. Даргомижски, М. Глинка и други, избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> - четири вокализе - четири песме старих мајстора - једна песма класичара или романтичара - једна песма Српског или Словенског композитора 		
<p>Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> - једна вокализа - једна арија старог мајстора - једна песма по слободном избору (класичара, романтичара Српског или Словенског композитора) <p>Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику</p>		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета **СОЛО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање вокалних способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **66 часова**

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – самостално изводи вежбе дисања уз правилан став и држање; – лако формира тон и контролише 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Развој певачких вештина и осамостаљивање при вежбању. Тумачење стилских разлика у литератури.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – интонацију при певању; – јасно изговара и тумачи текст композиције при певању; – примењује стилске разлике самостално у тумачењу композиције; – контролише мимику лица; – примењује принцип узајамног слушања у заједничком упевавању и певању; – самостално изводи, пева композиције напамет уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 		<p>Текст- разумевање текста, тумачење музичким средствима и јасан и правилан изговор. Увод у камерну музику. Припрема за јавни наступ. Извођење композиција различитог карактера и сценски наступ.</p> <p>Музички бонтон</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Техничке вежбе, вокализе: Ф.Абт, Н. Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер</p> <p>Лакше композиције Италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника</p> <p>Б. Цвејић: <i>Песме за младе певаче</i>, избор</p> <p>„Мале композиције великих мајстора“ избор лакших композиција</p> <p>Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В. Ђорђевић, П. Коњовић, И. Бајић, Д.Јенко, С. Христић, З.Јовановић, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Хатце А. Даргомижски, М. Глинка и други, избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – шест вокализа – четири песме старих мајстора – две песме класичара и романтичара – две песме Српских и Словенских композитора 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – две вокализе различитог карактера – једна арија старог мајстора – једна песма по слободном избору (класичара, романтичара Српског или Словенског композитора) <p>Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику</p>		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

СОЛО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Певањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз певање..

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно дисање и да правилно користе извођачки апарат.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења, наставник подстиче ученика пријатном радном атмосфером, уводећи га преко вежби дисања, лаганих техничких вежби, у умеће соло певања. Техничке вежбе су у почетном раду (нпр. секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд, навише и наниже), једноставне, при чему кроз рад педагог инсистира: на правилној импостацији, мекој али конкретној атаки на тон, чистој интонацији, правилној артикулацији вокала и консонаната, апођатури, легату. Развојем гласовних способности ученика наставник кроз рад примењује нове певачке технике (*portato, portamento, staccato, martelatto*).

У раду са учеником, наставник треба да обрати пажњу на став тела као и мимику лица ученика, благи озарен израз. Кроз различиту музичку литературу, наставник упознаје ученика са епохама, стилевима извођаштва, карактеристикама истих, при чему ученик напредује у свом школовању.

Код ученика треба развијати љубав и вештине заједничког музицирања, узајамног слушања и певања у дуету чиме се развија потреба за међусобним слушањем и сарадњом у заједничкој интерпретацији музичког дела.

Веома је важно постицати ученике на слушање уметничке музике кроз видео примере, одласком на концерте, у позориште. Дискусијом о одслушаним или изведеним делима развијају се критички ставови о сопственим и другим извођењима што је веома важно за даље напредовање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – да се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – примени различита музичка изражајна средства у складу са 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ</p> <p>МУЗИКЕ</p>	<p>Положај за клавиром и поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање.</p> <p>Вежбе за правилно ритмизирање.</p> <p>Основне врсте удара: портато, легато, стакато.</p> <p>Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо.</p> <p>Ознаке за темпо: аданте, модерато, алегро и друге..</p> <p>Појам лука.</p> <p>Појам фразе.</p> <p>Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима.</p> <p>Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте.</p>

- карактером музичког дела;
- самостално свира кратке композиције напамет;
  - самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука.

Увођење ученика у начине вежбања.

Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале.

Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом.

Контрола тона.

Музичка меморија.

Самоконтрола звука и разумевање музичког облика.

Полифонија – канон, имитација.

Скале и трозвици

Скале до четири повисилице и једне снизилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона.

Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

– Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев

– Бајер: *Школа за клавир* – од вежбе 85 и даље

– Диверноа: *Етиде оп. 76* – основне вежбе за клавир

– Черни: *Оп. 599, Оп. 453 оп. 139*, I свеска

– Гњесина: *Клавирска абецеда*, избор

– Лешхорн: *Мелодичне етиде оп. 192*, избор

– М. Лили Петровић *Школица за клавир* Ниво А и Ниво Б

Обраде и аранжмани познатих мелодија и друге композиције примерене узрасту и способностима ученика.

Обавезни минимум програма

– лествице и трозвуци по програму

– тридесет композиција – вежбе, етиде и разни комади.

Јавни наступи

– обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотри

1. Једна лествица по избору;

2. Једна етида;

3. Две композиције различитог карактера.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пиајанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички и музички захтеви: Повезивање прсторедних група навише и наниже, развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида. Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина. Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе.</p> <p>Скале и трозвуци Најмање 4 дурске и 2 молске скале у осминама у размаку две октаве, паралелно. Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Јела Кршић: <i>Клавирска читанка за други разред</i> Ханон за почетнике – Диверноа: <i>Op. 176</i></p>

подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника;

- развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника;
- самостално, изражајно свира композиције напамет;
- развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

- Лемоан: *Дечије етиде* оп. 37
  - Гњесина: *Мале етиде*, I део
  - Беренс: *Оп. 70*
  - Черни: *Оп. 139, 24 етиде*
  - М. Живковић: *Међумурје мало, Текла вода Карашица*
  - Ј. С. Бах: *Мале композиције*, избор лакших
  - Хендл: *Избор композиција у редакцији Јеле Кршић*
  - Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке, Кулау, Клементи. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине
  - Збирка „*Наши композитори за младе пијанисте*”
  - З. Христић: *Тачкице*
  - Р. Петровић: *Игра, Циркус за мичиће, Украјинска игра*
  - С. Хофман: *Две басне*
  - Б. Предић: *Прича моје лутке*
  - М. Тајчевић: *За мале*
  - В. Миланковић: *Дечје приче, 25 мијатура* за I и II разред
  - Избор лакших композиција (Просвета, Београд)
  - Шуман: *Оп. 68*
  - Гречанинов: *Оп. 99*
  - Гедике: *Оп. 36*
  - Гурлит: *Оп. 82*
  - Раули: *Оп. 36 и 37*
  - Б. Барток: *За децу* – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I, избор
  - Мајкапар: *24 лаке композиције оп. 16*
  - Кабалевски: *Оп. 30*
  - Скот: *Кутија играчака*
- Друге композиције одговарајуће тежине.

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- осам композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације.

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотри

1. Једна лествица по слободном избору;
2. Једна етита;
3. Две композиције по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Техничке вежбе са ритмичким варијантама. Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш ... Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница. Употреба истовременог и синкопираног педала. Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер.</p> <p>Техничке вежбе, скале и трозвуци Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију. Најмање 4 дурске скале (које нису рађене у II разреду) у распону две октаве у осминама</p>

паралелно и супротно, као и у распону три октаве у осминским триолама, паралелно.
Најмање 2 молске скале у распону две октаве, паралелно.
Хроматске скале у распону две октаве, паралелно.
Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено.
Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*
- Лемоан: *Дечје етуде оп. 37*
- Черни: *Оп. 849*, избор
- Бертини: *25 етуда оп. 100*, избор
- Диверноа *оп. 176*
- Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8
- Лак: *Оп. 172*
- Друге етуде одговарајуће тежине.
- Ј. С. Бах: *Мале композиције*
- Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми*
- Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*, избор
- Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић
- Друге композиције одговарајуће тежине.
- Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине.
- Гњесина: *Тема и шест малих варијација*
- Кабалевски оп. 51: *Варијације Еф-дур*
- Сорокин: *Тама са варијацијама а-мол*
- Кулау: *Варијације Ге-дур*
- Кршић и Шишмановић: *Збирка Наши композитори за младе пијанисте*
- Логар, Рајичић и Илић: *За мале клавиристе*
- Рајичић: *Дечја збирка*, избор
- Тајчевић: *Дјеци и I мала свита*
- Душан Радић: *Рондино*
- Р. Мац: *Стара ура игра полку*

		<ul style="list-style-type: none"> – Чајковски: <i>Албум за младе, оп. 39</i>, избор – Шуман: <i>Албум за младе, оп. 68</i>, избор – Б. Барток: <i>Деци, Микрокосос II</i> – Гречанинов: <i>Дечја књига оп. 98</i> – О. Шин: <i>Од јутра до сумрака</i> – Шите: <i>Из веселог дечјег доба</i>, избор – Хајдн: <i>Мале игре</i>, избор – Моцарт: <i>14 дечјих композиција</i> – Скот: <i>Животиње</i>, избор – Сарауер: <i>Слике из дечјег доба</i> – Хачатуријан: <i>Андантино</i> – Лутославски: <i>12 малих комада</i> – Мајкапар оп. 33: <i>Минијатуре</i> – Вилалобос: <i>Изабрани лаки комади</i> – Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка</i>, избор – Раули: <i>19 малих комада</i>, избор – Поцоли: <i>Мали комади</i>
--	--	--

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;

Јавни наступи

– обавезна два јавна наступа током школске године

Испитни програм:

1. Једна лествица по слободном избору;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Један став сонатине;
5. Једна композиција по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Четврти

ИСХОДИ

По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:

- чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено;
- самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу;
- примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања;
- коригује лоше извођење у току свирања;
- у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње;
- појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме;
- јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера;
- негује културу тона;
- критички прати сопствени развој;
- самостално вежба по плану који је утврдио са наставником;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

ОБЛАСТ/ ТЕМА

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

САДРЖАЈИ

Решавање техничких и музичких проблема.

Вежбе за:

- јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста);
- подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група;
- повећање распона шаке.

Припремне вежбе за веће интервале.

Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације.

Примена педала.

Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум ...

Читање с листа лаких композиција.

Скале и трозвучи

Дурске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању.

Молске скале кроз четири октаве у осминама, у паралелном кретању.

Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању.

Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве.

Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- Черни: *Оп. 849 избор етида*
- Кршић и Ранковић: *Збирка за савлађивање техничких проблема I и II свеска*
- Беренс: *Оп. 61, избор*
- Лешхорн: *Оп. 381 избор*

Друге етиде одговарајуће тежине.
 – Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми* – избор
 – Хендл: Избог композиција, у редакцији Јеле Кршић
 Друге композиције одговарајуће тежине.
 – Хајдн Сонатине (редакција Кршић и Шишмановић)
 Друге сонатине или сонате одговарајуће тежине.
 – С. Рајичић: *Мала свита*
 – Славенски: *Игре и песме са Балкана I и II свеска*, избор лакших
 – В. Мокрањац: *Мала свита*
 – Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте
 Друга дела одговарајуће тежине.
 – Менделсон: *Песме без речи*, избор
 – Григ: *Лирски комади*, избор
 – Прокофјев: *Музика за децу*
 – Дебиси: *Мали црнац*
 – Дусик: *Матине*
 – Мартину: *Лутке*, избор лакших
 – Душкин: *Краљ вилењака, Вашар*
 – Чимароза: *Сонате*, избор
 – Кабалевски: *Op. 27*
 – Лутославски: *Народне мелодије*
 – Б. Барток: *За децу*, Микрокосмос III и IV свеска
 – Пинтарић и Станковић: *Композиције за клавир*, избор
 Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;– једна композиција домаћег аутора.

Јавни наступи

- – обавезна два јавна наступа током школске године

Испитни програм (на крају школске године):

1. Једна етида;
2. Једна полифона композиција;
3. Један став сонатине;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

УПОРЕДНИ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоструко зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерности наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба стимулисати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет – соло

певање. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна о да то буде по тежини пратња коју је реално испратити.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ
(солфеђо, теорија музике)

Назив предмета **СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна и чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи и записује: нотна трајања: целу, половину с тачком, половину, четвртину, осмину ноте; – препозна и употреби предзнаке: повисилицу, снизилицу и разрешилицу; – препозна и својим речима објасни појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – употреби солмизацију и музичку абецеду; – опише својим речима шта је лествица, тетрачорд, ступњеви и главни ступњеви; – употреби знаке за понављање, <i>prima i seconda volta</i>, <i>D.C.al fine</i>, 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	<p>Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента. Нотне вредности и одговарајуће паузе. Хроматски знаци: повисилице, снизилице и разрешилице. Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Лествични појмови. Термини и појмови, без дефиниција, у оквиру садржаја програма. Основне ознаке за динамику (<i>forte, piano, mezzoforte, mezzopiano; crescendo i decrescendo</i>). Основне ознаке за темпо (<i>lento, andante, moderato, allegro, vivo</i>). Основне ознаке за артикулацију (<i>legato, staccato,</i></p>

<p>корона;</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени основне динамичке ознаке (јако, тихо, умерено јако, умерено тихо, поступно појачавање и стишавање); – примени основне ознаке за темпо: спор, умерен и брзи; – примени најчешће начине извођења музичког дела (повезано, кратко и издржано) и музичке целине; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – звучно препозна дур и мол; – пева: лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту, тоничну терцу и вођицу и тонични трозвук; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – чује и препозна главне ступњеве; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише напамет научене песме; – запише мелодијске диктате по двотактима; – запише ритам у мелодијском примеру; – препозна врсту такта у певаним песмама са текстом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица ; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење 	<p style="text-align: center;">МЕЛОДИКА</p> <p style="text-align: center;">ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ</p> <p style="text-align: center;">МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p> <p style="text-align: center;">РИТАМ</p>	<p>tenuto) и фразирање.</p> <p>Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред (С, F и G дур а, е, d мол). Звучна слика дурског и молског тонског рода. Функционални односи у тоналитету. Поставка штима. Функције главних ступњева. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у обрађеним тоналитетима. - Природни, хармонски и мелодијски мол. Развој музикалности.</p> <p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Аутодиктат. Писмени мелодијски диктат. Записивање ритмичке окоснице. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетра хорда. Опажање метра.</p> <p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p> <p>Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8. Начини извођења ритма. Ритам у примерима од звука ка слици.</p>
--	--	---

<p>музике друга-другарице;</p> <ul style="list-style-type: none"> – препозна и изводи двочетвртински; – трочетвртински и четворочетвртински такт; – препозна и изводи двоосмински, троосмински; – препозна и изводи такт шестосмина са основном поделом јединице; бројања и без лукова и паузи; – изводи бројалице; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – осећа ритмички пулс; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи четвртине; осмине, лукове и одговарајуће паузе; – препозна и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – препозна и изводи основне фигуре; – приказује ритам кроз покрет; – изводи знакове за продужавање трајања; тона: тачка, лук, корона; – чита ритам солмизацијом; 		<p>Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента. Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две јединице бројања. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>
<p>1. Равномерно и ритмичко читање нота. 2. Препознавање лествице и лествичних елемената у мелодијском примеру. 3. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима.</p>		

Кључни појмови садржаја: мелодија, ритам, покрет, импровизација, меморија, музички бонтон.

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрете; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз примере за слушање; – пева и препозна скок у тонику, доминанту, субдоминанту и вођицу; – пева по слуху мелодијске примере солмизацијом и песмице у молу; – звучно препозна мол; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна лествично и терцно кретање, тонични трозвук; – пева и препозна три врсте мола; – препозна и именује главне ступњеве; – изражајно пева мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МЕЛОДИКА	Утврђивање пређеног градива. Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (D дур, h мол, Вдур, g мол, А дур, fis мол). Звучна слика молског тонског рода. Поставка штима. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у пређеним тоналитетима. Природни, хармонски и мелодијски мол. Функције главних ступњева. Развој музикалности.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат. Аутодиктат. Опажање и интонирање

<ul style="list-style-type: none"> – запише напамет научене песме; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева мале и велике терце и чисту квинту; – опажа и пева дурски, молски и хармонски тетракорд; – препозна врсту такта у песмама са текстом и у примерима из литературе; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице; – изводи основне фигуре такта 6/8 уз певање одговарајућих песмица; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи бројалице; – приказује ритам кроз покрет и игру; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – визуелно сагледава и изводи као целину: основне фигуре; четвороделне поделе и пунктирану и обрнуто пунктирану фигуру на ритмичкој јединици; – препозна и чита лукове, паузе, узмах и предтакт; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетракорде; – запише и препозна интервале до квинте као и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима; – објасни својим речима појмове: лествица, 		<p>дурских и молских квинтакорада.</p> <p>Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.</p> <p>Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетракорда.</p> <p>Опажање метра.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p> <p>Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Обнављање пређених врста тактова и обрада такта: 4/8 и 2/2.</p> <p>Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 са луковима и паузама.</p> <p>Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником).</p> <p>Ритам у примерима од звука ка слици.</p> <p>Покрет у функцији ритма.</p> <p>Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента.</p> <p>Четвороделна подела јединице бројања.</p> <p>Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.</p> <p>Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта.</p> <p>Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Записивање и препознавање обрађених лествица и тетракорда.</p> <p>Интервали до квинте (мали, велики и чисти) и дурски и</p>

ступањ, степен/полустепен, тетракорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервале.		молски квинтакорд на основним тоновима. Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетракорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервали).
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача.

Програм смотре:

1. Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера.
2. Мелодијски пример (а, е или d mol) уз анализу: лествица, тетракорди, интервали, дурски и молски квинтакорд.
3. Ритмичко читање у четвртинском такту у оквиру пређеног градива.

Кључни појмови садржаја: Слушање, мелодија, ритам, покрет, игра, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова као и примере из инструменталне 	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (све области). Функционални односи у тоналитету. Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за трећи разред (Es dur и c mol, E dur, cis mol As duru и f mol). Штимови. Једноставни примери по слуху

<p>литературе;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – звучно препозна дурски и молски тонски род; – пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева и записује : тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни септакорд; – опажа и пева интервале до октаве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песама; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; 		<p>и солмизацијом, као и мелодијски примери који садрже у себи мутацију. Звучна поставка модулације првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Развој музикалности. Двогласни примери. Композиције са клавирском пратњом.</p>
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и интонирање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива.</p> <p>Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима.</p> <p>Записивање ритмичке окоснице. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање доминантног септакорда. Опажање и интонирање интервала до октаве обрађених кроз песме и примере из литературе.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – препознаје елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; 	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – изводи сложену поделу у такту 6/8 уз примену лукова и пауза; – изводи ритмичке фигуре сичилијану и тирану; – изводи такт 9/8 и 12/8; – пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – ритмички прочита триолу у четвороделној подели јединице бројања; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетра хорде; – запише и препозна интервале до октаве; – запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни и умањени септакорд; – објасни ознаке за 	<p>РИТАМ</p>	<p>Обрађене врсте такта. Сложена подела тродела у такту 6/8 уз примену лукова и осминских пауза. Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана. Информативно упознавање врста такта 9/8 и 12/8. Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8. Начини извођења ритма. Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Ритам кроз песме различитих жанрова.</p> <p>Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percussion,...).</p> <p>Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо.</p> <p>Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни и умањени септакорд; – објасни ознаке за 	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Лествице и тетра хорди. Интервали до октаве (чисти, велики и мали интервали). Дурски и молски квинтакорд са обртајима и прекомерни и умањени квинтакорд. Доминантни и умањени септакорда. Ознаке за темпо и карактер: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo.</p>

<p>различите врсте темпа и карактера;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту. 	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту</p>
---	------------------------------	---

Програм смотре:

Писмени део:

1. Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака.
2. Тест из теорије (лествице, предзнаци, тетрахорди, имена и врста интервала до октаве, дурски и молски квинтакорд са обртајима, доминантни и умањени септакорд).

Усмени део:

1. Мелодијски пример.
2. Ритмичко читање: бас кључ (пређено садржаји из II и III разреда).

Кључни појмови садржаја: функције, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета

СОЛФЕЂО

Циљ

Циљ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

66 часова

<p>ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – пева мелодијске примере солмизацијом као и примере из литературе; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева и опажа штимове 	<p>МЕЛОДИКА</p>	<p>Обнављање градива из свих области. Нови тоналитети: H dur, Des- dur и b-mol. Остали тоналитети са 5, 6 и 7 предзнака - информативно (да осете боју тоналитета). Функционални односи у тоналитету. Штимови. Мутација. Модулације првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и</p> <p style="text-align: right;">1</p>

<p>обрађених дурских и молских лествица;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева мелодијске примере различитих жанрова са модулацијом; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне песме са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева српске песме и песме других националности; – пева двогласне примере и каноне (у пари или групи) и композиције са клавирском пратњом; – запише ритам у мелодијском примеру; – пева научен мотив у другом тоналитету; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – препозна доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; 		<p>пролазнице у пређеним тоналитетима. Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8. Неговање музичке традиције.</p> <p>Развој музикалности. Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом.</p>
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Записивање ритмичке окоснице. Транспоновање мотива.</p> <p>Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима.</p> <p>Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти)</p> <p>и опажање прекомерне кварте и умањене квинте.</p> <p>Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.</p> <p>Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p>
	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Обрађене врсте такта. Сложена подела и ритмичке фигуре троделног ритма.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – примени потребна знања и вештине уз игру; – препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – ритмички чита етиде инструменталног типа из градива IV разреда; – разуме и објасни музичке појмове; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту; 		<p>Начини извођења ритма. Ритам у примерима - од звука ка слици. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percussion). Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива IV разреда уз примену оба кључа.</p>
	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Пређено градиво из теорије музике.</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.</p>

Испитни програм:

Писмени део:

1. Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака.

Усмени део:

1. Мелодијски пример - тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама).

2. Ритмичко читање: бас кључ (пређени ритмички садржаји).

Кључни појмови садржаја: функционалност, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дужо задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области - тема: слушање музике, мелодика, опажање - интонирање - диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик - сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање-интонирање-диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овome треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања - прво делова, а затим и примера у целисти).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и

на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем научног градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извиђење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне

поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом

инструмента.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа. Основни украси и фигуре (информативно); – запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; – запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима;	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини.
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету.
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвучи: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд.
	АКОРДИ	Четворозвучи: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима.
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.

Испитни програм:

ПИСМЕНИ ДЕО:

Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања

и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике освестили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове ...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оценивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ОРКЕСТАР / ХОР / КАМЕРНА МУЗИКА (II ЦИКЛУС)

Назив предмета

ХОР

Циљ Циљ учења предмета Хор је да код ученика развије интересовање и љубав према заједничком музицирању и музици кроз музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред II циклус

Годишњи фонд часова 70/66 часова

<p>ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; – користи правилну и јасну дикцију и примењује правилан начин певања; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; – прати диригента и пева усаглашено са осталим ученицима; – одговарајућим певањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; – интонира чисто у току извођења; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко певање; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Хор и карактеристике певања у хору. Правилан начин певања- држање тела и дисање. Дикција- значај правилне и јасне дикције, изговарање брзалица и бројалица. Хармонски слух – развој. Комуникација са диригентом. Интонација - значај чисте интонације и начини постизања. Композиције различитог карактера. Музички бонтон. Слушање дела помоћу доступних носиоца звука. Музички бонтон.</p>

<p>– поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла.</p>		
<p>Обавезни минимум програма: једна народна песма, једна уметничка композиција, једна трогласна композиција</p>		
<p>Јавни наступи: јавни часови у школи, концерт поводом Дана школе, различита домаћа и међународна такмичења, сарадња са локалном заједницом</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, певање, слушање, интонација, музички бонтон

Назив предмета

ОРКЕСТАР

Циљ

Циљ учења предмета Оркестар је да код ученика развије интересовање и љубав према музици и заједничком свирању, кроз музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

II циклус

Годишњи фонд часова

70/66 часова

<p align="center">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p align="center">ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p align="center">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – прати диригента; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима оркестра кроз музику; – усагласи сопствено извођење са потребама групног; – свирањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко свирање; – коригује интонацију у току свирања; – самостално вежба поштујући процедуру; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања у оквиру оркестра; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу. – 	<p align="center">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Карактеристике свирања у оркестру. Оркестар – врсте, карактеристике и организација (гудачки, хармоникашки, тамбурашки...).</p> <p>Оркестарски звук - начин добијања. Развој хармонског слуха. Сарадња и комуникација на релацији диригент - вођа деонице - пар за пултом. Носиоци звука – начин и значај коришћења. Музички бонтон.</p>
<p>Минимум програма: 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента.</p>		

Јавни наступи: на јавним часовима у школи, Републичко такмичење, наступи у оквиру локалне заједнице, концерт поводом Дана школе, различита такмичења.

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање, заједничко свирање, музички бонтон

Назив предмета **КАМЕРНА МУЗИКА**

Циљ **Циљ** учења предмета Камерне музике је да код ученика развије интересовање и љубав према камерном музицирању и музици кроз заједничко музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **II циклус**

Годишњи фонд часова **70/66 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално свирање са групним свирањем; – усагласи интонацију са осталим члановима камерног састава; – усагласи артикулацију са осталим члановима камерног састава; – усагласи динамичке ознаке са осталим члановима састава; – дефинише своју улогу у камерном саставу и перципира улогу осталих чланова камерног састава; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – покаже спремност за тимски рад;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Камерна музика – развој и врсте ансамбла. Специфичности свирања у камерном саставу. Вежбе за интонацију и артикулацију. Припремање ученика за јавне наступе. Музички бонтон.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Избор композиције за различите камерне саставе писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла. 		
Обавезни минимум програма: три комада из различитих стилских епоха или различитог карактера		
Јавни наступи: минимум један јавни наступ камерног ансамбла у току школске године		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, групно музицирање, музичка фраза, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Певање и свирање у оркестру, хору и камерном ансамблу је од непроцењиве важности јер развија не само музичке способности већ има функцију социјалне кохезије. Оно развија способност ученика да комуницирају са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ ових предмета обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних и инструменталних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оркестар, хор и камерна музика обухвата ученике четвртог, петог и шестог разреда шестогодишње школе и трећег и четвртог разреда четворогодишње школе. Изузетно, овим саствима могуће је прикључити и ученике трећег разреда шестогодишње школе, уколико ученик жели и може

да прати наставни план и програм ради стицања искуства у групном певању или свирању. Овом ученику учешће у групном музицирању представља слободну активност која као таква не подлеже оцењивању.

Школа може у односу на своје капацитете у погледу заступљености инструменталних група и у односу на ученичке капацитете да формира гудачки, дувачки оркестар, оркестар хармоника, гитара, флаута, тамбура и сл.

Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора.

Настава камерне музике се планира и реализује у оквиру Школског програма рада. Камерни састав има најмање три члана.

Ученици који имају посебна интересовања, капацитет и жељу могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра/хора као и учешћем у раду камерног ансамбла.

Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста, а подстицајне су и прихватљиве, како би се код ученика развила позитивна мотивација за рад. Ради бољег и бржег савладавања програма пожељно је да наставници солфеђа на својим часовима прочитају деонице које се изводе на настави хора, а наставници инструмента, на часовима главног предмета прочитају деонице које се изводе на настави оркестра.

Рад са оркестром обухвата: усклађивање прстореда, штрихова, као и интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање, динамичку обраду, уједначавање боје инструмената.

Рад са хором садржи: вежбе правилног седења, дисања, вокализе за уједначавање боје, увежбавање деоница, певање канона, певање једногласних, двогласних и трогласних композиција са пратњом и а капела. Такође, рад са хором обухвата интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање и динамичку обраду. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Литературу за камерну музику чини избор композиција које су писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава, нарочито ако су чланови ансамбла различитог узраста и разреда. Програм треба да буде занимљив, прихватљив и пријемчив ученицима, како би се подржала и развила љубав према овој врсти музике. У оквиру камерне музике наставник је у обавези да спреми: две композиције из периода барока или једно дело из периода преткласицизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или три комада из различитих стилских епоха

Као што музика утиче на здравље (психолошки, социолошки, емоционални аспект) тако и свирање у оркестру/хору/камерном саставу у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који учествују у раду оркестра/хора/камерне показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама.

У процесу рада врло је корисно преслушавање снимака сопствених наступа као и слушање различитих извођења на доступним носиоцима звука. На тај начин потребно је иницирати разговор са ученицима подстичући их на активно слушање, анализу као и сопствено критичко мишљење.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима оркестра/хора/камерне музике најбитније је развијање музичких способности и жеље за успехом и радом у групном музицирању. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру ових активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности, подршке и задовољства заједничким успехом.

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

1.1. СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

(српско традиционално певање, групно певање, упоредни клавир)

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српског традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима опише значај традиционалног певања; – уз правилно држање тела исправно изводи техничке вежбе дисања; – правилно изводи вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа уз помоћ наставника; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – препозна структуру и смисао певаног текста и изражајно рецитије текст без певања; – примени основне елементе нотне писмености у певању; – изведе једногласне примере у целини; – отпева деоницу водеће и пратеће групе у антифоним примерима; – изведе примере антифоног типа у целини уз пратњу наставника; – комуницира са наставником кроз извођење антифоних примера;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике традиционалног певања</p> <p>Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилан став и држање тела при певању – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују у певању – вежбе дисања – различите вежбе за распевавање (вокализе) <p>Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада и тумачење текста – лоцира географско порекло на карти – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз²

<ul style="list-style-type: none"> – уз помоћ наставника или самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног певања; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње и поштује правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте традиционалне музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – разликује традиционално од стилизованог певања – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања. 		<p>читавау песму</p> <p>Обрада антифонних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада текста и тумачење текста – лоцира географско порекло на карти – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читавау песму – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге – приликом самосталног рада, ученик спроводи вежбање по узору на вежбање на часу <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча</i>, СКА, Београд, 1902. – Миодраг А. Васиљевић: <i>Југословенски музички фолклор I</i> (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950. – Миодраг А. Васиљевић: <i>Народне мелодије из Санџака</i>, САНУ, Београд, 1953. - Миодраг А.Васиљевић: <i>Народне мелод ије из лесковачког краја</i>, САНУ, Београд, 1960.
--	--	---

- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001.
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931.
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*, САНУ, Београд, 1965.
- Радмила Петровић: *Српска народна музика* (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989.
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара*, 2
Традиционално певање и

		свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i> , САНУ, Београд, 1951. – Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)
Обавезни минимум програма: - осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима 4 једногласна антифона примера		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра на крају школске године: - два примера солистичког певања различитог карактера - један антифони пример		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српског традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима опише значај традиционалног певања; – уз правилно држање тела исправно изводи техничке вежбе дисања; – правилно изводи вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног певања. Техничке вежбе: <ul style="list-style-type: none"> – правилан став и држање тела при певању; – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују при певању;

<p>и покретљивост гласа уз помоћ наставника;</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостално себи задаје интонацију за упевавање уз или без клавира; – препозна структуру и смисао певаног текста и изражајно рецитије текст без певања; – примени основне елементе нотне писмености у певању; – изведе једногласне примере у целини; – отпева деоницу водећег и пратећег гласа у примерима бордунског типа; – изведе примере бордунског типа у целини уз пратњу наставника; – комуницира са наставником кроз извођење двогласних примера; – уз помоћ наставника или самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног певања; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку или нотном запису; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње и поштује правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте традиционалне музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – разликује традиционално од стилизованог певања; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; 		<ul style="list-style-type: none"> – вежбе дисања; – различите вежбе за распевавање (вокализе.) <p>Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада и тумачење текста; – лоцирање географског порекла на карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – атифони примери сложенијег типа. <p>Обрада двогласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака или литературе)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада текста и тумачење текста; – лоцирање географског порекла на карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – обрада гласова одвојено;
--	--	--

– спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге (водећа и пратећа деоница);

Самостално вежбање по узору на вежбање на часу.

ЛИТЕРАТУРА

- Ст. Ст. Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902.
- Миодраг А. Васиљевић: *Југословенски музички фолклор I* (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор,

		<p>Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгослав Девих: <i>Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама</i>, Београд, 2001. – Владимир Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1931. – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965. – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара</i>, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> - осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима два сложенија антифона примера (лазарице) - четири једноставна двогласна примера бордунског типа 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Испит на крају школске године</p> <ul style="list-style-type: none"> – један једногласни пример – један двогласни бордунског типа 		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ

Циљ учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише значају и улогу традиционалног певања; – именује одређене типове певања и њихова карактеристике; – уз правилно држање тела исправно изводи вежбе дисања и вокалне технике за поставку гласа; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – изводи техничке вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – препозна структуру и смисао певаног текста и рецитије текст без певања; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера и стила музичког примера; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада; – отпева деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег двогласног стила – комуницира са наставником приликом извођења примера двогласног типа новијег стила у целини; – интерпретира пример научен по	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике традиционалног певања</p> <p>Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилан став и држање тела при певању; – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују при певању; – вежбе дисања; – различите вежбе за распевавање (вокализе). <p>Рад на певачкој техници кроз сложеније примере.</p> <p>Обрада једногласних песама: (Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада и тумачење текста; – лоцирање на географској карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – обрађивање сложенијих једногласних примера са већим бројем украса и већим мелодијским амбитусом; – усаглашавање свих мелопоеетских особености

<p>слуху према теренском снимку и научен самостално према нотном запису;</p> <ul style="list-style-type: none"> – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; – разликује традиционално од стилизованог певања. 		<p>песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму.</p> <p>Обрада двогласних песама „на бас“:</p> <p>(Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе)</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада и тумачење текста ; – лоцирање на географској карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особности песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – успостављање сазвука који су типичани за српско певање у двогласним примерима; – обрада гласова одвојено; – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге (водећа и пратећа деоница); – постизање стабилности и самосталности у пратећем гласу и сигурно вођење деонице првог гласа уз пратњу наставника. <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча, СКА, Београд, 1902.</i> – Миодраг А. Васиљевић: <i>Југословенски музички фолклор I</i> (народне мелодије које се певају на Косову),
--	--	---

		<p>Београд, 1950.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Миодраг А. Васиљевић: <i>Народне мелодије из Санџака</i>, САНУ, Београд, 1953. – Миодраг А. Васиљевић: <i>Народне мелодије из лесковачког краја</i>, САНУ, Београд, 1960. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980. – П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: <i>Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни</i>, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189. – Димитрије О. Големовић: <i>Рефрен у народном певању од обреда до забаве</i>, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990. – Драгослав Девећ: <i>Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама</i>, Београд, 2001. – Владимир Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1931. – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965.
--	--	---

		<ul style="list-style-type: none"> – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка</i>, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас“ 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Годишњи испит</p> <ul style="list-style-type: none"> - два једногласна примера - два двогласна примера „на бас“ 		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, техника дисања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ

Циљ учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред

Четврти разред

Годишњи фонд часова

35 часова

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – именује одређене типове певања и њихова карактеристике; – самостално себи задаје интонацију за упевавање са или без клавира; – изводи техничке вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – препозна структуру и смисао певаног текста и рецитије текст без певања; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера и стила музичког примера; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада; – отпева деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег и старијег двогласног стила; – комуницира са наставником приликом извођења примера двогласног типа новијег стила у целини; – интерпретира пример научен по слуху према теренском снимку и научен самостално према нотном запису; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; – разликује традиционално од стилизованог певања. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Рад на певачкој техници кроз сложеније једногласне и двогласне примере.</p> <p>Техничке вежбе (вокализе).</p> <p>Обрада сложенијих једногласних песама у дистрибутивном ритму).</p> <p>(Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских снимака и литературе)</p> <p>Обрада сложенијих двогласних песама „на бас“.</p> <p>Обрада једноставнијих двогласних песама „на глас“.</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрада и тумачење текста; – лоцирање на географској карти; – стилске карактеристике певања у односу на географску област из које песма потиче; – обрађивање засебно свих мелодијских елемената дате песме; – усаглашавање свих мелопоетских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму; – успостављање сазвука који су типичани за српско певање у двогласним примерима; – обрада гласова одвојено; – спајање гласова у чему наставник мењају улоге (водећа и пратећа деоница); – постизање стабилности и самосталности у пратећем гласу и сигурно вођење деонице првог гласа уз пратњу наставника. <p>(Сваки пример који се обрађује је аутентичан традиционални напев научен са теренских</p>

снимака и литературе)

ЛИТЕРАТУРА

- Ст. Ст. Мокрањац: *Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча*, СКА, Београд, 1902.
- Миодраг А. Васиљевић: *Југословенски музички фолклор I* (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девећ: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девећ: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.

		<ul style="list-style-type: none"> – Драгослав Девић: <i>Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама</i>, Београд, 2001. – Владимир Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1931. – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965. – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка</i>, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас“ – један пример „на глас“ 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Годишњи испит</p> <ul style="list-style-type: none"> - два једногласна примера - два двогласна примера „на бас“ - један пример „на глас“ 		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, техника дусања, текст, певање, слушање музике, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште, а посебно певање, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање или свирање, и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Задатак наставника је да у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа₂ (30/45

минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На самом почетку јако је битно поставити ученику основно теоријско знање о улози и значају традиционалног певања. Вештина извођења традиционалног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији аутентичних традиционалних примера.

Приликом певања инсистира се на техници самог певања, затим на правилном распевавању и дисању, али и на разумевању функције/улоге песама (да ли су песме обредног типа, песме за плодност, забавне или шаљиве песме, лирске, љубавне, посленичке - песме за различите послове (жетелачке, копачке, рабацјске, итд), печалбарске, да ли су песме уз игру, хајдучке, итд...).

У почетку се изводе примери једноставније мелодијско-ритмичке фактуре, са мало украсних тонова и уским амбитусом. Продубљивањем рада на самој певачкој техници, овладавају се сложенији примери и постепено се уводи двоглас - испрва преко антифонних примера, потом преко бордунских примера а на послетку примерима песама "на бас" и песама "на глас".

Ради успешнијег упознавања ученика са традиционалном музиком, пожељно би било вођење ученика на теренско истраживање и учење певања од самих казивача. Обрада примера традиционалног певања мора бити припремљена теоријском експликацијом која подразумева упознавање ученика са географским одликама области из које је песма која се обрађује; одликама музичког дијалекта дате области (боја гласа, начин певања и терминологија везана за начин певања, резонатори који су карактеристични за дати стил, итд...); контекстом и жанром у којем се песма изводи (уколико је контекстуално и жанровски условљена); обраду и тумачење поетског садржаја песме; мелодијским и метро-ритмичким карактеристикама примера и др.

Пожељно је да се повремено ученици окупе у мање групе и заједнички певају, јер се на тај начин поштују традиционални модели извођења традиционалног певања, али и мотивација ученика на групни рад.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима српског традиционалног певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ГРУПНО ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.
азред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и извођењу песама. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Групно певање. Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – различите вежбе за распевавање (вокализе). <p>Заједничко извођење једногласних примера. Заједничко извођење антифонних примера. Заједничко певање уз пратњу инструмената. Усаглашавање гласова. Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција).</p> <p>Припрема за сценски наступ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – израда традиционалне фризура (плетеница, пунђа...); – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија). <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча, СКА, Београд, 1902.</i> – Миодраг А. Васиљевић: <i>Југословенски музички фолклор I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.</i> – Миодраг А. Васиљевић: <i>Народне мелодије из Санџака, САНУ, Београд, 1953.</i> – Миодраг А. Васиљевић: <i>Народне мелод ије из</i>²

		<p>лесковачког краја, САНУ, Београд, 1960.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980. – П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: <i>Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни</i>, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189. – Димитрије О. Големовић: <i>Рефрен у народном певању-од обреда до забаве</i>, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990. – Драгослав Девећ: <i>Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама</i>, Београд, 2001. – Владимир Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1931. – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965. – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти</i>
--	--	---

		<p><i>планино стара,</i> Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003.</p> <p>– Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951.</p> <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
--	--	---

Обавезни минимум програма:

- осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима
4 једногласна антифона примера

Минимум два јавна наступа.

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета **ГРУПНО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме бордунског типа; – прати песме бордунског типа; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Групно певање Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – различите вежбе за распевавање (вокализе). <p>Заједничко извођење једногласних примера. Заједничко извођење антифонних примера. Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко певање уз пратњу инструмената. Усаглашавање гласова Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција) Припрема за сценски наступ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – израда традиционалне фризура (плетеница, пунђа...) – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија). <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча</i>, СКА, Београд, 1902.

извођењу песама.

- Миодраг А. Васиљевић: *Југословенски музички фолклор I* (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девећ: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девећ: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девећ: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001.
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна Србија), Београд, 1931.
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*,

		<p>САНУ, Београд, 1965.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара</i>, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> - осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима два сложенија антифона примера (лазарице) - четири једноставна двогласна примера бордунског типа 		
<p>Минимум два јавна наступа.</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета **ГРУПНО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме „на бас“; – прати песме „на бас“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Групно певање Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – различите вежбе за распевавање (вокализе). <p>Заједничко извођење једногласних примера. Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко извођење песама „на бас“.</p> <p>Заједничко певање уз пратњу инструмената. Усаглашавање гласова. Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција)</p> <p>Припрема за сценски наступ</p> <ul style="list-style-type: none"> – израда традиционалне фризура (плетеница, пунђа...) – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија). <p style="text-align: center;">ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске народне песме и игре са 2 мелодијама из Левча, СКА,</i>

извођењу песама.

Београд, 1902.

- Миодраг А. Васиљевић: *Југословенски музички фолклор I* (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака*, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја*, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве*, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*, Београд, 2001.
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије* (предратна

		<p>Србија), Београд, 1931.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965. – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара</i>, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас“ 		
<p>Минимум два јавна наступа.</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

Назив предмета **ГРУПНО ПЕВАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Групно певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **33 часа**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију са осталим члановима групе; – усагласи артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – води песме „на бас“; – прати песме „на бас“; – води песме „на глас“; – прати песме „на глас“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користе предности дигитализације у слушању и	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Групно певање Техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – различите вежбе за распевавање (вокализе). <p>Заједничко извођење једногласних примера. Заједничко извођење бордунских примера (подела на вођу и пратњу и промена улога) Заједничко извођење песама „на бас“. Заједничко извођење песама „на глас“. Заједничко певање уз пратњу инструмената. Усаглашавање гласова. Тонско уједначавање гласова (интонација, метроритам, боја, дикција) Припрема за сценски наступ</p> <ul style="list-style-type: none"> – израда традиционалне фризура (плетеница, пунђа...); – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија). <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: <i>Српске</i>

извођењу песама.

народне песме и игре са мелодијама из Левча, СКА, Београд, 1902.

- Миодраг А. Васиљевић: *Југословенски музички фолклор I (народне мелодије које се певају на Косову), Београд, 1950.*
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелодије из Санџака, САНУ, Београд, 1953.*
- Миодраг А. Васиљевић: *Народне мелод ије из лесковачког краја, САНУ, Београд, 1960.*
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: *Народне песме у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.*
- П. Вукосављевић, О. Васић и Ј. Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни, Београд, Радио Београд, 1984, 6-189.*
- Димитрије О. Големовић: *Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Реноме, Бијељина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.*
- Драгослав Девећ: *Народна музика Драгачева (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.*
- Драгослав Девећ: *Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.*
- Драгослав Девећ: *Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама,*

		<p>Београд, 2001.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Владимир Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1931. – Коста П. Манојловић: <i>Народне мелодије из источне Србије</i>, САНУ, Београд, 1965. – Радмила Петровић: <i>Српска народна музика</i> (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989. – Радмила Петровић и Јелена Јовановић: <i>Еј, Руднице, ти планино стара</i>, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003. – Живојин Станковић: <i>Народне песме у Крајини</i>, САНУ, Београд, 1951. <p>Аудио и видео теренски снимци (САНУ, ФМУ, РТС...)</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних примера из различитих српских крајева – пет примера „на бас“ – један пример „на глас“ 		
<p>Минимум два јавна наступа.</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, боја, сценски наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ГРУПНО ПЕВАЊЕ

І УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно певање, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непреоборливом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање или свирање, и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе или стоје и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ГРУПНОГ ПЕВАЊА

На самом почетку јако је битно поставити ученику основно теоријско знање о улози и значају групног певања, јер се на тај начин поштују традиционални модели извођења, које је у српској традиционалној пракси углавном групно-једногласно или двогласно. Вештина извођења групног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији аутентичних традиционалних примера.

Приликом групног певања инсистира се на техници самог певања, затим на правилном распевавању и дисању у групи, али и на тонском уједначавању гласова интонацији, метроритму, боји и дикцији. У почетку се изводе примери једноставније мелодијско-ритмичке фактуре, са мало украсних тонова и уским амбитусом.

Продубљивањем рада на самој певачкој техници, овладавају се сложенији примери и постепено се уводи двоглас - испрва преко антифонних примера, потом преко бордунских примера а на послетку примерима песама "на бас" и песама "на глас".

Поред рада на самом певању, неопходно је припремити ученике за сценски наступ, оспособити их за израду традиционалне фризура (плетеница, пунђа...), сценско шминкање, облачење народне ношње, излазак на сцену, међусобно држање, наклон и понашање на сцени.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима српског традиционалног певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – да се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ</p> <p style="text-align: center;">МУЗИКЕ</p>	<p>Положај за клавиром и поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање.</p> <p>Вежбе за правилно ритмизирање. Основне врсте удара: портато, легато, стакато.</p> <p>Динамичке ознаке: пиано, мецфорте, форте, крешендо и диминуендо.</p> <p>Ознаке за темпо: аданте, модерато, алегро и друге..</p> <p>Појам лука.</p> <p>Појам фразе.</p> <p>Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима.</p> <p>Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте.</p> <p>Увођење ученика у начине вежбања.</p> <p>Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале.</p> <p>Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом.</p> <p>Контрола тона.</p> <p>Музичка меморија.</p> <p>Самоконтрола звука и разумевање музичког облика.</p> <p>Полифонија – канон, имитација.</p> <p>Скале и трозвици</p> <p>Скале до четири повисилице и једне снизилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона.</p> <p>Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>– Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић,</p>

Николајев

– Бајер: *Школа за клавир* – од вежбе 85 и даље

– Диверноа: *Етиде оп. 76* – основне вежбе за клавир

– Черни: *Оп. 599, Оп. 453 оп. 139*, I свеска

– Гњесина: *Клавирска абецеда*, избор

– Лешхорн: *Мелодичне етиде оп. 192*, избор

– М. Лили Петровић *Школица за клавир* Ниво А и Ниво Б

Обраде и аранжмани познатих мелодија и друге композиције

примерене узрасту и

способностима ученика.

Обавезни минимум програма

– лествице и трозвуци по програму

– тридесет композиција – вежбе, етиде и разни комади.

Јавни наступи

– обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотри

1. Једна лествица по избору;

2. Једна етида;

3. Две композиције различитог карактера.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пиајанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички и музички захтеви: Повезивање прсторедних група навише и наниже, развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида. Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина. Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе.</p> <p>Скале и трозвуци Најмање 4 дурске и 2 молске скале у осминама у размаку две октаве, паралелно. Трозвуци, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Јела Кршић: <i>Клавирска читанка за други разред</i> Ханон за почетнике – Диверноа: <i>Оп. 176</i> – Лемоан: <i>Дечије етиде оп. 37</i></p>

наставника;

- развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника;
- самостално, изражајно свира композиције напамет;
- развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа;
- поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.

- Гњесина: *Мале етиде*, I део
  - Беренс: *Оп. 70*
  - Черни: *Оп. 139, 24 етиде*
  - М. Живковић: *Међумурје мало, Текла вода Карашица*
  - Ј. С. Бах: *Мале композиције*, избор лакших
  - Хендл: *Избор композиција у редакцији Јеле Кршић*
  - Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке, Кулау, Клементи. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине
  - Збирка „*Наши композитори за младе пијанисте*”
  - З. Христић: *Тачкице*
  - Р. Петровић: *Игра, Циркус за мичиће, Украјинска игра*
  - С. Хофман: *Две басне*
  - Б. Предић: *Прича моје лутке*
  - М. Тајчевић: *За мале*
  - В. Миланковић: *Дечје приче, 25 мијатура* за I и II разред
  - Избор лакших композиција (Просвета, Београд)
  - Шуман: *Оп. 68*
  - Гречанинов: *Оп. 99*
  - Гедике: *Оп. 36*
  - Гурлит: *Оп. 82*
  - Раули: *Оп. 36 и 37*
  - Б. Барток: *За децу* – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I, избор
  - Мајкапар: *24 лаке композиције оп. 16*
  - Кабалевски: *Оп. 30*
  - Скот: *Кутија играчака*
- Друге композиције одговарајуће тежине.

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- осам композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације.

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године

Програм смотри

1. Једна лествица по слободном избору;
2. Једна етита;
3. Две композиције по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета **УПОРЕДНИ КЛАВИР**

Циљ Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Техничке вежбе са ритмичким варијантама. Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш ... Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница. Употреба истовременог и синкопираног педала. Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер.</p> <p>Техничке вежбе, скале и трозвуци Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију. Најмање 4 дурске скале (које нису рађене у II разреду) у</p>

распону две октаве у осминама паралелно и супротно, као и у распону три октаве у осминским триолама, паралелно.

Најмање 2 молске скале у распону две октаве, паралелно.

Хроматске скале у распону две октаве, паралелно.

Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено.

Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно.

ЛИТЕРАТУРА

– Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*

– Лемоан: *Дечје етуде оп. 37*

– Черни: *Оп. 849*, избор

– Бертини: *25 етуда оп. 100*, избор

– Диверноа *оп. 176*

– Гедике: *Оп. 32 и 47*, број 5, 6 и 8

– Лак: *Оп. 172*

Друге етуде одговарајуће тежине.

– Ј. С. Бах: *Мале композиције*

– Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми*

– Јела Кршић: *Клавирска вежбанка*, избор

– Хендл: *Избор композиција*, у редакцији Јеле Кршић

Друге композиције одговарајуће тежине.

– Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине.

– Гњесина: *Тема и шест малих варијација*

– Кабалевски оп. 51: *Варијације Еф-дур*

– Сорокин: *Тама са варијацијама а-мол*

– Кулау: *Варијације Ге-дур*

– Кршић и Шишмановић: *Збирка Наши композитори за младе пијанисте*

– Логар, Рајичић и Илић: *За мале клавиристе*

– Рајичић: *Дечја збирка*, избор

– Тајчевић: *Дјеци и I мала свита*

– Душан Радић: *Рондино*

– Р. Мац: *Стара ура игра полку*

		<ul style="list-style-type: none"> – Чајковски: <i>Албум за младе, оп. 39</i>, избор – Шуман: <i>Албум за младе, оп. 68</i>, избор – Б. Барток: <i>Деци, Микрокосос II</i> – Гречанинов: <i>Дечја књига оп. 98</i> – О. Шин: <i>Од јутра до сумрака</i> – Шите: <i>Из веселог дечјег доба</i>, избор – Хајдн: <i>Мале игре</i>, избор – Моцарт: <i>14 дечјих композиција</i> – Скот: <i>Животиње</i>, избор – Сарауер: <i>Слике из дечјег доба</i> – Хачатуријан: <i>Андантино</i> – Лутославски: <i>12 малих комада</i> – Мајкапар оп. 33: <i>Минијатуре</i> – Вилалобос: <i>Изабрани лаки комади</i> – Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка</i>, избор – Раули: <i>19 малих комада</i>, избор – Поцоли: <i>Мали комади</i>
--	--	--

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;

Јавни наступи

– обавезна два јавна наступа током школске године

Испитни програм:

1. Једна лествица по слободном избору;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Један став сонатине;
5. Једна композиција по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. – 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке. <p>Припремне вежбе за веће интервале. Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације. Примена педала. Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум ... Читање с листа лаких композиција.</p> <p>Скале и трозвучи Дурске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Молске скале кроз четири октаве у осминама, у паралелном кретању. Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве. Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Черни: <i>Оп. 849 избор етида</i> – Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких про-</p>

блема I и II свеска
 – Беренс: *Op. 61*, избор
 – Лешхорн: *Op. 381* избор
 Друге етиде одговарајуће тежине.
 – Ј. С. Бах: *Мали прелудијуми* – избор
 – Хендл: Избог композиција, у редакцији Јеле Кршић
 Друге композиције одговарајуће тежине.
 – Хајдн Сонатине (редакција Кршић и Шишмановић)
 Друге сонатине или сонате одговарајуће тежине.
 – С. Рајичић: *Мала свита*
 – Славенски: *Игре и песме са Балкана I и II свеска*, избор лакших
 – В. Мокрањац: *Мала свита*
 – Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте
 Друга дела одговарајуће тежине.
 – Менделсон: *Песме без речи*, избор
 – Григ: *Лирски комади*, избор
 – Прокофјев: *Музика за децу*
 – Дебиси: *Мали црнац*
 – Дусик: *Матине*
 – Мартину: *Лутке*, избор лакших
 – Душкин: *Краљ вилењака, Вашар*
 – Чимароза: *Сонате*, избор
 – Кабалевски: *Op. 27*
 – Лутославски: *Народне мелодије*
 – Б. Барток: *За децу*, Микрокосмос III и IV свеска
 – Пинтарић и Станковић: *Композиције за клавир*, избор
 Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- 6 композиција по слободном избору од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде);
- две полифоне композиције;
- два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација; – једна композиција домаћег аутора.

Јавни наступи

- – обавезна два јавна наступа током школске године

Испитни програм (на крају школске године):

1. Једна етида;
2. Једна полифона композиција;
3. Један став сонатине;
4. Једна композиција по слободном избору.

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

УПИРЕДНИ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба стимулирати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет – соло певање. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна о да то буде по тежини пратња коју је реално испратити.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

(жичани: гусле, различите врсте тамбура и дувачки инструменти: фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде)

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона;		Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи. Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови

<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање. – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>инструмената и њихово географско распрострањање. Стилске карактеристике извођења.</p> <p>Техничке вежбе традиционалног свирања:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха. <p>Овладавање тоновима лествице. Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса. Извођење једноставнијих украса.</p> <p>Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини. Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу.</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: <i>Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије</i>, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109. – Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), <i>Развитак 4-5</i>, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93; – <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>,
--	-----------------------------------	--

		<p>Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокорееологија), Београд, 1984;</p> <p>– <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67;</p> <p>– <i>Народна музика Подриња</i>, Сарајево, Другари, 1987;</p> <p>– <i>Музичка традиција Азбуковице</i>, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;</p> <p>– <i>Народна музика ужичког краја</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.</p> <p>– Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије</i> III- Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Окарина</i> (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.; <i>Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације</i>, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71; <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986; <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990; <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II</i>, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539.</p> <p>– Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i></p>
--	--	--

		(јужна Србија), Скопље, 1928; – Српске народне мелодије (предратна Србија), Београд, 1937. – Љубица и Даница Јанковић: Народне игре V, Београд, 1949. – Исте, Народне игре VI, Београд, 1951. – Исте, Народне игре VII, Београд, 1952. – Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964.
--	--	---

Обавезни минимум програма:
Десет традиционалних мелодија

Јавни наступи:
Обавезна су два јавна наступа у току школске године

Смотра:
Две традиционалне мелодије различитог катактера.

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Други**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи 		<p>Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи.</p> <p>Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распрострањавање.</p>

<p>инструмент;</p> <ul style="list-style-type: none"> – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Стилске карактеристике извођења.</p> <p>Техничке вежбе традиционалног свирања:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха. <p>Проширење свирачког амбиутуса преко октаве.</p> <p>Увођење сложенијих украса и сложенијих ритмичких фигура, као и аксак ритмова.</p> <p>Свирање „на слух“ по узору на теренски снимак.</p> <p>Оспособљавање ученика за свирање мелодија из нотног записа.</p> <p>Свирање једноструких и двоструких предудара пред веће нотне вредности.</p> <p>Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини.</p> <p>Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу.</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Александар Линин: <i>Народни музички инструменти</i>, Скопље, 1986. – Љиљана Пешић: <i>Народни музички инструменти на Косову и Метохији</i>, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97-99. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закрић:
---	-----------------------------------	---

		<p><i>Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије</i>, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109.</p> <p>– Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Народна музика Подриња</i>, Сарајево, Другари, 1987.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Музичка традиција Азбуковице</i>, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.</p> <p>– Димитрије Големовић: <i>Народна музика ужичког краја</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.</p> <p>– Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница</i>, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Окарина</i> (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Савремене тенденције развоја свирале у</i></p>
--	--	--

		<p>Србији у процесу актуелизације, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71.</p> <p>– Драгослав Девећ: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.</p> <p>– Драгослав Девећ: <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.</p> <p>– Драгослав Девећ: <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II</i>, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539.</p> <p>– Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (јужна Србија), Скопље, 1928.</p> <p>– Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1937.</p> <p>– Љубица и Даница Јанковић: <i>Народне игре V</i>, Београд, 1949.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VI</i>, Београд, 1951.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VII</i>, Београд, 1952.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VIII</i>, Београд, 1964.</p>
<p>Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера.</p>		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте (и уста) на инструмент; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи.</p> <p>Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распрострањавање.</p> <p>Стилске карактеристике извођења.</p> <p>Техничке вежбе традиционалног свирања:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста на инструмент; – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха. <p>Рад на извођењу захтевнијих мелодија у погледу мелодијско-ритмичких и метричких проблема.</p> <p>Почетни рад на свирању импровизација, као и рабадијске и путничке свирке.</p> <p>Сложенији рад на техници свирања, као и развоју музикалности.</p> <p>Усавршавање украсних тонова,</p>

<p>самостално направи план вежбања;</p> <ul style="list-style-type: none"> – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања. 		<p>посебно једноструких и двоструких предудара и постудара на четвртини или осмини основне нотне вредности.</p> <p>Свирање нумера по већим музичким фразама, а потом и у целини.</p> <p>Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Александар Линин: <i>Гајде на Балкану</i>, Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: <i>Народни музички инструменти</i>, Скопље, 1986. – Љиљана Пешић: <i>Народни музички инструменти на Косову и Метохији</i>, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97-99. – Мирјана Вукичевић: <i>Дипле Старе Црне Горе</i>, Београд, Одељење за етнологију филозофског факултета у Београд, 1990. – Петар Д. Вукосављевић: <i>Ерске гајде</i>, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: <i>Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије</i>, Равитак, год. 2XXXII,
---	--	--

		<p>бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93. – Димитрије О. Големовић: <i>Гајдаш Димитрије Перић</i> (прилог проучавању музичке традиције североиточне Србије), Равитак, год XXV, бр.1, Зајечар, 1985, 83-90. – Димитрије О. Големовић: <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокорееологија), Београд, 1984. – Димитрије О. Големовић: <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67. – Димитрије О. Големовић: <i>Народна музика Подриња</i>, Сарајево, Другари, 1987. – Димитрије О. Големовић: <i>Музичка традиција Азбуковице</i>, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989. – Димитрије Големовић: <i>Народна музика ужичког краја</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990. – Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница</i>, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985. – Драгослав Девић: <i>Окарина</i> (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса
--	--	--

		<p>СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгослав Девих: Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71. – Драгослав Девих: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986. – Драгослав Девих: <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990. – Драгослав Девих: <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II</i>, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539. – Владимир Ђорђевић: <i>Скопске гајдације и њихови музички инструменти</i>, Гласник скопског научног друштва, књ.1, св. 2, Скопље, 1926. – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (јужна Србија), Скопље, 1928. – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1937. – Љубинко Миљковић: <i>Бања</i> (рукописни зборник-етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978. – Љубица и Даница Јанковић:
--	--	--

		<p><i>Народне игре V</i>, Београд, 1949.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VI</i>, Београд, 1951.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VII</i>, Београд, 1952.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VIII</i>, Београд, 1964.</p>
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

Назив предмета **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и традиционалној музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике традиционалних инструмената и начин добијања тона; – правилно седи и држи инструмент; – исправно добија тонове на сваком појединачном инструменту; – изводи основне дијатонске тонове; – самостално поставља прсте 		<p>Карактеристике традиционалног свирања, али и инструмента на којем се свирање изводи.</p> <p>Историјат инструмента, његова грађа, начин свирања, типови инструмената и њихово географско распрострањавање.</p> <p>Стилске карактеристике извођења.</p> <p>Техничке вежбе традиционалног свирања:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правилно седење при држању инструмента; – поставка прстију и уста

<p>(и уста) на инструмент;</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени основне елементе нотне писмености у свирању и ознаке за темпо, динамику, понављање; – чита нотни текст; – уз помоћ наставника примени различита музичка; – изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – уз помоћ наставника или самостално направи план вежбања; – самостално свира кратке нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>на инструмент;</p> <ul style="list-style-type: none"> – добијање тона; – техничке вежбе за контролу даха. <p>Спретно извођење свих тонова који се могу добити на инструменту.</p> <p>Извођење украсних тонова попут мордента, пралтрилера, трилера...</p> <p>Извођење лествице кроз две октаве у различитим ритмичким комбинацијама, у зависности од техничких могућности инструмента.</p> <p>Рад на сложенијим народним <i>parlando rubato</i> колима, у погледу агогике и динамике.</p> <p>Свирање нумера по већим музичким фразама, а потом и у целости.</p> <p>Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ.</p> <p>Упознавање ученика и са другим сродним инструментима, као и другим начинима усавршавања техничких могућности.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Александар Линин: <i>Гајде на Балкану</i>, Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: <i>Народни музички инструменти</i>, Скопље, 1986. – Љиљана Пешић: <i>Народни музички инструменти на Косову и Метохији</i>, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97-99. – Мирјана Вукичевић: <i>Дупле Старе Црне Горе</i>, Београд,
---	-----------------------------------	--

		<p>Одељење за етнологију филозофског факултета у Београд, 1990.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Петар Д. Вукосављевић: <i>Ерске гајде</i>, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: <i>Двојнице бордунског типа</i> у музичкој пракси источне Србије, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109. – Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул- октобар, 1983, 87-93. – Димитрије О. Големовић: <i>Гајдаш Димитрије Перић</i> (прилог проучавању музичке традиције североиточне Србије), Равитак, год XXV, бр.1, Зајечар, 1985, 83-90. – Димитрије О. Големовић: <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984. – Димитрије О. Големовић: <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67. – Димитрије О. Големовић:
--	--	---

		<p><i>Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.</i></p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Музичка традиција Азбуковице, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.</i></p> <p>– Димитрије Големовић: <i>Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.</i></p> <p>– Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.</i></p> <p>– Драгослав Девић: <i>Окарина (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.</i></p> <p>– Драгослав Девић: <i>Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71.</i></p> <p>– Драгослав Девић: <i>Народна музика Драгачева (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.</i></p> <p>– Драгослав Девић: <i>Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.</i></p> <p>– Драгослав Девић: <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539.</i></p> <p>– Владимир Ђорђевић: 2</p>
--	--	--

		<p><i>Скопске гајдације и њихови музички инструменти</i>, Гласник скопског научног друштва, књ.1, св. 2, Скопље, 1926.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (јужна Србија), Скопље, 1928. – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије</i> (предратна Србија), Београд, 1937. – Љубинко Миљковић: Бања (рукописни зборник- етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978. – Љубица и Даница Јанковић: <i>Народне игре V</i>, Београд, 1949. – Исте, <i>Народне игре VI</i>, Београд, 1951. – Исте, <i>Народне игре VII</i>, Београд, 1952. – Исте, <i>Народне игре VIII</i>, Београд, 1964.
<p>Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Смотра: Три традиционалне мелодије различитог катактера.</p>		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалих музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалог свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песама, али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Поред исправног седења и држање инструмента, треба спроводити вежбе за развијање осећаја додира прстију на рупицама за свирање односно на жицама, вежбе дисања и технике добијања тона на традиционалним дувачким инструментима, вежбе покрета гудала и трзања жица на жичаним инструментима. Веома је важно постепено ширење тонског низа према октави у циљу добијања

дурске лествице као свирање нон-легато уз одвајање тонова језиком, односно свирање техником педалних тонова када су у питању гајде и дипле. Увођење кратких мотива у циљу савладавања и унапређивања технике свирања.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета **ГРУПНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Групно свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз колективно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени основне елементе нотне писмености у свирању ; – чита нотни текст с листа; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – прилагоди боју и динамику осталим извођачима; – активно прати агогичка нијансирања у ансамблу; – изведе примере различитог карактера научене по слуху према теренском снимку; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање нотног текста с листа.</p> <p>Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса.</p> <p>Извођење једноставнијих украса.</p> <p>Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини.</p> <p>Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу.</p> <p>Усаглашавање инструмената.</p> <p>Свирање у ансамблу.</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – изведе кратке примере различитог карактера; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи самостално или уз помоћ одраслих, предности дигитализације; – направи план вежбања; – активно слуша и спонтано решава евентуалне проблем у току свирања. 		<p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Александар Линин: <i>Гајде на Балкану</i>, Скопље, 1969,305-315 – Александар Линин: <i>Народни музички инструменти</i>, Скопље, 1986. – Љиљана Пешић: <i>Народни музички инструменти на Косову и Метохији</i>, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97-99. – Мирјана Вукичевић: <i>Дипле Старе Црне Горе</i>, Београд, Одељење за етнологију филозофског факултета у Београд, 1990. – Петар Д. Вукосављевић: <i>Ерске гајде</i>, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: <i>Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије</i>, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109. – Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93. – Димитрије О. Големовић: <i>Гајдаи Димитрије Перић</i> (прилог проучавању музичке
--	--	--

		<p>традиције североиточне Србије), Равитак, год XXV, бр.1, Зајечар, 1985, 83-90.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>, Истраживања 1, Ваљевцска Колубара (етномузикологија и етнокорееологија), Београд, 1984.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Народна музика Подриња</i>, Сарајево, Другари, 1987.</p> <p>– Димитрије О. Големовић: <i>Музичка традиција Азбуковице</i>, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.</p> <p>– Димитрије Големовић: <i>Народна музика ужичког краја</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.</p> <p>– Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница</i>, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Окарина</i> (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације</i>, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.</p> <p>– Драгослав Девић: <i>Народна музика Црноречја</i> (у</p>
--	--	---

		<p>светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.</p> <p>– Драгослав Девећ: <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II</i>, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539.</p> <p>– Владимир Ђорђевић: <i>Скопске гајдације и њихови музички инструменти</i>, Гласник скопског научног друштва, књ.1, св. 2, Скопље, 1926.</p> <p>– Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије (јужна Србија)</i>, Скопље, 1928.</p> <p>– Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије (предратна Србија)</i>, Београд, 1937.</p> <p>– Љубинко Миљковић: <i>Бања (рукописни зборник-етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја)</i>, Нота, Књажевац, 1978.</p> <p>– Љубица и Даница Јанковић: <i>Народне игре V</i>, Београд, 1949.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VI</i>, Београд, 1951.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VII</i>, Београд, 1952.</p> <p>– Исте, <i>Народне игре VIII</i>, Београд, 1964.</p>
<p>Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 2 наступа у току године</p>		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика.

Назив предмета **ГРУПНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Групно свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз колективно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Четврти**

Годишњи фонд часова **66 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – чита нотни текст с листа; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и украсе; – исправно изведе различите типове украса; – препозна и примени различите типове артикулације; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – прилагоди боју и динамику осталим извођачима; – активно прати агогичка нијансирања у ансамблу; – изведе сложеније ритмичке фигуре (аксак ритам); – уз помоћ наставника примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера; – преузме иницијативу приликом давања знакова за почетак, крај, промену темпа; – изведе примере различитог карактера научене по слуху према теренском снимку; – изведе примере различитог	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање нотног текста с листа.</p> <p>Свирање једноставнијих мелодија ужег амбитуса.</p> <p>Извођење једноставнијих украса.</p> <p>Свирање нумера по музичким фразама, а потом и у целини.</p> <p>Свирање сложенијих ритмичких фигура (аксак ритам).</p> <p>Давања знакова за почетак, крај, промену темпа итд.</p> <p>Извођење примера различитог карактера и стилског одређења.</p> <p>Извођење примера различитог карактера научених по слуху према теренском снимку.</p> <p>Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбања на часу.</p> <p>Усаглашавање инструмената.</p> <p>Праћење и слушање осталих деоница у ансамблу.</p> <p>Оспособљавање ученика за самостално извођење и јавни наступ.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p>

<p>карактера и стилског одређења;</p> <ul style="list-style-type: none"> – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 		<ul style="list-style-type: none"> – Александар Линин: <i>Гајде на Балкану</i>, Скопље, 1969, 305-315 – Александар Линин: <i>Народни музички инструменти</i>, Скопље, 1986. – Љиљана Пешић: <i>Народни музички инструменти на Косову и Метохији</i>, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд СУФЈ, 1974, 97-99. – Мирјана Вукичевић: <i>Дипле Старе Црне Горе</i>, Београд, Одељење за етнологију филозофског факултета у Београд, 1990. – Петар Д. Вукосављевић: <i>Ерске гајде</i>, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981. – Оливера Васић и Димитрије Големовић: <i>Народне песме у околини Бујановца</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980 – Мирјана Вукичевић-Закић: <i>Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије</i>, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109. – Димитрије Големовић: <i>Инструментална традиција Влаха</i> (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87-93. – Димитрије О. Големовић: <i>Гајдаш Димитрије Перић</i> (прилог проучавању музичке традиције североиточне Србије), Равитак, год XXV,
---	--	--

		<p>бр.1, Зајечар, 1985, 83-90.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Димитрије О. Големовић: <i>Народни музичар Крстивоје Суботић</i>, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984. – Димитрије О. Големовић: <i>Градитељ двојница Проко Пузовић</i>, Звук бр.1, Сарајево, 1984, 56-67. – Димитрије О. Големовић: <i>Народна музика Подриња</i>, Сарајево, Другари, 1987. – Димитрије О. Големовић: <i>Музичка традиција Азбуковице</i>, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989. – Димитрије Големовић: <i>Народна музика ужичког краја</i>, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990. – Љубинко Миљковић: <i>Музичка традиција Србије III- Доња Јасеница</i>, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985. – Драгослав Девећ: <i>Окарина</i> (село Доња Мутница-Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204-215. – Драгослав Девећ: <i>Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу актуелизације</i>, развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978. 69-71. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Драгачева</i> (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986. – Драгослав Девећ: <i>Народна музика Црноречја</i> (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор,
--	--	---

		<p>Културно-образовни центар, Болевац, ФМУ, Београд, 1990.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгослав Девидовић: <i>Народна музика, Културна историја Сврљига II</i>, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992, 427-539. – Владимир Ђорђевић: <i>Скопске гајдације и њихови музички инструменти</i>, Гласник скопског научног друштва, књ.1, св. 2, Скопље, 1926. – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије (јужна Србија)</i>, Скопље, 1928. – Владимир Р. Ђорђевић: <i>Српске народне мелодије (предратна Србија)</i>, Београд, 1937. – Љубинко Миљковић: <i>Бања (рукописни зборник-етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја)</i>, Нота, Књажевац, 1978. – Љубица и Даница Јанковић: <i>Народне игре V</i>, Београд, 1949. – Исте, <i>Народне игре VI</i>, Београд, 1951. – Исте, <i>Народне игре VII</i>, Београд, 1952. – Исте, <i>Народне игре VIII</i>, Београд, 1964.
Обавезни минимум програма:		
Десет традиционалних мелодија		
Јавни наступи:		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика, давање знака.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГРУПНО СВИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалих музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалог свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песмама, али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Упознавање са основним принципима групног свирања представља основни задатак овог предмета. Поред исправног седења и држање инструмента, развијања осећаја за хармонске позиције у односу на друге деонице, аналитичког сагледавања целокупне партитуре са циљем усаглашавања деоница, динамичког нијансирања одређених делова композиције веома је важно узајамно слушање и праћење деоница са циљем усаглашавања темпа и метроритма. Заједништво подразумева и учење давања сигнала почетка у виду покрета главом у различитим музичко-просторним ситуацијама и обухвата све елементе сценског понашања.

Процес учења базира се на приступу и избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима групног свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

(солфеђо, теорија музике)

Назив предмета **СОЛФЕЂО** (четворогодишње школовање)

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Први**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрет; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна и чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи и записује: нотна трајања: целу, половину с тачком, половину, четвртину, осмину ноте; – – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; – изводи четвртине; осмине, лукове и одговарајуће паузе; – препозна и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; – препозна и изводи основне фигуре; – приказује ритам кроз покрет; – изводи знакове за продужавање трајања; тона: тачка, лук, корона; – чита ритам солмизацијом; препозна и	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента. Нотне вредности и одговарајуће паузе. Хроматски знаци: повисилице, снизителице и разрешилице. Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Лествични појмови. Термини и појмови, без дефиниција, у оквиру садржаја програма. Основне ознаке за динамику (<i>forte</i> , <i>piano</i> , <i>mezzoforte</i> , <i>mezzopiano</i> ; <i>crescendo</i> и <i>decrescendo</i>). Основне ознаке за темпо (<i>lento</i> , <i>andante</i> , <i>moderato</i> , <i>allegro</i> , <i>vivo</i>). Основне ознаке за артикулацију (<i>legato</i> , <i>staccato</i> , <i>tenuto</i>) и фразирање.

<p>употреби предзнаке: повисилицу, снизилицу и разрешилицу;</p> <ul style="list-style-type: none"> – препозна и својим речима објасни појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; – употреби солмизацију и музичку абечеду; – опише својим речима шта је лествица, тетрахорд, ступњеви и главни ступњеви; – употреби знаке за понављање, <i>prima i seconda volta</i>, <i>D.C.al fine</i>, корона; – примени основне динамичке ознаке (јако, тихо, умерено јако, умерено тихо, поступно појачавање и стишавање); – примени основне ознаке за темпо: спор, умерен и брзи; – примени најчешће начине извођења музичког дела (повезано, кратко и издржано) и музичке целине; – пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; – звучно препозна дур и мол; – пева: лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту, тоничну терцу и вођицу и тонични трозвук; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – чује и препозна главне ступњеве; – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише појединачне тонове, групе тонова и 	<p>МЕЛОДИКА</p>	<p>Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред (C, F и G дур а, е, d мол).</p> <p>Звучна слика дурског и молског тонског рода.</p> <p>Функционални односи у тоналитету.</p> <p>Поставка штима.</p> <p>Функције главних ступњева.</p> <p>Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у обрађеним тоналитетима.</p> <p>Природни, хармонски и мелодијски мол.</p> <p>Развој музикалности.</p>
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима.</p> <p>Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива.</p> <p>Аутодиктат.</p> <p>Писмени мелодијски диктат.</p> <p>Записивање ритмичке окоснице.</p> <p>Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада.</p> <p>Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.</p> <p>Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда.</p> <p>Опажање метра.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8.</p> <p>Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8. Начини извођења ритма.</p> <p>Ритам у примерима од звука ка слици.</p> <p>Покрет у функцији ритма.</p>

<p>мотиве;</p> <ul style="list-style-type: none"> – запише напамет научене песме; – запише мелодијске диктате по двотактима; – запише ритам у мелодијском примеру; – препозна врсту такта у певаним песмама са текстом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица ; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; 		<p>Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента. Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две јединице бројања. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – препозна и изводи двочетвртински; трочетвртински и четворочетвртински такт; – препозна и изводи двоосмински, троосмински; – препозна и изводи такт шестосмина са основном поделом јединице; бројања и без лукова и паузи; – изводи бројалице; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – осећа ритмички пулс; – 	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>

1. Равномерно и ритмичко читање нота.
2. Препознавање лествице и лествичних елемената у мелодијском примеру.
3. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима.

Кључни појмови садржаја: мелодија, ритам, покрет, импровизација, меморија, музички бонтон.

Назив предмета   **СОЛФЕЂО**

Циљ   **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред   **Други**

<p>ИСХОДИ</p> <p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – слуша дечије и народне композиције и примере из литературе уз покрете; – изражава утиске о слушаном делу цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз примере за слушање; – пева и препозна скок у тонику, доминанту, субдоминанту и вођицу; – пева по слуху мелодијске примере солмизацијом и песмице у молу; – звучно препозна мол; – пева штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна лествично и терцно кретање, тонични трозвук; – пева и препозна три врсте мола; – препозна и именује главне ступњеве; – изражајно пева мелодије различитог жанра и карактера; – опажа и пева тонове и мотиве; – запише ритам у мелодијском примеру; – запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише напамет научене песме; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд; – опажа и пева мале и велике терце и чисту квинту; – опажа и пева дурски, молски и хармонски тетрахорд; – препозна врсту такта у 	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>
	<p>МЕЛОДИКА</p>	<p>Утврђивање пређеног градива. Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (D дур, h мол, Вдур, g мол, А дур, fis mol). Звучна слика молског тонског рода. Поставка штима. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у пређеним тоналитетима. Природни, хармонски и мелодијски мол. Функције главних ступњева. Развој музикалности.</p>
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат. Аутодиктат. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање</p>

<p>песмама са текстом и у примерима из литературе;</p> <ul style="list-style-type: none"> – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; 		<p>дурског, молског и хармонског тетрахорда. Опажање метра.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице; – изводи основне фигуре такта 6/8 уз певање одговарајућих песмица; 	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи бројалице; – приказује ритам кроз покрет и игру; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – визуелно сагледава и изводи као целину: основне фигуре; четвороделне поделе и пунктирану и обрнуто пунктирану фигуру на ритмичкој јединици; – препозна и чита лукове, паузе, узмах и предтакт; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до квинте као и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима; 	<p>РИТАМ</p>	<p>Обнављање пређених врста тактова и обрада такта: 4/8 и 2/2. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 са луковима и паузама. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима од звука ка слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента. Четвороделна подела јединице бројања. Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервале. 	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада. Интервали до квинте (мали, велики и чисти) и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима. Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук,</p>

		интервали).
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача.
Програм смотре: 1. Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера. 2. Мелодијски пример (а, е или d mol) уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд. 3. Ритмичко читање у четвртинском такту у оквиру пређеног градива.		

Кључни појмови садржаја: Слушање, мелодија, ритам, покрет, игра, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета **СОЛФЕЂО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмеђавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **70 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (све области). Функционални односи у тоналитету. Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за трећи разред (Es dur и c mol, E dur, cis mol As duru и f mol). Штимови. Једноставни примери по слуху и солмизацијом, као и мелодијски примери који садрже у себи мутацију.

<p>дурских и молских лествица;</p> <ul style="list-style-type: none"> – звучно препозна дурски и молски тонски род; – пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; 		<p>Звучна поставка модулације првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Развој музикалности. Двогласни примери. Композиције са клавирском пратњом.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; – пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; – опажа и пева и записује : тонове, групе тонова и мотиве; – запише мелодијске диктате; – запише ритам у мелодијском примеру; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева доминантни септакорд; – опажа и пева интервале до октаве; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песама; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; 	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Опажање и интонирање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива.</p> <p>Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима.</p> <p>Записивање ритмичке окоснице.</p> <p>Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима.</p> <p>Опажање и интонирање доминантног септакорда.</p> <p>Опажање и интонирање интервала до октаве обрађених кроз песме и примере из литературе.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – примени потребна знања и вештине уз игру; – препознаје елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава 	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p>
	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.</p>

<p>утиске о слушаном делу;</p> <ul style="list-style-type: none"> – изводи сложену поделу у такту 6/8 уз примену лукова и пауза; – изводи ритмичке фигуре сичилијану и тирану; – изводи такт 9/8 и 12/8; – пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; – ритмички прочита триолу у четвороделној подели јединице бројања; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; – запише и препозна интервале до октаве; – запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; – запише и препозна доминантни и умањени септакорд; – објасни ознаке за различите врсте темпа и карактера; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту. 		
	<p>РИТАМ</p>	<p>Обрађене врсте такта. Сложена подела тродела у такту 6/8 уз примену лукова и осминских пауза. Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана. Информативно упознавање врста такта 9/8 и 12/8. Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8. Начини извођења ритма. Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Ритам кроз песме различитих жанрова.</p> <p>Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percussion,...).</p> <p>Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо.</p> <p>Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.</p>
	<p>ТЕОРИЈА МУЗИКЕ</p>	<p>Лествице и тетрахорди. Интервали до октаве (чисти, велики и мали интервали). Дурски и молски квинтакорд са обртајима и прекомерни и умањени квинтакорд. Доминантни и умањени септакорда. Ознаке за темпо и карактер: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo.</p>
<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту</p>	

--	--	--

Програм смотре:

Писмени део:

1. Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака.
2. Тест из теорије (лествице, предзнаци, тетраорди, имена и врста интервала до октаве, дурски и молски квинтакорд са обртајима, доминантни и умањени септакорд).

Усмени део:

1. Мелодијски пример.
2. Ритмичко читање: бас кључ (пређено садржаји из II и III разреда).

Кључни појмови садржаја: функције, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета

СОЛФЕЂО

Циљ

ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – пева мелодијске примере солмизацијом као и примере из литературе; – пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; – пева и опажа штимове обрађених дурских и молских лествица; – пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; – пева мелодијске примере 	<p>МЕЛОДИКА</p>	<p>Обнављање градива из свих области.</p> <p>Нови тоналитети: H dur, Des- dur и b- mol. Остали тоналитети са 5, 6 и 7 предзнака - информативно (да осете боју тоналитета).</p> <p>Функционални односи у тоналитету.</p> <p>Штимови. Мутација.</p> <p>Модулације првог квинтног сродства.</p> <p>Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима.</p> <p>Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8.</p> <p>Неговање музичке традиције.</p> <p>Развој музикалности.</p> <p>Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом.</p>

<p>различитих жанрова са модулацијом;</p> <ul style="list-style-type: none"> – пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; – пева народне песме са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; – пева српске песме и песме других националности; – пева двогласне примере и каноне (у пари или групи) и композиције са клавирском пратњом; – запише ритам у мелодијском примеру; – пева научен мотив у другом тоналитету; – запише мелодијске диктате; – опажа и пева интервале до октаве; – опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; – опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; – препозна доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; – мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; – смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; – примени потребна знања и вештине уз игру; – препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; – својим речима изражава 		
	<p>ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ</p>	<p>Записивање ритмичке окоснице. Транспоновање мотива.</p> <p>Писмени мелодијски диктат - записивање по двотактима.</p> <p>Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти) и опажање прекомерне кварте и умањене квинте.</p> <p>Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.</p> <p>Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације.</p>
	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова.</p>
	<p>РИТАМ</p>	<p>Обрађене врсте такта. Сложена подела и ритмичке фигуре троделног ритма. Начини извођења ритма. Ритам у примерима - од звука ка слици. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (body percussion). Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива IV</p>

утиске о слушаном делу; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – доживљава ритам кроз покрет; – ритмички чита етиде инструменталног типа из градива IV разреда; – разуме и објасни музичке појмове; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице; – поштује правила понашања на концерту;		разреда уз примену оба кључа.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Пређено градиво из теорије музике.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.
Испитни програм: Писмени део: 1. Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака. Усмени део: 1. Мелодијски пример - тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама). 2. Ритмичко читање: бас кључ (пређени ритмички садржаји).		

Кључни појмови садржаја: функционалност, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа

својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области - тема: слушање музике, мелодика, опажање - интонирање - диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик - сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање-интонирање-диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања - прво делова, а затим и примера у целисти).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем научног градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извођење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике освестили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Разред

Четврти

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни музичке појмове и термине: <p>тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа. Основни украси и фигуре (информативно);</p> <ul style="list-style-type: none"> – запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; – запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); – запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; – запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима; 	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини.
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету.
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд.
	АКОРДИ	Четворозвуци: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима.
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.
	Испитни програм: Писмени део: Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.	

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање

лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове ...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оценивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

**ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОСНОВНО МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ ЗА
УЧЕНИКЕ КОЈИ СУ УПИСАЛИ ПРЕ ШКОЛСКЕ 2019/2020**

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

За ученике уписане пре школске 2019/2020 године у оквиру шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања, изучавају се следећи инструменти: виолина, виола, виолончело, гитара, тамбура, мандолина, харфа, клавир, хармоника, флаута, док се обоа, кларинет, саксофон, труба, контрабас и ренесансна харфа изучавају по четворогодишњем програму, док се соло певање изучава по двогодишњем програму.

ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус						Други циклус					
	I разред		II разред		III разред		IV разред		V разред		VI разред	
	Фонд часова											
	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год	нед	год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	231

ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I Разред		II разред		III Разред		IV разред	
	Фонд часова							
	Нед	Год	Нед	Год	Нед	Год	Нед	Год
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, кам. музика	-	-	-	-	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	66	210	7	231

ДВОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ – СОЛО ПЕВАЊЕ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Други циклус		Други циклус	
	II разред		II разред	
	Недељно	годишње	Недељно	годишње
Соло певање	2	70	2	70
Солфеђо	3	105	2	70
Теорија музике	-	-	1	35
Упоредни клавир	1	35	1	35
СВЕГА	6	210	6	210

ШЕСТОГОДИШЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(виолина, виола, виолончело)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Формирање психомоторних извођачких релација у којима водећу улогу треба да има асоцијативни доживљај звучне материје (унутрашњи слух). Развој појединца зависи од професионалног школовања музичког слуха који мора да води и организује извођачке покрете по принципу „од представе ка њеној реализацији“, односно „од доживљаја звука према покрету“.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психо-физичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења и извођење композиција квалитетним тоном интонативно тачно, ритмички тачно
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.
- Музичко описмењавање – постизање вештине течног читања и писања нота у и разумевање значења најучесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских, карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту.

- Развијање стваралачко-извођачких способности. Развијање креативности у складу са музичким, емоционалним и интелектуалним способностима појединца.
- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).
- Извођење програма у целини, напамет.
- Самостално увежбавање задате композиције.
- Самостално читање непознатог нотног текста.
- Учествовање ученика у раду оркестра, камерних састава и осталих облика групног музицирања.
- Активно учешће у музичком животу средине у којој живи.

ВИОЛИНА

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.
- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.
- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).
- Нотно описмењавање.
- Поставка леве руке и њено прилагођавање инструменту свирањем једноставних песмица по слуху (пицикато).
- Поставка десне руке и прилагођавање вођењем гудала на празним жицама, променом гудала и прелазима са жице на жицу.
- Усвајање основне поделе гудала.
- Упознавање са потезима деташе и легато.
- Рад на развијању музичког слуха.
- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.
- Усвајање прве позиције.
- Свирање песмица различитог карактера.

ШКОЛЕ

- Љ. Степановић : Виолинска почетница
- Д. Марковић: Почетна школа за виолину, I свеска
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це
- Лањи и Денеш: Школа за виолину I свеска
- Сузуки: Школа за виолину I
- Геза Силваи: Школа за виолину

А,Бе,Це,Де КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир. I свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, I свеска
- Ласло Роша: Враголан 1,2
- Ласло Роша: Дуети 1

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- три дурске лествице са трозвучима;
- двадесет вежбица;
- десет малих комада песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна егида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (andante, moderato, allegro, presto...).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo...).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину I и II свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину II свеска
- Сузуки: Школа за виолину I
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Де,Е
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину – III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину – I свеска "Основе различитих ритмова"

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста. I свеска
- Ласло Роша: Враголани II, IV, V, VI свеска
- Ласло Роша: Дуети 3

КОНЧЕРТИНА

- С. Мах: Лаки кончертино
- П. Николић: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМПРОГРАМА

- четири једнооктавне лествице;

- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину, II, III свеска
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, III свеска
- Сузуки: Школа за виолину II
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде, I свеска - избор
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа Е, еФ
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину – III свеска "Основе различитих потеза"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину – I свеска "Основе различитих ритмова"
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину – II свеска "Основе различитих ритмова и украса"

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Ласло Роша: Враголани VI, VII, III свеска
- Ласло Роша: Дуети 2

КОНЧЕРТИНА

- Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур, II, III став
- Ридинг: Кончертино Ге-дур, Де-дур, ха-мол
- Вивалди (Фелински): Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице кроз две октаве и разлагања по Грегоријану;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Једна етида одговарајуће тежине;
3. Два комада различитог карактера, варијације или кончертино.

45

I ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогичне међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Д. Марковић: Школа за виолину III
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде III
- Волфарг: 60 етида, оп. 45
- Кајзер: 36 етида, оп. 20, I свеска
- Грегоријан: Скале
- Геза Силваи: Школа за виолину Ф
- Геза Силваи: Жуте странице за виолину II, III

КОМАДИ

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, III свеска
- Бакланова: Сонатина Бе-дур
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Хрестоматија за III - IV разред

КОНЧЕРТИНА

- А. Јаншинов: Кончертино оп. 35
- Кихлер: Кончертино у стилу Вивалдија Де-дур
- Л. Портноф: Кончертино а-мол

- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Ридинг: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске двооктавне лествице у позицији са разлагањима по Грегоријану;
- осам етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта, кончертина, сонате или тема с варијацијама.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна двооктавна лествица у позицији са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Једна велика форма: став из концерта или тема с варијацијама.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Волфарт: 60 етида оп. 45
- Кајзер: 36 етида оп. 20, II свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Донт: Етиде оп. 37 – избор
- Грегоријан: Скале

КОМАДИ

- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Хрестоматија II
- Хрестоматија IV и V разред

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- А. Вивалди: Концерт Де-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт а-мол, I став
- О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 25
- О. Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Комаровски: Концерт А-дур
- Данкла: Варијације

- Бакланова: Варијације
- А. Комаровски: Варијације

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две двооктавне дурске и молске лествице са разлагањима са променом позиција по Грегоријану;
- осам етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта или варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са променом позиција и разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један став концерта.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавнаје ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ШКОЛА

- Кајзер: 36 етида за виолину оп. 20, III свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Кројцер и Јамполски: Етиде (почетне етиде)

КОМАДИ

- Г. Ф. Телеман: Сарабанда и Гавота
- Л. Бокерини: Менует
- Ј. Х. Фиоко: Allegro
- А. Корели: Allegro Де-дур
- Н. Рубинштајн: Преслица
- Хрестоматија за V и VI разред
- Млади виолиниста III свеска
- Данкла: Варијације

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Г. Ф. Телеман: Сонатине Ге-дур, Е-дур, Еф-дур
- А. Корели: Сонате А-дур, е-мол
- З. Фибих: Сонатина де-мол
- А. Вивалди: Концерт а-мол, II и III став
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, I став
- Ј. Б. Аколај: Концерт а-мол
- Г. Б. Виоти: Концерт оп. 23, Ге-дур, I став

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две треоктавне дурске и молске лествице са разлагањима по Грегоријану;
- шест етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- две велике форме: став из концерта и два става из барокне сонате.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз три октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један комад;
4. Један став концерта.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- Д. Марковић: Нека увек буде песма, почетна школа за виолину, Београд 1975.
- Д. Марковић: Нека увек буде песма, 2. део Београд, 1975.
- Д. Марковић: Коло око света, 3. део, Београд, 1982.
- К. Родионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, I и II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, I и II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постаћу виолиниста, Лењинград, 1984.
- М. Гарлицкиј: Корак по корак, Москва, 1985.
- В. Јакубовскаја: На врх поступно, Сент-Петербургу, 1974.
- Станко, Старјук: Први кораци младог виолинисте, Кијев, 1984.
- Љ. Степановић: Виолинска почетница
- Стеценка и Тугович: Виолина, I разред, Кијев, 1980.
- В. Стеценка: Прве мелодије, Кијев, 1960.
- К. И. Тахтаџиев: Виолина I, Кијев, 1991.
- Пархоменко и Зельдис: Виолина, Кијев, 1974.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, I и II део, Москва, 1963.
- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, I и II део, Београд, 1972.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике I–III разреда
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур
- С. Мах: Лаки кончертино
- О. Ридинг: Кончертино ха-мол, Ге-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став
- Ф. Кихлер: Концерт Ге-дур, I став
- Н. Бакланова: Кончертино, де-мол

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Избор етида за виолину за ученике III - V разреда
- Грегоријан Скале, Москва 1973
- Донт: Етиде оп.37
- Кројцер: 42 етиде Москва, 1973
- Мазас Етиде оп.36 св.1,2
- Шрадек: Вежбе св.1
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, за 3,4,5,6 разред, Москва, 1963.
- Сузуки: Школа за виолину 4-8 св., Токио, 1978.
- Фортунатов: Млади виолиниста, II, III део, Ростов, 1997
- Бакланова: Варијације Г дур
- Ш.Данкла: Варијације 1 (на тему Пачинија)
  - Варијације 3 (на тему Белинија)
  - Варијације 5 (на тему Вејгља)
  - Варијације 6 (на тему Меркадантеа)
- Концертни соло
- А.Корели: Соната е мол
  - Соната де мол
  - Соната А дур
- Мартину: Сонатина
- Ж. Аколај: Концерт а мол
- А.Вивалди: Концерт а мол
  - Концерт е мол
  - Концерт Ге дур
  - Концерт ге мол
- Ф.Зајц: Концерт 1
- А.Комаровски: Варијације на руску тему
  - Концерт 2
  - Концерт 1
- Ј.С.Бах: Концерт а мол
- Ш.Берио: Балетске сцене
  - Концерт а мол
- В.Стојанов: Кончертино
- П.Христосков: Кончертино
- В. Марковић: Збирка најзаступљенијих виолинских концерата

ВИОЛА

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

Од I до III разреда ученици виоле раде по плану и програму за виолину, а од IV разреда почиње диференцијација и ученици који се одреде за виолу раде по овом програму.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.

- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Грегоријан: Скале
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- Волфарт: Етиде за виолу (Петерс)
- Марко Франк: Школа за виолу
- А. Б. Бруни: Школа за виолу и етиде
- Х. Шрадик: I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска

КОМАДИ

- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Хрестоматија за виолу (збирка комада за виолу, издање Москва)

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Вивалди: Концерт Це-дур
- Телеман: Концерт Де-дур
- Одговарајућа кончертина и концерти за виолину написани у алт кључу (транскрипције)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири двооктавне лествице са трозвучима и техничке вежбе;
- осам етида;
- четири комада;
- један концерт или кончертино одговарајуће техничке тежине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са потезима и трозвучима;
2. Једна етида;
3. Један комад;
4. Велика форма: концерт или кончертино (I или II и III став).

Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуиран рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика)

- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ШКОЛЕ

- Франк Марко: Школа за виолу
- Ханс Сит: Школа за виолу (Петерс)
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Изабране етиде, II свеска
- Ф. Хенрик: Школа за виолу (Шот)
- Х. Е. Каизер: Школа за виолу
- Дејан Марковић: IV свеска
- О. Шевчик: Оп. 2, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска – избор
- Х. Шрадик: I свеска – избор

КОМАДИ

- М. Ивановић: Од преткласике до модерне
- М. Гарлицки, К. Фортунатов и К. Родионов: Хрестоматија, II свеска
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Минијатуре за виолу (ПВМ Краков)
- Зборник комада за виолу (ФМУ)
- Одговарајућа литература за виолину написана у алт кључу

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Г. Ф. Телеман: Соната Де-дур, А-дур, а-мол, де-мол, Це-мол
- Г. Ф. Телеман: Сонатина А-дур и Де-дур
- А. Вивалди: 6 соната за виолончело
- А. Вивалди: Концерт у Де-дуру, Ге-дуру и а-молу – транскрипције за виолу
- Трекслер: Соната
- Ц. Ф. Зелтер: Концерт ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири двооктавне лествице са трозвучима и септакордима од I до VI позиције;
- осам етида;
- четири комада;
- две велике форме: кончертино, концерт I или II и III став, сонате, преткласичне сонате, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са потезима и трозвучима;
  2. Једна етида;
  3. Један комад;
  4. Једна велика форма – концерт I или II и III став или варијације, или два става преткласичне сонате.
- Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавнаје ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ЛЕСТВИЦЕ

- А. Мац, К. Флеш, Галимијан

ШКОЛЕ

- Ф. Херман: Школа (Петерс)
- О. Шевчик: Оп. 2, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 1, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 3, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 8, I свеска
- О. Шевчик: Оп. 9, I свеска
- Х. Сит: Етиде у дохватима оп. 32
- Х. Шрадик: I свеска – избор
- Р. Кројцер: Етиде, оп. 1–5
- Ф. Мазас: I свеска

КОМАДИ

- Збирка педагошких репертоара за виолину и клавир (Москва)
- Комади за виолину (Софија)
- Минијатуре за виолу (Краков)
- С. Гргић: Албум за младе виолинисте
- Класични комади I и II (Петерс)
- М. Ивановић: Од преткласике до модерне
- Телеман: Тема са варијацијама
- Бокерини: Менует
- Б. Марчело: Grave и allegro
- Моцарт: Сање, Жига
- Ф. Шуберт: Балада
- Б. Барток: Балада
- Б. Барток: Вече на селу
- К. М. Вебер: Серенада
- Ф. Лист: Романса
- Ј. Хајдн: Менует

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Корели: Соната А-дур и е-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната Ге-дур, Е-дур и Еф-дур
- А. Виталов: Концерт у Е-дуру, а-молу и ге-молу
- Г. Ф. Телеман: Концерт у Ге-дуру
- Г. Ф. Телеман: Концерт за две виоле
- Ј. Хандошкин: Концерт
- О. Герстер: Концерт
- В. Флектон: Соната
- Локатели: Соната

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет лествица кроз три октаве са трозвучима, четворозвучима и двохватима - терце, сексте, октаве;
- шест етида;
- четири комада;
- две велике форме.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Трооктавна лествица са потезима трозвучима, четворозвучима и двозвучима – до V позиције;
2. Две етиде;
3. Један комад;
4. Једна велика форма: концерт I или II и III став или соната у целини.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- А. Ниенски: Школа за виолу, I и II део
- М. Франк: Етиде за почетнике
- Волфарт: 60 етида за виолу
- А. Б. Бруни: Почетна школа за виолу
- С. Гргић: Избор комада за почетнике
- Н. Бакланова: Први часови, Москва, 1977.
- Денеш, Регер и Немет: Виолина А Бе Це, Будимпешта, 1997.
- Д. Марковић: Школа за виолину, I, II и III део, Београд, 1975.
- К. Радионов: Почетна школа за виолину, Москва, 1972.
- Лањи и Денеш: Школа за виолину, I, II део, Будимпешта, 1997.
- Фортунатов: Млади виолиниста, I, II део, Ростов, 1997.
- С. М. Шаљман: Постању виолиниста, Лењинград, 1984.
- А. Григоријан: Почетна школа свирања на виолини, Москва, 1991.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија, I и II део, Москва, 1963.
- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I и II део, Београд, 1977.
- М. Ивановић: Од класике до модерне, I и II део, Београд, 1972.
- Гарлицкиј, Родионов, Уткин и Фортунатов: Изабране етиде, Москва 1963.
- Волфарт: 60 етида за виолину, оп. 45, Београд, 1975.
- Кајзер: Етиде за виолину, оп. 20, Београд, 1975.
- Сузуки: Школа за виолину, Токио, 1978.
- П. Николић: Кончертино бр. 1, Ге-дур
- С. Мах: Лаки кончертино
- О. Ридинг: Кончертино ха-мол и Ге-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Г. Ф. Хендл: Варијације А-дур

ВИОЛОНЧЕЛО

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Формирање музичко-слушних представа изражајним певањем песмица по слуху.
- Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.
- Упознавање са инструментом (усвајање назива делова инструмента).
- Нотно описмењавање.
- Постављање десне руке и упознавање основних потеза.
- Постављање леве руке.
- Усвајање основне поделе гудала.
- Упознавање са потезима деташе и легато.
- Рад на развијању музичког слуха.
- Рад на добијању звука, интонацији, и ритму.

ТЕХНИКА

- Скале и трозвучи: Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави.
- Це-дур кроз две октаве.
- Вежбе за развој моторике прстију леве руке.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура;
- десет кратких песмица уз пратњу клавира.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица и трозвук;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Симић: Избор етида за I годину
- И. Мардеровски: Први часови виолончела
- Сато: Чело школа, I свеска
- Ф. Антал: Прва свеска
- Гардијан: Школа за виолончело, I свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела
- Хрестоматија I–IV разреда

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*andante, moderato, allegro, presto...*).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo...*).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

ТЕХНИКА

- Отворени став I позиције наниже и навише.
- Затворени став IV позиције.
- Скале, трозвучи и потези (Бе-дур, Ес-дур, А-дур, ге-мол): Де-дур, Ге-дур, две октаве.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет етида различитог карактера технике;
- десет комада различитог музичког садржаја са клавиром;
- лакша концертна, концерти, сонате, сонатине, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица са трозвуком;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: Избор етида, II свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Сато: Чело школа, II свеска
- Р. Мац: 25 етида
- Ф. Антал: II свеска
- Гардијан: II свеска
- Пејшик: Абецеда виолончела, II свеска
- Хрестоматија
- С. Ли: 40 лакших етида
- А. Вивалди: Кончертино Це-дур
- Волчков: Варијације

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.

- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

ТЕХНИКА

- Скале, трозвучи, потези, разложене терце у обиму две октаве.
- II и III позиција, затворени и отворени положај, полупозиција.
- Вежбе за моторику прстију, примењивати вибрато.
- Косман трилер вежбе, Фејар вежбе за моторику.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- концертно или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: III свеска
- С. Ли: 40 лаких етида
- Ф. Антал: Хрестоматија, III свеска
- Доцауер: 113 етида
- Шома: Избор етида

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Концертна и концерти: Вивалди: Це-дур; Бревал: Це-дур или Де-дур
- Сонате: Ромберг: е-мол или Еф-дур; Хук: Ге-дур; Бревал: Це-дур.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са трозвуком и потезима (минимум 3 потеза);
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад са клавиром или II и III став концертна, концерта, сонате, сонатине, варијације.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...)
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.

- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ

Скале, трозвучи, потези, разложене терце у обиму до 3 октаве. Косман трилер вежбе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- осам етида различитог карактера;
- три комада уз пратњу клавира;
- Концертно или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са трозвучком и потезима (минимум 5 потеза).
2. Две етиде различитог карактера.
3. Комад са клавиром или II и III став концертна, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате (изводи се напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: IV свеска
- Ф. Антал: IV свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Шома: Избор етида
- Хрестоматија
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Концертна, концерти: Бревал: Еф-дур или Ге-дур или А-дур; Бодио: Це-дур
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Јордан: Варијације а-мол

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Континуиран рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

ВЕЖБЕ

- Скале, трозвучи, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Косман трилер вежбе.

- Терце, сексте у обиму две октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевчик: 40 варијација за десну руку.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира;
- кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске

године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези;
2. Две етиде различитог типа технике;
3. Комад уз пратњу клавира;
4. Два става барокнеа сонате;
5. Кончертино, концерт I или II и III став, или варијације или соната или сонатина.
(изводи се напамет)

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: V свеска
- Ф. Антал: V свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Кончертина, концерти: Бревал: Еф-дур или А-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: Де-дур или А-дур; Вивалди: а-мол.
- Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Марчело: Еф-дур или е-мол; Ромберг: Бе-дур; Јордан: Варијације а-мол.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавнаје ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

ВЕЖБЕ

- Скале, трозвуци, потези, разложене терце у обиму до три октаве.
- Косман: трилер вежбе, двогласи.
- Фејар: Вежбе за палац позицију, бр. 24, 25 и 26.
- Терце, сексте у обиму три октаве.
- Штаркер: Вежбе за леву руку.
- Шевчик: 40 варијација за десну руку.
- Р. Мац: Основи палчаника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест етида различитог карактера;
- два комада уз пратњу клавира различитог карактера;
- Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације;
- Бах: I свита за соло виолончело (3 става, Менует I и II, Куранта, Жига).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске

године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези;
2. Терце и сексте кроз две октаве;
3. Једна етида;
4. Бах: један став;
5. Комад уз пратњу клавира;
6. Барокна соната, два става;
7. Кончертино или концерт – I или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина.
(изводи се напамет)

ЛИТЕРАТУРА

- Симић: VI свеска
- Ф. Антал: VI свеска
- И. Мардеровски: Избор етида
- Доцауер: 113 етида
- Мерк: Хрестоматија, етиде
- С. Ли: Мелодијске етиде
- Грицмахер: I свеска етида
- Франшом: 12 етида
- Бах: Соло свита, бр. 1 Ге-дур
- Кончертина, концерти: Бревал: Де-дур или Ге-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: де-мол; Вивалди: Де-дур; Кленгел: Це-дур, Ге-дур или а-мол; Штамиц: Це-дур; Нелк: Де-дур, Голтерман: Ге-дур.
- Сонате: Вивалди: Еф-дур или Де-дур; Марчело: Ге-дур; Самартини: Ге-дур; Дипор: Ге-дур; Ванхал: Варијације Це-дур.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- Л. Мардеровски: Часови свирања на виолончелу, Москва 1970.
- Фриш Антал: Школа за виолончело I, II, III Будимпешта, 1971.
- Сапожњиков: Школа за виолончело, Москва, 1965.
- Габор Гардијан: Школа за виолинчело, Будимпешта, 1993.
- А. Пејтшик: Виолончело А Бе Це, Будимпешта, 1996.
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978.
- М. Симић: Избор етида I, II, III Београд, 1967.
- Себастијан Ли: 40 етида, оп. 70, Москва, 1966.
- Хрестоматија за виолончело I, II, III
- А. Пејтшик: Музика за виолончело, I, II, III Будимпешта, 1994.
- Р. Мац: Прве године виолончела, Загреб, 1970.
- Р. Мац: За младе руке (54 кратке етиде), Загреб, 1972.
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиција
- Р. Мац: Млади челист, Загреб, 1978.
- Р. Мац: 25 етида за виолончел

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДРУГИ ЦИКЛУС

- Грицмолер: Етиде за виолончело, прва свеска
- С. Ли: Етиде за виолончело, оп. 70, Москва, 1966
- Р. Мац: 30 етида за соло виолончело
- Доцауер: 113 етида за виолончело Загреб, 1950
- Р. Мац: 21 етида на палчанику, Загреб, 1954
- О. Шевчик: Композиције за виолончело
- Р. Мац: 54 кратке етида, Загреб, 1975
- З. Јорданов: Виолончелова техника за леву руку 1. и 2, Софија 1977.
- Ф. Антал: Школа за виолончело, Будимпешта 1971
- Сузуки: Школа за виолончело, Токио, 1978
- Н. Бакланова: Методске вежбе за промену позиције
- Хрестоматија IV, V, VI
- А. Пејтшик: А, Бе, Це, Будимпешта, 1996
- Г. Гардијан: Школа за виолончело, Будимпешта, 1971
- Л. Мардеровски: Школа за виолончело, Москва, 1990

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ГУДАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА (ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО)

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба да, свакако, поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности – једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе, не само своје знање о прстореду, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичар

обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гудачке литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гитара, тамбура Е-прим, тамбура А-бас прим, мандолина, харфа)

ГИТАРА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Успостављање међусобног поверења између наставника и ученика.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања у складу са индивидуалним, анатомским, психо-физичким и уметничким могућностима ученика.
- Развијање критичког односа према основним елементима музичког извођења.
- Усмеравање ученика за самостално бављење инструментом (формирање радних навика).
- Оспособљавање ученика за наставак школовања.
- Развијање музичке писмености.
- Овладавање основним акордима и њихова примена кроз позиције на инструменту.
- Овладавање специфичним ознакама везаним за инструмент.
- Свирање лествица закључно са деветом позицијом користећи основне технике, као и основне прстореде (i m, a m i, p i).
- Извођење комбинација арпеђа (p i m a, p a m i...).
- Коришћење великог и малог бареа.
- Коришћење једноструког и вишеструког легато.
- Извођење свих украса (од предудара до трилера).
- Развијање способности уочавања хармонских промена у току свирања.
- Препознавање: мотива, фразе, реченице, дводелне и троделне песме, варијација, сонатног облика.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

- Певање песама за децу уз професорову пратњу на гитари ради што природнијег увођења ђака у музику и учвршћивања музичке меморије, ритма и мелодике.
- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.

- Почетак континуираног рада на музичком описмењавању детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности (почев од целе ноте, па све до шеснаестина, триола, синкопа и пунктираних нота) јер се све оне срећу већ у композицијама за I разред, затим абецедна имена нота, систем повисилица, снизилица и разрешилица као појам такта и мере укључујући и дво, тро и шестоосмински такт.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Свирање тонова апојандо техником (прво на празним жицама, потом у краћим лествичним кретањима) и тирандо техником (симултани акорди и арпеђа).
- Савладавање најмање једне лествице у оквиру прве позиције.
- Увод у полифонију преко врло једноставних канона и имитација.
- Захтеви за најједноставнијим динамичким контрастима (форте – пиано) и најједноставнијим променама боје, а све у покушају да се оствари једноставан музички израз на коме треба инсистирати од почетка.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, I део
- Ј. Јовичић: Почетница за гитару
- Ј. Јовичић: Избор лаких етида за гитару – додаток првом делу Школе
- М. Дујмовић: Чаробни свет гитаре
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- С. Прек: Почетница за гитару и Школа за гитару, I део
- Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице у првој позицији;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље учвршћивање техничких елемената научених и I разреду кроз комаде, етиде и вежбе које морају бити нешто сложеније и дуже од оних из I разреда.
- Комплетно упознавање свих нота на свим жицама, закључно са петом позицијом.
- Савладавање основних дурских и молских акорада у првим позицијама.
- Рад на дурским и молским лествицама до петог поља, уз објашњење промене позиције.

- Поставка малог бареа.
- Наставак тежње за постизањем музичког израза уз употребу динамике (форте, фортисимо, пиано, пианисимо), боја (ординаре, тасто, понтичело).
- Једноставно објашњење најосновнијих елемената музичке форме – двотакт, тротакт, мотив.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, I и II део
- Ј. Јовичић: Избор лаких етида за гитару
- В. Андре: Збирка композиција за класичну гитару
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- Шири литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање хваталке закључно са седмом позицијом кроз вежбање позиционих вежби за четврту, пету и седму позицију.
- Увођење типских двооктавних лествица у новим позицијама са детаљним образложењем промене позиције и почетком рада на ритмичким варијантама.
- Свирање лествичних интервала у спором темпу.
- Постављање технике вибрата.
- Рад на поставци великог баре хвата.
- Рад на одвајању мелодије и пратње помоћу различите динамике и различитих врста удара.
- Једноставна анализа композиција које се раде уз образложење карактера.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II део
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шири литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима;
2. Етида;
3. Два комада.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељни, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље употпуњавање и развијање способности ученика у оквиру садржаја програма.
- Поставка легато технике за леву руку.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица и интервала.
- Даље усавршавање арпеђа десне руке.
- Упознавање девете позиције кроз позиционе вежбе.
- Упознавање са једноставним украсима – горњи и доњи предудар.
- Увођење ознака карактера.
- Инсистирање на потпуној контроли ритма и темпа.
- Инсистирање на музичком изразу.
- Објашњење и употреба агогике.
- Оспособљавање ученика за самосталан рад анализирањем проблема који се јаве и изналажењем начина на који се они могу решити.
- Читање с листа врло једноставних композиција.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару II и III део
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- М. Ђулијани: 120 арпеђа, оп. 1
- Ф. Сор: Етиде, оп. 31/I и II
- Ј. А. Логи: Партита
- Ј. Дауленд: Лаки комади
- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шири литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на легатима за леву руку.
- Рад на промени позиције и скоковима за леву руку.
- Даљи рад на украсима – двоструки предудар, мордент, пратрилер.
- Рад на артикулацији и детаљна контрола трајања тонова.
- Вежбе за баре и вежбе за истезање.
- Даљи рад на читању с листа у једноставнијим примерима.
- Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање карактеристика стила.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II и III део.
- В. Андре: Збирка композиција за гитару.
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару.
- Шира литература по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Лествица са каденцом и интервалима – само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада – један полифони.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању који подразумева захтеве у темпу, квалитету тона, динамици, боји, агогици, односно у целокупном музичком изразу.
- Рад на тремоло техници.
- Усавршавање украса – трилер.
- Рад на октавним флажолетима и на разним врстама ефеката (тамбора, пицката, ефекат добоша и др.).
- Рад на штимовању инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, III, IV и V део – само делови предвиђени програмом и прилагођени способностима ученика
- Ј. Јовичић: Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Ф. Карули: Сонате
- М. Ђулијани: Сонатине
- Ф. Сор и Сеговија: 20 етида
- Шира литература по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице кроз три октаве;
- две етиде;
- два комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна трооктавна лествица;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине или сонате, свите или варијације;
4. Један комад.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примарни задатак коме професори, примењујући овај програм, треба да стреме је развој љубави ка музици и стварање потребе за музицирањем. Овако стечено музичко образовање мора постати важан део опште културе сваког ученика.

Следећи задатак је да се талентованим и амбициознијим ученицима постави здрава и чврста основа за наставак школовања и то не само техничка (рад прстију), већ права музичка, која подразумева музички израз.

Темељ програма чини Школа за гитару Јована Јовичића, чија прва три дела обрађују комплетну проблематику школе за основно музичко образовање. Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део свакога часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати развојности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

До доброг звучања композиција мора се доћи не само конкретним изражајним захтевима (динамиком боја, артикулација), већ и непрекидном анимацијом која мора прво оживети, а потом одржати ученикову жељу за музицирањем. Програм дозвољава велику слободу избора за све врсте композиција. Идеја је да се програм природније представи сваком ученику, а у зависности од његових способности и жеља. Слобода избора мора обезбедити квалитет свирања (ритмичност, тонска јасноћа, правилан избор темпа), а не број или тежину пређених композиција.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности – једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на

одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети повишену пажњу овој проблематици, изналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област гитарске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ТАМБУРА Е-ПРИМ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Упознавање делова инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицкато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Извођење техничких вежби за координацију десне и леве руке.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двоухвата и троухвата.
- Самостално увежбавање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.

- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду

І ЦИКЛУС (І, ІІ и ІІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са пореклом инструмента и његовим деловима.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Правилно постављање леве и десне руке.
- Правилно држање трзалице.
- Описмењавање ученика, које обухвата основне ритмичке вредности (цела, половина, четвртина и осмина) и одговарајуће паузе, врсте такта (дво, тро, четворочетвртински и шестоосмински такт).
- Упознавање основних динамичких ознака (*f*, *p*, *mf*) и ознака за темпо (*andante*, *adagio*, *moderato*).
- Објашњење основне технике свирања на тамбури: ударци на доле, наизменично свирање, пицкато и тремоло.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима, до три предзнака.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес ученичког развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на другој смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на левој и десној руци и њиховом координацијом.
- Усавршавање технике тремола и наизменичних удараца.
- Упознавање ученика са шеснаестинама, триолама и пунктираним ритмом.
- Обрада нових врста тактова: 3/8, 2/2, 3/2.
- Објашњење нових динамичких нијанси: мецо пиано, крешендо и декрешендо.

ЛЕСТВИЦЕ

- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу II и III позиције.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- V. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Анализа једноставних музичких облика.
- Даље усавршавање технике свирања тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природних флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо, декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата

ЛЕСТВИЦЕ

- Упознавање молских лествица.
- Свирање лествица кроз две октаве.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре
- Д. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од преткласика до модерне, II свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Најмање два комада различитог карактера.
Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације.
- Рад на лествицама до четири предзнака са ритмичким променама.
- Рад на украсима (двоструки предудар и краћи трилер).
- Инсистирање на музичком изразу.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособити ђаке да самостално штимују своје инструменте.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Фортунатов: Јуниј скрипач, друга свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, А-дур, Бе-дур
- П. Николић: Кончертино Ге-дур, А-дур

- Макс: Кончертино фачиле
- Вивалди: Концерт Ге-дур
- Кајзер: Етиде за виолину, оп. 24
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима.;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Упознавање нових ознака за темпо и агогику (vivo, piu mosso, meno mosso, accelerando)

ЛЕСТВИЦЕ

- Усавршавање свирања лествица.

ЛИТЕРАТУРА

- Галицки: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- Д. Марковић: Мали комади, III свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору, дурска или молска, кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету, темпу, динамици и квалитету тона.
- Усавршавање украса.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛЕСТВИЦЕ

Рад на лествицама кроз три октаве који захтева прештимавање IV жице цис¹ на ха мале

октаве. ЛИТЕРАТУРА

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Млади виолиниста, III свеска
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Будашкин: Концерт за домру ге-мол, I став
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу

клавира. НАПОМЕНА

За IV, V и VI разред је обавезна смотра на полугодишту, где се изводи следећи програм:

- два комада различитог карактера.

ТАМБУРА А-БАС ПРИМ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање основних и елементарних знања на инструменту као равноправном инструменту у уметничкој и народној музици.
- Развијање базичних техника.
- Извођење дурске и молске лествице и трозвука основним елементима свирања на тамбури: ударци доле, горе, легато, тремоло, пицикато, великим палцем и средњим прстом десне руке, природни флажолет.
- Коришћење прве, друге, треће и четврте позиције.
- Свирање двохвата и трохвата.
- Самостално увежбавање задатих композиција.
- Овладавање непознатим нотним текстом одговарајуће тежине.
- Упознавање нотног писма класичне и тамбурашке литературе.
- Овладавање основним музичким елементима.
- Развијање музичке меморије.
- Активно учешће у јавним наступима.
- Развијање креативности у складу са својим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Оспособљавање за самосталност у раду.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање делова инструмента.
- Правилно седење и држање инструмента.
- Координација леве и десне руке.
- Одржавање инструмента и трзалице.
- Извођење техничких вежби за координацију десне и леве руке.

ЛЕСТВИЦЕ

Е, А, Де и Ге. Трозвуци кроз једну

октаву. ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНУМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- три народне песме и игре;
- три комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3 .
Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Свирање у другој и трећој позицији. Систематска обрада четврте позиције. Савлађивање тремола
- Ритам: цела, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака, трозвуци кроз једну

октаву. ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Три комада

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три народне песме и игре;
- два комада;
- један став концерта или кончертина.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Свирање у петој, шестој и седмој позицији. Промена позиције.
- Метрика: 3/8, 6/8.
- Ритам: триола, мала синкопа, осмина с тачком и обрнуто са одговарајућим паузама.
- Читање с листа и упознавање са динамиком.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске са трозвучима кроз једну

октаву. ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Пет етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

КОМАДИ

- Четири комада.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- три народне песме и игре;
- три комада;
- један став концерта или кончертина.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала по избору са трозвуком кроз једну октаву;
  2. Једна етида;
  3. Једна народна песма или игра;
  4. Два комада уз клавирску пратњу.
- Испитни програм се изводи напамет.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно. 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Пуна синхронизација леве и десне руке.
- Свирање у осмој, деветој и десетој позицији.
- Украси – предудар, трилер.
- Ритам – секстола, пентола, дуола.

ЛЕСТВИЦЕ

Дур, мол до четири предзнака кроз две октаве са трозвуком .

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Четири комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Један став концерта или кончертина.

ЛИТЕРАТУРА

- Веће форме: С. Мах: Кончертино фачиле
- Бетовен: Сонатина Ге-дур
- Николић: Кончертино у старом стилу
- Мокру: Кончертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- техничке вежбе – десет вежби;
- етиде – четири етиде;
- народне песме – три комада;
- комади уз клавирску пратњу – три комада;
- једна велика форма (став концерта или кончертина).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица кроз две октаве са трозвуком;
  2. Једна етида;
  3. Једна народна песма или игра;
  4. Један комад уз клавирску пратњу;
  5. Један став велике форме;
- Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са свим положајима на инструменту.
- Промена положаја.
- Неговање лепог тона.
- Примена украса.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске кроз две октаве и трозвучима, доминантни

СЕПТАКОРД. ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Једна велика форма.

ЛИТЕРАТУРА

- Велике форме: Ф . Куцхлер: Концертино Де-дур, оп. 12
- Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 36
- Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- Ридинг: Концерт ха-мол
- Портноф: Концертино Ге-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- четири етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада уз клавирску пратњу;
- једна велика форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна молска лествица кроз две октаве са трозвучима и септакордом;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на развоју технике.
- Вежбе за промену позиције.
- Неговање музичке фразе, изражајности и музичке индивидуалности.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, доминантним и умањеним

септакордом. ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

- Двадесет вежби.

ЕТИДЕ

- Шест етида.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ И ИГРЕ

- Шест комада.

ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

- Једна велика форма.

ЛИТЕРАТУРА

Велике форме:

- Ридинг: Кончертино а-мол, оп. 21.
- Бермел: Кончертино Ге-дур, оп. 1.
- Хубер: Кончертино Еф-дур, оп. 7.
- Сајц: Кончертино бр. 5 и бр. 2.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све предвиђене лествице;
- десет техничких вежби;
- три етиде;
- четири народне песме или игре;
- три комада из клавирску пратњу;
- једна велика форма

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, доминантни и умањени септакорд;
  2. Једна етида;
  3. Једна народна игра или песма;
  4. Један комад уз клавирску пратњу;
  5. Једна велика форма.
- Испитни програм се изводи напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Шрадик: Вежбе за виолину, 1–15 (прилагодити штиму инструмента)
- Л. Малагурски: Школа за тамбуру бисерницу
- Л. Чуџин: Школа свирања на домри
- А. Александров: Школа свирања на домри
- Б. Стојановић: Тамбурашки буквар
- Тамбурашке игре
- Г. Суботин: Школа свирања на уметничкој тамбури
- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, I, II и III свеска
- Фортунатов: Збирка етида за виолину, I и II свеска
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину и клавир, I и II књига
- Гарлицки и Родионов: Млади виолиниста, I и II књига
- Сузуки: Школа за виолину
- Златне степенице, I и II књига

Велике форме:

- Хендл: Варијације
- П. Николич: Кончертино Ге-дур
- Макс: Кончертино фачиле
- Бетовен: Сонатине
- О. Ридинг: Концерт ха-мол
- Ф. Килер: Кончертино Ге-дур, Де-дур
- А. Комаровски: Кончертино Ге-дур

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ТАМБУРЕ Е ПРИМ И А-БАС ПРИМ

Због досадашњег неуједначеног приступа у изучавању тамбуре, изабране су оне методе које су у пракси дале највеће резултате. Покрети десне руке су из шаке, са употребом трзалице од рога или адекватне тврде пластике. Дужина трзалице треба да је иста као дужина палца десне руке ученика. Трзалица у односу на палац треба да захвати угао од 20 до 30 степени. Десна рука не сме да се ослања на горњу плочу тамбуре осим на самом ободу тј. на страницама. Код е-прима положај леве руке је такав да сваки прст иде на следећи лествични тон, а код бас-прима у свако поље по један прст.

Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваком учеником посебно.

У прва три разреда тежиште је на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и прозвођењу здравог тона, а у четвртном, петом и шестом разреду се поред технике више ради на интерпретацији. Програм обухвата народну и уметничку музику па треба инсистирати на стилској различитости. У четвртном, петом и шестом разреду важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

МАНДОЛИНА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмента.
- Правилно седење за инструментом и поставка апарата.
- Развој музичке писмености.
- Правилно коришћење трзалице.
- Упознавање мотива, фразе, мелодије и веће музичке целине.
- Упознавање артикулације (легато, стакато, портато...).
- Савладавање основних елемената технике свирања (ударци на доле, наизменични ударци, тремоло, пицкато).
- Правилно коришћење динамичке нијансе и ознаке за темпо и агогику.
- Активно учешће у стварању сопствене интерпретације.
- Свирање уз музичку пратњу клавира.
- Неговање заједничког музицирања.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ђака са основним деловима инструмента, правилним седењем и правилним положајем обе руке.
- Објашњење држања и коришћења трзалице, која по облику и величини треба да се прилагоди конституцији ученика.
- Описмењавање детета које мора да обухвати основне ритмичке вредности и одговарајуће паузе (цела, половина, четвртина и осмина), затим абецедна имена нога, систем повисилица, снизилица и разрешилица, као и појам такта и мере (дво, тро, четворочетвртински и шестоосмински такт).
- Упознавање основне технике свирања (ударци на доле, наизменично свирање, пицкато палцем и тремоло).
- Савладавање дурских лествица до три предзнака у оквиру прве позиције.
- Једноставно објашњење појма музичке фразе.
- Упознавање основних динамичких ознака (*f*, *mf*, *p*).
- Објашњење ознака за темпо (*andante*, *adagio* и *allegro moderato*).
- Основна поставка легата и стаката.
- Развијање код ученика способности слушања сопственог свирања и свирања уз пратњу клавира.
- Због истог начина свирања и сличног репертоара настава може да се изводи и на домри.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Д. Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- К. Родионов: Почетна школа за виолину
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље утврђивање техничких елемената научених у I разреду (ударци на доле, наизменично свирање, пицикато и тремоло).
- Упознавање нотних вредности (шеснаестина, пунктирани ритам, триола).
- Савладавање друге и треће позиције.
- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу друге и треће позиције, са трозвучиме и обратијима.
- Обрада нових врста тактова (3/8, 2/2, 3/2).
- Нове ознаке за темпо и агогику (accelerando, piu mosso, meno mosso, ritenuto).
- Упознавање основних динамичких нијанси (мецо пиано, крешендо, декрешендо).
- Даље усавршавање координације руку кроз техничке вежбе и свирање лакших комада.
- Примене савладаних елемената артикулације.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Д. Марковић : Мали комади, I и II свеска
- А. Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Хумл и Маријановић: Избор етида за виолину, I свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвучиме и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактер

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Развијање музичког укуса, слуха и ритма на основу одабране музичке литературе.
- Детаљнија анализа облика које треба да послуже за лакше тумачење нотног текста и развој музичке меморије.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на украсима (предудар).
- Упознавање природниг флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси: крешендо и декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.
- Упознавање молских лествица
- Свирање лествица кроз две октаве.
- Припремање за даље школовање.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Александров: Школа свирања на домри
- В. Чунин: Школа свирања на домри
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Д. Марковић: Школа за виолину, II свеска
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45
- Ивановић: Од преткласика до модерне, II свеска
- Н. Секулић: Школа за мандолину
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, III и IV разред

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Једна етида;
3. Два комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Упознавање и свирање композиција крупне форме: став из концертина, концерта, сонатине или варијације.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица.
- Детаљније упознавање ученика са техником украса (двоструки предудар и мордент).
- Инсистирање на музичком изразу и на потпуној контроли ритма и темпа.
- Читање с листа једноставних композиција.
- Оспособљавање за самостално штимовање инструмента.

ЛИТЕРАТУРА

- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Хендл: Варијације
- О. Ридинг: Концерти за виолину ха-мол, Бе-дур, А-дур
- П. Николић: Кончертино Ге-дур, А-дур
- Вивалди: Концерт Ге-дур
- Кајзер: Етиде за виолину оп. 24
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- А. Александров: Избор етида за домру

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса: мордент, трилер.
- Свирање лествица кроз две октаве до четири предзнака.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Даљи рад на читању с листа.
- Учешће ученика у колективном музицирању.
- Усавршавање технике десне руке.
- Упућивање ученика на самостално решавање лакшег проблема у примени прсторед и потеза.
- Даљи рад на артикулацији

ЛИТЕРАТУРА

- Галички: Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер: Етиде за виолину
- Волфарт: Етиде за виолину, оп. 45, II свеска
- Вивалди: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур
- О. Ридинг: Концерти за виолину, Ге-дур, Де-дур, а-мол
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, V и VI разред
- Шрадик: Вежбе за леву руку, II свеска
- Комаровски: Варијације ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице до пет предзнака кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица по избору дурска или молска кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог садржаја.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету тона, темпу и динамици.
- Рад на лествицама кроз три октаве.
- Усавршавање украса (групето, мордент, трилер).
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

ЛИТЕРАТУРА

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етиде за виолину
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерти за виолину, а-мол, ге-мол
- Хубер: Концертино Еф-дур
- Бакланова: Концертино де-мол
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Бетовен: Сонатине за мандолину
- Скарлати: Сонате
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Мазас: Етиде, оп. 36, I свеска
- Бах: Концерт за виолину а-мол, I став
- Златне степенице, III свеск

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера;
- једна крупна форма.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске

године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Три комада различитог карактера. Програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште програма је на савладавању техничких и музичких проблема у оквиру практичног рада са сваким учеником посебно. План треба направити према потребама сваког ученика, односно према његовом нивоу зрелости, старости и физичког развоја. Избор програма треба да буде поступан, а композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз увођење модулација.

У прва три разреда обратити пажњу на правилно држање инструмента, решавање техничких проблема и прозвођење здравог тона. У четвртом, петом и шестом разреду, поред технике, више радити на интерпретацији. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање. Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђима, модулацијама и темпима, уз разумевање фраза.

С обзиром да програм обухвата народну и уметничку музику, треба инсистирати на стилској различитости.

ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Познавање инструмента, поставка тела и руку.
- Описмењавање и педализација.
- Савладавање ритмике и читања знакова.
- Развијање базичних техника.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије, знање за наставак школовања.
- Развијање психомоторних – менталних и физичких способности у складу са индивидуалним узрастом.
- Коришћење педала при извођењу композиција.
- Препознавање и свирање лигатуре и синкопе.
- Упознавање знакова педализације, динамике и темпа.
- Свирање лествица у шеснаестинама кроз три октаве са подметањем трећег и четвртог прста.
- Свирање четворогласних трозвука и доминантног септакорда, хармонски и разложено кроз три октаве.
- Коришење клизања палца и четвртог прста, флажолета, етуфе, арпеђа.
- Свирање композиција различитог стила.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмената, поставка руке и тела за харфом. Техничке вежбе радити пажљиво и прецизно ритмички и тонски.
- Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима.
- Упознавање педализације кроз лествице у првом полугодишту, а у другом полугодишту кроз композиције и то са променом једног педала.

ЛЕСТВИЦЕ

- Скале у другом полугодишту и то дурске до два предзнака кроз једну октаву.
- Трозвук у основном положају и обртајима хармонски и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- Рубин, Парфенов, Гроси и Поцоли: Избор из почетних школа за харфу
- Поцоли: Етиде
- Бокса: Етиде
- Хаселман: Мали комади
- Бокса: Комади
- Хрестоматија I, избор комада
- Гранђани: Мали комади
- Избор других композиција у складу са способностима детета

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске лествице до два предзнака - кроз једну октаву са трозвуком;
- четири до шест етида;
- три до пет комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Дурске лествице, све кроз 2 октаве, трозвуци и арпеђа.
- У другом полугодишту разложене октаве са удвојеним основним тоном.
- Ритмика – пунктиране вредности, триола и осмински такт.

ЛИТЕРАТУРА

- Рубин: Почетна школа харфе
- Бокса: Етиде
- Хадерман: Етиде бр. 10, 11
- Поцоли: Етиде
- Хаселман: Успаванка
- Гранђани: Мали комади
- Хаселман: Мала свита
- Гедике: Соната Ге-дур (Хрестоматија)
- Гречањин: Мазурка
- Л. Вуд: Руска успаванка
- С. Мекдоналд: Комади ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве;
- три до четири етиде;
- четири до шест комада

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима.
- Рад на развоју технике.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице кроз три октаве са 4 предзнака.
- Трозвуци и доминантни септакорд.
- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде, избор
- Бокса: Етиде 5, 6, 7 и 17
- Х. Реније: Техничке вежбе

- Дусек: Сонатина бр. 2 и бр. 1, I став
- Надерман: Сонатина бр. 2, II став
- Реније: Гавота
- Хаселман: Меланхолична серенада
- С. Мекдоналд: Комади ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве;
- четири до пет етида;
- три до пет комада од којих обавезно један став сонатине.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала кроз три октаве у шеснаестинама, четворозвук, доминатни септакорд;
2. Једна етида;
3. Први став сонатине;
4. Један комад.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са пребацивањем руку.
- Рад на развоју технике.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице у шеснаестинама кроз октаве, четворозвуци доминатни и умањени септакорд и разложена арпеђа, са пребацивањем руку у обртајима.
- Прсне вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу, флажолети етуфе, октаве са отвореном и „затвореном” шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера.

ЛИТЕРАТУРА

- Поцоли: Етиде
- Надерман: Етиде
- Бокса: Етиде
- Хаселман: Етиде
- Дусек: Сонатине
- Надерман: Сонатина I, II, IV
- Крумхолц: Сонатина Бе-дур
- Моцарт: Тема са варијацијама
- Бетовен: Тема са варијацијама
- Хаселман: Мала прича
- Гранђани: Баркарола

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице, арпеђа, прсне вежбе;
- четири до пет етида;
- једна сонатина;
- четири до пет комада

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина;
4. Један комад.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама и арпеђима, са подметањем прста.
- Рад на развоју технике и на трилерима.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице, трозвуци, четворозвуци, септакорди. Разложени септакорди са подметањем четвртог прста у свим обраћајима.
- Прсне вежбе трилера.

ЛИТЕРАТУРА

- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Ердели: 20 етида
- Хаселман: Етиде
- Дусек: Сонатине III, IV
- Надерман: 7 ноктурна за харфу
- Гранђани: Ноктурно
- Гранђани: Баркарола
- Посе: Игра таласа
- Надерман: Сонатине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све лествице;
- три до пет етида;
- две сонатине;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина или тема с варијацијама;
4. Један комад.

Програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на лествицама са арпеђима и септакордима.
- Рад на развоју технике и ритма.
- Савлађивање литературе за харфу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице у октави и терци, арпеђа, септакорди (умањени и доминантни).
- Техничке вежбе, прсне са првим, другим и трећим, четвртим прстом.
- Све ритмичке комбинације, трилери 2131, 21, 12.

ЛИТЕРАТУРА

- Бокса: Етиде
- Надерман: Етиде
- Цабел: Етиде
- Дусек: Сонатине
- Надерман: Сонатине
- Салцедо: Музичка кутија
- Глијер: У пољу
- Мусоргски: Суза
- Мекдоналд: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале, арпеђо, прсне вежбе;
- три до пет етида;
- једна сонатина;
- четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са арпеђима;
  2. Две етиде различитог карактера;
  3. Једна сонатина;
  4. Једна композиција аутора из XIX века;
  5. Једна композиција савременог аутора.
- Програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

- План треба направити по потребама одређеног ученика (нивоу зрелости, старости, физичког развоја и прошлих искуства).
- Избор треба бити поступан.
- Композиције треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније уз модулације.
- Комаде користити из разне литературе са одређеним техничким захтевима, арпеђа, модулације, темпа и разумевање фразе.
- Сонатине или варијације, кратке форме, радити са посебном пажњом на техничке проблеме, ознаке темпа и пулсације.
- Постепено осамосталити ученика.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

(клавир, хармоника)

КЛАВИР

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Интензиван и континуиран рад на развоју физиолошких и психолошких слуховних способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, навике размишљања у тонским представама (тонске контемплације) и потребе за изражавањем звуком (духовног слуха).

- Упознавање ученика са грађом клавира (резонантном кутијом, поклопцем, клавијатуром, системом полуга са чекићима, чивијама, жицама, пригушивачима, педалима, механиком производње звука...), његовим акустичким својствима (специфичношћу амплитуде клавирског звука, регистарском неуједначеношћу и феноменом аликвотне резонанце) и изражајним могућностима (тонским опсегом, динамичким дијапазоном и колористичким својствима).

- Овладавање основном техником свирања на клавиру – савлађивањем, на основном нивоу, свих врста техничких проблема: репетиција, трилера, тремола, лествица, позиционих и ванпозиционих арпеђа и фигурација, дуплих нота, акорада, скокова и полифоније.

- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.

- Музичко описмењавање – постизање вештине течног читања и писања нота у виолинском и бас кључу, разумевање значења најчесталијих (нумеричких, графичких и вербалних) темповских, карактерних, метричких, динамичких, агогичких, акцентних и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју способности спретног свирања *Prima vista*.

- Усвајање основних знања из области музичке теорије, хармоније, контрапункта и музичких облика, као и основних знања из области музичке историје – ради изградње способности поузданог препознавања стилских епоха, њихових кључних карактеристика и уметничке вредности најуспелијих дела њихових истакнутих представника.

- Упознавање најзначајнијих дела из области клавирске литературе, њихове уметничке вредности и основних чињеница из биографија њихових аутора.

- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.

- Стицање искуства редовног јавног наступања (самосталног и у ансамблу) изградња одговорног става у односу на висок стандард захтева савремене концертне и такмичарске праксе.

- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике (у виду тонског записа или концертног извођења).

- Развијање и профилирање естетских музичких критеријума (способности препознавања и адекватне процене уметничке вредности музичког дела или његове интерпретације).

- Развијање афирмативних етичких ставова према националној и светској пијанистичкој баштини, њеној важности у домаћој и светској музичкој култури, професији пијанисте (извођача и педагога) и значају његове улоге у друштву.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Почетни рад на развоју спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, путем учења и изражајног певања кратких, једноставних, лаких песмица (у оквиру прве октаве), свирања истих песмица по слуху (самостално и у четири руке, уз пратњу наставника) и њиховог транспонована у тоналитете са једним или два предзнака (ово се нарочито односи на ученике који, од почетка, испољавају натпросечне слуховне способности).

Почетни рад на развијању музичке фантазије, путем игре и приче.

Упознавање са клавијатуром (називи белих и црних дирки и називи октава). Основно упознавање са механизмом производње звука на клавиру.

Упознавање са функционалним положајем тела за клавиром и основама ефикасне употребе извођачког апарата. Упражњавање једноставних вежби за телесну релаксацију.

Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*lento, adagio, andante, andantino, moderato, allegretto, allegro, presto...*).

Упознавање са значењем најчешћих ознака за карактер (*dolce, tranquillo, cantabile, grazioso, espressivo, marcato, scherzando...*).

Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.

Упознавање са различитим врстама простих и сложених тактова (2/8, 3/8, 6/8, 2/4, 3/4, 4/4...).

Рад на бројању – помоћном средству за постизање метрички тачног и ритмичног свирања.

Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*pianissimo, piano, mezzoforte, forte, fortissimo, diminuendo, crescendo...*).

Упознавање са значењем основних агогичких ознака (*ritardando, accelerando, allargando, sostenuto, piu lento, piu mosso, a tempo...*).

Упознавање са значењем основних артикулационих ознака (*portato, legato, legierro, staccato...*) и графичким начином њиховог исписивања (тачка, црта, мали клинасти знак, лук).

Упознавање са основним полифоним поступцима (имитација, инверзија, канон). Увежбавање почетне вештине читања нота у виолинском и бас кључу.

Свирање лаких композиција, с наставником, четвороручно, *Prima vista*.

Упознавање са појмом метричке целине (двотакт, тротакт, четвортакт...). Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

Елементарно упознавање са најједноставнијим музичким облицима (реченица, период,

песма). ЛИТЕРАТУРА

КЛАВИРСКЕ ШКОЛЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ

- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, Артоболевска и сличне.

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 76
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Черни: Етиде, оп. 139 и Етиде, оп. 599
- Друге етиде или виртуозне композиције.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Мајкапар: 24 лаке композиције, оп. 16
- Гречанинов: Оп. 99
- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Друге композиције сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- В. Миланковић: Дечје приче – 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције сличне тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.

Препоручене варијанте:

- паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз једну окта

у супротним смеровима, у четвртинама, с почетком у интервалу приме, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз једну октаву.

Артикулација: портато или легато.

Динамика: по слободном избору.

Препоручен минимални темпо: четвртина = 60.

ТРОЗВУЦИ

Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур и Е-дур.

Препоручена варијанта: мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, сваки трозвук наизменично (разложено па симултано), паралелно, у размаку октаве, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз једну октаву.

Артикулација: разложено – легато; у акордима –

портато. Динамика: по слободном избору.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (трајање разложено свираног акорда је једнако трајању симултано свираног акорда – три четвртине).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- педесет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри током школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју спољашњег и утрашњег слуха путем изражајног певања, свирања по слуху и транспонована у тоналитете са једним, два или три предзнака (ово се нарочито односи на ученике натпросечних слуховних способности)

Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче, са тенденцијом постепеног напуштања игре у корист других, узрасту примеренијих активности.

Допуњавање почетног знања о клавијатури основним информацијама о улози и механизму функционисања педала.

Проширивање знања о механизму произвођења клавирског звука основним информацијама о његовим акустичким својствима.

Обогаћивање искуства стеченог у области функционалне употребе извођачког апарата новим увидима у проблематику, кроз процес савлађивања сложенијих извођачких захтева.

Континуирано упражњавање вежби за телесну релаксацију, у сврху даље изградње слободне и ефикасности извођачког апарата.

Наставак упознавања са ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази у композицијама које изучава. Поред ознака на италијанском језику, ученик упознаје и најчешће ознаке на немачком, француском и руском језику.

Проширивање знања о релативном трајању основних и пунктираних нота (и њима одговарајућих пауза и триола) информацијама о ситнијим нотним вредностима (шеснаестинама, тридесетдвојкама и шездесетчетворкама).

Упознавање са једноставним врстама неправилног такта (5/8, 7/8, 5/4, 7/4...).

Наставак рада на бројању (у случају немогућности постизања тачног и ритмичног свирања без овог помоћног средства).

Допуњавање знања о основним артикулационим ознакама и графичком начину њиховог исписивања. Упознавање са ознакама за педал и рад на композицијама које захтевају једноставну педализацију.

Утврђивање знања о основним полифоним поступцима кроз процес рада на једноставним полифоним композицијама.

Усавршавање вештине читања нота у виолинском и бас кључу (путем свирања с наставником, четвороручно, *Prima vista*) са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.

Проширење знања о појмовима метричке целине и фразе упознавањем нових карактеристичних примера, кроз извођачку праксу.

Обогаћење знања о музичким облицима новим информацијама о врстама реченице, периода и песме. Усвајање нових информација о лествичним ступњевима и основним облицима каденце.

ЛИТЕРАТУРА

КЛАВИРСКЕ ШКОЛЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ

- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, Артоболевска и сличне.

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде, оп. 139
- Беренс: Етиде, оп. 70
- Друге етиде или виртуозне композиције.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Гречанинов: Оп. 99
- Гедике: Оп. 36
- КабалеВСки: Оп. 30
- Барток: Микрокосмос, I свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ

- Сонатине Ванхала, Плејела, Хаслингера, Бетовена и других аутора, доступне извођачком узрасту уч

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- В. Миланковић: Дечје приче – 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- С. Хофман: Две басне
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Дијабели: Сонатине, оп. 24, Мелодијске вежбе, оп. 149 и оп. 163
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.

Препоручене варијанте:

- паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- у супротним смеровима, у осминама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве (само дурске лествице из наведене групе).

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: осмина = 100.

ТРОЗВУЦИ

Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, разложено, у интервалу октаве, паралелно, у осминама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), у интервалу октаве, паралелно, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 100.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет етида (или виртуозних композиција сличне тежине);
- пет композиција по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске

године. СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.

Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.

Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима, поетским и метафоричким приказивањима музичког садржаја, буђењем интересовања за креативно изражавање клавириским звуком и радом на прецизном уметничком обликовању изучаваног репертоара.

Обогађивање искуства у употреби педала даљим радом на композицијама једноставних захтева на овом плану.

Објашњење појмова превременог, истовременог и накнадног педала и његове извођачке примене.

Продубљивање знања о акустичким и изражајним својствима клавириског звука, почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење илузије "певања" на клавиру и интензивно усмеравање на ово поље извођачке проблематике.

Даље усавршавање могућности извођачког апарата, засновано на принципима слободе, економичности и ефикасности.

Даље повремено упражњавање вежби за телесну релаксацију.

Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.

СТИЦАЊЕ почетног искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у једноставним полиритмичким комбинацијама (дуоле са триолама и триоле са дуолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.

Даље усавршавање вештине свирања полифоније, радом на композицијама сложенијих захтева.

Упознавање са основним врстама украса (кратким предударом - форшлагом, дугим предударом - апођатуром, пралтрилером, мордентом и шлајфером) и разумевање и усвајање начина њиховог извођења.

Даље усавршавање вештине читања *Prima vista*.

Профилирање знања о музичким облицима (малој и великој реченици, малом и великом периоду и малој и великој троделној песми).

Даље усвајање информација о главним лествичним ступњевима и њиховим заменицима, њиховим међусобним односима, и вежбање у препознавању аутентичног и плагалног облика каденце.

Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања, са објашњењем предности принципа "Мало, пажљиво и често" и принципа нераздвојивости слуховне од механичке компоненте.

Почетна активност на формирању навике редовног слушања уметнички вредне музике праћена информацијама о основним карактеристикама најважнијих стилских епоха.

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде оп. 849
- Бертини: Етиде оп. 100
- Друге етиде или композиције сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мале композиције
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Лутославски: 12 малих комада
- Казела: 11 дечјих комада
- Гречанинов: Дечја књига, оп. 98
- Гедике: Оп. 36

- Кабалевски: Оп. 30
- Мајкапар: Минијатуре оп. 33
- Барток: Микрокосмос, I и II свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Сонатине и варијације Дијабелија, Кулауа, Дусика, Хајдна, Бетовена и других композитора, доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајичић: Дечја збирка
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Дијабели: Сонатине, оп. 24
- Стравински: Пет малих комада
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол, ге-мол и хроматска лествица.

Препоручене варијанте:

- паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве (хроматска лествица на исти начин);
  - паралелно, у осминским триолама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз три октаве (само дурске и молске лествице из наведене групе);
  - у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- Артикулација: легато.
Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: осмина и осминска триола = 80.

ТРОЗВУЦИ

Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол и ге-мол.

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
  - мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
- Артикулација: разложено – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.
Препоручен минимални темпо: осмина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Један став из сонатине;
5. Једна композиција, по слободном избору.

НАПОМЕНА

Смотра (на крају првог полугодишта) и обавезни јавни наступи, једнако као у првом и другом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

Оцена са овог испита треба да буде одраз пажљиве, свеобухватне процене даље перспективе учениковог школовања.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељни, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду, с нарочитом пажњом усмереном на препознавање вертикално-хоризонталних (хармонско– мелодијских) односа у оквиру задатих примера за вежбање. Развој свести о основним релацијама унутар тоналитета и релацијама тоналитета унутар квинтног круга и успостављање, у вези са овом проблематиком, чврсте везе са садржајима текуће наставе солфеђа.

Стицање почетног искуства у свирању по слуху кратких, једноставних, дијатонских мелодија (хармонизованих плагалним и аутентичним каденцирајућим обртима) и развој елементарне вештине импровизовања у оквиру оваквих тешкоћа.

Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела, у циљу постепеног развијања способности слуховне контемплације (размишљања у тонским представама).

Наставак рада на развијању музичке фантазије указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...), упоређивањем, изградњом способности увиђања и подстицајним разговорима (поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту) на теме из области музичке естетике.

Даље обогаћивање искуства у употреби педала, радом на композицијама сложенијих захтева на овом плану и почетак рада на стварању навике целисходног употребљавања левог педала – у сврху промене боје (тембра), а не утишавања звука.

Продубљивање осетљивости на лепоту клавирског звука, доследним радом на усавршавању извођачке вештине "певања" на клавиру – нарочито пажљивим, темељним изучавањем композиција полифоне структуре и композиција с романтичарском кантиленом.

Проширивање знања из области орнаментације упознавањем са групетом и трилером, њиховом варијантама и основним правилима њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.

Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева (нарочито оних које третирају проблем трилера и активности "горњих" прстију) и инсистирањем на савлађивању њиховог "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина извођења - креирањем и увежбавањем ритмичких и фактуралних варијаната појединих тешких одломака и постепеним подизањем темпа извођења (према индивидуалним могућностима ученика) ка граници солидног виртуозитета.

Навикавање на економичну и сврсисходну употребу метронома у процесу вежбања (повремену, искључиво у сврху краткотрајне контроле темпа или односа темпа у оквиру композиције) с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.

Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.

Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама (триоле са квартолама и квартоле са триолама), четвороручно или на два клавира, са наставником.

Стално усавршавање вештине читања *Prima vista*, вежбањем примера са сложенијим тешкоћама на овом плану (самосталним или у сарадњи са наставником – четвороручно или на два клавира).

Проширивање знања о музичким облицима основним информацијама о варијацијама, ронду и сонати.

Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем мотивишућих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање (за концертно извођење) кратких, једноставних композиција, без велике помоћи наставника.

Укорењивање навике редовног слушања уметнички вредне музике повременим заједничким преслушавањем тонских снимака једноставних, популарних композиција које припадају различитим жанровима, разговарањем о њиховом садржају и уметничкој вредности и коментарисањем извођачких квалитета њихових интерпретатора.

СТИЦАЊЕ почетног такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима једноставних програмских захтева, у сврху постепене изградње индивидуалног става према феномену музичког такмичења и раног прихватања високих захтева актуелних такмичарских извођачких стандарда (односи се претежно на напредне, извођачки мотивисане и подијумски оријентисане ученике).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Беренс: Етиде, оп. 61
- Черни: Етиде, оп. 849 и оп. 299
- Хелер: Етиде, оп. 47
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Мали прелудијуми и Двогласне инвенције
- Глинка: Четири двогласне фуге
- Мјасковски: Оп. 78, двогласне фуге
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Шопен: Ноктурна у це-молу и цис-молу, оп. постх. и Полонеза у ге-молу, оп. постх.
- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Григ: Лирски комади
- Кабалевски: Дечје композиције
- Гречанинов: Оп. 99, Оп. 119, Оп. 123, Оп. 127.
- Шостакович: Игре лутака
- Казела: 11 дечјих комада
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Моцарт: Бечке сонатине
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 2, Ге-дур
- Шуман: Соната оп. 118, бр. 1, Ге-дур
- Кабалевски: Варијације на словачку тему
- Николајев: Мале варијације у класичном стилу
- Мајкапар: Варијације на руску тему, оп. 8
- Друге сонатине, сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Тајчевић: Дјеци, II мала свита
- Ј. Бандур: Успаванка
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Дијабели: Соната оп. 73
- Вебер: Тема са варијацијама, оп. 10
- Бертини: Етиде, оп. 97
- Шуберт: Варијације у е-молу
- Шуман: Оп. 85
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.

Препоручене варијанте:

- дурске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- молске и хроматске лествице паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, континуирано, навише и наниже, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 40).

ТРОЗВУЦИ

Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном – такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорда, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, симултано, у акордима паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено – легато; у акордима –

портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.

НАПОМЕНА

Уколико ученику, због његовог узраста, још увек није удобно да "узима" акорде у овом положају, може да их свира без удвојеног основног тона – као у претходним разредима.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете Це, Ге, Де, Еф, Бе и Ес.

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), септакорд, квинтсектакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 60.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација;

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став сонатине;
4. Једна композиција по слободном избору.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Усавршавање способности свирања по слуху употребом нешто сложенијих примера дијатонских мелодијских образаца (хармонизованих одговарајућим каденцирајућим обртима) и стицање почетног искуства у импровизовању елементарне пратње за једноставну певачку, гудачку или дувачку деоницу.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем само из нота без употребе инструмента, крајње једноставних, фактурално елементарних композиција, по извођачким тешкоћама доступних ученику првог и другог разреда основне школе), у циљу даљег развијања способности слуховне контемплације.
- Стални развој музичке фантазије и даље профилирање ученикових критеријума у области уметничког садржаја и естетске вредности музичког дела.
- Даље усавршавање вештине употребе педала изучавањем композиција специфичних извођачких тешкоћа на овом плану.
- Посвећивање нарочите пажње изучавању композиција полифоне структуре (са ученицима просечних способности - не тежих од двогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради даљег развоја извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Проширивање знања из области орнаментације упознавањем (теоријским и кроз извођачку праксу) нових варијанти већ познатих украса и начина њиховог извођења у оквирима барокног, класичног и романтичног стила.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика) са посебним нагласком на даљем савлађивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања, у сврху постизања вишег ступња виртуозитета.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије и историје (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (триоле са квинтолама и квинтоле са триолама) и самостално (дуоле са триолама и триоле са дуолама).
- Даље усавршавање вештине читања *Prima vista*, вежбањем примера са сложенијим и разноврснијим тешкоћама (самосталним или у сарадњи с наставником – четвороручно или на два клавира). Упознавање са најпопуларнијим делима оркестарске и друге неклавирске литературе свирањем њихових поједностављених транскрипција.

- Проширивање знања о музичким облицима додатним информацијама о варијацијама, ронду, сонати и сонатном циклусу. Посебно посвећивање пажње детаљној анализи облика композиција извођених у оквиру текућег годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем разноврсних, мотивишућих, домаћих задатака и подстицањем ученика на самостално припремање (за концертно извођење) нешто захтевнијих композиција, уз незнатну помоћ наставника.
- Одржавање навике редовног слушања уметнички вредне музике даљим стимулисањем интересовања за упознавање нових тонских снимака и повременим заједничким одласцима на концерте.
- Даље обогаћивање такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима са доступним програмским захтевима, у сврху дубљег упознавања личне мотивације за овакву врсту извођачке активности и степена извођачке успешности и ефикасности у њеним оквирима (односи се, пре свега, на ученике израженијих извођачких способности).

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Черни: Етиде оп. 299
- Крамер и Билон: Етиде
- Беренс: Етиде оп. 61
- Лешхорн: Етиде оп. 38
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Бах: Двогласне инвенције, фугете и поједини ставови из Француских свита
- Хендл: Поједини ставови из свита
- Јаковски: У старом стилу, оп. 43
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Шуберт: Два скерца
- Прокофјев: Музика за децу
- Кабалевски: Оп. 37
- Мартину: Лутке
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ, СОНАТИНЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Хајдн: Сонате, по избору
- Моцарт: Соната Це-дур, КВ 545, Соната Ес-дур, КВ 282
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 1, ге-мол, Сонате Woо 47 (Ес-дур, еф-мол и Де-дур)
- Шуман: Соната оп. 118, бр. 2, Де-дур
- Вебер: Анданте са варијацијама, оп. 3
- Лукомски: Варијације у еф-молу
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Логар: Два менуета
- В. Мокрањац: Мала свита
- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Моцарт: Сонате у Де-дуру и Бе-дуру
- Дворжак: Багателе, оп. 47
- Шуберт: Соната у це-молу
- Шуман: Дванаест комада оп. 85
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- паралелно, у осминама, у интервалима терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80 (код извођења у супротним смеровима: четвртина = 60).

ТРОЗВУЦИ

Фис-мол, цис-мол, гис-мол, ес-мол и бе-мол.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном – такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, сектакорд, и квартсектакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа (разлагање с променом позиције), паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди за дурске и молске тоналитете. А, Е, Ха, Ас, Дес и Гес.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном – такозвано "велико разлагање"), септакорд, квинтсектакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- велики положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- арпеђа, у интервалу октаве, паралелно, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) – легато; у акордима – портато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;

- једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став из сонате;
4. Једна композиција по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца, савлађивањем вештине њиховог репродуковања на инструменту и стицањем сложенијег искуства у импровизовању пратње за певачку, гудачку или дувачку деоницу - функционалног у оквирима аматерске делатности, а истовремено, довољног за евентуалан наставак школовања у средњој музичкој школи.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, нешто компликованијих, фактурално сложенијих композиција - по извођачким тешкоћама лако доступних ученику трећег разреда основне школе), у циљу довођења способности слуховне контемплације на солидан аматерски ниво, са перспективом даљег развоја током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије и континуирано индивидуално профилирање основних критеријума у области музичке естетике настављањем са праксом повремених вођења дискусија и задавањем домаћих задатака различитог типа везаних за ову тематику.
- Даље посвећивање пажње изучавању композиција полифоне структуре (трогласних и, изузетно, са ученицима натпросечних способности, лаких четворогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради дефинитивног, сталног усвајања извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата, с нагласком на савлађивању проблематике разложеног и симултаног свирања октава (само код ученика чијем је извођачком апарату овај технички проблем доступан) и на даљем унапређивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања - у сврху развијања навике дуготрајног, свакодневног рада на овој проблематици, с крајњим циљем достизања веома солидног степена извођачког виртуозитета (превасходно код ученика натпросечних извођачких способности).
- Заокруживање степена стечених знања из области музичке теорије и историје у целину која задовољава потребе аматерског бављења музиком, а уједно представља и солидну основу за даљу надградњу у оквирима средњег музичког школовања.
- Усавршавање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у још сложенијим полиритмичким комбинацијама, четвороручно или на два клавира, с наставником (квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама) и самостално (триоле са квартолама и квартоле са триолама, и квартоле са квинтолама и квинтоле са квартолама), с крајњим циљем постизања веома функционалне слуховно-моторне координације.
- Довођење вештине читања Prima vista на ниво који задовољава потребе у оквирима аматерског бављења музиком, једнако као и на ниво отворене перспективе даљег развоја ове способности током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.

- Проширивање знања о музичким облицима још сложенијим информацијама о варијацијама, ронду, сонати, сонатном циклусу и свити, кроз континуиран процес повезивања стеченог теоретског разумевања са личном извођачком праксом.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем сложенијих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање тежих композиција за концертно извођење (без помоћи наставника, у потпуности самостално).
- Дефинитивно стварање сталне потребе за слушањем уметнички вредне музике и навике редовног одласка на концерте.
- Даље стицање такмичарског искуства узимањем учешћа у домаћим и интернационалним такмичењима са тежим програмским захтевима (за ученике који испољавају натпросечну извођачку способност).
- Интензивна, пажљива, свеобухватна анализа (наставника, у сарадњи са учеником и његовим родитељима) степена знања и искуства које је ученик усвојио током шестогодишњег школовања, стања његове мотивације везане за даља улагања у сопствени музички развој и постојања услова за евентуалан успешан наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЛИТЕРАТУРА

ЕТИДЕ И ВИРТУОЗНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Черни: Етиде, оп. 299 и оп. 740
- Лешхорн: Етиде, оп.66
- Крамер и Биров: Етиде
- Мошковски: Етиде, оп. 18
- Друге етиде сличне тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

- Шопен: Композиције из Оп. постх, ноктурна, валцери, полонезе
- Бах: Двогласне и Трогласне инвенције и Француске свите (поједини ставови)
- Хендл: Свите (поједини ставови)
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ

- Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Бетовен: Багателе, оп. 33
- Шуман: Оп. 99 и оп. 120
- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Чајковски: Годишња доба
- Бородин: Мала свита
- Регер: 10 малих комада, оп. 44
- Барток: Микрокосмос, V и VI свеска
- Друге композиције сличне тежине.

СОНАТЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

- Хајдн: Сонате, по избору
- Моцарт: Сонате у Це-дуру (КВ 309 и КВ 330), у Еф-дуру (КВ 280 и КВ 332)
- Бетовен: Соната у ге-молу, оп. 49, бр.1, Соната у Ге-дуру, оп. 79
- Кабалевски: Варијације у Бе-дуру, оп. 40
- Беркович: Варијације на Паганинијеву тему
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ДОМАЋИХ АУТОРА

- В. Мокрањац: Игре
- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана
- М. Тајчевић: Српске игре

- Д. Деспић: Сонатина in F
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПИСАНЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО ИЗВОЂЕЊЕ

- Шуман: Сlike са истока, оп. 66
- Казела: Пупацетио
- Респиги: Шест малих комада
- Стравински: Три лака комада
- Равел: Моја мајка гуска
- Друге композиције сличне тежине писане за четвороручно извођење.

ЛЕСТВИЦЕ

По слободном избору.

Препоручене варијанте:

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалима октаве, терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

Динамика: пиано или форте.

Препоручен минимални темпо: четвртина = 100.

ТРОЗВУЦИ

По слободном избору.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном – такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: осмина = 80.

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Доминантни и умањени септакорди, по слободном избору.

Препоручене варијанте:

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном – такозвано "велико разлагање"), разложено и симултано, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: разложено (велики положај и арпеђа) – легато; у акордима – портато. Динамика: пиано или форте.

Препоручени минимални темпо: четвртина = 80.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- три полифоне композиције;
- једна соната или став из сонате и циклус варијација;
- једна композиција домаћег аутора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- једна лествица и једна виртуозна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифна композиција;
2. Једна етида (или виртуозна композиција);
3. Један став сонате;
4. Једна композиција, по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Образовање и васпитање ученика музике је изразито захтеван и одговоран посао. Подразумева се да онај који се њиме бави, поред одговарајућег професионалног знања и искуства треба, свакако, да поседује још и доста широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије.

Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала.

Није потребно наглашавати у којој мери наставников став према ученику ваља да буде обележен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Пошто је примарна наставникова улога да негује учеников таленат, то неизбежно ограничава његов критицизам на веома уско подручје крајње неопходности – једино у којем се он може сматрати конструктивним.

Од наставника се очекује да се редовно, савесно припрема за часове и пажљиво прати и планира развој сваког свог појединог ученика. Ова припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће се он, током читавог периода учениковог рада на одабраном делу, трудити да му пренесе не само своје знање о прстореду, педализацији, техничким поступцима и извођачким изражајним средствима неопходним за примерено извођење дела, него и одређен број суштински важних информација о аутору дела, историјској епохи којој припада и специфичним особинама самог дела (облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности).

Квалитет првог и неколицине наредних часова (педагошка пракса ово потврђује) најчешће пресудно утиче на даљи развој учениковог интересовања за музику. Наставнику се, из тог разлога, препоручује да посвети већу пажњу овој проблематици, проналажењем и практичном применом најподстицајнијих и најинспиративнијих могућих наставних метода.

Препоручују се велика умереност и опрез у организовању ученикових такмичарских активности. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Равноправан третман свих ученика у класи наставник не сме, ни на какав начин и ни под каквим условима, да доведе у питање. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим.

Савестан наставник ће, разуме се, обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција.

Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем нових дела, стицањем додатних увида у област клавирске литературе, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем својег културног и духовног хоризонта.

ХАРМОНИКА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом и деловима инструмента.
- Овладавање поставком инструмента.
- Овладавање техником интерпретације и основним врстама артикулације.
- Оспособљавање за самосталност у раду.
- Стицање основних елемената музичке писмености.
- Развијање осећаја за фразу, музички облик, карактер и стил композиције.
- Развијање музичког укуса.
- Извођење дурских и молских лествица, трозвука и четворозвука са одговарајућим захтевима.
- Упознавање метрике и ритма.
- Упознавање и анализа различитости интерпретације.
- Развијање интересовања за нове задатке и садржаје у области интерпретације на хармоници.

І ЦИКЛУС (І, ІІ и ІІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Делови инструмента (мех, десни и леви полукорпус), десна и лева клавијатура.
- Правилно држање инструмента, поставка руку на обе клавијатуре.
- Вођење и промена меха.
- Виолински и бас кључ, нотно писмо, нотне вредности (цела нота, половина, четвртина, осмине, триоле и одговарајуће паузе), врсте такта (4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8) и појам лествице.
- Обликовање тона и фразе, артикулација (легато, стакато, тенуто).
- Основне динамичке ознаке (*p*, *mf*, *f*), акценти.
- Темпо: *Andante*, *Moderato*, *Allegro*.
- Регистри (промена боје и висине тона, начин употребе регистара).

ЛЕСТВИЦЕ

- Це-дур, Ге-дур, Де- дур, Ф-дур лествице (паралелкно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, І св.

- 3. Ракић: Хармоника за 1. разред основне музичке школе (уџбеник).
- 3. Ракић: Хрестоматија за хармонику.

- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, I св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, I св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- Це-дур, Ге-дур лествице (паралелно у четвртинама, трозвук - мало разлагање и симултано)
- тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима);
- осам комада-песмица.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да створе неопходне услове за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- У циљу даљег савладавања основних музичких елемената ученик треба да упозна мотив и реченицу уз јасније диференцирање мелодије од пратње.
- Упознавање основних елемената динамичког нијансирања у практичном раду кроз употребу ознака: пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо.
- Даље усавршавање уједначеног рада прстију десне и леве руке кроз техничке вежбе, свирање хармонских интервала (терце, сексте). Легато помоћу заједничког тона.
- Техничко напредовање леве руке (основни, акаордски и баритон бас). Упознавање акордског мол-баса и «укрштање» основних и акордских басова. Свирање интервала на левој клавијатури.
- Једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре (увод у полифонију) уз адекватно динамичко нијансирање.
- Акцентирање тона мехом.
- Нотне вредности: шеснаестина, пунктирана осмина, триола.
- Обрада нових врста такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2 .
- Нове ознаке за темпо: алетро, андантино, адађо, ленто (или одговарајуће ознаке за лагани темпо), ачелерандо, пиу мосо, мено мосо.
- Употреба свих регистара који стоје на располагању ученику и упознавање са њиховом поделом, уз њихове промене на половини и четвртини паузе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це, Ге, Де, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом: дурске паралелно у четвртинама и осминама; трозвук мало разлагање и симултано; молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, II св.
- З. Ракић: Хармоника за 2. разред основне музичке школе (учбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, I св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- петнаест техничких вежби - етида;
- шест композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозног карактера);
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотре на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Детаљнија анализа музичког облика треба да послужи и као средство за лакше тумачење нотног текста, за развијање музичке меморије и диференцирање рада десне и леве руке.
- Примена савладаних врста артикулације кроз одговарајући стил и карактер композиција.
- Рад на развоју техничке спретности ученика.
- Обрада хармонских интервала (подметање и пребацивање прстију).
- Рад на репетицији тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда.
- Увод у технику «кратког» меха.
- Обрада украса: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер.
- Примена триоле у комбинацијама са осминама и обрада синкопе.
- Упознавање нових агогичких ознака и примена ширег динамичког нијансирања.
- Примена регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонованја).

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање дурских и молских лествица до три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснаестинама, трозвук - мало разлагање и симултано.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, III св.
- З. Ракић: Хармоника за 3. разред основне музичке школе (учбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска
- А. Факин: Школа за хармонику, II св.
- Л. Међерић: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачковић: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- десет техничких вежби-етида;
- пет композиција различитих епоха и садржаја.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 6б);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на анализи облика (дводелна и троделна песма, мали прелудијум и друго) са елементима полифоније, кроз детаљнију обраду технике интерпретације интервала на обе клавијатуре.
- Упознавање и свирање једноставнијих композиција цикличног облика (сонатина, свита и слично).
- Детаљније упознавање ученика са орнаментима и технику интерпретације – двоструки предудар, групето и трилер.
- У даљем техничком напредовању ученика треба постићи бржи темпо код свих облика артикулације, као и у тремолу уз употребу краћих нотних вредности.
- Интервале и акорде треба изводити различитим прсторедом.
- Употреба октава – разложено и симултано.
- Упознавање свих основних, акордских и баритон басова (уколико има могућности).
- Скокови на обе клавијатуре уз сложеније елементе оријентације.
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонованја).

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирање дурских и молских лествица до четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске лествице кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама.
- Дурски и молски трозвучи четворогласно у малом разлагању и симултано.
- Свирање октава симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, I св.
- З. Ракић: Хармоника за 4. разред основне музичке школе (учбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављев: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска.
- А. Факин: Школа за хармонику, III св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, II св.
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, II св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- осам техничких вежби-етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- две композиције, по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 76);
  2. Једна етида;
  3. Једна полифона композиција;
  4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.
- Испитни програм се изводи напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Детаљније упознавање елемената полифоније (глас, тема, имитација, одговор итд.) и техничких средстава којима се она остварује, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на анализи облика: тема са варијацијама, свита, сонатни облик, сонатина.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Рад на сложенијим захтевима вођења меха (тремоло, тремоландо, рикочет мехом).
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспоновања).
- Упућивање ученика на самостално решавање лакших проблема у примени прсторедра, разних начина извођења појединих врста артикулације, вођењу меха и примени регистара.
- Читање с листа одговарајућих вежби, етида и комада.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, трозвучи у великом разлагању и симултано.
- Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Хармоника за 5. разред основне музичке школе (учбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосавић: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника – албум за младе.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- осам етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица (четвртина = 84);
  2. Једна етида;
  3. Једна полифона композиција;
  4. Једна циклична композиција.
- Испитни програм се изводи напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стицање основних појмова о стилевима преко литературе која се обрађује.
- Обрада сложенијих двогласних и једноставнијих трогласних полифоних композиција, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на даљем усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине.
- Постизање ритмичке стабилности у вези са техничком сигурношћу у одређеном темпу.
- Укључивање регистра на краћим нотним вредностима без претходне припреме и сложенија примена регистра у циљу бољег музичког изражавања. Транспоноване регистра.
- Проверавање стеченог знања и самосталности ученика у раду. Примена разних начина извођења појединих врста артикулације, динамике и регистра у зависности од стила и карактера композиције.
- Читање с листа етида и комада евентуално, импровизација пратње.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.
- Дурски и молски трозвучи (мало, велико разлагање и симултано), доминантни и умањени септакорди у малом великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању.
- Свирање октава симултано и разложено.
- Хроматска лествица у паралелном кретању.

ЛИТЕРАТУРА

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III св.
- З. Ракић: Хармоника за 6. разред основне музичке школе (учбеник).
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику.
- З. Ракић: Композиције за хармонику.
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника – албум за младе.
- А. Факин: Марљиви хармоникаш
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III св.
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III св.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице по програму;
- шест етида ;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају првог полугодишта)

- етида и композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
  2. Једна етида;
  3. Једна полифона композиција;
  4. Једна циклична композиција;
  5. Једна композиција виртуозног карактера.
- Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Индивидуалну наставу треба максимално користити у раду са ученицима, без обзира на њихове способности. То је неопходно код овог инструмента, а у складу са физичким могућностима почетника.

Приликом постављања односа између пограмских захтева и планираног градива треба имати у виду све основне особине ученика. Прилагођавање наведених програмских захтева способностима ученика и његовом интересовању уједно усмерава ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера, зависно од могућности ученика.

Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање основним облицима техничке поставке. Треба постићи одређени темпо кроз уједначени рад прстију у техничким вежбама и етидама, као и рад на техници меха. Рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Транскрибоване композиције старих мајстора користе се путем упознавања стила, као припрема

за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле, уз независност прстију и руку.

Разни комади и једноставне цикличне форме су потребне за почетни развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје, као и концентрације код ученика.

Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и могућности.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ФЛАУТА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и унапређење музичке културе.
- Упознавање историјског развоја флауте, техничких могућности и примене.
- Стварање потребе код ученика за сталним стицањем нових сазнања у области флаутске музике и литературе.
- Развијање жеље за слушањем флаутске музике, као и потребе за сталним праћењем флаутских токова, како у нашој земљи тако и у свету.
- Развој креативности и индивидуалности.
- Стицање техничког и тонског нивоа у складу са учениковим способностима за успешан завршетак основне музичке школе.
- Стварање потребе код ученика да кроз свирање флауте искажу свој свет, способности и знање кроз разне видове јавних наступа.
- Постављање темеља за развој музичке и естетске личности.
- Изградња навике посећивања концерата класичне музике.
- Слободно изражавање свог унутарњег света језиком музике.
- Развијање потребе слушања музике.
- Упознавање са вишеструком применом флауте у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Овладавање правилном техником дисања.
- Контрола тона и владање елементима тона: контрола интонације, динамика *f-p p-f*, вибрато.
- Свирање у шеснаестинама у различитим артикулацијама и ритмизацијама.
- Владане дневним тонским и техничким вежбама и свим лествицама.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Развој способности да се примени стечено знање на новом музичком материјалу.
- Оспособљеност за самостални рад (вежбање).

І ЦИКЛУС (І, ІІ и ІІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Упућивање ученика у основе свирања на флаути и то:

- правилном поставком инструмента;
- вежбањем технике дисања и емитовања тона;
- овладавањем прсторедом и тоновима из прве и дела друге октаве преко одговарајућих вежби, као и краћих композиција уз клавирску пратњу одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Упознавање са тоналитетима у оквиру савладаног тонског опсега, у различитим артикулацијама у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 1–3
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за I разред – избор
- Тафанел и Гобер: Комплетна метода за флауту

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника;
- избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу из збирке Хрестоматија I.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставничког рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стални рад на контроли исправно постављеног дисања.
- Рад на квалитету тона, проширивању тонског обима и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске до два предзнака, са тоничним квинтакордима, у различитим артикулацијама и лаганим четвртинама (у савладаном тонском опсегу).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник, 3–7
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту – избор
- Г. Гариболди: Комплетна метода за флауту
- Хрестоматија I: Избор неколико комада уз клавирску пратњу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту ученика.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица, напамет;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Једна композиција по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНА

Два обавезна јавна наступа и смотра на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Стабилизација тона друге октаве и поставка дела треће октаве.
- Започети са континуираним радом на тонским и техничким вежбама.
- Упознати ученика са одговарајућом припремом за јавни наступ, као и са низом композиција за извођење уз пратњу клавира одговарајућег садржаја и тежине.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске до три предзнака, са тоничким квинтакордима, у обртајима, у савладаном тонском опсегу (две октаве), у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у четвртинама и осминама (напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник 7–10
- Хрестоматија I: Избор неколико комада уз клавируску пратњу
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту – избор
- Г. Гариболди: Прве вежбе (почетне)
- Г. Ф. Телеман: Менует II из Свите у а-молу
- Ј. Л. Дусек: Менует
- П. Николић: Андантино ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и

тежине. ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладати целокупним регистром инструмента.
- Основно динамичко нијансирање.
- Вибрато.
- Рад на квалитету тона, и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске до четири предзнака са тоничним квинтакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама (напамет).

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Флаутиста почетник од 10 и даље
- М. Мојс: 24 мале етиде
- М. Мојс: Тонске вежбе
- Г. Гариболди: Мињон етиде, оп. 131
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту – избор
- В. А. Моцарт: Арија Тамина из опере „Чаробна фрула”
- В. Поп: Арабела
- Вебер: Цигански капричо
- Г. Тихомиров: Мала корачница
- Е. Келер: Мазурка
- В. Поп: Шпанска игра
- М. Мојс: Сарабанда
- М. Мусоргски: Гопак

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и

тежине. ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвучима у осминама и шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на квалитету тона и чистој интонацији.
- Рад на артикулацијама.
- Остваривање техничког напредовања ученика.
- Савлађивање дела из литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордом, у обртајима, у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама.
- Хроматика – поставка (напамет).
- Упознати ученика са начином свирања двоструког језика. Динамика. Вибрато.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- М. Мојс: 25 мелодијских етида
- Г. Гариболди: 20 малих етида, оп. 132
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту – избор
- В. Поп: Шпанска серенада
- К. Дебиси: Мали црнац
- А. Томази: Мали корзикански пастир
- М. Јеличанин: Ноктурно и Скерцо
- Ј. Андерсен: Скерцино
- Моњушко: Преслица
- М. Пот: Сичилијана
- Ј. Донжон: Пан
- Л. Вајнер: Игра лисице
- Р. Валентајн: 12 соната – избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и

тежине. ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело уз клавирску пратњу, напамет.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученика са начином свирања двоструког и троструког језика.
- Обновити све научене тоналитете са новим техничким захтевима.
- Обрадити етиде у свим тоналитетима, које по својим захтевима омогућавају даљи развој тонских и техничких могућности ученика.
- Наставити рад на тонским и техничким вежбама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице (сви тоналитети) са тоничним трозвучима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму од две октаве у шеснаестинама.
- Лествице свирати развијено.
- Хроматика – развијање у различитим ритмичким покретима.
- Напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- М. Мојс: Тонске вежбе
- Тафанел и Гобер: Техничке вежбе
- Г. Гариболди: 20 распеваних етида, оп. 88
- Љ. Димитријевић: Школа за флауту за IV разред - избор
- К. В. Глук: Арија из опере „Орфеј”
- Ф. Госек: Тамбурен
- Е. Песар: Андалузија
- Е. Келер: Романса
- Г. Форте: Сичилијана, оп. 78
- Б. Годар: Алегрето, оп. 116
- Ж. Демерсман: Венецијански карневал
- М. Логар: Пасторала
- Г. Ф. Хендл: Соната Еф-дур или ге-мол
- Б. Марчело: Соната Бе-дур, или де-мол
- Г. Ф. Телеман: Соната: Еф-дур
- А. Вивалди: Концерт број 5 у Еф-дуру, оп. 10

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и

тежине. ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним и умањенима септакордима у шеснаестинама, хроматика, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У настави флауте посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона и његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију. Од самог почетка применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Посебну пажњу обратити на тонске вежбе у дужим нотним вредностима преко којих ученик треба током школовања у основној музичкој школи да овлада тоновима флауте подједнако звучно и квалитетно. Упоредо са тонским радити и на техничким вежбама које почев од једноставнијих ка сложенијим, доприносе развоју свих техничких елемената владања инструментом. Посебну пажњу усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама.

У току школовања обрадити све тоналитете како дурске тако и молске.

У раду на етидама, без обзира на годину учења, увек и до краја инсистирати на потпуном овладавању сваким техничким и тонским захтевом који је садржан у нотном тексту. Упутити ученика на аналитичан приступ рада који се односи на тоналитет и евентуалне предзнаке у току саме вежбе, сложеније ритмичке, техничке и тонске елементе као и рад на појединим пасажима који захтевају посебну пажњу. Код ученика преко етида разноврсног садржаја и захтева развијати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање.

У раду са комадима уз пратњу клавира, од самог почетка код ученика развијати осећање за интерпретацију која у себи садржи основне стилске карактеристике композиције и кроз правилно усмеравање омогућити ученику развијање његове способности да у потпуности изрази своју музикалност.

Неопходно је пажњу ученика усмерити на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмента и правилна примена технике дисања.

ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 годишње)

Припремним разредом су обухваћена деца млађег узраста. Група предшколског узраста има до 15 ученика.

ЦИЉЕВИ

- Развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште. Музичко описмењавање и слушање музике.
- Усвајање великог броја песама са текстом.
- Упознавање са елементарним појмовима из теорије музике.
- Развијање смисла за импровизацију и способност активног слушања музичког садржаја.

ЗАДАЦИ

- Стицање спознаје да је пут од звука ка слици само обрнут процес од слике ка звуку.
- Савладавање нотног писма, виолинског кључа, тактирања.
- Развијање слуха и гласовног опсега, развијање музичке меморије.
- Богаћење музичког фонда (дечје песме различитог карактера и садржаја и народне песме).

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Дечје песме примереног садржаја и карактера са текстом - по слуху.
- Народне песме.
- Песме модели за тонове у Це-дуру.
- Транспоновање мотива - „померање”.

Слушање музике:

- Дечје песме и инструментална литература.
- Кретање уз слушање музике, корачање, тапшање, а уз свирање музике стицање навике за променом темпа.
- Рад на импровизацији.

РИТАМ

- Четвртина и осмина.
- Тактирање и бројање на два, три и четири.
- Нотне вредности од целе до осмине ноте и паузе.
- Препознавање дводела, тродела и четвородела.

На крају школске године ученици полажу пријемни испит за I циклус, односно за упис у I разред шестогодишњег и четворогодишњег основног музичког образовања, који обухвата следеће елементе:

- ритам;
- музичку меморију;
- слух;
- хармонски слух.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:

- Зорислава М. Васиљевић: Музички буквар, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Остала литература

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Примери се обрађују по слуху, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Кроз развијање музикалности, интересовања и љубави према музици и уметности уопште, уз музичко описмењавање и слушање музике, припремни разред упућује децу млађег узраста ка основном музичком образовању и васпитању. Развијајући слух, гласовни опсег и музичку меморију, деца обогаћују сопствени музички фонд дечјих песама различитог карактера и садржаја, као и народне песме.

Боравак овакве деце у музичкој школи у току припремног разреда, пружа им прилику и за боље упознавање са музичким инструментима, како би били у могућности да, када дође време за то, одаберу управо онај инструмент који им се допада и који им највише одговара.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ (солфеђо, теорија музике) СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, хармонског и полифоног тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС (I, II и III разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Це-дур, Ге-дур, Еф-дур: детаљна обрада, лествично и терцно кретање, скокови у све ступњеве, посебно скок у доминанту, вођицу, терцу тонике и субдоминанту.
- Припрема тоналитета кроз дечије песмице са текстом.
- Виолински и бас кључ.
- Примери из литературе (за сваки тоналитет по 2 до 3 примера).
- Припреме молских тоналитета, учење песмица са текстом (а, де и е-мол) и певање солмизацијом по слуху, без теоријског тумачења.
- Дечје музичко стваралаштво – импровизација.
- Звучна припрема мутација.
- Певање двогласа бордунског типа.

РИТАМ

- Тактирање и бројање на 2, 3 и 4.
- Врсте такта: 2/4, 3/4 и 4/4.
- Нотне вредности: од целе до шеснаестине ноте и одговарајуће паузе.
- Ритмичке фигуре: поделе јединице на два (све фигуре једноставнијег изгледа, синкопа и контртан) и четири (без пауза и лукова), узмах и предтакт, лукови корона.
- Равномерно читање: виолински и бас кључ у једном и два линијска система, као и читање вертикално исписаних акорада.
- Мануелно извођење ритмичких вежби.
- Читање примера на на утврђеним позицијама солмизационих слогова уз обележен темпо и уз тактирање.
- Читање примера из градива инструменталне наставе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Усмени диктати:

- Опажање појединачних тонова и мотива (клавир или глас наставника) и певање тих тонова солмизацијом.
- Интонирање тонова (табулатор - нотна слика) солмизацијом.
- Опажање метра у песмама са текстом.
- Препознавање записаних ритмичких и мелодијских мотива.

Писмени диктати:

- Записивање појединачних или више тонова.
- Записивање ритмичких или мелодијских мотива.
- Записивање напамет научених песама и лакших мелодијских примера (у зависности од напредовања групе).

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Термини и појмови из мелодике и ритма без дефиниција, у оквиру садржаја програма.
- Нотни и тонски систем, од велике до треће октаве, са вежбањем писања и читања.
- Именоване тонова солмизацијом и абecedом, хроматски знаци, тетрахорд, лествица, имена интервала до октаве (представљени у линијском систему).
- Лествице: Це, Ге, Еф, Де-дур и њихови тонични квинтакорди.
- Основне ознаке темпа и карактера (Andante, Moderato, Vivo, Allegro) динамичку (*f*, *p*, *mf*, *mp*, *crescendo* i *decrescendo*), фразирање (лук, обележан дах) и артикулацију (стакато, легато, тенуто).

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: утврђивање пређених тоналитета, Це, Ге и Еф-дур, примери из литературе и песме са текстом.
- Постава: а, де и е-мола. Тумачење све три врсте мола уз утврђивање скокова у све ступење.
- Припрема: Де и Бе-дур – илустративни примери из литературе.
- Примери из литературе (градиво за II разред) и композиције са клавирском пратњом.
- Певање двогласа бордунског типа и у паралелном кретању.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: јединица бројања четвртина, осмина и четвртина са тачком.
- Нови тактови 2/8, 3/8, 4/8 и 2/2 – и само дводелна подела и 6/8 припрема само основних фигура путем певања одговарајућих песама.
- Даља обрада четвороделне поделе (ритмичка јединица – четвртина) и обнављање основних фигура (ритмичка јединица осмина), примена лукова, пауза, узмаха и предтакта.
- Промена врсте такта у дечјим песмама са текстом.
- Пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.
- Начин извођења: равномерно и ритмичко читање, мануелна репродукција ритма, читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива у обновљеним и новим тоналитетима.
- Рад са табулатором.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда – интонирање свих дурских и молских квинтакорада на основним тоновима.
- Опажање и интонирање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.
- Опажање дурског, молског и хармонског тетрахорда и њихово интонирање.
- Увод у опажање апсолутних висина од a^1 -де² и e^1 -а¹, као сублимација доминантних тетрахорада а-мола и де-мола.
- Препознавање ритмичких и мелодијских мотива (према градуиву).
- Записивање лакших мелодијских и ритмичких диктата.
- Опажање метра песама са текстом и у примерима из литературе.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање градива из I разреда усменим и писменим вежбама - интервали, тетракорди и лествице.
- Врсте интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
- Принцип изградње дурских и молских лествица.
- Доминантни тетракорд у молу, усмене и писмене вежбе.
- Проширивање знања из музичке терминологије и увођење једноставних дефиниција.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: утврђивање обрађених тоналитета и скокова у тонове доминанте и субдоминанте, вођицу, терцу тонике и II ступањ кроз инструктивне вежбе и примере из литературе.
- Композиције са клавирском пратњом, певање двогласа.
- Импровизације.
- Обрада: Бе-дур, ге-мол, Де-дур, ха-мол и А-дур лествице.
- Припрема: це-мол, Е-дур, еф-мол. Певање лествица, каденце, мелодијских мотива и једноставних примера у дуру и истоименом молу (Ге-дур и ге-мол, Це-дур и це-мол, Де-дур и де-мол и А-дур и а-мол).
- Илустративни примери из литературе.
- Техничке вежбе: певање хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника.
- Транспоноване мотива кроз све пређене тоналитете. (Видети методско упутство).

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: 6/8 – све основне комбинације и примена лукова и пауза (без поделе тродела). Информативно поређење 2/4 са 6/8.
- Обнављање и проширивање знања из дводелне и четвороделне поделе синкопа на две и на једној јединици, четвороделна подела осмине и половине као ритмичке јединице.
- Триола.
- Утврђивање пунктираног ритма.
- Равномерно и ритмичко читање: равномерно повећање брзине читања уз обележен темпо.
- Мануелна репродукција.
- Умерен и умерено брзи темпо.
- Ритмичко читање инсерата из одговарајуће инструменталне литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање тонова и мотива из мелодике.
- Препознавање и записивање ритмичких мотива, одређивање метра и записивање ритмичке окоснице.
- Мелодијско-ритмички диктат једноставне фактуре по двотактима.
- Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику.
- Опажање апсолутних висина у првој и другој октави – усмено и писмено.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Дурске лествице до четири предзнака, а молске до два и це-мол.
- Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима.
- Интервали - имена, врсте, звучност до октаве. Утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака;
2. Тест из теорије: лествице, тетракорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд;
3. Усмени део:

- мелодијска вежба (тоналитети пређени у I, II и III разреду);
- парлато- виолински и бас кључ. Пређено градиво из I, II и III разреда.

II ЦИКЛУС (IV, V и VI разред)

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: тоналитети из претходних разреда са применом скокова, лаганих и брзих темпа, дужих музичких фраза.
- Вишегласни примери, композиције са клавирском пратњом и из литературе.
- Импровизација.
- Обрада: фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол, Ас-дур и еф-мол уз примену инструктивних вежби и примера из литературе.
- Обрада хроматских скретница и пролазница, тонално стабилне алтерације

РИТАМ

- Утврђивање градива трећег разреда кроз парлато и диктат.
- Нове мере и фигуре: 6/8 са простом деобом тродела, 6/4 без деобе.
- Синкопирани ритам у врстама парне дистрибуције.
- Двоструко пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две ритмичке јединице.
- Сукобљавање триоле и пунктираних фигура на јединици бројања.
- Равномерно читање у два система и у једном са променама кључа.
- Ритмичко читање егида и примера из литературе са применом свих темпа.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање лествичних тонова и мотива из мелодике и њихово записивање.
- Опажање и записивање апсолутних висина у првој, другој и малој октави.
- Опажање доминантног септакорда и умањеног.
- Опажање и интонирање консонантних квинтакорада и њихових обртаја као и опажање и интонирање штимова.
- Ритмички и мелодијски диктат у оквиру градива.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање обртаја интервала до октаве.
- Обрада молских лествица до четири предзнака.
- Поставка лествичних квинтакорада у природном, хармонском и мелодијском молу.
- Утврђивање лествичних квинтакорада у дурској лествици.
- Мали дурски септакорд на доминанти у дуру и молу, а умањени септакорд у молу са разрешањем све у обрађеним тоналитетима.

V разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање: утврђивање тоналитета од два до четири предзнака, мелодијске вежбе и примери из литературе.
- Вишегласно певање и композиције са клавирском пратњом.

- Информативно: модулације у доминантне дурске тоналитете и паралелни мол, почетни тоналитет са једним предзнаком: Це-Ге-Це-дур, Еф-Це-Еф-дур, а-це-а-мол.
- Нове лествице: Ха-дур, Дес-дур и бе-мол.
- Певање мелодијских примера у дуру и истоименом молу (мутација).
- Певање народних песама са текстом у основним мерама и народним ритмовима.
- Транспоновање мотива.
- Рад са табулатором приликом поставке нових тоналитета.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: сложенија подела тродела у тактовима 6/8 и 9/8 са луковима и паузама.
- Пунктиране фигуре троделних ритмова (сићилијана и тирана). Упоредивање 6/4 са 3/2.
- Утврђивање триоле, узмаха и предтакта.
- Поставка триоле на половини ритмичке јединице.
- Народни ритам 5/8, 7/8 и 9/8 са једним троделом.
- Равномерно и ритмичко читање.
- Мануелна репродукција приликом обраде нових ритмичких врста и фигура.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање појединачних тонова мотива и штимова у свим тоналитетима.
- Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.
- Опажање интонирање прекомерне и умањене квинте са разрешењем.
- Интонирање доминантног септакорда и умањеног септакорда.
- Ритмички и мелодијски диктати из градива ритма мелодике.
- Опажање и записивање апсолутних висина у различитим регистрима.
- Све лествице и лествични квинтакорди.
- Каденце дура и све врсте мола.
- Поставка мол-дура.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Утврђивање и проширивање знања обртај консонантних квинтакорада, а поставка умањеног и прекомерног квинтакорда.
- Доминантни септакорд и обртаји.
- Термини и орнаментика.

VI разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање обрађених тоналитета.
- Обрада: Фис-дур, Гес-дур и ес-мол.
- Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака.
- Хроматске скретнице и пролазнице, мутације у мелодијским примерима (дијатонска модулација и даље информативно).
- Вишегласни примери и канони, композиције са клавирском пратњом.
- Импровизација.
- Певање српских народних песама.

РИТАМ

- Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива VI разреда.
- Примена промене кључа или два система.
- Мануелно извођење ритма поставка дуоле.

- Ново градиво: народни ритмови 8/8 уз обнављање 5/8, 7/8 и 9/8 (уознавање са народним ритмовима 10/8, 11/8, 12/8).
- Ритмичка јединица шеснаестина, 6/16.
- Супротстављање 5/4 са 6/4 и 2/2 у умереном лаганом темпу.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање комплетног обрађеног градива од првог разреда.
- Опажање и интонирање умањеног квинтакорда са обртајима.
- Опажање и интонирање малог дурског септакорда са обртајима и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање повезати за тоналитет.
- Опажање и бележење апсолутних висина уз повезивање низова.
- Ритмички и мелодијски диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: -диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:
  - мелодијска вежба- тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
  - парлато- промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:

- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за први разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за други разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић и З. Николић: Солфеђо за трећи разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић и З. Николић: Солфеђо за четврти разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић-Милетић, Г. Стојановић, З. Николић: Солфеђо за пети разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за шести разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- З. М. Васиљевић: Солфеђо-ритам, I - VI, Нота, Књажевац.
- Б. Поповић: Солфеђо I - VI, Удружење музичких и балетских педагога Србије
- В. Јовановић: Солфеђо I - VI

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима, који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом, уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег, четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) – а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати – после поставке – рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве (мала и прва октава). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве), с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона, која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усвршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику – табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, ради се на опажању свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абecedом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овима се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и

касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У старијим разредима, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем и изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида – парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.

ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитости теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

VI разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Појмови и дефиниције.
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.

Орнаменти.

- ГРАДИВО

- Утврђивање појмова и термина обрађених у претходним разредима, њихово дефинисање и систематизација (линијски систем, кључеви, тон и његове особине, метар и метричке ознаке, односно врсте такта, интервал, акорд-трозвук и четворозвук, тетракорд, лествица, тоналитет).

- Ново градиво: музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима.

- Лествице: теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полистепен (Де-дес, Це-цис) и енхармонских лествица (Дес-Цис, Гес-Фис, Бе-Аис).

- Поставка мол-дура.

- Лествични квинтакорди.

- Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.

- Сложени интервали.

- Хроматске промене интервала и њихова разрешења (умањени и прекомерни интервали).

- Карактеристични лествични интервали.

- Трозвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорада. Основни облик и обртаји MD_7 -везати у тоналитету за доминанту. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.

- Многостраност тонова и дурског квинтакорада.

- Ортографија и орнаментика: вежбе правилног писања. Основни украси и фигуре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: интервали, лествице, акорди и ортографија.

2. Усмени део:

- интервали и акорди и њихови обртаји; многостраност тонова и дурског квинтакорада;

- познавање термина и дефиниција; познавање свих ознака које прате нотни текст.

ЛИТЕРАТУРА

- И. Дробни и З. М. Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

- М. Тајчевић: Основе теорије музике

- Д. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Теорија музике је посебан предмет у завршном разреду шестогодишње школе. Од првог до петог разреда шестогодишње школе теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у интонирању, опажању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака – преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетракорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетракорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетракорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.

Већ у I разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетракорд Це-дура додавањем навише тетракорда са полустепеном на крају низа, добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише), и супротан смер – од тоничног тетракорда Це-дура спуштањем још једног тетракорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања – код лествица са повисилицама у горњем тетракорду (вођица), а код лествица са снизилицама у доњем тетракорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T-SD-D) у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетракорд абecedним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетракорда молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица – вођица) и снизилица (претпоследња снизилица – име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзнацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетракорда, проналажење једног тетракорда у више лествица, и друго.

4.2. ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ (контрабас, ренесансна- мала харфа, обоа, кларинет, саксофон, труба)

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

КОНТРАБАС

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.
- Овладавање основном техником свирања инструмента.
- Оспособљавање за самостално бављење инструментом.
- Развијање извођачке и стваралачке способности.
- Стицање позитивног односа према музици.
- Активно учествовање у музичком животу своје средине као музичар аматер.
- Пасивно учествовање у музичком животу своје средине као део музички образоване публике.
- Уочавање и препознавање ознака и термина битних за читање и извођење дела.
- Правилно држање инструмента.
- Правилно држање и употреба гудала.
- Коришћење основних потеза гудалом.
- Правилно постављена лева рука и коришћење одређене позиције.
- Извођење техничке вежбе за десну руку (расподела, притисак и брзина кретања гудала).
- Извођење техничке и интонативне вежбе за леву руку.
- Извођење ритмичке вежбе.
- Извођење композиција различитог карактера.
- Активно учествовање на интерним и јавним часовима.
- Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима.
- Препознавање различитости и поређење сопственог свирања са интерпретацијом других.
- Свирање ритмички и интонативно тачно.
- Свирање квалитетним тоном.
- Упознавање основних делова инструмента.
- Упознавање основних правила о заштити и одржавању инструмента.
- Поставка десне руке и вежбе хоризонталних и вертикалних физичких покрета (надлактице, подлактице, шаке из зглоба и прстију).
- Упознавање нотног писма, ознака и музичких термина.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврстним штрихом).
- Ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицикато).
- Вежбе вођења гудала са жице на жицу као и прескакање једне жице.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са употребом динамике и променом притиска.
- Вежбе вођења гудала на празним жицама са померањем звучне тачке и добијањем тона различите резонанце и боје.

- Увежбавање основних потеза гудалом (деташе, портато, легато, мартеле, стакато).
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у првој позицији.
- Вежбе за развијање мускулатуре.
- Техничке вежбе за корелацију и кординацију покрета леве и десне руке.
- Техничке вежбе са различитом расподелом гудала у првој позицији.
- Ритмичке вежбе у првој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица са трозвучима у првој позицији.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у другој позицији.
- Вежбе за промену позиције.
- Свирање дурских и молских лествица кроз прву и другу позицију (са трозвучима).
- Вежбе кроз прву и другу позицију различитих техничких захтева.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у трећој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица кроз три позиције (са трозвучима).
- Вежбе за вибрато.
- Вежбе кроз три позиције различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији.
- Вежбе за промену позиције (све четири позиције).
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз све четири позиције.
- Кратке мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике.
- Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких и техничких захтева леве и десне руке.
- Поставка леве руке и интонативне вежбе у петој позицији.
- Свирање дурских и молских лествица у једној октави кроз пет позиција.
- Свирање вежби са флажолетним тоновима и штимовање инструмента помоћу њих.
- Свирање хроматских лествица.
- Свирање разложених трозвука и четворозвука кроз пет позиција.
- Свирање малих етида (са клавирском пратњом и без ње).
- Свирање малих комада и композиција са клавирском пратњом.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Основна поставка десне и леве руке.
- Упознавање и овладавање основном техником свирања контрабаса кроз I, II, и III позицију.

ЛЕСТВИЦЕ

- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тоничним трозвучима а-мол (природни); Еф-дур; Ге-дур; А-дур; Е-дур; Бе-дур; Це-дур; це-мол.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Лаке композиције са клавиром (по избору).

Техничке етиде (по избору) – одговарајуће тежине (Раков, Кмент, Слама, Били, Ли и друге). ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице;
- I позиција;
- две техничке етиде по избору;
- два комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.
СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак развијања стеченог знања.
- Разрада IV и V позиције.
- Одговарајућа припрема за испит.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све лествице кроз једну октаву закључно са Де-дуром.
- Свирати на више начина различитом расподелом гудала и тонични трозвук у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и др.
- Техничке етиде (по избору) – одговарајуће тежине.
- Лаке композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Це-дур; Дес-дур; Де-дур; де-мол);
- до IV позиције (Дес-дур);
- четири техничке етиде по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз IV или V позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даље развијање техничких и музичких способности ученика.
- Обрада вибрата.
- Разрада позиција закључно са VIII позицијом.

ЛЕСТВИЦЕ

- Ес-дур; Е-дур; е-мол; Еф-дур; еф-мол.
- Све лествице свирати кроз две октаве (осим Ес-дура) на више начина различитом расподелом гудала и са тоничним трозвуком у свим обртајима.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) – одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Ес-дур; Е-дур; Еф-дур);
- до VII позиције (Е-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица са начинима и трозвуком (кроз VII или VIII позиција);
2. Две етиде;
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Комплетна разрада позиција до палчеве позиције.
- Обрада различитих потеза гудала.
- Разрада главних орнамената (предудар, мордент, пралтрилер, групето, трилер).

ЛЕСТВИЦЕ

Све лествице кроз две октаве (закључно са Ге-дуром) на више начина и тонични

трозвук. ЛИТЕРАТУРА

- Школе за контрабас по избору: Монтаг, Просеник, Симандла, Штрајхер и друге.
- Техничке етиде (по избору) – одговарајуће тежине.
- Композиције са клавиром (по избору).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири лествице (Еф-дур; еф-мол; Ге-дур; ге-мол);
- до VIII позиције (Еф-дур);
- шест техничких етида по избору;
- четири комада са клавиром по избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица и трозвук (кроз две октаве);
2. Две етиде (једна обавезна са клавирском пратњом);
3. Један комад по избору са клавирском пратњом.

Испитни програм се изводи напамет.

ЛИТЕРАТУРА

Препоручена литература није обавезујућа, нити је исцрпна и предлаже се као подсетник у којем се могу пронаћи упоришта за самосталну креацију у свакодневној школској пракси и као подстицај за даљи развој професионалних идеја и поступака.

- М. Просеник: Школа за контрабас I и II свеска
- Л. Штрајхер: Мој начин свирања контрабаса, I–IV.
- Л. Монтаг: Школа за контрабас
- Ф.Симнадл: Школа за контрабас
- Л. Раков: Школа за контрабас
- К. Трунпф: Лаки комади за контрабас и клавир.
- Хрестоматија за контрабас I свеска (са клавирском пратњом).
- Ј. Новосел: Етиде за контрабас.
- Б. Лаловић: Дванаест малих етида (са клавирском пратњом).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставник мора да зна да је сваки ученик посебна индивидуа са сопственим карактеристичним физичким и менталним саставом, па према томе и његово подучавање не сме се свести на строга правила већ на збир генералних принципа који су довољно широки и прилагодљиви сваком ученику – појединцу.

У почетном обучавању свирања на контрабасу посебну пажњу треба посветити држању инструмента које мора бити потпуно природно. Када је реч о десној руци, обратити пажњу да се без обзира на стил држања гудала природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају уклопити и бити у природној равнотежи.

У поставци леве руке уочити честе сметње као што су слаби прсти, лабави зглобови и слично, а затим радити на њиховом отклањању. Подучавање и избор методски организованог материјала који се користи треба прилагодити индивидуалним потребама ученика.

ЖИЧАНИ
ИНСТРУМЕНТИ
РЕНЕСАНСНА (МАЛА)

ХАРФА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе.
- Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије.
- Познавање инструмента, поставка тела, нотно описмењавање, упознавање стила, оспособљеност за наставак школовања.
- Развијање навика редовног вежбања и посете концертима.
- Развијање слободе покрета при свирању.
- Развијање психомоторике – ментални и физички склад у складу са индивидуалним узрастом.
- Упознавање и разликовање основне (цела нота, половина, половина са тачком, четвртина, осмина, шеснаестина и триола) и пунктиране нотне вредности (четвртина са тачком, осмина са тачком).
- Препознавање и свирање лигатуре, синкопе.
- Познавање четвртинских, половинских и осминских тактова.
- Познавање знакова за динамику и темпо.
- Развијање пажљивог односа према интерпретацији: рад на квалитетаном тону, прецизном темпу, ритму, изражајном фразирању и експресији.
- Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.
- Упознавање инструмента, неговање музичког стила ране музике и групног музицирања.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање инструмента.
- Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске до два предзнака.
- Вежбати прецизно – ритмички и тонски, трозвук разложено и секо – кроз једну октаву.
- У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту.
- Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе-дур).

ЛИТЕРАТУРА

- Хрестоматија I: Избор комада
- Гранђани: Успаванка
- Ирске народне песме
- Избор комада за келтску харфу

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале кроз једну октаву са трозвучима;
- четири до шест етида;
- три до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Две композиције, по слободном избору.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрама и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставак рада на техници свирања кроз савлађивање лествица и арпеђа.
- Даљи рад на прским вежбама.
- Проширење ритмике.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице (А, Ес, Е) - молске лествице (а, е, де, ге, це) - кроз две октаве у хармонском молу.
- Трозвук – разложено, секо и арпеђо, сложеније.
- Ритмика – пунктиране вредности, триоле и осминска мера, прсне вежбе.

ЛИТЕРАТУРА

- Поцоли: Етиде
- Мартено: Етиде
- Жилински: Литванска народна песма
- Гранђани: Мали комад
- Мекдоналд: Комади
- Ирске народне песме
- Габус: Комади
- Калан: Комади

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале кроз две октаве;
- три до пет етида;
- четири до шест комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве;
2. Једна етида;
3. Три комада.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Ритмика – основне и пунктиране вредности, триола, четвртинска и осминска мера.
- Са посебном пажњом радити прсне вежбе.
- Развијати музикалност кроз разумевање музичких фраза.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице кроз три октаве у шеснаестинама паралелно, четворогласно. Посебну пажњу обратити на арпеђо.
- Прсне вежбе – клизање првог и четвртог прста
- Почетне вежбе трилера 1, 2.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде, избор
- Рубин: Етиде
- Гедиле: Сонатина
- Чимароза: Сонатина
- Прат: Сонатина у класичном стилу
- Рене: Гавота
- Мексиканске народне игре
- Стари мајстори по избору

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале кроз три октаве са трозвучима;
- три до четири етиде;
- једна сонатина или тема са варијацијама;
- три до четири комада.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук арпеђа;
2. Једна етида;
3. Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама;
4. Једна комад.

Испитни програм се изводи напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на проширењу технике свирања на инструменту кроз савлађивање лествица.
- Наставак рада на прским вежбама.
- Савлађивање литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице кроз 3 октаве у бржем темпу, разложен четворогласни трозвук и доминантни септакорд – прсне вежбе клизајућег четвртог и првог прста, флажолети, етуфе и глисанда. Вежбати октаве у бржем темпу, вежбати трилер – 2131, 1213.

ЛИТЕРАТУРА

- Гроси и Поцоли: Етиде
- Рубин: Етиде
- Персл: Варијације у Еф-дуру
- Гранђани: Ноктурно, Сањарење, Баркарола
- Албениз: Соната Де-дур

- Енглеска народна: Зелени рукави
- Овен: 20 велских народних песама
- Густавсон: Комади за малу харфу

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- скале и арпеђа;
- четири до пет етида;
- четири до пет комада - укључујући сонату.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Скала са арпеђима;
2. Једна етида;
3. Сонатина или тема са варијацијама;
4. Један комад.

Испитни програм се изводи напамет.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

- М. Гроси: Комплетна метода за харфу
- Х. Реније: Комплетна метода за харфу
- Д. Воткинс: Комплетна метода за харфу
- Поцоли: Етиде
- Хрестоматија: Избор комада
- Гранђани: Мали комади
- А. Шалан: Комади за малу харфу и класични комади за малу харфу
- Ј. С. Бах: Мали прелудијуми
- Андре: Мали кораци

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Начин извођења наставе ренесансне (мале) харфе је идентичан извођењу наставе велике харфе. Мала харфа је без педала, тако да су могућности модулирања из тоналитета у тоналитет ограничене (повишени и снижени тонови се добијају помоћу квачица које се померају левом руком у току свирања). Такав облик харфе се највише користио у доба ренесансе и барока, па су у програму учења најзаступљенији комади настали у том периоду.

Поставку руке и тела за харфом, лествице дурске и молске вежбати прецизно – ритмички и тонски, трозвук разложено и секо – кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другом полугодишту. Скале почети са учењем тек пошто су савладали прсне вежбе (Це, Ге, Де, Еф, Бе).

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

(обоа, кларинет, саксофон, труба)

ОБОА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави према музици и инструменту.
- Развијање радних навика.
- Оспособљавање за самостално вежбање.
- Савладавање технике свирања.
- Овладавање музичком писменошћу.
- Припрема за квалитетан наступ ученика.
- Оспособљавање за свирање напамет.
- Упознавање са деловима инструмента: склапање и одржавање.
- Савладавање технике дусања.
- Правилно држање инструмента, издржавање тонова.
- Правилна поставка писка.
- Развој способности контроле тона у декрешенду.
- Усаглашавање рада језика и прстију.
- Упознавање са терминима и појмовима из мелодике и ритма.
- Оспособљавање за јавни наступ.
- Развој осећања за вредност сопственог индивидуалног приступа интерпретацији.

I ЦИКЛУС (I и II
разред) I РАЗРЕД
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Програм који се препоручује у зависности од узраста детета и његовог психо-физичког стања, као и заинтересованости за вежбање инструмента.
- Вежбе дугих тонова и интервала од тона мало бе до ге² у осминама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до два, молске до једног предзнака, са тоничним трозвуком, у лаганим четвртинама, напамет.
- Хроматска лествица од мало бе до ге² у четвртинама, напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Љ. Петрушевски: Етиде, свеска број 1
- Пушечников: Азбука за обоу
- В. А. Мозарт: Валцер
- Г. Ф. Хендл: Марш
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- три дурске лествице;
- двадесет етида Пушечникова;
- два комада уз клавирску пратњу.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева);
3. Једна композиција, по слободном избору, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до ce^3 .
- Упознавање са шеснаестинама и њиховим комбинацијама и рад са триолама и синкопама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до четири, молске до два предзнака, са тоничним трозвуком.
- Скале свирати у различитим артикулацијама, у осминама.
- Хроматске лествице од малог бе до ce^3 у осминама напамет.

ЛИТЕРАТУРА

- Ниман: Етиде, свеска 1
- Ј. Хајдн: Менует Еф-дур
- В. А. Моцарт: Менует Ге-дур
- Други комади сличне тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- дурске лествице до пет предзнака;
- двадесет етида Нимана;
- три комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у умереним четвртинама, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са прављењем и дотеривањем пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до es^3 .
- Вежбање техничких вежби за извођење трилера.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске до шест и молске до четири предзнака, у лаганим шеснаестинама.
- Хроматска лествица од малог бе до es^3 у различитим артикулацијама, у лаганим шеснаестинама, напамет

ЛИТЕРАТУРА

- Ниман: Етиде, свеска 2
- Фишер: Менует и Ригодон
- Р. Шуман: Мелодија
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним септакордом и молске до четири предзнака и умањеним септакордом;
- осамнаест етида из Ниманове друге свеске;
- четири комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордом у свим обртајима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Оспособљавати ученике за дотеривање и прављење пискова.
- Вежбање дугих тонова и интервала од малог бе до еф³.
- Упознавање ученика са тридесетдвојкама и рад са синкопама у различитим комбинацијама.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвучима у лаганим шеснаестинама, напамет.
- Доминантни и умањени септакорди.

ЛИТЕРАТУРА

- Х. Брод: Етиде, I део
- Г. Ф. Хендл: Арија и Рондо
- Ђ. Б. Перголези: Сичилијана
- Други комади сличне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- све дурске лествице са доминантним и умањеним септакордом;
- петнаест етида из Бродове прве свеске;
- пет комада са клавиром.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, доминантним или умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Један комад за извођење уз пратњу клавира, напамет.

КЛАРИНЕТ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања ученика према: музици, инструменту, књизи.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посеђивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и одржавањем кларинета.
- Обратити пажњу на припрему усника и трске за свирање као и њихово одржавање.
- Формирање амбажуре.
- Поставка технике дисања.
- Рад језика.
- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге¹.
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине.

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком.
- Ге-дур и Еф-дур свирати кроз две октаве.
- Скале свирати у лаганим четвртинама, напамет.

ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд), прва половина I свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун : Избор малих комада (Просвета, Београд)
  - Храшовец : Млади кларинетист, I свеска,
  - Мали комади, (Шот, 4715),
  - Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до це³.
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним

трозвуком. ЕТИДЕ

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета, Београд) друга половина I свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун : Избор малих комада (Просвета, Београд)
  - Храшовец : Млади кларинетист, II свеска
  - Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- и/или други комади адекватне

тежине. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ

ПРОГРАМА

- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године. ЛИТЕРАТУРА
- Бруно Брун: Школа за кларинет, I свеска
- Радивој Лазић: Учим кларинет I и део II свеске
- Бруно Брун: Мали комади
- Р. Лазић и В. Перичић: Распевани кларинет I, Ведри дани у музичкој школи, Лаки кларинетски дуети I
- Милош Герић: Избор малих комада
- Мали комади, (Шот, 4715)
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, З. 6851)
- Страна литература адекватне тежине по избору наставника. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, напамет;
  2. Две етиде различитог карактера;
  3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред
(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до е³.
- Даљи рад на развоју технике. ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима.
- Хроматска лествица од е мало до це³. ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), II свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун : Избор малих комада (Просвета, Београд) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред
(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до ге³.
- Даљи рад на развоју технике. ЛЕСТВИЦЕ
- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом.
- Е-дур, Еф-дур, Ге-дур и Фис-дур свирати кроз три октаве.
- Хорматска лествица од е мало до ге³. ЕТИДЕ
- Бруно Брун: Школа за кларинет (Просвета, Београд), III свеска и/или нека друга школа адекватне тежине.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета, Београд),
- Ј. Ланселот и А. Класенс: Класични кларинет (М. Комбре, Париз, свеске Це и Де) и/или други комади адекватне тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордом, напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

САКСОФОН

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Упознавање историјског развоја саксофона, техничких могућности и примене у свим музичким жанровима.
- Учење технике дусања.
- Поставка саксофонске амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Развијање радних навика код ученика.
- Формирање музичких критеријума.
- Развијање љубави према музици.
- Развијање љубави према свом инструменту.
- Развој навике слушања музике.
- Развој навике активног скупљања нотног материјала.
- Стварање сопствене фонотеке.
- Развој навике редовног посећивања концерата.
- Стицање основних предзнања о квалитетној музици.
- Оспособљеност за правилно вежбање.
- Развој способности самосталног вежбања.
- Наступање.
- Брзо и квалитетно напредовање.
- Упознавање са различитим стиловима, композицијама различитог карактера и значајем њиховог правилног интерпретирања.
- Упознавање са вишеструком применом саксофона у оркестру, камерним саставима, као и солистички.
- Примена саксофона у џез и забавној музици.
- Поставка основе импровизације.
- Могућност колективног музицирања у камерној музици и ансамблима.
- Упознавање са свим врстама саксофона.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознати ученике са карактеристикама, деловима и могућностима саксофона.
- Вежбе дисања.
- Поставка амбажуре.
- Поставка прстију и правилног држања саксофона.
- Упознати ученика са начинима одржавања инструмента.
- Врсте артикулација (стакато и легато).
- Тонске вежбе (издржавање тонова).
- Упознавање вредности целе ноте, половине, четвртине и осмине, пунктирани ритам.
- Тонски опсег: Це 1 до Це 3 (за напредне до Е3).

ЛЕСТВИЦЕ

- Научити дурске и молске лествице до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање (горњи опсег Це 3-за напредне Е3, доњи Це 1).
- Скале свирати у лаганим четвртинама, стакато и легато.

ЕТИДЕ

- Јан Бан Бекум (холандска школа): Прво издање, школа за почетнике
- Клод Делангл (француска школа): Методе за почетнике са ЦД-ом
- Перени (мађарска школа): АБЦ Саксофон, прва свеска
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Клод Делангл: Све композиције из књиге „Методе за почетнике“
- Перени: Све композиције из горе наведене литературе
- Пол Херис збирка композиција, репертоар 1
- Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- две лествице;
- петнаест етида;
- једна композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

обавезна два јавна наступа током школске године.

- СМОТРА (на крају школске године)
  1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком и малим разлагањем;
  2. Две етиде различитог карактера;
  3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрема, контролним и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова кроз цео опсег).
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.
- Опсег инструмента: горе до Е3 (напреднији до Фис 3), доле до Б.
- Обавезно свирање дуета.

ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске лествице до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем,

терцама. ЕТИДЕ

- Јан Ван Бекум (холандска школа): друга свеска-вежбе и етиде
- Клод Делангл (француска школа): Методе за саксофон број 2
- Иван Рот (немачка школа): Свеска број 1
- Перени (мађарска школа): Саксофон АБЦ 2 део
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Клод Делангл: Све композиције из књиге „Методе за саксофон број 2“
- Перени: Све композиције из горе наведене књиге
- Комади тежине:
Амелер: Ла плата
Мортари: Мелодија
- Композиције или транскрипције по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске и две молске лествице;
- двадесет етида;
- две композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица;
2. Две етиде различитог карактера;

3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато-за напредније ученике).
- Обавезно свирање дуета, трија као и заједничко свирање у камерном ансамблу.
- Цео опсег саксофона.
- Увод у триолски фразирунг.
- Упознавање са модусима.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске и молске лествице до четири предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни септакорд, код молских скала умањени септакорд.
- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Руди Јетл: техничке етиде
- Иван Рот: мелодијске етиде, друга свеска
- Џејмс Ре: Лаке студије за цез и рок саксофон
- Литература по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Џејмс Ре: „Први репертоар за саксофон“
- Џон Харле: „Take ten“-збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:
  - Петренко: Валцер
  - Перин: Берсеза
  - Елгар: „Љубавни поздрав“
- Комади и транскрипције по избору наставника.
- Две до три теме из цез стандарда.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет лествица;
- двадесетпет етида;
- три композиције по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону, вежбе за вибрато).
- Обавезно свирање дуета, трија, квартета или у неком другом ансамблу.
- Триолски фразирунг.
- Просте импровизације са пар тонова.

ЛЕСТВИЦЕ

- Све дурске и молске лествице са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд.
- Хроматска скала кроз цео опсег.

ЕТИДЕ

- Рене Дикло: 35 техничких етида
- Клозе: Етиде прва свеска
- Џејмс Ре: Модерне студије за саксофон
- Лакур етиде
- Лени Нихаус: Лаке цез етиде
- Етиде по избору наставника.

КОМАДИ ИЗ ЗБИРКИ

- Левин: 22 комада за саксофон и клавир
- Пол Херис: Концертни репертоар за саксофон и клавир
- Џејмс Ре: „Take another ten“-збирка композиција за саксофон и клавир
- Комади тежине:
  - Лантијер: Сицилијана
  - Руеф: Шансона и паспиједа
  - Авигнон: Спиритуал и егзотичне игре
- Две до три теме из цез стандарда

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест дурских и шест молских лествица;
- тридесет етида;
- пет композиција по слободном избору.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна дурска и једна молска лествица према горе прописаним захтевима;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира, напамет.

ТРУБА

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

Постављање оптималне и стабилне основе за успешан и нелимитиран развој потенцијалног репродуктивног уметника, при чему перспектива развоја и уметнички домети не смеју зависити од случајности спонтане поставке дувања. У том циљу је неопходно у I разреду веома полако, педантно и темељито овладавати сваким појединим елементом основа технике дувања, као и базичним елементима оптималне координације интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту.

- Овладавање основама функционално оптималне и здравствено безбедне технике дисања.
- Формирање волумена дисајних путева.
- Формирање оптималне амбажуре.
- Оптимална импостација усника.
- Овладавање оптималним држањем инструмента.
- Оптимална импостација дувања на инструменту.

Постављање основа за оптималну координацију интелектуалног, емоционалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту:

- стабилност;
- релаксација;
- смиреност;
- ефикасност;
- вертикала тела;
- флексибилност става;
- стабилна, релаксирана, мирна и ефикасна позиција за држање инструмента.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладавање основама вештине дисања.
- Формирање амбажуре и атака.
- Импостација усника.
- Импостација инструмента.
- Постављање тонова.
- Почетак свирања из нота.

ОВЛАДАВАЊЕ ОСНОВАМА ВЕШТИНЕ ДИСАЊА

- Активација и јачање стражњег дела плућа из седећег става:
  - а) форсираним претклоном са пуним плућима;
  - б) дисањем у форсираном претклону.
- Дијафрагматско дисање стражњим делом плућа у позицији лежања на стомаку.
- Активација дијафрагме гласним бројањем у позицији лежања на стомаку.
- Свесно овладавање дијафрагмом .Формирање дугог, стабилног, мирног, уједначеног тока ваздуха дугим и тихим издржавањем сугласника “ССС” у стојећем ставу.
- Формирање волумена дисајних путева (рад пред огледалом).

Формирање амбажуре и атака (рад пред огледалом):

- постављање фацијалне мускулатуре у оптималну позицију за дување;
- испуштање ваздуха кроз стиснуте усне у оптималној позицији за дување – без атака;
- производња тона вибрацијом усана (зујање уснама) у оптималној позицији за дување;
- зујање другог тона, наношење инструмента, удисај, атакирање тона слогом «ту»;
- зујање различитих висина тона;
- зујање глисанда (узлазно, силазно, враћање на почетни тон);
- атакирање тона код зујања са употребом слога «ту»;
- зујање тонова интонираних на клавиру;
- ширење опсега зујањем уз клавир.

Импостација усника (рад пред огледалом):

- Зујање равног тона, наношење усника на његово природно место на усне и скидање усника, све без промене висине тона (тон на уснику мора имати природну звучност, а висина тона треба бити у оптималном регистру за почетак свирања на инструменту, Г1'-Ц2).
- Ширење опсега на уснику, преко глисанда
- Зујање, наношење усника, удисај без скидања усника, атак и скидање усника, све без промене висине тона.
- Зујање равног тона, наношење, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон, удисај без скидања усника (крајевима уста), атакирање исте висине тона као на почетку, узлазни и силазни глисандо, враћање на почетни тон и скидање усника. Код наношења и скидања усника се не сме променити висина тона, а сва четири равна тона морају бити исте висине.
- Свирање глисанда на уснику (са и без атакирања) уз дату интонацију почетног и завршног тона.

Почетак свирања из нота:

- Свирање целих нота, са и без пауза и упознавање репетиција, све на једном тону, што ближе оптималном тону за почетак рада на инструменту:
  - свирање из нота на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби зујањем и на уснику.
- Свирање из нота ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.
- Свирање из нота мелодијско-ритмичких вежби на задату интонацију, зујањем и на уснику.

Држање инструмента:

- Оптимално држање инструмента у стабилној и релаксираној позицији постављеној на почетку учења.

Вежбе дусања на инструменту:

- Дување ваздуха кроз инструменат без усника на свакој од седам позиција вентила.
- Дување свих седам позиција вентила (0, 2, 1, 1-2, 2-3, 1-3, 1-2-3) на један ваздух, на инструменту без усника.
- Дување ритмичких вежби на инструменту без усника (на разним позицијама вентила).

Постављање првог тона на инструменту:

- Зујање тона Це¹ или Ге¹, наношење инструмента на зујање усником и скидање инструмента, све без промене висине тона. Тон на инструменту мора имати пуну звучност, са густим и компактним тонским језгром, добром пројекцијом и солидним волуменом.
- Зујање тона, наношење инструмента, удисај, атакирање и скидање инструмента, без промене висине тона. Први тон мора да се заврши стабилно, без тонских или интонативних промена, а други да буде прецизно и чисто атакиран.
- Свирање из нота постављеног тона (пазити на звучност).

Постављање осталих тонова (максимум до опсега квинте):

- По истом систему по којем је постављан први тон постављати и остала четири тона, један по један и комбиновати их са свим раније наученим тоновима.
- Вежбе на комбинацијама два до пет тонова.

Постављање контроле свирања:

- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.
- Почетак рада на флексибилној техници аликвотног преувања.
- Рад на техничким вежбама.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- четири дурске скале у једној октави.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
- Дубравко Марковић: Припремне вежбе за трубу
- Дубравко Марковић: Почетне вежбе за трубу
- Чарлс Колин: Почетне студије за трубу
- А.Митронов: Школа за трубу
- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом или нека друга одговарајућа литература.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Две вежбе различитог карактера;
3. Један комад са клавирском пратњом, напамет.

НАПОМЕНЕ

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да, у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

Ученику је на смотри у току школске године допуштено да свира из нота, али на обавезним јавним наступима и на смотри на крају школске године мора да свира напамет, једнако као на свим осталим јавним наступима, смотрима и годишњим испитима, до краја школовања у основној музичкој школи.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Постепена и педантна надградња основа постављених у I разреду и њихова елементарна примена:

- Поступно и пажљиво ширење опсега.
- Свирање у датом опсегу у различитим интервалима.
- Контрола тона у целим нотама, половинама и четвртинама.
- Техника контроле тона у декрешенду.
- Овладавање елементарним артикулацијама (тенуто, легато и маркато).

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до ce^2 .
- Рад на аликвотном преувавању у 7 позиција у половинама.
- Почетак педалних тонова.
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

ЛЕСТВИЦЕ

- Це-дур кроз једну октаву у целим нотама, половинама и четвртинама, са различитим комбинацијама легата на скали у четвртинама и осминама (у случају потешкоћа са опсегом, уместо ове лествице може се узети нека друга лествица која одговара индивидуалним могућностима ученика или уколико ученик лако свира дубоке тонове, а има проблеме са високим тоновима, дату скалу може свирати компензативно, на пример: $Ce_1, de_1, e_1, ef_1, ge_1, ef_1, e_1, de_1, ce_1, xa, a, ge, a, xa, ce_1; ce_1, e_1, ge_1, e_1, ce_1, ge, ce_1$).

ТОНАЛИТЕТИ

- четири дурске и четири молске лествице у једној октави са разложеним трозвуком.

МЕТРИКА: 4/4, 3/4 и 2/4.

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине и

одговарајуће паузе. АРТИКУЛАЦИЈА: тенуто и легато.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I

- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - Дубравко Марковић: Основне вежбе у четвртинама
  - В. Вурм: 45 Лаких етида за трубу
  - Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- или нека друга одговарајућа литература.

- Дубравко Марковић: Тоналне студије (студије одговарајућег нивоа)
- Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)

Композиције са клавирском пратњом:

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника
- Најмање два наступа током школске године

ЛИТЕРАТУРА

- Д. Марковић: Лаке композиције за почетнике на труби
  - Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- или нека друга одговарајућа литература.
- Д. Марковић: Збирка лакших композиција за трубу (лакше композиције)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале: дурска и молска;
2. Једна вежба, етида или песма из градива;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Даља надградња основа и њихова примена у елементарној интерпретацији:

- Даље ширење опсега без притискања усника на усне.
- Проширење способности свирања интервала.
- Контрола тона до нивоа осмина.
- Вештина контроле тона у разним динамикама од *p* до *f*.
- Вештина контроле крешенда и декрешенда без нарушавања квалитета тона и интонације.
- Почетак рада на систематској студији легата.
- Стабилизација контроле елементарних артикулација.
- Контрола квалитета тона у стакату.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до e^2 .
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.
- Рад на преувавању у VII позицији у половинама, четвртинама и осминама.
- Рад на педалним тоновима.

Опсег у свирању из нота: мало фис до е², по

могућству г². ЛЕСТВИЦЕ

- четири дурске и четири молске лествице кроз једну октаву у четвртинама и осминама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и у осминама са трозвучима
- Хроматика.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски тоналитети до три или четири

предзнака. МЕТРИКА: 4/4, 3/4, 2/4, 3/8, 6/8

РИТАМ: целе ноте, половине, половине с тачком, четвртине, четвртине с тачком и осмине и

одговарајуће паузе. АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато.

ДИНАМИКА: од пиано до форте и крешендо и декрешендо.

СТУДИЈА ЛЕГАТА: терце и кварте у половинама, четвртинама и осминама

легато. ЛИТЕРАТУРА

- Ч.Гордон: Школа са трубу
  - Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
  - Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - В.Вурм: 45 Лаких етида са трубу
  - Дубравко Марковић: Школа за трубу (до нивоа предвиђеног програмским захтевима)
  - Алојз Страд: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
  - Сигмунд Херинг: Течај за трубу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- или нека друга одговарајућа литература.

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- Ј.Б.Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Д. Марковић: Збирка лакших композиција за трубу (лакше композиције и композиције средње тежине)

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале: једна дурска и једна молска;
2. Једна етида;
3. Једна композиција са клавирском пратњом, напамет.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Систематска надградња основа кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима:

- Очување нон преса и ширење опсега.
- Даље усавршавање свирања интервала.
- Контрола тона у шеснаестинама.
- Постављање правилног атака за портато.
- Контрола квалитета тона у стакатисиму.
- Контрола тона од *pp* и *ff*.
- Систематска студија легато интервала до октаве.

Вежбе на аликвотним тоновима:

- Минимални опсег: мало фис до ге².
- Максимални опсег у зависности од тренутних могућности ученика да свира висину лако, квалитетно и без притиска на усне.

Минимални опсег у свирању из нота: мало фис

до бе². ЛЕСТВИЦЕ

Дурске и молске скале закључно са шест предзнака кроз октаву по могућности до квинтдесетиме у четвртинама, осминама и шеснаестинама, са ритмичким варијацијама и артикулацијама на скали у четвртинама и осминама и обртајима трозвука у четвртинама и осминама.

ТОНАЛИТЕТИ: дурски и молски закључно са шест

предзнака. Све дурске и молске лествице у једној октави.
Хроматика.

МЕТРИКА: 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8.

РИТАМ: целе ноте, половине, четвртине, осмине, шеснаестине и синкопе са одговарајућим

паузама. АРТИКУЛАЦИЈЕ: тенуто, маркато, стакато, легато, и портато.

ДИНАМИКА: од пианисимо посибиле до фортисимо посибиле и крешендо и

декрешендо. СТУДИЈА ЛЕГАТА: легато интервали до октаве у половинама и

четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Комплетна метода, свеска I
- А.Петит: Гранде метода за корнет
- Ј. Б. Арбан: Гранде метода
- В.Вурм: 40 Етида са трубу
- Алојз Стрнад: Метода учења трубе (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Ђорђе Тошић: Уџбеник флексибилне технике за нижу школу (избор вежби одговарајућег нивоа)
- Сигмунд Херинг: Етиде за трубу
или нека друга одговарајућа
литература.
- Дубравко Марковић: Основне вежбе у шеснаестинама

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРСКОМ ПРАТЊОМ

- Најмање две композиције у нивоу градива, по избору наставника, препорука да једна композиција буде цикличног типа (концерт или соната)

ЛИТЕРАТУРА

- Ђорђе Тошић: Композиције са клавирском пратњом
- Ј.Б.Арбан: Популарне мелодије и песме за трубу из Гранде методе Француске Едиције
- Дубравко Марковић: Збирка лаких композиција за трубу

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Две скале (дурска и молска);
2. Две етиде: једна техничка и једна мелодијска;
3. Једна композиција са клавирском пратњом по могућности циклична, напамет.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ (солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС (I и II разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.
- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.
- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четвороделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.
- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.
- Ритмичко читање на на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.
- Мануелна репродукција.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.
- Усмени мелодијско ритмички диктат, а писмени ритмички диктати (ритмички мотиви). Опажање метра, певаних песама са текстом.
- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.
- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.
- Штимови лествица који се обрађују

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол
- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.
- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у I разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима..
- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоноване мотива.
- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).
- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.
- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице, уз хармонизацију на клавиру.
- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавијеском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.
- Обнављање метричких врста и проширивање фигура четворodelне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.
- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.
- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.
- Опажање апсолутних висина.
- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.
- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.
- Опажање и интонтирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.
- Интонирање хроматских скретница.
- Опажање метричких врста преко песама са текстом.
- Ритмички диктати, кратки мотиви, писмени и мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, а записивање појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоредивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.
- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.
- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Тест из теорије: лествице, интервали трозвуци, тетракорди.
3. Усмени део:
  - мелодијски пример, тоналитети из градива I и II разреда;
  - парлато- виолински и бас кључ.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Обнављање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспоноване мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.).

РИТАМ

- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина – усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Писмени ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетраорди.
- Поставка прекомерног и умањеног квинтакорда, обрајаи интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
- Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
- Транспоноване мотива, двогласни примери и композиције уз клавирску пратњу.
- Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
- Мутације - лаки мелодијски примери.

РИТАМ

- Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
- Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.
- Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
- Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
- Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму – усмено и писмено.
- Опажање штимова и њихово интонирање.
- Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: диктат до четири предзнака.
2. Усмени део:
  - мелодијска вежба, тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
  - парлато- промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за I и II разред четворогодишње и I разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) – а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати – после поставке – рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усвршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику – табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско- ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абecedом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У трећем и четвртном разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна из друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида – парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање научног градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.

ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције.
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:

- шифре интервала и акорада.
- исписивање предзнака појединих лествица.
- исписивање врсте интервала и акорада – принцип теста.

2. Усмени део:

- изградња интервала и акорада.
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васильевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Д. Деспић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака – преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа по диктату наставника (овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу, обележавање нотних трајања и пауза као и врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а

затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетракорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетракорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетракорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица. Већ у I разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетракорд Це-дура додавањем навише тетракорда са полустепеном на крају низа добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише) и супротан смер - од тоничног тетракорда Це-дура спуштањем још једног тетракорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетракорду (вођица), а код лествица са снизиллицама у доњем тетракорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T-SD-D), у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадом свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетракорд абecedним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетракорда молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица – вођица) и снизилца (претпоследња снизилца – име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвучима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетракорда, проналажење једног тетракорда у више лествица и друго.

Обрада интервала је предвиђена такође у почетним разредима. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абecedом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.

Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорда, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молу ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу – квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорда уводимо ученике у хармонско мишљење – усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, сектакорда и квартсектакорда.

Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и квинтакорде. MD₇ ое везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу. Хроматским

променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.

У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене пеаме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

- Конконе, Абт, Вакаи, Пановка.

ЛИТЕРАТУРА

- Р. Тирнанић: Песме италијанских композитора, избор
- Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору наставника.
- Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор
- Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика, по избору наставника.
- Мале композиције великих мајстора.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест вокализа;
- четири песме старих мајстора;
- две лакше песме.

ДВОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

СОЛО ПЕВАЊЕ

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање заинтересованости за ширење вокалног потенцијала.
- Развијање навика слушања вокалне уметничке музике.
- Позитивно доживљавање и вредновање наставе соло певања.

I ЦИКЛУС

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

1. Упознавање са певачким апаратом – важност механизма који учествују у формирању тона:
  - Делови вокалног апарата.
  - Функција дијафрагме.
  - Разумевање значаја резонатора.
  - Разумевање положаја гласница и њиховог значаја.
  - Формирање тона.
2. Упознавање правилног дисања, вежби дисања и правилног певачког става:
  - Разликовање правилног и неправилног дисања.
  - Вежбе дисања.
  - Разумевање важности свакодневног вежбања даха.
  - Правилно држање тела.
3. Упознавање са правилним емитовањем тона кроз лаке техничке вежбе:
  - Разликовање правилне од неправилне емисије тона.
  - Разумевање важности правилног говора.
  - Разумевање важности импостираног певања.
  - Певање лаких техничких вежби кроз промену вокала.
  - Певање лаких вокализа.
  - Певање лаких композиција старих мајстора и лаких соло песма.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ, ВОКАЛИЗЕ

- Конконе, Абт, Вакаи, Пановка.

ЛИТЕРАТУРА

- Р. Тирнанић: Песме италијанских композитора, избор
- Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору наставника.
- Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор
- Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика, по избору наставника.

Мале композиције великих мајстора

- ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ

ПРОГРАМА

- шест вокализа;
- четири песме старих мајстора;
- две лакше песме.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Две вокализе – једна са текстом и једна без текста;
2. Једна песма старог мајстора;
Програм се изводи напамет.

II ЦИКЛУС

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Даљи рад на вежбама за правилно дисање.
- Рад на усавршавању правилне емисије тона.
- Усавршавање правилног изговора.
- Певање лакших техничких вежби кроз промену вокала.
- Певање лакших вокализа.
- Певање композиција старих мајстора и лакших соло песама.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ – ВОКАЛИЗЕ

- Конконе, Абт, Вакаи, Литген, Зајдлер, Мирзојева, Пановка.

ЛИТЕРАТУРА

- Лакше арије старих мајстора.
- Лакше песме класичара и романтичара (Хајдн, Моцарт, Бетовен, Менделсон, Шуберт, Шуман, Векерлин и други).
- Лакше песме српских и словенских аутора као и обраде народних песама (Ђорђевић, Коњовић, Бајић, Јенко, Христић, З. Јовановић, Глинка, Даргомижски, Пребанда и други), одговарајуће тежине по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- шест вокализа;
- четири песме старих мајстора;
- две песме класичара или романтичара;
- две песме српских или словенских композитора.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна вокализа;
  2. Једна арија старог мајстора;
  3. Једна песма по слободном избору (класичар, романтичар, српски или словенски аутор).
- Испитни програм се изводи напамет

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На пријемном испиту кандидати морају показати здрав гласовни материјал, чисту интонацију, музичку меморију, поседовање ритма.

У зависности од напредовања ученика у вокалној техници, кад год је могуће обрађивати и дела домаћих композитора.

При савладавању вокалне технике требало би предности дати оним методама које се у својим основним начелима ослањају на италијански белканто.

У настави соло певања треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према својим способностима, почевши од техничких вежби – вокализа, па према сложенијим делима вокалне литературе. У тим захтевима, пракса је показала, да је боље ићи и нешто мало испод оптималних могућности ученика, него их оптеретити претешким делима у даљем савладавању вокалне технике.

УПОРЕДНИ КЛАВИР (1 час недељно, 35 годишње)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој

школи. ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања према клавиру и уметничкој музици.
- Остваривање доброг контакта са инструментом.
- Једноставније и брже долажење до квалитетног тона.
- Препознавање регистара на клавиру.
- Правилно интерпретирање нотног текста, одговарајуће тежине, у виолинском и бас кључу.
- Усвајање основних нотних вредности и основних ритмичких мотива.
- Препознавање мотива, фразе, реченице, музичке мисли.
- Разликовање динамичких термина.
- Разликовање елемената артикулације.
- Коришћење правилног прсторед.
- Препознавање основа орнаментике.
- Разумевање законитости метрике.
- Познавање основних темпа и ознака за агогику.
- Савладавање ознака за педал.
- Разликовање врсте основних удара: стакато, легато, портато, тенуто, нон легато.
- Уједначено извођење низа тонова у различитим темпима, подједнако у обе руке.
- Усвајање основе извођења интервала и акорада у низу, као и репетиције и скокова.
- Развој способности да се одреди карактер мелодије.
- Усвајање основне технике полифоније.
- Оспособљавање ученика да сам себе прати на клавиру док пева.

I ЦИКЛУС

I разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом, правилан положај за клавиром и природна поставка руку.
- Усвајање основа нотног писма и музичке терминологије.
- Овладавање елементима технике свирања.
- Упознавање са елементима музичке форме у циљу садржајног изражавања.
- Оспособљавање ученика за самоконтролу звука.
- Осамостаљивање за корепетицију.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање три.
- Дурски трозвучи разложено и истовремено: основни облик и два обртаја, трогласно у четвртинама.

ЛИТЕРАТУРА

- Школе за клавир: Јела Кршић, Бајер, Николајев (једна од њих)
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 - избор
- Избор лаких композиција (Просвета, Београд)
- Раули: Оп. 36 и оп. 37
- Збирка Наши композитори за младе пијанисте
- Сви наведени комади из почетних школа за клавир (Николајев, Кршић, Петровић)
- В. Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разред
- Друге композиције одговарајуће тежине.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвучи по програму;
- најмање педесет композиција из наведеног програма.

СМОТРА (крај I полугодишта)

- једна лествица;
- једна етида.

СМОТРА (крај школске године)

1. Три композиције различитог карактера по слободном избору.

II ЦИКЛУС

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладавање појмовима музичке форме: мотив, двотакт, четвортакт, реченица, дводелна и троделна песма, сонатни облик, рондо.
- Усвајање фразирања као основе музичког мишљења.
- Развој способности да се визуелна представа спроведе у аудио представу (остварење).
- Разумевање значења нијансе у звуку.
- Правилно слушање свог извођења.
- Развој критичког мишљења о тренутној реализацији музичке мисли.
- Развој способности да се уочавају грешке.
- Уочавање разлике односа леве и десне руке.
- Схватање важности мелодије у односу на пратњу.

ЛЕСТВИЦЕ

- Дурске лествице у осминама у обиму две октаве, најмање три које нису рађене у I разреду.
- Молске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање две.
- Трозвучи у четвртинама разложено и истовремено у обиму две октаве – завршетак секстакордом.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: Клавирска читанка
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде оп. 37
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- Хендл: Избор композиција, редакција Јеле Кршић
- Избор сонатина I и II део
- Вера Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- Шуман: Албум за младе, оп. 68, избор
- Мајкапар: оп. 16, 24 лаке композиције
- Цилок: Прелиди у романтичном стилу (тежи).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвучи по програму;
- осам композиција различитог карактера од чега 4 етиде;
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина.

СМОТРА (крај I полугодишта)

- једна лествица.
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна лествица;
  2. Једна полифона композиција;
  3. Један став сонатине;
  4. Један комад по избору.
- Испитни програм се свира напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На првим часовима ученика треба упознати са кратким историјским развојем инструмента, начином функционисања механизма и саставним деловима клавира. Ученика треба правилно поставити за инструмент водећи рачуна о удаљености и висини клавирске столице у односу на инструмент.

Непосредан контакт почиње поставком руке на клавијатуру и извођењем првих тонова “портаменто”

начином свирања, сваком руком посебно. Ученик постепено упознаје клавијатуру и нотно писмо.

Развијање унутрашњег слуха код ученика је веома важан задатак и корисно је налажење мелодија по

слуху.

Сваки нови задатак потребно је остварити на високо професионалном нивоу, поштујући индивидуална

својства сваког ученика, интелектуалне потенцијале, мотивисаност за самостални рад, уз јасно постављене захтеве. Упоредо радити на техничком и музичком развоју ученика и развијати његове слабије стране.

У раду са ученицима водити рачуна о различитим могућностима ученика у зависности од њиховог талента. Свако дело треба најпре правилно прочитати, објаснити, анализирати са свих страна и поставити високе уметничке захтеве. Добро припремљен ученик са већом сигурношћу и личним задовољством излази на јавно извођење. Педагог треба да одабере програм према могућностима сваког ученика. Међусобно поверење и поштовање личности и атмосфера сарадње на часу доприносе правилном и успешном развијању свих потенцијала које ученик поседује.

Основни циљ учења упоредног клавира за ученике соло певања је њихово оспособљавање за самостално праћење и анализирање не само облика композиције коју савлађују, него и за препознавање стила са свим његовим карактеристикама. Такође је неопходно да ученик, радећи на клавијској композицији, уме да препозна основне хармонске токове, модулације, полифонију и друге музичке елементе, што ће му само помоћи да лакше савлада и разуме репертоар соло певања.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ (солфеђо, теорија музике)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоновог и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС

I разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Тоналитети: Це-дур, а-мол, це-мол, Ге-дур, Еф-дур. Обрада мутација Це-дур, це-мол.
- Транспоноване мотива тоничних квинтакорада у паралелне молске тоналитете а, е, де-мол. Каденце.
- Припрема: певање дурских и молских квинтакорада на основним тоновима у обрађеним тоналитетима.
- Обрада вокализе и соло песме.
- Певање лествица у паралелним терцама. Певање 10 српских народних песама и 5 канона.

РИТАМ

- Тактирање и бројање. Мере: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 и 6/8.
- Нотне вредности од целе до шеснаестине ноте. Дводелна и четворделна подела ритмичке јединице (основне фигуре), синкопа-контртан и триола.
- Мануелна репродукција.
- Равномерно и ритмичко читање у виолинском и бас кључу.
- Ритмичко читање инструктивних примера на утврђеним позицијама солмизационих слогова и обрада примера из литературе са означеним темпом, агогиком, динамиком и артикулацијом. Темпа: Moderato, Andante, Allegro, Vivo, Adagio.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање у обрађеним тоналитетима.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда. Препознавање исписаних мелодијских и ритмичких мотива и њихово извођење и писмени ритмички диктат и усмени мелодијско-ритмички диктат.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Писмени део: тест из теорије, лествице, интервали и консонантни квинтакорди.
2. Усмени део: мелодијска вежба (дијатонска, пређени тоналитети и парлато бас кључ).

II ЦИКЛУС

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ

ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета из I разреда. Обрада: Де-дур, де-мол, Еф-дур, еф-мол, а-мол, А-дур, Ге-дур, ге-мол, Бе-дур, е-мол, Е-дур, цис-мол и сви остали тоналитети до четири предзнака. Обрада 10 српских народних песама.
- Технички део: певање свих лествица до 7 предзнака. Секундно и терцно кретање. Певање тоничних квинтакорада, каденци и штимова.
- Двогласно певање кратких мотива и примера из литературе. Обрада канона и певање народних песама у два гласа

РИТАМ

- Метричке врсте 2/2, 3/2, 9/8, 6/4, 6/16. А од народних ритмова 5/8, 7/8 и 9/8 преко певања народних песама.
- Ритмичке фигуре: триола у сукобу са пунктираном фигуром.
- Мануелна репродукција.
- Теже фигуре четвороделне поделе, паузе и лукови. Подела тродела у такту 6/8, сићилијана и тирана.
- Остале ритмичке фигуре само информативно.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

- Опажање и записивање тонова, интонирање мелодијских мотива.
- Опажање и интонирање интервала свих квинтакорада обртаја дурског и молског, доминантног и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање апсолутних висина a_1 - de_2 и од e_1 - a_1 .
- Писмени ритмички диктат, а усмени мелодијско-ритмички диктат.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака.
2. Усмени део:
  - мелодијски пример до три предзнака;
  - парлато- бас и виолински кључ.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за I и II разред четворогодишње и I разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић, Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотном сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица). Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остали предмети као теорија музике (видети у дидактичко-методичким упутствима за овај предмет), опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје треба предвидети време за обнављање већ обрађених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер и за мелодику и за ритам потребно је одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) – а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма, треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати – после поставке – рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и

приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавањем више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешним усменим и писменим диктатима, а препознавање акорада у развијање хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усвршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику – табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, увезбати опажање свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абecedом, или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овим се убрзава рад на мелодици и диктатима.

Новину у мелодици представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песме по слуху, учењем исте солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденца, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују нарочито тонови субдоминантне функције, али и остали тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У двогодишњој школи, за разлику од шестогодишње и четворогодишње, припрема и поставка следе непосредно једна из друге. Оне лествице које имају велики број предзнака („уознају“) савлађују се теоријски, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју се примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида – парлато уз помоћ наставника ради

правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).

Етиде за ритмичко читање не смеју да личе на ритмичке задатке исписане на једној линији јер су оптерећене другим проблемима (темпо, карактер, фразирање, акцентовање и др.). Пожељно је обрадити мањи број задатака и савладати их, него на сваком часу ишчитавати нове вежбе неприродног садржаја, какав се не налази у уметничкој музици.

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Неприхватљиво је давати домаће задатке који се односе на певање мелодијских вежби из уџбеника јер је то најнегативнији поступак, који негира оправданост наставе солфеђа. Њих ће ученици вежбати свирајући на свом инструменту.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања.

ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака – стицање брзине у схватању тонских односа лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.

- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:

- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада – принцип теста.

2. Усмени део:

- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.

ЛИТЕРАТУРА

- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Д. Деспих: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака, преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T–SD–D), одмах треба обрађивати и каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абecedним изговором, а што је увод у опажање апсолутних висина. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове, као и низање повисилица (последња повисилица – вођица) и снизилица (претпоследња снизилица – име тоналитета) треба, за разлику од шестогодишње и двогодишње школе, обрадити у овом разреду, а у каснијим разредима – у средњој школи – упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.

Обрада интервала такође је предвиђена. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абecedом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са

разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.

Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорада, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и моллом ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу – квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење – усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, сектакорда и квартсектакорда.

Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и “квинтакорде”, MD_7 се везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу. Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.

У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

1.4. ОРКЕСТАР, ХОР И КАМЕРНА МУЗИКА

ЦИЉЕВИ

- Анимирати и оспособити ученика за групно музицирање.
- Усагласити индивидуално извођење са потребама групног.
- Усагласити интонацију и артикулацију свих ученика у свим видовима групног музицирања.
- Развијати перцепцију слушања осталих чланова.
- Развијати жељу за успехом и радом у групном музицирању.

ЗАДАЦИ

- Оспособљавање за даље музицирање.
- Усаглашавање индивидуалног са групним музицирањем.
- Усаглашавање интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.
- Развијање интонације и артикулације у складу са осталим члановима у групном раду и слушање других.
- Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања.

ОРКЕСТАР: обавезан је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег и III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

ХОР: настава хора обавезна је за ученике IV, V, и VI разреда клавира, као и за оне ученике који нису укључени у рад оркестра или камерне музике.

КАМЕРНА МУЗИКА: настава камерне музике обавезна је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег и III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања који нису укључени у рад оркестра или хора. Организује се у групама од три ученика.

ОРКЕСТАР

- У школи се формира гудачки оркестар према могућностима. Уколико нема ученика који свирају виолу,

могу их заменити ученици који свирају деоницу треће виолине. Рад са гудачима треба да обухвати усклађивање прстореда, потеза и положаја гудала.

- Дувачки оркестар се формира самостално, уколико школа има довољан број ученика, или се може прикључити гудачком оркестру.
- Рад са оркестром обухвата увежбавање деоница, ритмичко и интонативно усклађивање, фразирање и динамичку обраду.
- Оркестар хармоника формира се самостално и обично се дели на четири деонице.
- Оркестар тамбура формира се самостално и то у оквиру могућности школе.
- Ансамбли ренесансних инструмената, као и оркестри народне, забавне и џез музике формирају се самостално.
- Ради бољег и бржег савладавања програма неопходно је да наставници инструмента на часовима главног предмета са ученицима прочитају и технички обраде деонице које се извиде на часовима оркестра.
- Минимум програма: 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента. Обавезни су јавни наступи оркестра у току школске године.

ХОР

- Програм рада са хором треба да садржи: вежбе дисања, вокализе за уједначавање боје гласова, певање канона, певање двогласних и трогласних композиција.
- Минимум програма: обрада најмање три трогласне композиције различитих стилских епоха, укључујући и домаће ауторе. Обавезни су јавни наступи хора у току школске године.

КАМЕРНА МУЗИКА

Обухвата други циклус школовања.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ

ПРОГРАМА

- две композиције из периода барока или
- једно дело из периода преткласицизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или
- три комада из различитих стилских епоха.

Наставник је обавезан да сваки камерни ансамбл припреми ученике за најмање један јавни наступ у току школске године.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ОРКЕСТРА, ХОРА И КАМЕРНЕ МУЗИКЕ

Групно музицирање се у школи организује према могућностима извођења наставе. Ученицима инструменталне наставе, првенствено је потребно омогућити да буду организовани у рад оркестра и камерне музике. Ученици могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра као и учешћем у раду камерног ансамбла. У школама у којима постоји хор укључити све ученике који нису обухваћени радом оркестра и камерног музицирања, а према Правилнику о наставном плану и програму.

Приликом одабира програма у групном музицирању, обратити пажњу да одговара техничким и музичким способностима свих учесника, нарочито када нису у питању ученици истих разреда и узраста. Програм треба да буде подстицајан и прихватљив да би се код ученика развила жеља и позитивна мотивација за рад у оркестру, хору и камерним ансамблима.

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

ЦИЉЕВИ

- Развијање љубави према народној уметности и традиционалном народном певању и свирању.
- Упознавање технике дусања и певања/свирања.
- Оспособљавање ученика за самостално извођење песме/свирке.
- Разумевање музичке фразе, артикулације, стила и динамике.
- Оспособљавање ученика за концертну активност.
- Оспособљеност за даљи наставак школовања.

ЗАДАЦИ

- Редовно похађање наставе, вежбање и интересовање за аудио издања традиционалне српске музике.
- Препознавање своје музичке традиције.
- Разликовање аутентичног извођења од стилизације и обраде.
- Познавање основне технике певања/свирања.
- Правилно држање тела при певању/свирању (уме да држи народни инструмент).
- Извођење основних техничких вежби.
- Извођење једноставних мелодија мањег амбитуса.
- Извођење једноставнијих украса.
- Извођење песме/свирке у целини.
- Препознавање различитих вокалних/инструментаалних стилова.
- Извођење основних динамичких нијанси.
- Музикално певање/свирање са разумевањем онога што изводи.
- Оспособљавање за певање/свирање на јавним наступима.
- Понашање на сцени.
- Достизање психо-физичке спремности за јавно извођење.
- Јавно презентовање научене песме/свирке.
- Певање/свирање две песме/свирке.
- Музикално извођење песме/свирке.
- Оспособљавање за наставак школовања.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

Традиционално свирање негује се кроз упознавање са дувачким (аерофоним) и жичаним (кордофоним) народним инструментима. Сваки ученик бира народни инструмент који ће учити и то му је уједно и главни предмет.

У трећој и четвртој години основне музичке школе, ученици похађају предмет групно свирање (за оне који свирају фрулу или кавал и др, односно инструменте који могу да се свирају у дуету) или похађају још један народни инструмент по избору и то према плану и програму за први, односно други разред основне музичке школе по коме се изучава други инструмент.

ДУВАЧКИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ

(фрула, двојнице, окарина, шупељка, дудук, кавал, дипле, гајде) I ЦИКЛУС (I и II разред)

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- У оквиру наставног програма неопходно је ученика упознати са историјским настанком и развојем инструмента, поставком и начином добијања тона, начином затварања отвора на инструментима и поставком прстију, поставком усана у односу на усник, основама технике дисања и контролом даха.
- Овладати тоновима лествице и радити на квалитету тона који се добија.
- Радити на формирању карактеристичног тона традиционалних народних свирала и све наведене елементе примењивати у свирању народних мелодија.

ЛИТЕРАТУРА

- Оливера Васић и Димитрије Големовић: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- Мирјана Вукичевић-Закић: Двојнице бордунског типа у музичкој традицији источне Србије, *Развитак*, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Димитрије Големовић: Инструментална традиција Влаха (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), *Развитак* 4–5, Зајечар, јул–октобар, 1983, 87–93.
- Димитрије О. Големовић: Народни музичар Крстивоје Суботић, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокореологија), Београд, 1984.
- Димитрије О. Големовић: Градитељ двојница Проко Пузовић, *Звук* бр. 1, Сарајево, 1984, 56–67.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.
- Димитрије Големовић: Музичка традиција Азбуковице, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Љубинко Миљковић: Музичка традиција Србије III – Доња Јасеница, Центар за културу Доња Јасеница, Смедеревска Паланка, 1985.
- Драгослав Девећ: Окарина (село Доња Мутница, Србија), Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964, 204–215.
- Драгослав Девећ: Савремене тенденције развоја свирала у Србији у процесу акултурације, *Развитак* бр. 4–5, Зајечар, 1978, 69–71.
- Драгослав Девећ: Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд, 1986.
- Драгослав Девећ: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.
- Драгослав Девећ: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет – Сврљиг, Просвета – Ниш, 1992, 427–539.

- Владимир Р. Ђорђевић: Српске народне мелодије (јужна Србија), Скопље, 1928.
- Владимир Р. Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија), Београд, 1931.
- Љубица и Даница Јанковић: Народне игре II, Београд, 1937.
- Исте, Народне игре V, Београд, 1949.
- Исте, Народне игре VI, Београд, 1951.
- Исте, Народне игре VII, Београд, 1952.
- Исте, Народне игре VIII, Београд, 1964.

За рад обавезно користити аудио снимке сеоских свирача. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. ЈАВНИ НАСТУПИ
  - обавезна два јавна наступа током школске године. СМОТРА (на крају школске године)
1. Две традиционалне мелодије различитог карактера.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставити рад на даљем развоју елементарне технике свирања и проширење свирачког амбитуса преко октаве.
- Увођење украсних тонова и сложенијих ритмичких фигура (као и аксак ритмова).
- Обавезно слушање теренских снимака и покушај да се науче по слуху.
- Радити на оспособљавању ученика да из нотног записа прочитају народну мелодију.
- У овој фази рада треба отпочети са свирањем једноструких и двоструких предудара пред веће нотне вредности, половине и четвртине.
- Посебно треба инсистирати на агогичким и динамичким мелодијским захтевима кроз посебне вежбе као и кроз конкретне музичке примере.

ЛИТЕРАТУРА из I разреда, као и:

- Александар Линин: Народни музички инструменти, Скопље, 1986.
- Љиљана Пешић: Народни музички инструменти на Косову и Метохији, Рад XIV конгреса СУФЈ (Призрен 1967), Београд, СУФЈ, 1974, 97–99

III разред

(2 часа недељно, 70 годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Рад на извођењу захтевнијих мелодија у погледу мелодијско-ритмичких и метричких проблема,
- Почетни рад на свирању импровизација, рабацијске и путничке свирке.
- Посебну пажњу треба посветити виртуозитету кроз већи рад на техници и развоју музикалности.
- Усавршавање украсних тонова, посебно једноструких и двоструких предудара и постудара на четвртини или осмини основне нотне вредности.

ЛИТЕРАТУРА из I и II разреда, као и:

- Мирјана Вукичевић: Дипле Старе Црне Горе, Београд, Одељење за етнологију филозофског факултета у Београду, 1990.
- Петар Д. Вукосављевић: Гајде у Србији (њихова сазвучја и могућност уклапања у савремени оркестар), Београд, Радио Београд, 1979.
- Петар Д. Вукосављевић: Ерске гајде, Београд, Радио Београд и Народни универзитет у Сврљигу, 1981.
- Димитрије О. Големовић: Гајдаш Димитрије Перић (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије), Развитак, год. XXV, бр. 1, Зајечар, 1985, 83–90.
- Драгослав Девић: Општи преглед народних музичких инструмената у Војводини са посебним освртом

- на гајде у Србији, Рад XX конгреса СУФЈ (Нови Сад 1973), Београд, СУФЈ, 1978, 173–190.
- Владимир Ђорђевић: Скопске гајдарције и њихови музички инструменти, Гласник скопског научног друштва, књ. 1 св. 2, Скопје, 1926.
  - Александар Линин: Гајде на Балкану, Скопје, 1969, 305–315.
  - Миљковић Љубинко: Бања (рукописни зборник – етномузиколошке одлике и записи архаичне и новије вокалне и инструменталне традиције сокобањског краја), Нота, Књажевац, 1978.

Поред горе наведене литературе обавезно користити и аудио снимке сеоских свирача. **ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**

- десет традиционалних мелодија. **ЈАВНИ НАСТУПИ**
  - обавезна два јавна наступа током школске године. **ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- На овом нивоу рада ученик мора бити спреман на спретно извођење свих тонова који се могу добити на инструменту и украсних тонова попут мордента, пралтрилера, трилера.
- Извођење лествице кроз две октаве и у различитим ритмичким комбинацијама (у зависности од техничких могућности инструмента).
- Појачан рад мора бити усмерен на *parlando rubato* примере, најчешће импровизације и виртуозна народна кола са сложеним захтевима у погледу агогике и динамике.
- Упознавање ученика и са осталим дувачким народним инструментима, као што су жигафон, модификована фрула и др, као и са другим начинима усавршавања техничких могућности дувачких инструмената.

ЛИТЕРАТУРА

Сва наведена у претходним разредима.

Поред литературе и постојећих нотних записа у раду свакако треба користити и аудио снимке традиционалног народног свирања.

У оквиру четворогодишње редовне наставе пожељно је да ученици покушају да направе неки од инструмената и да овладају вештином прављења и одржавања пискова код гајди.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. **ЈАВНИ НАСТУПИ**
  - обавезна два јавна наступа током школске године. **ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

ЖИЧАНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ

(гусле - од једноструних до троструних и све врсте тамбура) **I ЦИКЛУС (I и II разред)**

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање ученика са историјским настанком и развојем наведених инструмената
- Упознавање са поставком и начином добијања тона, држањем гудала код гусала, усаглашавањем жица код тамбуре.
- Кроз једноставне примере започети са овладавањем вештине која се односи на истовремено певање и свирање на гуслама.

- Посебно треба упутити ученике у одржавање инструмента. ЛИТЕРАТУРА
- Митар С. Влаховић: О гулама и гусларима у пиротском крају, ГЕМ у Београду, књ. XI, Београд, 1936, 142–159.
- Сава Вукосављевић: Тамбура самица, Зборник радова XXXIV конгреса СУФЈ, Тузла, 1987, 493–497.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987

- Димитрије Големовић: Музичка традиција Азбуковице, Љубовија, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд.
- Драгослав Девић: Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд ФМУ, 1986.
- Драгослав Девић: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет у Сврљигу, Ниш – Просвета, 1992, 427–539.
- Драгослав Девић: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), Београд, ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.
- Јасминка Докмановић: Темане из југоисточне Србије – од компаративног погледа до елемената етносоциолошких процеса, Развитак, год. XXXII, бр. 3–4 (1988–1989), 1992, 110–112.
- Владимир Каракашевић: Гусле и гуслари, Летопис Матице српске, књ. 195, св. 3, Нови Сад, 1–35.
- Миливоје Кнежевић: Гусле јаворове, Рад VII Конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964.
- Радмила Радовић: Народни гуслар Перо Остојић (Прилог проучавању епског стваралаштва зворничког Подриња), Зборник радова XXXIV конгреса СУФЈ, Тузла, 1987, 309–316.
- Љубинко Миљковић: Музичка традиција Србије III, Доња Јасеница, РО Центар за културу „Доња Јасеница”, Смедеревска Паланка, 1985.
- Радмила Стојановић: Гусле и гуслари Јабланице и Пусте Реке, Рад XXVIII конгреса СУФЈ, Сутоморе, УФ Црне Горе, 1982, 310–315.

Поред литературе и постојећих нотних записа у раду обавезно користити и теренске снимке. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године. СМОТРА (на крају школске године)
  1. Две традиционалне мелодије.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставити рад на развоју елемената технике свирања и побољшања квалитета тона.
- Усложњавање мелодијско-ритмичких и агогичких захтева.
- Поставка динамичких сенчења у оквиру мелодијског тока. ЛИТЕРАТУРА као у I разреду.

Поред литературе и постојећих нотних записа у раду треба користити и аудио снимке традиционалног свирања сеоских свирача.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Три традиционалне мелодије различитог карактера.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Извођење сложенијих примера народне свирке са више виртуозних елемената.
- Посебно инсистирати на извођењу песама у целини код гусала и рад на драмском приказу текста.
- Код тамбуре треба посебно радити на доброј координацији леве и десне руке у сложеним мелодијско-ритмичким примерима.

ЛИТЕРАТУРА као и у претходна два разреда. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Три традиционалне мелодије различитог садржаја и карактера.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставити рад на усавршавању технике свирања и обогаћивању програмског репертоара новим примерима.
- Код певања уз инструменталну пратњу посебно обратити пажњу на драмско доношење текста.
- Већу пажњу треба посветити виртуозним примерима сложених техничких и музичких захтева. ЛИТЕРАТУРА као и у претходним разредима.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија. ЈАВНИ НАСТУПИ
- обавезна два јавна наступа током школске године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Три традиционалне мелодије различитог садржаја и карактера.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА СВИРАЊА НА ДУВАЧКИМ И ЖИЧАНИМ ТРАДИЦИОНАЛНИМ НАРОДНИМ ИНСТРУМЕНТИМА

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и извођење инструменталних (импровизације, народне игре и др) и вокално-инструменталних форми (певање уз гусле, певање уз кавал и др.). Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песама али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе.

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима

ученик живи (нарочито квалитета инструмента на којем вежба или могућности набавке инструмента, уколико га ученик не поседује). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни третман, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала. Зато став наставника према ученику мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика у класи. Припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања учениковог репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција мелодија и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним мелодијама, изналазити начин да ученику пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини свирке. Обрада сваке мелодије мора бити припремљена одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (порекло форме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је мелодија обредна), тумачење поетског садржаја и др. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких мелодија, као и мелодрафији конкретног примера.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученика на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства. Ученику није допуштено да свира из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Инструменталне форме које чине репертоар на главном предмету нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет.

Препоручује се велика умереност и опрез у организовању и припреми ученикових концертних активности. Почетни рад на овладавању тремом мора бити спроведен кроз посебну психолошку припрему и учешћем на интерним часовима. Сваки наступ треба коментарисати тако да се ученик подстиче на рад и јавно извођење. Тек када наставник процени да је ученик извођачки и психолошки спреман, може се приступити концертном извођењу. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски усмерена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика у класи без фаворизовања појединих ученика у односу на остале. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу и инструменталне мелодије у архивској грађи, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

ГРУПНО СВИРАЊЕ

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Увођењем овог предмета ученици стичу праксу заједничког музицирања, посебно када су у питању два кавала или две фруле.
- На групном свирању треба неговати искључиво оне комбинације инструмената које су заступљене у народној пракси.
- Реализовати могућност комбиновања инструмента и гласа, али искључиво у традиционалним оквирима (као нпр. кавала и гласа).
- Користити почетне примере једноставније мелодијско-ритмичке структуре са мање украса, углавном једноструких и двоструких предудара.

ЛИТЕРАТУРА као и за главни предмет. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставити рад на сложеним двогласним примерима свирке у дуету.
- Посебно обратити пажњу на извођење виртуознијих народних кола или песама са већим агогичким и динамичким захтевима.

ЛИТЕРАТУРА као и за главни предмет. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- десет традиционалних мелодија.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Групно свирање на традиционалним инструментима подразумева извођење инструменталних (импровизације, народне игре и др.) и вокално-инструменталних форми (певање уз два кавала и др.).

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање породичног окружења ученика (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке музичком школовању), једнако као и услова у којима ученици живе (нарочито квалитета инструмената на којима вежбају). Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени личности ученика, посебно њихову музичку мотивацију и развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни рад, којим ће ученике довести до квалитетне музичке реализације. Зато став наставника према ученицима мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика. Припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција мелодија и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о напретку ученика.

Претпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог свирања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним мелодијама, изналазити начин да ученицима пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини свирке. Обрада сваке мелодије мора бити припремљена одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (поребло форме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је мелодија обредна), тумачење поетског садржаја и др. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких мелодија. Рад на групном свирању створиће код ученика осећај за извођење главне и пратеће мелодијске линије и њиховом односу.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученике на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес развоја ученика и напретка, као и да буду неопходан полигон за рано стицање извођачког искуства ученика. Ученицима није допуштено да свирају из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Инструменталне форме које чине репертоар нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет.

Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика и подстицање успешне групне сарадње. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици наставног процеса пажљиво штитити ученике од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу и инструменталне мелодије у архивској грађи, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Традиционално певање мора бити базирано искључиво на учењу аутентичних народних напева на основу теренских снимака (извођење обрада и стилизације није дозвољено).

I ЦИКЛУС

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- На почетку учења битно је поставити основно теоријско предзнање о улози и значају традиционалног певања у српској патријархалној заједници.
- Упознавање ученика са техником дисања и рад на техничким вежбама за поставку гласа у српском народном певању.
- Изводити примере једноставније мело-ритмичке структуре и са мало украсних тонова.
- Сви примери који се уче не смеју бити стилизација или обрада већ искључиво аутентични народни напеви.
- На почетку рада сви примери морају бити научени са теренских снимака сеоских певача.

- Посебно обратити пажњу на нетемперовани тонски систем и усвајање што више народних певачких манира.
- Поред једногласа могу се изводити и лакши двогласни примери бордунског типа, као основа за поставку двогласног певања.
- Повремено спајати више певача ради заједничког извођења одређеног двогласног примера.
  - У оквиру програма традиционалног певања потребно је радити на основама групног певања, које се састоји у усаглашавању певачке технике више певача, посебно у прилагођавању различитих гласовних боја.
  - У овој фази рада најважније је усагласити вокале по звучности интензитета и начину извођења код свих ученика.
  - Препоручује се и записивање, мелографија примера и коришћење терминологије везане за певање која је део народног певачког искуства.
  - Посебну пажњу треба посветити тумачењу текстова и инсистирати на томе да ученици знају функцију напева и његово географско одредиште.

ЛИТЕРАТУРА

- Ст. Ст. Мокрањац: Српске народне песме и игре са мелодијама из Левча, СКА, Београд, 1902.
- Миодраг А. Васиљевић: Југословенски музички фолклор I (народне мелодије које се певају на Космету), Београд, 1950.
- Миодраг А. Васиљевић: Народне мелодије из Санцака, САНУ, Београд, 1953.
- Миодраг А. Васиљевић: Народне мелодије лесковачког краја, САНУ, Београд, 1960.
- Оливера Васић и Димитрије Големовић: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- П. Вукосављевић: О. Васић и Ј. Бјеладиновић, Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни, Београд, Радио Београд, 1984, 6–189.
- Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Београд, Завичајни музеј, Титово Ужице, 1990.
- Димитрије О. Големовић: Рефрен у народном певању – од обреда до забаве, Реноме, Бјелџина, Академија уметности, Бања Лука, 2000.
- Драгослав Девић: Народна музика Драгачева (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986.
- Драгослав Девић: Народна музика Црноречја (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама, Београд, 2001.
- Владимир Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија), Београд, 1931.
- Коста П. Манојловић: Народне мелодије из источне Србије, САНУ, Београд, 1965.
- Стеван Ст. Мокрањац: Записи народних мелодија, САНУ, Београд, 1966.
- Радмила Петровић: Српска народна музика (песма као израз народног музичког мишљења), САНУ, Београд, 1989.
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: Еј, Руднице, ти планино стара, Традиционално певање и свирање групе Црнућанка, Музиколошки институт САНУ, Културни центар Горњи Милановац, Вукова задужбина Београд, Београд, 2003.
- Живојин Станковић: Народне песме у Крајини, САН, Београд, 1951.

У процесу учења обавезно је користити теренске снимке српског народног певања. **ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА**

- осам једногласних примера из различитих крајева Србије са једноставнијим вокалним захтевима (укључујући и антифоне примере);
- два једноставна двогласна примера бордунског типа (нпр. "Стаде бјела кликовати вила" и „Заспо ми је драги на зеленој трави”).
- два једноставнија примера певања „на бас“ (нпр. „Село, село моје“, „О, мој миле медени“ и слично).

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године. **ИСПИТНИ ПРОГРАМ**
1. Два примера солистичког певања различитог карактера

2. Један

двогласни

пример

бордунског

типа.

II ЦИКЛУС

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Наставља се и продубљује рад на певачкој техници уз овладавање сложенијим певачким примерима *parlando rubato* система.
- На овом певачком нивоу изводе се примери са више украса и већег мелодијског амбитуса.
- Наставља се рад на увођењу двогласа преко лакших хетерофонних примера, као и преко певања „на бас”.
- Сви примери који се уче не смеју бити обраде или стилизације, већ искључиво аутентични народни напеви.
- Наставити са радом на двогласним примерима уз успостављање сазвука који су типични за српско певање.
- Ученици морају бити оспособљени да самостално изводе пратећи глас без грешке као и да владају деоницом првог гласа у примерима „на бас” уз пратњу групе.

ЛИТЕРАТУРА поред наведене литературе за I разред, као и:

- Димитрије О. Големовић: Музичка традиција Азбуковице, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, Љубовија, 1989.
- Димитрије О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.
- Драгослав Девић: Народна музика, Културна историја Сврљига II, Сврљиг – Народни универзитет, Ниш – Просвета, 1992, 427–539.

Уз поменути литературу обавезно је коришћење аудио снимака сеоских певача. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- пет једногласних примера из различитих српских крајева;
- три лакша примера „на глас” и то два бордунска и један хетерофон;
- четири лакша примера „на бас”.

ЈАВНИ НАСТУПИ

- обавезна два јавна наступа током школске године. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Два једногласна примера;
  2. Два двогласна примера (од којих је један „на бас“, а други „на глас“).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Неговањем традиционалног певања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике не сме бити заснована на обрадама и стилизацијама већ на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија. Учење оригиналних напева доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песама али искључиво онако како се то ради у традиционалној музици, односно без комбинација које нису биле део народне праксе. Бављење овом музиком оплемениће младе и подстаћи ће их на самопоштовање, поштовање других култура и развијање сопствених музичких естетских вредности.

Одговорност коју посао педагога подразумева испољава се, не само у његовом познавању материје коју изучава, већ и широк увид у основне принципе и законитости развојне психологије. Будући да је, нарочито у оквирима индивидуалне наставе, наставни процес снажно обележен феноменом трансфера, наставник, у функцији "трећег родитеља", представља важну идентификациону фигуру, у пресудној мери одговорну за музичку, а знатним делом и личну судбину свог ученика. Оваква одговорност обавезује наставника на основно упознавање учениковог породичног окружења (пре свега, интензитета и карактера родитељске подршке учениковом музичком школовању и нивоа њихових очекивања), једнако као и услова у којима

ученик живи. Опскрбљен подацима ове врсте, наставник ће бити у стању да прецизније процени

ученикову личност, посебно његову музичку мотивацију и његове развојне капацитете те да, на основу такве процене, креира наставно-васпитни рад, којим ће ученика довести до оптималног остварења његовог индивидуалног потенцијала. Зато став наставника према ученику мора бити испуњен наклоношћу, топлином, саосећањем, разумевањем, подршком, охрабрењем и поштовањем.

Од наставника се очекује редовна и савесна припрема за часове и пажљиво праћење и планирање развоја сваког ученика у класи. Припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања песама са учениковог репертоара (аналитичким пропевавањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих транскрипција песама и допуњавања истих, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку. Ради што успешнијег упознавања са традиционалном музиком пожељно је ученика водити на теренско истраживање и учење певања од казивача.

Предпоставка је да ће добар наставник увек имати на уму комплексност и свеобухватност процеса музичке наставе и да ове њене важне стране никад неће запостављати ради пуког усавршавања искључиво занатске компоненте учениковог певања. То значи да ће наставник, током читавог периода рада на одабраним песама, изналасити начин да ученику пренесе сва своја знања о техничким поступцима и извођачким изражајним средствима, поетској, психолошкој или филозофској позадини напева. Обрада сваког напева мора бити припремљена одговарајућом теоријском експликацијом која подразумева упознавање са основним подацима: географско лоцирање (порекло песме), упознавање са основним одликама одређеног музичког дијалекта, објашњење обредне ситуације (уколико је напев обредни), тумачење поетског садржаја и др. Пожељно је да наставник са учеником ради на мелографији једноставнијих примера. Посебну пажњу наставник мора посветити извођењу нетемперованих тонских система и слободних метроритмичких напева. Пожељно је да наставник повремено ученике окупља у мање групе ради заједничког певања, јер се тиме поштује традиционални модел извођења а ученици мотивишу на групни рад.

У току школске године наставник је обавезан да изведе ученика на два јавна наступа (интерна часа) и две смотре (на крају првог и на крају другог полугодишта). Смотре имају сврху да омогуће јавни увид у квалитет наставниковог рада и процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за учениково рано стицање извођачког искуства. Ученику није допуштено да пева из нота на првој смотри, обавезним јавним наступима и другој смотри (на крају школске године) и до краја школовања у основној музичкој школи. Песме које чине репертоар на главном предмету нису меморијски толико захтевне да се не могу изводити напамет.

Препоручује се велика умереност и опрез у организовању и припреми ученикових концертних активности. Почетни рад на овладавању тремом мора бити спроведен кроз посебну психолошку припрему и учешћем на интерним часовима. Сваки наступ треба коментарисати тако да се ученик подстиче на рад и јавно извођење. Тек када наставник процени да је ученик извођачки и психолошки спреман, може се приступити концертном извођењу. Обазрив наставник неће допустити да ученикова мотивација временом постане искључиво такмичарски усмерена, једнако као што неће упасти у опасну замку вредновања резултата сопственог рада бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Квалитетан педагошки рад подразумева равноправан третман свих ученика у класи без фаворизовања појединих ученика у односу на остале. Било какав дискриминаторски став у односу на степен музичке обдарености или неко друго учениково индивидуално својство сматра се педагошки и морално недопустивим. Савестан наставник ће интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција. Једна од најважнијих потврда његове исправне педагошке позиције биће упоран рад на сопственом усавршавању – повременим учењем новог репертоара, стицањем увида у етномузиколошку литературу, честим одласцима на концерте, праћењем актуелних збивања у светској и домаћој дискографији, јавним наступањем, периодичним обнављањем теоријског знања, читањем методолошке, педагошке и психолошке литературе, сталним допуњавањем личног образовања и проширивањем свог културног и духовног хоризонта.

УПОРЕДНИ КЛАВИР

(1 час недељно, 35 годишње)

ЦИЉ

Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и за наставак школовања у средњој музичкој школи.

ЗАДАЦИ

- Развијање љубави и интересовања према клавиру и уметничкој музици.
- Остваривање доброг контакта са инструментом.
- Једноставније и брже долажење до квалитетног тона.
- Препознавање регистара на клавиру.
- Правилно интерпретирање нотног текста, одговарајуће тежине, у виолинском и бас кључу.
- Усвојање основне нотне вредности и основне ритмичке мотиве.
- Препознавање мотива, фразе, реченице, музичке мисли.
- Разликовање динамичких термина.
- Разликовање елемената артикулације.
- Коришћење правилног прстореда.
- Препознаје основе орнаментике.
- Разумевање законитости метрике.
- Познавање основних темпа и ознака за агогику.
- Савладавање ознака за педал.
- Разликовање врсте основних удара: стакато, легато, портато, тенуто, нон легато.
- Уједначено извођење низа тонова у различитим темпима, подједнако у обе руке.
- Усвајање основе извођења интервала и акорада у низу, као и репетиције и скокова.
- Развој способности да се одреди карактер мелодије.
- Разликовање основне технике полифоније.
- Оспособљавање ученика да сам себе прати на клавиру док пева.

I ЦИКЛУС

I разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Упознавање са инструментом, правилан положај за клавиром и природна поставка руку.
  - Усвајање основа нотног писма и музичке терминологије.
  - Овладавање елементима технике свирања.
  - Упознавање са елементима музичке форме у циљу садржајног изражавања.
  - Оспособљавање ученика за самоконтролу звука.
  - Осамостаљивање за корепетицију. ЛЕСТВИЦЕ
  - Дурске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање три.
  - Дурски трозвучи разложено и истовремено: основни облик и два обртаја, трогласно у четвртинама.
- ЛИТЕРАТУРА**
- Школе за клавир: Јела Кршић, Бајер, Николајев (једна од њих)
  - Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 - избор
  - Избор лаких композиција (Просвета, Београд)
  - Раули: Оп. 36 и оп. 37
  - Збирка Наши композитори за младе пијанисте
  - Сви наведени комади из почетних школа за клавир (Николајев, Кршић, Петровић)
  - В. Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разред
  - Друге композиције одговарајуће тежине. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- најмање педесет композиција из наведеног програма. СМОТРА (крај I полугодишта)
- једна лествица;
- једна етида.

СМОТРА (крај школске године)

1. Три композиције различитог карактера по слободном избору.

II ЦИКЛУС

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Овладавање појмовима музичке форме: мотив, двотакт, четвортакт, реченица, дводелна и троделна песма, сонатни облик, рондо.
- Усвајање фразирања као основе музичког мишљења.
- Развој способности да се визуелна представа спроведе у аудио представу (остварење).
- Разумевање значења нијансе у звуку.
- Правилно слушање свог извођења.
- Развој критичког мишљења о тренутној реализацији музичке мисли.
- Развој способности да се уочавају грешке.
- Уочавање разлике односа леве и десне руке.
- Схватање важности мелодије у односу на пратњу. ЛЕСТВИЦЕ
- Дурске лествице у осминама у обиму две октаве, најмање три које нису рађене у I разреду.
- Молске лествице у четвртинама у обиму једне октаве, најмање две.
- Трозвуци у четвртинама разложено и истовремено у обиму две октаве – завршетак секстакордом.

ЛИТЕРАТУРА

- Јела Кршић: Клавирска читанка
- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лемоан: Дечје етиде оп. 37
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- Хендл: Избор композиција, редакција Јеле Кршић
- Избор сонатина I и II део
- Вера Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- Шуман: Албум за младе, оп. 68, избор
- Мајкапар: оп. 16, 24 лаке композиције
- Цилок: Прелиди у романтичном стилу (тежи).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- лествице и трозвуци по програму;
- осам композиција различитог карактера од чега 4 етиде;
- две полифоне композиције;
- једна цела сонатина. СМОТРА (крај I полугодишта)
- једна лествица;
- једна етида.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Једна полифона композиција.
2. Један став сонатине.
3. Један комад по избору.

Испитни програм се изводи напамет.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На првим часовима ученика треба упознати са кратким историјским развојем инструмента, начином функционисања механизма и саставним деловима клавира. Ученика треба правилно поставити за инструмент водећи рачуна о удаљености и висини клавирске столице у односу на инструмент.

Непосредан контакт почиње поставком руке на клавијатуру и извођењем првих тонова “портаменто” начином свирања, сваком руком посебно. Ученик постепено упознаје клавијатуру и нотно писмо.

Развијање унутрашњег слуха код ученика је веома важан задатак и корисно је налажење мелодија по слуху.

Сваки нови задатак потребно је остварити на високо професионалном нивоу, поштујући индивидуална својства сваког ученика, интелектуалне потенцијале, мотивисаност за самостални рад, уз јасно постављене захтеве. Упоредо радити на техничком и музичком развоју ученика и развијати његове слабије стране.

У раду са ученицима водити рачуна о различитим могућностима ученика у зависности од њиховог талента. Свако дело треба најпре правилно прочитати, објаснити, анализирати са свих страна и поставити високе уметничке захтеве. Добро припремљен ученик са већом сигурношћу и личним задовољством излази на јавно извођење. Педагог треба да одабере програм према могућностима сваког ученика, посебно водећи рачуна и о његовом нервном склопу и о физичким могућностима.

Међусобно поверење и поштовање личности и атмосфера сарадње на часу доприносе правилном и успешном развијању свих потенцијала које ученик поседује.

Основни циљ учења упоредног клавира за ученике соло певања је њихово оспособљавање за самостално праћење и анализирање не само облика композиције коју савлађују, него и за препознавање стила са свим његовим карактеристикама. Такође је неопходно да ученик, радећи на клавиранској композицији, уме да препозна основне хармонске токове, модулације, полифонију и друге музичке елементе, што ће му само помоћи да лакше савлада и разуме репертоар соло певања.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ (солфеђо и теорија музике - за ученике српског традиционалног свирања)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифоног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

І ЦИКЛУС (І и ІІ разред)

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Тоналитети Це, Ге, Еф-дур и а-мол, де-мол. Детаљна обрада. Лествично кретање и скокови у тонове тоничног трозвука, вођицу и субдоминанту. Обрада примера из литературе за дуваче. Певање каденци свих обрађених тоналитета.
- Примена ознака за темпо, динамику, артикулацију и фразирање. Двогласно певање мотива, двогласа бордунског типа и обрада неколико канона. Певање српских народних песама са текстом и солмизацијом.
- Припрема: е-мол. Певање лествице и каденце; примери из литературе; опажање тонова. РИТАМ
- Метричке врсте и ритмичке фигуре: тактови 2/4, 3/4, 4/4, 2/2, 3/8 и 6/8 (такт 6/8 без поделе јединице); фигуре дводелне поделе са паузама и луковима, основне фигуре четворделне поделе и пунктиране фигуре на две и једној ритмичкој јединици; синкопа.
- Равномерно читање у виолинском и бас кључу умереним и брзим темпом.
- Ритмичко читање на на утврђеним позицијама солмизационих слогова и читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.
- Мануелна репродукција. ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
- Опажање, интонирање и записивање појединачних и више тонова у обрађеним тоналитетима.
- Усмени мелодијско ритмички диктат, а писмени ритмички диктати (ритмички мотиви). Опажање метра, певаних песама са текстом.
- Интонирање интервала и тоничних квинтакорада у свим наведеним тоналитетима.
- Појмови и термини везани за нотно писмо, лествицу, интервале и трозвуке. Тон и тонске особине. Основни тонови и хроматски знаци. Интервали до октаве и постављање у линијском систему.
- Штимови лествица који се обрађују ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Теоријско упознавање са дурским лествицама до четири предзнака и молским лествицама а, де, е и це-мол
- Конструкција дурских и молских квинтакорада на основним тоновима обрађених лествица у првом разреду.
- Основне ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику из музичке литературе.

ІІ разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета обрађених у І разреду са тежим ритмичко-мелодијским склоповима..
- Поставка: е-мол, А-дур, це-мол, Де-дур. Транспоновање мотива.
- Припрема: упоређивање тоничних квинтакорада и тетрахорада, певање лаких мелодијских вежби у дуру и истоименом молу (а-А, Це-це, де-Де).
- Припрема: ге-мол, Бе-дур, ха-мол. Певање каденци наведених тоналитета.
- Технички део: хроматске скретнице и пролазнице ,уз хармонизацију на клавиру.
- Двогласно певање мотива, канона, једноставних примера и једногласне композиције са клавирском пратњом. Одговарајући примери из инструменталне литературе и националне музичке традиције.

РИТАМ

- Метричке врсте и ритмичке фигуре.
- Обновљање метричких врста и проширивање фигура четвороделне поделе - синкопа и пунктиране фигуре на ритмичкој јединици. Нове мере: 3/2 и 3/8.
- Триола у основним мерама 2/4 и 3/4, 4/4.
- Равномерно читање у виолинском, бас и тенор кључу (за инструменталисте који га користе). Парлато вежбе и читање одговарајућих примера из литературе.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова и мотива и њихово интонирање.
- Опажање апсолутних висина.
- Интонирање 2 до 3 мале терце у низу.
- Опажање и интонирање штимова обрађених тоналитета.
- Опажање и интонтирање дурског и молског трозвука из каденце и од основних тонова.
- Интонирање хроматских скретница.
- Опажање метричких врста преко песама са текстом.
- Ритмички диктати, кратки мотиви, писмени и мелодијски диктати из мелодике, усмено опажање мотива, а записивање појединачних тонова и мелодијско-ритмичких диктата.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- Све дурске и молске лествице које су обрађене. Упоредивање паралелних и истоимених лествица и њихових тоничних квинтакорада а-Це-це, де-Де-ха, ге-Ге-е, а-А итд. Изговор малих и великих терци у низу.
- Конструкција свих квинтакорада.
- Лествични квинтакорди у хармонском молу.
- Интервали до октаве и увод у обртаје интервала без врсте само имена.
- Нове ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
  1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака;
  2. Тест из теорије: лествице, интервали трозвуци, тетракорди;
  3. Усмени део:
    - мелодијски пример, тоналитети из градива I и II разреда;
    - парлато, виолински и бас кључ.

II ЦИКЛУС (III и IV разред)

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Обновљање утврђивање обрађених тоналитета из II разреда.
- Обрада: ха-мол, ге-мол, Бе-дур, фис-мол и Е-дур.
- Примена хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника на клавиру.
- Транспоноване мотива.
- Певање мелодија у дуру и истоименом молу - мутација
- Информативно: дијатонска модулација из дура на доминанту (Еф-Це-Еф итд.). РИТАМ
- Утврђивање обрађених метричких врста и ритмичких фигура, парлато, диктати, посебно триоле.
- Нове метричке врсте 9/8, 12/8, 5/8 и 7/8.
- Равномерно и ритмичко читање као и мануелно извођење ритма према наведеном градиву.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

- Опажање тонова мотива и двозвука у тоналитету, усмено и писмено.
- Опажање апсолутних висина – усмено и писмено.
- Опажање акорада из каденци обрађених тоналитета.
- Писмени ритмички диктат у оквиру градива и једноставни мелодијско-ритмички диктат. ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- Све дурске и молске лествице и лествични интервали у дуру и хармонском молу, тетракорди.
- Поставка прекомерног и умањеног квинтакорда, обртаји интервала и консонантних квинтакорада, доминантни септакорд и умањени септакорд.
- Проширивање знања из терминологије коришћењем инструменталне литературе.

IV разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Утврђивање свих обрађених тоналитета са тежим скоковима.
  - Обрада: Ес-дур, цис-мол, А-дур, еф-мол. Само теоретски Ха-дур, Фис-дур, бе-мол и ес-мол.
  - Транспоноване мотива, двогласни примери и композиције уз клавирску пратњу.
  - Информативно: модулације у паралелни и доминантни тоналитет.
  - Мутације - лаки мелодијски примери. РИТАМ
  - Квинтола, секстола и септола на ритмичкој јединици и триола на половини јединице.
  - Нове метричке врсте: 8/8 и 9/8, остали народни ритмови у примерима из музичког фолклора.
  - Парлато: читање примера из одговарајуће инструменталне литературе и инструктивне вежбе.
  - Примена умерено лаганих, умерено брзих и брзих темпа.
  - Познавање свих ознака које прате инструменталну литературу. Опажање интонирања диктати.
- #### ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ
- Опажање основних тонова и апсолутних висина у обиму – усмено и писмено.
  - Опажање штимова и њихово интонирање.
  - Интонирање и опажање доминантног и умањеног септакорда и њихово везивање за тоналитет.
  - Ритмички и мелодијски диктати у оквиру градива. ИСПИТНИ ПРОГРАМ
    1. Писмени део: диктат до четири предзнака.
    2. Усмени део:
      - мелодијска вежба тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
      - парлато, промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за I и II разред четворогодишње и I разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић: Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- Александровић: Солфеђо за IV разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотом сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступњеве; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица).

Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остале дисциплине, теорија, опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

РАСПОРЕД ГОДИШЊЕГ ГРАДИВА

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје, треба предвидети време за обнављање већ постављених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке, јер је и за мелодику и за ритам потребно одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) – а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице у питању треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати – после поставке – рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овome треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавање више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешном бележењу усмених и писмених диктата, а препознавање акорада ка развијању хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усвршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме, или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова, према усменом диктату наставника, треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику – табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма планирано је да се ради од II разреда. Дакле, опажање свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају, већ се изговарају абecedом или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овиме се убрзава рад на мелодици и диктатима.

МЕЛОДИКА

Новину представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе) приказивањем и теоријским тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденци, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У трећем и четвртом разреду, када ученици имају довољно усвојене функционалне односе, односно стабилне ступњеве, припрема и поставка следе непосредно једна из друге. Оне лествице које имају велики број предзнака савлађују се теоријски или упоређивањем, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, мануелно извођење, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида – парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање научног градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!).

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања. **ЗАДАЦИ**

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака - стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

IV разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:

- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада – принцип теста.

2. Усмени део:

- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику. ПРЕПОРУЧЕНА ЛИТЕРАТУРА
- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Д. Деспих: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака – преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа по диктату наставника (овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу, обележавање нотних трајања и пауза као и врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. У почетним разредима ће то бити

једноставна објашњења, а потом ће се усложњавати зависно од развоја схватања ученика и методске јединице. Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго, требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица. Већ у I разреду се може поставити принцип изградње дурских лествица: на познати горњи (доминантни) тетрахорд Це-дура додавањем навише тетрахорда са полустепеном на крају низа добија се Ге-дур лествица (квинтни круг навише) и супротан смер - од тоничног тетрахорда Це-дура спуштањем још једног тетрахорда са истим распоредом целих степена и полустепена добијамо Еф-дур (квинтни круг наниже). Хроматске промене основних тонова догађају се у смеру кретања - код лествица са повисилицама у горњем тетрахорду (вођица), а код лествица са снизивицама у доњем тетрахорду (субдоминанта).

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T-SD-D), у почетном разреду обрађивати каденцу хармонског мола. Обрадом свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абecedним изговором. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове треба обрадити у III разреду као и низање повисилица (последња повисилица – вођица) и снизивица (претпоследња снизивица – име тоналитета). У каснијим разредима упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвучима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.

Обрада интервала је предвиђена такође у почетним разредима. Најпре лествични интервали, и то именовањем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именована абecedом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.

Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорда, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молу ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу – квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење – усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, сектакорда и квартсектакорда.

Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и квинтакорде. MD₇ се везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу. Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.

У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене пеапе. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

ДВОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

(солфеђо и теорија музике - за ученике српског традиционалног певања)

СОЛФЕЂО

ЦИЉ

Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса.

ЗАДАЦИ

- Развијање музичких способности (музичке меморије, способности праћења мелодијског, полифног и хармонског тока).
- Развој читања, писања и схватања музике и музичког писма са развојем музичког мишљења.
- Усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати).
- Упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова.
- Осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности.

I ЦИКЛУС

I разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ МЕЛОДИКА

- Тоналитети: Це-дур, а-мол, це-мол, Ге-дур, Еф-дур. Обрада мутација Це-дур, це-мол.
- Транспоноване мотива тоничних квинтакорада у паралелне молске тоналитете а, е, де-мол. Каденце.
- Припрема: певање дурских и молских квинтакорада на основним тоновима у обрађеним тоналитетима.
- Обрада вокализе и соло песме.
- Певање лествица у паралелним терцама. Певање 10 српских народних песама и 5 канона. РИТАМ
- Тактирање и бројање. Мере: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 и 6/8.
- Нотне вредности од целе до шеснаестине ноте. Дводелна и четворделна подела ритмичке јединице (основне фигуре), синкопа-контртан и триола.
- Мануелна репродукција.
- Равномерно и ритмичко читање у виолинском и бас кључу.
- Ритмичко читање инструктивних примера на утврђеним позицијама солмизационих слогова и обрада примера из литературе са означеним темпом, агогиком, динамиком и артикулацијом. Темпа: Moderato, Andante, Allegro, Vivo, Adagio.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

- Опажање и интонирање у обрађеним тоналитетима.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда. Препознавање исписаних мелодијских и ритмичких мотива и њихово извођење и писмени ритмички диктат и усмени мелодијско-ритмички диктат.

СМОТРА (на крају школске године)

1. Писмени део: тест из теорије, лествице, интервали и консонантни квинтакорди.
2. Усмени део: мелодијска вежба (дијатонска, пређени тоналитети и парлато бас кључ).

II ЦИКЛУС

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

МЕЛОДИКА

- Обнављање и утврђивање тоналитета из I разреда. Обрада: Де-дур, де-мол, Еф-дур, еф-мол, а-мол, А-дур, Ге-дур, ге-мол, Бе-дур, е-мол, Е-дур, цис-мол и сви остали тоналитети до четири предзнака. Обрада 10 српских народних песама.
- Технички део: певање свих лествица до 7 предзнака. Секундно и терцно кретање. Певање тоничних квинтакорада, каденци и штимова.
- Двогласно певање кратких мотива и примера из литературе. Обрада канона и певање народних песама у два гласа.

РИТАМ

- Метричке врсте 2/2, 3/2, 9/8, 6/4, 6/16. А од народних ритмова 5/8, 7/8 и 9/8 преко певања народних песама.
- Ритмичке фигуре: триола у сукобу са пунктираном фигуром.
- Мануелна репродукција.
- Теже фигуре четвороделне поделе, паузе и лукови. Подела тродела у такту 6/8, сићилијана и тирана.
- Остале ритмичке фигуре само информативно. ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ
- Опажање и записивање тонова, интонирање мелодијских мотива.
- Опажање и интонирање интервала свих квинтакорада обртаја дурског и молског, доминантног и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање штимова.
- Опажање апсолутних висина a_1 - de_2 и од e_1 - a_1 .
- Писмени ритмички диктат, а усмени мелодијско-ритмички диктат. ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део: мелодијски диктат до два предзнака. 2. Усмени део:

- мелодијски пример до три предзнака;
- парлато, бас и виолински кључ.

ЛИТЕРАТУРА

- Пандуровић, Александровић и Јелић: Солфеђо за I и II разред четворогодишње и I разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Александровић и Јелић, Солфеђо за III разред четворогодишње и II разред двогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни дидактичко-методички поступци обухватају развијање звучних представа с нотном сликом, како за област мелодике, тако и за област ритма. Овим се наставним смером усклађује рад на диктатима с певањем и ритмичким читањем. Звучне представе су, по правилу, мелодијски примери (песме са текстом и примери из литературе), мелодијски мотиви (за транспоноване, ради учвршћивања скокова у поједине ступење; за певање увек у оригиналном тоналитету ради постављања боје тоналитета и за постављање метричких врста и ритмичких фигура) и, тек на трећем месту, лествични низови (распевавање ученика, ширење обима гласа, упознавање лествица). Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима или из нотног текста, наравно уз помоћ наставника, а и певањем солмизационим слоговима уз тактирање. Свака нова наставна област праћена је наведеним поступцима који се потом преносе на опажање појединачних и више тонова, ритмичких фигура, метричких врста и усмених мелодијско-ритмичких диктата.

Остали предмети као теорија музике (видети у дидактичко-методичким упутствима за овај предмет), опажање, интонирање са диктатом уско се повезују са наставним градивом из мелодике и ритма, нарочито у прва два разреда. За све годишње испите, шестогодишњег четворогодишњег и двогодишњег образовања испитне вежбе и задатке не пише предметни наставник, већ су истоветне за све ученике и задаје их актив наставника солфеђа.

Приликом планирања наставе за целу годину, полугодиште и тромесечје треба предвидети време за обнављање већ обрађених методских јединица, као и њихово даље разрађивање. После одређења када ће се припремати и поставити један тоналитет треба имати у виду то да се у последња два месеца школске године не постављају нове лествице. То исто важи и за ритмичке поставке јер и за мелодику и за ритам потребно је одређено време како би се звучне представе усвојиле и надоградиле новим захтевима (више скокова, тежи захтеви за ритмичко читање, примена вокалне и инструменталне литературе из градива тог разреда, писмени диктати, певање примера са листа) – а ради припремања ученика за што самосталније извођење и опажање музичког тока.

Када се у оквиру методске јединице планира ново градиво из ритма, треба користити певање у већ познатом тоналитету, а када је поставка нове лествице, треба користити познате ритмичке фигуре и метричке врсте. Ново градиво увек прати – после поставке – рад на препознавању, као најелементарнијем виду учења. Писмени диктати и певање са листа (без претходне припреме) следе касније, на другим часовима, као и приликом обнављања претходних поставки, али са већим захтевима. Тиме се гарантује постојање концентричних кругова, познатих у свим педагошким дисциплинама у школама општег образовања.

ОПАЖАЊЕ – ИНТОНИРАЊЕ – ДИКТАТИ

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици. Опажање појединачних тонова треба почети са неколико тонова (најбоље три) и то у једној до две октаве. Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим (до три октаве) с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала, односно препознавање два симулативно одсвирана тона која ученици најпре препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Препознавањем више тонова (уз примену ритмичких диктата) води ка успешним усменим и писменим диктатима, а препознавање акорада у развијање хармонског слуха.

Усмене диктате (мелодијске и ритмичке) ученици изводе групно и појединачно, нарочито непосредно после учињене грешке у певању или писању диктата. Певањем диктираног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усвршава техником рада на самодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера са табле и његовог записивања после брисања).

Интонирање тонова према усменом диктату наставника треба да се избегава (осим када се припрема неки детаљ). Треба користити нотну слику – табулатор јер се тако више везује звук са нотном сликом. Интонирање интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима. Као допуна ових поступака интонирају се акорди и од слободних датих тонова, али увек са именовањем тонова.

Диктати као резултат постављених звучних представа су обавезни на сваком часу. Писмене диктате не могу успешно да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивање вежби из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо читање и, нарочито, правилну ортографију.

Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Опажање апсолутних висина, област која је, као нова, уведена приликом конципирања претходних Наставних планова и програма, планирана је да се ради од II разреда. Дакле, увезбати опажање свих хроматских тонова од V до I ступња а-мола и де-мола, с тим да се опажени тонови не певају већ се изговарају абecedом, или записују. Даљи развој се преноси у средњу школу с тенденцијом проширивања регистра и убрзавања диктирања, али са обавезном паузом између сваке тонске висине. Овим се убрзава рад на мелодици и диктатима.

Новину у мелодици представља савлађивање лествица у неколико етапа. Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песме по слуху, учењем исте солмизацијом, опажањем диктираних тонова сличних кретању мелодије у песми (по узору на многе стране школе), приказивањем и теоријским

тумачењем лествице.

Поставка подразумева обнављање научене песме, утврђивање лествице абecedним изговором у секундама и терцама, изговором тоничног трозвука и каденце, препознавањем мотива, певањем инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савлађивањем једног канона. Опажање тонова и касније интервала и акорада из каденца, певање тежих примера из литературе и двогласних примера одвија се у облику обнављања тоналитета обично следеће године. Тада се утврђују нарочито тонови субдоминантне функције, али и остали тежи скокови. Ова фаза обраде тоналитета праћена је писаним диктатима, док је претходна базирана на усменим диктатима, од писмених је тражено записивање само појединачних тонова и више тонова.

У двогодишњој школи, за разлику од шестогодишње и четворогодишње, припрема и поставка следе непосредно једна иза друге. Оне лествице које имају велики број предзнака („упознају“) савлађују се теоријски, изводе се певањем лествица и каденце и илуструју се примером из литературе (Цис-дур на пример).

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере напамет и користе их за даљу поставку ритма. Она се одвија на следећи начин: препознавање мотива, извођење кратких ритмичких мотива са новим градивом, учење ритмичких примера без тонских висина, савлађивање ритмичких етида – парлато уз помоћ наставника ради правилног акцентовања, испитивање наученог градива, самостално извођење нових задатака са сличним садржајем, писмени диктати и читање примера из вокалне и инструменталне литературе.

Опажање врста такта стално прати рад на ритму и преноси се на записивање ритмичких окосница наших народних песама и игара.

Пре рада на парлату, али и касније (вежбе са променом кључа), користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савлађују континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке).

Етиде за ритмичко читање не смеју да личе на ритмичке задатке исписане на једној линији јер су оптерећене другим проблемима (темпо, карактер, фразирање, акцентовање и др.). Пожељно је обрадити мањи број задатака и савладати их, него на сваком часу ишчитавати нове вежбе неприродног садржаја, какав се не налази у уметничкој музици.

Домаћи задатак треба да садржи: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера за поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Неприхватљиво је давати домаће задатке који се односе на певање мелодијских вежби из уџбеника јер је то најнегативнији поступак, који негира оправданост наставе солфеђа. Њих ће ученици вежбати свирајући на свом инструменту.

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ

Теоријско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоријске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно певања. ЗАДАЦИ

- Упознавање музичких појмова и појава.
- Владање законитостима теорије музике.
- Остваривање функционалних задатака – стицање брзине у схватању тонских односа (лествице, интервали и акорди).
- Владање музичком ортографијом.

II разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Појмови и дефиниције
- Орнаменти.

ГРАДИВО

- Лествице: све дурске и молске лествице. Упоређивање истоимених тоналитета, као и паралелних. Упоређивање лествица удаљених за хроматски полустепен. Енхармонске лествице.
- Интервали и акорди: обртаји интервала, сложени интервали. Исписивање шифри основних интервала. Обртаји консонантних квинтакорада. Умањени и прекомерни квинтакорд без обртаја. Конструкција ових квинтакорада на истом тону. Лествични квинтакорди. Многостраност тонова. Мали дурски септакорд (иа доминанти) са обртајима. Умањени септакорд на VII ступњу у молу са разрешењем и полуумањени у дуру са разрешењем. Све врсте септакорада.
- Појмови и дефиниције: проширивање знања основним појмовима и познавање нових термина из области темпа, артикулације, агогике и ритма. Основни украси и фигуре (орнаменти).

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Писмени део:

- шифре интервала и акорада;
- исписивање предзнака појединих лествица;
- исписивање врсте интервала и акорада – принцип теста.

2. Усмени део:

- изградња интервала и акорада;
- ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику. ЛИТЕРАТУРА
- Дробни и Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Д. Деспих: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
- М. Тајчевић: Теорија музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака, преписивање примера из уџбеника и именовање исписаних нота и нотних записа, по диктату наставника, дакле, овладавање нотним писмом у виолинском и бас кључу (обележавање нотних трајања и пауза, врсте такта). Редослед нотних тонова, изговор солмизацијом и абecedом, успешно је савладан када ученици нижу све тонове узлазно и силазно од било ког почетног тона у секундама, а затим у терцама у обиму две октаве. Иако се квинтакорд теоријски обрађује у другом разреду, у првом разреду је предвиђена припрема како би се лакше усвојио кроз изговор терци и трозвука на главним ступњевима обрађених дурских лествица (каденца).

Све основне појмове: ступањ, степен, полустепен, предзнаци, тетрахорд, лествица, трозвук, каденца, такт, тактица, темпо и друго требало би исписивати на табли речима и нотном сликом, а и показивати и одсвирати на инструменту. Изградња тетрахорда од било ког основног тона и проналажење полустепена изванредна је вежба за схватање лествица. Увиђањем распореда целих степена и полустепена у тетрахорду ученици су спремни за теоријску изградњу свих дијатонских лествица.

Молске лествице се постављају као лествице са истим тоновима паралелног дура. Ради очувања и даљег учвршћивања већ претходно постављених хармонских функција (T–SD–D), одмах треба обрађивати и

каденцу хармонског мола. Обрадама свих врста молске лествице утврђује се доминантни тетрахорд абecedним изговором, а што је увод у опажање апсолутних висина. Изговарањем свих тонова доминантних тетрахорада молске лествице улази се у област хроматике. Промену у хармонском молу објаснити хармонским разлозима (дурска доминанта), а у мелодијском молу мелодијским разлозима (елиминисање прекомерне секунде).

Квинтне кругове, као и низање повисилица (последња повисилица – вођица) и снизилица (претпоследња снизилица – име тоналитета) треба, за разлику од шестогодишње и двогодишње школе, обрадити у овом разреду, а у каснијим разредима – у средњој школи – упоређивати, теоријски и звучно, истоимени дур и мол, паралелне лествице, лествице удаљене за хроматски полустепен и енхармонске лествице.

Препоручују се писмена вежбања: исписивање предзнака задате лествице у оба кључа, исписивање лествичног низа са предзвацима испред нота, препознавање лествице на основу исписаног низа (не увек од првог ступња), упоређивање лествичних тетрахорда, проналажење једног тетрахорда у више лествица и друго.

Обрада интервала такође је предвиђена. Најпре лествични интервали, и то именованем без врсте, а касније се врста интервала повезује са одређеним местом у лествици (на пример: велике терце на главним ступњевима у дуру). Веома је важно постављање интервала у линијски систем и његово брзо препознавање. Изградња интервала, именовање абecedом, исписивање интервала и коришћење шифри вежбају се усменим и писменим путем. Обртаје интервала, такође, треба вежбати усмено и писмено, а касније дефинисати ове појмове. Интервале сексту и септиму теоријски постављамо као обртај одговарајућих интервала. Умањене и прекомерне интервале приказујемо са разрешењем; у школи за основно музичко образовање приказујемо прекомерну кварту и умањену квинту и њихово проналажење у тоналитету.

Лествичне квинтакорде, који се испевавају у мелодици, требало би вежбати и усменим изговором (са повећањем брзине изговора). Када се обраде врсте квинтакорада, вежбати изградњу дурског и молског квинтакорда од истог тона (усмено и писмено вежбање, а и вежбање на инструменту). Може се теоријски поставити у умањени и прекомерни квинтакорд јер упоређивањем са дуром и молу ова поставка није тешка ученицима. Сваки квинтакорд се изговара и у својим обртајима, у низу – квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд (на овај начин ученици клавирског одсека свирају трозвук од прве године). Свесним прихватањем да један тон може бити основни тон, терца или квинта различитих квинтакорада уводимо ученике у хармонско мишљење – усмена и писмена вежбања изградње од истог тона, навише и наниже, квинтакорда, сектакорда и квартсектакорда.

Септакорди се лако усвајају након усмених и писмених вежбања за терце и “квинтакорде”, MD_7 се везује за доминанту дура и мола. Представљањем доминантног септакорда у линијском систему указати на положај тонике, подједнако удаљене од најнижег и највишег тона. Вежбање изградње доминантног септакорда и његових обртаја је усмено, писмено и на клавиру са разрешењем у одговарајући тонични трозвук. Исти поступак се користи код умањеног и полуумањеног септакорда. Остале септакорде такође постављамо у тоналитет и вежбамо бржу и тачнију изградњу. Хроматским променама појединих тонова у дуру (мол-дуру) и молу (хармонски и мелодијски мол) указујемо и на промену у врсти септакорда, као и квинтакорда.

У раду са ученицима све ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику требало би примењивати од прве научене песме. Учење ових ознака, са италијанским називима, без музичког садржаја не омогућава ученицима да упознају карактер композиције. Поступно усвајање ових термина, уз адекватан превод, помоћи ће ученицима да на одговарајући начин интерпретирају и препознају музички садржај.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ
ЗА ПРЕДМЕТЕ
У ОСНОВНОЈ МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика – солфеђо	
Дужина трајања школовања	6 година , 4 године, 2 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус /1,2,3разред/1,2разред/1разред	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Равијање музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>Интонирање мелодијских вежби у Дурским и молским лествицама до четири предзнака</p> <p>Равномерно читање ритма (парлато) у виолинском и бас кључу у свим простим, четвороделним и правилно сложеним дводелним тактова. Опажање, интонирање тонова из мелодике, препознавање и записивање ритмичких мотива, мелодијско- ритмички диктат једноставне фрактуре по двотактима; интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику.</p> <p>Теорија музике: дурске лествице до четири предзнака, а молске до два и ц-мол. Квинтакорди главних ступњева; интервали до октаве; утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.</p>	
Годишњи испит	<p>На крају првог циклуса ученици 3 раз. шестогодишњег, 2 раз.четворогодишњег школовања полажу испит, а 1 раз. двогодишње имају смотру.</p> <p>Писмени део: мелодијско- ритмички диктат у тоналитетима до два предзнака (без ученика двогодишњег школовања), тест из теорије: тетракорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд</p> <p>усмени део: мелодијска вежба (тоналитети пређени у првом циклусу); парлато: виолински и бас кључ пређено градиво првог циклуса.</p>	

Начин остваривања програма предмета:

Групни, теоретски и практични рад . Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ПОЈМОВИ И ДЕФИНИЦИЈЕ МНОГОСТРАНОСТ ТОНОВА ОРНАМЕНТИ	Музичка фраза, фразирање,агогика, артикулација, динамика,темпо с одговарајућим италијанским називима. Владање музичком ортографијом	Дробни и Васиљевић: Теорија музике	Константно прожимање са солфеђом,
ТОНАЛИТЕТИ	Лествице – теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полистепен и енхармонских лествица. ~~Поставка мол дуре. Поставки квинтакорда~~	Д. Деспић: Теорија Музике: М. Тајчевић: Теорија музике	индивидуалном наставом и групним музицирањем
ОБРАДА ИНТЕРВАЛА	Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.- Сложени интервали . Хроматске промене интервала и њихова разрешења Карактеристични лествични интервали		
ПОСТАВЉАЊЕ АКОРАДА	Трозвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.		

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика солфеђо	
Дужина трајања школовања	6 година , 4 године, 2 године	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус- /4,5,6разред /3,4разред /2 разред - солфеђо	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Равијање музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса. Оспособљавање ученика за наставак школовања у средњој музичкој школи, а истовремено и за самостално, аматерско бављење музиком, на нивоу основношколског знања и искуства.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	Интонирање мелодијских вежби у свим Дурским и молским лествицама кинтног и квартног круга; Интонирање хоматских скретница и пролазница, мутација. Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака. Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива. Примена пронеме кључа или два система. Народни ритмови (сложено- мешовити тактови); ритмичка јединица шеснаестина, дуола; метроритам. Опажање и интонирање пређеног градива; малог дурског и умањеног септакорда са разрешењем. Ритмички и мелодијски диктат	
Годишњи испит	Писмени део: мелодијски диктат до четири предзнака Усмени део: мелодијска вежба до четири предзнака: скретнице, пролазнице и мутација Парлато: промена кључа, биолински и бас, са свим ритмичким фигурама	

Начин остваривања програма предмета:

Групни, теоретски и практични рад . Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
МЕЛОДИКА	<p>Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије. Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације).</p> <p>Постизање вештине течног читања и писања нота у разним кључевима, брзог препознавања и разумевања најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања <i>Prima vista</i>).</p>	<p>В . Ц в е т к о в и ћ и Ј . Михаљица: солфеђо за четврти, пети и шести разред ше стогодишње о м ш ; П а н д у р о в и ћ , Алесандровић и Јелић: солфеђо трећи и четврти разред четворогодишње и други раз. Двогодишње омш.</p>	<p>Константно прожимање са главним предметом, теоријом музике и групним музицирањем</p>
РИТАМ	<p>Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива Примена промене кључа или два система Народни ритмови, Поли ритам</p>	<p>З. М: Васљевић: солфеђо ритам Б. Поповић: Солфеђо В. Јовановић: Солфеђо</p>	
ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКАТАТИ	<p>Опажање и интонирање комплетног обрађеног градива од првог разреда . Ритмички и мелодијски диктат.</p>		

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика теорија музике	
Дужина трајања школовања	6 година , 4 године, 2 године	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус/6 разред, 4 разред, 2 разред/ теорија музике	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Теоретско обједињавање свих музичких појмова и израза, као и повезивање теоретске наставе са солфеђом и наставом инструмента, односно соло певања	
Годишњи фонд часова:	35	Недељни фонд часова: 1
Обавезни минимум	Лествице: све дурске и молске Интервали и акорди: изгађивање, препознавање, означавање шифри. Многостраност тонова, Малидурски септакорд са обрајима Све врсте септакорда. Појмови и дефиниције из области темпа, артикулације, агогике и ритма.	
Годишњи испит	Писмени део: - шифре интервала и акорада; - Исписивање предзнака појединих лествица; Исписивање врсте интервала и акорада. Усмени део: изградња интервала и акорада; ознаке за темпо, динамику, артикулацију и агогику.	

Начин остваривања програма предмета:

Групни, теоретски и практични рад . Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ПОЈМОВИ И ДЕФИНИЦИЈЕ МНОГОСТРАНОСТ ТОНОВА ОРНАМЕНТИ	Музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима. Владање музичком ортографијом	Дробни и Васиљевић: Теорија музике Д. Деспић: Теорија Музике	Константно прожимање са солфеђом, индивидуално

<p>ТОНАЛИТЕТИ</p>	<p>Лествице – теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полистепен и енхармонских лествица. Поставка мол-дура. Лествични квинтакорди.</p>	<p>М. Тајчевић: Теорија музике</p>	<p>наставом и групним музицирањем</p>
<p>ОБРАДА ИНТЕРВАЛА</p>	<p>Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.- Сложени интервали . Хроматске промене интервала и њихова разрешења Карактеристични лествични интервали</p>		
<p>ПОСТАВЉАЊЕ АКОРАДА</p>	<p>Трозвуци и четворозвуци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Умањени, полуумањени и мали молски септакорд на одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.</p>		

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика / хор	
Дужина трајања школовања	6 година , 4 године	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус /4,5,6разред/3,4 разред/ -хор	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Анимирати и оспособити ученика за групно музицирање. Развијати перцепцију слушања осталих чланова. Развијање интонације и артикулације у складу са осталим члановима у групном раду и слушање других. Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	Обрада најмање три трогласне композиције различитих стилских епоха , укључујући и домаће ауторе.	

Начин остваривања програма предмета:

Групни, теоретски и практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ВОКАЛНА ТЕХНИКА	Вежбе дисања, вокализе за уједначавање боје гласова, певање канона, певање двогласних и трогласних композиција.	Вокализе различитих аутора	Константно прожимање са солфеђом, индивидуалном наставом (главним предметом) и групним музицирањем
МУЗИЧК И РАЗВОЈ	Упознавање музичких појмова и појава, различитих музичких епоха	Б. Черногоубов: канони и одабир вишегласних мелодија за дечје хоровае, Збирке песама за женске и дечје хоровае	

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика /	
Дужина трајања школовања	6 година , 4 године	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус /4,5,6разред/3,4 разред/ -оркестар, камерна музика	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Анимирати и оспособити ученика за групно музицирање. Развијати перцепцију слушања осталих чланова. Развијање интонације и артикулације у складу са осталим члановима у групном раду и слушање других. Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	Оркестар :Обрада најмање три крађа дела и једно дело у више ставова. Камерна музика : 2 композиције из периода барока и једно дело из осталих епоха Обавезни јавни наступи оркестра.	
Начин остваривања програма предмета:		
<i>Групни, теоретски и практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачењу упитства</i>		

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Увежбавање деоница, ритмичко и интонативно усклађивање.	Деонице из оркестарског програма	Константно прожимање са солфеђом, и теорије са индивидуалном наставом (главним инструментом).и
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Увежбавање фразирања и динамичке обраде. Упознавање музичких појмова и појава, различитих музичких епоха	По избору диригента три краће композиције различитог карактера	

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика /Клавир	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други, трећи / Клавир	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Упознавање ученика са инструментом и стицање основних вештина свирања на клавиру. Оспособљавање ученика за наставак школовања у другом циклусу.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 5 дурских лествица са трозвучима и 50 композиција по слободном избору.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 5 лествица са трозвучима, 5 етида (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 5 композиција по слободном избору, 3 полифоне композиције и једна цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 5 лествица са трозвучима, 4 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 4 композиције, по слободном избору, 3 полифоне композиције и 1 цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у првом и другом разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године, а у трећем један јавни наступ.	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда на крају првог и другог полугодишта има смотре. На крају првог полугодишта треба да изведе две композиције по слободном избору, а на крају другог полугодишта: Једна лествица, једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа) и две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик другог разреда на крају године има смотру са следећим програмом: Једна лествица, једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа) и две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик трећег разреда има на крају првог полугодишта смотру са следећим програмом: Једна лествица и две композиције, по слободном избору, а за годишњи испит: Једна лествица., једна етида, једна полифона композиција, један став из сонатине и једна композиција, по слободном избору</p>	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад . Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења и упутства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом. Овладавање основном техником свирања на клавиру – савлађивањем, на основном нивоу, свих врста техничких тешкоћа: репетиција, трилера, тремола, лествица, позиционих и ванпозиционих арпеђа и фигурација, дуплих нота, акорада, скокова и полифоније.	КЛАВИРСКЕ ШКОЛЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ: Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, Артоболевска и сличне. ЕТИДЕ И КОМПОЗИЦИЈЕ ВИРТУОЗНИХ ИЗВОЂАЧКИХ ТЕШКОЋА: Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 76, Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192, Черни: Етиде оп. 139, 849, Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192, Лемоан: Дечје етиде, оп. 37 и друге етиде или композиције виртуозних извођачких тешкоћа.	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела.	КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ: Чајковски: Дечји албум, оп. 39 Мајкапар: 24 лаке композиције, оп. 16 Гречанинов: Оп. 99 Шуман: Албум за младеж, оп. 68 Кабалевски: Оп. 30 Барток: Микрокосмос, I свеска С. Рајчић: Дечја збирка М. Тајчевић: За мале 3. Христић: Тачкице Бах: Мале композиције	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.

ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Интензиван и континуиран рад на развоју физиолошких и психолошких слуховних способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, навике размишљања у тонским представама (тонске контемплације) и потребе за изражавањем звуком (духовног слуха). Континуиран рад на свесном меморисању дела.	КОМПОЗИЦИЈЕ ВЕЛИКЕ ФОРМЕ: Сонатине и варијације: Ванхала, Плејела, Хаслингера, Бетовена, Дијабелија, Кулауа, Дусика, Хајдна, Клементија и других композитора.	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
---------------------------------	---	--	--

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика / Клавир	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус / Четврти, пети, шести разред/ Клавир	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на клавирском одсеку средње музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на клавиру, на нивоу основношколског знања и искуства	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит.</p> <p>Ученик четвртог разреда клавира мора савладати обавезан минимум од 4 лествице са трозвучима и 6 четворозвука, 4 етиде (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа), 4 композиције, по слободном избору, 3 полифоне композиције и 1 цела сонатина и став из сонатине или циклус варијација.</p> <p>Ученик петог разреда клавира мора савладати обавезан минимум од 5 ластвица са трозвучима, 6 четворозвука, 4 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 4 композиције, по слободном избору, 3 полифоне композиције, 1 цела соната или став из сонате и циклус варијација и 1 композиција домаћег аутора.</p> <p>Ученик шестог разреда мора савладати обавезан минимум од лествица по слободном избору, 4 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 4 композиције, по слободном избору, 3 полифоне композиције, 1 соната или став из сонате и циклус варијација и 1 композиција домаћег аутора.</p>	
Годишњи испит	<p>У четвртом разреду на годишњем испиту ученик клавира треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), један став из сонате и једну композицију, по слободном избору.</p> <p>У петом разреду на годишњем испиту ученик клавира треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), један став из сонате, једну композицију, по слободном избору и једну композицију домаћег аутора.</p> <p>У шестом разреду на годишњем испиту ученик клавира треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), један став из сонате, једну композицију, по слободном избору и једну композицију домаћег аутора.</p> <p>На смотри која се одржава крајем првог полугодишта ученици сва три разреда треба да одсвирају једну скалу и једну виртуозну етиду.</p>	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења и упутства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика) с посебним нагласком на даљем савлађивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања, у сврху постизања вишег ступња виртуозитета.	ЕТИДЕ И КОМПОЗИЦИЈЕ ВИРТУОЗНИХ ИЗВОЂАЧКИХ ТЕШКОЋА: Беренс: Етиде, оп. 61Черни: Етиде, оп. 849, оп. 299 и оп. 740Хелер: Етиде, оп. 47Крамер и Билов: ЕтидеЛешхорн: Етиде оп. 38и оп.66Мошковски: Етиде, оп. 18Друге етиде сличних извођачких тешкоћа.	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања. Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела. Оспособљавање за брзо препознавање и разумевање најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања Prima vista Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике. Развијање и профилирање естетских музичких критеријума	КОМПОЗИЦИЈЕ МАЛЕ ФОРМЕ: Шопен: Ноктурна у це-молу и цис-молу, оп. постх. и Полонеза у ге-молу, оп. постх. Шуман: Албум за младеж, оп. 68 Гр и г: Лирски комеди Кабалеовски: Дечје композиције Гречанинов: Оп. 99, Оп. 119, Оп. 123, Оп. 127. остакович: Игре лутака Казела: 11 дечјих комада Барток: Микрокосмос, III и IV свеска Бах: Мали прелудијуми, Двогласне инвенције, трогласне инвенције и поједини ставови из Француских свита Менделсон: Песме без речи Шуберт: Два скерца Прокофјев: Музика за децу и друга дела сличне извођачке тежине	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)

<p>ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца, савлађивањем вештине њиховог репродуковања на инструменту и стицањем сложенијег искуства у импровизовању пратње за певачку, гудачку или дувачку деоницу - функционалног у оквирма аматерске делатности, а, истовремено, довољног за евентуалан наставак школовања у средњој музичкој школи.</p>	<p>КОМПОЗИЦИЈЕ ВЕЛИКЕ ФОРМЕ: Моцарт: Бечке сонатине Бетовен: Соната оп. 49, бр. 2, Ге-дур Хајдн: Сонате, по избору Моцарт: Соната Це-дур, КВ 545, Соната Ес-дур, КВ 282 Бетовен: Соната оп. 49, бр. 1, ге-мол, Сонате Woo 47 (Ес-дур, еф-мол и Де-дур), оп. 79 Шуман: Соната оп. 118, бр. 2, Де-дур Моцарт: Сонате у Це-дуру (КВ 309 и КВ 330), у Еф-дуру (КВ 280 и КВ 332) Кабалевски: Варијације у Бе-дуру, оп. 40 Беркович: Варијације на Паганинијеву тему и др. Сонате и варијације сличне извођачке тежине.</p>	<p>Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)</p>
--	--	--	--

Наставни одсек / Група	Обавезни -класична музика / Гудачки инструменти	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други, трећи / Виолина, виола, виолончело	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Формирање психомоторне извођачке релације код ученика у којима водећу улогу има асоцијативни доживљај звучне материје. Постављање основа за разумевање значења и важности универзалних музичких изражајних средстава.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум за виолину од 3 дурске лествице са трозвучима; 20 вежбаца; 10 малих комада песмица ; за виолончело 10 кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура; 10 кратких песмица уз пратњу клавира.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум за виолину од 4 једнооктавне лествице; 6 етида са различитом проблематиком и 4 комада различитог карактера; за виолончело 10 етида различитог карактера технике; 10 комада различитог музичког садржаја са клавиром; лакша кончертина, концерти, сонате, сонатине, варијације.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум за виолину 4 лествице; 6 етида са различитом проблематиком; 4 комада различитог карактера; за виолончело 8 етида различитог карактера; 3 комада уз пратњу клавира; кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезно најмање два јавна наступа током године.	

Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда на крају првог и другог полугодишта има смотре. Ученик виолине треба да одсвира напамет <u>на крају првог полугодишта</u>2 композиције а ученик виолончела треба да одсвира следећи програм Скала Це –дур, Етиду „ Једна композиција, по слободном избору. На <u>крају другог полугодишта</u> ученик виолине треба да одсвира следећи програм: Једна лествица; Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); Две композиције, по слободном избору, а ученик виолончела треба да одсвира следећи програм: Једна лествица и трозвук, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева), Две композиције, по слободном избору</p> <p>Ученик другог разреда на крају године има смотру са следећим програмом за виолину: Једна лествица, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа); Две композиције, по слободном избору; за виолончело Једна лествица са трозвуком, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа), Две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик трећег разреда виолине има годишњи испит са следећим програмом: Једна лествица ;једна етида одговарајуће тежине; Два комада различитог карактера, варијације или кончертино ,а ученик виолончела има годишњи испит са следећим програмом: Скала са трозвуком и потезима (минимум 3 потеза),2 етиде различитог карактера.,Комад са клавиром или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације.</p>
----------------------	--

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом. Поставка леве и десне руке и њихово прилагођавању инструменту. Рад на добијању звука, интонацији и ритму. Усвајање основне поделе гудала и усвајање основних потеза. Упознавање са различитих односима у оквиру квартног хвата Упознавање са позицијама. Даљи развој извођачког апарата.	Почетне школе свирања за виолину и виолончело различитих аутора Љ. Степановић ;Д. Марковић; Денеш, Регер и Немет; М. Симић; И. Мардеровски; Сато; Ф. Антал; Гардијан; Пејшик:	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Формирање музичко- слушних представа. Почетни рад на развијању музичке фантазије. Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо. Упознавање са значењем основних динамичких ознака. Свесно меморисање	Збирке комада различитих аутора: Гарлицки, Родионов, Уткин А. Волчков, Хрестоматија за виолончело I- III	Гл. инструмент – прожимање са солфеђом и поз. примерима из природе

<p>ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>Свирање песмица различитог карактера квалитетним тоном интонативно тачно, ритмички прецизно. Усавршавање вештине читања нота сциљем успостаљања рајне навике. Примена научених ознака за темпо</p> <p>Наставак рада на развијању музичке фантазије буђењем интересовања за креативно музичко изражавање</p>	<p>Велике форме -кончертина иконцерти: Вивалди: Це-дур; Бревал: Це-дур или Де-дур С. Мах: Лаки кончертино П. Николић: Кончертино Ге-дур Кихлер: Кончертино Ге-ду 1,2,3 Ромберг: е-мол или Еф-дур; Хук: Ге-дур; Бревал: Це-дур.</p>	
--	--	--	--

Наставни одсек/ Група	Обавезни -класична музика / гудачи	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред /Предмет	Други циклус / Четврти, пети, шести разред/ виолина ,виола, виолончело	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на гудачком одсеку средње музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на гудачким инструментима, на нивоу основношколског знања и искуства	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова:2
Обавезни минимум	<p>На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит.</p> <p>Ученик четвртог разреда виолине има минимум од 4 дурске двооктавне лествице у позицији са разлагањима по Грегоријану; 8 етида са различитом проблематиком; 4 комада различитог карактера; једна велика форма: став из концерта, кончертина, сонате или тема с варијацијама. Ученик виолончела има обавезни минимум од: 8 етида различитог карактера; 3 комада уз пратњу клавира; Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.</p> <p>Ученик петог разреда виолине има минимум од 2 двооктавне дурске и молске лествице са разлагањима са променом позиција по Грегоријану; 8 етида различите проблематике; 2 комада различитог карактера; 1 велика форма: став из концерта или варијације. Ученик виолончела има обавезни минимум од 6 етида различитог карактера; 2 комада различитог карактера уз клавир; кончертино или концерт, соната, варијације. Ученик шестог разреда виолине има обавезни минимум: 5 лествица кроз 3 октаве са розвучима; 6 етида; 4 комада и 2 велике форме, а ученик виолончела има обавезни минимум од 6 етида различитог карактера; 2 комада уз пратњу клавира различитог карактера; Кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације; Бах: I свита за соло виолончело (3 става, Менует I и II, Куранта, Жига).</p>	

Годишњи испит	<p>У четвртном разреду на годишњем испиту ученик виолине треба да одсвира напамет: Једна двооктавна лествица у позицији са разлагањима по Грегоријану. Две етиде са различитом проблематиком. Једна велика форма: став из концерта или тема с варијацијама Ученик виолончела треба да одсвира напамет: Скала са трозвуком и потезима (минимум 5 потеза). Две етиде различитог карактера. Комад са клавиром или II и III став концертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате.</p> <p>У петом разреду на годишњем испиту ученик виолине треба да одсвира напамет: Једна лествица кроз две октаве са променом позиција и разлагањима по Грегоријану. Две етиде са различитом проблематиком. Један став концерта. Ученик виолончела треба да одсвира напамет Скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези. етиде различитог типа технике. Комад уз пратњу клавира. Барокна соната 2 става. Кончертино, концерт I или II и III став, или варијације или соната или сонатина.</p> <p>У шестом разреду на годишњем испиту ученик виолине треба да одсвира напамет следеће: Једна лествица кроз три октаве са разлагањима по Грегоријану.. Две етиде са различитом проблематиком. Један комад. Један став концерта. Ученик виолончела треба да одсвира напамет следеће: Скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвуци, потези. Терце и сексте кроз две октаве. Једна етида. Бах: један став. Комад уз пратњу клавира. Барокна соната, два става. Кончертино или концерт – I или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина.</p>
----------------------	---

Начин остваривања програма предмета:

Настава се изводи индивидуално и према садржајима је практична настава уз теоретска објашњења.

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата до постизања оптималног квалитета у односу на предиспозиције појединца Оспособљавање за самостално учење и вежбање	Збирке техничких вежби и етида различитих аутора: Волфарт: 60 етида, оп. 45, Кајзер: 36 етида, оп. 20, I свеска Грегоријан: Скале, Мазас: Етиде оп. 36, I свеска, Симић: IV свеска, Ф. Антал: IV свеска, И. Мардеровски: Избор етида Доцауер: 113 етида, Шома: Избор етида, Хрестоматија, С. Ли: Мелодијске етиде	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем

<p>МУЗИЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања.</p> <p>Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.</p> <p>Оспособљавање за брзо препознавање и разумевање најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања Primavista</p> <p>Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике. Развијање и профилирање естетских музичких критеријума</p>	<p>Мале форме у збиркама различитих аутора Бакланова: Сонатина Бе-дур Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска Хрестоматија за III - IV разред</p> <p>Данкла: Варијације Бакланова: Варијације А. Комаровски: Варијације О. Шевчик: Композиције за виолончело Хрестоматија IV, V, VI</p>	<p>Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем</p>
-----------------------	---	---	--

<p>ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>Учествовање ученика у раду оркестра, камерних састава и осталих облика групног музицирања Стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу..</p>	<p>Велике форме различитих аутора А. Јаншинов: Кончертино оп. 35 Кихлер: Кончертино у стилу Вивалдија Де-дур Л. Портноф: Кончертино а-мол Хубер: Кончертино Еф-дур Бакланова: Кончертино де-мол Ридинг: Кончертино Ге-дур Комаровски: Концерт А-дур Вивалди: Концерт Де-дур, I став А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став А. Вивалди: Концерт а-мол, I став О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 25 О. Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24 Бревал: Еф-дур или А-дур; Бодио: Це-дур; Зокарини: Де-дур или А-дур; Вивалди: а-мол. Сонате: Вивалди: е-мол или а-мол; Марчело: Еф-дур или е-мол; Ромберг: Бе-дур; Јордан: Варијације а-мол.</p>	<p>Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем</p>
--	--	--	--

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика/ Дувачки инструменти	
Дужина трајањашколовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други, трећи / флаута	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за бављење музиком на нивоу основношколског знања и наставак школовања у седњој музичкој школи.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум: вежбе и етиде сличног садржаја и тежине прилагођене узрасту почетника.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум вежбе и етиде сличног садржаја и тежине прилагођене узрасту почетника.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум : техничкевежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у свакомразредуимаобавезнанајмање два јавна наступа током године.	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда на крају другог полугодишта има обавезну смотру:</p> <p>1 лествица напамет</p> <p>1 етида</p> <p>1 композиција по слободном избору –напамет</p> <p>Ученик другог разреда на крају године има смотру са следећим програмом :</p> <p>1 лествица напамет</p> <p>1 етида</p> <p>1 композиција уз пратњу клавира по слободном избору – напамет</p> <p>Ученик трећег разреда има годишњи испит са следећим програмом:</p> <ol style="list-style-type: none"> дурска и молска лествица етиде различитог карактера <p>1 дело уз пратњу клавира – напамет</p>	
Начин остваривања програма предмета:		
<i>Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у упитства</i>		

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом. Вежбе дисања и унаређивање дисајног апарата. Рад на добијању звука, интонацији и ритму..	Мојс : Флаутиста почетник св.1-3 Гобер :Комплетна метода за флауту Димитријевић Школа за флауту	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Формирање музичко- слушних представа. Почетни рад на развијању музичке фантазије. Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо, динамику и артикулацију. Рад на свесном меморисање. Упознавање на ишеструком применио лауте у оркестру, камерним саставима и солистичким наступима.	Хрестоматија 1 за флауту Телеман :Менует 2 из свите у а молу	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Свирање песмица различитог карактера квалитетним тоном интонативно тачно, ритмички прецизно. Усавршавање вештине читања нота с циљем успостаљања трајне навике. Наставак рада на развијању музичке фантазије буђењем интересовања за креативно музичкко изражавање.	Николић :Андантино Дусек : Менует	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.

Наставни одсек/ Група	Обавезни -класична музика/дувачки инструменти/ флаута	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус / Четврти, пети, шести разред/ флаута	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања у средњој школи профил – музички извођач – флаутиста, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на флаути, на нивоу основношколског знања и искуства	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит.</p> <p>Ученик четвртог разреда флауте има минимум :техничке вежбе, етиде, комаде и соната сличног садржаја и тежине</p> <p>Ученик петог разреда флауте има минимум : техничке вежбе, етиде, комаде и соната сличног садржаја и тежине</p> <p>Ученик шестог разреда флауте има минимум: техничке вежбе, етиде, комаде и соната сличног садржаја и тежине</p>	
Годишњи испит	<p>У четвртом разреду на годишњем испиту ученик треба да одсвира напамет једнудурску и једну молску лествицу са трозвучима у осминама и шестнаесинама; две етиде различитог карактера, једно дело уз пратњу клавира напамет.</p> <p>У петом разреду на годишњем испиту ученик треба да одсвира: Једна дурску и једну молску лествицу са трозвучима у осминама и лаганим шестнаесинама - напамет, две етиде различитог карактера, једно дело уз пратњу клавира напамет.</p> <p>У шестом разреду на годишњем испиту ученик флауте треба да одсвира једна дурску и једну молску лествицу молску лествицу са трозвучима ,доминантним и умањеним септакордом у шестнаесинама, хроматику – напамет, две етиде различитог карактера, једно дело уз пратњу клавира напамет.</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

*Навести на који начин се реализује наставни процес (индивидуално или групно), да ли је у питању практична настава- теорија;
Специфичности везане засадржај наставног предмета(Да ли се настава реализује кроз теорију, практичну наставу*

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Наставити рад на даљем усавршавању извођачког апарата до постизања оптималног квалитета у односу на предиспозиције појединца Оспособљавање за самостално учење и вежбање	Мојс: Флаутиста почетник – до краја Димитријевић Школа за флауту Гариболди : 20 малих тида	Константно прожимање са солфеђом, и групним музицирањем
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Наставак рада на развијању музичке фантазије и осећаја за музику. Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела. Усвајање основних знања из области музичке теорије. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике	Поп: Арабела Келер : Мазурка Мојс: Сарабанда Мусорски : Гопак	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Учествовање ученика у раду оркестра, камерних састава и осталих облика групног музицирања. Стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу.	Телеман : Соната Ф дур Вивалди Концерт бр.5 оп 10 Келер Романса Глук Арија из опере Орфеј Форе Сичилианно	Константно прожимање са солфеђом и групним музицирањем

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика / Гитара	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други, трећи / Гитара, тамбура и мандолина	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на трзачком одсеку инструменти гитара, тамбура и мандолина, музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на овим инструментима, на нивоу основношколског знања и искуства.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од четири лествице у првој позицији; четири етиде; три комада</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 4 лествица кроз 2 октаве, 4 етида (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 3 композиције по слободном избору.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 4 лествица кроз две октаве, 4 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 3 композиције, по слободном избору.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у првом и другом разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године, а у трећем један јавни наступ.	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда на крају првог полугодишта на смотри треба да изведе две композиције по слободном избору, а на крају другог полугодишта: Једна лествица, једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа) и две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик другог разреда на крају године има смотру са следећим програмом: Једна лествица, једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа) и две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик трећег разреда има испит на крају другог полугодишта једна лествица, једна етида и две композиције по слободном избору.</p>	
Начин остваривања програма предмета:		
<i>Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења и упутства</i>		

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање хваталке закључно са седмом позицијом кроз вежбање позиционих вежби за четврту, пету и седму позицију. Увођење типских двооктавних лествица у новим позицијама са детаљним образложењем промене позиције и почетком рада на ритмичким варијантама. Свирање лествичних интервала у спором темпу. Постављање технике вибрата. Рад на постави великог баре хвата. Рад на одвајању мелодије и пратње помоћу различите динамике и различитих врста удара.	ЛИТЕРАТУРА Ј. Јовичић: Школа за гитару, I и II део Ј. Јовичић: Избор лаких етида за гитару Х. Сагрерас : Лекције за гитару Шира литература по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације, акцентуације и инструментације) и изградња способности њихове адекватне стилске употребе у процесу извођења музичког дела. Једноставна анализа композиција које се раде уз образложење карактера.	В. Андре: Збирка композиција за гитару	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Интензиван и континуиран рад на развоју физиолошких и психолошких слуховних способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, навике размишљања у тонским представама (тонске контемплације) и потребе за изражавањем звуком (духовног слуха). Континуиран рад на свесном меморисању дела.	Д. Богдановић: Шест дечјих комада Шира литература по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика / гитара	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус / Четврти, пети, шести разред/ гитара, тамбура и мандолина	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на трзачком одсеку инструментима гитара, тамбура имандолина, музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на овим инструментима, на нивоу основношколског знања и искуства	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају четвртог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит. од 2 лествице кроз три октаве, 4 етиде (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа), 3 композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик петог разреда мора савладати обавезан минимум од 2 лествице кроз три октаве са интервалима, 4 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 3 композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик шестог разреда мора савладати обавезан минимум од две лествице по слободном избору, 2 етиде (или композиције виртуозних извођачких тешкоћа), 2 композиције, по слободном избору, 1 полифоне композиције, 1 соната или став из сонате и циклус варијација.</p>	
Годишњи испит	<p>У четвртог разреда на годишњем испиту ученик треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), и једну композицију, по слободном избору.</p> <p>У петом разреда на годишњем испиту ученик треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), једну композицију, по слободном избору .</p> <p>У шестом разреда на годишњем испиту ученик треба да одсвира: Једну полифону композицију, једну етиду (или композицију виртуозних извођачких тешкоћа), један став из сонате, једну композицију, по слободном избору.</p> <p>На смотри која се одржава крајем првог полугодишта ученици сва три разреда треба да одсвирају једну скалу и једну виртуозну етиду.</p>	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења и упутства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	<p>Даљи рад на употпуњавању стеченог знања. Рад на легатима за леву руку. Рад на промени позиције и скоковима за леву руку. Даљи рад на украсима – двоструки предудар, мордент, пратрилер. Рад на артикулацији и детаљна контрола трајања тонова. Вежбе за баре и вежбе за истезање. Рад на тремоло техници. Усавршавање украса – трилер. Рад на октавним флажолетима и на разним врстама ефеката (тамбора, пициката, ефекат добоша и др.). Рад на штимовању инструмента.</p>	<p>ЛИТЕРАТУРА Ј. Јовичић: Школа за гитару II и III део В. Андре: Збирка композиција за гитару X. Сагрерас: Лекције за гитару М. Ђулијани: 120 арпеђа, оп. 1 Ф. Сор: Етиде, оп. 31/I и II Ј. А. Логи: Партита Ј. Дауланд: Лаки комади Д. Богдановић: Шест дечјих комада Шири литература по избору наставника</p>	<p>Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)</p>
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	<p>Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогичне међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања. Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела. Оспособљавање за брзо препознавање и разумевање најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања Prima vista Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике. Развијање и профилирање естетских музичких критеријума</p>	<p>Ј. Јовичић: Школа за гитару, III, IV и V део – само делови предвиђени програмом и прилагођени способностима ученика Ј. Јовичић : Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније В. Андре: Збирка композиција за гитару Ф. Карули: Сонате М. Ђулијани: Сонатине Ф. Сор и Сеговија: 20 етида Шири литература по избору наставника</p>	<p>Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)</p>

ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца, савлађивањем вештине њиховог репродуковања на инструменту и стицањем сложенијег искуства у импровизовању пратње за певачку, гудачку или дувачку деоницу - у оквирма аматерске делатности, а, истовремено, довољног за наставак школовања		Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем (хор, камерна музика)
---------------------------------	--	--	---

Наставни одсек/ Група	Обавезни -класична музика / Хармоника	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред / Предмет	Први циклус / Први, други, трећи разред / Хармоника	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Упознавање са инструментом и деловима инструмента. Овладавање поставком инструмента. Овладавање техником интерпретације и основним врстама артикулације. Стицање основних елемената музичке писмености. Развијање стваралачко – извођачких способности код појединца.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 2 дурске лествице Це-дур и Ге-дур; 30 техничких вежби-етида са различитим техничким захтевом; 8 комада – песмица.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 4 дурске лествице Це-дур, Ге-дур-Де-дур и Еф-дур; 15 техничких вежби-етида са различитим техничким захтевом; шест композиција различитих епоха и садржаја.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од 2 дурске и 2 молске лествице; 10 техничких вежби-етида са различитим техничким захтевом; пет композиција различитих епоха и садржаја.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда у току школске године има обавезу да свира на две смотре. На крају првог полугодишта две композиције по слободном избору. На крају школске године: Једна лествица, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева), Две композиције, по слободном избору</p> <p>Ученик другог разреда у току школске године има обавезу да свира на две смотре. На крају првог полугодишта две композиције по слободном избору. На крају школске године: Једна лествица, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева), Две композиције, по слободном избору</p> <p>Ученик трећег разреда у току школске године има обавезу да свира на смотри на крају првог полугодишта две композиције по слободном избору. На крају школске године на годишњем испиту: Једна лествица, Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева), Две композиције, по слободном избору.</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Настава се изводи индивидуално. Избор композиција у циљу савладавања градива прилагођавамо сваком ученику индивидуално у складу са његовим афинитетима, склоностима и способностима Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера не заборављајући дидактичке принципе рада

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом и деловима инструмента. Овладавање поставком инструмента. Овладавање техником интерпретације и основним врстама артикулације. Оспособљавање за самосталност у раду. Интензиван рад на развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа. Оспособљавање за самостално учење и вежбање. Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање што комплетнијом и лежернијом интерпретацији на инструменту. Треба стремити подизању темпа у композицијама где се то очекује од извођача кроз што уједначенији штрих обе руке. Употреба регистара треба да буде правилна у односу на поједине музичке и техничке захтеве.	В. В. Терзић: Школа за хармонику; I, II и III свеска; З. Ракић: Хрестоматија за хармонику; З. Ракић: Хармоника за I, II и III разред основне музичке школе; А. Факин: Школа за хармонику, I, II свеска;	Константно прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Стицање основних елемената музичке писмености. Развијање осећаја за фразу, музички облик, карактери стил композиције. Упознавање метрике и ритма. Разни комади и једноставне цикличне композиције су потребне за почетни развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје као и концентрације код ученика. Рад на поступку свесног меморисања музичког дела. Рад на развијању музичког укуса, слуха и музичког начина мишљења. Продубљивање осетљивости на лепоту звука, доследним радом на усавшавању извођачке вештине „певања” на инструменту.	З. Ракић: Композиције за хармонику; Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I и II свеска; Л. Међери: Избор композиција за хармонику, I и II свеска	

<p>ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>Ученика усмеравамо ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста.. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу његовог узраста и могућности. Учествовање ученика устицању искуства самосталног, јавног наступа. Наставак рада на развијању музичке фантазије буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.</p>	<p>З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 1,2, 3 разред, 1. и 2. св.; М. Барачков: Избор композиција за хармонику, I и II свеска;</p>	
--	---	---	--

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика / Хармоника	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус / Четврти, пети, шести разред / Хармоника	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на одсеку хармонике средње музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење свирањем на хармоници, на нивоу основношколског знања и искуства	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова:2
Обавезни минимум	<p>На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит.</p> <p>Ученик четвртог разреда има минимум од 4 дурске и 4 молске лествице;8 техничких вежби-етида са различитом проблематиком; 4 композиције различитих епоха и садржаја;једна циклична композиција.</p> <p>Ученик петог разреда има минимум од 4 дурске и 4 молске лествице;8 етидаса различитом проблематиком; 4 композиције различитих епоха и садржаја;једна циклична композиција. Ученик шестог разреда има минимум од 4 дурске и 4 молске лествице;6 етидаса различитом проблематиком; 4 композиције различитих епоха и садржаја;једна циклична композиција.</p>	
Годишњи испит	<p>У четвртом разреду на годишњем испиту ученик треба да одсвира напамет:Једна лествица (четвртина = 76). Једна етида. Једна полифона композиција. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.</p> <p>У петом разреду на годишњем испиту ученик треба да одсвира напамет:Једна лествица (четвртина = 84). Једна етида. Једна полифона композиција. Једна циклична композиција.</p> <p>У шестом разреду на годишњем испиту ученик треба да одсвира напамет:Једна лествица. Једна етида. Једна полифона композиција. Једна циклична композиција. Једна композиција виртуозног карактера.</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Настава се изводи индивидуално. Избор композиција у циљу савладавања градива прилагођавамосваком ученику индивидуално у складу са његовим афинитетима, склоностима и способностима. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих, односно сложенијих примера незаборављајући дидактичке принципе рада Разникамади и једноставне цикличне композиције су потребне за почетни развој музичке маште, с мисла за облик и тонске боје као и концентрације код ученика. Употреба регистара треба да буде правилна у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената чак и код најједноставнијих примера школске литературе је важно за формирање комплетне музичке личности ученика на нивоу у његовог узраста и могућности.

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за одговарајуће поступно напредовање и овладавање што комплетнијом и лежернијој интерпретацији на инструменту. Треба стремити подизању темпа у композицијама где се то очекује од извођача кроз што уједначенији штрих обе руке.. Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха даљим усложњавањем тешкоћа. Оспособљавање за самостално учење и вежбање	В. В. Терзић: Избор етида и композиција, I, II и III свеска; З. Ракић: Хрестоматија за хармонику; А. Факин: Школа за хармонику, III св.; З. Ракић: Хармоника за 4. Разред осн. Муз. школе	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и групним музицирањем

<p>МУЗИЧК И РАЗВОЈ</p>	<p>Упознавање са основним елементима форме. Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела. Наставак рада на развијању музичког слуха и музичког начина мишљења. Ученика се усмеравамо ка квалитетнијој литератури и слушању одговарајућих композиција на нивоу узраста. Продубљивање осетљивости на лепоту звука, доследним радом на усавршавању извођачке вештине „певања” на инструменту. Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера. – Стално усвајање нових знања из области музичке теорије и историје. Даљи рад на оспособљавању ученика за самостални рад код куће. Оспособљавање за брзо препознавање и разумевање најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања. Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике. Развијање и профилирање естетских музичких критеријума.</p>	<p>З. Ракић: Композиције за хармонику; Л. Међери: Избор композиција за хармонику, II свеска; М. Барачков: Избор композиција за хармонику, Пи III свеска; А. Факин: Марљиви хармоникаш; Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III свеска;</p>	
<p>ИНСТРУМЕНТАЛНИ О-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ</p>	<p>. Транскрибоване композиције старих мајстора користе се за упознавања ученика са различитим стиливима кроз дела највећих композитора. Радна полифоним, пре свега транскрибованим делима. Учествовање ученика у раду оркестра, стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу.</p>	<p>З. Ракић: Албум за младе; М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III свеска; З. Вукосавић: Избор композиција за 4, 5 и 6. разред</p>	

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика / харфа	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други и трећи / харфа	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика да овлада основном техником свирања инструмента. Правилно држање инструмента Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе. Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије. Познавање инструмента, поставка тела, нотно описмењавање, упознавање стила, оспособљеност за наставак школовања. Развијање навика редовног вежбања и посете концертима.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум дурске лествице до 2 предзнака - кроз једну октаву са трозвуком; 4 до 6 етида; 3 до 5 комада.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; три до четири етиде; четири до шест комада.</p> <p>На крају трећег разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве; четири до пет етида; три до пет комада од којих обавезно један став сонатине.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године са по две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору.	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда СМОТРА (на крају првог полугодишта): Две композиције, по слободном избору. Два обавезна јавна наступа током године: - По две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору. СМОТРА (на крају школске године): Једна лествица. - Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева). - Две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик другог разреда на крају другог полугодишта : Једна лествица. - Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа). - Две композиције, по слободном избору.</p> <p>Ученик трећег разреда на крају другог полугодишта има испит са следећим програмом: Скала кроз три октаве у шеснаестинама, четворозвук, доминантни септакорд. Једна етида. I став сонатине. Комад.</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад. Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења уопитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	<p>Упознавање са инструментом. Усвајање правилне поставке леве руке и десне руке. Усвајање техничких вежби за десну руку. Извођење ритмичких вежби. Упознавање инструмента.</p> <p>Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске до два предзнака.</p> <p>Вежбати прецизно – ритмички и тонски, трозвук разложено и секо – кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другомполугодишту</p>	<p>Поцоли: Етиде Бокса: Етиде Хаселман: Мали комади Бокса: Комади Гранђани: Мали комади Рубин: Почетна школа харфе Надерман: Етиде бр. 10, 11 Хаселман: Успаванка Мала свита Гедике: Соната Ге-дур Гречањинов: Мазурка Л. Вуд: Руска успаванка С. Мекдоналд: Комади Гроси: техничке вежбе Х. Реније: Техничке вежбе Дусек: Сонатина бр. 2 и бр. 1, I став Надерман: Сонатина бр. 2, II став Реније: Гавота Хаселман: Меланхолична серенада</p>	<p>Главни инструмент – прожимање са солфеђом.</p>
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	<p>Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености.</p> <p>Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима. Препознавање различитости и поређење сопственог свирања са интерпретацијом других.</p>	<p>Рубин, Парфенов, Гроси и Поцоли: Избор из почетних школа за харфу Хрестоматија I, избор комада</p>	

ИНСТРУМЕНТАЛНО- ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Свирање песмица различитог карактера квалитетним тоном, ритмички прецизно. Усавршавање вештине читања нота с циљем успостаљања радне навике. Наставак рада на развијању музичке фантазије буђењем интересовања за креативно музичко изражавање	Рубин, Парфенов, Гроси и Поколи: Избор из почетних школа за харфу Избор других композиција у складу са способностима детета	
-------------------------------------	--	---	--

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика / харфа	
Дужина трајања школовања	6 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Други циклус / четврти, пети и шести / харфа	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање за свирање сложених артикулација и реализацију већих техничких захтева на инструменту. Даље развијање техничких и музичких способности ученика, обрада флажолета, као и разрада позиција технике свирања арпеђа, као и разрада главних орнамената (предудар, мордент, пралтрилер, групето, трилер). Свирање кратких мелодијских вежби за увежбавање артикулације и динамике. Развијање психомоторике – ментални и физички склад у складу са индивидуалним узрастом. Свирање четворогласних трозвука и доминантног септакорда, хармонски и разложено кроз три октаве.Коришење клизања палца и четвртог прста, флажолета, етуфе, арпеђа.Свирање композиција различитог стила.Оспособљавање за свирање на јавним наступима, испиту или такмичењу.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају четвртог разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима:лествице, арпеђа, прсне вежбе;4–5 етида;1 сонатина;4–5 комада.</p> <p>На крају петог разредасве лествице;3 до 5 етида;2 сонатине;3 до 4 комада.</p> <p>На крају шестог разредаскале, арпеђо, прсне вежбе;3 до 5 етида;1 сонатина;4 комада.</p>	
Обавезни јавни наступ	Током године ученик има обавезу да наступи на 2 јавна часа	
Годишњи испит	<p>Ученик четвртог разреда на крају године има испит са следећим програмом :Једна лествица и арпеђа.Једна етида. Једна сонатина. Једна комад.</p> <p>Ученик петог разреда на крају године има испит са следећим програмом 1 лествица са арпеђима.1 етида.1 сонатина или тема с варијацијама. 1 комад. Програм се изводи напамет.</p> <p>Ученик шестог разреда на крају године има испит са следећим програмомЈедна лествица са арпеђима. Две етиде различитог карактера.Једна сонатина. Једна композиција аутора из XIX века. Једна композиција савременог аутора.Програм се изводи напамет.</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Усавршавање и продубљивање владања инструментом. Оспособљавање за оптималну координацију интелектуалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на контрабасу. Оспособљавање за самосталан рад и примену стечених знања и вештина.	Поцоли: ЕтидеНадерман: ЕтидеБокса: ЕтидеХас елм ан : ЕтидеДус ек : СонатинеНадерман: СонатинеЦабел: ЕтидеЕрдели: 20 етида	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Проширивање претхоно стеченог знања и рад на његовој примени у пракси. Упознавање са различитим музичким стиловима и њиховим одликама и значај њиховог правилног интерпретирања.	Крумхолц: Сонатина Бе-дурМоцарт: Тема са варијацијамаБетовен: Тема са варијацијамаХас елман: Мала причаГранђани: Баркарола Надерман: 7 ноктурна за харфу Гранђани: Ноктурно	Главни инструмент – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком
ИНСТРУМЕНТАЛНО- ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Реализовање и повезивање стечених знања и вештина у области инструменталног и музичког развоја уз индивидуалних доживљај музичког текста.	Салцедо: Музичка кутијаГлијер: У пољуМусоргски: СузаМекдоналд: КомадиПосе: Игра таласа	Харфа – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика / Дувачки инструменти	
Дужина трајања школовања	4 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други /обоа, кларинет, саксофон, труба	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Формирање основних извођачких навика. Рад на дисању у служби свирања на дувачком инструменту. Формирање основних релација код ученика потребне за усвајање вештине свирања. Постављање основа за разумевање значења и важности универзалних музичких изражајних средстава Развијање стваралачко –извођачких способности код појединца	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	Ученици првог разреда морају да имају савладан обавезни минимум од: 4 дурске лествице; до 20 вежбица и 1 комад са клавиром Ученици другог разреда морају да имају савладан обавезни минимум од: 8 дурских и 2 молске лествице; 40 вежби и 2 комада са клавиром	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године.	
Годишњи испит	Ученик првог разреда на крају првог полугодишта има обавезну смотру са следећим програмом: 2 вежбице по слободном избору; на крају другог полугодишта смотру са следећим програмом: једна лествица, 2 вежбе различитог карактера, 1 комад са клавиром - напамет. Ученик другог разреда: на крају године има годишњи испит са следећим захтевима: 1 дурска и 1 молска лествица, 2 етиде различитог карактера, 1 комада са клавиром -напамет	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом – важност механизма који учествују у формирању тона. Упознавање правилног дусања, вежби дусања и правилног држања тела.. Упознавање и примењивање технике дусања кроз лаке техничке вежбе на различитим дувачким инструментима	Мишел Рикие: Техника дусања Почетне школе за дувачке инструменте Изабране етиде Бруно Брун, Ниман , Теве	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Формирање једноставних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености. Упознавање са ознакама за артикулацију, динамику, темпо и агогику.	Почетне школе за дувачке инструменте	Главни инструмент – прожимање са солфеђом
ЈЕДИНСТВО ИНСТРУМЕНТАЛНОГ И МУЗИЧКОГ РАЗВОЈА	Повезивање стечене вештине на инструменту са сазнањима из области музичке теорије и навикавање на рад уз пратњу клавира. Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима..	Збирке комада уз пратњу клавира различитих аутора: Исаевски , Силађи – Кекеђеши, Делангл и др.	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика/дувачки инструменти	
Дужина трајања школовања	4 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Други циклус / трећи,четврти / ,дрвени, обоа, кларинет, саксофон и, труба	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање за свирање сложених артикулација и реализацију већих техничких захтева на инструменту. Свирање кратких мелодијских вежби за увежбавање артикулације и динамике. Свирање малих комада и композиција са клавирском пратњом.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају трећег разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима: дурске и молске лесвице до 4 предзнака; 20 вежби односно етида; 4 комада уз пратњу клавира</p> <p>На крају четвртог разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима: дурске и молске лесвице; 25 тидда; 5 комада уз пратњу клавира</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године са по две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору.	
Годишњи испит	<p>Ученик трећег разреда на крају другог полугодишта ученик има испит са следећим програмом :1 дурска и 1 молска лесвица; 2 етиде различитог карактера ;1 комад уз пратњу клавира – напамет ;</p> <p>Ученик четвртог разреда на крају другог полугодишта ученик има испит са следећим програмом: 1 дурска и 1 молска лесвица, 2 етиде различитог карактера; 1 комад уз пратњу клавира - напамет</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у уџбеницима

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Уавршавање и продубљивање владања инструментом. Оспособљавање за оптималну координацију интелектуалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту. Оспособљавање за самосталан рад и примену стечених знања и вештина.	Вајсенборн :ЕтидеБруно Брун ЕтидеБрод :Етиде	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Проширивање претходно стеченог знања и рад на његовој примени у пракси. Упознавање са различитим музичким стиливима и њиховим одликама и значај њиховог правилног интерпретирања.	Арбан: Популарне мелодијеБруно Брун: Избор малих комада	Главни инструмент – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Реализовање и повезивање стечених знања и вештина у области инструменталног и музичког развоја уз индивидуалних доживљај музичког текста.	Бруно Брун: Избор малих комадаАрбан: Популарне мелодије	Главни инструмент – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком

Наставни одсек / Група	Обавезни -класична музика / ренесансна харфа	
Дужина трајања школовања	4 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други / харфа	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика да овлада основном техником свирања инструмента. Правилно држање инструмента Развијање љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе. Разумевање музичке фразе у малим формама, динамике, стила, развијање меморије.Познавање инструмента, поставка тела, нотно описмењавање, упознавање стила, оспособљеност за наставак школовања.Развијање навика редовног вежбања и посете концертима.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају првог разреда обавезни минимум је следећи: скеле кроз једну октаву са трозвучима; 4 до 6 етида; 3 до 6 комада. На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум Скале кроз две октаве;3 до 5 етида;4 до 6 комада.	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године са по две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору.	
Годишњи испит	Ученик првог разреда на крају првог полугодишта има смотру : Две композиције, по слободном избору.на крају другог полугодишта има смотру : Једна лествица. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева).- Две композиције, по слободном избору. Ученик другог разреда на крају другог полугодишта има испит са следећим захтевима: Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве.Једна етида.Три комада..	

Начин остваривања програмапредмета:

*Индивидуални практични рад
Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у уџбенима*

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	<p>Упознавање са инструментом. Усвајање правилне поставке леве руке и десне руке. Усвајање техничких вежби за десну руку. Извођење ритмичких вежби. Упознавање инструмента.</p> <p>Поставка руке и тела за харфом, лествице дурске до два предзнака.</p> <p>Вежбати прецизно – ритмички и тонски, трозвук разложено и секо – кроз једну октаву. У композицијама користити прештимаче тек у другомполугодишту</p>	<p>Хрестоматија I: Избор комада Ирске народне песме Избор комада за келтску харфу Поцоли: Етиде Мартено: Етиде Жилински: Литванска народна песма Гранђани: Мали комад Мекдоналд: Комади Габус: Комади Калан: Комади</p>	<p>Главни инструмент – прожимање са солфеђом.</p>
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	<p>Формирање унутрашњих слуховних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености. Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима. Препознавање различитости и поређење сопственогсвирања са интерпретацијом других.</p>	<p>Лаке композиције (по избору).</p>	
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	<p>Свирање песмица различитог карактера квалитетним тоном, ритмички прецизно. Усавршавање вештине читања нота с циљем успостаљања радне навике.</p> <p>Наставак рада на развијању музичке фантазије буђењем интересовања за креативно музичко изражавање</p>	<p>Лаке композиције (по избору).</p>	

Наставни одсек / Група	Обавезни -класична музика / харфа	
Дужина трајања школовања	4 година	
Циклус / Разред/ Предмет:	Другициклус / трећи,четврти / харфа	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање за свирање сложених артикулација и реализацију већих техничких захтева на инструменту. Даље развијање техничких и музичких способности ученика, обрада флажолета, као и разрада позиција технике свирања арпеђа , као и разрада главних орнамената (предудар, мордент, пралтрилер, групето, трилер). Свирање кратких мелодијских вежби за увежбавање артикулације и динамике.Развијање психомоторике – ментални и физички склад у складу са индивидуалним узрастом.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају трећег разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима:скале кроз 3 октаве са трозвучима;3 до 4 етиде;1 сонатина или тема са варијацијама;3 до 4 комада. На крају четвртог разреда скале и арпеђа;4 до 5 етида;4 до 5 комада - укључујући сонату.	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године са по две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору.	
Годишњи испит	Ученик трећег разреда на крају године има испит са следећим програмом : Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук арпеђа. Једна етида. Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама. Једна комад.Програм се изводи напамет Ученик четвртог разреда на крају године има испит са следећим програмом Скала са арпеђима. Једна етида. Сонатина или тема са варијацијама. Један комад.Програм се изводи напамет.	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења уписа

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Усавршавање и продубљивање владања инструментом. Оспособљавање за оптималну координацију интелектуалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на контрабасу. Оспособљавање за самосталан рад и примену стечених знања и вештина.	Гроси и Поцоли: Етиде, избор Рубин: Етиде Гедике: Сонатина Албениз: Соната Де-дур	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Проширивање претхоно стеченог знања и рад на његовој примени у пракси. Упознавање са различитим музичким стилевима и њиховим одликама и значај њиховог правилног интерпретирања.	Чимароза: Сонатина Прат: Сонатина у класичном стилу Рене: Гавота Персл: Варијације у Еф-дуру Гранђани: Ноктурно, Сањарење, Баркарола	Главни инструмент – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Реализовање и повезивање стечених знања и вештина у области инструменталног и музичког развоја уз индивидуалних доживљај музичког текста.	Мексиканске народне игре Стари мајстори по избору Енглеска народна: Зелени рукави Овен: 20 велских народних песама Густавсон: Комади за малу харфу	Главни инструмент – прожимање са солфеђом теоријом и камерном музиком

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика /Соло певање	
Дужина трајања школовања	2 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први / Соло певање	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на одсеку за соло певање средње музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење соло певањем, на нивоу основношколског знања и искуства. Развијање заинтересованости за ширење вокалног потенцијала. Развијање навика слушања вокалне уметничке музике. Позитивно доживљавање и вредновање наставе соло певања.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум: шест вокализа; четири песме старих мајстора; две лакше песме.	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године.	
Годишњи испит	Ученик првог разреда на крају другог полугодишта има смотру са обавезним програмом: Једна вокализа без текста, једна вокализа са текстом и једна арија Старог мајстора. Програм се изводи напамет.	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења уопштења

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ВОКАЛНИ РАЗВОЈ	<p>Упознавање са певачким апаратом – важност механизма који учествују у формирању тона.</p> <p>Упознавање правилног дисања, вежби дисања и правилног певачког става. Упознавање са правилним емитовањем тона кроз лаке техничке вежбе.</p>	<p>Вокализе: Конконе, Абт, Вакаи Р.</p> <p>Тирнанић: Песме италијанских композитора, избор Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору</p>	<p>Главни инструмент – прожимање са солфеђом у упоредним клавиром.</p>
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	<p>У настави соло певања треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према својим способностима, почевши од техничких вежби – вокализа, па према сложенијим делима вокалне литературе. У тим захтевима, пракса је показала, да је боље ићи и нешто мало испод оптималних могућности ученика, него их оптеретити претешким делима у даљем савладавању вокалне технике.</p>	<p>Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика.</p> <p>Мале композиције великих мајстора</p>	<p>Главни инструмент – прожимање са солфеђом у упоредним клавиром.</p>

<p>ЈЕДИНСТВО ВОКАЛНОГ И МУЗИЧКОГ РАЗВОЈА</p>	<p>Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса. Овладавање музичком писменошћу. Припрема за квалитетан наступ ученика. Оспособљавање за певање напамет.</p>	<p>Р. Тирнанић: Песме италијанских композитора, избор Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору наставника. Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика. Мале композиције великих мајстора</p>	<p>Главни инструмент – прожимање са солфеђом у упоредним клавиром.</p>
--	---	---	--

Наставни одсек/ Група	Обавезни - класична музика /соло певање	
Дужина трајања школовања	2 године	
Циклус/ Разред /Предмет	Други циклус / други/ соло певање	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на одсеку за соло певање средње музичке школе, а истовремено и за аматерско бављење соло певањем, на нивоу основношколског знања и искуства. Развијање заинтересованости за ширење вокалног потенцијала.Развијање навика слушања вокалне уметничке музике.Позитивно доживљавање и вредновање наставе соло певања.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит: шест вокализа; четири песме старих мајстора; две песме класичара или романтичара; две песме српских или словенских композитора	
Годишњи испит	Ученик на годишњем испиту из предмета соло певање изводи напамет следећи репертоар: Једна вокализа , Једна арија старог мајстора, Једна песма по слободном избору (класичар, романтичар, српски или словенски аутор)	

Начин остваривања програма предмета:

Настава соло певања реализује се индивидуално, кроз практичну наставу. При савладавању вокалне технике требало би предности дати оним методама које се у својим основним начелима ослањају на италијански белканто.

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ВОКАЛНИ РАЗВОЈ	Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата до по стицања оптималног квалитета у одно су на предиспозиције појединца. Оспособљавање за самостално учење и вежбање	Збирке вокализа са текстом и без текста Конконе, Абт, Вакаи, Литген, Зајдлер, Мирзојева, Пановка, Лакше арије старих мајстора	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогије међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања. Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела. Оспособљавање за брзо препознавање и разумевање најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања или певања <i>Prima vista</i> Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје	Лакше песме класичара и романтичара (Хајдн, Моцарт, Бетовен, Менделсон, Шуберт, Шуман, Векерлин и други). Лакше песме српских и словенских аутора као и обраде народних песама (Ђорђевић, Коњовић, Бајић, Јенко, Христић, З. Јовановић, Глинка, Даргомижски, Пребанда и други), одговарајуће тежине по избору наставника.	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.
ИНСТРУМЕНТАЛНО - ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	СТИЦАЊЕ ИСКУСТВА ЈАВНОГ НАСТУПАЊА – САМОСТАЛНОГ И У АНСАМБЛУ. Развијање и профилирање естетских музичких критеријума. Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.	Лакше песме класичара и романтичара (Хајдн, Моцарт, Бетовен, Менделсон, Шуберт, Шуман, Векерлин и други). Лакше песме српских и словенских аутора као и обраде народних песама (Ђорђевић, Коњовић, Бајић, Јенко, Христић, З. Јовановић, Глинка, Даргомижски, Пребанда и други), одговарајуће тежине по избору наставника.	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.

Наставни одсек / Група	Обавезни - класична музика / Клавир као упоредни предмет за ученике соло певања	
Дужина трајања школовања	2 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први и други разред/ Клавир као упоредни предмет за ученике соло певања	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Препознавање правих естетских вредности.Упознавање са инструментом, правилан положај за клавиром и природна поставка руку.Усвајање основа нотног писма и музичке терминологије.Овладавање елементима технике свирања.Упознавање са елементима музичке форме у циљу садржајног изражавања.Оспособљавање ученика за самоконтролу звука.Развој интелектуалних и музичких способности.Осамостаљивање за корепетицију	
Годишњи фонд часова:	35	Недељни фонд часова: 1
Обавезни минимум	<p>На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од најмање 3 лествице са трозвучима и 50 композиција различитих карактера.</p> <p>На крају другог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум од најмање 3 лествице са трозвучима, осам композиција различитог карактера од чега 4 етиде, две полифоне композиције и једна цела сонатина.</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученици нису у обавези да јавно наступају у току године из предмета Клавир као споредни предмет за ученике соло певања	
Годишњи испит	<p>Ученик првог разреда на годишњем испиту има обавезу да одсвира три композиције различитог карактера.</p> <p>Ученик другог разреда на годишњем испиту има обавезу да одсвира: Једну полифону композицију, један став сонатине и један комад по избору.</p> <p>На смотри која се одржава крајем првог полугодишта ученици оба разреда треба да одсвирају једну скалу и једну етид</p>	

Начин остваривања програмапредмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења упутства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом. Препознавање правилног од неправилног положаја за клавиром. Остварење доброг контакта са инструментом. Једноставније и брже долажење до квалитетног тона. Коришћење правилног прсторедаПрепознавање регистара на клавиру.	Лемоан: Дечје етиде оп. 37Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176 – изборНиколајев: Избор етида и друга виртуозна дела одговарајуће тежине	Соло певање, солфеђо, клавир
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Разликовање динамичких термина. Разликовање елемената артикулације. Препознавање о снове орнаментике. Разумевање законитости метрике. Познавање основних темпа и ознака за агогику. Савладавање ознака за педал. Разликовање врсте основних удара: стакато, легато, портато, тенуто, нон легато.	Вера Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разредМ. Тајчевић: За малеШуман: Албум за младе, оп. 68, изборМајкапар: оп.16, 24 лаке композицијеЦилок: Прелиди у романтичном стилу (тежи). Ј. С. Бах: Мале композицијеХендл: Избор композиција, редакција Јеле Кршић и друга дела одговарајуће тежине	Соло певање, солфеђо, клавир
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Уједначено извођење низа тонова у различитим темпима, подједнако у обе руке. Овладавање појмовима музичке форме: мотив, двотакт, четвортакт, реченица, дводелна и троделна песма, сонатни облик, рондо. Усвојање фразирања као основе музичког мишљења. Брже и лакше меморисање текста.	Школе за клавир: Јела Кршић, Бајер, Николајев (једна од њих)Избор лаких композиција Раули: Оп. 36 и оп. 37Збирка Наши композитори за младе пијанистеСви наведени комади из почетних школа за клавир (Николајев, Кршић, Петровић)В. Миланковић: Дечје приче, 25 минијатура за I и II разредДруга дела одговарајуће тежине.	Соло певање, солфеђо, клавир

Наставни одсек / Група	Обавезни - Традиционално народно певање	
Дужина трајања школовања	2 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први / Традиционално народно певање	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Уметничко образовање из области традиционалног народног певања доприноси упознавању сопственог народа и његове музичке баштине као дела светске и европске културе; развијању интереса и бољем разумевању музике других народа; развијању система вредности и основних хуманистичких идеја; оспособљавању ученика да максимално користе своје интелектуалне потенцијале уз уважавање других ученика; развијању самопоштовања уз поштовање других; упознавању специфичности сопственог етничког идиома као предуслова за развој друштва у коме живимо; развијању знања о вокалној пракси појединих крајева; упознавању значаја преношења традиционалне народне музике у будућа поколења; оспособљавању ученика за јавно извођење; оспособљавању ученика да разликују аутентично извођење од стилизованог, или обраде; развијању жеље за новим сазнањима; развијању љубави према сопственом народу и човеку уопште.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају првог разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум: до 12 једногласних народних песама	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године.	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења упутстава

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ВОКАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са певачким апаратом – важност механизма који учествују у формирању тона. Упознавање правилног дисања, вежби дисања и правилног певачког става. Упознавање са правилним емитовањем тона кроз лаке техничке вежбе.	Миодраг Васиљевић: Народне мелодије с Косова и Метохије; Исти: Југословенски музички фолклор;	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и упоредним клавиром.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	У настави традиционалног народног певања треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према својим способностима, почевши од техничких вежби. Програм се заснива на једноставнијим једногласним народним песмама. У тим захтевима, пракса је показала, да је боље ићи и нешто мало испод оптималних могућности ученика, него их оптеретити претешким захтевима.	Миодраг Васиљевић: Народне мелодије с Косова и Метохије; Исти: Југословенски музички фолклор;	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и упоредним клавиром.
ЈЕДИНСТВО ВОКАЛНОГ И МУЗИЧКОГ РАЗВОЈА	Развијање музикалности и писмености кроз прожимање васпитног и образовног процеса. Овладавање музичком писменошћу. Припрема за квалитетан наступ ученика. Оспособљавање за певање напамет.	Миодраг Васиљевић: Народне мелодије с Косова и Метохије; Југословенски музички фолклор; Исти: Југословенски музички фолклор;	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и упоредним клавиром.

Наставни одсек/ Група	Обавезни - Традиционално народно певање	
Дужина трајања школовања	2 године	
Циклус/ Разред / Предмет	Други циклус /други/ традиционално народно певање	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање ученика за наставак школовања на одсеку за традиционално народно певање. Развијање заинтересованости за ширење вокалног потенцијала. Развијање навика слушања традиционалне народне песама и свирке и распознавање стилски различитих песама и свирке. Позитивно доживљавање и вредновање наставе традиционалног народног певања.	
Годишњи фонд часова:	66	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	На крају сваког разреда ученици морају имати савладан обавезни минимум знања да би стекли право да изађу на годишњи испит: шест једногласних народних песама, три двогласне народне песме – певање на бас, једна једноставнија двогласна народна песма – певање на глас.	
Годишњи испит	Ученик на годишњем испиту из предмета традиционално народно певање изводи напамет следећи репертоар: Две једногласне народне песме, једна двогласна – на бас	

Начин остваривања програма предмета:

Настава традиционалног народног певања реализује се индивидуално, кроз практичну наставу.

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Литература	Корелација
ВОКАЛНИ РАЗВОЈ	Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата до по стицања оптималног квалитета у одно су на предиспозиције појединца. Оспособљавање за самостално учење и вежбање	Драгослав Девић: Народна музика Драгачева; Драгослав Девић: Народна музика Црноречја; Владимир Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија)	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Наставак рада на развијању извођаштва и музичке перцепције; разумевање различитих музичких фраза, артикулације, стилова и динамике; оспособљавање ученика за самосталну концертну делатност; почетак рада на самосталном бележењу мелодија - мелографија	Драгослав Девић: Народна музика Драгачева; Драгослав Девић: Народна музика Црноречја; Владимир Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија); Миодраг Васиљевић: Народне мелодије с Косова и Метохије; Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја; Оливера Васић и Димитрије Големовић: Таково у игри и песми.	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.
ЈЕДИНСТВО ВОКАЛНОГ И МУЗИЧКОГ РАЗВОЈА	СТИЦАЊЕ ИСКУСТВА ЈАВНОГ НАСТУПАЊА – САМОСТАЛНОГ И У ОКВИРУ ПЕВАЧКЕ ГРУПЕ. Развијање и профилирање естетских критеријума. Изградња навике редовног слушања и извођења традиционалне народне музике.	Драгослав Девић: Народна музика Драгачева; Драгослав Девић: Народна музика Црноречја; Владимир Ђорђевић: Српске народне мелодије (предратна Србија); Миодраг Васиљевић: Народне мелодије с Косова и Метохије; Димитрије Големовић: Народна музика ужичког краја; Оливера Васић и Димитрије Големовић: Таково у игри и песми.	Константно прожимање са солфеђом, теоријом музике и упоредног клавира.

Наставни одсек / Група	Обавезни – Традиционално народно свирање	
Дужина трајања школовања	4 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Први циклус / Први, други / Фрула	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Формирање основних извођачких навика и представа о народном музицирању Рад на дисању у служби свирања на дувачком инструменту. Формирање основних релација код ученика потребне за усвајање вештине свирања. Постављање основа за разумевање традиционалног музичког израза. Развијање стваралачко	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	Ученици првог разреда морају да имају савладан обавезни минимум од: 4 дурске лествице; до 15 народних кола или песама Ученици другог разреда морају да имају савладан обавезни минимум од: 8 дурских и 2 молске лествице; до 30 народних кола или песама	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године.	
Годишњи испит	Ученик првог разреда на крају првог полугодишта има обавезну смотру са следећим програмом: 2 народна кола или песме по слободном избору; на крају другог полугодишта смотру са следећим програмом: једна лествица, 2 народна кола или песме по слободном избору. Ученик другог разреда: на крају године има годишњи испит са следећим захтевима: 1 дурска и 1 молска лествица, 2 народна кола или песме различитог карактера.	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад:

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Упознавање са инструментом – важност механизма који учествују у формирању тона. Упознавање правилног дисања, вежби дисања и правилног држања тела.. Упознавање и примењивање технике дисања кроз лаке техничке вежбе	Народна кола или песме по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Формирање једноставних музичких представа и усвајање основних елемената музичке писмености. Упознавање са ознакама за артикулацију, динамику, темпо и агогику.	Почетне школе за дувачке инструменте; Народна кола или песме по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом
ЈЕДИНСТВО ИНСТРУМЕНТАЛНОГ И МУЗИЧКОГ РАЗВОЈА	Повезивање стечене вештине на инструменту са сазнањима из области музичке теорије. Примењивање креативност у интерпретацији у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима..	Народна кола или песме по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом.

Наставни одсек / Група	Обавезни - Традиционално народно свирање	
Дужина трајања школовања	4 године	
Циклус / Разред/ Предмет:	Други циклус / трећи, четврти / фрула	
Просветни гласник:	Просветни Гласник број 5 од 5.07.2010	
Циљеви наставе предмета:	Оспособљавање за свирање сложених артикулација и реализацију већих техничких захтева на инструменту. Свирање кратких мелодијских вежби за увежбавање артикулације и динамике.	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2
Обавезни минимум	<p>На крају трећег разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима: дурске и молске лесвице до 4 предзнака; 20 народних кола или песама; 4 кола или народне песме у групном свирању</p> <p>На крају четвртог разреда ученици имају обавезни минимум са следећим захтевима: дурске и молске лесвице; 25 народних кола или песама, 4 кола или народне песме у групном свирању</p>	
Обавезни јавни наступ	Ученик у сваком разреду има обавезна најмање два јавна наступа током године са по две композиције на сваком јавном наступу, по слободном избору.	
Годишњи испит	<p>Ученик трећег разреда на крају другог полугодишта ученик има испит са следећим програмом :1 дурска и 1 молска лесвица; 2 народна кола или песме различитог карактера ;1 народно коло или песма у групном извођењу - напамет ;</p> <p>Ученик четвртог разреда на крају другог полугодишта ученик има испит са следећим програмом: 1 дурска и 1 молска лесвица, 2 народна кола или песме различитог карактера; 1 народно коло или песма у групном извођењу - напамет ;</p>	

Начин остваривања програма предмета:

Индивидуални практични рад:

Настава се реализује кроз практичну наставу уз теоретска тумачења у упитства

ОБЛАСТИ	Циљеви учења за предмет или исход	Предложена литература	Корелација
ИНСТРУМЕНТАЛНИ РАЗВОЈ	Уавршавање и продубљивање владања инструментом. Рад на сложенијим техничким извођењима, украсних тонова и орнамената. Оспособљавање за оптималну координацију интелектуалног, физиолошког и физичког аспекта свирања на дувачком инструменту. Оспособљавање за самосталан рад и примену стечених знања и вештина.	Народна кола или песме по избору наставника; дурске и молске лествице	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом
МУЗИЧКИ РАЗВОЈ	Проширивање претходно стеченог знања и рад на његовој примени у пракси. Упознавање са различитим народним музичким стилевима и њиховим одликама и значај њиховог правилног интерпретирања.	Народна кола или песме по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом
ИНСТРУМЕНТАЛНО-ИЗВОЂАЧКИ РАЗВОЈ	Реализовање и повезивање стечених знања и вештина у области инструменталног и музичког развоја уз индивидуалних доживљај традиционалног музичког израза.	Народна кола или песме по избору наставника	Главни инструмент – прожимање са солфеђом и теоријом

СРЕДЊА МУЗИЧКА ШКОЛА

ПОДРУЧЈЕ РАДА: Култура, уметност и јавно информисање

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛИ

1. Музички извођач – класична музика
2. Музички извођач – традиционална музика
3. Музички извођач – црквена музика
4. Музички сарадник – теоретичар
5. Дизајнер звука

**НАСТАВНИ ПЛАНОВИ
ОДСЕК ВОКАЛАНО-ИНСТРУМЕНТАЛИ**

Образовни профил: МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – КЛАСИЧНА МУЗИКА

Б. СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ (теорија, вежбе, практична настава)		ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					ЧЕТВРТИ РАЗРЕД					УКУПНО									
		Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.					
		НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ							
		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В						
1.	Главни предмет (инструмент или соло певање)	3		105				3		105				3		105				3		99				12		414			
2.	Солфеђо	2		70				2		70				2		70				2		66				8		276			
3.	Теорија музике	1		35																					1		35				
4.	Музички инструменти	1		35																					1		35				
5.	Хармонија							3		105				2		70				2		66				7		241			
6.	Контрапункт													2		70				2		66				4		136			
7.	Историја музике са упознавањем музичке литературе							1		35				3		105				2		66				6		206			
8.	Музички облици							1		35				1		35				2		66				4		136			
9.	Етномузикологија													1		35				1		33				2		68			
10.	Национална историја музике																			1		33				1		33			
11.	Камерна музика	1		35				1		35				2		70				2		66				6		206			
12.	Оркестар-хор	2		70				2		70				2		70				2		66				8		276			
13.	Читање с листа	1		35				1		35				1		35				1		33				4		138			
14.	Упоредни клавир	1		35				1		35				1		35				1		33				4		138			
15.	Корелетиција за клавиристе и оргуљаше	1		35				1		35				1		35				1		33				4		138			
Укупно Б:		13		455				16		560				21		735				22		726				72		2476			
Укупно на годишњем нивоу:		455					560					735					726					2476									

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ

Образовни профил: МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – ТРАДИЦИОНАЛНА МУЗИКА

Б. СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ (теорија, вежбе, практична настава)		ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					ЧЕТВРТИ РАЗРЕД					УКУПНО				
		Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.
		НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ		
		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В	
1.	Главни предмет (традиционално свирање или традиционално певање)	3		105		3		105		3		105		3		99		12		414						
2.	Солфеђо	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276						
3.	Теорија музике	1		35														1		35						
4.	Музички инструменти	1		35														1		35						
5.	Хармонија					3		105		2		70		2		66		7		241						
6.	Контрапункт									2		70		2		66		4		136						
7.	Историја музике са упознавањем музичке литературе					1		35		3		105		2		66		6		276						
8.	Музички облици					1		35		1		35		2		66		4		136						
9.	Национална историја музике													1		33		1		33						
10.	Упоредни клавир	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138						
11.	Народни анасмбли									2		70		2		66		4		136						
12.	Хор	2		70		2		70										4		140						
13.	Народна игра	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276						
14.	Етномузикологија	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138						
15.	Етнологија	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138						
16.	Аудиовизуелна техника													1		33	32	1		33	32					
Укупно Б:		14		420		17		524		20		700		22		726	32	73		2370	32					
Укупно на годишњем нивоу:		420				524				700				726												

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

Образовни профил: МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – ЦРКВЕНА МУЗИКА

Б. СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ (теорија, вежбе, практична настава)		ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					ЧЕТВРТИ РАЗРЕД					УКУПНО				
		Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.
		НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ		
		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В	
1.	Црквено појање са типиком -главни предмет	3		105		3		105		3		105		3		99		12		414						
2.	Солфеђо	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276						
3.	Теорија музике	1		35														1		35						
4.	Музички инструменти	1		35														1		35						
5.	Хармонија					3		105		2		70		2		66		7		241						
6.	Контрапункт									2		70		2		66		4		136						
7.	Историја музике са упознавањем музичке литературе					1		35		3		105		2		66		6		276						
8.	Музички облици					1		35		1		35		2		66		4		136						
9.	Етномузикологија									1		35		1		33		2		68						
10.	Национална историја музике													1		33		1		33						
11.	Упоредни клавир	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138						
12.	Хор	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276						
13.	Стари завет	1		35														1		35						
14.	Нови завет					2		70										2		70						
15.	Црквенословенски језик	2		70														2		70						
16.	Литургика									1		35		2		66		3		101						
17.	Историја хришћанства	2		70		2		70										4		140						
18.	Свирање хорских партитура					1		35		1		35						2		70						
19.	Дириговање									2		70		2		66		4		136						
Укупно Б:		15		520		18		630		21		735		22		731		76		2686						
Укупно на годишњем нивоу:		520					630					735					731					2686				

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И СНИМАЊЕ ЗВУКА

Образовни профил: ДИЗАЈНЕР ЗВУКА

Б. СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ (теорија, вежбе, практична настава)	ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					ЧЕТВРТИ РАЗРЕД					УКУПНО				
	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.
	НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ		
	Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В	
1.	Технологија звучно-музичког процеса МИДИ	2		70		2		70		2		70						6		210					
2.	Технологија звучно-музичког процеса савремена МИДИ композиција и продукција														3		99		3		99				
3.	Солфеђо	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276					
4.	Теорија музике	1		35														1		35					
5.	Музички инструменти	1		35														1		35					
6.	Хармонија					3		105		2		70		2		66		7		241					
7.	Контрапункт									2		70		2		66		4		136					
8.	Историја музике са упознавањем музичке литературе					1		35		3		105		2		66		6		206					
9.	Музички облици					1		35		1		35		2		66		4		136					
10.	Национална историја музике													1		33		1		33					
11.	Упоредни клавир	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138					
12.	Технологија звучно-музичког процеса АУДИО	2		70		2		70		2		70						6		210					
13.	Основе дизајнирања звука за медије									1		35		1		33		2		68					
14.	Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом									1		35		2		66		3		101					
15.	Основе пројектовања електро акустичне композиције													1		33		1		33					
16.	Аудио техника					2		70		2		70		2		66		6		206					
17.	Основи акустике					2		70										2		70					
18.	Свирање хорских партитура									1		35		1		33		2		68					
19.	Хор	2		70		2		70		2		70						6		210					
Укупно Б:		11		385		18		630		22		770		22		726		73		2511					
Укупно на годишњем нивоу:		385			630			770			726			2511											

ОДСЕК ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Образовни профил: МУЗИЧКИ САРАДНИК - ТЕОРЕТИЧАР

Б. СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ (теорија, вежбе, практична настава)	ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					ЧЕТВРТИ РАЗРЕД					УКУПНО						
	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку	Разредно часовна настава				Настава у блоку год.		
	НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ			НЕДЕЉНО		ГОДИШЊЕ				
	Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В		Т	В	Т	В			
1.	Главни предмет Солфеђо					3		105			3		105			3		99			12		414				
2.	Теорија музике					1		35													1		35				
3.	Музички инструменти					1		35													1		35				
4.	Хармонија									3		105			2		70			2		66		7		241	
5.	Контрапункт													2		70			2		66		4		136		
6.	Историја музике са упознавањем музичке литературе									1		35			3		105			2		66		6		276	
7.	Музички облици									1		35			1		35			2		66		4		136	
8.	Етномузикологија													1		35			1		33		2		68		
9.	Национална историја музике																		1		33		1		33		
10.	Клавир					2		70			2		70			2		70			2		66		8		276
11.	Хор					2		70			2		70			2		70			2		66		8		276
12.	Свирање хорских партитура									1		35			1		35							2		70	
13.	Дириговање														2		70			2		66		4		136	
14.	Аудио-визуелна техника																		1		33		32	1		65	32
15.	Увод у компоновање																		2		66		2		66		
Укупно Б:		9		315			14		455			19		665			21		726		32	63		2161		32	
Укупно на годишњем нивоу:		315			455			665			726			2161													

ФАКУЛТАТИВНИ ПРЕДМЕТИ

ПРЕДМЕТ		I РАЗРЕД		II РАЗРЕД		III РАЗРЕД		IV РАЗРЕД		Укупно
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	
1.	Математика	3	105	3	105	-	-	-	-	210
2.	Хемија	2	70	-	-	-	-	-	-	70
3.	Географија	-	-	2	70	-	-	-	-	70
4.	Инструмент (дувачки,ударалке, тромбон, фагот, контрафагот, енглески рог).	2	70	2	70	2	70	2	66	276
5.	Развијање слуха	2	70	2	70	-	-	-	-	140

ОБАВЕЗНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД	Напомена
Додатни рад	30 - 70	30 - 70	30 - 70	30 - 64	часова
Интерни часови*	2	2	2	2	год.
Јавни часови*	1	1	1	1	
Концерти	1	1	1	1	

Напомена : *Најмањи број наступа

ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Такмичења*	1	1	1	1
Семинари	до 7 ненаставних дана	до 7 ненаставних дана	до 7 ненаставних дана	до 7 ненаставних дана
Кампови	до 15 ненаставних дана	до 15 ненаставних дана	до 15 ненаставних дана	до 15 ненаставних дана
Остале активности	до 3 ненаставних дана	до 3 ненаставних дана	до 3 ненаставних дана	до 3 ненаставних дана

Напомена : *Републичко такмичење, Међународна такмичења...

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА

ОДСЕЦИ:

- ВОКАЛНО – ИНСТРУМЕНТАЛНИ
- ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ
- ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ
- ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
- МУЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА

ОБРАЗОВАНИ ПРОФИЛИ:

- МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ- КЛАСИЧНА МУЗИКА
- МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – ТРАДИЦИОНАЛНА МУЗИКА
- МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ - ЦРКВЕНА МУЗИКА
- МУЗИЧКИ САРАДНИК - ТЕОРЕТИЧАР
- ДИЗАЈНЕР ЗВУКА

ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОДСЕК

Главни предмет је ИНСТРУМЕНТ (виолина, виола, виолончело, контрабас, флаута, обоа, кларинет, саксофон, труба, харфа, клавир, хармоника, гитара, тамбура, мандолина) или СОЛО ПЕВАЊЕ

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ

Главни предмет је ТРАДИЦИОНАЛНО СРПСКО ПЕВАЊЕ или СВИРАЊЕ

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

Главни предмет је ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ

МУЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА

Главни предмет је ТЕХНОЛОГИЈА ЗВУЧНО-МУЗИЧКОГ ПРОЦЕСА, MIDI

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Главни предмет је СОЛФЕЂО

ИСПИТИ

У музичким школама полажу се следећи испити:

1. пријемни
2. годишњи
3. разредни
4. поправни
5. матурски

ПРИЈЕМНИ ИСПИТ

Пријемни испит полаже се пре уписа у први разред средње музичке школе и могу му приступити кандидати који имају завршену основну музичку школу и кандидати који немају завршену основну музичку школу ако претходно положе испит за проверу нивоа знања, завршног разреда основног музичког образовања.

Кандидати који нису завршили редовно основно школовање, а завршили су ОМШ могу да се упишу у СМШ где похађају наставу стручних предмета.

Школе могу вршити проверу психофизичких предуслова за бављење музиком.

Пријемни испит полаже се у јунском испитном року.

Садржај пријемног испита:

Вокално-инструментални одсек - испит се полаже из два дела:

1. инструмент-соло певање;
2. солфеђо са теоријом (усмени испит).

Одсек традиционалне музике, Музичка продукција и снимање звука, Теорија музике, Одсека за црквену музику, испит се полаже из три дела:

1. Усмени испит из солфеђа;
2. Писмени испит, солфеђо - диктат;
3. Писмени испит - тест из теорије музике.

* Ученици који уписују одсек традиционалне музике полажу још и српско-традиционално певање или свирање.

Годишњи испит се полаже на крају наставног периода текуће школске године.

Разредни испит се полаже по правилима које прописује Закон о средњој школи.

Поправни испит се полаже по правилима које прописује Закон о средњој школи.

Матурски испит у средњој музичкој школи ученици полажу:

За образовни профил: Извођач класичне музике МАТУРСКИ ИСПИТ се, поред писменог задатка из српског језика-матерњег језика, састоји и из испита из главног предмета.

За образовни профил музички извођач – традиционална музика, МАТУРСКИ ИСПИТ се састоји поред писменог задатка из српског језика-матерњег језика, испита из главног предмета и из писменог рада из ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈЕ.

За образовни профил Музички извођач – црквена музика испит се састоји поред писменог задатка из српског језика-матерњег језика и из предмета ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ

За образовни профил Дизајнер звука, испит се састоји поред писменог задатка из српског језика-матерњег језика и из предмета ТЕХНОЛОГИЈА ЗВУЧНО-МУЗИЧКОГ ПРОЦЕСА – САВРЕМЕНА MIDI КОМПОЗИЦИЈА И ПРОДУКЦИЈА.

За образовни профил Музички сарадник - теоретичар МАТУРСКИ ИСПИТ се, поред писменог задатка из српског језика-матерњег језика, састоји из писменог и усменог испита за предмете Хармонија и Солфеђо.

Наставничко веће може ослободити полагања дела годишњег испита или испита у целости, ученике који су освојили награде на домаћим и међународним такмичењима из главног предмета, у обиму који је адекватан изведеном програму на такмичењима. За ученике се може организовати годишњи испит у форми солистичког концерта.

Годишњи испит, за ученике којима је одобрено убрзано напредовање, полаже се у два испитна рока, јануарском, испит разреда у који су уписани текуће школске године а испите за наредни разред у јунском или августовском испитном року.

ГОДИШЊИ ИСПИТИ СЕ ОБАВЉАЈУ ИЗ СЛЕДЕЋИХ ПРЕДМЕТА:

ВОКАЛНО ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОДСЕК

I разред: Главни предмет, Теорија музике

II разред: Главни предмет, Камерна музика, Солфеђо, Упоредни клавир

III разред: Главни предмет, Камерна музика

IV разред: Солфеђо, Хармонија

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ

I разред: Главни предмет, Народне игре, Етномузикологија, Солфеђо

II разред: Главни предмет, Народне игре, Етномузикологија, Солфеђо, упоредни клавир

III разред: Главни предмет, Народне игре, Етномузикологија, Солфеђо, Хармонија

IV разред: Народне игре, Етномузикологија, Солфеђо, Хармонија,

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

I разред: Главни предмет, Теорија музике

II разред: Главни предмет, Солфеђо, Упоредни клавир,

III разред: Главни предмет, Литургика, Дириговање

IV разред: Солфеђо, Хармонија, Дириговање, Историја хришћанства

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- I разред: Солфеђо, Теорија музике
II разред: Солфеђо, Клавир
III разред: Солфеђо, Хармонија, Контрапункт, Дириговање
IV разред: Контрапункт, Дириговање, Клавир

МУЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА

- I РАЗРЕД: Солфеђо, Теорија музике
II разред: Солфеђо, Упоредни клавир
III разред: Солфеђо, Главни предмет, Технологија звучно-музичког процеса- AUDIO
IV разред: Солфеђо, Хармонија

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

У средњој музичкој школи настава је индивидуална, групна и разредна. Час траје 45 минута

ПОДЕЛА ОДЕЉЕЊА НА ГРУПЕ ПО ОДСЕЦИМА

ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОДСЕК

- А) индивидуална настава: Главни предмет, Упоредни клавир
Б) У групама од 2 ученика: Читање с листа, Корепетиција – за клавиристе и оргуљаше.
В) У групама од 3 ученика: Камерна музика
Г) У групама од 8 ученика: Солфеђо, Теорија музике, Хармонија, Музички облици, Контрапункт,
Д) У групама од 15 ученика:, Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике, Етномузикологија, Музички инструменти
Ђ) У групама до 60 ученика: Оркестар/ Хор

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ

- А) Индивидуална настава: Главни предмет, упоредни клавир
Б) У групама од 3 до 6 ученика: Народни ансамбли, Народна игра
В) У групама од 8 ученика: Солфеђо, Теорија музике, Хармонија, Контрапункт, Етномузикологија, Етнологија, Музички облици,
Г) У групама од 15 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе , Музички инструменти, Национална историја музике
Д) у групама до 60 ученика: ХОР

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

- А) Индивидуална настава: Упоредни клавир
- Б) у групама од 2 ученика: Свирање партитура
- В) У групама до 8 ученика: Солфеђо, Теорија музике, Хармонија, Музички облици, Дириговање, Стари завет, Нови завет, Црквено словенски језик, Литургика,
- Д) У групама до 15 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе , Контрапункт, Музички инструменти, Етномузикологија, Историја хришћанства
- Ђ) у групама до 60 ученика: ХОР

МУЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА

- А) Индивидуална настава: Упоредни клавир
- Б) у групама до 8 ученика: Главни предмет, Технологија звучно-музичког процеса-AUDIO, Технологија звучно-музичког процеса- савремена MIDI композиција и продукција, Солфеђо, Теорија музике, Основи дизајнирања звука за медије, Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом, Основи пројектовања електроакустичке композиције, Аудио техника, Хармонија, Музички облици, Контрапункт.
- В) у групама до 15 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике, Музички инструменти, Основи акустике, Читање партитура с основама дириговања

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

- А) Индивидуална настава: Клавир
- Б) у групама од 2 ученика: Свирање хорских партитура
- В) У групама до 8 ученика: Солфеђо, Теорија музике, Хармонија, Музички облици, Контрапункт, Дириговање, Увод у компоновање
- Д) У групама до 15 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе , Музички инструменти, Етномузикологија, Национална историја музике
- Ђ) у групама до 60 ученика: ХОР

НАСТАВНИ ПРОГРАМИ

Б.СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ
ЗАЈЕДНИЧКИ ПРЕДМЕТИ ЗА СВЕ ОДСЕКЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉЕВИ

Унапређивање нотног писма и разумевање нотног текста,
Повезивање савладаних поједначних области теорије музике у јединствену сазнајну целину,
употребљиву да даље музичко школовање
Сагледавање теорије музике као значајне олакшице за извођачку праксу
Усавршавање на савладавању елемената за будућу анализу музичког дела.

ЗАДАЦИ

Усвоје и прошире знања о нотном писму и нотном тексту
Развију способност на повезивању појединих области теорије музике
Развију способност за истраживање музичког садржаја
Развију способност корелације теорије музике и осталих предмета

І РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

НОТНО ПИСМО: ноте и паузе различитог трајања; линијски систем и помоћнице; кључеви; предзнаци; именовање тонова.

ТОНСКИ СИСТЕМ И ЊЕГОВА ОКТАВНА ПОДЕЛА: читање и писање тонова у различитим кључевима и у разним октавама.

РИТАМ И МЕТРИКА: основне и неправилне ритмичке поделе; сабирање и продужавање ритмичких вредности; груписање краћих вредности у оквиру ритмичке јединице и ритмичких јединица у тактове; разлози и врсте метричке поделе музичког тока; прости, сложени и мешовити тактови; нормални поредак нагласака и његови поремећаји (синкопа, ритмички, мелодијски и мотивски нагласак, вештачки акценти); променљива метрика; полиритмија и полиметрија; аметричан музички ток.

ИНТЕРВАЛИ: полустепен и цели степен, дијатонски и хроматски; величине и врсте интервала; полустепенска мера интервала и њихов енхармонизам; обртаји интервала; мелодијски и хармонски интервали; консонанца и дисонанца.

ЛЕСТВИЦЕ: врсте тетрахорада; дијатонске дурске и молске лествице; квинтни круг; модуси; лествице специфичне грађе - пентатонска, целостепена, умањена, оријентално-фолклорне лествице; хроматска лествица; лествични интервали.

АКОРДИ: појам и врсте акорада, њихови облици- основни и обртаји; лествични акорди и њихова многостраност; акорди у новијој музици - терцни вишезвуци, акорди с додатим дисонанцама, квартни акорди, кластери.

ТОНАЛИТЕТ: појам и структурална основа тоналитета, његово мелодијско и хармонско испољавање; каденца; сродност тоналитета; начини промене тоналитета

Динамика; темпо; артикулација; орнаментика; помоћни знаци и скраћенице; разни изрази.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Ваља увек имати на уму да је теорија музике, у ствари, у највећој мери практичан предмет и да пре свега као такав има свој смисао и вредност, чинећи основу за изучавање других, сложенијих музичко-теоријских дисциплина, за солфеђо, и за свакојако практично музицирање. Зато и настава овог предмета треба да се тек у нужној мери бави начелним тумачењима и систематизацијом у чему ученике треба превасходно упутити на уџбенике да далеко највећу пажњу посвети практичним вежбама, усменим и писменим (увек и са ослонцем на реалан звук), кроз које ће се поуздано овладати пре свега интервалима, лествицама и акордима, али такође и свим елементима музичке писмености, неопходним за сваког школованог музичара. Темелно и потпуно рашчишћавање појмова већ на овом ступњу школовања веома је важно за даљи рад на многим предметима, како у даљем току средње музичке школе, тако и на студијама. Исто тако треба инсистирати да се ученици навикну на правилно, прецизно и прегледно писање нотног текста било које врсте, као увек читког музичког „рукописа“; ово нарочито кроз домаће задатке, који се по природи предмета и већ наглашеној потреби његовог практичног савладавања намећу као нужни у великом броју. Ипак, и усмено вежбање на часу је сасвим неопходно, при чему ваља настојати и на брзини одговора, јер само брз одговор одражава стварно и поуздано знање, када се ради о питањима ове врсте.

Ваља напоменути да је, с обзиром на донета предзнања ученика из основне музичке школе, могуће и пожељно, ради чвршће везе са живом музичком праксом да се поједине области, у програму појединачно разложене (ритмика, метрика, интервали, лествице, акорди), приказују и практикују у узајамном прожимању, а не превише одвојено, што носи опасност одлажења у апстракцију. Из истог разлога врло је битно да се све разматране појаве приказују и кроз практичне примере из музичке литературе (укључујући народну музику), а нарочито оне познатије што олакшава и добро разумевање и трајно памћење одређених појмова.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Писмени испит: Тест из теорије Усмени испит:

а) Три питања из пређеног градива;

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ЦИЉЕВИ

Теоријско овладавање функцијом појединачног инструмента
Развој практичне употребе инструмента у оркестру, соло и камерној музици
Усвајање нотације кључева и траспозиције појединих инструмената
Усавршавање анализе партитура и појединих инструменталних деоница

ЗАДАЦИ

- Проширивање знања о музичкој литератури
- Развијању способности на препознавању инструмената по звуку и изгледу
- Рад на анализи партитура и инструменталних деоница
- Развијање способности да пореде групе инструмената и њихове улоге у оркестру

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Основни појмови о звуку - дефиниција, особине, аликвотни низ, природно и темперовано штимовање, камерни тон, рефлексивна, резонанца.

Подела музичких инструмената. Општа начела стварања звука на појединим њиховим врстама.

Гудачки инструменти - грађа, извођачка техника, историјат, литература.

Трзани жичани инструменти - харфа, гитара, историјске и фолклорне варијанте.

Клавир и чембало - грађа, извођачка техника, литература. Историјске варијанте.

Дрвени дувачки инструменти. Сродност и разлике. Транспозиција.

Лимени дувачки инструменти. Заједничка својства технике и звука. Вентилни механизми и њихово дејство. Историјски развој.

Дувачки инструменти са мехом. Грађа, функционисање, историјат и литература оргуља.

Хармоника и остали инструменти овог рода.

Људски глас. Разлике између вокалног и инструменталног медија.

Удараљке. Основне звучне разлике зависно од материјала и начина производње звука. Улога и нотација.

Електрични музички инструменти. Синтетички звук. Инструментални ансамбли. Главне врсте камерних састава и оркестара, њихова звучна својства, могућности и литература . Уобичајена поставка инструмената у оркестру и поредак у партитури. Упоредно сагледавање инструментаријума - општа звучна својства појединих врста и група инструмената, тонски распони, значај и уобичајене улоге, историјски ток развоја.

Програму одговара важећи уџбеник „Музички инструменти" Дејана Деспића, издавач Завод за уџбенике и наставна средства Бе- оград - Нови Сад и „Нота" Књажевац, (I издање 1989).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Тежиште у приказивању инструмената треба ставити на главне представнике своје врсте и оне који у савременој пракси имају најистакнутију улогу и најзначајнију литературу (виолина, виолончело, харфа, клавир, флаута, обоа, кларинет, фагот, хорна, труба, тромбон, оргуље, тимпани); остале приказати превасходно у поређењу с њима, као варијанте.

Безусловно треба инсистирати на препознавању инструмената - та по звуку и по изгледу, кроз што већи број добро одабраних музичких примера из најпознатије литературе, као и слика (цртежа) инструмената, а према могућностима и кроз приказ најважнијих инструмената уживо, или видео снимком. Посета јавним часовима у школи, као и евентуалним концертима, посебно оркестарским, такође треба да помогне успешније усвајање градива.

Проблеме нотације, кључева, транспозиција, као и упознавање специфичних извођачких упутстава и термина, треба обрадити (и) кроз писмене вежбе, евентуално домаће задатке, а такође анали- зом партитура и појединих инструменталних деоница у литератури.

ХАРМОНИЈА

ЦИЉЕВИ

Развој улоге хармоније у музици
Развој основних елемената хармоније
Упознавање строгог и слободог хармонског става
Упознавање ванакордских тонова
Развој акордских веза
Развој промене тоналитета
Развој на препознавању и анализи различитих хармонских стилова.

ЗАДАЦИ

Развој улоге хармоније у музици
Развој основних елемената хармоније
Развој способности рада у слободном хармонском ставу
Рад на употреби ванакордских тонова
Рад на савладавању акордских веза
Рад на савладавању промене тоналитета (дијатонска, хроматска модулација, енхармонска модулација)
Рад на препознавању и анализи различитих хармонских стилова.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

УПОЗНАВАЊЕ МАТЕРИЈЕ И СВРХЕ ПРЕДМЕТА. СТРОГИ ХАРМОНСКИ СТАВ

Појам и улога хармоније, као обликотворног, изражајног, колористичког и стилског чиниоца у музици. Строги и слободни хармонски став. Кратко обнављање појмова о акордима и њихово препознавање у слободној фактури. Општи појмови о ванакордским тоновима кроз анализу једноставних примера. Обим, подела и улога гласова у строгом хармонском (хорском) четворогласу.

ТРОЗВУЦИ ГЛАВНИХ СТУПЊЕВА

Постављање квинтакорада главних ступњева (у дуру и хармонском молу) у четворогласни хармонски став. Везивање - писмено и на клавиру - квинтакорада главних ступњева. Квинтно сродство и суседни однос. Строга, слободна и полуслободна веза. Забрањена кретања и критични тонови. Промена слога и положаја. Обнављање и утврђивање градива

ТОНАЛИТЕТ И ФУНКЦИЈЕ

Појам тоналитета и његово испољавање кроз однос главних трозвука. Каденца. Свирање и препознавање основних каденцирајућих обрта из сва три почетна положаја. Улога и примена каденцирајућег квартсектакорда. Тонична, субдоминантна и доминантна функција - њихови главни представници (Т, S и D) и заменици (VI, III, II и VII ступањ). Терцна сродност акорада. Усмени хармонски диктат: препознавање акордских функција, главних и споредних трозвука.

СПОРЕДНИ ТРОЗВУЦИ

Квинтакорд VI ступња; варљива каденца (и на клавиру). Квинтакорд II ступња. Квинтакорди III и VII ступња. Привидни доминантни однос акорада; секвенце: V-I/VI-II...I-IV/VII-III...I-V/VI-III. у дуру и молу (и на клавиру). Обнављање и утврђивање градива.

ОБРТАЈИ КВИНТАКОРАДА

Сектакорди главних трозвука. Сектакорди споредних тро- звука. Свирање секвенце са сектакордима: V6-I/IV6-VII/. Квартсектакорди -обртајни, задржични, скретнични и пролазни. Свирање потпуне аутентичне и проширене каденце са каденцирајућим квартсектакордом.

Обнављање и утврђивање градива.

ХАРМОНИЗАЦИЈА МОЛДУРА, ПРИРОДНОГ И МЕЛОДИЈСКОГ МОЛА

ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Главни четворозвуци. Доминантни септакорд и његови обртаји. Септакорд II ступња и обртаји; акорд са додатом секстом. Свирање проширене каденце са употребом квинтсектакорда II ступња. Септакорд VII ступња и обртаји.

ВАНАКОРДСКИ ТОНОВИ

Задржица (једнострука). Пролазница (једнострука). Скретница (једнострука). Претходница. Слободни (ускочни) и напуште- ни (искочни) ванакордски тонови; тешка пролазница и скретница, пролазна и скретнична задржица. Фигурирани хармонски став. Обнављање и утврђивање градива. Обавезно радити по један писмени задатак у полугодишту.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СПОРЕДНИ ЧЕТВОРОЗВУЦИ

Фигуративна („случајна“) и секвентна појава споредних четворозвука (I, IV, III и VI ступња). Секвенца привидних доминантних односа са применом четворозвука (једног или оба) у моделу.

ПЕТОЗВУЦИ

Доминантни нонакорд, његови обртаји и разрешења.

СЛОЖЕНИЈЕ И ХРОМАТСКЕ ПОЈАВЕ ВАНАКОРДСКИХ ТОНОВА

Двоструке и троструке задржице, скретнице и пролазнице. Скретнично окружење акордског тона (4-2-3, 2-4-3 и сл.). Хроматски ванакордски тонови. Појам алтерације, реалтерације, унакрснице, отворене и скривене хроматике.

НАЈВАЖНИЈИ АЛТЕРОВАНИ АКОРДИ КЛАСИЧНЕ ХАРМОНИЈЕ

Тонално стабилне и тонално лабилне алтерације, њихова улога у формирању алтерованих акорада. Алтеровани акорди дијатонског и хроматског типа - структуралне разлике. Принцип вантоналних акорада. Доминантна доминанта (DD), доминанта за субдоминанту (DS) и њихови заменици. Наполитански сектакорд (N). Прекомерна доминанта (⁺D). Доминантна доминанта као тврдо умањени Четворозвук (⁻DD) и њен заменик као двоструко умањени ВИДОВИ ПРОМЕНЕ ТОНАЛИТЕТА

Мутација, тонално иступање, тонални скок, модулација. Врсте модулација и њихов значај у музичким облицима. Непосредна и посредна модулација.

ДИЈАТОНСКА МОДУЛАЦИЈА

Средства дијатонске модулације и начини извођења. Обнављање многостраности трозвука. Модулационе групе (непосредна модулација). Модулација преко посредног тоналитета (четврта група). Свирање на клавиру непосредних дијатонских модулација.

ОСТАЛИ АЛТЕРОВАНИ АКОРДИ

Вантоналне доминанте и њихови заменици за II, VI и III ступањ. Доминанта наполитанског акорда (DN). Могуће алтерације у оквиру акорада доминанте, субдоминанте и VII ступња. Свирање каденца са применом алтерованих акорада (DD, N). Свирање хроматских секвенца са моделима D2-T6 (хроматика у басу) и DD7-D7 (ланац доминантних септакорада). Преглед класичног фонда алтерованих акорада.

ПЕДАЛ

Појам и видови педала (орглпункта), првенствено аналитички. Типичан хармонски ток на завршном педалу тонике (миксолидијско иступање T-DS-S-D-T, и његове варијанте Обавезно радити по један писмени задатак у полугодишту.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ Писмени испит:

- а) хармонизација задатог сопрана;
- б) хармонизација обележеног баса.

Усмени испит:

- а) два питања из пређеног градива;
- б) свирање на клавиру једне непосредне дијатонске модулације и једноставнијег генералбаса.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

ХРОМАТСКА МОДУЛАЦИЈА

Појам и средства хроматске модулације. Хроматска модулација помоћу пренамене акорада (дијатонског и хроматског типа). Модулација помоћу промене склопа акорада. Модулација помоћу хроматске и привидне тердне сродности. Модулација помоћу елиптичних веза. Свирање једноставнијих хроматских модулација.

ЕНХАРМОНСКА МОДУЛАЦИЈА

Појам и средства енхармонске модулације. Енхармонска замена и енхармонско пренамење. Енхармонско пренамење умање- ног четворозвука. Енхармонско пренамење доминантног четворозвука (енхармонизам мале септима). Енхармонско пренамење тврдо умањеног

четворозвука. Енхармонско презначење прекомерног трозвука. Свирање једноставнијих енхармонских модулатија (помо- ћу умањеног и доминантног четворозвука).

ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА ХАРМОНСКИХ СТИЛОВА

Примери из литературе за основна обележја и средства хармоније у стилу барока (Ј. С. Бах, Хендл), класике (Хајдн, Моцарт, Бетовен), раног романтизма (Шуберт, Шуман, Шопен), зрелог романтизма (Лист, Брамс) и националних школа (Григ, Мусоргски, Ст. Мокрањац). Основне информације и примери за хармонске поступке у импресионизму (Дебиси), код класика XX века (Прокофјев, Стравински, Барток, Шенберг, Хиндемит) и код југословенских композитора (Христић, Славенски).

Обавезно радити по јеан писмени задатак у полугодишту.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Писмени испит:

- а) хармонизација задатог сопрана;
- б) хармонизација обележеног баса.

Усмени испит:

- а) три питања из целокупног пређеног градива хармоније;
- б) свирање једне модулатије на клавиру.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Изучавање овог предмета омогућава да ученик и усвоји основне законитости и логику хармонског језика, развије хармонски слух, а не само да се оспособи да коректно (или шаблонски) ради хармонске задатке.

Настава хармоније не сме да се ограничи само на теоријско упознавање ученика са садржајима програма, већ од почетка треба настојати да се ученик оспособи да свесно анализира хармонски став. При том је веома важно да свака теоријска поставка буде оживљена звуком и примерима из литературе; свака новообрађена акордска веза треба да буде одсвирана више пута и пажљиво одслушана. Ради тога су у програму заступљени и (усмени) хармонски диктати, тако да се препознавањем функција и карактеристичних веза ученик од почетка навикава да ч у ј е хармонију. У току израде задатака ученик не треба да користи клавиру, али кад је задатак урађен треба га свакако одсвирати, како би резултат могао бити проверен слухом. Пожељно је да ученици отпевају задатак који је урађен на табли, јер се тако, поред звучног доживљаја хармонског тока и провере мелодијске линије сваког гласа, добија и аутентичан ефекат (боја), с обзиром да се ради о замишљеном хорском ставу.

У вези с израдом задатака ваља водити рачуна да се на задатом басу формира музикална сопранска линија и обратно - при хармонизацији сопрана добра линија баса. Тежиште треба, наравно, ставити на хармонизацију сопрана, јер ту ученик може највише да покаже колико је овладао логиком хармонског изражавања. Због тога је већ у II разреду уведена и методска јединица Ванакордски тонови (у једноставнијим видовима), јер је њихова употреба не само значајна него и неопходна у изради иоле развијеног и добро осмишљеног задатка. Из истог разлога се и изврстан број „случајних“ квартсекстакорада обрађује раније. Остало градиво из ових области остварује се у III разреду.

У току рада постепено треба прећи и на решавање необележеног баса, пошто његова израда пружа ученику веће могућности, али захтева и више самоиницијативе, као и темељније познавање материје. Најбоље је да после сваке савладане јединице (преко обележеног баса и хармонизације сопрана) ученици израде и неколико необележених басова, примењујући стечена знања (већ почев од сакстакорада главних ступњева!). Све израђене задатке треба и анализирати.

Осим свирања каденца, секвенца, дијатонски и (једноставнијих) хроматских и енхармонских модулатија, предвиђено је и свирање генералбаса (испитни програм на крају III разреда). Ове вежбе треба започети већ у II разреду, после обраде свих квинтакорада. Постепено

овладавање одговарајућим хармонским везама на клавиру допринеће потпунијем усвајању градива уопште. Разуме се да наставник врши избор најпогоднијих заратака; уз то, пожељно је задавати и краће, једноставније сопране за директно хармонизовање на клавиру.

У градиву III разреда се после градива из дијатонике (које се надовезује на претходну годину) предвиђа у редоследу и постепено увођење хроматских елемената - најпре у виду хроматских фигуративних тонова, а одмах затим и најважнијих класичних алтерованих акорада - ради приближавања реалној хармонској пракси класичара и обогаћења хармонског фонда за израду задатака још увек у оквиру једног тоналитета. Тек потом следи и могућност промене тоналитета, а за њом се проширује даље акордски фонд осталим алтерованим - у оквиру тога и вантоналним - акордима. Хроматска модулација се надовезује у IV разреду. Међутим, могуће је већ у III разреду указати на примену наполитанског акорда у тој врсти модулације, јер се та примена процедурално не разликује од начина дијатонског модулирања (презначење акорда). Педал (на крају III разреда) треба обрадити превасходно на примерима из литературе, а мањи број задатака посветити неким типичним решењима са тоничним педалом на завршетку.

Пошто се енхармонском модулацијом заокружују садржаји класичне хрмоније, требало би остатак часова организовати тако да се обнављање градива одвија упоредо са наставним јединицама из области „Преглед развоја хармонских стилова” - како се континуитет у практичном раду не би прекидао. Сам преглед хармонских стилова треба дати сажето и у најважнијим потезима, са истицањем најкарактеристичнијих обележја и средстава, јер се по новој концепцији изучавања хармоније на ФМУ тај предмет (током три године) обрађује управо као својеврстан преглед хармонских стилова, надовезујући се на (претпостављено) познавање средстава и технике традиционалне хармоније, стечено у средњој школи. Стилски карактеристични примери треба безусловно да буду приказани и звучно, а не само визуелно и аналитички.

У сваком разреду су предвиђена по два писмена задатка, односно по један у сваком полугодишту, у трајању од два школска часа.

КОНТРАПУНКТ

ЦИЉЕВИ

Сагледавање историјског развоја контрапункта
Оспособљавање за усавршавањем рада на вокалном контрапункту
Оспособљавање за усавршавањем рада на инструменталном контрапункту
Упознавање са барокном инструменталном полифонијом

ЗАДАЦИ

Развијање способности за сгледавањем историјског развоја контрапункта
Развијање способности рада на вокалном контрапункту
Развијање способности разликовања врста имитације
Развијање способности рада на инструменталном контрапункту
Изучавање тоналног плана фуге
Развијање способности рада на барокној инструменталној полифонији

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ОСНОВИ ВОКАЛНОГ КОНТРАПУНКТА

Историјски развој контрапункта. Модуси - врсте и карактеристике. Контрапунктска мелодија. Кантус фирмус.

ДВОГЛАСНИ КОНТРАПУНКТ ВОКАЛНОГ СТИЛА

Дисонанце и консонанце у двогласу. Каденце двогласног става. Мешовити контрапункт (флоридус) - обликовање мелодије у флоридусу и њене ритмичко-метричке особености; третман дисонанце у флоридусу. Слободан двогласни став. Комплементарни ритам.

ИМИТАЦИЈА

Појам и врсте имитације. Интервал имитације. Преображај одговора у имитацији - инверзија, аугментација, диминуција, ре троградни одговор.

ТРЕТМАН ТЕКСТА У ВОКАЛНОМ КОНТРАПУНКТУ

Израда двогласног полифониог става са текстом.

ТРОГЛАСНИ ПОЛИФОНИ СТАВ

Карактеристике трогласног става. Сазвучја и каденце у трогласу. Флоридус у трогласу. Примена дисонанце (консонантна кварта, паразитска дисонанца). Трогласни став са два флоридуса на кантус фирмус. Имитациони трогласни став, са текстом.

ВОКАЛНИ ПОЛИФОНИ ОБЛИЦИ

Канон (појам и врсте). Техника израде канона; израда једноставнијих примера. Мотет - аналитички, а практично по један одсек мотета на дати текст, у двогласу и у трогласу.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Писмени испит: израда једног одсека трогласног мотета на дати текст.

Усмени испит:

- а) два питања из пређеног градива;
- б) анализа једног мотета - у основним потезима.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

ОСНОВИ ИНСТРУМЕНТАЛНОГ КОНТРАПУНКТА

Стилско-историјске разлике између вокалног (строгог) и инструменталног (слободног) стила полифоније. Мелодика, ритмика и метрика инструменталног контрапункта. Хармонска основа и стил барокне полифоније. Третман дисонанце у барокној полифонији. Израда стилске мелодије барокно-полифониог типа, различитих ритмичких профила.

ДВОГЛАСНИ ИНСТРУМЕНТАЛНИ ПОЛИФОНИ СТАВ

Представљање хармонске основе двозвучима. Израда слободног двогласног става. Врста имитације у барокној полифонији - аналитички и практично (у октави, у квинти, у тоналној инверзији). Канон - врсте и технике; практична израда у октави. Обртајни контрапункт - практично у октави, остали информативно; смисао и примена обртајног контрапункта. Секвенца у контрапунктским облицима - аналитички и практично.

ИНВЕНЦИЈА

Облик и тонални план инвенције. Двогласна инвенција - практично једна до две целе инвенције. Трогласна инвенција - аналитички.

ВИШЕГЛАСНИ ИНСТРУМЕНТАЛНИ СТАВ

Хармонске, мелодијске и ритмичке карактеристике вишегласног полифоног става. Практична израда трогласног става, без примене имитације. Троструки обртајни контрапункт - аналитички.

ФУГА

Облик и тонални план фуге. Одговор - реалан, тоналан, модулирајући. Контрасубјект - све и практично. Експозиција фуге - практично, трогласна. Проширена експозиција и контра-експозиција. Међуставови у фуги. Спроводни и завршни део фуге. Стрета и орглпункт (педал). Фуга са две или више тема (типови фуге - без улажења у појединости). Примена фуге. Фугато (аналитички).

ОБЛИЦИ БАРОКНЕ ИНСТРУМЕНТАЛНЕ ПОЛИФОНИЈЕ - ИНФОРМАТИВНО

Прелудијум, корална предигра, токата, фантазија, ричеркар.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Писмени испит: израда експозиције трогласне фуге на задату тему, са тоналним одговором, без великог међустава;

Усмени испит:

а) два питања из пређеног градива;

б) анализа једноставније трогласне или четворогласне фуге Ј. С. Баха.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Да би се карактер ренесансне полифоније приближио ученицима, неопходно је на почетку (уз методску јединицу „основи вокалног контрапункта“) користити звучне илустрације - преслушати одломак мисе и бар један мотет Палестрине. Преслушавање одговарајуће литературе ваља спроводити и касније, нарочито приликом обраде третмана текста, вишегласног става и вокалних полифоних облика (мотет). Истом циљу допринеће и певање задатака израђених на часу, што је необично важно и за развој полифоног слуха.

Барокна полифонија је ученицима ближа, с обзиром да је слушају и свирају од почетка свога музичког образовања. Ипак, и овде ће звучне илустрације допринети бољем увиду у стилске особености барокне музике и пружити поузданију основу за практичан рад, а и за аналитичко сагледавање.

Обрада градива барокне полифоније захтева доста еластичности. И овде практичан рад започиње од израде другог гласа на задати (својеврстан) кантус фирмус, за чиме следи самостално писање двогласа, потом и трогласа - преко задатог хармонског плана и хармонског ритма, са задатим почецима гласова или без њих, па све до израде одговарајућих полифоних облика.

Обрада полифоних секвенцаи захтева посебну пажњу и континуирану праксу, паралелно са савладавањем осталог градива, јер секвенце у полифонији чине важно „везивно ткиво“, чија добра израда значајно утиче на квалитет целине. Посебну пажњу ваља посветити доброј изради модулирајућих секвенца, најпре према задатом моделу, а потом по сопственом, са датим тоналним циљем типичних усмерења. Нужно је радити и двогласне и трогласне секвенце.

У оба разреда треба предвидети израду по једног писменог задатка у сваком полугодишту, у трајању од два школска часа.

ИСТОРИЈА МУЗИКЕ СА УПОЗНАВАЊЕМ МУЗИЧКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

ЦИЉЕВИ

Оспособљавање на разликовању различитих музичких карактеристика у односу на временску динстанцу

Подстицање корелације са осталим музичким предметима

Усавршавање способности за класификацију периода музичке историје

Развој на стваралаштву истакнутих композитора сваке епохе

Развој и усавршавање на познавању музичке литературе

ЗАДАЦИ

Рад на разликовању различитих музичких карактеристика у односу на временску динстанцу

Рад на подстицању корелацији са осталим музичким предметима

Унапређивање способности за класификацију периода музичке историје

Унапређивање знања о стваралаштву истакнутих композитора сваке епохе

Рад на унапређивању познавања музичке литературе

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

МУЗИЧКА КУЛТУРА ПРЕТКЛАСНОГ ДРУШТВА И СТАРОГ ВЕКА

Музичка култура првобитне заједнице и народа Истока.

Музика Старе Грчке и Рима.

Звучне илустрације: примери из фолклора, примери грчких химни, нотни примери музике народа на ниском развојном ступњу, инсерт музике народа Истока и Старе Грчке.

МУЗИЧКА КУЛТУРА СРЕДЊЕГ ВЕКА

Грегоријански корал. Византијска музика. Вишегласје од IX до XIV века, Световна средњовековна музика. Средњовековна теорија и нотација.

Звучне и нотне илустрације: типични примери једногласне духовне и световне музике средњег века, први облици вишегласја.

МУЗИКА РЕНЕСАНСЕ

Стилске карактеристике ренесансе, Ars nova у Француској и Италији, Ренесанса у фламанским земљама. Протестантски корал. Француска музика зреле ренесансе. Римска школа. Палестрина, Ласо. Венецијанска школа. Енглески вирциналисти.

Звучне и нотне илустрације: избор из духовних и световних композиција стваралаца Ars nova и представника франко-фламанске школе, избор из стваралаштва Палестрине и Ласа, вокална и вокално-инструментална музика XVI века. Музика вирциналиста.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

БАРОК

Стилске карактеристике барока. Настанак опере. Фирентинска камерата. Монтеверди. Опера у Венецији и Напуљу. Француска лирска трагедија и Лили. Немачка и енглеска опера XVII века. Духовна музика барока. Инструментална музика XVII и XVIII века: Фрескобалди, Букстехуде, Корели, Вивалди.

Врхунски представници барока: Ј. С. Бах и Г. Ф. Хендл (аналитички приказ свих жанрова и етапе ових стваралаца).

На прелазу између барока и класике: Тартини, Купрен, Д. Скарлати.

Дела за слушање: избор из стваралаштва Монтевердија, италијанских и француских оперских мајстора. Избор из дела Фрескобалдија, Букстехудеа, Корелија и Вивалдија.

Бах: избор из вокално-инструменталног стваралаштва - „Пасија по Матеју“, Миса ха-мол, световне и духовне кантате, избор из музике за чембало: Француске, Енглеске свите, „Добро темперовани клавир“ и др. Избор из камерног и оркестарског стваралаштва. Један виолински концерт (по избору), један концерт за чембало (по избору). Бранденбуршки концерти, оркестарске свите (ха-мол, Де-дур). Оргуљска дела.

Хендл: избор нумера из ораторијума, ораторијум „Месија“, Кончерта гроса ор. 3 и ор. 6, оргуљски концерти (избор), свите „Музика на води“, „Музика за ватромет“, избор из оперског стваралаштва.

Избор из музике Тартинија, Купрена и Скарлатија (сонате).

ПРЕТКЛАСИКА И КЛАСИКА

Стилске карактеристике преткласике. Опера серија XVIII века у Италији, Француској - Ж. Ф. Рамо. Опера буфо и опера комик, балад опера и зингшпил. Перголези, Гретри. Глукова реформа опере.

Манхајмска, бечка и берлинска школа.

Стилске карактеристике класике. Музичка класика: Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. В. Бетовен (аналитички приказ свих кључних жанрова ових стваралаца).

Дела за слушање: избор из оперског стварања (Перголези, Глук: „Орфеј и Еуридика“, „Алчеста“), избор из дела манхајмских мајстора и Бахових синова.

Хајдн: избор из симфонија, са акцентом на последње, „Лондонске“, избор из камерног стваралаштва, избор из концерата (Ес-дур за трубу), један виолински, један клавирски, избор из клавирских соната, најзначајнији делови из ораторијума „Стварање света“ или „Годишња доба“.

Моцарт: избор појединих одломака из опере „Фигарова женидба“, „Дон Ђовани“, „Чаробна фрула“ (видео снимци), избор симфонија: Ес-дур, ге-мол, Це-дур, избор из клавирских соната, из камерног стварања, Серенада. Дивертименто „Мала ноћна музика“, избор из концерата за разне инструменте, Реквијем (одломци).

Бетовен: пресек кроз свих девет симфонија, пресек кроз клавирске сонате из сва три стваралачка периода, одабрани квартети из сва три стваралачка периода, једна виолинска соната („Пролећна“, „Кројцерова“), избор из концертног стварања, пресек кроз клавирске концерте, Виолински концерт Де-дур, Миса солемис (одломци).

РОМАНТИЗАМ I

Стилске карактеристике романтизма. Рани романтизам: Шуберт, Менделсон, Шуман, Шопен (или по жанровима: клавирска музика раних романтичара, соло песма, инструментални концерт и развој симфоније).

Дела за слушање: избор из најзначајнијих дела ранороман- тичне музике за клавир (Шуберта, Менделсона, Шумана, Шопена), соло песме (Шуберта и Шумана), концерата (Менделсона, Вебера, Шопена, Шумана), симфоније (Шуберт, Шуман, Менделсон, детаљна анализа Шубертове „Недовршене“ симфоније).

Програмска музика. Берлиоз, Лист.

Дела за слушање: Берлиоз, детаљна анализа „Фантастичне симфоније“, Лист, соната ха-мол, Концерт за клавир и оркестар Ес-дур, симфонијске поеме (избор), избор из клавирске музике, пресек кроз све три свеске „Године ходочашћа“, рапсодије и др.

Раноромантична опера у Италији, Француској и Немачкој. Дела за слушање: избор из дела Росинија (нумере и сцене из „Севиљског берберина“), Белинија („Норма“) и Доницетија, Мајербера и Вебера („Чаробни стрелац“).

Вагнер, Верди, веристи, француска опера у другој половини XIX века.

Дела за слушање: избор сцена и пресек музичких драма од „Холанђанина луталице“ до „Парсифала“. Верди: одабране сцене и нумере из опера: „Набуко“, „Риголето“, „Трубадур“, „Травијата“, „Аида“, „Отело“, „Фалстаф“. Реквијем (одломци). Избор из опера Пучинија („Тоска“, „Мадам Батерфлај“), Гуноа („Фауст“), Бизеа („Кармен“, сцене и нумере).

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

РОМАНТИЗАМ II

Немачка инструментална музика друге половине XIX века: Брамс, Брукнер, Малер, Штраус, француска инструментална музика друге половине XIX века - Франк.

Дела за слушање: избор из клавирског стварања Брамса, избор из симфонија (I-IV), избор из концерата и камерног стварања. Брукнер - избор из симфонија, Те Реиш. Малер: једна симфонија по избору, један циклус соло песама. Штраус: избор из симфонијских поема, „Саломе“, игра велова, „Кавалер с ружом“. Франк: симфонија де-мол, Прелудијум, корал и fuga, соната за виолину и клавир А-дур (детална анализа).

Националне школе у XIX веку.

Руска национална школа. Глинка, Петорица и Чајковски.

Чешка национална школа - Сметана, Дворжак.

Шпанска, норвешка и финска музика - Де Фаља, Григ, Сибелијус.

Дела за слушање: Глинка, фрагменти из опере „Иван Сусањин“, „Руслан и Лјудмила“. Бородин - одабране сцене и арије из опере „Кнез Игор“, „Богатирска“ симфонија, „Из средње Азије“. Мусоргски: сцене из опере „Борис Годунов“, „Слике са изложбе“, избор соло песама. Римски-Корсаков: сцене и арије из познатих опера, „Шехерезада“. Чајковски: избор из симфонијског стваралаштва (IV, V и VI симфонија) и из осталих оркестарских дела, избор из концерата, избор сцена из опера „Евгеније Оњегин“, „Пикова дама“, избор из музике за балете („Лабудово језеро“ и др.), избор из камерног и клавирског стварања („Годишња доба“).

Сметана: избор одломака из опере „Продана невеста“, избор из циклуса симфонијских поема „Моја домовина“. Дворжак: симфонија „Из новог света“, Словенске игре, Концерт за виолончело.

Избор из дела Де Фаље, Грига и Сибелијуса.

ИМПРЕСИОНИЗАМ

Дебиси, Равел, Скрјабин.

Дела за слушање: избор из клавирског, камерног, вокалног и оркестарског стваралаштва Дебисија, фрагменти из опере „Пелеас и Мелисанда“. Равел: избор из клавирског, вокалног и камерног стваралаштва, Шпанска рапсодија, „Циганин“, „Болеро“, један клавирски концерт. Скрјабин: избор из клавирске и симфонијске музике.

СТИЛСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МУЗИКЕ XX ВЕКА

Експресионизам, извори и главни представници: Шенберг, Берг и Веберн.

Националне школе у музици XX века. Стравински, Барток, Јаначек.

Неокласицизам у европској музици XX века. Шесторица у Француској. Хиндемит, Прокофјев, Шостакович.

Стилска стремљења у музици друге половине XX века (од 1945. до данас).

Дела за слушање: избор из различитих, репрезентативних жанрова Шенберга, Берга и Веберна, Стравински: одломци из балета „Петрушка“, „Посвећење пролећа“. Барток: Музика за ударалке, жичане инструменте и челесту, Концерт за оркестар, избор из гудачких квартета, Алегро барбаро, за клавир. Сати: избор из дела за клавир. Прокофјев: Класична

симфонија, „Ромео и Јулија“ (одломци), избор из клавирске музике, концерата и симфонија.
Шостакович: избор из симфонијске, камерне и клавирске музике.
Штокхаузен, Булез, Месијен, избор из стваралаштва.
(Савремена дела, ако је то могуће, слушати у живом извођењу, на фестивалима ове врсте музике).

НАЧИН ОСВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставна грађа систематизирана је по историјско-стилским целинама у циљу стицања што ширег општемузичког образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире стручним предметима (историја књижевности, историја, историја уметности). Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена звучним, тј. Слушним примерима, док највећи ствараоци морају бити и слушно и аналитички обрађени. У ту сврху треба увек бирати најпопуларнија дела, деца доступна и једноставна за памћење. Неопходно је што више ученике ангажовати приликом слушања музике, користећи партитуре, ноте, ликовне или филмске, видео прилоге. Изучавајући најзначајније појаве и ствараоце ученици треба да се служе свом расположивом литературом: Ј. Андрејс: Хисторија музике I, II и III, Роксанда Пејовић: Историја музике I, II, Соња Маринковић: Историја музике, Б. Радовић: Мала историја музике, па, самим тим метода рада не треба да буде искључиво вербална и наративна, већ дијалогска, на основу прочитаног а и слушаног. Такође је пожељно да се користе различити тестови, за одређене стваралачке области или ликовне, за упоређивање различитих области, стилова или жанрова. Овим предметом потребно је развити љубав према музици, интересовање за посету концерата, активно слушање музике преко различитих средстава. За поједине области могуће је урадити семинарске радове, читати их јавно и тиме развијати процес мишљења, повезивања, закључивања и развијати елементе писмености и изражавања.

МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ

ЦИЉЕВИ

Упознавање елемената музичких облика
Упознавање форми музичких облика
Усавршавање способности за анализом форми музичких облика

ЗАДАЦИ

Рад на способности разликовања елемената музичких облика
Развијање способности самосталне анализе соло песме, ронда, варијација, свите, сонате, концерта
Рад на анализи облика вокално-инструменталних форми

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧКОГ ОБЛИКА

Реченица и период правилне конструкције. Структурални и тематски елементи реченице и периода - двотакт, мотив и рад са мотивом; фигура и пасаж. Одступање од правилне грађе реченице и периода. Низ и ланац реченица.

ОБЛИК ПЕСМЕ

Дводелна песма (типови а b и а а b а). Троделна песма (типови а b а и а b c). Сложена троделна песма.

ПРИМЕНА ОБЛИКА ПЕСМЕ

Мали инструментални комади, менует, скерцо, марш, стилизоване игре.

АНАЛИЗА ОДГОВАРАЈУЋИХ ДЕЛА ИЗ МУЗИЧКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

РОНДО

Преткласични и класични I, II и III врсте.

ВАРИЈАЦИЈЕ

Орнаменталне, карактерне, контрапунктске (чакона и пасакаља).

СВИТА

Барокна свита, новија свита (у главним цртама).

СОНАТА

Историјски развој сонате (у основним цртама) - барокна соната, Скарлатијев сонатни облик.

Класичан сонатни став - у једноставним, мање-више правилним примерима.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

СОНАТНИ РОНДО

СОНАТНИ ЦИКЛУС КЛАСИЧАРА

Поредак и број ставова, међусобни контрасти, типични облици појединих ставова у циклусу. СЛОЖЕНИЈИ ОБЛИЦИ СОНАТНОГ СТАВА ПОСЛЕ КЛАСИЦИЗМА. Могућа одступања од правилног облика

РАЗВОЈ СОНАТНОГ ЦИКЛУСА У РОМАНТИЗМУ, почев од Бетовенових каснијих опуса
ПРИМЕНА СОНАТНОГ ЦИКЛУСА У КАМЕРНИМ И ОРКЕСТАРСКИМ КОМПОЗИЦИЈАМА

ОБЛИК КОНЦЕРТА и његов историјски развој

ОСТАЛИ ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ

Увертира, слободни облици (фантазија, рапсодија, балада и сл.); програмска музика - симфонијска поема.

ВОКАЛНИ И МУЗИЧКО-СЦЕНСКИ ОБЛИЦИ

Специфичности вокалних облика; однос текста и музике (у главним цртама). Соло песма.

Хорска песма: мадригал, новија хор-ска песма, облик руковети у нашој музици. Речитатив и арија. Оперна и музичка драма. Балет (у основним цртама). Ораторијум, кантата, пасија. Миса и реквијем, литургија и опело. Обновљање и утврђивање градива.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Да би ученици усвојили одређене појмове и схватили њихову узајамну повезаност, да би им се олакшао приступ у анализи мањих и већих целина, као и сложенијих облика, неопходно је обратити пажњу на редослед и флексибилност у излагању градива појединих методских јединица.

Полазак од реченице и периода, као елемента музичког облика, а тек потом изучавање њихових структуралних односно тематских елемената - двотакта и мотива, предлаже се зато што су ученицима реченица и период најближе и најлакше обухватне формалне целине, познате било кроз свирање музичке литературе, или кроз рад на хармонији, чији се задаци

углавном и постављају као реченице и периодичне целине, почев од учења каденце и полукаденце. Пожељно је, међутим, да се посебна пажња посвети управо микроструктури облика, јер њено темељно разумевање и аналитичко упознавање има пресудан значај за даље успешно сналажење и у сложенијим формалним целинама. У првој години учења предмета за то је остављено довољно времена.

Највише часова је предвиђено за добро савладавање облика песме и сонате, као кључних, које чине основу многих музичких дела различитих жанрова, назива и намена. Разуме се да и аналитички рад, из тих разлога, треба да се на тим облицима највише задржи. У вези с анализом - не само ових облика - посебно ваља нагласити потребу звучног приказа сваког анализираног примера, а никако не само његове визуелне, апстрактне анализе.

Приликом обраде појединих методских јединица биће потребно да се ученицима објасне и неки појмове из области контрапункта (нпр. Кантус фирмус у вези са пасакаљом, имитација и ин-верзија код жиге у свити, фугато код барокне сонате и сл.), може пре но што су они обрађени на часовима предмета контрапункт. Такво повезивање, као и оно са обликотворним чиниоцима хармоније (каденце, секвенце, тонални односи и преокрети итд.), управо треба да увек указује на тесну узајамну повезаност и интеракцију трију музичких „дисциплина“ које су методски раздвојене у склопу музичког школовања.

ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ

Упознавање ученика са развојем етномузикологије

Развијање способности за правилном употребом тремина фолклор, музички фолклор, етномузикологија

Развијање способности за разликовање звучних карактеристика воклане, инструменталне и вокално-инструменталне традиционалне музике

Развијање способности за разликовање и уочавање карактеристика српске традиционалне музике као и карактеристике музике осталих Балканских народа

ЗАДАЦИ

Рад на упознавању ученика са развојем етномузикологије

Рад на развијању способности за правилном употребом тремина фолклор, музички фолклор, етномузикологија

Рад на развијању способности за разликовање звучних карактеристика воклане, инструменталне и вокално-инструменталне традиционалне музике

Упознавање са публикованом и дискографском архивом

Рад на развијању способности за разликовање и уочавање карактеристика српске традиционалне музике као и карактеристике музике осталих Балканских народа

Рад на анализи записа српске традиционалне музике

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

УВОД

Етномузикологија као наука о музичком фолклору - развој у свету и код нас, први фонограф, центсистем; институције где се проучава народна музика; публикације, дискографија, архиви.

ФОЛКЛОР

Појам, дефиниција. Сродне науке - фолклористика, етноло-гија. Музички фолклор - подела према акустичким изворима: во-кална, вокално-инструментална и инструментална музика. Остале научне дисциплине: органологија, етнокорологија.

ВОКАЛНА МУЗИКА

Народна песма - појам, настанак, варијанте. Класификације народних песама по разним критеријумима - намена, књижевне врсте, календар. Синкретизам као важна особеност вокалне традиције. Појам „глас“ у српском народном певању и црквеном појању. Вокална традиција у Србији: једноглас, вишеглас. Старије сеоско двогласно певање. Новије сеоско двогласно певање.

ИНСТРУМЕНТАЛНА МУЗИКА

Народни инструмент као човекова „продужена рука“. Општа класификација народних музичких инструмената. Аерофони ин-струменти.

ЛИТЕРАТУРА И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девећ: Етномузикологија, скрипте I - III, Београд 1977. Низ етномузиколошких радова о разним проблемима из ет-номузикологије

Дискографија наше народне музике, аудио и видео материјал из исте области

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Усмени испит са три питања из пређеног градива

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

Народно певање у Црној Гори. Народно певање у Хрватској. Народно певање у Босни и Херцеговини. Народно певање у Македонији.

Народно певање на Балкану - Бугарска, Грчка, Албанија. Градска фолклорна музика.

Новокомпонована народна музика.

Народни музички инструменти: идиофони, мамбранофони и кордофони.

Инструментални ансамбли.

Вокално-инструментална традиција: певање уз гусле. Анализа мелопоеетских облика - стих, облик, каденце, ритам, тонски низови.

ЛИТЕРАТУРА И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девећ: Етномузикологија, скрипта I - III, Београд 1977. Низ музичкофолклорних монографија и етномузиколошких радова о разним проблемима из области етномузикологије

Дискографија наше народне музике и музике балканских народа, аудио и видео материјал из исте области

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Усмени испит са два питања из пређеног градива и једном мелопоеетском анализом народне песме.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставни програм, обухваћен наведеним областима, формулисан је кроз јасно дефинисане наставне јединице које се обрађују у складу са датим фондом часова. Водећи рачуна о структури градива из етномузикологије, која у многоме за ученике представља потпуно нови предмет, важно је максимално приближити материју ученицима.

Припрема обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања литературе (старијих издања, али и нових публикација), избора адекватне дискографије, израде

powerpoint презентације. Посебно је важно обучити ученике да разликују традиционалну музику од осталих видова употребе традиционлне музике у данашње време.

НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉЕВИ

Оспособљавање на разликовању различитих музичких карактеристика у односу на временску динстанцу

Подстицање на корелацији са осталим музичким предметима

Сагледавање стваралаштва истакнутих композитора сваке епохе

Усавршавање познавању музичке литературе

ЗАДАЦИ

Рад на разликовању различитих музичких карактеристика у односу на временску динстанцу

Унапређивање рада на корелацији са осталим музичким предметима

Унапређивање сазнања стваралаштва истакнутих композитора сваке епохе

Унапређивање познавања музичке литературе

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

ИЗВОРИ И КОРЕНИ СРПСКЕ МУЗИКЕ

Почеци музике код Словена. Српска средњовековна музика, световна и духовна. Турски период (XV - XVIII век).

ПОЧЕЦИ ГРАЂАНСКЕ МУЗИКЕ - XVIII ВЕК

РОМАНТИЗАМ У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА

Музика у Милошевој Србији. Претходници Корнелија Станковића.

Корнелије Станковић и почеци романтизма.

Даворин Јенко и чешки музичари у Србији XIX века.

ЈОСИФ МАРИНКОВИЋ

СТЕВАН МОКРАЊАЦ

ВОЈВОЂАНСКИ МУЗИЧАРИ ПЕРИОДА РОМАНТИКЕ

Исидор Бајић

СРПСКА МУЗИКА НА ПРЕЛАЗУ У XX ВЕК

Бинички, Крстић, Јоксимовић.

МУЗИКА XX ВЕКА

Први модерни правци XX века. Коњовић, Милојевић, Христић, Славенски.

Стојановић, Пауновић, Манојловић.

Настављачи националног смера: Тајчевић, Живковић, Настасијевић, Бандур, Вукдраговић.

Представници европске модерне у међуратном периоду (прашка група): Логар, Милошевић, Чолић, Ристић, Марић, Вучковић, Рајичић.

Тенденције у српској музици после II светског рата. Јосиф, Радић, В. Мокрањац, Обрадовић, Радовановић, Максимовић, Деспић, Озгијан, З. Христић, М. Михајловић, Јевтић, Куленовић, Трајковић, Ерић, Хофман.

Дела за слушање: избор из записа срењевековне музике. Шлезингер: Игре за оркестар. Станковић: избор дела за клавир, („Што се боре мисли моје“), обраде народних мелодија за хор, избор из духовне музике (Литургија). Јенко: Увертира „Косово“, избор из хорске музике. Толингер: „Листићи“ за клавир, „Косовка“ за хор и оркестар (одломци). Маринковић: избор из соло песама, хорова и Кола, избор из духовне музике. Мокрањац: анализа Руковети, Козара и Приморских напјева, избор из духовне музике (Литургија, Опело) и др. И. Бајић:

избор из клавирске музике, соло песама и хорава. Би-нички: одломци из опере „На уранку“, избор из хорске музике.

Коњовић: преглед опера (од „Кнеза од Зете“ до „Отаџбине“), сцене и одломци из „Коштане“, избор из соло песама, хорске музике („Враголан“), избор из камерне музике. Симфонија цемол.

Милојевић: избор из соло песама, клавирске музике и хорске музике („Муха и комарац“), Интима за гудачки оркестар, балет „Собарева метла“, одломци.

Христић: одломци из балета „Охридска легенда“, избор из соло песама, хорава. Опело у бемолу, ораторијум Васкресење (одломци).

Славенски: Балканофонија, Соната релиџоза, избор из хорава („Вода звира“), квартети („Песме моје мајке“), Симфонија оријента (одломци).

Стојановић: минијатуре за виолину и клавир, избор из виолинских концерата.

Тајчевић: избор из соло песама и хорава („Четири духовна стиха“), избор из клавирске музике (Балканске игре). Живковић: избор из хорске музике. Настасијевић: одломци из опере „Ђурађ Бранковић“. Вукдраговић: кантате („Светли гробови“), вокална лирика (избор).

Логар: нумера из опере „Покондирена тиква“ и балета „Златна рибица“. Милошевић: избор из дела. Ристић: избор из симфонија (II и VIII). Марић: одломци из „Песама простора“ и Византијског концерта. Рајичић: 3. Клавирски концерт, одломци из опере „Симонида“, избор из минијатура за клавир.

Јосиф: Сновиђења. Радић: Списак, одломак из кантате „Ђеле кула“. В. Мокрањац: одломци из симфонија, избор из клавирске музике („Одјецци“). Обрадовић: Микросимфонија, одломак из Концерта за виолончело. Деспих: избор из клавирске музике. Радовановић: одломак из Аудиоспацијала. Максимовић: избор из вокалне музике. Михајловић: Ноктурни, „Шта сањам“. Трајковић: Арион за гитару и гудаче. Куленовић: Буги за клавир и оркестар. Јевтић: избор из концертантне музике. Ерић: Саг1ооп.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Обиман програм неопходно је реализовати уз звучне примере, којих је намерно већи број како би наставник могао да изврши додатни, сопствени избор. Сва расположива литература (Андреис, Цветко, Ђурић-Клајн: Хисторијски развој музичке културе у Југославији, Р. Цејовић: Југословенска историја музике, Властимир Перичић: Музички ствараоци у Србији) треба да послужи и да се користи, како би мањи део часа представљао изношење биографских и др. информација, а већи „озвучење“ материје. Дела за слушање у XX веку бирана су тако да представљају не само типична остварења одређеног аутора, већ су значајна као међаша различитих стилских усмерења. Потребно је студиозније и дуже задржавање на дњелима највећих стваралаца која треба обрадити кроз анализу и приказ целокупног рада; нпр Мокрањац: Руковети или Коњовић: музичке драме. Подразумева се корелација са општом историјом музике, историјом уметности и историјом књижевности. У колико је могуће, користити видео снимке и друге врсте презентације савремене музике (телевизијске емисије), посете фестивалима савремене музике, концертима. Начин проверавања градива треба да буде разноврстан - поред наративног, до дијалогске методе, система тестирања, до семинарских радова који би поједину материју продубили са више аспеката - аналитичког, историјског и сл.

СОЛФЕЂО ЗА СВЕ ОДСЕКЕ СЕМ ТЕОРЕТСКОГ ОДСЕКА

ЦИЉЕВИ

СТИЦАЊЕ НОВОГ И КООРДИНИСАЊЕ И СИСТЕМАТИЗАЦИЈА УСВОЈЕНОГ ЗНАЊА СА НИВОА ОМШ У ФУНКЦИЈИ СХВАТАЊА, ПЕРЦЕРЦИЈЕ И РЕЦЕПЦИЈЕ МУЗИКЕ.

РАЗУМЕВАЊЕ САДРЖАЈА МУЗИКЕ И ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗА ОПАЖАЊЕ, ИЗВОЂЕЊЕ И ТУМАЧАЊЕ МУЗИКЕ.

Континуирани развој музикалности и музичке писмености.
Корелација и интеракција садржаја рада на настави солфеђа са садржајима на настави инструмента, камерне музике, хора или оркестра и свим другим видовима теоретске наставе.

ЗАДАЦИ

Рад на унапређивању способност разумевања музичког садржаја
Рад на интерпретацији, памћењу и записивању музичког текста,
Рад на праћењу латентне хармонија у инструктивним примерима и примерима из уметничке инструменталне и вокалне литературе.
Рад на унапређивању корелацији и интеракцији са садржајем рада теоретске наставе, као и настави инструмента, камерне музике, хора, оркестра.

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Обнављање тоналитета до четири предзнака- дијатоника, мутације и модулације;
дијатонске модулације на доминанту или паралелу - почетни тоналитет до два предзнака;
двогласно певање - дијатоника;
певање српских народних песама.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање основних тонова, групе тонова и двозвука у тона- литету;
опажање хроматских тонова - обим кварте: a^1 - de^2 и e^1 - a^1 - и њихово именовање абecedом,
без певања;

хармонске везе: главни ступњеве, строго везивање акорада;

опажање и интонирање штимова до четири предзнака.

РИТАМ

Ритмичко и равномерно читање - инсерти из литературе.

Ритмичке фигуре и врсте такта:

утврђивање фигура четвороделне поделе са паузама и лигатурама и супротстављање пунктираног ритма и триоле;

деоба тродела у ритмовима троделне поделе јединице;

обнављање народних ритмова.

ДИКТАТИ

Мелодијски и ритмички диктати у оквиру градива из мелодике и ритма - усмени и писмени.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Усмени диктат - према мелодијској етиди;

Мелодијска етида;

Ритмичка етида.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Дијатоника: преглед тоналитета до седам предзнака;

поставка алтерација - тоналитети до два предзнака;

дијатонске модулације првог квинтног сродства и мутације;

певање српских народних песама;

упознавање модуса информативно - певање лествице и ка- денце.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање и интонирање штимова и двозвука у тоналитету;
опажање дијатонских и хроматских тонова - де¹ - де²;
хармонске везе: троглас, строге хармонске везе, главни ступњеве и акорди на II и VII тоналитети до четири предзнака;

РИТАМ

Равномерно и ритмичко читање инсерата из литературе и инструктивних вежби;
утврђивање деобе тродела, обрада дуоле и осмоделна подела ритмичке јединице;
промене врсте такта - према примерима из литературе.

ДИКТАТИ

Записивање појединачних и групе тонова и двозвука у тоналитету;
једногласни мелодијско-ритмички диктати из градива млодике;
записивање српских народних песама.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Усмени диктат - према мелодијској етиди;
Мелодијска етида;
Ритмичка етида.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Алтерације: скокови у алтероване тонове и напуштање алтерованих тонова скоком;
поставка алт-кључа и примери из литературе у алт-кључу;
модулације у тоналитете прве и друге квинтне сродности са већим мелодијско-ритмичким захтевима, као и у удаљене тоналитете;
једногласне и двогласне српске народне песме;
вишегласни примери из литературе.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

Опажање модуса;
систематизација штимова;
хармонске везе: дијатонске модулације.

РИТАМ

Равномерно читање у алт-кључу;
ритмичко читање - промене метра и ритмичких врста;
полиметрија: 3:2, 2:3, 4:3 и 3:4.

ДИКТАТИ

Ритмички диктати у оквиру градива из ритма;
мелодијски диктати: алтерације и модулације.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Једногласни писмени диктат - модулације или алтерације;
Двогласни писмени диктат - хомофони двоглас, дијатоника;
Ритмичко читање са листа - из годишњег градива;
Певање мелодијског примера са листа.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Лабилне алтерације - елипсе и вантоналне доминанте;

модулације - двогласно и трогласно певање;
једногласне и двогласне народне песме са променом метра или са хармонским променама.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање модуса и мотива са модалним елементима;
опажање и интонирање хармонских веза - мутације и модулације.

РИТАМ

Тенор-кључ - равномерно и ритмичко читање;
неправилне ритмичке групе - утврђивање градива III разреда и обрада квинтоле и септоле;
ритмичко читање инструктивних примера и инсерата из литературе.

ДИКТАТИ

Једогласни диктати - према градиву из мелодике;
двогласни диктати - дијатоника и модулације;
ритмички диктати - према градиву из ритма;
записивање народних песама са текстом.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Једногласни диктат - модулативни пример или пример са алтерацијом;
Записивање двогласног хомофоног примера, дијатоника и хроматске промене;
Записивање српске народне песме са текстом;
Ритмичко читање са листа;
Певање примера са листа из градива мелодике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Настава солфеђа треба да обезбеди развој музичког слуха и музичке писмености синхронизацијом процеса опажања и репродукције. Самим тим, методологија и садржаји програма усмеравају се ка замишљању нотне слике на основу слушног музичког садржаја и, супротно, замишљање звука (гласом и на свом инструменту) на основу увида у нотни текст. Једино тако инструменталисти могу чути у себи оно што треба да одсвирају, а теоретичари да буду припремљени за савлађивање свих теоријских дисциплина.

Постојећи образовни смерови имају веома сличне садржаје програма. Разлика се највише огледа у томе што се код инструменталиста више форсира инструментално ритмичко читање и опажање интервала и акорада, а код теоретичара рад и на опажању и на репродукцији. Хармонски слух, певање са листа, чисте интонације и инструментално ритмичко читање поступно се развијају током четворогодишњег школовања. Захтев који се поставља вокално-инструменталним извођачима конципиран је тако да омогућава ученицима продужавање школовања на свим одсецима факултетске наставе, што, уосталом, потврђују и испитни захтеви у IV разреду и захтеви за проверу испуњености услова на факултетима у нашој земљи (па и у иностранству).

Организација часа солфеђа умногоме доприноси успешној реализацији програма. Предлаже се устаљени рад на опажању и интонирању (на почетку часа), певање са листа и диктат (мелодијски и ритмички, а са комбиновањем истих - једног часа дужи рад на ритму, следећег на мелодици) и ритмичко читање (у комбинацији са равномерним читањем).

Предметни наставници могу добити основну оријентацију за савлађивање појединих наставних области у датим упутствима:

МЕЛОДИКА

Функционална поставка тонова у тоналитету и тонално постављање модулација, алтерација и осталих тоналних проблема. Предлаже се рад на транспоновању мотива, нарочито за утврђивање ступњева у оквиру хармонских функција и у припремном раду за певање модулација (алтерација и модуса). Именовање тонова: солмизацијом - у певању са листа и ритмичком читању, а абecedом - у опажању и интонирању акорада, као и усменој анализи интервала пре певања.

Припрема за певање једног мелодијског примера изводи се опажањем тонова и мелодијских мотива (са проблематиком у мелодијском примеру), дакле интонирање тонова и мотива, ритмичко читање солмизацијом, узимање интонације (штим) од камертона и певање примера. Препоручује се наставницима да етуде са модулацијама хармонизују на клавиру, без свирања мелодијске деонице. Наравно, хармонизација је пожељна и код савлађивања других мелодијских области, али је код модулација најпотребнија.

Инструктивни примери служе за припремање певања (или ритмичког читања) вокално-инструменталне литературе, дакле, не смеју бити доминантни у односу на уметничку музику. Двогласно и трогласно певање подразумева рад на чистој интонацији, а то ће бити припремљено стабилном фиксацијом лествичних ступњева преко њихове улоге у главним хармонским функцијама. Двогласно и трогласно певање почиње се у основној школи, али је и сада потребно прво радити на кратким мотивима и на једновременом певању свих деоница. За двогласе се препоручује следећи начин рада:

групно или појединачно певање (по двоје) оба гласа;

певање једне деонице док наставник другу изводи на клавиру (или гласом);

певање једне деонице, а свирање друге на клавиру (појединачно).

За обраду трогласа користити исте садржаје рада који се обрађују у хармонским везама. Тако ће се олакшати и трогласно певање и опажање хармонских веза (литература А. Олујић: Развој хармонског слуха).

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

У овој области се напушта застарела пракса опажања и интонирања без именовања, без ослањања на тоналитет и на апсолутну интонацију од камертона. До појаве одговарајуће литературе, за ову област помоћиће сугестије наставника који су одавно прешли на свесно опажање тонова, интервала и акорада.

Рад на опажању основних тонова са поступним увођењем хроматских одвија се свирањем појединих тонова у дужем трајању, а са асоцијацијом на Це-дур. Дакле, тонови се могу именовати солмизацијом. Пожељно је да се опажени тонови током година и записују у линијском систему. За опажање апсолутних висина (абecedом) користи се супротан начин рада: свирање тонова у кратком трајању са дужом паузом између два тона, с тим да се у почетку највише појављује сам камертон, а касније се хроматски тонови јављају потпуно слободно, са и без реалтеровања истих. Да не би дошло до забуне око енхармонских тонова, најбоље је утврдити тонске низове: е-еф-фис-ге-гис-а-бе-ха-це-цис-де с тим да се у I разреду вежбања одвијају у оквиру једне чисте кварте, па посебно друге(е- а, а-де), без повезивања свих тонова у оквиру једног диктата. Опажањем основних тонова (на целој клавијатури) развија се тонални начин мишљења и опажања оним истим редоследом увођења хроматских тонова којим су се појављивали на прелазу из модалности у дур-мол систем. Опажање у малом обиму, са честим хроматским променама тонова, не решава се интервалски већ памћењем тонских висина са оријентацијом према тону који се први урезује у свест честим понављањем. Спајањем ова два начина рада знатно се убрзава рад на мелодијским диктатима и на певању са листа. И у овом програму уместо слободних двозвука тражи се опажање појединачних тонова.

Интонирање интервала и акорада везује се за тоналитет и за камертон. Рад на штимовима (интонирању и опажању тоничног трозвука на основу датог камертона) треба неговати још од основне музичке школе. Свесно опажање и свесно именовање штимова и хармонских веза знатно ће допринети развоју слуха, а самим тим и развоју музикалности наших ученика. Не треба заборавити да је у нашим крајевима евидентна неразвијеност хармонског слуха, с обзиром на нашу једногласну фолклорну музичку традицију (литература А. Олујић, наведено дело).

РИТАМ

Иновације ритмичне наставе омогућавају одвајање данашње наставе солфеђа од једног већ заборављеног предмета, нотна певања које је оставило трага у схватању и реализацији солфеђа. Дакле, појављује се инструментални солфеђо, окретање наставе према потребама лаког читања инструменталног текста „у три димензије“, како кажу инструменталисти: ритмичке фигуре и врсте - артикулације и фразирање - темпо. Наравно поступност у раду и одговарајућа литература са методским упутствима за рад учиниће ову дисциплину изводљивом. Једино тако солфеђо може у потпуности да задовољи потребе корелације и координације са инструменталном наставом.

У настави ритма опредељује се за смер: од звука ка нотној слици и тумачењу, и то преко мелодијских примера из литературе, а не преко посебно писаних вежби. Оне служе у току рада за усавршавање неких ритмичких проблема, али само као мост од првих звучних импресија до читања инструменталног текста!

За ритам и за обраду мелодике треба што више користити оригиналне композиције, са евентуалним незнатним адаптацијама за солфеђо (без мењања темпа и без транспонованја). У циљу приближавања потребама неких смерова музичких струка на студијама, уводи се читање алт и тенор кључа, али тек од III разреда и пре- ма могућностима појединих класа.

Ритмичке врсте и фигура прате од I до IV разреда развој наставе на ритмовима супротних врста: ритмовима парне дистрибуције (дводелним поделама ритмичке јединице), троделним ритмовима и ритмовима наше народне музике. Треба посебно обратити пажњу на разлике у акцентовању супротних врста и фигура, а према упутствима датим у уџбеницима аутора З. Васиљевић, Солфеђо-ритам, I - III.

У области ритмичког читања предвиђа се обрада две врсте етида, једних са лакшим фигурама и основним врстама тактова - да би се преко њих уводили тежи захтеви из фразирања. Артикулације и акцентовања, и, са градивом те године, али са мањим захтевима у погледу темпа и свих оних ознака које прате инструменталну литературу.

За време ритмичког читања, опажање врсте такта, певања мелодијских примера, неопходно је користити прецизно тактирање са јасно назначеним почетком сваке јединице бројања. Код рит- мичких и мелодијских диктата такође се предлаже тактирање - све до оног момента када већина ученика у разреду не овлада унутар- њим осећајем о протицању времена и ритмичком покрету у такту, односно двотакту.

ДИКТАТИ

Вежбе диктата треба спроводити на сваком часу. Не може се једноставно рећи „усмени диктат претходи писменом“ јер се писмени не припрема само усменим диктатом. Наиме, опажање поједи- начних тонова и фиксација ступњева у дијатоници даје могућност да се приђе мелодијском диктату без неких других припрема, с тим да се тонске висине записују у једнаком трајању. Ритмички диктати и опажање појединачних тонова спаја се постепено са градуира- њем захтева наизменично из мелодике и ритма. Опажање мотива, као вид усмених диктата, користи се нарочито код опажања модулационих прелаза, тако да ова врста опажања претходи једногласном диктату са модулацијама. Дакле, спајање ритмичког диктата и опажања тонова - заједно са поставком штима, слушањем дијатонских кретања у хармонским везама (чиме се учвршћује у свести тоналитет) дају снажну основу за писмени диктат. Опажање интервала (или слободних дијатонских двозвука) у тоналитету припрема рад на двогласном диктату. Паралелно са тим, могуће је обрадити и полифоно кретање двогласа посебно праћењем доњег гласа који се теже чује из физиолошких разлога (теже се примају ниски тонови од виших).

У оквиру организације часа, треба планирати 2/3 времена за разне видове опажања, а само 1/3 за певање мелодијских примера. Једино се на тај начин солфеђу омогућује успешно остваривање програмских захтева и циљева саме наставе.

УПОРЕДНИ КЛАВИР за ученике СВИХ ОДСЕКА сем ТЕОРИЈЕ МУЗИКЕ и СОЛО ПЕВАЊА на ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНОМ ОДСЕКУ, на ОДСЕКУ ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ, на ОДСЕКУ ЗА ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈУ и на ОДСЕКУ ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

ЦИЉЕВИ

- Развој унапређивања извођачке технике: скале, свирање кандеци, етиде, техничке вежбе, једноставне вежбе за полифонију, сонатине, вежбе за читање с листа, вежбе за четвороручно свирање.
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са главним предметом који ученик изучава

ЗАДАЦИ

- Рад на усавршавања извођачке технике
- Рад на савршавању техничког ниво који треба да је у функцији потреба примене основног, односно главног предмета који ученик изучава

І РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске скале са белих дирки (Це, Ге, Де, А, Е, Ха, Еф) у осминама у обиму две октаве, са аутентичном каденцом на крају (I, IV, V, I - уски слог).

Трозвуци (истих тоналитета) симултано и разложено трогласно,, кроз две октаве паралелно.

ШКОЛА ЗА КЛАВИР

У недостатку почетне школе за старији узраст може се користити:

Ј. Кршић: Почетна школа Николајев: Почетна школа Бајер: Почетна школа и друге етиде
Ј. Кршић: Клавирска читанка за II разред, Диверноа оп. 176 - избор тежих Лемоан оп. 37 - лакше.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) 40 вежби из неке почетне школе;
- б) три етиде;
- в) четири композиције по слободном избору, различитих сти- лова и карактера;
- г) две клавирске пратње малих комада за соло инструмент (виолина, гитара....) или композиције за четири руке (Јела Кршић: „Засвирајмо заједно" I свеска).

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Све дурске скале у осминским триолама у обиму три октаве паралелно.

Молске скале са белих дирки (а, ха, це, де, е, еф) у осминама, кроз две октаве паралелно, са аутентичном каденцом на крају (I, IV, V, I - уски слог).

Сви дурски и молски трозвуци наведених тоналитета симултано и разложено четворогласно, кроз две октаве паралелно.

Диверноа оп. 176 - теже

Лемоан оп. 37, Хелер - избор Бертини оп. 100 - избор и остале етиде исте тежине

СОНАТИНЕ

Ванхал, Андре, Бетовен, Клементи, Хаслингер и др....

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Обухватити најмање композиторе из три епохе; једна композиција треба да буде клавирска пратња за соло инструмент, или композиција за четири руке.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) шест етида са различитим техничким захтевима;
- б) једна сонатина или више ставова различитог карактера из разних сонатина;
- в) пет композиција по слободном избору различитог карактера и стила од старих мајстора до савременог стваралаштва.

ЗАХТЕВИ ЗА ГОДИШЊИ ИСПИТ

- Једна скала;
- Једна етида;
- Један став сонатине;
- Један комад

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске скале кроз четири октаве паралелно у лаганим шеснаестинама.
Молске скале у триолама паралелно кроз три октаве. Трозвуци дурски и молски симултано
Велико разлагање дур и мол трозвука у осминама кроз две октаве.
Доминантни и умањени септакорди симултано и разложено четворогласно кроз две октаве.

ЕТИДЕ

Черни оп. 849 - избор Бертини оп. 100 - избор Беренс оп. 88 - избор
Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савла-ћивање техничких проблема, I
свеска - избор
И други аутори виртуозних комада или етида одговарајуће тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПОЛИФОНОГ СТИЛА

J. С. Бах: Мале композиције за клавир
Полифоне композиције из разних епоха одговарајуће тежине

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Обухватити композиције различитог карактера и стила - бар једна да буде за четири руке (J. С. Бах: Композиције за четири руке) и савладати две клавирске пратње за инструмент који ученик учи на вокално инструменталном одсеку

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) шест етида са различитим техничким захтевима;
- б) две композиције полифоног стила;
- в) четири композиције по слободном избору.

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске и молске скале кроз четири октаве паралелно у шеснаестинама.
Трозвуци симултано и разложено, четворогласно кроз четири октаве. Велико разлагање трозвука кроз две октаве паралелно.
Доминантни и умањени септакорд симултано и разложено четворогласно, а велико разлагање кроз две октаве паралелно.

ЕТИДЕ

Черни оп. 849 - теже Черни оп. 299 I свеска - лакше Беренс оп. 88 и оп. 61 - избор Кршић-Ранковић: Избор етида, Хелер оп. 100

И други аутори етида или виртуозних комада одговарајуће тежине.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПОЛИФОНОГ СТИЛА

Ј. С. Бах: Мале композиције за клавир Ј. С. Бах: 12 малих прелудијума Ј. С. Бах: 6 малих прелудијума

Полифоне композиције из различитих епоха одговарајуће тежине.

СОНАТИНЕ

Клементи, Кулау, Хајдн, Чимароза, Скарлати, Моцарт, Бетовен и други.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Ј. Кршић: Клавирска хрестоматија за IV разред

Две композиције клавирске пратње одговарајућег инструмента.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) четири етиде различитих техничких захтева;
- б) три полифоне композиције различитог карактера;
- в) једна цела сонатина;
- г) три слободне композиције различитог карактера.

УПОРЕДНИ КЛАВИР за СОЛО ПЕВАЧЕ на ВОКАЛНО ИНСТРУМЕНТАЛНОМ ОДСЕКУ

ЦИЉЕВИ

- Развој унапређивања извођачке технике: скале, свирање кандеци, етиде, техничке вежбе, једноставне вежбе за полифонију, сонатине, вежбе за читање с листа, вежбе за четвороручно свирање.
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са главним предметом који ученик изучава

ЗАДАЦИ

- Рад на усавршавању извођачке технике
- Рад на усавршавању техничког нивоа који треба да је у функцији потреба примене основног, односно главног предмета који ученик изучава

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске скале у осминама паралелно у обиму две октаве. Молске скале у осминама у обиму две октаве паралелно. Дурски и молски трозвуци симултано и разложено у обиму две октаве трогласно.

Каденца I, IV, V, I.

ЕТИДЕ

Лемоан оп. 37 - избор Черни оп. 849 - лакше Хелер - избор лакших етида

И други аутори дечјих етида и малих комада одговарајуће тежине.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Мале композиције за клавир

СОНАТИНЕ

Ј. Кршић-Д. Шишмановић: Избор сонатина Клементи - избор Дијабели - избор Кулау - избор.

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Дела различитог карактера из различитих епоха на одговара- јућем техничком нивоу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) 12 етида различитог карактера;
- б) три полифоне композиције;
- в) две сонатине;
- г) три композиције по слободном избору.

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске и молске лествице у паралелном кретању у осминама у обиму две октаве.

Дурски и молски трозвуци четворогласно симултано и разложено у обиму две октаве.

Каденца I, IV, V, I.

ЕТИДЕ

Черни оп. 849 - избор тежих Черни оп. 299 I и II свеска - избор Бертини оп. 100 - избор

Беренс оп. 88 - избор Хелер - избор.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

J. C. Бах: Мале композиције за клавир J. C. Бах: 12 малих прелудијума – лакши, Полифоне композиције других аутора различитих епоха одговарајуће тежине.

СОНАТИНЕ

Клементи, Кулау, Дусек, Дијабели, Хајдн, Моцарт

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Дела различитог карактера из различитих епоха на одговара- јућем техничком, нивоу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) осам етида са различитим техничким захтевима;
- б) три полифоне композиције;
- в) једна цела сонатина или три става из различитих сонатина различитог карактера;
- г) три композиције по слободном избору различитог карактера.

ЗАХТЕВИ ЗА ГОДИШЊИ ИСПИТ

Једна скала;

Једна етида;

Једна полифона композиција;

Два става сонатине;

Једна композиција по слободном избору.

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске и молске скале у триолама кроз три октаве паралелно. Дурски и молски трозвуци у малом разлагању кроз три октаве четворогласно.

Доминантни и умањени четворозвуци у осминама у малом разлагању кроз две октаве.

ЕТИДЕ

Черни оп. 849 - теже

Черни оп. 299 I и II свеска - теже

Бертини оп. 100 - избор

Беренс оп. 61 - избор

Хелер - избор

Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема, I свеска

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: 12 малих прелудијума

Ј. С. Бах: 6 малих прелудијума - лакши

Полифоне композиције разних аутора из различитих епоха на одговарајућем техничком нивоу.

СОНАТИНЕ

Клементи, Кулау, Дијабели, Дусек, Хајдн, Моцарт и други аутори

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ

Мали комади слободног облика разних аутора из различитих епоха (менуети, скерца, гавоте, игре и други облици одговарајуће тежине).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

а) осам етида различитих техничких захтева;

б) четири композиције полифоног карактера;

в) једна цела сонатина;

г) четири композиције слободног облика од којих једна треба да буде клавирска пратња вокалне деонице, соло весме или вокализе.

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дурске и молске скале у шеснаестинама кроз четири октаве паралелно.

Дурски и молски трозвуци у великом разлагању кроз две октаве паралелно.

ЕТИДЕ

Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема, I

свеска Беренс оп. 61 I свеска Черни оп. 299 I и II свеска Хелер - избор тежих етида.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: 12 малих прелудијума - тежи Ј. С. Бах: 6 малих прелудијума - лакших Хендл: Мале композиције

Полифоне композиције разних аутора из различитих епоха на одговарајућем техничком нивоу.

СОНАТИНЕ

Хајдн, Моцарт, Бетовен

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО СЛОБОДНОМ ИЗБОРУ П. И. Чајковски: Албум за младе оп. 39 Р.

Шуман: Албум за младе оп. 68 Кабалеовски: Композиције за клавир оп. 27 Б. Барток: За децу, I свеска

Композиције других аутора из различитих епоха и различитих стилова на одговарајућем техничком нивоу.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

а) шест етида;

б) четири полифоне композиције;

в) две сонатине;

г) четири композиције по слободном избору од чега једна треба да буде лака клавирска пратња вокалне деонице, соло песме или вокализе.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА:

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности. Он планира и индивидуални програм за сваког ученика на годишњем нивоу, водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и развоју ученикових пијанистичких и музичких способности. Тако ће и репертоар у појединим случајевима бити усметен према могућностима ученика. То ипак не би требало да донесе превелика одступања у погледу

годишњег програма рада. Предложена литература је само основа за избор композиција, а он не искључује из рада остала слична дела других аутора која својим квалитетима и захтевима успешно доприносе професионалном развоју ученика.

КОРЕПЕТИЦИЈА ЗА КЛАВИРИСТЕ И ОРГУЉАШЕ

ЦИЉЕВИ

- Развијање ученика са циљем овладавањавештине брзог и течног читања нотног текста, ради оспособљавања ученика за корепетиторску праксу
- Упознавања са широм клавирском, инструменталном и вокалном литературом.

ЗАДАЦИ

- Рад на усавршавању способности ученика да после краће визуалне анализе успешно прочита задани нотни текст поштујући све задане параметре (тоналитет, темпо, динамику, артикулацију, ритам...)
- Рад на усавршавању способности за анализу текста и развијење способност да унапред види нотни материјал, а по могућству и чује мелодијске и хармонске покрете који следе.
- Оспособљавање ученика за успешну сарадњу са другим инструменталистом (певачом)

І РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ПОЧЕТНЕ ШКОЛЕ ЗА ВИОЛИНУ Дејан Марковић: I, II и III свеска Родионов: Мали комади за виолину

КОМАДИ ЗА ВИОЛИНУ

Дејан Марковић: Нека увек буде песма, I и II свеска Хрестоматија I и II свеска Златне степенице I и II свеска

Миранов: Песме и плесови старих мајстора

КОНЧЕРТИНА ЗА ВИОЛИНУ

J. C. Бах: Лаки кончертино

Кохлер: Кончертино Ге-дур

Николић: Кончертино Ге-дур

Ридинг: Кончертино ха-мол, Ге-дур и Де-дур

Комаровски: Кончертино Ге-дур

Портноф: Кончертино е-мол и а-мол

Вивалди: Кончертино Ге-дур Дела за виолу по избору наставника

КОМАДИ ЗА ВИОЛОНЧЕЛО

Хрестоматија I и II свеска

Маги: Комади са клавиром I и II свеска

Мац: Мала свита

КОМАДИ ЗА КОНТРАБАС

Бакланова: Збирка лаких комада

Уварова-Миљушких Хавшенко: Збирка класичних комада

КОМАДИ ЗА ТАМБУРУ

П. И. Чајковски: Наполитанска песма Н. Бакланова: Хоровод Ж. Ф. Рамо: Тамбурин Л.

Бокерини: Менует J. Брамс: Маћарска игра бр. 5 Фибих: Сонатина де-мол оп. 27

КОМАДИ ЗА ФЛАУТУ

М. Мирковић-М. Егић: Збирка лаких комада Р. ле Рој и Х. Класенс: I и II свеска

Разни комади за КЛАРИНЕТ, ОБОУ и ФАГОТ предвиђени по програму за I и II разред основне музичке школе

КОМАДИ ЗА ТРУБУ

Алојз Стрнад: Композиције за трубу и клавир

КОМАДИ ЗА ХОРНУ

Дубравко Марковић: Збирка лаких композиција Разни комади за остале ЛИМЕНЕ ДУВАЧКЕ ИНСТРУ-МЕНТЕ предвиђени по програму за I и II разред основне музичке школе

УДАРАЉКЕ

Д. Палијев: 20 комада за добош уз пратњу клавира - избор 5 комада

Свегирев: Комади за ксилофон и клавир - избор 3 комада Ц. Мекензи: Кончертино за тимпане и клавир

ВОКАЛНА ЛИТЕРАТУРА Абт: Мелодијске вежбе Панофка: Мелодијске вежбе Вока: Мелодијске вежбе Конконе: Мелодијске вежбе

Р. Тирнанић: Песме и арије старих мајстора - избор из I свеске

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) за корепетицију у току године треба обрадити и увежбати најмање 30 дела различитог карактера и облика, за различите ин-струменте.

СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ - ИЛИ ЈЕДАНПУТ У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ - НАСТУПИ НА ИНТЕРНОМ ИЛИ ЈАВНОМ ЧАСУ КАО КОРЕПЕТИТОР

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

КОМАДИ ЗА ВИОЛИНУ

Д. Марковић: Комади III и IV свеска Ј. Скрипач: II свеска П. Николић: Варијације А-дур

Бакланова: Сонатина Мартину: Сонатина

Од предкласике до модерне I и II свеска

Тартини: Сарабанда

Телеман: Сарабанда и Гавота

Л. Бокерини: Менует

Виоко: Алегро

Стојановић: Романса

Марчело: Граве и Алегро

Корели: Алегро Де-дур

Рубинштајн: Преслица

КОНЧЕРТИНА И КОНЦЕРТИ ЗА ВИОЛИНУ Бакланова: Кончертино Јаншинова:

Кончертино Зајц: Кончертино Ге-дур Хуберт: Кончертино у стилу Вивалдија

Вивалди: Концерт Де-дур; Ге-дур; а-мол и други Комаровски: Концерт А-дур

Виоти: Концерт Це-дур оп. 23

А. Моцарт: Мали концерт Телеман: Сонатине

Дела за виолу по избору наставника

СОНАТЕ И КОМАДИ ЗА ВИОЛОНЧЕЛО

Мац: Свита Це-дур Мац: Соната да камера Мати: Комади II и III свеска Бревал: Кончертино

Бодио: Кончертино Це-дур

Вивалди: Концерт Це-дур; а-мол Штамиц: Концер Це-дур

А. Моцарт: Песме Л. ван Бетовен: Песме

Дела за контрабас по избору наставника

КОМАДИ ЗА ТАМБУРУ

В. А. Моцарт: Турски марш Б. Фиготин: Романса Ридинг: Концерт ха-мол оп. 35 Корумарез:

Шпански плес Дакен: Кукавица

Вивалди: Концерт а-мол

ФЛАУТА

Р. ле Рој и Х. Класенс: III и IV свеска Глук: Песма Орфеја

А. Моцарт: Анданте Це-дур

Вивалди: Кончерто бр. 5 Еф-дур Телеман: Соната

Разни комади и лакши сонатни облици за СВЕ ДУВАЧКЕ ИНСТРУМЕНТЕ

УДАРАЉКЕ

Д. Палијев: 19 комада за тимпане и клавир - избор 5 комада Ж. К. Таверније: „Веса 2" за

вибрафон и клавир М. Птажински: Скерцо за ксилофон и клавир Ц. Квик: Солистичке збирке

за маримбу и ксилофон уз прат- њу клавира - избор 5 комада

ВОКАЛНА ЛИТЕРАТУРА

Б. Цвејић: За младе певаче

Избор лакших песама југословенских аутора (Бинички, Ми- лојевић, Зајц, Берко и други)

Избор лакших оперских арија (подразумева се да су лакше за пијанисте)

А. Моцарт: Арија Сузанае из „Фигарове женидбе"

Ђ. Росини: Серенада Алмавиве из „Севиљског берберина" П. И. Чајковски: Успаванка

Марије из „Мазепе" Ђ. Верди: Арија Ацучене из „Трубадура" Ђ. Пучини: Арија Манон из

„Манон Леско" и слично

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:

а) за корепетицију у току године треба обрадити и увежбати најмање 25 дела различитог карактера и облика, за различите инструменте.

СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ - ИЛИ ПО ЈЕДАНПУТ У ПОЛУГОЂУ - НАСТУПИ НА ИНТЕРНОМ ИЛИ ЈАВНОМ ЧАСУ КАО КОРЕПЕТИТОР

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ДЕЛАЗАВИОЛИНУ

Ј. Хајдн: Концерт Це-дур Раков: Кончертино Кабалевски: Концерт Ј. С. Бах: Концерт Е-дур; де-мол

Вивалди: Концерт Це-дур Брух: Адаћо оп. 56

Јосип Славенски: Југословенска песма и игра

А. Моцарт: Рондо Бе-дур и Ге-дур

Л. ван Бетовен: Менует: Ге-дур; Рондо Ге-дур Берно: Фантазија оп. 100; Валцер оп. 58;

Ариље пр. 1; 12 ита- лијанских мелодија

ДЕЛА ЗА ВИОЛУ

М. Глинка: Мазурка

Тањејев: Лист са албума оп. 33

И. Стравински: Пасторала

Љадов: Прелудиј оп. 11 бр. 1

Живорад Грбић: Албум за младе виолисте

ДЕЛАЗАВИОЛОНЧЕЛО Форте: „После сна" Станојло Рајичић: Елегија Ј. Хајдн: Концерт Це-

дур Л. Бокерини: Концерт Бе-дур А. Бородин: Серенада П. И. Чајковски: Романса оп. 5 Л.

Бокерини: Ларго и Алегро Дела за контрабас по избору наставника

ДЕЛА ЗА ТАМБУРУ

Ф. Шуберт: Пчелица А. Хачатурјан: Ноктурно П. И. Чајковски: Баркарола Раков:

Кончертино Кабалевски: Омладински концерт Ј. С. Бах: Концерт Е-дур

ДЕЛА ЗА ФЛАУТУ

Телеман: Соната Еф-дур Г. Ф. Хендл: Сонате бр. 4, 6 и 7 Ј. С. Бах: Сонате бр. 4 и 6

Вивалди: Концерт бр. 1 и 2 Леклер: Соната ха-мол
 ДЕЛА ЗА ОБОУ
 Р. Шуман: Романса
 Г. Ф. Хендл: Концерт ге-мол; Соната бр. 2
 ДЕЛА ЗА КЛАРИНЕТ
 Стамиц: Концерт Ес-дур Перминов: Балада Бруно Барун: Минијатуре
 ДЕЛА ЗА ФАГОТ
 А. Моцарт: Концерт Бе-дур I став Станојло Рајичић: Песма и игра
 ДЕЛА ЗА ТРУБУ
 Калиновски: Збирка игара и мелодија Ј. Хајдн: Концерт Ес-дур II став
 ДЕЛА ЗА ХОРНУ
 К. Сен-Санс: Романса оп. 36
 Младен Позајић: Стара мелодија
 Борис Папандопуло: Стара љубавна песма
 Дела за остале лиимене дувачке инструменте по избору наставника
 УДАРАЉКЕ
 К. Х. Кепер: „Дивертименто“ за тимпане и клавир Н. Ј. Живковић: „Српски валцер“ за ксилофон или маримбу уз пратњу клавира
 М. Птажинска: 4 прелида за вибрафон и клавир
 ВОКАЛНА ЛИТЕРАТУРА
 Скарлати: Песме и Арије Чимароза: Пасме и Арије Ј. Хајдн: Песме Г. Ф. Хендл: Арије Миховил Логар: Успаванка Станојло Рајичић: Песме З. М. Шкерјанц: Песме Радмила Тирнанић: Песме и арије старих мајстора III свеска
 БАЛЕТСКА ЛИТЕРАТУРА
 Милан Замуровић: „Клавирске минијатуре“ за балетске и му-зичке школе - свеска 3
 П. И. Чајковски: „Лабудово језеро“ II чин - „Валс невеста“; бр. 17 Општи валс
 ХОРСКА ЛИТЕРАТУРА
 М. Тајчевић: Народне песме за двогласни децји или женски хор С. Мокрањац: Руковети - по избору
 ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:
 а) за корепетицију у току године треба обрадити и увежбати најмање 15 дела различитог карактера и облика, за различите инструменте.
 СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ - ИЛИ ПО ЈЕДАН ПУТ У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ - НАСТУПИ НА ИНТЕРНОМ ИЛИ ЈАВНОМ ЧАСУ КАО КОРЕПЕТИТОР

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

ДЕЛА ЗА ВИОЛИНУ

Ф. Менделсон: Концерт е-мол, Вијетан: Концерт бе. 2 и 4 Л. ван Бетовен: Романса Ге-дур и Еф-дур Ј. Брамс: Успаванка оп. 49 бр. 4; Скерцо; Валцер оп. 39 и оп. 15 Бравничар: Млади концертант II Брух: Концерт ге-мол Б. Барток: Пет словачких народних песама П. И. Чајковски: Анданте кантабиле оп. 11; Баркарола оп. 37 бр. 6; Романса оп. 5; Меланхолична серенада оп. 26; Три комада оп. 42
 Дворжак: Албум за виолину и клавир Е. Григ: Лирски комади оп. 38
 Ј. Хајдн: Серенада Г. Ф. Хендл: 25 комада
 Миливоје Ивановић: Од преткласике до модерне III свеска
 Југословенски аутори за виолину и клавир
 Кабалевски: Албум комада
 Милоје Милојевић: Елегија

Мартину: Сонатина

Д. Шостаковичш Три игре; Четири прелудијума

А. Моцарт: Концерти Ге-дур и А-дур

ДЕЛА ЗА ВИОЛУ

В. А. Моцарт: Концерт Це-дур А. Вивалди: Концерт Еф-дур Ј. С. Бах: II концерт Е-дур Дејан

Деспих: Балада Боздуганов: Комади за виолу

ДЕЛА ЗА ВИОЛОНЧЕЛО

П. И. Чајковски: Песма јесени; Анданте кантабиле оп. 11 Форте: Елегија Гранадос: Шпанска игра Г. Ф. Хендл: Адаћо и Алегрето

Ј. Хајдн: Концерт Де-дур

Л. Бокерини: Менует; Рондо

Дела за контрабас по избору наставника

ДЕЛА ЗА ТАМБУРУ

Д. Радић: Песма и игра К. Бабић: Алегро за тамбуру Н. Р. Корсаков: Бумбаров лет Леклер:

Тамбурин Ф. Менделсон: Концерт е-мол В. А. Моцарт: Концерт Бе-дур

ДЕЛА ЗА ФЛАУТУ

Ј. С. Бах: Соната бр. 7 Леклер: Концерт Це-дур Форте: Фантазија

В. А. Моцарт: Концерт Ге-дур и Де-дур Ј. Хајдн: Концерт Де-дур

ДЕЛА ЗА ОБОУ

Д. Чимароза: Концерт Албиниони: Концерт Бе-дур и Де-дур Б. Барток: Три народне песме за обоу Ј. Хајдн: Концерт Ге-дур В. А. Моцарт: Концерт Ес-дур

ДЕЛА ЗА КЛАРИНЕТ

К. М. в Вебер: Кончертино Крамарж: Концерт Ес-дур Шчедрин: Комади Б. Барток: Комади

ДЕЛА ЗА ФАГОТ

Давид: Кончертино

Вивалди: Концерт за фагот а-мол

ДЕЛА ЗА ТРУБУ

Л. ван Бетовен: Романса Глиер: Анданте и Варијације

ДЕЛА ЗА ТРОМБОН

Лами: Комад са варијацијама Клерис: Молитва Бара: Интродукција и Серенада Г. Ф. Хендл:

Концерт еф-мол

ДЕЛА ЗА ХОРНУ

А. Моцарт: Концерт Де-дур; Концерт Ес-дур Ј. Хајдн: Концерт Де-дур

Крешимир Барановић: Елегија Петар Стојановић: Адаћо и Рондо Дамаз: Успаванка Р.

Шуман: Адаћо и Алегро оп. 70 К. М. в Вебер: Кончертино е-мол оп. 45

Дела за остале лимене дувачке инструменте по избору наставника

УДАРАЉКЕ

К. Х. Кепер: „Митологија” - 3 скице за тимпане и оркестар (клавир)

Шинстајн: Соната бр. 1 за тимпане и клавир

Рафлинг: Концерт за маримбу, ксилофон, вибрафон и оркестар (клавир)

ВОКАЛНА ЛИТЕРАТУРА

Петар Коњовић: Лирика; Моја земља Борис Папандолупо: Песме Јосиф Маринковић: Песме

А. Хачатуријан: Песме Милоје Милојевић: Песме С. Прокофјев: Песме Рахмањинов: Песме

Ф. Шуберт: Песме Р. Шуман: Песме; Дуети

Ф. Менделсон: Дуети Перизоти: Старе арије

Иа албума „Југословенских соло песама” - I, II и III свеска

БАЛЕТСКА ЛИТЕРАТУРА

Милан Замуровић: „Клавирске минијатуре” за балетске и музичке школе IV свеска

Л. Делиб: „Копелија” - I чин - Славенске теме са варијацијама

ХОРСКА ЛИТЕРАТУРА

М. Тајчевић: Народне песме за дечји и женски трогласни хор Ст. Мокрањак: Руковети - по избору

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) у току године ученик треба да увежба најмање 10 дела различитог карактера и за различите инструменте

СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ - ИЛИ ПО ЈЕДАНПУТ У ТОКУ СВАКОГ ПОЛУГОДИШТА - НАСТУПИ НА ИНТЕРНОМ ИЛИ ЈАВНОМ ЧАСУ КАО КОРЕПЕТИТОР

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Оргуљаша предмет корепетицију изводе као и клавиристи - свирајући клавир.

Предмет корепетиција је веома повезан са предметом камерна музика и то би требало имати у виду приликом остваривања плана и програма. Требало би имати стални увид у остале предмете који са овим предметом чине заједништво, оно што се назива музика. Ту се пре свега мисли на главни предмет - клавир, а затим на хармонију, солфеђо, музичке облике и историју музике.

Корепетиција је показивање знања и умења па је неопходно да се стечено знање на часу примењује и у пракси.

Обука на часовима подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику и њено решавање, док пракса треба да омогући проверавање знања. Како су могућности и вежбање и свирање индивидуална ствар, треба и корепетицију посматрати на тај начин. Нормално је да се програм овог предмета за једног ученика прилагођава, пре свега, његовом инструменталном нивоу, а затим његовој спретности, знању, брзини савлађивања задатака. Имајући све то у виду произилази да наставник мора бити велики познавалац свих проблема и особености литературе како би сваког ученика могао довести до комплетног знања и умења у корепетицији. Остваривање овог програма треба да буде прилагођено индивидуалном раду много више него осталим музичким предметима, између осталог и зато што у пракси треба објединити целокупно знање из области музике.

КАМЕРНА МУЗИКА

ЦИЉЕВИ

- Усавршавање способности за заједничким музицирањем
- Неговање и међусобно усклађивање интонације
- Познавање и слушање других гласова у ансамблу
- Развијање способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад.

ЗАДАЦИ

Рад на унапређивању способности усаглашавању индивидуалног са групним музицирањем.

Рад на усаглашавању интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.

Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања

Рад на развијању способности комуницирања, дијалога и ефикасне сарадње са другим члановима.

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО, КОНТРАБАС

Дела аутора раног барока - високе ренесансе - типа ричеркара, канона, инвенција и других полифоних облика у којима је могуће организовати ансамбле, према могућем потенцијалу, најразличитијих инструмената.

Калвирска трија Кленгела, Роулија, Шугара .... Најлакше старокласичне дуо и трио сонате - аутори: Корели, Леклер, Тартини, Вивалди, Локатели, Хендл, Самартини, Марчело, Верачини, Телеман, Албинони и др. Мазас: Дуети за две виолине Плејел: Дуети за две виолине Попор: Дуети за два чела

Гудачки квартети за две виолине, виолу и виолончело аутора: Станић, Чајковски, Шкерјанц, Менделсон, Григ, Мац .... Шуберт: Розамунда

Гудачки квартети за соло виолину и гудачки квартет:

Станић: Анданте

Г. Ф. Хендл: Мелодија

Ж. Ф. Рамо: Гавота

Верачини: Ларго

Корели: Анданте

Ценкинсон: Игра вила

Штамиц, Сен-Санс

ГИТАРА

Код избора литературе упоредо изводити комаде у којима гитара има солистичку, а затим и корепетативну улогу.

Почети са композицијама ренесансно-барокног периода, затим класицизма, а упознати ученике и са делима савремених музичких жанрова.

Вјекослав Андре: Гитара у камерној музици Урош Дојчиновић: Антологија музике за гитеру у Србији (Ед. Прометеј)

Јован Јовичић: 24 дуета Ф. Каруља за две гитаре (Ед. Нота) Фердинандо Каруљи: Дуети за две гитаре оп. 333/П Антон Дијабели: Лаки дуети за гитару и клавир (Ед. Сцхотт, ГА. 22, 23, 24, 25.)

Лизеф Кофнер: оп. 168 и друга дела по избору наставника, а могу и транскрипције композиција Баха, Бетовена, Купрена, Моцарта, Персла, Рамоа....

ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

С. Вукосављевић: Збирка дуета

Ивановић: Збирка композиција за две виолине и клавир - прилагодити за тамбуре у разним комбинацијама

В. Андре: Гитара у камерној музици - композиције за три гитаре

Ј. С. Бах: Буре

В. Крајмчар: Пасторала

Шнајдер: Менует

Ж. Ф. Рамо: Тамбурин

И друга дела по избору наставника

ХАРФА

Бланго: Кончерто за харфу и клавир

Ф. Шуберт: Аве Марија - виолина, харфа

Овенс: Сееп81ееуе8 варијације флаута, харфа

М. Равел: Хабанера - флаута, харфа

К. Дебиси: Девојка са ланеном косом - флаута, харфа

Ирске народне мелодије за две харфе

Друга дела сличне тежине

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

КЛАВИРСКИ ДУО - КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ И ЗА СВИРАЊЕ НА ДВА КЛАВИРА

В. А. Моцарт: Соната Це-дур за клавири 19 четвороручно В. А. Моцарт: Соната Де-дур
Л. ван Бетовен: Варијације на тему „Ich Jepke Reip“ Ј. Маринковић: Сонатина Ј. Кр. Бах:
Соната Еф-дур

Ј. Кршић: Избор из збирке „Засвирајмо заједно“ Д. Шостакович: Прелид и Тарантела
Композиције за клавири четвороручно и за два клавира из до- мањих и страних збирки
одговарајуће тежине, а по избору настав- ника

ХАРМОНИКА

ДУО ХАРМОНИКА

В. Н. Мотов: Лирска песма В. Н. Мотов: Интермецо В. Н. Мотов: Естонска полка
В. А. Моцарт: Менует - транскрипција Л. В. Гаврилова П. И. Чајковски: Прелудијум оп. 21
бр. 1 - транскрипција Л. В. Гаврилова
М. Балакирев: Песма без речи - из свите за клавири - тран- скрипција Л. В. Гаврилова
М. Чурлонис: 4 прелудијума - транскрипција Л. В. Гаврилова Д. Шостакович: Прелудијум
Це-дур Ј. Брамс: Менуст Ге-дур

ТРИО ХАРМОНИКА

Л. ван Бетовен: Каватина (из квартета) оп. 130 - транскрип- ција Л. В. Гаврилова
А. Новиков: Путеви - транскрипција Л. В. Гаврилова К. Сен-Санс: Корњача - из свите
„Карневал животиња“

Ф. Шуберт: Музички моменат И друга дела одговарајућа по обиму и захтевима

ФЛАУТА

Р. Савник: Фугета за флауту, обоу и фагот

ДВЕ ФЛАУТЕ

Ф. Девијен: 18 лаких дуета К. Ф. Е. Бах: 10 лаких дуета

Б. Де Бомортје: Шест свита Л. ван Бетовен: Соната Ге-дур

ТРИ ФЛАУТЕ

Ј. Ј. Кванц: Три трија ОУ 3 30-32 К. Ј. Пец: Симфонија Де-дур Ј. Хан: Трио флаута или
кларинета

ОБОА

К. М. в Вебер: Соната за две обое и клавири

К. Хофер: Тема са варијацијама за обоу, кларинет и фагот

КЛАРИНЕТ

Ф. Девине: 6 дуета за два кларинета К. Ласло: Мањарске мелодије за два кларинета М.

Елиезер: Мала свита за кларинет, флауту и клавири Ј. Хан: Трио флаута или кларинета

Ф. Менделсон: Дуо концертантни оп. 114 - два кларинета Габучи: 50 дуета за два кларинета
ФАГОТ

Л. ван Бетовен: Дуо бр. 1 за кларинет и фагот Л. ван Бетовен: Дуо бр. 2 за кларинет и фагот

Л. ван Бетовен: Дуо бр. 3 за кларинет и фагот

САКСОФОН

Најлакше старокласичне дуо и трио сонате - Ј. С. Бах, Г. Ф. Хендл, В. А. Моцарт, Фискер, Г.
Ф. Телеман, К. В. Глук и сличне композиције и транскрипције одговарајуће тежине

ТРУБА

Ђ. Тошић: Дуети за две трубе

П. Сикеира: Дуети за лимене дувачке инструменте

ТРОМБОН

Б. Слокар: Школа за тенор тромбон - избор дуа Р. Милер: Школа за тромбон II део, - избор
дуа

ХОРНА

В. А. Моцарт: Дуети - по избору

Х. Воксман-Д. М. Говер: Школа за хорну I и II свеска - дуети по избору
За остале дувачке инструменте одговарајућа дела по избору наставника
УДАРАЉКЕ

Инструменти на којима се изводи настава у сва четири разреда су: добош, тимпани, скилофон, маримба, вибрафон, звончићи, све врсте ситних Латинскоамеричких удараљки, там-тамови (1 - 4 комада) дрвена кутија (тоооЈ-Москб 1 - 5 комада) и остали ритмички мембранофони инаструменти.

Техничке вежбе - извођење разних комбинација сложених ритмичких образаца.

Напомена: Настава за удараљке се изводи на тај начин што се ученици поставе за један од инструмената - свако за један ин-струмент који припада групи ритмичких удараљки - и изводе задате обрасце у свим комбинацијама. Једни свирају једноставне, док други, на те исте свирају сола у оквиру такта. Ученици се смењују тако што у сваком понављању целе вежбе ученик свира увек различиту деоницу.

Избор дуета за добош немачких, француских, руских, пољских и бугарских аутора - Х.

Кнауер, В. Снегирев и др.

Мемфис: Дуети за добош из књиге „Етиде за развој тачности и прецизности у свирању и за развој брзине у читању с листа"

В. Сковера: Вежбе за ударачке ансамбле

Ј. Стојко: „Етида", „Скице" и „Ритам" са ансамбле удараљки

А. Ј. Скармолин: 12 дуета за мелодијске инструменте Д. Палиев: Ансамбли за различите ударачке инструменте З. Металиди: Комади и ансамбли за удараљке

СОЛО ПЕВАЊЕ

Композиције старих италијанских мајстора за два гласа уз пратњу клавира - Леонардо Лео, Бенедето Марчело и др.

Композиције старих италијанских мајстора за глас и гитару - Качини

Композиције за два гласа из циклуса „Дивљуше" Исидора Бајића

Композиције за два гласа Милоја Милојевића, Титова, Варламова, Глинке и др.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) два дуета;

б) два циклична дела.

УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ НАСТУПИ, У КАМЕРНОМ САСТАВУ, БАР НА ИНТЕРНОМ ЧАСУ

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО, КОНТРАБАС

Старокласичне дуо и трио сонате: Корели, Леклер, Тартини, Вивалди, Локатели, Хендл, Самартини, Марчело, Верачини, Телеман, Албинони, Ђеминијани, Фукс ....

Гудачки квинтети - соло виолина и гудачки квартет:

Г. Ф. Телеман: Менует

Штамиц: Граве

Ј. Сибелијус: Тужни валцер

Мартину: Арабеска бр. 5

Д. Скарлати: Пасторала

П. И. Чајковски: Тужна песма

Лакша дела за клавијирски трио аутора Вере Миланковић,

Кленгела, Бема

Х. Сит: Комади за гудачки квартет

Х. Персл: Квартети

Ф. А. Миче: Квартет Це-дур

ГИТАРА

Поред два свирати и литературу намењену саставима за три, четири и пет инструмената.

Вјекослав Андре: Гитара у камерној музици

Урош Дојчиновић: Антологијас музике за гитару у Србији

Јован Јовичић: 24 дуета Ф. Карилја за две гитаре

ГИТАРА И КЛАВИР

А. Дијабели: Дуети оп. 68

М. Гуилјани: оп. 65; оп. 68; оп. 93; оп. 104.

ДВЕ ГИТАРЕ

Ф. Каруљи: оп. 333/Ш; оп. 34; оп. 120; оп. 146.

М. Гуилјани: оп. 16а; оп. 55; оп. 75; оп. 80; оп. 92; оп. 94.

Ј. Кофнер: оп. 80; оп. 87; оп. 40.

Ф. Сор: оп. 34; оп. 38; оп. 39; оп. 61; оп. 62.

Л. Вон Кал: оп. 24; оп. 39

ТРИ ГИТАРЕ

А. Дијабели: оп. 62 Ф. Грањани: оп. 12 Ј. Кофнер: оп. 168

ГИТАРА И ФЛАУТА ИЛИ ВИОЛИНА

М. Гуилјани: оп. 25; оп. 52; оп. 74; оп. 75; оп. 77; оп. 81 Ф. Грањани: оп.8 Ф. Коруљи: оп. 109

Триа, квартети и квинтети Л. Бокеринија, М. Гуилјанија, Л. Вон Кала, Ф. Каруља, Ф.

Молиноа и др.

Е. Кирал: Нарцис - гудачки квартет Шуљагин: Муха С. Вукосављев: Збирка терцета

В. Андре: Композиције за три гитаре- прилагодити тамбурама

Г. Ф. Телеман: Менует

Л. Бокерини: Менует

Л. Кал: Лагани трио - I и II став

И друга дела по избору наставника

ХАРФА

Бокса: Ноктурно бр. 1 - кларинет, харфа Ш. Гуно: Аве Марија - флаута (виолончело), харфа

Андрејсен: Интермецо за флауту и харфу Ж. Бизе: Манует за флауту и харфу

Ф. Шопен: Варијације на Росинијеву тему за флауту и харфу Молнар: Пролеће у мору -

флаута, харфа Друга дела одговарајуће тежине

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА КЛАВИР ЧЕТВОРОРУЧНО

В. А. Моцарт: Сонате Бе-дур Л. ван Бетовен: Соната Де-дур оп. 6 Ј. Кр. Бах: Соната А-дур Ф.

Пуланк: Соната Е. Григ: Норвешке игре М. Живановић: Ала цез М. Живановић: Цез фолк

Ернст Бах: Анданте

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ДВА КЛАВИРА Ј. Кр. Бах: Соната Ге-дур Ф. Цуланк: Валс - Мизет Р.

Шуман - К. Дебиси: Студије за два клавира Ј. Кршић: Засвирајмо заједно I и II - избор В.

Кршић - С. Николајевић: I, II и III део - избор

ХАРМОНИКА

ДУО ХАРМОНИКА

Хачатурјан: Игра Егине из балета „Спартак“ - транскрипција А. Суркова

М. Огински: Полонеза - транскрипција Н. И. Ризоља Ј. Бенда: Арија М. Колеса: Скерцино Р.

Бојко: Јесењи пејзаж

Тројан: Тарантела

А. Љадов: Валцер - транскрипција А. Толмачова Е. Григ: Елегија - транскрипција Ф. Бушева

А. Салин: Интермецо

ТРИО ХАРМОНИКА

Ј. Дрбенко: Сеоски хармоникаши

А. Љадов: Музичка табакера - транскрипција А. Толмачова

Петров: Хумореска - транскрипција А. Макарова

Золотарјов: Марш војника из „Д. свите бр. 1" - транскрипција Ј. Ишањина

КВАРТЕТ ХАРМОНИКА

Л. Љубовски: Прелудијум и fuga Блох: Сонатина за виолину и хармонику и друга дела одговарајућих захтева и обима

ФЛАУТА

ДВЕ ФЛАУТЕ

Р. Валентн: Шест соната Г. Ф. Телеман: Сонага Ге-дур Г. Ф. Хендл: Соната е-мол Ж. К.

Нодо: Соната ха-мол А. Реих: Варијације за две флауте

ТРИ ФЛАУТЕ

Ј. Хајдн: Три трија Ф. Девијен: Соната ге-мол

Вауда: Трио флаута ОБОА

Ф. Беркас: Дуети за две обое

КЛАРИНЕТ

Ж. Лефевр: 12 соната за два кларинета М. Кројцер: Трио за кларинет, фагот и клавир В.

Емануел: Соната за кларинет, флауту и клавир Видеман: 30 1eoc1e РиeHe за два кларинета

Л. ван Бетовен: Дуо бр. 1 - кларинет, фагот и клавир Л. ван Бетовен: Дуо бр. 2 - кларинет,

фагот и клавир Л. ван Бетовен: Дуо бр. 3 - кларинет, фагот и клавир Л. ван Бетовен: Трио Бе-

дур оп. 11 - кларинет, виолончело и клавир

ФАГОТ

П. Сикеира: Дуети за два фагота, два тромбона САКСОФОН

Дела Ј. С. Баха, Г. Ф. Хендла, Н. Федорова, С. Критичка I књига, Х. Клозе, М. Шопоникова и

друга оригинална дела или транскрипције одговарајуће тежине

ТРУБА

Н. Веиклер: Дуети за две трубе Ђ. Тошић: 4 триа за три трубе

ТРОМБОН

О. ди Ласо: 2 мотета - 2 тромбона

Бертолот: Сапопе А11а Ои1п1а - 2 тромбона

Р. Шуман: "Мег Ке1(ег - секстет лимених дувача Р. Шуман: Војнички марш - секстет

лимених дувача Д. Убер: Карневал - 3 тромбона П. М. Дибоа: А РеЉ Ра8, 12 триа - 3

тромбона А11е Тапге аи8 Јеш У1е1ог1и8-КоЈех, 17. Јh - секстет лимених дувача

ХОРНА

П. Коњовић: Свита „Сан летње ноћи" - квинтет Ж. Ибер: Тго18 р1есе8 һгеу18 - квинтет Р.

Шуман: "Мег Ке1(ег - секстет лимених дувача Р. Шуман: Војнички марш - секстет лимених

дувача

А. Моцарт: Музичке шале - 2 хорне, гудачки квартет Е. Боза: Сонатина - квартет

Ј. Славенски: Квинтет

М. Хајдн: Дивертименто - квартет

В. А. Моцарт: 12 комада за две хорне

В. Диверноа: 4 трија за три хорне

Дела за остале лимене дуваче по избору наставника

УДАРАЉКЕ

Инструменти на којима се изводи настава наведени су у програму I разреда

Избор дуета за добош немачких, француских, руских, пољских и бугарских аутора - Х.

Кнауер, В. Снегирев и др

Мемфис: Дуети за добош из књиге „Етиде за развој тачно-сти и прецизности у свирању и за развој брзине у читању с листа".

О. Балаж: 8 триа за тимпане, добош и том-томове В. Знаменски: Обрада познатих

композиција за ансамбле ударалјки

М. И. Пекарски: Музика за ударачке инструменте Г. Ројтер: Фуга - за ксилофон, вибрафон и

маримбу К. Дебиси: Мали Црнац - за две маримбе или ксилофон и маримбу

СОЛО ПЕВАЊЕ

Композиције за два гласа уз пратњу клавира, или другог инструмента - гитара, харфа, чембало - из збирки: Монтеверди, Шу- ман, Хендл, Брамс, Менделсон, Рубинштајн и др.

а) два дуета;

б) два циклична дела.

УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ НАСТУПИ, У КАМЕРНОМ САСТАВУ, БАР НА ИНТЕРНОМ ЧАСУ

ЗАХТЕВИ НА ИСПИТУ: Две композиције различитог карактера

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО, КОНТРАБАС

Сонате за два инструмента из епохе барока, предкласицизма и класицизма или лакше сонате и сонатине романтичара: Вивалди, Корели, Перголези, Дел-Абако, Хендл, Телеман, Марчело, Локатели, Албиниони, Глук, К. Ф. Е. Бах, Штамиц, Шпор, Менда, Шуберт, Менделсон ....

А. Вивалди: Сонате за виолину и басо-континуо; Сонате за чело и басо-континуо

Г. Ф. Телеман: Сонате и Сонатине за виолину и басо-континуо Г. Ф. Хендл: Сонате за

виолину и басо-континуо Палестрина: Осам ричеркара за четири инструмента Ф. Купрен:

Мала свита за две виолине и чело Верачини: Сонате за две виолине и басо-континуо

Самартини: Соната Е-дур оп. I за две виолине и басо-континуо Г. Ф. Телеман: Концерт за

четири виолине; Соната за четири виолине

Корели: Камерна музика за две виолине и клавир Калмар: Дивертименте за две виолине и

чело Г. Ф. Телеман: Мали комади за две виолине Плејел: Дуети за две виолине Дипор: Дуети

за два чела

Доницети: Соната за виолину (или флауту) и харфу - I став Фибих: „С цвећем у руци“ за

флауту, виолину и клавир Енрико Јосиф: Комад за обоу, виолину, клавир и контрабас Пилни:

Менует за виолину, чело и харфу Пилни: Ноктурно за виолину, чело и харфу Фромер:

Серенада за виолину, чело и харфу Ј. Хајдн: Соната за две виолине, чело и клавир оп. 8 број

4, 5. и 6. Ј. С. Бах: Трио соната за две виолине, чело и клавир Ј. Брамс: Секстет Бе-дур бр. 8 за

две виолине, две виоле и двачела

ГИТАРА

Вјекослав Андре: Гитара у камерној музици - поглавље посвећено концертима за гитару и оркестар

Вивалди: Концерт за гитару и гудачко оркестар Ф. Каруљи: Концерти оп. 140; оп. 127

Ф. Молино: оп. 56 М. Гуиљани: оп. 30; оп. 36; оп. 70

ДВЕ ГИТАРЕ

Ф. Сор: оп. 41; оп. 44 h18; оп. 53; оп. 55 М. Гуиљани: оп. 35; оп. 66; оп. 67; оп. 69; оп. 116 М.

К. Тедеско: оп. 196 Л. Броувер: Микро комади за две гитаре По избору наставника

транскрипције Баха, Скарлатија, Де Фаље, Гранадоса, Албениза(сугеришу се радови Е.

Пујола, М. Ло- бета, Ф. Тареге....)

ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

М. Орешковић: Женидба - квартет; Чуј, дико

А. Моцарт: Мала ноћна музика Ј. Штраус: Пицикато полка

Ј. Хајдн: Квартет бр. 36 Ф. К : Мала свита за две виолине и чело Л. Кал: Лагани трио I, II, III

и IV став В. Андре: Композиције за три гитаре И друга дела по избору наставника

ХАРФА

Г. Доницети: Соната - виолина (флаута), харфа Бокса: Ноктурно бр. 2 и бр. 3 - кларинет,

харфа Дамас: Соната - кларинет, харфа Турније: Два романтична прелида - виолина, харфа

Ибер: Еп Iг'ас Iе - виолина (флаута), харфа

Тедески: Елегија - виолончело, харфа Друга дела одговарајуће тежине

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

Ф. Шопен: Варијације

Дворжак: Словенске игре - избор Ј. Брамс: Мађарске игре - избор

Ј. Брамс: Валцери К. Дебиси: Балада

Обраде композиција Бења, Цоплина, Вилијемса З. Димитријевић: Ра8 Је диалге И.

Стравински: Пећа и вук - свита

Појединачне композиције Шуберта, Менделсона, Брамса, Сатиа, Пуланка и других аутора

Ј. Кршић: Засвирајмо заједно I и II свеска

Кршић - С. Николајевић: Клавирски дуо I, II, III део - избор

ХАРМОНИКА

ДУО ХАРМОНИКА

А. Шалајев: Валцер - елегија А. Тимошенко: Марш из свите Руске слике З. Ткач: Празник Л.

Вилчик: Валцер табакере

Ј. Јуцевич: Свита у старом стилу - прелудијум и fuga А. Рибалкин: Концертни комад

ТРИО ХАРМОНИКА

Ј. Дербенко: Скомрашина

Н. Чајкин: Украјинска рапсодија

Л. Белман: Готска свита - транскрипција Н. Худакова

Интродукција и корал

Менует

Молитва

Токата

П. И. Чајковски: Минијатурни марш иа свите бр. 1 оп. 43 А. Штогаренко: Гopak из

симфонијске свите - транскрипција В. Стеченка

Г. Шендерјов: Пролећна шетња А. Голубјатњиков: Елегија

Б. Бритн: Сентиментална сарабанда - транскрипција В. Зи- новјева

КВАРТЕТ ХАРМОНИКА

Рахмањинов: Хумореска - транскрипција В. Зиновјева

Филипенко: Пролећни валцер Ф. Фугаца: Скерцо

Тројан: Царев славуј - свита за виолину, гитару и хармонику И друга одговарајућа

литература по обиму и захтевима

ФЛАУТА

Ј. Ј. Кванц: Три дуета оп. 2 В. Ф. Бах: Шест дуа В. А. Моцарт: Дуо Де-дур А. Штадлер:

Дивертименто Де-дур

ТРИ ФЛАУТЕ

Ф. Валтер: Четири скице

ЧЕТИРИ ФЛАУТЕ

А. Рејха: Квартет Де-дур оп. 12 А. Черепњин: Квартет оп. 60

ОБОА

Ј. Д. Зеленка: 6 соната за две обое и фагот Ј. Хофмајстер: Терцет за три флауте/обое К.

Лоилет: Трио соната за обоу, флауту и клавир

КЛАРИНЕТ

Вилдган: Мали трио за кларинет, флауту и фагот П. Крејн: Трио за кларинет, фагот и клавир

Л. ван Бетовен: Трио оп. 38 - кларинет, фагот, клавир Глинка: Патетични трио - кларинет,

фагот, клавир Ф. Менделсон: Концерт за два кларинета

А. Моцарт: Дивертименто бр. 8 - флаута, обоа, кларинет,

хорна, фагот

ФАГОТ

Ж. Ф. Рамо: Свита за два фагота Ј. Хајдн: Дивертименто за два фагота Л. ван Бетовен: Дуо за кларинет и фагот

А. Моцарт: Соната за фагот и виолончело (фагот)

САКСОФОН

Дуа, триа, квартети и квинтети - стандардни састави - по избору
Дела Л. ван Бетовена, Р. Шумана, Е. Грига, Ф. Шопен, С. Критичка II књига, М. Шоприкова
и сличне композиције или тран- скрипције одговарајуће тежине.

ТРУБА

Ђ. Тошић: 5 квартета за четири трубе

ТРОМБОН

Ј. С. Бах: Сарабанде - секстет лимених дувача Ј. С. Бах: Фуге - секстет лимених дувача А.

Фаркаш: Песме и Игре - секстет лимених дувача

Борис: Две канцоне - 3 тромбона

Г. Ф. Телеман: Соната каноника - 2 тромбона

ХОРНА

Љ. Марић: Дувачки квинтет

Д. Деспић: Вињете - квинтет

К. Д. Дитерсдорф: Раг(1а т А, 1п Р, 1п Р - квинтет

Ф. Данци: Квинтет бр. I, II

Ј. С. Бах: Сарабанде - секстет лимених дувача

Ј. С. Бах: Фуге - секстет лимених дувача

С. Барбер: Летња музика - квинтет

Н. Р. Корсаков: Ноктурно за 4 хорне

Одговарајућа дела, за остале лимене дувачке инструменте, по избору наставника

УДАРАЉКЕ

Ј. Кент-Вилијемс: Афрички скечеви - за ритмичке ударалјке А. Вивалди: Концерт за две

виолине а-мол - обрада Ј. С. Бах: 15 двогласних инвенција - обрада Г. Приор: С1арр1п§ һапЉ

- комад за три извођача (тапшача) И. Албениз: Ибериа - циклус песама за ансамбл ударалјки

А. Вивалди: Концерт за два виолончела ге-мол - обрада

СОЛО ПЕВАЊЕ

Д. Деспић: Трио за глас, кларинет и клавир

Лакши дуети и терцети старих мајстора и из опера В. А. Моцарта

Ј. Хајдн: Терцети Ј. Брамс: I свеска оп. 66 - дуети Ј. Брамс: I свеска оп. 75 - дуети Л. ван

Бетовен: Терцети, квартети Р. Шуман: Два гласа за клавир

Композиције за два гласа уз пратњу клавира-Чајковски, Глинка, Мусоргски и др

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) два дуета;

б) два циклична дела.

УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ НАСТУПИ, У КАМЕРНОМ

САСТАВУ, БАР НА ИНТЕРНОМ ЧАСУ

ЗАХТЕВИ НА ИСПИТУ: Две композиције различитог карактера

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИЛОНЧЕЛО, КОНТРАБАС

Неговати што више стандардних типова камерних састава - дуа, трија, квартета, квинтета.

Ф. Купрен: Трио соната за два висока гласа и басо-континуо

Фукс: Концерт за гитару, виолину, виолу и чело Д. Скарлати: Квартет за флауту, две виолине

и басо-континуо Г. Ф. Телеман: „Пољска" соната за виолину, виолу и басо-континуо

Вивалди: Трио у Це-дуру за гитару, виолину и чело Ђ. Тартини: Трио сонате

Локатели: Трио сонате Мича: Гудачки квартети Нардини: Гудачки квартети

Ј. Хајдн: Соната за две виолионе и басо-контонуо; Сонате за две виолине; Сонате за виолину и виолу; „Лондонска“ триа за две флауте и чело; Квинтет Ес-дур за клавир, виолину, виолончело и две хорне

Ф. Е. Бах: Квинтет за виолину, виолу, клавир и контрабас Шајдлер: Соната Де-дур за гитару и виолину (или две гитаре)

А. Моцарт: Трио Ес-дур за виолину, виолу и клавир Албрехтсбергер: Соната за гитачки трио; Партита за флауту, харфу и бас

Л. ван Бетовен: Трио Бе-дур оп. 18 за кларинет, виолончело и клавир

Вањхал: Трија оп. 20 за кларинет, виолину и чело или фагот

Дворжак: Терцет за две виолине и виолончело З. Кодаљ: Интермецо за гудачки трио

Г. Доницети: Соната за виолину и харфу

Ф. Шуберт: Квинтет оп. 114 за клавир и гудачки квартет

Л. Бокерини: Квинтет за две виолине, виолу и два виолончела

А. Моцарт: Три квартета Це-дур, Е-дур и А-дур за флауту (виолину), виолину, виолу и чело

Б. Широла: Трио Де-дур за клавир, виолину и чело Гнесин: Трио за клавир, виолину и чело оп. 63 Л. ван Бетовен: Триа оп. 3; оп. 9 бр. 1; оп. 9 бр. 2; оп. 9 бр. 3; оп. 8 - серенада; оп. 25

К. М. в Вебер: Клавирски трио ге-мол оп. 63 за виолину, виолончело и клавир

ГИТАРА

Акценат дати на литературу камерне музике XX века и класике.

Ф. Сор: оп. 41; оп. 54 бис; оп. 63

М. Гуилјани: оп. 130; оп. 137; оп. 116; оп. 65; оп. 101; оп. 102; оп. 103

Ј. К. Мерц: Дуети за две гитаре Ф. Ферандиере: Концерти

И. Крамској: Концерти бр. 1 и бр. 2 М. М. Понце: Јужни концерт

Ј. Родриго: Концерт Агапњиег, Фантазија за једног центлмена Х. Вила Лобос: Концерт за гитару и мали оркестар М. К. Тедеско: Концерти оп. 99 и оп. 160

ТАМБУРА

Прокофјев: Сцена из балета Ромео и Јулија

А. Моцарт: Квартет де-мол

А. Вивалди: Трио Це-дур за гитару, виолину и чело - прилагодити тамбури

П. Чекалов: Фуга бр. 5 Грандјани: Соната оп. 2 И друга дела по избору наставника

ХАРФА

Г. Ф. Хендл: Ларго за две харфе

Мануел де Фалја/Шуберт: Шпанска игра бр. 2 за две харфе

Крумполц: Соната Еф-дур - виолина (флаута), харфа

М. Равел: Павана - виолина, харфа

Боалдје: Соло за хорну и харфу

Бокса: Тема с варијацијама - кларинет, харфа

Албрестбергер: Цартита ин Це - флаута, харфа, виолончело

Ибер: Трио - флаута, виолина, харфа

Турније: Четири прелида за две харфе

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ И СВИРАЊЕ НА ДВА КЛАВИРА

З. Христић: Катерплет

М. Гулд: Павана

Б. Барток: Микрокосмос - избор

Дворжак: Словенске игре

Шуман и Дебиси: Студије за два клавира Ј. Кршић: Засвирајмо заједно I, II - избор

Кршић - С. Николајевић: Клавирски дуо I, II, III део - избор

ХАРМОНИКА

ДУО ХАРМОНИКА

Н. Римски Корсаков: Пољски из опере „Пан војвода“ - тран- скрипција П. Гвоздјева

Н. Лисенко: Рапсодија бр. 2 - транскрипција П. Гвоздјева И. Шамо: Летње вече из циклуса „Слике руских живописаца“ К. Мјасков: Концертна песма Ж. Матис: Концертни комад
Ф. Менделсон: Рондо капричиозо - транскрипција Б. Ларио- нова и В. Савина
И. Албениз: Танго оп. 165 бр. 2 - транскрипција В. Розанова и П. Шашкина

К. Хеист: Фантазија

ТРИО ХАРМОНИКА

А. Глазунов: Концертни валцер - транскрипција А. Толмачова Е. Лекуона: Малагенија - транскрипција Н. Худакова

Тимошенко: Свита за три хармоникр - Марш, Серенада и Финале

Золотарјов: Рондо капричиозо

В. А. Моцарт: Мала ноћна музика - транскрипција И. А. Ја- шкевича

Ј. Дербенко: Ливењски перебори Ј. Дербенко: Орловска мотања Ј. Дербенко: Кадриљ

Пикуљ: Болховске хумореске Ј. Ходоско: Изложба

Прокофјев: Навоћење оп. 4 бр. 4

Репњиков: Два комада

Љугославски: Весела полка

Шелб: Квартет за виолину, хармонику, клавир и виолончело И друга одговарајућа литература по обиму и захтевима

ФЛАУТА

ДВЕ ФЛАУТЕ

Ф. Кулау: Три дуа оп. 10; Три дуа оп. 80; Три дуа оп. 81; Три дуа оп. 87

К. Фирстено: Шест дуета оп. 137

Х. Берлиоз: Трио за две флауте и харфу

П. Кихлер: Три комада за флауту, хармонику и клавир

ЧЕТИРИ ФЛАУТЕ

Ф. Кулау: Квартет е-мол оп. 103 Е. Бока: Три комада

ОБОА

Ј. Хајдн: Дувачки квинтет - обоа, флаута, кларинет, фагот, хорна

В. А. Моцарт: Дивертименто бр. 9 - флаута, обоа, кларинет, фагот, хорна

Л. Ван Бетовен: Квинтет оп. 71 - флаута, обоа, кларинет, хорна, фагот

Ибер: Три брза комада - флаута, обоа, кларинет, хорна, фагот Ј. К. Бах: Септет - обоа, два кларинета, две хорне, два фагота В. А. Моцарт: Серенада - две обое, два кларинета, две хорне, два фагота

КЛАРИНЕТ

Л. ван Бетовен: Два дуа за кларинет и фагот

Рене: 6 концертних дуета за два кларинета

М. Д. Левин: Шпанска носталгија за кларинет и флауту Ј. Хунт: Квартет за четири кларинета

А. Моцарт: 5 дивертимента за дрвене дуваче

ФАГОТ

Ж. Ибер: Трио за обоу, кларинет, фагот

М. Глинка: Трио за кларинет, фагот и клавир

Г. Ф. Телеман: Квартет за флауту, обоу, фагот и клавир

Ј. Хајдн: Квинтет за флауту, обоу, кларинет, фагот и хорну

САКСОФОН

Дела Ј. С. Баха, В. А. Моцарта, Л. ван Бетовена, М. Равела, Ј. Сибелијуса, Б. Бартока, Н. Римског-Корсакова и друга оригинална дела или транскрипције одговарајуће тежине С. Кртчичка: II свеска Х. Клозе: II свеска М. Шопорникова: Хрестоматија Ривчуни: Школа игре за саксофон

ТРУБА

Ђ. Тошић: Три квартета за дувачке инструменте

ТРОМБОН

Д. Ибер: МоЈегп Тго18 - 3 тромбона Д. Спер: Два сонате - 3 тромбона Ј. Хоровиц: Ми81с
На11

А. Моцарт: 2 дуа , Г. Ф. Телеман: Сонате за 4 тромбона

ХОРНА

З. Вауда: Пастели - квинтет Е. Јосиф: Дивертименто - квинтет

А. Моцарт: Квинтет - хорна, гудачки квартет Л. ван Бетовен: Квинтет

А. Раих: Квинтет Бе-дур

Ј. Брамс: Трио - виолина, хорна, клавир

О. Николаи: Дуети за две хорне

Б. Мариаси: Ренесансни комади за лимене дувачке инструменте

Дела за лимене дувачке инструменте одговарајуће тежине, по избору наставника

УДАРАЉКЕ

А. Вивалди: Концерт за три мандолине Ге-дур - обрада Ј. С. Бах: Концерт за две виолине де-
мол - обрада

Прокофјев: Египатске ноћи - кратки комад за ансамбл ударалјки (обрада)

Д. Мио: Смрт тирана - за ансамбл ударалјки (обрада) М. Равел: Шпански сат - кратки комад
за ансамбл ударалјки (обрада)

СОЛО ПЕВАЊЕ

Композиције старих мајстора за глас, виолину и клавир - М. Чести, Б. Пасквини, Ф.

Провернале и др.

Композиције за глас, чело и клавир - Г. Ф. Хендл, Б. Гафи и др. Д. Деспић: Композиција за
глас, кларинет и клавир или виолину и клавир

Ф. Шуберт: „Пастир на стени" за глас, кларинет и клавир Дуети и терцети из опера В. А.

Моцарта Ј. Брамс: II свеска оп. 28 и др.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) два дуета;

б) два циклична дела.

**УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА У СВАКОМ ПОЛУГОДИШТУ НАСТУПИ, У КАМЕРНОМ
САСТАВУ, НА ЈАВНОМ ЧАСУ ИЛИ КОНЦЕРТУ**

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Предмет камерна музика је у тесној вези са предметима корепетиција и читање с листа па све
то треба имати у виду приликом планирања програма како би се остварила корелација са
наведеним дисциплинама које са овим предметима чине заједништво.

Обука на часовима подразумева упутство за вежбање, указивање на одређену проблематику
и њено разрешавање, док пракса треба да пружи могућност провере колико, шта и како је
урађено, као и докле се стигло. Како су и могућности свирања и вежбања индивидуална
ствар и камерну музику треба посматрати на тај начин, без обзира колико је ученика у групи
на часу. Нормално је да се програм за једног ученика - док се ученик води кроз предмет
камерна музика - прилагођава његовом инструменталном нивоу, његовој спретности, знању
и брзини савладавања задатака.

ХОР

ЦИЉЕВИ

- Анимирање и оспособљавање ученика за групно музицирање.
- Усаглашавање индивидуалног извођења са захтевима певања у групи.
- Усавршавање интонације и артикулације свих ученика у свим видовима групног
музицирања.

- Развијање перцепције слушања осталих чланова у групи..
- Развијање жеље за радом и остварањем успеха у групи.

ЗАДАЦИ

Рад на унапређивању способности за савладавање тежих композиција хорске литературе.
Рад на усаглашавању индивидуалног извођење са групним музицирањем.
Рад на оспособљавању усаглашавања интонације и артикулације са осталим члановима хора.
Рад на усавршавању вокалне технике.
Рад на усавршавању правилног дисања и импостацији.

I РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
II РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
III РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
IV РАЗРЕД (2 часа недељно, 66 часова годишње)

Хор се формира од ученика сва четири разреда па је и програм јединствен, али се само разликује годишњи фонд часова.
Вежбама правилног дисања и импостације ученике упознавати са основним елементима хорске вокалне трехнике.
Смисао за чистоту интонације, прецизан ритам, музичку фразу, хармонију, полифонију, агогичко и динамичко нијансирање развијати не само интерпретацијом појединих дела већ и техничким вежбама.
Зајдничким слушањем и колективним музицирањем инсистирати на тимском раду и јединству ансамбла.
Упознавати ученике са домаћом и страном хорском литературом и оспособљавати их за наступе, као професионалне певаче, на концертима.

ЛИТЕРАТУРА

Б. Шпилер: Уметност соло певања

Стеван Мокрањац: Руковет II, VI, VII, VIII, IX - лакше Стеван Мокрањац: Руковети III, V, X, XI, XV - теже Стеван Мокрањац: Приморски напјевы - женски и мешовити Стеван Мокрањац: Литургија - ставови: Свјати Боже, Тебепоем, Свјат, Буди имја господње
М. Милојевић: Муха и комарац Ј. Маринковић: Задовољна река - са клавиром М. Тајчевић: Магдо - песма из старе Србије К. Манојловић: Север дува, С. Христић: Ставови из Опела бемол: Свјати Боже, Амин, Вјечнаја памјат
К. Бабић: Соса са сатом - женски и мешовити хор К. Бабић: Жабља идила - мешовити хор
Поред наведених дела репертоар хора треба да садржи и Химну Св. Сави (обрада К. Бабић или З. Вауда)

У хорске композиције сличне тежине спадају дела следећих композитора: К. Станковића, И. Бајића, М. Тајчевића, М. Логара, В. Илића, Р. Петровића, Д. Радића, Д. Костића,

СТРАНА ЛИТЕРАТУРА

Палестрина, Ласо, Веки, Гастолди, Хаслер, Монтеверди и остали композитори ренесансе ради савладавања контрапунктног хорског става

Јакобус Галус: Мотети Ј. С. Бах: Корали и Кантате Г. Ф. Хендл: Ораторијуми Перголези:

Ј. Хајдн: Ораторијуми, Мисе

П. Чеснаков: Свјати Боже људи твоја - женски и мешовити хор П. И. Чајковски: Богородице Дјево, Ф. Пуланк: Рг - женски хор Транскрипције хорова из опера класичара и романтичара

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

У зависности од састава ученика, година старости и других услова школа може организовати хорова: женски, мушки и мешовити. Известан број ученика се управо у овом периоду налази

у фази мутирања па професор треба да буде веома пажљив у третману оваквих гласова. Немарност према овом проблему може проузроковати касније трајно оштећење гласница. Према броју ученика хорови могу бити великог састава или камерни и певати двогласна, трогласна, четворогласна или вишегласна дела.

НАПОМЕНА: Почетком школске године неколико часова посветити искључиво вежбама за костабдоминално дисање, јачање дијафрагме и мишића, нарочито са леђне стране. Ови мишићи су од есенцијалног значаја за правилан апођо а потпуно неразвијени, па их вежбама треба активирати. Такође радити вежбе за спуштање ларинкса и слободан рад резонантног апарата: језика, непца, усана и доње вилице. Ове вежбе су апсолутно занемарене а без њих је немогуће добити правилан, слободан и леп тон. У току школске године овако третирану технику обнављати и тренирати.

Час треба да садржи: почетни, централни и завршни део.

Почетни део часа - десет до петнаест минута - намењен је техничким вежбама и упевавању. Кроз вокализе и друге вежбе третирати проблеме постављања вокала, неких компликованијих сугласника (л, р, т), вежбе за кратки и дуги дах, за легато, стакато, дикцију и др.

Централни део часа - посветити делу које је предвиђено за одређени час. Ученици треба да увежбавају правилан ритам, агогику и дикцију парлато певањем након чега се прелази на остале извођачке елементе. Увежбавањем нотног текста уобличава се фраза, разрађује динамика.

Професор треба да направи селекцију делова композиције који захтевају посебно увежбавање. Најчешће су то интонативни, али могу бити и остали проблеми извођачке технике, горе наведени.

Употреба клавира је минимална, али професор мора бити спреман да композицију течно одсвира ради уобличавања тонске слике. Његова спремност за час не сме бити доведена у питање јер је тиме омогућена динамичност часа и ангажман ученика. У овој фази рада композицију обрађивати по деоницама.

Завршни део часа - посветити спајању гласова у разним комбинацијама: сопран-алт, тенор-бас, сопран-бас, алт-тенор итд. На крају спајати све гласове коришћењем елемената који су обрађени у прва два дела часа.

Сценски наступи представљају нарочити стимуланс за ученике. Овај врло важав сегмент хорског певања не треба занемаривати. Професор би требало да заједно са хором да проанализира квалитет и евентуалне недостатке након сваког наступа. Њихов ангажман у наредним наступима биће лако уочљив. Начин оцењивања: Као што је наведено, сценским наступима овај предмет добија свој потпуни смисао. Зато је учествовање на приредбама услов за добијање оцена. У току школске године требало би приредити најмање два концерта на којима би се хор представио публици. Заједно са наступима у оцену хора треба подједнако уврстити присуство и ангажман ученика на пробама. Диригент може да оцењује и квалитет певања и ниво научене композиције у току школске године. За овакву врсту провере је најзгодније певање у квартету, квинтету..у зависности од састава хора и композиције.

ОРКЕСТАР

ЦИЉЕВИ

Развијање способности ученика за групно музицирање.

Усавршавање способности да се индивидуално извођење подреди потребама групног.

Усавршавање способности за усаглашавањем интонације и артикулације свих ученика у свим видовима групног музицирања.

Развијати перцепцију слушања осталих чланова.

Развијати жељу за радом у групном музицирању.

ЗАДАЦИ

Рад на оспособљавање за даље оркестарско музицирање
 Анимирање ученика за музицирање у великим ансамблима
 Рад на усаглашавању индивидуалног са групним музицирањем.
 Рад на унапређивању интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.

I РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
II РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
III РАЗРЕД (2 часа недељно, 70 часова годишње),
IV РАЗРЕД (2 часа недељно, 66 часова годишње)

Пошто се оркестар формира од ученика сва четири разреда програм је јединствен, али се по разреду остварује различит фонд часова.

Ученике упознати са основним принципима колективног музицирања.

Оспособљавати младе музичаре усавршавањем свих елемената да активно учествују у уобличавању уметничког дела - интонација, ритам, динамика, артикулација и др.

Упознавати ученике са оркестарском литературом и различитим стиловима и за сарадњу са солистом, односно хором.

Просвиравањем већег броја музичких дела стицати оркестарску праксу ради припремања за улазак у професионалне оркестре, и јавне наступе на концертима.

ГУДАЧКИ ОРКЕСТАР Лакша дела

В. Ђорђевић: Српске игре за гудачки оркестар Ј. Славенски: Свита за гудачки оркестар М.

Логар: Це - дурска симфонијета

В. Перичић: Песма и игра за виолину или кларинет и оркестар

Г. Ф. Хендл: Риналдо - увертира

Пахелбел: Канон и жига

Албинони: Адађо

Рамо: Тамбурин А-дур

П. Хиндемит: Пет комада за гудаче

М. Тајчевић: Дивертимента бр. 2 и 3

Тежа дела

Вивалди: Концерти; Четири годишња доба Корели: Кончерта гроса

А. Моцарт: Мала ноћна музика

П. Маскањи: Кавалерија рустикана - увертира Е. Григ: Холберг свита

Божих: Подибарски жал К. Бабић: Свира ћокоза

СИМФОНИЈСКИ ОРКЕСТАР Лакша дела

Ј. К. Бах: Симфонија Бе-дур; Симфонија Ес-дур Г. Ф. Хендл: Музика на води; Музика за ватромет Ј. Хајдн: Концерт за клавир и оркестар Де-дур и Ге-дур В. Миланковић: Водич кроз оркестар - Оркестарска свита „Из дечјих прича“ Тежа дела

К. В. Глук: Ифигенија на Аулиди - увертира Ј. Хајдн: Симфонија Ес-дур бр. 85; Ге-дур бр. 94; бр. 103; Де- дур бр. 104

А. Моцарт: Отмица из Сараја - увертира Л. ван Бетовен: Егмонт - увертира

Ф. Шуберт: Симфонија бр. 3 и бр. 8 Ј. Брамс: Мађарске игре А. Дворжак: Словенске игре

ДУВАЧКИ ОРКЕСТАР

Ј. Готовац: Еро с онога света Хуберт Мотај: Еигораг I у 3. Бозоти: Тамо далеко

Дворжак: Славенска игра бр. 8

П. И. Чајковски: Словенски марш - доста тешко

Прокофјев: Марш из опере „Заљубљен у 3 наранце" Ј. Штраус: На лепом плавом Дунаву
Ј. Штраус: Пролећно доба Ј. Штраус: Живот уметника Валдтемпл: Е81иp1ап(1па Винко
Савник: Мотив из Оспа - потпури Ж. Бизе: Кармен - потпури Ј. Штраус: Циганин барон -
потпури Б. Сметана: Продана невеста - потпури Ђ. Верди: Травијата - потпури Ф. Супе: Фест
- увертира Ђ. Верди: Набуко - увертира Ђ. Верди: Трубадур - увертира Ђ. Росини: Регина -
увертира Ф. Супе: Лака коњица - увертира Ф. Супе: Песник и сељак - увертира Д. Јенко:
Ђидо - увертира Ж. Офенбах: Орфеј у паклу - увертира Р. Вагнер: Танхојзер - увертира
Винко Савник: Свечана корачница К. Фридман: Поздрав Берну ,Савник: Београд
В. Мустајбашић: Стазама хероја Влада Мустајбашић: Свети Сава В. Мустајбашић:
Караћорће Шофлер: Р11ш 8(аг Родионов: Поема Луј Андерсон: Празник трубача Вили
Лефлер: Дикси парада К. Бортнер: Екстра пост марш
К. Бортнер: Дунав дикси Хилгар: Манеген дикси Н. Допшински: Обала Мисисипи дикси
Путарек: Поздрав Београду - марш

ОРКЕСТАР ХАРМОНИКА

Р. Бручи: Симфонијета; Прелудијум; Арија и Финале; Имагинација, Р. Озгијан: Метаморфозе
Б. Бјелински: Фестивалска симфонијета; Орфеј XX века; Дивертименто; Иванов: Музички
моменат, Мазурка, Поход Б. Р. Нешић: Три епизоде, Пашћан: Српска свита, Л. Мећери:
Прелудијум и скерцо; Интермецо

Говедник: Токата

Х. Бреме: Пасторала и fuga на Хендлову тему; Симфонијска предигра

Јакоби: Симфонијска свита; Шпанске импресије Р. Виртнер: Варијације за оркестар
хармоника

Х. Херман: Руска фантазија

Оригиначне композиције за соло хармонику и оркестар - Херман, Мар, Фелд, Милер, Рубков,
Ризољ и др разне транскрибо- ване композиције за оркестар хармоника - Ј. С. Бах, Ј. Брамс,
Ђ. Росини, А. Бородин, А. Хачатуријан, А. Дворжак и др.

ОРКЕСТАР ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

Вукосављевић: Свита из албума Исидор Бајић М. Нешић: Невен коло

И. Хаднаћев: Тамбурашко коло М. Попов: Војвођанска игра бр. 1 М. Вукдраговић: Анданте
Кантабиле и Алегро Б. Јоксимовић: Светозарево коло С. Христић: Грлица Р. Бручи: Триптих

Т. Остојић: Српско новосадско коло С. Радосављевић: Војводино моја К. Бабић: Две игре

Б. Бритн: II став Једноставне симфоније

С. Прокофјев: Сцена из балета „Ромео и Јулија"

А. Дормажињски: Лихорадушка

П. Чекалов: Фуга бр. 5

Л. Прис: Интермецо

И друга дела по избору наставника

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Часови оркестра би требало да ученицима расветле основне законитости које владају
професионалним оркестрима. У зависности од афинитета и ангажмана професора -
диригента ови оркестри могу постати бисери младалачког музицирања.

Уколико ученици, из објективних разлога, нису похаћали овај предмет у основној музичкој
школи диригент им на часовима оркестра мора разјаснити основне задатке. Ученици овог
узраста треба да су у стању да се самостално правилно наштимују у чему им за почетак
помажу диригент и старији ученици - искуснији чланови оркестра. Осим тога морају им бити
објашњена значења појмова у партитури као што су рzz., агсо, (асс, регистри у оркестру
хармоника, савладати бас, контру, чело у оркестру тамбура и др.) Гудачима треба неговати
смисао за уједначене потезе гудала у погледу кретања и начина употребе. Важно је научити
чланове оркестра да разумеју и реагују на покрете диригента. За овако младе ансамбле
прецизност диригента је неопходна. Четворогодишње похаћање наставе оркестра у средњој

школи требало би да сваком ученику обезбеди упознавање са различитим стиливима музике и начином и смислом разноврсног музицирања. За гудачки, дувачки и тамбурашки оркестар од примарног значаја је тачна интонација. Пажљиво контролисана интонативна прецизност негована у ансамблу оцртаће се и у солистичком свирању ових ученика. Ученици се морају навикавати да слушају своју и остале деонице да би логично уобличили целокупну тонску слику. Посебну пажњу треба посветити фразирунгу, артикулацији, ритму и динамици. У погледу финог заједничког музицирања, компактног звука неопходно је ускладити различите инструменте разноврстних група (гудачи са дувачима). Читање с листа не сме бити занемарено. Некада су одвојене пробе неопходне. Оне не треба да трају дуго да се не би изгубила динамика и смисао рада. Улога концерт-мајстора и вође деоница мора се не само разјаснити већ и неговати. Овим се ангажман ученика и инспиративна атмосфера подижу на висок ниво. Сваки ученик мора знати зашто седи на одређеном месту у оркестру, а онај који напредује може да се награди преласком за пулт ближе концерт-мајстору. Ако диригент инсистира на правилном свирачком ставу и начину седења на проби ту ће навику ученик пренети и у професионалан оркестар. Почетком школске године међу члановима оркестра може се организовати аудиција за концерт мајстора на којој би присуствовали и други професори у школи, као што је, нпр. шеф оркестра. Програм за аудицију може да сачињава актуелна композиција коју изводи оркестар и дело које се чита с листа. Ученици воле изазове; за овај ће уложити сав свој труд и знање, а без сумње ће им овај предмет постати један од најомиљенијих. Транскрипције дела су некада неопходне. Тиме диригент прилагођава дело свом ансамблу уз услов да су интервенције незнатне и стручно урађене. Од огромне важности су наступи и треба их што чешће организовати током школске године. Овде треба неговати и сценски наступ јер он увек делује како на публику тако и на извођаче. Највећи број ученика који се из редова средње школе определи за професионално бављење музиком свира у оркестрима, стога значај часова оркестра мора бити јасан не само диригенту и ученицима већ и њиховим професорима главног предмета. Професор може да оцењује и квалитет свирања у току године. За овакву врсту провере је најпрецизније свирање композиције у квартету, квинтету итд. у зависности од састава оркестра.

ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

ЦИЉЕВИ

Развој ученика на савладавању вештине брзог и течног читања нотног текста,
 Развој ученика на оспособљавању за корепетиторску праксу
 Упознавања ученика са широм клавијирском, инструменталном и вокалном
 литературом.

ЗАДАЦИ

Рад на оспособљавању ученика да после краће визуалне анализе успешно прочита задани нотни текст поштујући све задане параметре (тоналитет, темпо, динамику, артикулацију, ритам...)

Рад на оспособљавању ученика за анализу текста и развијање способност да унапред види нотни материјал, а по могућству и чује мелодијске и хармонске покрете који следе.

Развијање општег поунавања музичке литературе.

Настава предмета читање с листа обухвата и упознавање оркестарске-хорске литературе.

I РАЗРЕД
(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВИОЛИНА

А. Корели: Кончерто гросо оп. 6 бр. 7 Г. Торели: Симфонија це-мол оп. 6 А. Вивалди: Кончерто гросо оп. 3

Вивалди: Симфонија

Л. Соркочевих: Симфонија бр. 6 Де-дур Л. Соркочевих: Симфонија бр. 4 Еф-дур Л. Соркочевих: Симфонија бр. 3 Де-дур К. Стамиц: Оркестарски квартет оп. 4 Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 5 Де-дур Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 1 Еф-дур Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 3 Ге-дур Ј. Хајдн: Симфонија бр. 31 Де-дур
Наведена дела се налазе у свесци Милорада Ђурића: Оркестарске студије за виолину, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ВИОЛА

Ј. С. Бах: Симфонија Еф-дур, I став

Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 1; бр. 2 - I став; бр. 3 Ге-дур; бр. 4 Ге-дур; бр. 5 Де-дур; бр. 6 Бе-дур Ј. С. Бах: Концерт за виолину а-мол Ј. С. Бах: Концерт за виолу Е-дур Ј. С. Бах: Концерт за флауту, виолину и клавир а-мол Ј. С. Бах: Концерт за клавир де-мол

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 12; Симфонија бр. 16; Симфонијабр. 99

А. Моцарт: Чаробна фрула - увертира

В. А. Моцарт: Фигарова женидба - увертира

В. А. Моцарт: Фигарова женидба - увертира

Наведена дела се налазе у свесци Петра Ивановића: Оркестарске студије за виолу, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ВИОЛОНЧЕЛО

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 88; Симфонија бр. 94 Ге-дур; Сим- фонија бр. 101 Де-дур - Часовник; Симфонија бр. 103 Ес-дур; Сим- фонија бр. 104 Де-дур - Лондонска

В. А. Моцарт: Чаробна фрула - увертира; Дон Жуан - увертира; Фигарова женидба - увертира

А. Моцарт: Симфонија бр. 30 Де-дур - Хафнерт; Симфо- нија бр. 40 ге-мол; Симфонија бр. 41 Це-дур - Јупитер

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-дур оп. 21; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 36; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 55 - Ероика; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 67; Симфонија бр. 6 Еф-дур оп. 68 - Пасторална; Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125 Л. ван Бетовен: Увертира „Леонора" бр. 3 оп. 72а Наведена дела се налазе у свесци Реље Њетковића: Оркестарске студије за виолончело, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

КОНТРАБАС

Музика барока и преткласике

Г. Ф. Хендл: Оркестарска свита „Музика на води" Ј. С. Бах: Пасија по Матеју - хор и речитатив Ј. С. Бах: Концерт за виолину Е-дур Ј. С. Бах: Концерт за клавир и оркестар еф-мол Ј. С. Бах: Чакона де-мол

Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт Бе-дур, Еф-дур, Ге-дур К. В. Глук: Ифигенија на Тауриди - увертира Израдити све лежеће потезе гудала.

Сва наведена дела могу се наћи у збирци Војина Драшкоција и Јурија Почевског:

„Оркестарске студије за контрабас" I део

ГИТАРА

Јован Јовичић: Школа гитаре за младе почетнике Јован Јовичић: Школа за гитару I и II део

Прек: Албум I, II, III

Андре: Збирка композиција за класичну гитару Деонице камерне музике

И друга дела по избору наставника

СВЕ ВРСТЕ ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

Вукосављевић: Тамбурашки оркестри I С. Вукосављевић: Жице тамбурице бр. 2

Ј. Њикош: Тамбурашки оркестри - изабрана дела Х С. Вукосављевић: Варошке песме бр. 1 М.
 Цопов: Неготин марш М. Попов: Српска зора марш М. Попов: Сплет српских народних игара
ХАРФА
 К. В. Глук: Орфеј и Еуридика
 Г. Доницети: Љубавни напитај - арија Неманса Неморина М. Глинка: Иван Сусањин - арија
 О. Респиги: Старе игре и арије Д. Радић: Три грама времена
 Сопоћани
 Каленић
 Манасија
 Б. Сметана: Влтава - симфонијска поема Ц. Франк: Симфонија у де-молу II став М.
 Мусоргски: Ноћ на голом брду Пучини: Боџић - предигра за III чин Пучини: Тоска - Молитва
 из II чина Ж. Бизе: Арлезијанка - друга оркестарска свита
 Пасторала
 Интермецо
 Менует
 Ј. Славенски: Симфонија Оријента
КЛАВИР и ОРГУЉЕ
 Почета школе за клавира: Николајевић, Кршић
 Гњесина: Клавирска абецеда
 Диверноа: Етиде оп. 76
 Лешхорн: Етиде оп. 192
 Лемоан: етиде
 Беренс: Етиде оп. 70
 Избор сонатина за II разред основне школе
 Композиције аутора XVII и XVIII века 1а, 1б, 2 Кунц: 200 кратких канона Бах: Мале
 композиције
 Лахивицкаја: Редакција зборника полифоних композиција
 „Наши композитори за мале пијанисте“ - збирка
 Албум југословенских клавиријских композиција
 Први кораци, I и II свеска
 Први успеси, I и II свеска
 Б. Барток: Микрокосмос, I и II свеска
 Р. Шуман: оп. 68
 Мајкапар: оп. 16
 Кабалевицки: 24 лаке композиције оп. 30 Д. Скарлати: Мале игре и комади К. Ф. Е. Бах: Мале
 комади за клавира Збирке ренесансних композиција Р. Шуман: Албум за младе Ф. Шуберт:
 Збирка игара П. И. Чајковски: Албум за младе С. Прокофјев: „Музика за децу“ оп. 65 Ц.
 Франк: 18 мањих комада
 Хачатурјан: 10 комада
 Вежбе за развијање меморије и брзог памћења, одгонетање наставника или завршетка једне
 мисли или реченице, транспонување једноставних вежбаца у тоналитете за секунду навише и
 наниже.
ХАРМОНИКА
 Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику I и II разред А. Факин: Школа за клавирску
 хармонику I и II разред
 М. Барачкова: Оригиналне солистичке композиције домаћих и страних аутора I свеска
 Марковић: Школа за основно музичко образовање класичне хармонике I разред
 Л. Међери: Избор композиција за хармонику II друга одговарајућа литература
ФЛАУТА
 Ј. С. Бах: Миса у ха-молу; Пасија по Матеју; Магнификат; Божићни ораторијум; Цасијапо
 Јовану; Кантата бр. 46

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1; бр. 2; бр. 3; бр. 4; бр. 5 Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3; бр. 4

Дворжак: Карневал увертира бр. 92; Симфонија бр. 2 Ф. Лист: Прелиди; Клавирски концерт бр. 1

Ј. Сибелијус: Симфонија бр. 5; бр. 7 Ц. Франк: Симфонија де-мол

Ж. Бизе: Арлезијанка свита бр. 1; Арлезијанка свита бр. 2 Х. Берзлиоз: Увертира „Бенвенуто Челини“; Увертира „Ци- гански карневал“; Менует из „Фаустовог проклетства“ Росини: Увертира „Семирамида“ М. Равел: „Моја мајка гуска“ М. Мусоргски: „Хованшчина“ К. Дебиси: Ноктурна П. Хиндемит: Камерна музика бр. 1

ОБОА

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 100 Ге-дур - Војничка; Симфонија бр. 101 Де-дур - Часовник;

Симфонија бр. 103 Ес-дур; Симфонија бр. 104 Де-дур - Лондонска

А. Моцарт: Концерт за виолину Ге-дур (КУ 216)

В. А. Моцарт: Симфонија бр. 34 Це-дур (КУ 338); Симфонија бр. 35 Де-дур (КУ 385); Симфонија бр. 36 Це-дур (КУ 425); Симфонија бр. 38 Де-дур - Црашка (КУ 504); Симфонија бр. 40 ге-мол (КУ 550); Симфонија бр. 41 Це-дур - Јупитер (КУ 551)

В. А. Моцарт: Концерт за клавир Де-дур (КУ 416); Концерт за клавир Бе-дур (КУ 595)

В. А. Моцарт: Концерт за виолину А-дур (КУ 219) В. А. Моцарт: Концерт за обоу Це-дур

(КУ 314) В. А. Моцарт: Отмица из Сараја - Увертира (КУ 384); Фигурова женидба – Увертира (КУ 492); Дон Жуан - Увертира (КУ 527); Тако чине све - Увертира (КУ 588)

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-дур оп. 21; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 36; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 55 - Ероика; Симфонија бр. 4 Бе-дур оп. 60; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 67;

Симфонија бр. 6 Еф-дур оп. 68 - Пасторална; Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92; Симфонија бр. 8 Еф-дур оп. 93; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125

Л. ван Бетовен: Концерт за клавир бр. 1 Це-дур оп. 15 Л. ван Бетовен: Концерт за виолину Де-дур оп. 61 Л. ван Бетовен: Увертира „Леонора“ бр. 3 оп. 72а; Увертира „Егмонт“ оп. 84

Росини: Севилски берберин - увертира; Италијанка у Ал- жиру - увертира; Сврака крадљивица - увертира Г. Доницети: Дон Пасквале - увертира

Наведена дела се налазе у свесци Љубише Петрушевског: Оркестарске студије за обоу, I свеска („Нота“, Књажевац, 1979)

КЛАРИНЕТ

А. Моцарт: Фигурова женидба; Дон Жуан; Чаробна фрула - увертира; Симфонија Ес-дур бр. 39; Симфонија ге-мол бр. 40

Л. ван Бетовен: Концерт за виолину Де-дур; Увертира Леонора I; Увертира Леонора II; Увертира Леонора III; Увертира Корiolан; Увертира Егмонт; Симфонија бр. 1 Це-дур;

Симфонија бр. 3 Ес-дур; Симфонија бр. 4 Бе-дур; Симфонија бр. 5 ц-мол; Симфонија бр. 7 А-дур; Симфонија бр. 8 Еф-дур (I став) Росини: Севилски берберин - увертира Ф. Шуберт:

Симфонија бр. 8 ха-мол

Ф. Менделсон: увертира Фингалова пећина; Бајка о лепој Мелузини

Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур; Симфонија бр. 3 Ес-дур

Ф. Лист: Прелиди

М. И. Глинка: Иван Сусањин

П. И. Чајковски: Шчелкунчик

М. П. Мусоргски: Ноћ на голом брду

Христић: Охридска легенда

О. Респиги: Римске фонтане (симфонијска поема)

Дворжак: Словенска игра бр. 8

ФАГОТ

А. Моцарт: Клавирски концерт де-мол бр. 20 Л. ван Бетовен: Прве симфонија - а11е§го сопћг10 Л. ван Бетовен: Трећа симфонија - I став

Ж. Бизе: Кармен

Росини: Италијанка у Алжиру Верди: Сицилијанске вечери П. И. Чајковски: Италијански капричо Ј. Хајдн: Симфонија Ге-дур Л. ван Бетовен: Ериока Ф. Шуберт: Недовршена симфонија

САКСОФОН

Транскрипције одговарајућих дела по избору наставника

ТРУБА

Л. ван Бетовен: Фиделио

Р. Вагнер: Мајстори певачи

В. А. Моцарт: Чаробна фрула

Г. Доницети: Кћи пука

Г. Мајербер: Хугеноти

Ј. Хајдн: Годишња доба

В. А. Моцарт: Фигарова женидба

В. А. Моцарт: Симфонија Ес-дур

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол

К. М. в Вебер: Јубел - увертира

Х. Марше: Темплар и Јеврејка

К. М. в Вебер: Оберон

Р. Вагнер: Мајстори певачи

Х. Берлиоз: Фаустово проклетство

Верди: Трубадур; Бал под маскама Р. Вагнер: Лоенгрин Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-

дур Р. Вагнер: Танхојзер Б. Ф. Обе: Нема из Портичија Ј. Лахнер: Реџина - Неалге Х.

Берлиоз: Ослобођење од ропства К. Голдмарк: Симфонија Ес-дур Р. Вагнер: Парсифал Л.

Спор: Симфонија Ф. Менделсон: Хебриди Г. Мајербер: Хугеноти К. Кројцер: Расипник Р.

Вагнер: Валкире Ј. Халеви: Јеврејин

Наведена дела се налазе у свесци Марка Крањчевића: Орке- старске студије за трубу, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ТРОМБОН

Л. Керубини: Водоноша - увертира Ђ. Росини: Сврака крадљивица - увертира Ж. Офенбах:

Орфеј у подземљу - увертита Келер-Бела: Комична увертира

Ђ. Росини: Севилски берберин - увертира; Вељем Тел - увертира

В. А. Моцарт: Реквијем - Тића шигиш Г. Доницети: Лучија од Ламермура - бинска музика Ж.

Бизе: Кармен - бинска музика

А. Моцарт: Дон Жуан; Чаробна фрула Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол

Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол („Недовршена") Ђ. Верди: Бал под маскама; Травијата;

Трубадур, Аида

Прокофјев: Пећа и вук оп. 67 Р. Вагнер: Риенци - увертира

Дворжак: Симфонија бр. 9 (5) е-мол оп. 95 („Из новог света") Л. Делиб: Копелија (Мазурка из балета)

Г. Мајербер: Игра бакљама бр. 1 (Раскелпап) Наведена дела се налазе у свесци Винка

Валечића: Оркестар- ске студије за тромбон, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ХОРНА

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 2 Де-дур („Лондонска симфонија") Ј. Хајдн: Симфонија бр. 18 фис-мол

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 16 Ге-дур („Оксфордска симфонија") Ј. Хајдн: Аледгоуласе Де-

дур Ј. Хајдн: Годишња доба - ораторијум Ј. Хајдн: Концерт за виолончело Де-дур

А. Моцарт: Идоменео; Чаробна фрула; Дон Жуан

ТУБА

По избору наставника

УДАРАЉКЕ Добош -

Ч. Мемфис: Етиде за развој брзине у читању с листа Тимпани -

Е. Кене: „тимпани" Етиде - избор за 2, 3 и 4 тимпана Ксилофон-вибрафон -
М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон - избор етида које одговарају захтевима овог предмета В. Веигл: Етиде за ксилофон

ПРИМЕРИ ЗА УПОЗНАВАЊЕ ОРКЕСТАРСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ Добош -

Ј. Готовац: Симфонијско коло

Д. Обер: Рага Рауло; Нијема из портичија

Ђ. Росини: Сврака крадљивица - увертира

Ђ. Верди: Сицилијанске вечери - увертира; Набуко - увертира

Тимпани -

Ј. С. Бах: Свите за оркестар - један пример - III свита

А. Моцарт: Симфонија у Ес-дуру; Чаробна фрула - увертира

Ј. Хајдн: Оксфорд - Симфонија

Л. ван Бетовен: М188а 801ешп18 у Де-дуру - С1опа, Адпи8 Деи; Прометеј - увертира;
Фиделио - увертира; Егмонт - увертира; Сим-фонија бр. 1 Це-дур; Симфонија бр. 2 Де-дур;
Симфонија бр. 3 Ес-дур; Симфонија бр. 4 Бе-дур

Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 Де-дур; Симфонија бр. 3 Еф-дур
Ксилофон

Б. Бритн: Водич кроз оркестар

Рахмањин: Симфонијске игре М. Равел: Гуска - моја мама (свита) Н. Р. Корсаков: Прича о цару Салтану А. Хачатуријан: Симфонија бр. 1

И. Стравински: Свадба - све четири слике С. Прокофјев: Скитска свита

Б. Барток: Соната за два клавира и ударалке Велики бубањ и чинеле

П. И. Чајковски: Лабудово језеро - валцер из балетске свите Ж. Бизе: Кармен - увертира И.

Стравински: Петрушка Тамбурина

П. И. Чајковски: Италијански капричо Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) - С.

Прокофјев: Клавирски концерт бр. 3 П. И. Чајковски: Лабудово језеро - шпанска игра
Триангл

Н. Р. Корсаков: Шехерезада Маракас

С. Прокофјев: Ромео и Јулија - игра девојака из балет Звончићи

Ј. С. Бах: Цасакаља

А. Моцарт: Чаробна фрула

П. И. Чајковски: Лабудово језеро; Успавана лепотица - варијације

Р. Корсаков: Прича о цару Салтану

Рахмањин: Симфонијске игре

Глазунов: Концерт за виолину и оркестар

СОЛО ПЕВАЊЕ

Абт: Вежбе за глас и клавир од бр. 1 - 10 Вокаи: Вежбе са текстом

Збирка за младе певаче - лакше композиције старих мајстора (Калдара, Качини, Банчини и др.)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида;

б) 15 композиција различитог садржаја, облика и карактера;

в) две композиције предвиђене програмом за камерно музицирање;

г) две композиције за оркестар - хор.

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВИОЛИНА

Ј. Хајдн: Симфонија бр. 88 Ј. Хајдн: Симфонија бр. 94 Ј. Хајдн: Симфонија бр. 31 Де-дур Ј. Хајдн: Симфонија бр. 101 Де-дур Ј. Хајдн: Симфонија бр. 104 Де-дур Ј. Хајдн: Симфонија бр. 94 Ге-дур Ј. Хајдн: Симфонија бр. 103 Ес-дур

А. Моцарт: Симфонија бр. 35 Де-дур В. А. Моцарт: Симфонија бр. 41 Це-дур В. А. Моцарт: Симфонија бр. 39 Ес-дур

В. А. Моцарт: Фигарова женидба - увертира Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол
Наведена дела се налазе у Милорад Ђуричић: Оркестарске студије за виолину I свеска („Нота", Књажевац, 1979) И друга дела одговарајуће тежине и обима

ВИОЛА

В. А. Моцарт: Идоменео - увертира; Со81 1ап 1и11е - увертира В. А. Моцарт: Симфонија бр. 35 Де-дур - Хафнер; Симфонија бр. 36 - Линцер; Симфонија бр. 40 ге-мол; Симфонија бр. 41 Це-дур - Јупитер

Л. Керубини: Водоноша - увертира

Ђ. Росини: Севиљски берберин - увертира; Сврака крадљивица - увертира

Л. ван Бетовен: Увертире „Кориолан" оп. 67; „Леонора" бр. 1 оп. 72а; „Леонора" бр. 2 оп. 72а; „Леонора" бр. 3 оп. 72а

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 3 Ес-дур - Ероика - оп. 55; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 67; Симфонија бр. 6 Еф-дур - Пасторална - оп. 68

Наведена дела се налазе у свесци Петра Ивановића: Оркестарске студије за виолу, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ВИОЛОНЧЕЛО

Л. ван Бетовен: Увертира „Кориолан" оп. 62 Ф. Шуберт: Симфонија бр. 4 це-мол - Трагична; Симфонија бр. 2 Бе-дур; Симфонија бр. 7 Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол - Недовршена Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61; Симфонија бр. 4 де-мол оп. 120

Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 е-мол оп. 56 - Шкотска; Симфонија бр. 4 А-дур оп. 90 - Италијанска; Симфонија бр. 5 де-мол оп. 107 - Реформацијска

Ф. Менделсон: Увертира „Фингалова пећина" оп. 26 К. М. в Вебер: Оберон - увертира; Чаробни стрелац - увертира; Еуријанте - увертира

Вебер-Берлиоз: Позив на игру оп. 65 Х, Берлиоз: Фантастична симфонија оп. 14 Х. Берлиоз: Харолд у Италији оп. 16 - Симфонија са виолом облигато

Х. Берлиоз: Римски карневал оп. 17

Наведена дела се налазе у свесци Реље Ђетковића: Оркестарске студије за виолончело, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

КОНТРАБАС Класицизам

Ј. Хајдн: Симфоније бр. 99 Ес-дур; бр. 94 Ге-дур; бр. 101 Де-дур; бр. 104 Де-дур

В. А. Моцарт: увертире из опера „Дон Жуан", „Фигарова женидба", „Чаробна фрула", „Отмица из Сераја"

В. А. Моцарт: симфоније Ес-дур КУ 543; бр. 40 ге-мол; бр. 41 - Јупитер; бр. 35 Де-дур - Хафнер; бр. 36 Це-дур - Линцер Л. ван Бетовен: Симфоније бр I, II, III, IV и V Посветити пажњу скачућим потезима гудала. Сва наведена дела могу се наћи у збирци Војина Драшкоција и Јурија Почевског: „Оркестарске студије за контрабас" I део

ГИТАРА

Јован Јовичић: Школа за гитару II и III део

Андре: Збирка композиција за класичну гитару

Ф. Ноад: Ренесансна гитара Ф. Ноад: Барокна гитара Ф. Ноад: Класична гитара и друга литература по избору наставника

СВЕ ВРСТЕ ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

Вукосављевић: Жице тамбурице бр. 3 и бр. 4

Ј. Њикош: Тамбурашки оркестри - изабрана дела XI С. Вукосављевић: Народне игре из Војводине Југословенска едиција: Тамбурашки оркестри - Звуци тамбуре бр. 1

ХАРФА

Тома: Мињон

Верди: Аида - интродукција, хор, сцена I дует из II чина Ж. Бизе: Кармен - арија из II и III чина К. Сен-Санс: Самсон и Далила - арија Далиле из II чина Адам: Жизела - балет II чин III.

Гуно: Фауст

А. Бородин: Кнез Игор - каватина Кончаковне

М. Мусоргски: Сорочински сајам

Ђордано: Андре Шеније

Скрјабин: I симфонија

М. Вукдраговић: Везиља слободе

Д. Радић: Усправна земља

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

Бертини оп. 100: Етиде

Ј. Кршић: Клавирска вежбања

Ј. С. Бах: Мале композиције

Ј. С. Бах: Мали прелудијуми

Ј. С. Бах: Мали прелудијуми и фугете

Разне лакше полифоне композиције - само два гласа

Кабалевски оп. 51: Варијације Еф-дур

Кулау: Варијације Ге-дур

Први успеси: II свеска Ј. Хајдн: Мале игре

Ј. Хајдн: 10 немачких игара

Ј. Хајдн: 12 менуета

Ј. Хајдн: Лакше сонатине - избор из Збирке Шишмановић- Кршић

В. А. Моцарт: 14 лакших композиција

В. А. Моцарт: Бечке сонатине

Гречанинов: Дечја књига

Л. ван Бетовен: Екосезе и немачке игре

Л. ван Бетовен: Варијације - избор лакших

Б. Барток: Микрокосмос II свеска

Б. Барток: Микрокосмос III свеска

Лутославски: 12 малих комада

П. И. Чајковски: Албум за младеж

П. И. Чајковски: Годишња доба - избор лакших

Ф. Шуберт: Збирка игара I и II свеска

Ф. Шуберт: 6 лакших комада

Р. Шуман: оп. 124 Албумблатер

Е. Григ: оп. 17 Норвешке игре

Е. Григ: Лирски комади - избор

ХАРМОНИКА

Ученика упознати с основним принципима транспонованја на лакшим композицијама примереним II разреду.

Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику III разред А. Факин: Школа за клавирску хармонику На свеска

М. Барачкова: Оригиначне солистичке композиције домаћих и страних аутора II свеска

Ф. Криг: Мале композиције заборављених мајстора XVIII века З. Вукосављевић: Композиције за хармонику III и IV разред Л. Међери: Избор композиција за хармонику X. П. Хесе: Полифони комади I свеска

Љ. Мицић: Збирка етида и одабраних композиција III и IV разред

И друга одговарајућа литература ФЛАУТА

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 6; бр. 7; Корална фантазија оп. 80; Увертира „Леонора“ бр. 3

К. Сен Санс: Симфонија бр. 3 Р. Шуман: Симфонија бр. 1

Прокофјев: „Ромео и Јулија“ Свита бр. 1; „Ромео и Јулија“ Свита бр. 2

А. Бородин: „Кнез Игор“ - Половецке игре А. Русел: „Паукова шума“

А. Брукнер: Симфонија бр. 4; бр. 6; бр. 7; бр. 8; бр. 9 П. И. Чајковски: „Моцартијана“ Свита бр. 4; Симфонија бр. 5; „Ромео и Јулија“

Б. Блахер: Варијације за оркестар З. Кодаљ: „Игре из Галанте“ Л. Делиб: Копелија Р. Вагнер: Прелудијум из „Парсифала“ Ђ. Верди: Реквијем Ј. Брамс: Варијације на Хајднову тему X.

Берлиоз: Фантастична симфонија Е. Елгар: „Загонетне варијације“ Д. Мијо: Симфонијска свита бр. 2 Д. Кабалевски: Свита „Кола Брењон“ М. Равел: Свита „Купренов гроб“

ОБОА

Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7 Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол - Недовршена

Ф. Шуберт: Розамунда - увертира X. Берлиоз: Фантастична симфонија оп. 14 X. Берлиоз:

Увертира „Римски карневал“ оп. 9 Ж. Бизе: Симфонија Це-дур

Ж. Бизе: Арлезијанка - свита бр. 1; Арлезијанка - свита бр. 2 Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 73; Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98

Ј. Брамс: Варијације на Хајднову тему оп. 56а Ј. Брамс: Концерт за клавир бр. 1 де-мол оп. 15; Концерт за клавир бр. 2 Бе-дур оп. 83

Ј. Брамс: Концерт за виолину Де-дур оп. 77 Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 97; Симфонија бр. 4 де-мол оп.

120 Р. Шуман: Концерт за клавир а-мол оп. 54 Б. Сметана: Продана невеста - Увертира

Ј. Штраус: Слепи миш - Увертира; Циганин барон - Увертира П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5 е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 бе-мол оп. 74

П. И. Чајковски: Концерт за клавир бр. 1 бе-мол оп. 23 П. И. Чајковски: Концерт за виолину Де-дур оп. 35 П. И. Чајковски: Шћелкуншчик; Лабудово језеро - балетска свита; Ромео и Јулија (Увертира-фантазија)

Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 - Шкотска; Симфонија бр. 4 А-дур оп. 90 - Италијанска

Ф. Менделсон: Концерт за виолину е-мол оп. 64 Ф. Менделсон: Сан летње ноћи оп. 21 - Увертира; Увертира „Фингалова пећина“ оп. 26

Ф. Менделсон: Сан летње ноћи - Скерцо Ђ. Верди: Травијата; Набуко Р. Леонкавало: Бајацо Наведена дела се налазе у свесци Љубише Петрушевског: Оркестарске студије за обоу, I свеска („Нота“, Књажевац, 1979)

КЛАРИНЕТ

Л. ван Бетовен: Фиделио; Симфонија бр. 2 Де-дур; Симфонија бр. 6 Еф-дур

Г. Доницети: Љубавни напиток К. М. В Вебер: Цозив на игру Ф. Шуберт: Розамунда

Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 а-мол; Симфонија бр. 4 А-дур Р. Шуман: Симфонија бр. 2 Це-дур; Симфонија бр. 4 д-мол; Концерт за клавир а-мол

Ф. В Супе: Лепа Галатеја Ђ. Росини: Италијанка у Алжиру - увертира К. М. в Вебер: Чаробни стрелац Ф. Лист: Мазепа; Мађарска рапсодија бр. 2 - каденца Ј. Брамс: Симфонија

бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 Де-дур; Академска увертира; Трагична увертира Ц. Франк: Симфонијске варијације В. Белини: Норма; Месечарка Б. Сметана: Продана невеста I чин Ж.

Бизе: Кармен - увертира Ђ. Пучини: Мадам Батерфлај II чин В. Белини: Пуританци Ц. Гершвин: Американац у Паризу М. Равел: Болеро

ФАГОТ

Л. ван Бетовен: Леонора Ф. Менделсон: Италијанска симфонија В. А. Моцарт: Дон Жуан - увертира Л. ван Бетовен: Клавирски концерт бр. 2 Ј. Брамс: Друга симфонија Ј. Брамс: Трећа симфонија П. И. Чајковски: Шеста симфонија Л. ван Бетовен: Клавирски концерт бр. 5 Л. ван Бетовен: Пета симфонија - II став Х. Берлиоз: Фантастична симфонија

САКСОФОН

Транскрипције одговарајућих дела по избору наставника

ТРУБА

Р. Вагнер: Прстен Нибелунга

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 3 Ес-дур

Р. Вагнер: Лоенгрин; Тристан и Изолда; Сумрак богова

Ф. Менделсон: Мирно море; Срећан пут

Ђ. Верди: Аида

Ф. Супе: Песник и сељак

Ж. Бизе: Кармен

Е. Хампердинк: Ивица и Марица

Ј. С. Бах: Божићни ораторијум - Арија

Г. Ф. Хендл: Арија

Ј. С. Бах: Арија

Ј. С. Бах: Кантата за сва времена Г. Ф. Хендл: Dettinger te Deum Анонимус: Концерт за 7 труба и тимпане Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт Еф-дур К. Монтеверди: Орфеј; Favola in musica Анонимус: Две фанfare Л. Моцарт: Концерт за трубу

Наведена дела се налазе у свесци Марка Крањчевића: Орке- старске студије за трубу, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ТРОМБОН

Ђ. Росини: Сврака крадљивица - увертира К. Орф: Кармина бурана Ф. Лист: Прелиди

Л. Делиб: Копелија - музика из балета Р. Вагнер: Танхојзер - предигра за оперу Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5

В. А. Моцарт: Чаробна фрула - увертира; Дон Жуан - II чин П. И. Чајковски: Клавирски концерт бр. 1 бе-мол Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол - Недовршена Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61

А. Брукнер: Симфонија бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 це-мол Ђ. Верди: Риголето

Бородин: Половецке игре из опере „Кнез Игор" П. И. Чајковски: Увертира 1812

П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 ха-мол оп. 74 Р. Вагнер: Тристан и Изолда Ж. Бизе: Кармен Ј. Брамс: Трагична симфонија

Х. Берлиоз: Мађарски марш из „Фаустовог проклетства" оп. 24

М. П. Мусоргски: Наћ на голом брду

П. Маскањи: Кавалерија рустикана

Р. Леонкавало: Бајацо

М. П. Мусоргски: Сlike са изложбе

Б. Барток: Концерт за оркестар

Наведена дела се налазе у свесци Винка Валечића: Оркестар- ске студије за тромбон, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ХОРНА

А. Моцарт: Клавирски концерт це-мол (КУ 491) В. А. Моцарт: Клавирски квинтет Ес-дур (КУ 542)

В. А. Моцарт: Серенада Ес-дур (КУ 375); Серенада це-мол (КУ 388)

В. А. Моцарт: Дивертименто Де-дур (КУ 334) В. А. Моцарт: Квинтет Ес-дур (КУ 407) В. А.

Моцарт: Концертантна симфонија (КУ 2976); Симфо- нија ге-мол (КУ 550)

В. А. Моцарт: Адађо Ес-дур

ТУБА

По избору наставника

УДАРАЉКЕ Добош -

Ч. Мемфис: Етиде за развој брзине у читању с листа Тимпани -

Е. Кене: Тимпани етиде - избор за 2, 3 и 4 тимпана Ксилофон-вибрафон -

М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон - избор етида које одговарају захтевима овог предмета В. Веигл: Етиде за ксилофон

ПРИМЕРИ ЗА УПОЗНАВАЊЕ ОРКЕСТАРСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Добош -А. Бородин: Кнез Игор - Половецке игре

Хачатуријан: Спартак, II чин балета П. И. Чајковски: „1812" - увертира

М. Равел: Болеро, Ј. Штраус-отац: Радечки марш - са уводом на добошу соло

Тимпани -Г. Ф. Хендл: Алелуја, А. Моцарт: Реквијем, Ј. Хајдн: Лондонске симфоније - симфонија с ударцем тимпана; Симфонија с вибрилом на тимпанима

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 6 Еф-дур; Симфонија бр. 7 А- дур; Симфонија бр. 8 Еф-дур;

Симфонија бр. 9 де-мол; Концерт за виолину Де-дур; Концерт за клавир Ге-дур бр. 4;

Концерт за клавир Ес-дур бр. 5, Ј. Брамс: Симфонија бр. 4 це-мол; Концерт за виолину Де-дур

Ксилофон -С. Рахмањин: Симфонија бр. 3

А. Хачатуријан: Гајана II чин - игра девојака и IV чин - игра сабљи

И. Стравински: Жар птица - балет; Петрушка С. Прокофјев: Александар Невски - кантата Б.

Барток: Музика за гудаче, челесту и удараљке Велики бубањ и чинеле -П. И. Чајковски: Лабудово језеро - чардаш из балетске свите

Р. Корсаков: Шехерезада а2 и висуна чинела, Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9 де-мол - IV

став Тамбурина (даире, деф) -Ж. Бизе: Кармен - увертира за IV чин опере К. Дебиси: Игра Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) - С. Прокофјев: Други концерт за виолину и оркестар П. И. Чајковски: Шчелкуншчик - балет Ж. Бизе: Кармен II чин

Триангл -Ф. Лист: Клавирски концерт бр. 1 Ес-дур, С. Прокофјев: Александар Невски - кантата Звончићи - П. И. Чајковски: Успавана лепотица - валцер С. Рахмањин: Симфонија

бр. 3; Варијације на Паганинијеву тему, Глазунов: Концертни валцер И. Стравински: Петрушка, О. Респики: Римске пиније

СОЛО ПЕВАЊЕ

Авт: Вежбе за глас и клавир - од броја 10 Конконе: оп. 9 Вежбе за глас и клавир од 1 - 8 Лакше композиције италијанских мајстора (Карисими, Качи- ни, Бонанчини, Фалкониери, Перголези, Шуберт, Гречанинов и др.)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида;

б) 15 композиција различитог садржаја, облика и карактера;

в) две композиције предвиђене програмом за камерно музи- цирање;

г) две композиције за оркестар - хор.

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВИОЛИНА

А. Моцарт: Чаробна фрула - увертира, Арија Морена В. А. Моцарт: Отмица из Сараја – увертира, В. А. Моцарт: Симфонија бр. 38 Де-дур В. А. Моцарт: Симфонија бр. 41 Це-дур В.

А. Моцарт: Симфонија бр. 40 ге-мол В. А. Моцарт: Симфонија бр. 41 Це-дур В. А. Моцарт:

Симфонија бр. 40 ге-мол Б. Сметана: Продана невеста - увертира Ј. Мајседер: Сцена из

балета Ђ. Росини: Виљем Тел - увертира Л. Делиб: Копелија - свита из балета Б. Бритн:

Једноставна симфонија II став Б. Бритн: Једноставна симфонија IV став В. Мокрањац:

Дивертименто за гудаче

Наведена литература се налази у два свеска Милорада Ђуричића: Оркестарске студије за виолину свеска I и II („Нота", Књажевац, 1979)

И друга литература која одговара захтевима

ВИОЛА

Л. ван Бетовен: Концерт за клавир бр. 4 оп. 58 Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92

Л. ван Бетовен: Концерт за клавир бр. 5 оп. 73 Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9 де-мол оп.

125 Л. ван Бетовен: М188а 801етш8 оп. 123 Л. ван Бетовен: Концерт за виолину Де-дур К. М.

в Вебер: Чаробни стрелац - увертира; Еуријенте - увертира; Ргес1ога - увертира; Оберон -

увертира; Јубиларна увертира, Ф. Шуберт: Симфонија бр. 2 Бе-дур; Симфонија бр. 4 це-мол -

Трагична; Симфонија бр. 7 Це-дур, Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38 Р. Шуман:

Увертира „Манфред" Р. Шуман: Концерт за клавир а-мол оп. 54

Наведена дела се налазе у свесци Петра Ивановића: Оркестарске студије за виолу, I свеска

(„Нота", Књажевац, 1979)

ВИОЛОНЧЕЛО

А. Понкиели: Ђоконда - Игра сатова

Ђ. Росини: Севиљски берберин - увертира; Виљем Тел - увертира

М. И. Глинка: Руслан и Људмила - увертира Ж. Бизе: Арлезијанка - Свита бр. 1

Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 4 е- мол оп. 98; Симфонија бр. 2 Де-

дур оп. 73; Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90

Ј. Брамс: Концерт за клавир бр. 2 Бе-дур оп. 83 Б. Сметана: Продана невеста - увертира П. И.

Чајковски: Словенски марш оп. 31 П. И. Чајковски: Серенада за гудаче Це-дур оп. 48 П. И.

Чајковски: Лабудово језеро - Свита из балета - оп. 20 П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 Ес-

дур оп. 36; Симфонија бе. 5 е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 ха-мол оп. 74 - Патетична П. И.

Чајковски: Концерт за клавир бр. 1 оп. 23 П. И. Чајковски: Ромео и Јулија - увертира-

фантазија Наведена дела се налазе у свесци Реље Ћетковића: Оркестарске студије за

виолончело, I свеска („Нота", Књажевац, 1979)

КОНТРАБАС

Л. ван Бетовен: Симфонија VI, VII, VIII и IX

Л. ван Бетовен: увертире Кориолан; Леонора бр. 3; Освећење дома

К. М. ф Вебер: увертире Оберон; Прециоза; Еуријанте; Чаробни стрелац

Ф. Шуберт: Симфоније бр. 7 Це-дур; бр. 8 ха-мол - Недовршена

Ф. Менделсон: Симфоније бр. 3 а-мол; бр. 4 А-дур Ф. Менделсон: Увертира „Фингалова

пећина" Р. Шуман: Симфоније бр. 1 Бе-дур; бр. 1 Це-дур; бр. 4 де-мол Ф. Лист: Мазепа -

симфонијска поема Ј. Брамс: Симфоније бр. 1 це-мол; бр. 2 Де-дур; бр. 3 Еф-дур; бр. 4 е-мол

Сва наведена дела могу се наћи узбирци Војина Драшкоковића и Јурија Почевског:

„Оркестарске студије за контрабас" I део

ГИТАРА

Ф. Ноад: Ренесансна гитара, Ф. Ноад: Барокна гитара, Ф. Ноад: Класична гитара, У. Петерс:

Класици гитаре I - V Лаки примери савремене музике и примери у којима постоји

неправилан ритам, по избору наставника

И друга литература по избору наставника

СВЕ ВРСТЕ ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

Ј. Брамс: Мађарска игра бр. 5 М. Попов: Војвођанска игра бр. 2 М. Попов: Српска игра бр. 2

С. Вукосављевић: Кончертино за басприм и тамбурашки оркестар

Раду: Плес пахуљица, валцер

Ј. Штраус: На лепом, плавом Дунаву

А. Моцарт: Мала ноћна музика З. Мулић: Врањанска рапсодија

Ј. Њикош: Војвођанска рапсодија

Буци-Печа-З. Мулић: Лолита

ХАРФА

Р. Вагнер: Танхојзер - Волфрамова романса о ноћној звезди, III чин

Ђ. Верди: Трубадур
 Ђ. Верди: Моћ судбине - Увертира; Арија Елеоноре IV чин
 Ж. Масне: Дон Кихот
 М. Равел: Павана за преминулу инфанткињу
 Асафјев: Бахчисарајска фонтана - балет по Пушкину
 Б. Бритн: Оркестарски приручник за младе
 С. Христић: Охридска легенда
 Ј. Готовац: Еро с онога свијета
 П. И. Чајковски: Ромео и Јулија - увертира, фантазија П. И. Чајковски: Италијански капричо
 Д. Обрадовић: Скерцо - Увертира
КЛАВИР и ОРГУЉЕ
 Д. Скарлати: Сонате - лакше
 Ј. С. Бах: Прелудијуми из Добро темперованог клавира Ј. Хајдн: Сонате - избор
 А. Моцарт: Сонате - избор Ф. Шопен: Валцери
 Ф. Шопен: Мазурке
 Ф. Шуберт: Валцери
 П. И. Чајковски: Годишња доба - избор
 Ј. Брамс: оп. 39 16 валцера
 Е. Григ: Лирски комади
 К. Дебиси: Дечји кутак
 Прокофјев: Пролазне визије - избор и друга дела сличне тежине по избору наставника
ХАРМОНИКА
 Транспоноване сложенијих композиција. Ученика упознати с основним принципима израде транскрипција за хармонику на лакшим композицијама клавирске и оргуљске литературе.
 В. Вуковић-Терзић: Избор етида и композиција I свеска В. Вуковић-Терзић: Избор етида за клавирску хармонику II свеска
 Вуковић-Терзић: Избор композиција за клавирску хармонику III свеска
 Љ. Мицић: Збирке етида и одабраних композиција IV и V разред
 Факин: Школа III свеска
 З. Вукосављев: Композиције за хармонику IV и V разред Х. П. Хесе: Полифони комади II свеска Л. Мећери: Избор композиција за хармонику И друга одговарајућа литература
ФЛАУТА
 Ј. Брамс: Симфонија бр. 1; бр. 2; бр. 3; бр. 4
 М. Мусоргски: „Ноћ на голом брду“
 Ђ. Росини: Увертира „Сврака крадљивица“
 Р. Шуман: Симфонија бр. 1
 М. Равел: Валцер; Концерт за леву руку; Болеро
 Г. Малер: Симфонија бр. 1; бр. 3; бр. 4; бр. 5; бр. 6; бр. 8; бр. 9
 Прокофјев: Класична симфонија оп. 25
 П. Хиндемит: „Сликари Матис“; Симфонијета ин Е Ф. Менделсон: „Сан летње ноћи“ Скерцо и Ноктурно Н. Римски-Корсаков: Симфонија бр. 2 „Антар“ И. Стравински: Симфонија у 3 става Д. Шостакович: Симфонија бр. 1 Чајковски: Симфонија бр. 2 оп. 17 М. Шосон: Симфонија оп. 20 Р. В. Вилијемс: „Лондонска симфонија“
ОБОА
 Д. Чимароза: Тајни брак - Увертира Ђ. Росини: Свилене лествице - Увертира
 Белини: Норма
 Р. Вагнер: Зигфрид - Прстен Нибелунга III; Зигфридова
 Р. Вагнер: Увертира „Фауст“
 Ђ. Верди: Риголето (I, II, III чин); Трубадур (I, II, III, IV чи- на); Сицилијанске вечери - Увертира; Моћ судбине - (Увертира и I, II, III чин); Бал под маскама (прелудијум, I и III чин); Дон Карлос (I, II, III, IV чин); Аида (I, II, III, IV чин); Фалстаф (I, II, III чин);

Ђ. Пучини: Тоска (I, II, III чин); Боџми (I, II, III, IV чин); Мадам Батерфлај (I, II чин);
Турандот (I, II, III чин)

Наведена дела се налазе у свесци Љубише Петрушевског: Оркестарске студије за обоу, II
свеска („Нота", Књажевац, 1979)

КЛАРИНЕТ

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 3 Ес-дур; Симфонија бр. 8 Еф-дур;

Ђ. Росини: Италијанка у Алжиру; Семирамида; Севиљски бербџин – I чин

Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7 Це-дур Ф. Менделсон: Музика за Сан летње ноћи Х. Берлиоз:
Фаустово проклетство; Бенвенуто Челини Ф. Лист: Мађарска рапсодија бр. 1; Мађарска
рапсодија бр. 2; Мађарска рапсодија бр. 3

Ј. Брамс: Симфонија бр. 3 Еф-дур Ц. Франк: Симфонија у де-молу М. И. Глинка:
Камаринскаја

П. И. Чајковски: Ромео и Јулија; Моцартијана; Симфонија бр. 5 е-мол

В. Бџлини: Капулети и Монтеки Ж. Бџзе: Кармен

Ђ. Верди: Трубадур; Моћ судбине - увертира; Фалстаф; Аида Р. Вагнер: Танхојзер;
Лоенгрин; Холанђанин луталица; Зигфридова идила

О. Рџпиги: Римске пиније Ц. Гершвин: Рапсодија у плавом
ФАГОТ

Л. ван Бетовен: Виолински концерт Д. Шостакович: Пета симфонија П. И. Чајковски:
Виолински концерт П. И. Чајковски: Шеста симфонија Н. Р. Корсаков: Шпански капричо В.
А. Моцарт: Тако чине сви - увертира Ђ. Верди: Моћ судбине Ф. Менделсон: Виолински
концерт е-мол

А. Моцарт: Јупитер симфонија М. Равел: Шпанска рапсодија
САКСОФОН

Кртичка: I књига Х. Клозе: I свеска

Б. Прозвић: Хрестоматија

М. Шапаникова: Хрестоматија

А. Ривчун: Школа - Игра за саксофон

А. Еберст: Оркестарски албум за кларинет I свеска - тран- скрипција
Транскрипције у Ес и Бе саксофон

ТРУБА

Л. ван Бетовен: Увертира „Леонора" бр. 3 оп. 72а

Ђ. Росини: Виљем Тел - увертира'; Семирамида - увертира

Н. Римски-Корсаков: Цар Салтан - свита из опере

Х. Берлиоз: Римски карневал - увертира оп. 9

Х. Берлиоз: Беатриса и Бенедикт - увертира

Ж. Бџзе: Арлезијанка - Свита бр. 2

Ј. Брамс: Трагична увертира

Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7 Е-дур

П. И. Чајковски: Италијански капричо оп. 45

П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 оп. 36

Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125

А. Дворжак: Симфонија бр. 9 (5) е-мол оп. 95

А. Дворжак: Концерт за виолончело ха-мол оп. 104

Н. Римски-Корсаков: Шпански капричо оп. 34

Н. Римски-Корсаков: У степи

С. Рахмањинов: Рапсодија на Паганинијеву тему оп. 43

Н. Римски-Корсаков: Шехерезада оп. 35

Р. Штраус: Тил Ојленшпигел - симфонијска поема оп. 28

Г. Ф. Хендл: Израел у Египту

А. Тома: Мињон - увертира

Ћ. Верди: Реквијем
 Р. Вагнер: Фауст - увертира
 М. Де Фаља: Тророги шешир
 З. Кодал: Мађарски псалм
 Г. Шарпанције: Импресије из Италије
 К. Дебиси: Море
 Е. Елгар: Енигма варијације оп. 36
 Брукнер: Симфонија бр. 4 И. Стравински: Ватромет оп. 4
 Ф. в Супе: Песник и сељак - увертира П. И. Чајковски: Словенски марш оп. 31 Е. Алтонен: Хирошима - симфонија М. Равел: Дафнис и Клое - балетска свита Наведена дела се налазе у свесци Марка Крањчевића: Орке- старске студије за трубу, II свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ТРОМБОН

Н. Римски-Корсаков: Шехерезада М. Мусоргски: Ноћ на голом брду; Сlike са изложбе Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 е-мол; Симфонија бр. 3 Еф-дур Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол; Симфонија бр. 9 де- мол оп. 125
 Ћ. Верди: Травијата; Трубадур; Риголето; Дон Карлос; Моћ судбине - увертира; Аида
 Р. Вагнер: Лоенгрин; Валкире - Јахање валкира Ј. Брамс: Симфонија бр.1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2 Де- дур оп. 73
 Х. Берлиоз: Фантастична симфонија оп. 14
 Н. Римски-Корсаков: Шехерезада - симфонијска свита
 Г. Малер: Симфонија бр. 3 де-мол
 Ф. Лист: Прелиди - симфонијска поема
 Ф. Лист: Мађарска рапсодија бр.2
 Х. Берлиоз: Римски карневал оп. 9 - увертира
 П. И. Чајковски: Концерт за клавир бр. 1 бе-мол оп. 23
 П. И. Чајковски: Франческа да Римини
 Наведена дела се налазе у свесци Винка Валечића: Оркестар- ске студије за трубу, II свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ХОРНА

А. Моцарт: Симфонија де-мол
 Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 3 Ес- дур оп. 55; Симфонија бр 6 Еф-дур оп. 68; Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125
 Ф. Менделсон: Сан летње ноћи - ноктурно Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98 Ф. Лист: Прелиди - симфонијска поема Е. Григ: Концерт за клавир и оркестар а-мол Ц. Франк: Симфонија де-мол
 А. Дворжак: Концерт за виолончело и оркестар ха-мол А. Дворжак: Симфонија бр. 9 Л. ван Бетовен: Квинтет бр. 16
 Л. ван Бетовен: Секстет Ес-дур оп. 71; Секстет Ес-дур оп. 81h; Септет оп. 20; Октет оп. 103
 Л. ван Бетовен: Рондино
 Л. ван Бетовен: Виолински концерт Де-дур оп. 61 Л. ван Бетовен: Клавирски концерт бр. 5 Ес-дур оп. 73 Л. ван Бетовен: Увертира Егмонт оп. 84 Л. ван Бетовен: Фиделио оп. 72h
 Л. ван Бетовен: Увертира Леонора бр. 1 оп. 138; Увертира Леонора бр. 3 оп. 72a

ТУБА

По избору наставника

УДАРАЈКЕ

Добош -Д. Агостини: Припрема за читање с листа
 Тимпани -Е. Кене: Тимпани етиде - избор за 2, 3 и 4 тимпана
 Ксилофон-вибрафон -М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон - избор етида које одговарају захтевима овог предмета, Веигл: Етиде за вибрафон

ПРИМЕРИ ЗА УПОЗНАВАЊЕ ОРКЕСТАРСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Добош -Н. Р. Корсаков: Шпански капричо; Шехерезада III и IV ставците
Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 7; Симфонија бр. 8
Прокофјев: Поручник Киже М. Равел: Дафнис и Клое
Г. Малер: Симфонија бр. 3 - добош иза бине Тимпани -
Н. Р. Корсаков: Шехерезада
П. И. Чајковски: Ромео и Јулија - увертира фантазија; Симфонија бр. 5
А. Дворжак: Симфонија из Новог света бр. 9 и бр. 5
Б. Сметана: Моја домовина - Влтава
Л. Спор: Концерт за виолину бр. 7 е-мол, II став оп. 38
Ф. Б. Менделсон: Симфонија бр. 3 Шкотска
Ј. Сибелијус: Симфонија бр. 1; Финландија
Р. Штраус: Доместика - симфонијска поема; Саломе - опера
Ћ. Верди: Реквијем - Миса
Г. Малер: Симфонија бр. 1 - Титан; Симфонија бр. 5 Х. Берлиоз: Фантастична симфонија;
Краљ Лир - увертира; Бенвенуто Челини
С. Прокофјев: Класична симфонија Д. Шостакович: Симфонија бр. 1 П. Коњовић: Коштана -
симфонијски триптих
Ксилофон -Д. Шостакович: Симфоније бр. 4; Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 6; Симфонија
бр. 7; Симфонија бр. 11 Ц. Гершвин: Порги и Бес - увертира Х. Томази: Азијатски концерт А.
Берг: Возек - опера
Велики бубањ и чинеле - Ћ. Верди: Реквијем - Миса
П. И. Чајковски: Ромео и Јулија - увертира фантазија
Тамбурин (деф, даире) -Ж. Бизе: Арлезијанка из опере Кармен, Н. Р. Корсаков: Шехерезада
Триангл -Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9
Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) -
М. Глинка: Ноћ у Мадриду - Шпанска увертира бр. 1
С. Прокофјев: Симфонија бр. 5 II став Звончићи
С. Прокофјев: Александар Невски - кантата; Четврти клавирски концерт
Л. Делиб: Лакме - арија са звончићима К. Сен-Санс: Карневал животиња - Акваријум Ф.
Лист: Тарантела Р. Штраус: Дон Жуан
СОЛО ПЕВАЊЕ
Вежбе из вокализа: Абт, Вакаи Вежбе са текстом: Канконе оп. 9 и др.
Композиције старих мајстора: Скарлати, Качини, Калдара, Фалкониери, Перголези и др.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
а) 8 етида;
б) 12 композиција различитог садржаја, облика и карактера;
в) две композиције предвиђене програмом за камерно музицирање;
г) две композиције за оркестар - хор.

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

ВИОЛИНА

Л. ван Бетовен: III симфонија Ес-дур оп. 55
Л. ван Бетовен: IV симфонија Бе-дур оп. 60
Л. ван Бетовен: VI симфонија Еф-дур оп. 68
Л. ван Бетовен: VII симфонија А-дур оп. 92
Л. ван Бетовен: IX симфонија де-мол оп. 125
Л. ван Бетовен: Леонора бр. 3 пр. 72а - увертира
Ј. Брамс: Концерт за клавир оп. 15

Ј. Брамс: I симфонија це-мол оп. 68

Ј. Брамс: II симфонија Де-дур оп. 73

Ф. Шуберт: Симфонија ха-мол

А. Адам: Жизела - свита из балета

А. Дворжак: IX симфонија е-мол

Б. Сметана: Влтава - симфонијска поема бр. 2

П. И. Чајковски: Лабудово језеро - балетска свита

П. И. Чајковски: IV симфонија еф-мол оп. 36

П. Коњовић: Велика чочечка игра - опера „Коштана“

С. Рајичић: Симфонија ин Е

Наведена литература се налази у књигама Милорада Ђуричића: Оркестарске студије за виолину II свеска („Нота“, Књаже- вац, 1979)

И друга литература која одговара по захтевима и обиму

ВИОЛА

Р. Шуман: Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 97; Симфонија бр. 4 де-мол оп. 120

Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 - Шкотска Ф. Менделсон: Концерт за виолину е-мол оп. 64 Ф. Менделсон: Симфонија бр. 5 де-мол оп. 107 - Реформацијска

Ф. Менделсон: Увертира „Фингалова пећина“ - Хебриди - оп. 26; Сан летње ноћи - увертира оп. 21

Ф. Менделсон: Сан летње ноћи - скрцо оп. 61 Ф. Менделсон: Симфонија бр. 4 де-мол оп. 90 -

Италијанска Г. Мајербер: Хугеноти - опера у 4 чина Ж. Бизе: Кармен - опера у 4 чина

Ђ. Верди: Трубадур - опера у 4 чина; Риголето = опера у 3 чина; Аида - опера у 4 чина; Бал под маскама - опера у 3 чина; Отело - опера у 4 чина

Наведена дела се налазе у свесци Петра Ивановића: Оркестарске студије за виолу, I свеска („Нота“, Књажевац, 1979)

ВИОЛОНЧЕЛО

Н. Р. Корсаков: Шехерезада оп. 25 - Симфонијска свита Н. Р. Корсаков: Шпански капричо

оп. 34 А. Дворжак: Симфонија бр. 8 (4) Ге-дур оп. 88; Симфонија бр. 9 (5) е-мол оп. 95 - „Из новог света“ Е. Елгар: Енигма варијације оп. 36 Ц. Франк: Симфонија де-мол

А. Брукнер: Симфонија бр. 4 Ес-дур; Симфонија бр. 7 Е-дур Г. Малер: Симфонија бр. 1 Де-дур; Симфонија бр. 4 Ге-дур П. Дика: Чаробњаков ученик - Симфонијска поема Ј. Сибелијус:

Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 43 С. Прокофјев: Симфонија бр. 5 оп. 100 С. Прокофјев: Класична симфонија оп. 25 Д. Шостакович: Симфонија бр. 1 еф-мол оп. 10; Симфонија бр. 5

де-мол оп. 47

Наведена дела се налазе у свесци Реље Ћетковића: Оркестарске студије за виолончело, I свеска („Нота“, Књажевац, 1979)

КОНТРАБАС

Р. Штраус: Симфонија бр. 1 еф-мол

Р. Штраус: Дон Жуан - симфонијска поема; Макбет; Смрт и преображење; Тил Ојленшпигел; „Тако је говорио Заратустра“, Дон Кихот; Живот јунака; Симфонија доместика П. И.

Чајковски: Серенада за гудаче П. И. Чајковски: Свита за оркестар бр. 3; бр. 4 П. И. Чајковски: Крцко Орашчић

П. И. Чајковски: Симфонија бр. 1 ге-мол; бр. 2 це-мол; бр. 3; бр. 4; бр. 5; бр. 6

П. И. Чајковски: Манфред; Италијански капричо; Увертира 1812

П. И. Чајковски: Ромео и Јулија; Франческа Римини; Успавана лепотица

П. И. Чајковски: Евгеније Оњегин; Мазепа - опера; Пикова Дама; Чаробница - опера

Ђ. Верди: опере Риголето; Трубадур; Травијата; Бал под маскама; Моћ судбине; Макбет; Дон Карлос; Аида; Отело; Фалстаф Ђ. Верди: Реквијем

Код опера изабирати најзначајније делове за контрабас. Сва наведена дела могу се наћи у збирци Војина Драшкоковића и Јурија Почевског: „Оркестарске студије за контрабас“ I део

ГИТАРА

Ф. Ноад: Ренесансна гитара Ф. Ноад: Барокна гитара Ф. Ноад: Класична гитару У. Петерс: Класици гитаре I - V Примери савремене музике и примери у којима постоји не- правилан ритам, по избору наставника

И друга литература по избору наставника

СВЕ ВРСТЕ ТАМБУРА и МАНДОЛИНА

Ператумбас-Хајо: Железничарски марш С. Вукосављевић: Апотеоза шуне С. Вукосављевић: Банат, поема

С. Вукосављевић: Кончертино за самицу соло и тамбурашки оркестар

С. Вукосављевић: Мађарска рапсодија К. Бабић: Алегро за тамбуру

Ј. Андрић: Концерт у а-молу за басприм и тамбуташки оркестар

М. Вукдраговић: Лирски интермецо Руст-М. Попов: Мајска шетња Винклер: Андалузијска игра Миликер-А. Раду: Лаура валцер А. Ројелдје-А. Раду: Багдад, увертира А. Раду: Љубазни сан - румунска потпурија А. Хачатиријан-З. Милер: Валцер из балета „Маске“ М. Штаткић: Шпанска рапсодија Ђ. Росини-З. Милер: Севиљски берберин - увертира Б. Сметана-С. Вукосављевић: Игра комедијаша из „Продане невесте“

ХАРФА

Ђ. Верди: Бал под маскама

Б. Сметана: Вишеград - симфонијска поема

П. И. Чајковски: Лабудово језеро - соло каденца

А. Дворжак: Русалка - арија Русалке

П. И. Чајковски: Валцер цвећа из балета „Шчелкуншчик“

Дворжак: Рапсодија бр. 3 Ж. Масне: Вертер

Н. Р. Корсаков: Шпански капричо Н. Р. Корсаков: Сњегурочка Р. Леонкавало: Бајацо Ђ.

Пучини: Болеми П. Маскањи: Кавалерија Рустикана

Литература: Владета Миланковић: Оркестарске студије за харфу I и II део

КЛАВИР и ОРГУЉЕ

Ј. С. Бах: Голдберг варијације - избор Ј. С. Бах: Партите - избор

А. Моцарт: Сонате - избор В. А. Моцарт: Фантазије; Рондо Ј. Хајдн: Сонате - избор

Л. ван Бетовен: Сонате - избор лакших појединих ставова

Ф. Шопен: Ноктурна - избор

Ф. Шопен: Прелиди - избор

Р. Шуман: пр. 15 КМег Зсепе

Ф. Шуберт: Музички моменти

К. Дебиси: Прелиди - избор

Скрјабин: Прелиди оп. 11 - избор

Ц. Гершвин: Прелиди

Рахмањинов: Музички комади и прелиди - избор

ХАРМОНИКА

Транспоноване сложенијих композиција. Транскрипције за хармонику. Извођачка редакција.

В. Вуковић-Терзић: Избор етида II свеска

Вуковић-Терзић: Избор композиција III свеска Љ. Мицић: Збирке етида и композиција VI разред Черни-Буковски: Етиде

Ј. С. Бах: Двогласне инвенције Л. Мејери: Избор композиција за хармонику З. Вукосављевић: Композиције за хармонику VI разред и друга одговарајућа литература

ФЛАУТА

П. И. Чајковски: Сонфонија бр. 4; бр. 6; Симфонија „Манфред“; „Франческа да Римини“

А. Дворжак: Симфонија бр. 4

Б. Сметана: Увертира за „Продану невесту“

Н. Римски-Корсаков: „Шехерезада“; „Шпански капричо“

Ђ. Росини: Увертира „Виљем Тел“

- К. Сен Санс: „Карневал животиња“
 А. Тома: Увертира „Мињон“
 М. Равел: „Шпанска рапсодија“
 Прокофјев: Симфонија бр. 5; „Пећа и вук“ З. Кодаљ: „Хари Јанош,, - Свита
 Л. Јаначек: Симфонијета
 К. Дебиси: „Море“; „Поподне једног фауна“
 П. Хиндемит: Симфонијске метаморфозе; Хармонија света
 А. Шенберг: Камерна Симфонија
 Р. Штраус: „Салома“
 И. Стравински: „Петрушка“
 ОБОА
 П. Маскањи: Кавалерија рустикана У. Ђордано: Андре Шеније (I, II, III, IV чин) Б. Барток:
 Концерт за оркестар
 А. П. Бородин: Половецке игре из опере „Кнез Игор“ Б. Бритн: Ратни реквијем оп. 20 Б.
 Бритн: Питер Грајмс Е. Елиар: Увертира „СОСКАТОКЕ“ оп. 40 М. П. Мусоргски: Слике са
 изложбе С. Прокофјев: Класична симфонија оп. 25 С. Рахмањин: Концерт за клавир бр. 2
 оп. 18; Концерт за клавир бр. 2 оп. 30
 Н. Р. Корсаков: Шехерезада оп. 35
 Н. Р. Корсаков: Шпански капричо оп. 34
 Р. Штраус: Кавалер с ружом оп. 59 (I, II, III чин)
 Р. Штраус: Игра Саломе оп. 54
 И. Стравински: Петрушка
 И. Стравински: Полчинела
 И. Стравински: Орфеј
 И. Стравински: Посвећење пролећа
 Наведена дела се налазе у свесци Љубише Петрушевског: Оркестарске студије за обоу, II
 свеска („Нота“, Књажевац, 1979)
 КАЛАРИНЕТ
 Г. Доницети: Дон Пасквале
 Ђ. Росини: Виљем Тел; Сврака крадљивица - увертира; Се- виљски берберин
 К. М. Вебер: Оберон
 Х. Берлиоз: Фантастична симфонија
 Ј. Брамс: Симфонија бр. 4 е-мол
 П. И. Чајковски: Италијански капричо; Симфонија бр. 4 еф- мол; Симфонија бр. 6 ха-мол
 А. П. Бородин: Половецке игре из опере Кнез Игор Н. Римски-Корсаков: Шехерезада Б.
 Сметана: Продана невеста М. П. Мусоргски: Борис Годунов
 Ђ. Верди: Риголето; Травијата; Моћ судбине; Бал под маска- ма; Дон Карлос; Отело
 Р. Вагнер: Тристан и Изолда; Мајстори певачи
 Ђ. Пучини: Боџи; Тоска; Мадам Батерфлај; Девојка са запада
 О. Респиги: Римске фонтане
 Р. Штраус: Тил Ојленшпигел
 М. Равел: Дафнес и Клоџ
 И. Стравински: Прича о војнику; Жар птица С. Прокофјев: Класична симфонија
 ФАГОТ
 Ђ. Росини: Севиљски берберин - увертира
 Ђ. Верди ; Реквијем
 Н. Р. Корсаков: Шехерезада
 М. Равел: Болеро
 Ђ. Верди: Аида
 Д. Шостакович: IX симфонија
 В. А. Моцарт: Фигарова женидба

Л. ван Бетовен: IV симфонија

П. И. Чајковски: V симфонија

А. Моцарт: Чаробна фрула

САКСОФОН

Кртичка: II књига X. Клозе: II свеска

Б. Прозвић: Хрестоматија М. Шапоникова: Хрестоматија А. Ривчун: Школа игара саксофон

А. Еберст: II свеска за кларинет - транскрипција И друга дела одговарајуће тежине - транскрипције, по избору наставника

ТРУБА

М. Равел: Болеро

М. Равел: Концерт за клавир Ге-дур

М. Равел: Шпанска рапсодија

С. Прокофјев: Заљубљен у три наранце - марш

С. Прокофјев: Руска увертира

Ф. Лист: Рапсодија бр. 2

М. П. Мусоргски: Сlike са изложбе

И. Стравински: Жар птица - свита

О. Респиги: Римске свечаности - симфонијска поема; Римске пиније - симфонијска поема

Л. Розицки: Пан Твардовки - балет

З. Кодаљ: Хари Јанош - свита

Д. Скарлати-А. Касела: Токата

И. Стравински: Петрушка - балет

И. Стравински: Пулчинела - свита

С. Прокофјев: Александар Невски - кантата

С. Прокофјев: Скитска свита

Ц. Гершвин: Американац у Паризу

Ц. Гершвин: Концерт за клавир Еф-дур

Б. Бритн: Варијације и fuga на Перслову тему

Д. Шостакович: Концерт за трубу оп. 35

Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 9

Е. Лало: Шпанска симфонија - за виолину и оркестар

С. Прокофјев: Поручник Киже оп. 60

С. Прокофјев: Ромео и Јулија - Балетска свита бр. 1 оп. 64 бис

Ј. Сибелијус: Концерт за виолину оп. 47

А. Скрјабин: Поема екстазе оп. 54

К. Дебиси: Празник

С. Прокофјев: Пећа и вук

Б. Барток: Концерт за виолу

Б. Барток: Концер за клавир бр. 2

Наведена дела се налазе у свесци Марка Крањчевића - Ђорђа Тошића: Оркестарске студије за трубу, II свеска („Нота", Кња- жевац, 1979)

ТРОМБОН

Ђ. Росини: Виљем Тел - увертира А. Бородин: Половецке игре - из опере „Кнез Игор" П. И.

Чајковски: Увертира 1812; Франческа да Римини А. Дворжак: Симфонија бр. 9 е-мол - Из новог света П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 еф-мол; Симфонија бр. 5 це-мол; Симфонија бр. 6 ха-мол

Г. Малер: Симфонија бр. 3 де-мол Б. Сметана: Продана невеста - увертира Ј. Брамс:

Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98

А. Брукнер: Симфонија бр. 9 де-мол А. Тома: Хамлет

Р. Вагнер: Лоенгрин - уводна музика за II чин; Холанђанин луталица - увертира

К. Орф: Кармина бурана - ораторијум

М. Равел: - Га уа18 - кореографска поема М. Равел: Дафнес и Клое - балет М. Равел: Болеро

И. Стравински: Пулчинела - балет

И. Стравински: Симфонија псалама

И. Стравински: Жар птица - балетска свита

П. Хиндемит: Концертна музика - за гудаче и лимене дуваче

И. Стравински: Симфонија 1п С

Р. Штраус: Тил Ојленшпигел - симфонијска поема; Тако је говорио Заратустра - симфонијска поема

Наведена дела се налазе у свесци Винка Валечича: Оркестарске студије за тромбон, II свеска („Нота", Књажевац, 1979)

ХОРНА

Брукнер: Симфонија бр. 4; Симфонија бр. 7

Р. Штраус: Симфонијске поеме „Тил Ојленшпигел" оп. 28; „Из Италије" оп. 16; „Дон Жуан" оп. 20; „Тако је говорио Зарату-стра" оп. 30; „Живот јунака" оп. 40

П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4; Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 6

К. Дебиси: Поподне једног фауна М. Равел: Павана; Болеро Г. Малер: Симфонија бр. 1; Симфонија бр. 5 Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-дур оп. 21; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 36; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 55 („Ероика"); Симфонија бр. 4 Бе-дур оп. 60; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 67; Симфонија бр. 6 Еф-дур оп. 68 („Пасторална"); Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92; Симфонија бр. 8 Еф-дур оп. 93; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125 Ф. Шуберт: Симфонија бр. 4 це-мол („Трагична"); Симфонија бр. 5 Бе-дур; Симфонија бр. 7 Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол („Недовршена")

Ф. Шуберт: Октет Еф-дур оп. 166

ТУБА

По избору наставника

УДАРАЉКЕ

Добош -Д. Агостини: Припрема за читање с листа

Тимпани -Е. Кене: Тимпани етиде - избор за 2, 3 и 4 тимпана

Ксилофон-вибрафон -М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон - избор етида које одговарају захтевима овог предмета

Веигл: Етиде за вибрафон

ПРИМЕРИ ЗА УПОЗНАВАЊЕ ОРКЕСТАРСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Добош -Н. Р. Корсаков: Прича о цару Салтану - I свита Д. Шостакович: Симфонија бр. 9; Симфонија бр. 10; Симфонија бр. 11

Прокофјев: Ромео и Јулија - Маске и Тибалтова смрт

Тимпани -П. И. Чајковски: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 6 А. Дворжак: Симфонија бр. 4 (бр. 8) Б. Сметана: Продана невеста - увертира Е. Елгар: Варијације бр. 7

Ф. Б. Менделсон: Симфонија бр. 4 - Италијанска; Симфонија бр. 5 - Реформаторска

Ј. Сибелијус: Концерт за виолину

Р. Штраус: Дон Жуан - симфонијска поема; Електра - опера Г. Малер: Симфонија бр. 6; Симфонија бр. 7; Симфонија бр. 9 Х. Берлиоз: Карневал - увертира; Харолд у Италији Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 8; Симфонија бр. 9

Р. Вагнер: Риенци - опера; Холанђанин луталица - увертире I, II, III чина

Ксилофон -Д. Шостакович: Симфонија бр. 14; Симфонија бр. 15; Златно доба - полка из балетске свите; Концерт за виолину бр. 1; Концерт за чело бр. 2

Ц. Гершвин: Американац у Паризу

П. Коњовић: Коштана - симфонијски триптихон

Велики бубањ и чинели -М. Мусоргски: Ноћ на голом брду

П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4

Тамбурина (даире, деф) -

П. Коњовић: Коштана - симфонијски триптихон А. Дворжак: Карневал - увертира Триангл -

С. Прокофјев: Ромео и Јулија - Маске из свите
Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) - М. Глинка: Но1а Агадопега - Шпанска увертира бр. 2
Р. Вагнер: Танхојзер - део из опере Прапорци - К. Орф: Кармина бурана - бр. 8
Звончићи - С. Прокофјев: Скитска свита
Л. Делиб: Копелија - игра из балета
К. Сен-Санс: Самсон и Далила - свита из опере
Р. Вагнер: Зигфрид - III чин
Ф. Лист: Мађарска рапсодија бр. 2
П. Дика: Чаробњаков ученик
СОЛО ПЕВАЊЕ

Вежбе из вокализа: Канконе оп. 9, Абт, Литген, Априле, Мирзојева, Росини и др
Композиције старих мајстора, романтичара, југословенских композитора, словенских композитора (Хендл, Мартини, Скарлати, Марчело, Шуберт, Менделсон, Лист, Бинички, Маринковић, Милојевић, Рахмањин, Чајковски и др.)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) 8 етида;
- б) 12 композиција различитог садржаја, облика и карактера;
- в) две композиције предвиђене програмом за камерно музи-цирање;
- г) две композиције за оркестар - хор.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Предмет читања с листа повезан је са главним предметом, предметом камерна музика и предметом оркестар шта и треба имати у виду приликом остваривања плана и програма. Несумњиво је да је овај предмет повезан и са другим музичким дисциплинама: солфеђо, теорија музике, хармонија, контрапункт, музички облици и историје музике.

Наставу изводити индивидуално или у паровима како би ефекат обуке био што је могуће већи. Знања стечена на часовима овог предмета треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси.

Наставу читања с листа треба започети најједноставнијим вежбама, етидама или композицијама, које се раде у нижим разредима основне музичке школе. Најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст - без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, пулс уједначен - у оном темпу у коме се могу извести претходни захтеви. Погрешно одсвиране ноте могу се толерисати и због њих не треба прекидати читање; пре свирања треба прегледати текст (предзнаци ....). Када се код ученика учврсти способност непрекидног кретања кроз композицију и потпуно правилног ритмизирања, могу му се постављати детаљнији захтеви у вези са темпом, и са комплетним музичким изражавањем - фразирање, динамика, артикулација, боја....

Постепено ширити опсег читаног текста. Настава подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику са којом се срећемо у музичкој литератури и, свакако, како је решити и превазићи. Пракса треба да омогући ученику његов несметан рад над композицијама код куће, на часу, на репетицијама оркестра и камерних ансамбала. Кроз четири године обуке на овом предмету техника „прима виста“ треба да буде рутинска и уобичајена ствар као саставни и неодвојиви део културе ученика са средњим образовањем.

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ЦИЉЕВИ

Перманентан рад на усавршавању меморије и музичког слуха.
Развијање инструменталне технике кроз музику као средства музичког израза.

Развијање и усавршавање вештине музичког начина размишљања
Развијање способности за концертну делатност као и смисао за заједничко музицирање.
Развијање афинитета према импровизацији, као једном од начина развоја музичког мишљења
Припремање ученика за професионалну делатност.

ЗАДАЦИ

Проналажење и планирање педагошких поступака помоћу којих ће се оптимално подстицати развој индивидуалних квалитета ученика.
Усавршавање меморије и музичког слуха.
Упознавање ученика са стиливима свих музичких раздобља.
Неговање културе извођачких покрета.
Оспособљавање ученика за даље школовање и перманентно усавршавање
Оспособљавање за самостално креирање интерпретације дела различитих стилова.

ВИОЛИНА

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Шрадик: Вежбе за десну руку
Шевчик: оп. 1, 2, 8 и 9 Григоријан: Скале и арпеђа К. Флеш: Систем скала М. Ивановић:
Систематске студије скала Студије промене позиција и двогласа.

ЕТИДЕ

Кројцер: 42 етиде Мазас: Етиде оп. 36 ,Фиорило: 36 етида Донт: оп. 37

Збирке руских аутора и друге збирке по избору наставника које одговарају могућностима ученика

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Вивалди: Концерти ге-мол, Ге-дур, А-дур, Де-дур II и III став Албиниони: Концерт А-дур
Нардини: Концерт а-мол J. С. Бах: Концерт а-мол J. Хајдн: Концерт Ге-дур Виоти: Концерт
бр. 20 и 22 Г. Ф. Хендл: Сонате Корели: Сонате Кројцер: Концерти бр. 13 и 19
А. Моцарт: Концерт Де-дур ,Роде: Концерт бр. 6, 7, 8 и други

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

М. Ивановић: Фестивал мелодија I и III свеска М. Ивановић: Југословенски репертоар М.
Ивановић: Од преткласике до модерне, II свеска

Римски-Корсаков: Песма индијског госта Д. Шостакович: Романса

Л. ван Бетовен: Контраданса и Менует

Верачини: Ларго

К. В. Глук: Мелодија

А. Вивалди: Интермецо

J. Хајдн: Менует Де-дур

Дакен: Кукавица

А. Корели: Алегро

Матесон: Арија

Ж. Ф. Рамо: Гавота са варијацијама Фиоко: Алегро

Ф. Шуберт: Пчелица и друга дела по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:

а) Студије промене позиција и двогласа;

б) пет дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима;

- в) 10 етида;
- г) два дела велике форме: један концерт и једна предкласична или класична соната;
- д) четири мале форме - комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала - према тоналитету једне од композиција из испитног програма са разложеним акордима и двогласима, терце, сексте, октаве (скале треба свирати са потезима из групе лежећих, бацаних, скачућих и комбинованих);

Две етиде од којих једна Кројцера (од броја 5);

Концерт I или II и III став, или цела соната;

Једно дело мале форме (бира се према учениковим склоностима) - техничке тешкоће нису одлучујуће.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА

Шрадик: Вежбе за леву руку Шрадик: Вежбе за десну руку Шевич: оп. 1 (I и II свеска), оп. 8 и оп. 9 Гросман: Вежбе за леву руку Григоријан: Скале и арпеђа М. Ивановић: Систематске студије скала Студије промена позиција и двогласа

ЕТИДЕ

Кројцер: 42 етиде Роде: 24 каприса оп. 22 Кампоњели: Етиде Фиорило: 36 етида

Збирке руских аутора и друге збирке по избору

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

J. С. Бах: Концерт а-мол и ге-мол J. С. Бах: Четири инвенције

Вивалди: Соната Де-дур Виоти: Концерти бр. 22 и 24 Витали: Чакона

Г. Ф. Хендл: Сонате Корели: Ла Фолиа

А. Моцарт: Концерти Де-дур и Ге-дур Кабалевски: Омладински концерт

Г. Ф. Телеман: Дванаест фантазија за виолину соло - избор Роде: Концерти J. Хајдн: Сонате

И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

М. Ивановић: Југословенски репертоар М. Ивановић: Фестивал мелодија

М. Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска Златне степенице, III свеска

П. И. Чајковски: Баркарола, Јесења пема, Песма без речи

А. Хачатурјан: Ноктурно

Вјењавски: Легенда, Мазурка, Пољска песма

Верачини: Ларго

J. Хајдн: Капричо

Дакен: Кукавица

Дворжак-Вилхелм: Хумореска Деллан: Интрада

Ф. Менделсон-Крајслер: Песма без речи

А. Моцарт: Менует Де-дур Парадиз: Сицилијана Фиоко: Алегро

Франкер-Крајслер: Сицилијана и Ригодон

Друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Студије промена позиција и двогласа;

б) осам дурски, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима које нису обрађиване у I разреду;

в) 10 етида;

г) два дела велике форме: један концерт и једна класична соната (препоручују се два става из једне од Телеманових фантазија за соло виолину као припрема за извођење Бахових партита и соната за виолину соло);

ђ) четири дела мале форме - комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала, према тоналитету једне од композиција из испитног програма, са разложеним акордима и двогласима; терце, сексте, октаве - скале треба изводити са потезима из групе лежећих, бацаних, скачућих и комбинованих;

Две етиде од којих једна Кројцера (од броја 10);

Концерт I или II и III став или цела соната;

Једно дело мале форме изабрано према склоностима ученика - техничке тешкоће нису одлучујуће.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖВЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Шрадик: Вежбе за десну руку

Гросман: Вежбе за леву руку

Шевчик: оп. 1 III и IV свеска Григоријан: Скале и арпеђа

К. Флеш: Систем скала

Е. Гиљемс: Свакодневне вежбе виолиниста (24 скале) Студија промене позиција и двохвата
Припремне вежбе за прсторедне октаве и дециме

ЕТИДЕ

Кројцер: 42 етиде Данкла: Етиде оп. 73 Ровели: Етиде Роде: 24 каприса оп. 22 Друге збирке етида по избору

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Концерти Е-дур и де-мол

Вивалди: тежи концерти Леклер: Концерт де-мол

Ј. Хајдн: Концерт Це-дур

А. Моцарт: Концерт Ге-дур, А-дур, Бе-дур Перголези: Концерт Бе-дур

Шпор: Концерт бр. 7, 8, 9 и 11

Виоти: Концерт бр. 22

Раков: Кончертино

Кабалевски: Омладински концерт

Ј. С. Бах: ставови из соната и партита за виолину соло

Г. Ф. Хендл: Соната

Локатели: Соната ге-мол

Леклер: Соната Де-дур

Ф. Шуберт: Сонатина Де-дур

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

В. А. Моцарт: Рондо Бе-дур и Ге-дур В. А. Моцарт: Менует П. Сарасате: Романса Андалуза

П. Сарасате: Шпанска игра Рис: Церпетум мобиле Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет

Гранадос-Крајслер: Шпанска игра Вјењавски: Легенда Вјењавски: Мазурка Душан Радић:

Песма и игра Јосип Славенски: Југословенска песма и игра Коста Манојловић: Игра удовица

Василије Мокрањац: Стара песма и игра Друга дела по избору наставника која одговарају могућностима ученика

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Студије промене позиција и двохвата;

б) припремне вежбе за прсторедне октаве и дециме;

- в) осам дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима, које нису обрађиване у претходним разредима - до четири повисилице и четири снизилице, које се чешће појављују у литератури, треба стално усавршавати;
- г) 10 етида;
- д) два дела велике форме: један концерт и једна соната; њ) два лакша става из партита Ј. С. Баха;
- е) четири дела мале форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала - према тоналитету једне од композиција из испитног програма - са разложеним акордима и двогласима; скалу треба изводити са потезима из групе лежећих, бацаних, скачућих и комбинованих;

Две етиде од којих једна Кројцера у двозвучима;

Један став ис партита Ј. С. Баха за соло виолину;

Концерт I или II и III став;

Дело мале форме одабрано према склоностима ученика.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НА ПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Шрадик: Вежбе за десну руку О. Шевчик: оп. 1 III и IV свеска, оп. 3 Гросман: Вежбе за леву руку Григоријан: Скале и арпеђа К. Флеш: Систем скала

Е. Гиљемс: Свакодневне вежбе за виолинисте Студије промене позиција и двохвати

Прсторедне октаве и дециме

ЕТИДЕ

Кројцер: 42 етиде Данкла: Етиде оп. 73 Роде: 24 каприса оп. 22 Донт оп. 35

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Концерт Е-дур Леклер: Концерт де-мол Ј. Хајдн: Концерт Це-дур

В. А. Моцарт: Концерт Ге-дур, А-дур, Де-дур, Бе-дур

Брух: Концерт ге-мол

Ф. Менделсон: Концерт е-мол

Вјењавски: Концерт де-мол

Лало: Шпанска симфонија

А. Хачатурјан: Концерт

Иво Мане Јарновић: Концерт Де-дур

Петар Стојановић: Концерти

Стеван Христић: Фантазија за виолину и оркестар

Ј. С. Бах: Сонате и партите за виолину соло

Корели-Леонар: Ла фолија

Витали: Чакона

Верачини: Сонате е-мол и ха-мол Ф. Шуберт: Сонатине

Дворжак: Сонатине Василије Мокрањац: Соната Јосип Славенски: Славенска соната

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Арија на ге жици - из Свите бр. 3

А. Моцарт: Рондо Ге-дур, Бе-дур, Це-дур Леклер: Тамбурен

Тартини-Крајслер: Варијације на тему Корелија Пуњани-Крајслер: Прелудијум и Алегро

Франкен-Крајслер: Сичилијана и Ригодон Рис: Перпетум мобиле П. И. Чајковски: Мелодија

П. И. Чајковски: Размишљање

Прокофјев: Пет мелодија Б. Барток: Мађарски напеви

Фран Лотка: Жетелачка и Слепачка
Луцијан Марија Шкерјанц: Романтични интермецо
Душан Радић: Песма и игра
Јосип Славенски: Југословенска песма и игра
Милоје Милојевић: Српска игра
Василије Мокрањац: Стара песма и игра
Живорад Грбић: Невестина песма и коло
Друга дела по избору наставника а која одговарају ученику
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

- а) Студије промена позиција и двохвата;
- б) прсторедне октаве и дециме;
- в) дурске и молске скале кроз четири октаве - Ге, А, Бе - у тоналитетима који се чешће појављују до четири повисилице и че- тири снизилице и даље усавршавати;
- г) осам етида;
- д) два дела велике форме: концерт и соната;
- ђ) два става из партите или сонате Ј. С. Баха за виолину соло;
- е) четири дела мале форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде са различитом проблематиком;
Два става из партите или сонате Ј. С. Баха за виолину соло;
Концерт - цео;
Виртуозни комад;
Једно дело домаћег аутора
ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ Скале се не свирају као испитни захтев али се препоручује провера знања из скала у току школске године.

ВИОЛА

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Најједноставније дурске и молске скале са квинтакордима у свим обртајима са употребом потеза: деташе, легато, мартеле и спи- като. Исте скале свирати и у двојним нотама: терце, сексте, октаве.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

О. Шевчик: оп. 1. свеска I и II О. Шевчик: оп. 8 и 9

Шрадик: Школа виолске технике, свеска I (Pageles, New York Citi. International music company)

А. Неински: Вежбе у двојним нотама за виолу, свеска I (Софија, Наука и искуство, 1956)

А. Неински: Вежбе у двојним нотама за виолу, свеска II (Софија, Наука и искуство, 1960)

А. Ваксман: Вежбе и скале у двојним нотама за виолу (Москва, „Музика“, 1957)

К. Флеш: Систем скала

ЕТИДЕ

Хрестоматија за виолу (Москва, „Музика“, 1990) Изабране етиде за виолу (М. Рејтих, издавач Москва, „Музика“, 1962)

Т. Орсег: Школа за виолу (сарадници: Темешвари и П. Лу- кач, Будимпешта)

Е. Кајзер: оп. 55. Ф. Мазас: оп. 36. Свеска I Р. Кројцер: Свеска I

К. Моравец: Изабране етиде и студије (Праг)

Етиде за основно учење виоле (Москва, „Музика“, 1965)

Бруни: Школа за виолу

СОНАТЕ

Г. Ф. Телеман: Сонате а-мол

Х. Екле: Соната Ге-мол (обрада П. Кленгел, „Петерс“, Лајпциг)

КОНЦЕРТИ

Г. Ф. Телеман: Концерт Ге-дур (ПВМ, Краков)

Хандошкин: Концерт (Москва, „Музика“)

Ванхал: Концерт (С. Сигарев, Софија, „Наука и искуство“, 1957)

КОМАДИ

Класични комади I, II и III свеска (Петерс, Лајпциг) Комади за виолу (Д. Буздуганов, Софија, „Наука и искуство“, 1963)

Комади композитора XIX века (Е. Страхов, Москва, „Музика“, 1967)

Збирка педагошког репертоара за виолу и клавир за више разреде, свеска II (М. Рејтих,

Москва, „Музика“, 1967) Комади (Борисовски, Москва, „Музика“, 1965) Минијатуре за виолу

(Т. Гонет, ПВМ, Краков) Х. Персл: Арије и плесови (ПВМ, Краков) Ј. Витолс: Комади за

виолу и клавир (Рига, 1964) Е. Л. Ураи: Арија антика (Грац) Ж. Ф. Рамо: Тамбурин (М.

Рејтих-Ф. Крајслер) А. Корели: Алетро (М. Рејтих-Ф. Крајслер) П. Локатели: Арија (М.

Рејтих-Ф. Крајслер) О. Зих: Елегија за виолу и клавир.

Милетић: Монолог (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора, 1970)

Р. Кошић: Анданте (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора, 1970)

Р. Камбасковић: Багатела (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора, 1970)

В. Баронијан: Прелид (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора, 1970)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по једна етида из сваког дела „Хрестоматије“;

б) три комада;

в) два концерта или две сонате.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две дурске и истоимене молске скале у свим обртајима квинтакорда и септакордима у тоналитетима испитног програма - дурске скале изводити још у терцама, секстама и октавама - разложено и заједно;

Две етиде различитог карактера, од којих једна Кројцера;

Концерт I или II или III став;

Комад уз пратњу клавира - првенствено југословенских композитора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Трооктавне дурске и молске скале са различитим ритмичким покретима и потезима по редоследу у лаганом темпу у двојним нотама - терце, сексте, октаве.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Шрадик: Школа виолске технике (Pageles, New York Citi. International music company)

А. Неински: Вежбе у двојним нотама за виолу, свеска I (Софија, „Наука и искуство“, 1958)

А. Неински: Вежбе у двојним нотама за виолу, свеска II (Софија, „Наука и искуство“, 1960)

А. Ваксман: Вежбе и скале у двојним нотама за виолу (Москва, „Музика“, 1957)

О. Шевчик: оп. 8 и 9 К. Флеш: Систем скала

ЕТИДЕ

Хрестоматија (Москва, „Музика“, 1990)

Кројцер: II свеска

Роде:

К. Моравец: Изабране етиде (Праг) Бруни: Школа за виолу Компањоли: оп. 22 (Милано, Рикорди) Фиорило: Етиде

СОНАТЕ

Трекслер: Сонатине (Брајткоф №. 5815) Г. Ф. Телеман: Соната а-мол (Петерс, Лајпциг) Г. Ф. Телеман: Шест соната - Канон (транскрипција за две виоле проф. Корнелиј Мерес, Букурешт, „ЕШига тиглакале“, 1967) Х. Екле: Соната ге-мол (Паул Кленгел, Петерс, Лајпциг) Флектон: Соната ин Ге (Шот, Лондон)

Г. Ф. Хендл: Изабране сонате (М. Рејтих, Москва, „Музика“, 1963)

А. Гедике: Соната бр. 1 (Москва, „Музика“, 1959)

КОНЦЕРТИ

Г. Ф. Телеман: Концерт Ге-дур (ВПМ, Пољска) Ф. А. Хофмајстер: Концерт Де-дур Л.

Фиркет: Концерт Хандошкин: Концерт

КОМАДИ

Класични комади I, II и III свеска (Петерс, Лајпциг) Комади за виолу (Д. Боздуганов, Софија, „Наука и искуство“, 1963)

Збирка педагошког репертоара (М. Рејтих, Москва, „Музика“, 1966)

Комади композитора XIX века (Е. Страхон, Москва, „Музика“, 1962)

Комади композитора XIX века (Е. Страхон, Москва, „Музика“, 1966)

Грудзински: Минијатуре (ВПМ 2523) И. Витолс: Комади за виолу и клавир (Рига, 1964)

И. Лотка-Калински: Мала свита (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора за виолу и клавир, 1970)

Т. Видошић: Емпромпти (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора за виолу и клавир, 1970)

Ж. Грбић: Невестина песма (С. Гргић, Београд, Албум југословенских композитора)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по једна етида из сваког дела хрестоматије;

б) два концерта или две сонате;

в) четири комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурске скале у двозвучима - терце, сексте, октаве-, а молске на начин на који су се у I разреду изводиле дурске скале, односно прво разложено, а затим заједно;

Две етиде различитог карактера, од којих једна, по могућству, Кројцера;

Концерт, сва три става;

Комад уз пратњу клавира, првенствено југословенских композитора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Дурске и молске скале кроз три октаве са разложеним тро-звучима и двозвучима - терце, сексте, октаве.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

Примроз: Техника памћења (Technique de memorie)

К. М. в Вебер: Студије двоухвата, лествица и арпеђа, I и II свеска

Шрадик: Школа за технику виоле

А. Неински: Вежбе у двозвучима, I и II свеска

К. Флеш: Систем лествица

О. Шевчик: оп. 3, 40 варијација
О. Шевчик: оп. 1, свеска III и IV
Штајнер: Техника виоле, I свеска
ЕТИДЕ
Хрестоматија (Москва, „Музика“, 1990)
Кампањоли: оп. 22, 41 каприс (Рикорди - Милано)
Роде: 24 каприча оп. 22
Данкла: Етиде оп. 73
Кројцер: 60 студија за виолу
Хофмајстер: 12 етида бр. 329 (Хамбург)

СОНАТЕ

К. Стамиц: Соната у Бе-дуру Ф. Менделсон: Соната у Це-дуру Хамер: Соната бр. 2, 3 и 4
Марчело: Сонате у Ге-дуру Давид: Сонатина Граун: Соната у Це-дуру А. Корели: Соната XII
де-мол Нардини: Соната де-мол Фукс: Соната де-мол Бунин: Соната за виолу и клавир Г. Ф.
Хендл: Изабране сонате Гедике: Соната бе. 1

КОНЦЕРТИ

Г. Ф. Хендл: Концерт ха-мол К. Стамиц: Концерт Де-дур М. Хајдн: Концерт за виолу Ј.
Шуберт: Концерт Герстер: Кончертино оп. 16 Бек: Концерт Г. Бенда: Концерт Еф-дур
Хофштетнер: Концерт Це-дур

КОМАДИ

Г. Ф. Телеман: Свита у Де-дуру П. Хиндемит: Медитација Каливода: Ноктурна оп. 186 Ф.
Лист: Заборављена романса
М. Глинка: Мазурка Тањејев: Лист из албума оп. 33 А. Љадов: Прелид оп. 11 бр. 1. И.
Стравински: Пасторала Д. Шостакович: Адађо Шпик: 5 слика за виолу и клавир
Девчић: Микромелодија Алберто Марковић: Музика за виолу Чекини-М. Милетић: Мадригал
за виолу и гитару
С. Гргић: Композиције југословенских аутора за виолу и кла- вир, свеска I и II
А. Лвов: 24 каприса (Москва, „Музика“, 1990)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) по једна етида из сваког дела хрестоматије;
- б) два концерта или две сонате;
- в) четири комада различита по карактеру.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две дурске и истоимене молске скале кроз три октаве са разложеним акордима (по Флешу);
свиратих у двојним нотама: терце, сексте, октаве;
Две етиде различитог карактера, једна обавезно Кројцера;
Концерт, сва три става;
Комад, првенствено југословенских аутора, уз пратњу кла-
вира.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Познавање свих скала у свим видовима њихових извођења.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Примроз: Техника памћења (Technique de memorie) Бербер: Студије двохвата, лествица и
арпеђа, I и II свеска Шрадик: Школа за технику виоле А. Неински: Вежбе у двозвучима, I и II
свеска К. Флеш: Систем лествица О. Шевчик: оп. 3, 40 варијација О. Шевчик: оп. 1, свеска III
и IV Штајнер: Техника виоле, I свеска

ЕТИДЕ

Хрестоматија (Москва, „Музика“, 1990) Данкла: Етиде оп. 73 Роде: 24 каприса оп. 22

Палашко:

Роде: Концертна етида Кројцер: 60 студија за виолу (наставак) Анколети: 12 студија оп. 125

Хофмајстер: 12 етида бр 329 (Хамбург)

СОНАТЕ

Ј. Брамс: Соната оп. 120/1

П. Хиндемит: Соната за виолу соло, оп. 25/1

П. Хиндемит: Соната оп. 11/4

Хонегер: Соната

Ф. Менделсон: Соната у Це-дуру

К. Штамиц: Соната у Бе-дуру

Л. Бокерини: Соната де-мол

Валентини: Соната Е-дур

Ристић: Соната за виолу

Владо Милошевић: Соната за виолу

Борис Папандопуло: Соната за виолу

Крејчи: Соната цис-мол, оп. 57

Д. Шостакович: Соната за виолу и клавир оп. 147

КОНЦЕРТИ

Давид: Концерт за виолу Глазунов: Концерт

Ј. Хајдн: Концерт Де-дур (транскрипција) Ј. Кр. Бах: Конверт це-мол Ј. С. Бах: Концерт Е-дур

(транскрипција) Домжалицки: Концерт за виолу и клавир

Милетић: Концерт за виолу и оркестар Стојановић: Концерт за виолу Шулек: Концерт за виолу

КОМАДИ

К. М. Вебер: Анданте и Рондо унгарезе П. Хондемит: Жалобна музика Брух: Романса у Еф,

оп. 85 Давид: Комад за виолу Бах-Кодаљ: Фантазија хроматика Ј. Хајдн: Менует

Домжалицки: Пет багатела за виолу и клавир оп. 41 Мирослав Милетић: Рапсодија за виолу

и клавир Примож Рамовш: Скице за виолу и клавир Примож Рамовш: Ноктурно за виолу и

клавир Ф. Лотка-Калински: Сљепачка (Ред. Л. Миранов) С. Гргић: Композиције

југословенских аутора за виолу и клавир, I и II свеска

А. Лвов: 24 каприса (Москва, „Музика“, 1990)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по једна етида из сваког дела хрестоматије;

б) глисанда и флажолети;

в) читање са листа камерних и оркестарских дела, као и сола из истих;

г) два става из свита или соната Ј. С. Баха;

д) два концерта;

ђ) четири комада различита по карактеру.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде различитог карактера - једна, по могућству, у двозвучима;

Бах - два става из сонате или партите;

Концерт - сва три става;

Два примера из оркестарске литературе;

Комад уз пратњу клавира - првенствено југословенских аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

ВИОЛОНЧЕЛО

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

С. Каљанов: Техника виолончела

М. Симић: Скале са помоћним тоновима и трозвучима

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Р. Мац: Увод у свирање на палчанику Р. Мац: Положај и прелази Косман: Трилер вежбе

Фејар: Техничке вежбе, II свеска

ЕТИДЕ

Ли: 40 етида оп. 31 Кумер: Етиде Доцауер: Етиде II Дипор: Етиде Мерк: Етиде Р. Мац: 30 етида И. Попарић: Етиде

КОМАДИ

Ј. С. Бах: Ариозо Д. Попер: Гавота 2. Василије Мокрањац: Стара песма П. И. Чајковски:

Ноктурно Гопар: Успаванка

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. Кленгел: Кончерто Це-дур Г. Голтерман: Кончерто бр. 1 А. Вивалди: Концерт Де-дур оп. 3 бр. 9 Ј. Б. Бревал: Кончертино Еф-дур

Ђ. Тартини: Концерт Де-дур П. Бони: Ларго

Ј. С. Бах: I свита Ге-дур - 3 става Ј. Б. Самартини: Соната Ге-дур Г. Ф. Хендл: Соната ге-мол

Вивалди: Соната за виолончело Б. Марчело: Соната Це-дур

Друга дела из светске и домаће литературе одговарајућег тех-ничког нивоа

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Осам дурских и молских скала са трозвучима, различитим потезима и ритмичким варијацијама, преко четири октаве;

б) осам етида;

в) три комада;

г) два дела велике форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна скала са потезима и трозвуком - по избору комисије;

Једна етида различитог типа технике;

Ј. С. Бах: један став из I свите

Први став из једног од наведених концерата

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

С. Каљанов: Техника виолончела

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Р. Мац: Увод у свирање на палчанику Р. Мац: Положаји и прелази Косман: Трилер вежбе

Фејар: Техничке вежбе III свеска

ЕТИДЕ

Ли: 40 етида Мерк: Етиде Дипор: Етиде И. Попарић: Етиде Р. Мац: 30 етида Грицмахер:

Етиде, I свеска М. Симић: 40 етида Доцауер: Етиде III свеска

КОМАДИ

Сен Санс: Лабуд М. Папалис: Сицилијана Рахмањинов: Серенада М. Милојевић: Легенда о Јефимији Ф. Купрен: Пасторала Л. Бокерини: Менует

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ромберг: Концерт Де-дур

А. Моцарт: Концерт за фагот - прерада за виолончело А. Вивалди: Концерт а-мол

Ј. Кр. Бах: Концерт це-мол Ј. Хајдн: Концерт Де-дур - мали Ј. С. Бах: Свита А. Вивалди:

Сонате А. Корели: Сонате Ђ. Чевето: Сонате Л. Бокерини: Соната Це-дур

Друга дела светске и домаће литературе одговарајућег тех-ничког нивоа

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) осам дурских и молских скала са трозвучима, различитим потезима и ритмичким варијацијама преко четири октаве;

б) осам етида;

в) четири комада;

г) три дела велике форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна скала са потезима и трозвуком - по избору;

Једна етида различитог типа технике - по избору;

Ј. С. Бах: два става из I свите;

Први став из једног од наведених концерата;

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале кроз четири октаве, терце, сексте и октаве; кроз три октаве са различитим потезима.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

Косман: Трилер вежбе Фејар: Техничке вежбе

ЕТИДЕ

Гроцмахер: I свеска Мерк: Етиде Дипор: Етиде Доцауер: Етиде И. Попарић: Етиде

КОМАДИ

Гранадос: Интермецо Глазунов: Песма трубадура Петар Коњовић: Хајдучка Дејан Деспић:

Сичилијана „Давид Попер: Мазурка

И. Попарић: Композиције за ансамбле виолончела (број 4, 5,6 и 8)

СОНАТЕ

Л. Бокерини: Соната Ге-дур Ариости: Соната е-мол Ке д'Ервеллоа: Свита Еклер: Соната ге-мол

КОНЦЕРТИ

Голтерман: Концерт а-мол и ха-мол Давидов: Концерт бр. 1 Ромберг: Концерт е-мол бр. 4 А.

Вивалди: Концерт а-мол Лео: Концерт

СВИТЕ

Ј. С. Бах: Свита бр. 2

Користити и друга дела одговарајућег техничког нивоа

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Три дурске и три молске скале у терцама, секстама и окта-вама превезано без штрихова;

б) шест етида;

в) четири комада;

г) Бахова свита;

д) соната и концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна скала са терцама, секстама и октавама;

Једна етида;
Два става из свите - обавезно Прелудијум;
Цела соната или I или II и III став концерта.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале кроз четири октаве са различитим потезима, терце, сексте и октаве кроз три октаве.

Косман: Трилер вежбе Фејар: Техничке вежбе

ЕТИДЕ

Дипор: Етиде

Попер: Етиде

Доцауер: Етиде

Франшом: Каприча

Пјати: Каприча - први капричо

Грецмахер: I свеска

И. Попарић: Етиде

КОМАДИ

П. И. Чајковски: Песма Форе: Елегија Албениз: Малагенија К. Сен Санс: Алегро апасионато

Попер: Тарантела

И. Попарић: Композиције за ансамбке виолончела (број 4, 5,6 и 8)

СОНАТЕ

Л. ван Бетовен: Соната бр. 1 Бревал: Соната Ге-дур Франкер: Соната Е-дур Л. Бокерини:

Соната А-дур

КОНЦЕРТИ

Кленгел: Концерт де-мол Л. Бокерини: Концерт Бе-дур К. Сен Санс: Концерт а-мол А.

Вивалди: Концерт а-мол, ПВ 35 Ф. Е. Бах: Концерт а-мол

СВИТЕ

Ј. С. Бах: Свита бр. 3

Друга дела одговарајућег техничког нивоа

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Три дурске и три молске скале у терцама, секстама и октавама;

б) шест етида;

в) пет комада;

г) Бахова свита;

д) концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде;

Виртуозни комад;

Композиција из XX века- по могућству домаћег композитора;

Два става из Бахове свите бр. 3 - обавезно Прелудијум;

Цео концерт;

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

КОНТРАБАС

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале кроз две октаве, рзложени трозвуци - основни и комбиновани потези.

ЛИТЕРАТУРА Тошев: І део Маденски: І свеска

ШКОЛЕ

Ф. Симандл: IV свеска - мелизми, форшлаг, нахшлаг, групе- то, мордент, трилери

Ф. Симандл: V свеска - палчева позиција Лудвиг Штрајхер: Палчева позиција Монтаг: IV свеска (Петраки): Палчева позиција

ЕТИДЕ

Храбе: І свеска

І свеска Шторх - Храбе: І део (16 етида) Либон: 12 етида

СОНАТЕ

И. Гајар: а-мол И. Гајар: е-мол Б. Марчело: Еф-дур А. Корели: е-мол

КОМАДИ

По избору наставника а да су одговарајуће тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет скала;

б) Симандл - обе свеске или вежбе другог аутора за одговарајуће техничке проблеме;

в) Л. Штрајхер првех десет страна - или од другог аутора ве- жбе сличне проблематике и обима;

г) 25 етида;

д) два комада;

ђ) једна сонате.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска или молска скала кроз две октаве, разложене терце и трозвуци;

Једна техничка вежба;

Једна етида;

Два става синате (лагани и брзи) или комад са клавиром.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

ІІ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале кроз две и три октаве, разложене терце, трозвуци, основни и комбиновани потези.

ЛИТЕРАТУРА

Тошев: ІІ део Маденски: ІІ свеска

ШКОЛЕ

Ф. Симандл: VI и VII свеска Лудвиг Штрајхер: Палчева позиција Монтаг: IV и V свеска (Петраки): Палчева позиција

ЕТИДЕ

Храбе: І и ІІ свеска І свеска Шторх - Храбе: ІІ део Черни, Кројцер - избор

СОНАТЕ

Флеш, Телеман, Гајар и друге одговарајуће композиције. КОМАДИ

По избору наставника а да су одговарајуће тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет скала;

- б) Симандл - VI свеска цела и половина VII свеске или вежбе другог аутпра одговарајућих техничких проблема;
- в) 25 етида;
- г) два комада;
- д) једна сонате.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска или молска скала кроз три октаве, разложене терце и трозвучи;

Једна техничка вежба;

Једна етида;

Цела соната или два става сонате и комад са клавиром.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале кроз три октаве, терце, двохвати, арпеђа.

ЛИТЕРАТУРА

Тошев: III део Маденски: II свеска

ШКОЛЕ

Ф. Симандл: VII и VIII свеска

Штрајхер, Монтаг, (Петраки): Наставак палчеве позиције

ЕТИДЕ

Храбе: II свеска Ф. Симандл - Градус: I део Черни, Кројцер, Нани - избор

СОНАТЕ

Флеш, Телеман, Еклер и друге одговарајуће композиције.

КОНЦЕРТИ

Шпергер, Порпора, Хофмајстер, Пихл, Капучи

КОМАДИ

По избору наставника а да су одговарајуће тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет скала;

б) Симандл - VII до краја и VIII свеске - флажолети или вежбе другог аутпра одговарајућих техничких проблема;

в) 25 етида;

г) два комада;

д) једна сонате; њ) један концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска или молска скала, разложене терце, трозвучи;

Једна етида;

Један комад са клавиром;

Један концерт - цео.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале, терце, двохвати, арпеђа.

ЛИТЕРАТУРА

Тошев: IV део Маденски: II свеска

ШКОЛЕ

Ф. Симандл: VIII свеска

Штрајхер, Монтаг, (Петраки): Наставак палчеве позиције ЕТИДЕ

Ф. Симандл - Градус: II део Шторх - Храбе: II свеска (концертне етиде) Ј. Новосел: 6 каприса за контрабас Черни, Кројцер, Нани - избор

СОНАТЕ

А. Вивалди: е-мол Г. Ф. Хендл: ге-мол Фаркаш

СВИТЕ

Бах, Фриба КОНЦЕРТИ

Ванхал, Драгонети, Дитерсдорф КОМАДИ

По избору наставника а да су одговарајуће тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет скала;

б) Симандл - VIII до краја или вежбе другог аутпра одговарајућих техничких проблема;

в) 10 етида;

г) један каприс;

д) два комада; њ) једна сонате;

е) два става свите;

ж) један концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна концертна етида;

Два става свите;

Један комад са клавиром;

Један концерт - цео.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

НАЧИНОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ГУДАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

Садржај програма у настави гудачких инструмената обезбеђује наставак и надградњу едукације ученика у његовом оспособљавању за укључење у професионалну делатност а такође и за даљи наставак школовања.

Програми обухватају различита стилска раздобља и обезбеђују могућност систематичног и поступног савладавања инструментално-извођачких и креативних захтева, у складу са принципом јединства развоја музичких и техничких компоненти код ученика.

Избор дела из литературе треба схватити само као подсетник који ни у ком случају не може бити потпун. Сонате, концерти и композиције различитих стилова представљају подручје ширих и разноврсних музичко-техничких и уметничких задатака који тешко подлежу формалистичком сврставању у одређени разред.

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности.

Посебан део у настави, данас веома важан, су припреме ученика за такмичења. Она могу бити веома корисна као подстицај у раду, као мотив за већи број одговорних јавних наступа и, нарочито због узузетно концентрисаног усмереног рада са талентованим ученицима. Тако ће и репертоар у појединим случајевима бити усмерен према захтевима на одређеном такмичењу. То ипак не би требало да донесе превелика одступања у погледу пређеног годишњег програма, јер је прелажење што већег репертоара у овим годинама од суштинске важности за сваког будућег младог извођача

Предложена литература је и путоказ за приправнике у погледу избора програма. Списак одабраних композиција не искључује из рада остала слична дела и других аутора који својим квалитетима и захтевима успешно доприносе професионалној едукацији ученика.

Избор и обим програма сачињен је за просечно обдарене, професионално усмерене ученике. Изузетно талентованима, захтеве треба повећати.

У првој години школовања, наставник треба да провери квалитет и врсту претходног развоја ученика, односно присутност органског споја креативних и техничко-извођачких компоненти. У том смислу треба пре свега проверити ниво школованости музичког слуха (способност перцепције и аперцепције звука) који мора да води и организује извођачке покрете. После прве и друге године ученик треба да поседује висок ниво способности формирања јасних звучних представа како би у самосталном раду могао да развија и усавршава психомоторну релацију која иде од доживљаја звука према покрету, односно од представе према њеној реализацији. Оваква типологија психомоторне активности треба да буде присутна како у формирању техничко-извођачких навика тако и у савладавању уметничке литературе.

ГИТАРА

ЦИЉ

Перманентан рад на усавршавању меморије и музичког слуха.

Развијање инструменталне технике кроз музику као средства музичког израза.

Развијање и усавршавање вештине музичког начина размишљања

Развијање способности за концертну делатност као и смисао за заједничко музицирање.

Развијање афинитета према импровизацији, као једном од начина развоја музичког мишљења

Припремање ученика за професионалну делатност.

ЗАДАЦИ

- Проширивање знања о музици за гитару и лауту кроз разне епохе.
- Развијање професионалног приступа изучавању и раду на музичким делима.
- Оспособљавање за самостални рад на композицији и самостално креирање интерпретације.
- Развијање техничких способности ученика кроз рад на скалама, акордима и специфичним техничким вежбама.
- Подстицање и развијање способности за концертну делатност.
- Проналажење и развој индивидуалних квалитета ученика.
- Упознавање са значајним делима, композиторима и извођачима користећи доступне снимке.
- Усмеравање ученика према професионалној делатности.

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала кроз три октаве; терце, сексте, октаве, дециме, разлагање трозвука и четворозвука; каденце у сва три полжаја.

Скале и одговарајуће интервале и вежбе вежбати почев од врло спорих темпа у легату и стакату, користећи различите прстореде десне руке и ритмичке варијанте ( ).

ШКОЛЕ И ЕТИДЕ

Ј. Јовичић: Школа за гитару II, III, IV и V део

Е. Пухол: Escuela rotonada

А. Карлеваро: Cuadernos no. 1, 2, 3, 4

М. Каркаси: Етиде оп. 60 - број 1, 2, 3, 6, 7, 11, 12, 14, 19

Ф. Сор-А. Сеговиа: 20 етида - број 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15

Н. Косте: Етиде оп. 38

М. Ђулијани: Етиде оп. 48

Д. Агуадо: Етиде

Л. Лењани: Каприча

Е. Пухол: Grado superior - број 1, 2

Друге етиде по избору наставника

ЦИКЛИЧНА ДЕЛА

М. Ђулијано: Сонатине оп. 71 - број 1, 2, 3 Ф. Карули: Сонате Ф. Молино: Сонате А.

Диабели: Соната Це-дур, А-дур Г. Ф. Хендл: Сарабанда и варијације М. Каркаси: Варијације

Де-дур, А-дур Ј. А. Логи: Партите а-мол, Це-дур С. Л. Вајс: Свита „L'Infidelle“

Друга дела по избору наставника

КОМАДИ

Избор комада од епохе ренесансе до XX века - Дауленд, Санс, Лероа, Нагелес, Агуадо, Сор, Ђулијани, Тарега, Вила-Лобос, Броувер и др - пожељно је да избор комада обухвати неку тремоло композицију.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Осам етида;

б) осам комада;

в) два циклична дела.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна скала са вежбама и каденцом;

Две етиде;

Циклично дело;

Комад.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала кроз три октаве; терце, сексте, октаве, дециме, разлагање трозвука и четворозвука; каденца у сва три положаја.

Скале и све припадне вежбе треба вежбати и даље и легато и стакато, уз проширење употребе ритмичких варијанти; ученика оспособити да може да свира већ у брзом темпу - м. = 100-112.

ШКОЛЕ И ЕТИДЕ

Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V свеска

Е. Пухол: Escuela rotonada

А. Карлеваро: Cuadernos no. 1, 2, 3, 4

М. Каркаси: Етиде оп. 60

Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида

Косте: Етиде оп. 38

М. Ђулијани: Етиде оп. 48 и оп. 100

Д. Агуадо: Етиде

Л. Лењани: Каприча

Е. Пухол: Grado Superior

Друге етиде по избору наставника.

ЦИКЛИЧНА ДЕЛА

Сонате, сонатине, свите или варијације из литературе а по избору наставника

КОМАДИ

Избор комада из литературе за гитару од ренесансе до XX века - избор може да садржи и транскрипције (нпр дела Албениза, Гранадоса и др.).

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) Осам етида;
- б) осам комада;
- в) два циклична дела.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Скала са вежбама и каденцама изведена на више различитих начина и у потребном темпу;

Две етиде;

Циклично дело;

1. Комад.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала; терце, сексте, октаве, дециме, разложени трозвуци и четворозвуци; каденце у сва три положаја.

Наставити рад на скалама као једном од основних средстава техничког развоја применом различитих ритмичких комбинација. Тежити томе да се ученик сигурно креће кроз већ сасвим брза тем- па (мм = 120)

ШКОЛЕ И ЕТИДЕ

Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V део

Е. Пухол: Escuela ratonada

А. Карлеваро: Cuadernos 1, 2, 3, 4

Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида

Косте: Етиде оп. 38

Е. Пухол: Grado superior и етиде из Школе

Х. Вила-Лобос: Етиде Х. Сагрерас: Етиде Д. Агуадо: Етиде

Друге етиде из литературе по избору наставника Ј. С. БАХ

У III разреду у програм улази и музика Ј. С. Баха те је, сходно томе, током године потребно урадити бар два става из неке свите - уколико професор не оцени да је могуће може се урадити и нека већа и сложенија композиција, нпр. фуга.

ЦИКЛИЧНА ДЕЛА

Сонате, варијације, свите из литературе а по избору наставника

КОМАДИ

Избор комада из литературе од ренесансе до XX века.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) Осам етида;
- б) осам комада;
- в) два циклична дела.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Скала са вежбама и каденцама изведена на више различи- тих начина и у потребном темпу;

Две етиде;

Два става Баха;

Циклично дело;

Комад.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала; терце, сексте, октаве, дециме, разложени трозвуци и четворозвуци; каденце у сва три положаја.

ШКОЛЕ И ЕТИДЕ

Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V свеска

Е. Пухол: Escuela rotonada

А. Карлеваро: Cuadernos 1, 2, 3, 4

Х. Вила-Лобос: Етиде

Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида

Н. Косте: Етиде оп. 38

Е. Пухол: Grado superior и етиде из Школе

Д. Агуадо: Етиде

Х. Сагрерас: Етиде

Друге етиде из литературе

Ј. С. БАХ

Два става из неке Бахове свите или нека Бахова композиција сложенијег садржаја и форме (нпр. Чакона де-мол и сл)

ЦИКЛИЧНА ДЕЛА

Сонате из шире литературе нпр: Ф. Сор: Соната оп. 22, оп. 25, оп. 15 М Ђулијани: Соната оп. 15 А. Диабели: Соната Еф-дур

М. М. Понсе: Сонатина меридионал, Соната класика Ф. М. Тороба: Сонатина Х. Турина:

СОНАТА

У обзир долазе и развијене једноставачне сонатне форме као што су:

М. Ђулијани: Grande ouverture, Grand sonata Eroika

КОМАДИ

Избор комада од епохе ренесансе до XX века - потребно је у избор укључити бар једну композицију домаћег аутора: Д. Богдано- вића, В. Трајковића, Ј. Јовичића, В. Ивановића и др.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Завршни испит може се, зависно од програма, конципирати на два начина:

Једна концертна етида или 1. Једна концертна етида

Соната 2. Први став сонате

Два става Баха 3. Цела Бахова свита или композиција која по дужини може бити еквивалент свити

Композиција домаћег аутора 4. Композиција домаћег аутора

Комад 5. Комад

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

При избору композиција, нарочито у I разреду који је у извесном смислу спона основне и средње школе, треба се руководити идејом афирмисања правилног функционисања свирачког апарата, тј. стварањем чврсте психофизичке везе између ученика, инструмента и музике. Програм, поготово у почетку I разреда, не треба да садржи тешке композиције већ тежина мора бити у захтевима који се ученику постављају- нпр. тонска лепота и изражајност, фразирање, темпо, динамика, нијансирање боја, агогика. Оваквим континуираним приступом учврстиће се код ученика критички однос према захтевима музичког текста, а то је важан корак у правцу његовог осамостаљења.

При постављању или обради композиција из програма наставник је дужан да, бар у неколико реченица, упозна ученика са композитором и са временом и стилем у којем је дело настало. Различити видови анимације ученика учиниће интерпретацију маштовитијом, убедљивијом и разноврснијом.

Композиције из програма многобројне су и разноврсне. О њиховом избору одлучује наставник не заборављајући да етиде и техничке вежбе морају покрити све аспекте технике, а да остале композиције треба да су што различитије и по времену настанка (стил) и по карактеру.

Изузетно је важно да се наведени поступци почну доследно промењивати од самог почетка I разреда средње музичке школе јер представљају образац по коме се одвија професионално музичко школовање и дају чврсту и здраву основу за развој музичке личности.

ТАМБУРА

ЦИЉ

Перманентан рад на усавршавању меморије и музичког слуха.

Развијање инструменталне технике кроз музику као средства музичког израза.

Развијање и усавршавање вештине музичког начина размишљања

Развијање способности за концертну делатност као и смисао за заједничко музицирање.

Развијање афинитета према импровизацији, као једном од начина развоја музичког мишљења

Припремање ученика за професионалну делатност.

ЗАДАЦИ

-Поспешивање даљег развоја тамбуре и задржањењеног равноправног статуса са осталим инструментима у образовном систему.

-Упознавање и овладавање свим тамбурашким инструментима: Е - басприм, тамбурашко чело, Е - контра и тамбурашки бас.

- Оспособљавање нових кадрова (будућих предавача), оркестарских свирача као и солиста који ће својим деловањем повећати популарност овог аутохтоног инструмента.

ТАМБУРА Е ПРИМ

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током I разреда оспособити ученика да свира, поред ТАМБУРЕ Е ПРИМ и ТАМБУРУ Е БАСПРИМ и КОНТРУ.

Е ПРИМ СКАЛЕ

Обрада четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима, кроз две октаве.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ

Флеш: Систем скала Бакланова: Етиде - средње тежине О. Шевчик: оп. 7 Шрадик: Вежбе Григоријан: Скале и арпеђа

Користити виолинску и осталу литературу која је у опсегу тамбуре Е ПРИМ и одговара тежини програма за I разред. Наставнику се препушта слобода да тамо где то лепота мелодије захтева транспонује композицију за октаву више или ниже. Исто се препоручује и код савладавања позиција и извесних техничких проблема.

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур I став

А. Моцарт: Концерт Де-дур Р. Бручи: Старе игре и арије Корели: Сонате

Г. Ф. Хендл: Сонате

КОМАДИ

М. Ивановић: Фестивал мелодије I и II свеска К. Дакен: Кукавица Фибих: Поема К. Бабић:

Две игре

Лабов: Обрада руске народне песме И. Бајић: Две минијатуре - Чекање, Сање Верачини:

Ларго

Ф. Шуберт: Пчелица Ј. С. Бах: Арија

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

И. Бајић: Сарајевка

Вукосављев: Велико буњевачко коло

С. Вукосављев: Варошке песме бр. 1 - избор С. Вукосављев: Народне игре из Војводине - избор Вл. Цетровић Царевац: Свилен конач, Коло бр. 1 Друга дела по избору наставника која одговарају техничким могућностима ученика.

ЕБАСПРИМ

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Тремоло.

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске ска- ле са разложеним акордима.

ЛИТЕРАТУРА

С. Вукосављев: Жице тамбурице бр 1 и 2

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ прилагодити за Е БАСПРИМ (четири етиде, два комада и две народне песме-игре по избору наставника)

КОНТРА

Правилно држање инструмента. Постављање леве и десне руке. Учење свих дурских и молских акорада и њихових обртаја.

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских и молских скала.

ЛИТЕРАТУРА

С. Вукосављев: Војвођанска тамбура С. Вукосављев: Жице тамбурице бр. 1 и 2 Друга дела, где је контра у улози корепетиције, по избору на- ставника.

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ и Е БАСПРИМ прилагодити за КОНТРУ у улози корепетитора (четири комада и шест народних песама-игара по избору наставника)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Е ПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) осам етида - вежби;

в) једно дело велике форме;

г) четири комада;

д) три народне песме;

ђ) три народне игре.

ЕБАСПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) две етиде;

в) два комада;

г) две народне песме или игре.

КОНТРА

а) сви дурски и молски акорди;

- б) два комада у улози корепетитора;
- в) четири народне песме или игре у улози корепетитора;
- г) четири оркестарске композиције - деоница контре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Е ПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра

Кончертино или један став из веће форме.

ЕБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна народна песма или игра;

Један комад.

КОНТРА

Једна дурска и једна молска скала са разложеним акордима;

Једна народна песма или игра у улози корепетитора;

Једна оркестарска деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА Е ПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ (уз пратњу клавира или тамбурашке контре) а за Е БАСПРИМ и КОНТРУ ИЗ НОТА.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током школске године наставља се оспособљавање ученика за свирање инструментата које су учили претходне године.

Е ПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских, истоимених молских и хроматских скала које носу обрађиване у I разреду, са разложеним акордима и двохватима, кроз две октаве.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ

Бакланова: Збирка етида Шрадик: Вежбе О. Шевчик: оп. 7

М. Ивановић: Системска студија скала Григоријан: Скале и арпеђа

Друга виолинска литература по избору наставника

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

А. Вивалди: Концерт а-мол, Де-дур Кабалевски: Омладински концерт М. Молцер:

Кончертино за прим Роде: Концерти Ј. Хајдн: Сонате Ј. Будашкин: Концерт

КОМАДИ

К. Дакен: Кукавица А. Хачатурјан: Ноктурно П. И. Чајковски: Баркарола С. Вукосављев: Адађо

С. Вукосављев: Варошке песме бр. 1 - избор С. Вукосављев: Народне игре из Војводине - избор Златне степенице: III свеска Ф. Шуберт: Пчелица

Југословенско народно стваралаштво М. Нешић: Кокица М. Нешић: Војничко коло Вл.

Петровић Царевац: Ресавка коло Вл. Петровић Царевац: Ацино коло С. Вукосављев:

Арделана С. Вукосављев: Мађарац С. Вукосављев: Коло из Баната бр. 1

ЕБАСПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним акордима, које нису обрађиване у I разреду.

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ прилагодити за Е БАСПРИМ (четири етиде, два комада и четири народне песме- игре по избору наставника)

КОНТРА СКАЛЕ

Обрадити шест дурских и молских скала и доминантни септакорди са обртајима и остали акорди - прекомерни, умањени - и њихова примена.

Упознавање са улогом КОНТРЕ у оркестру. Упознавање са инструментом А КОНТРА кроз оркестарску литературу.

ЛИТЕРАТУРА

С. Вукосављевић: Жице тамбурице бр. 1 и 2 - избор Југословенска едиција: Тамбурашки оркестру - Звуци тамбурице бр. 1

П. И. Чајковски: Валцер цвећа - транскрипција за тамбурашки оркестар З. Мулића

Ђ. Росини: Севилски берберин - транскрипција З. Мулића Ж. Бизе: Увертира за оперу Кармен - транскрипција З. Мулића Народно стваралаштво за тамбуру као инструмент корепетиције, по избору наставника.

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ и Е БАСПРИМ прилагодити за КОНТРУ у улози корепетитора (четири комада и шест народних песама-игара по избору наставника)

Обрадити шест оркестарских композиција - деоница за контру ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Е ПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) осам етида;

в) две велике форме;

г) четири комада;

д) три народне песме;

ђ) три народне игре.

ЕБАСПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) две етиде;

в) два комада;

г) једна народна песма;

д) једна народна игра.

КОНТРА

а) све предвиђене скале;

б) пет народних песама и игара у улози корепетитора;

в) четири деонице за контру из оркестарске литературе.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Е ПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра;

4. Концерт I или II и III став. ЕБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна народна песма и игра;

Један комад.

КОНТРА

Једна дурска и једна молска скала са разложеним акордима;

Једна народна песма или игра у улози корепетитора;

Једна оркестарска деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА Е ПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ (уз пратњу клавира или тамбурашке контре) а за Е БАСПРИМ и КОНТРУ ИЗ НОТА

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током III разреда оспособити ученика да свира, поред ТАМБУРЕ Е ПРИМ и ТАМБУРУ А БАСПРИМ и ЧЕЛО.

Е ПРИМ СКАЛЕ

Обрада шест дурских и шест молских скала кроз две и три октаве са разложеним трозвучима и четворозвучима, као и са двозвучима - терце и секате.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ Кајзер: Етиде Кројцер: Етиде Шрадик: Вежбе Флеш: Систем скала Григоријан: Скале и арпеђа

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Концерт Е-дур

Вивалди: тежи концерти Ј. Хајдн: Сонате - по избору Кабалевски: Омладински концерт

Раков: Кончертино

КОМАДИ

Н. Римски Корсаков: Бумбаров лет Душан Радић: Песма и игра Василије Мокрањац: Стара песма и игра К. Бабић: Алегро за тамбуре Вјењавски: Легенда; Мазурка

А. Моцарт: Менует Ф. Шуберт: Пчелица

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО В. Јовановић: Милчево коло, Јовановић: Данчица - коло

Вукосављевић: Сремачко коло С. Томић: Тамбурашко коло М. Нешић: Радничко коло

М. Нешић: Невен коло Ј. Млинко: Прид прозором

АБАСПРИМ

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Позиције. Тремоло. СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима кроз две октаве.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ

Бакланова: Етиде - избор етида средње тежине Шрадик: Вежбе Флеш: Систем скала

КОМАДИ

К. Сен-Санс: Лабуд

Мокрањац: Стара песма

И друга дела сличне тежине по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вукосављевић: Банатски заплет С. Вукосављевић: Ситно банатско

Вл. Павловић Царевац: Низамски растанак и друга дела сличне тежине по избору наставника

ЧЕЛО

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Позиције. Тремоло.

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске и истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима.

ЕТИДЕ

М. Симић: 42 етиде за виолончело - избор Сомло Клара: Студије за виолончело

КОМАДИ

И Волчков: Педагошки репертоар за виолончело

Сапошников: Лаки комади

Друга одговарајућа дела по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вл. Павловић Царевац: Свилен конач М. Нешић: Кокица

И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Е ПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) шест етида - вежби;
- в) једно дело велике форме;
- г) два комада;
- д) три народне песме;
- ђ) три народне игре.

АБАСПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ЧЕЛО

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Е ПРИМ

Једна дурска и паралелна молска скала са разложеним акордима;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра;

Једно дело велике форме.

АБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима;

Један комад;

Једна народна песма или игра. ЧЕЛО

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима;

Један комад;

Једна народна песма - игра.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА Е ПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ, а за А БАСПРИМ и ЧЕЛО ИЗ

НОТА уз пратњу клавира

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Током IV разреда наставити са оспособљавањем ученика да свира, поред ТАМБУРЕ Е ПРИМ и ТАМБУРУ А БАСПРИМ и ЧЕЛО, а оспособити ученика да свира и ТАМБУРАШКИ БАС.

Е ПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити дурске и молске скале са четири, пет и шест предзнака у свим видовима технике; двозвуци - терце и секате.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ Шрадик: Вежбе Кројцер: Етиде Донт: Етиде Род: 24 каприча Григоријан:

Скале и арпеђа

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ф. Менделсон: Концерт е-мол Ј. С. Бах: Концерт Е-дур Ф. Шуберт: Сонатине

В. А. Моцарт: Концерт Ге-дур; Концерт Бе-дур

Мокрањац: Сонате

П. Стојановић: Концерти

КОМАДИ

П. И. Чајковски: Мелодија Леклер: Тамбурин М. Милојевић: Српска игра Ф. Лист: Као дух

Лауре Б. Барток: Мађарски напеви

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

М. Попов: Журка, циганска игра

Вукосављевић: Велико бачко коло С. Вукосављевић: Влашко коло

С. Вукосављевић: Свиштовка

И друга дела сличне тежине по избору наставника

АБАСПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима кроз две октаве.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ

Н. Бакланова: Етиде - избор Кајзер: Етиде Шрадик: Вежбе Флеш: Систем скала

КОМАДИ

Л. Бокерини: Менует

А. Моцарт: Менует Д. Радић: Песма и игра И. Бајић: Ђаволи

М. Нешић: Кокица, игра

И друга дела сличне тежине по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вукосављевић: Суботичко коло С. Вукосављевић: Крецави кетуш

Вл. Павловић Царевац: Нишко коло Вл. Павловић Царевац: Ресавско коло Вл. Павловић

Царевац: Свилен конач И друга дела сличне тежине по избору наставника

ЧЕЛО

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске и истоимене молске и хроматске скала са разложеним акордима.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ

М. Симић: 42 етиде за виолончело - избор

КОМАДИ

Д. Кристиник: Дробности за виолончело Ф. Грицмахер: оп. 67 Ф. Антал: Школа за

виолончело Друга одговарајућа дела по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вл. Павловић Царевац: Ресавка коло Вл. Павловић Царевац: Дуј, дуј

И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

БАС

Правилан став при свирању и држање инструмента. Постав- ка леве и десне руке у основном положају. Правилно држање и употреба кожне трзалице откуцавањем и тремолом.

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале кроз једну и две октаве са трозвучним и на начине.

Усавршавање технике леве и десне руке од I до VI позиције кроз тамбурашку и осталу оркестарску литературу.

ЛИТЕРАТУРА

Л. Монтаг: Школа за контрабас I и II

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

Е ПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) шест етида;

в) једно дело велике форме;

г) два комада;

д) три народне песме; е) три народне игре.

АБАСПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ЧЕЛО

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- в) две народне песме или игре.

БАС

- а) све предвиђене скале са начинима;
- б) све позиције;
- в) пет оркестарских деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Е ПРИМ

- Једна концертна етида;
- Један комад или народна песма-игра;
- Једно дело велике форме - концерт

ЕБАСПРИМ

- 1. Један комад или песма-игра

АБАСПРИМ

- 1. Један комад или песма-игра

КОНТРА

- 1. Један комад или песма-игра - у улози корепетитора
- ЧЕЛО
- 1. Један комад или песма-игра

БАС

- 1. Две оркестарске деонице - карактеристична места.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА Е ПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ И УЗ КЛАВИРСКУ ПРАТЊУ, А ЗА ОСТАЛЕ ИНСТРУМЕНТЕ ИЗ НОТА и клавирска пратња је пожељна али није обавезна.

ТАМБУРА А БАСПРИМ

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током школске године оспособити ученика да свира, поред А БАСПРИМА ЧЕЛО и Е КОНТРУ.

АБАСПРИМ СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима, кроз две октаве.

ЕТИДЕ - ВЕЖБЕ

Бакланова: Етиде - средње тежине Шрадик: Вежбе Флеш: Систем скала

Виолинске етиде средње тежине по избору наставника Друга дела по избору наставника.

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Свита Гедур

Вивалди: Концерт Де-дур

С. Вукосављев: Концертно за басприм и тамбурашки оркестар Р. Бручи: Старе игре и арије

Г. Ф. Хендл: Сонате

КОМАДИ

Л. Бокерини: Менует К. Сен Санс: Лабуд

А. Моцарт: Турски марш

П. И. Чајковски: Марш из балета „Шчелкуншчик“

Мокрањац: Стара песма Ж. Дакен: Кукавица

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО М. Нешић: Радничко коло М. Нешић: Невен коло

Вукосављев: Банатски заплет

С. Вукосављев: Коло из Баната бр. 2

С. Вукосављев: Народне игре из Војводине

С. Вукосављев: Варошке песме бр. 1

Вл. Павловић Царевац: Низамски растанак

Друга дела одговарајуће тежине по избору наставника.

ЧЕЛО

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Тремоло.

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним акордима.

ЕТИДЕ

М. Симић: 42 етиде за виолончело - избор КОМАДИ

И. Волчков: Педагошки репертоар за виолончело - избор Р. Сапошњиков: Лаки комади за виолончело - избор и друга дела одговарајуће тежине по избору наставника.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављев: Велико бачко коло Вл. Цавловић Царевац: Свилен конач

Други одговарајући комади и народно стваралаштво по избору наставника

КОНТРА

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке.

СКАЛЕ

Учење свих дурских и молских акорада и њихових обртаја.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављев: Војвођанска тамбура

Друга дела за тамбуру у улози корепетитора по избору наставника.

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ и А БАСПРИМ прилагодити за КОНТРУ у улози корепетитора (четири комада и шест народних песама-игара по избору наставника)

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

АБАСПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) пет етида-вежби;

в) два комада;

г) три народне песме;

д) три народне игре;

ђ) једно дело велике форме.

ЧЕЛО

а) све предвиђене скале;

б) две етиде;

в) два комада;

г) две народне песме или игре.

КОНТРА

а) сви дурски и молски трозвучи;

б) два комада у улози корепетитора;

в) четири народне песме или игре у улози корепетитора;

г) четири оркестарске композиције - деонице контре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

АБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра;

Један од ставова из веће форме.

ЧЕЛО

Једна скала са разложеним акордима;

Један комад;

Једна народна песма или игра.

КОНТРА

Једна дурска и једна молска скала са разложеним акордима;

Један комад, или народна песма или игра у улози корепетитора;

Једна оркестарска деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА А БАСПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ и уз инструменталну пратњу док се програм за ЧЕЛО И КОНТРУ СВИРА ИЗ НОТА

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током школске године наставити са оспособљавањем ученика да свира, поред А

БАСПРИМА, ЧЕЛО и Е КОНТРУ.

АБАСПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним акордима и двохватима, које нису обрађиване у I разреду, са начинима и разним ритмичким комбинацијама - стакато, легато.

ЕТИДЕ И ВЕЖБЕ Кајзер: Етиде Бакланова: Збирка етида Гросман: Вежбе

М. Ивановић: Системска студија скала

Друга литература по избору наставника а која одговара захтевима програма

Наведена литература је за виолину али одговара и басприму с тим што се, приликом избора етида, мора водити рачуна о опсегу инструмента.

ДЕЛАВЕЛИКЕФОРМЕ

Ј. С. Бах: Свита

Корели: Сонате

А. Моцарт: Концерт Де-дур

А. Моцарт: Концерт Ге-дур А. Вивалди: Концерт а-мол А. Вивалди: Концерт Ге-дур Друга

дела по избору наставника.

КОМАДИ

Г. Ф. Телеман: Менует

Рахмањинов: Серенада

М. Ивановић: Фестивал мелодија

А. Хачатурјан: Ноктурно

П. И. Чајковски: Баркарола

П. И. Чајковски: Јесења песма

К. Корумарјов: Шпанска игра

Друга одговарајућа дела по избору наставника.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вукосављевић: Народне игре из Војводине - избор С. Вукосављевић: Варошке песме бр. 1 - избор

С. Вукосављевић: Ситно банатско коло, Ардељана, Мађарац, Суботичко коло

Вл. Павловић Царевац: Ресавка коло, Ацино коло Друга одговарајућа дела по избору наставника.

ЧЕЛО

СКАЛЕ

Обрадити пет дурских и истоимених молских и хроматских скала са разложеним акордима.

ЕТИДЕ-ВЕЖБЕ

М. Симић: 42 етиде за виолончело - избор

КОМАДИ

Д. Кристиник: Дробности; Пре виолончела Сомло Клара: Студије за виолончело И друга дела исте тежине по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

Вл. Павловић Царевац: Ресавка, Дуј, дуј И друга дела исте тежине по избору наставника

КОНТРА

Упознавање са улогом контре у оркестру кроз оркестарску литературу. Улога контре као инструмента за корепетицију.

СКАЛЕ

Доминантни септакорди са обртајима и остали акорди - прекомерни, умањени - и њихова примена

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављевић: Жице тамбурице бр. 1 и 2 - избор Југословенска едиција: Тамбурашки оркестри - Звуци тамбу- ре бр. 1

П. И. Чајковски: Валцер цвећа - транскрипција за тамбурашки оркестар З. Мулића

Ђ. Росини: Севилски берберин - транскрипција З. Мулића Ж. Бизе: Увертира за оперу „Кармен“ - транскрипција З. Мулић

ЕТИДЕ, КОМАДЕ И ДЕЛА ИЗ ЛИТЕРАТУРЕ НАРОДНОГ СТВАРАЛАШТВА из литературе за Е ПРИМ и А БАСПРИМ прилагодити за КОНТРУ у улози корепетитора (четири комада и шест народних песама-игара по избору наставника)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

АБАСПРИМ

а) све предвиђене скале;

б) пет етида;

в) два комада;

г) три народне песме;

д) три народне игре;

ђ) једно дело велике форме.

ЧЕЛО

а) све предвиђене скале;

б) две етиде;

в) два комада;

г) две народне песме или игре.

КОНТРА

А сви планом предвиђени акорди;

б) два комада у улози корепетитора;

в) четири народне песме или игре у улози корепетитора;

г) четири деонице за контру из оркестарске литературе.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

АБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра;

Концерт I или II и III став.

ЧЕЛО

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима кроз две октаве;

Један комад;

Једна народна песма или игра. КОНТРА

Једна народна песма или игра у улози корепетиције;

Једна оркестарска деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА А БАСПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ и уз инструменталну пратњу док се програм за ЧЕЛО И КОНТРУ СВИРА ИЗ НОТА.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Током школске године оспособити ученика да свира, поред А БАСПРИМА, Е ПРИМ и Е БАСПРИМ.

АБАСПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити шест дурских и молских скала кроз две октаве са разложеним трозвучима и четворозвучима, као и двозвуче - терце и сексте.

ЕТИДЕ И ВЕЖВЕ

Н. Бакланова: Етиде - избор

Шрадик: Вежбе Кајзер: Етиде - избор Григоријан: Скале и арпеђа

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Вивалди: Концерти - тежи Ј. Хајдн: Сонате - по избору Раков: Кончертино

А. Моцарт: Концерт А-дур Леклер: Соната Де-дур

Друга дела по избору наставника

КОМАДИ

А. Моцарт: Менует

К. Бабић: Алегро за тамбуре Д. Радић: Песма и игра

Вукосављевић: Диптих И. Бајић: Ђаволан

Н. Раков: Комади у 24 тоналитета Вјењавски: Мазурка

Друга одговарајућа дела по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављевић: Коло иа Баната бр. 2

С. Вукосављевић: Галоп коло

И. Попов: Дунда коло

И. Попов: Коло из Србије

Друга одговарајућа дела по избору наставника

Е ПРИМ

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Позиције. Тремоло.

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима кроз две октаве.

ЕТИДЕ-ВЕЖВЕ

Н. Бакланова: Етиде - избор етида средње тежине Шрадик: Вежбе Флеш: Систем скала

КОМАДИ

Ивановић: Фестивал мелодија I и II свеска - избор Ж Дакен: Кукавица

И друга дела исте тежине по избору наставника

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО И. Бајић: Сарајевка М. Нешић: Кокица Вл. Павловић

Царевац: Свилен конач И друга дела исте тежине по избору наставника

ЕБАСПРИМ

Правилно држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Позиције. Тремоло.

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима
ЕТИДЕ

Н. Бакланова: Етиде - избор етида средње тежине И друга дела предложена за Е ПРИМ и А
БАСПРИМ прила- гођена техничким могућностима Е БАСПРИМА

КОМАДИ

Користити комаде предложене за Е ПРИМ и А БАСПРИМ а прилагођена техничким
могућностима Е БАСПРИМА

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављевић: Суботичко коло Вл. Цетровић Царевац: Свилен конач

М. Нешић: Невен коло

И друга дела сличне тежине по избору наставника. ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
АБАСПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) шест етида;
- в) два комада;
- г) једно дело велике форме;
- д) три народне песме;
- ђ) три народне игре.

Е ПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ЕБАСПРИМ

- а) сви предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

АБАСПРИМ

Једна дурска и паралелна молска скала са разложеним акордима;

Једна етида;

Један комад или народна песма-игра;

Једно дело велике форме.

Е ПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима;

Један комад;

Једна народна песма или игра.

ЕБАСПРИМ

Једна дурска или молска скала са разложеним акордима;

Један комад;

Једна народна песма или игра.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА А БАСПРИМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ и уз инструменталну
пратњу док се програм за Е ПРИМ и Е БАСПРИМ СВИРА ИЗ НОТА и уз клавирску пратњу.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Током школске године наставити са оспособљавањем ученика да свира, поред А
БАСПРИМА и Е ПРИМ и Е БАСПРИМ, а додаје се и ТАМБУРАШКИ БАС.

АБАСПРИМ СКАЛЕ

Обрадити дурске и молске скале са четири, пет и шест предзнака у свим видовима технике.

Двозвуци - терце и сексте.

ЕТИДЕ И ВЕЖВЕ Шрадик: Вежбе Кријцер: Етиде - избор Роде: 24 каприча - избор

Григоријан: Скале и арпеђа

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

В. А. Моцарт: Концерт А-дур Ф. Шуберт: Сонатине - избор

Ј. Андрић: Концерт за басприм и тамбурашки оркестар М. Молцер: Свита за басприм и тамбурашки оркестар

П. И. Чајковски: Мелодија

Б. Барток: Мађарски напеви - избор

И. Бајић: Ђаволан; Скерцо

И. Попов: Војвођанска игра бр. 1

И. Попов: Војвођанска игра бр. 2

Друга одговарајућа дела по избору наставника.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО Д. Исаков: Игра из Врања М. Попов: Журка; Циганска игра

Вл. Павловић Царевац: Пашона коло Вл. Павловић Царевац: Сдвилен конац Друга одговарајућа дела по избору наставника.

Е ПРИМ

СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима кроз две октаве.

ЕТИДЕ-ВЕЖБЕ

Кајзер: Етиде - избор Шрадик: Вежбе Григоријан: Скале и арпеђа

КОМАДИ

Рубинштајн: Мелодија М. Милојевић: Српска игра Леклер: Тамбурин

И друга дела исте тежине по избору наставника.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављевић: Банатски заплет С. Вукосављевић: Ситно банатско М. Нешић: Војничко коло М. Нешић: Гајдашко коло

И друга дела исте тежине по избору наставника. ЕБАСПРИМ СКАЛЕ

Обрадити четири дурске, истоимене молске и хроматске скале са разложеним акордима, а које нису обрађене у претходној години.

ЕТИДЕ

Н. Бакланова: Етиде - избор етида средње тежине Кајзер: Етиде - избор Григоријан: Скале и арпеђа

И друга дела предложена за Е ПРИМ и А БАСПРИМ прилагођена техничким могућностима

Е БАСПРИМА

КОМАДИ

С. Вукосављевић: Успаванка М. Ивановић: Фестивал мелодија I и II свеска Користити комаде предложене за Е ПРИМ и А БАСПРИМ а прилагођена техничким могућностима Е БАСПРИМА.

НАРОДНО СТВАРАЛАШТВО

С. Вукосављевић: Велико буњевачко коло С. Вукосављевић: Коло из Баната бр. 2 С. Вукосављевић: Ситно банатско И друга дела сличне тежине по избору наставника.

БАС

Правилан став при свирању и држање инструмента. Поставка леве и десне руке у основном положају. Правилно држање и употреба кожне трзалице откуцавањем и тремолом.

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале кроз једну и две октаве са трозвучима и на начине.

Усавршавање технике леве и десне руке од I до VI позиције кроз тамбурашку и осталу оркестарску литературу.

ЛИТЕРАТУРА

Л. Монтаг: Школа за контрабас I и II С. Вукосављевић: Жице тамбурице бр. 1, 2, 3 и 4

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

АБАСПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) шест етида;
- в) два комада;
- г) једно дело велике форме;
- д) три народне песме;
- ђ) три народне игре.

Е ПРИМ

- а) све предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

ЕБАСПРИМ

- а) сви предвиђене скале;
- б) две етиде;
- в) два комада;
- г) две народне песме или игре.

БАС

- а) све предвиђене скале;
- б) све позиције;
- в) пет оркестарских деоница.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

АБАСПРИМ

- Једна концертна етида;
- Један комад или народна песма-игра;
- Једно дело велике форме - концерт.

Е ПРИМ

- 1. Један комад или песма-игра

ЕБАСПРИМ

- 1. Један комад или песма-игра

КОНТРА

- 1. Један комад или песма-игра.

ЧЕЛО

- 1. Један комад или песма-игра

БАС

- 1. Две оркестарске деонице - карактеристична места.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ЗА А БАСПРИМ СЕ СВИРА НАПА- МЕТ и уз инструменталну пратњу, А ЗА ОСТАЛЕ ИНСТРУМЕНТЕ ИЗ НОТА, клавирска пратња је пожељна али није обавезна.

МАНДОЛИНА

ЦИЉ

Перманентан рад на усавршавању меморије и музичког слуха.
Развијање инструменталне технике кроз музику као средства музичког израза.
Развијање и усавршавање вештине музичког начина размишљања
Развијање способности за концертну делатност као и смисао за заједничко музицирање.
Развијање афинитета према импровизацији, као једном од начина развоја музичког мишљења
Припремање ученика за професионалну делатност.

ЗАДАЦИ

-Поспешивање даљег развојамандолине и задржањееног равноправног статуса са осталим инструментима у образовном систему.
- Оспособљавање нових кадрова (будућих предавача), оркестарских свирача као и солиста који ће својим деловањем повећати популарност овог аутохтоног инструмента.

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Григоријан: Скале и арпеђа
ЕТИДЕ

Ненад Секулић: Школа за мандолину

Едвард Циукза: Читанка за мандолину (Варшава 1963)

Кројцер: 42 етиде

Мазас: Етиде ор. 36

Фиорило: 36 етида

Донт: ор. 37

Збирке руских аутора и друге збирке по избору наставника које одговарају могућностима ученика

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

А. Вивалди: Концерти ге-мол, Ге-дур, А-дур, Де-дур II и III став Албиниони: Концерт А-дур J.

Хајдн: Концерт Ге-дур Г. Ф. Хендл: Сонате Корели: Сонате

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

М. Ивановић: Фестивал мелодије I и III свеска М. Ивановић: Југословенски репертоар М.

Ивановић: Од преткласике до модерне, II свеска

Римски-Корсаков: Песма индијског госта Л. ван Бетовен: Контраданса и Менует Верачини:
Ларго

К. В. Глук: Мелодија

А. Вивалди: Интермецо

J. Хајдн: Менует Де-дур

Ненад Секулић: Избор комада за мандолину

Лудвик Чех: Популарне мелодије за мандолину (Варшава 1963)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА:

а) Студије промене позиција и двогласа;

б) пет дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима;

в) 10 етида;

г) два дела велике форме: један концерт и једна предкласич- на или класична соната;

д) четири мале форме - комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала - према тоналитету једне од композиција из испитног програма - са разложеним акордима и двогласима, терце, сексте, октаве

Две етиде;

Концерт I или II и III став, или цела соната;

Једно дело мале форме (бира се према учениковим склоностима) - техничке тешкоће нису одлучујуће.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Шевчик: ор. 1 (I и II свеска), ор. 8 и ор. 9 Григоријан: Скале и арпећа М. Ивановић: Систематске студије скала Студије промена позиција и двогласа

ЕТИДЕ

Ненад Секулић: Школа за мандолину Едвард Циукза: Читанка за мандолину (Варшава 1963)

Кројцер: 42 етиде Роде: 24 каприса ор. 22

Збирке руских аутора и друге збирке по избору

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

А. Вивалди: Соната Де-дур Витали: Шакона Г. Ф. Хендл: Сонате Корели: Ла Фолиа Ј. Хајдн: Сонате

И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

М. Ивановић: Југословенски репертоар М. Ивановић: Фестивал мелодија

М. Ивановић: Од преткласике до модерне, II и III свеска Вјењавски: Легенда, Мазурка, Пољска песма Верачини: Ларго

Ненад Секулић: Избор комада за мандолину

Лудвик Чех: Популарне мелодије за мандолину (Варшава

Дакен: Кукавица

А. Дворжак-Вилхелм: Хумореска Ф. Менделсон-Крајслер: Песма без речи Парадиз:

Сицилијана Фиоко: Алегро

Франкер-Крајслер: Сицилијана и Ригодон

Друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Студије промена позиција и двогласа;

б) осам дурски, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима које нису обрађиване у I разреду;

в) 10 етида;

г) два дела велике форме: један концерт и једна класична соната;

ђ) четири дела мале форме - комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала, према тоналитету једне од композиција из испитног програма, са разложеним акордима и двогласима; терце, сексте, октаве;

Две етиде;

Концерт I или II и III став или цела соната;

Једно дело мале форме изабрано према склоностима ученика - техничке тешкоће нису одлучујуће.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку Гросман: Вежбе за леву руку О. Шевчик: ор. 1 III и IV свеска Григоријан: Скале и арпеђа К. Флеш: Систем скала Е. Гиљемс: Свакодневне вежбе виолиниста (24 скале) Студија промене позиција и двохвата ЕТИДЕ

Ненад Секулић: Школа за мандолину Кројцер: 42 етиде Ровели: Етиде

Друге збирке етида по избору

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Вивалди: тежи концерти Леклер: Концерт де-мол

Ј. Хајдн: Концерт Це-дур

И друге збирке по избору наставника које одговарају могућностима ученика

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

А. Моцарт: Рондо Бе-дур и Ге-дур Вјењавски: Легенда

Вјењавски: Мазурка Душан Радић: Песма и игра Јосип Славенски: Југословенска песма и игра Коста Манојловић: Игра удовица Василије Мокрањац: Стара песма и игра Ненад Секулић: Избор комада за мандолину Друга дела по избору наставника која одговарају могућностима ученика

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Студије промене позиција и двохвата;

б) припремне вежбе за прсторедне октаве и дециме;

в) осам дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима, које нису обрађиване у претходним разредима до четири повисилице и четири снизилице, које се чешће појављују у литератури, треба стално усавршавати;

г) 10 етида;

д) два дела велике форме: један концерт и једна соната; њ) четири дела мале форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Дурска и истоимена молска скала - према тоналитету једне од композиција из испитног програма - са разложеним акордима и двогласима;

Две етиде;

Концерт I или II и III став;

Дело мале форме одабрано према склоностима ученика. ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

ВЕЖБЕ И СТУДИЈЕ СКАЛА Шрадик: Вежбе за леву руку

Шевчик: ор. 1 III и IV свеска, ор. 3 Гросман: Вежбе за леву руку Григоријан: Скале и арпеђа К. Флеш: Систем скала

Е. Гиљемс: Свакодневне вежбе за виолинисте Студије промене позиција и двохвати ЕТИДЕ

Ненад Секулић: Школа за мандолину Кројцер: 42 етиде Донт ор. 35

Збирке руских аутора и друге збирке одговарају могућности- ма ученика

ДЕЛА ВЕЛИКЕ ФОРМЕ

Ј. Хајдн: Концерт Це-дур

Иво Мане Јарновић: Концерт Де-дур

Корели-Леонар: Ла фолија

И друга дела по избору наставника које одговарају могућно- стима ученика

ДЕЛА МАЛЕ ФОРМЕ

Ј. С. Бах: Арија на ге жици - из Свите бр. 3 В. А. Моцарт: Рондо Ге-дур, Бе-дур, Це-дур

Леклер: Тамбурен

Франкен-Крајслер: Сичилијана и Ригодон

Душан Радић: Песма и игра

Јосип Славенски: Југословенска песма и игра

Милоје Милојевић: Српска игра

Василије Мокрањац: Стара песма и игра

Живорад Грбић: Невестина песма и коло

Ненад Секулић: Избор комада за мандолину

Друга дела по избору наставника а која одговарају ученику

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ГРАДИВА

а) Студије промена позиција и двохвата;

б) прсторедне октаве и дециме;

в) дурске и молске скале кроз четири октаве - Це, Ха, А - у тоналитетима који се чешће појављују до четири повисилице и четири снизителице и даље усавршавати;

г) осам етида;

д) два дела велике форме: концерт и соната;

ђ) четири дела мале форме.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде са различитом проблематиком;

Концерт - цео;

Виртуозни комад;

Једно дело домаћег аутора

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ Скале се не свирају као испитни захтев али се препоручује провера знања из скала у току школске године.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА ТАМБУРЕ И МАНДОЛИНЕ

Садржај програма у настави тамбуре и мандолине треба да обезбеди наставак едукације ученика и његову надградњу за укључивање у професионалну делатност. При избору композиција поред наведених треба водити рачуна о правилном функционисању свирачког апарата и корелацији између ученика, инструмента и музике.

Програми су састављени од различитих стилских раздобља и обезбеђују систематично савладавање инструментално-извођачких захтева и развој музичких и техничких компоненти код ученика.

У првој години треба ставити акценат на свирачки апарат, нарочито десну руку - положај и начин држања трзалице што утиче на квалитет тремола и лепоту тона.

При избору композиција које треба да буду разноврсне у смислу епоха, карактера и техничких захтева наставник не сме да заборави на етиде и техничке вежбе које треба да покрију све техничке проблеме.

После прве и друге године ученик треба да поседује завидан ниво способности у формирању тона - тремола и да овлада елементима као што су лепота тона, фразирање, темпо, динамика и нијансирање, који су предуслов за формирање јасних звучних представа.

Изузетно је важно да се наставник доследно држи наведених принципа који су битни за комплетан развој музичке личности.

Такође је од велике важности да се ученику током четворогодишњег школовања кроз лакше композиције омогући и свирање на осталим тамбурашким инструментима.

Коришћење стеченог знања на овим инструментима је најбоље применити и развијати у камерној музици и оркестру.

Овај део програма је јако битно реализовати јер таквом едукацијом се од ученика ствара тамбураш опште прексе који ће стечено знање моћи да преносити примени у предавачкој и оркестарској пракси.

ХАРФА

ЦИЉ

Перманентан рад на усавршавању меморије и музичког слуха.

Развијање инструменталне технике кроз музику као средства музичког израза.

Развијање и усавршавање вештине музичког начина размишљања

Развијање способности за концертну делатност као и смисао за заједничко музицирање.

Развијање афинитета према импровизацији, као једном од начина развоја музичког мишљења

Припремање ученика за професионалну делатност.

ЗАДАЦИ

- Развијање лествичне и пасажне технике
- Стицање кондиционе спремности
- Развијање способности за полифоно вођење гласова
- Усавршавање артикулације прстију
- Разумевање сложенијих музичких облика
- Развијање способност интерпретације.

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Треба обрадити дурске и молске скале у обиму од три октаве са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним септакордима.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

Фројо: Техничке вежбе - по избору Лабаре: Комплетна метода - по избору

ЕТИДЕ

Надерман: I - Тридесет етида - по избору Бокса: I - Етиде - по избору Надерман: Сонатине I и II Сонате - Сонатине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ Г. Ф. Хендл: Сарабанда Бецик Добродински: Игре из

Свите за харфу Хеселманс: Јесење лишће; Менует; Прелудијум бр. 2 Глиер: У пољу

М. Турније: Прелудијум бр. 1 и 2 Гранђани: Јесен

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида различитог карактера;

б) две сонатине;

в) три композиције за извођење.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Скале;

Две етиде различитог карактера;

Једна композиција старог мајстора;

Једна сонатина;

Једна композиција за извођење

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у октавама, затим у размаку сексте и дециме у кретању кроз три до четири октаве у осминама, са раз- ложеним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

Лабаре: Комплетна метода - по избору Магистрети: Техничке студије - по избору

ЕТИДЕ

Надерман: II - 24 прелудија - по избору Сикер: I - Етиде - по избору Надерман: Сонатине бр. 3, 4 и 5

Верније: Први став из Сонате оп. 51 бр. 1 и оп. 51 бр. 2 Сонате - Сонатине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Ј. С. Бах: Два комада из „Ана Магдалена“ Хаселманс: Патрола А. Турније: Прелудијум бр. 3 и 4

Гранђани: Три прелудијума; Дубока река; Прелудијуми Д. Гостушки: Ноктурно Хаселманс: Меланхолична серенада

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида различитог карактера;

б) две сонатине;

в) пет комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Скале;

Две етиде различитог карактера;

Једна композиција старог мајстора;

Једна сонатина или соната;

Једна композиција за извођење

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Поред уобичајених трозвука и четворозвука по квинтном кругу навише и наниже потребно је обратити већу пажњу на свирање арпеђа, као и на алтероване акорде, јер ће се такви појављивати у литератури за харфу.

ЕТИДЕ

Бокса: Етиде ор. 318 бр. 2 - двадесет етида (ове Етиде се могу поделити у три групе према проблематици која се у њима налази)

Група „А“ - Етиде за прсте - бр. 21, 28, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 39 и 40

Група „Б“ - Етиде мелодијско-хармонског карактера - бр. 24, 27, 31 и 33

Група „В“ - Етиде за свирање стаката - бр. 22, 23, 25, 26, 29 и 36 Бах-Гранђани: Етиде - по избору

СТАРИ СТИЛ

Гранђани: „Мала класична свита“ Г. Ф. Хендл: Пасакаља Ђиполи: Гавота и жига

И друга дела у старом стилу по слободном избору.

СОНАТНИ ОБЛИК

Надерман: Сонатина бр. 6 Мајер: Соната ге-мол Розети: Соната Це-дур бр. 6 Кардон: Сонате - по избору

И други комади XIX и XX века на сличном техничком нивоу по избору наставника
КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Гранђани: Две народне француске песме; Јесен Хаселманс: Прелудијум ор. 52 А. Турније: Четири прелудијума из ор. 14 Салцедо: Музичка кутија Розати: Прелудијум

И друга дела домаћих и страних композитора по слободном избору

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) етиде из групе „А“ бр. 21, 30, 32, 38 и 40;

б) етиде из групе „Б“ - бр. 24, 27, 31 и 33;

в) етиде из групе „В“ - бр. 22, 25 и 26;

г) две композиције старог стила;

д) две композиције сонатног облика; њ) две композиције за извођење.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Скале;

Две етиде различитог карактера;

Композиција у старом стилу;

Соната;

Композиција по слободном избору

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Свирати скале у свим комбинацијама.

ЕТИДЕ

Бокса: ор. 62 (ове Етиде се могу поделити у четири групе ма да се у појединим њетидама појављује и прожима више врста техничких проблема)

Група „А“ - Етиде за прсте - бр. 1, 4, 5, 6, 13, 16, 17, 19, 22 и 25 Група „Б“ - Етиде за арпеђа -

бр. 10, 12 и 24 Група „В“ - Етиде за октавне и ритмичке етиде - бр. 3, 7, 15, 17, 20 и 23

Група „Г“ - Етиде мелодијско-хармонског карактера - бр. 2, 8, 9, 11, 14 и 21

Бах-Гранђани: Етиде - по избору Дусек: Соната це-мол

СТАРИ СТИЛ

Шпански мајстори (XVI - XVII век): Ревизија Кабалета Хендл-Реније: Гавота са варијацијама

Одговарајућа дела по избору наставника

СОНАТНИ ОБЛИК

Крумхолц: Соната у Бе-дуру ор. 17 бр. 1; Соната у Де-дуру ор. 17 Дусик: Соната у Це-дуру

Г. Ф. Хендл: Кончерто гросо Бе-дур у оригиналу Или друго сонатно дело на истом ступњу

технике, по избору наставника

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ Ибер: Фантазија Ибер: Скерцато Воткинс: Свита

Хаселманс: Житана Хаселманс: Балада Сен-Санс: Фантазија

Дебиси: Месечина; Девојка са ланеном косом; Арабеска Гранадос: Шпанска игра бр. 2

И друге композиције XIX и XX века сличног техничког нивоа

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) етиде из групе „А“ - бр. 4, 5, 6, 19 и 25;

б) етиде из групе „Б“ - бр. 14;

в) етиде из групе „В“ - бр. 3 и 7;

г) етиде из групе „Г“ - бр. 2, 9, 11 и 21;

д) једна композиција у цикличном облику или две обичне;

ђ) једна соната или концерт;

- е) две композиције из стране литературе;
- ж) једна композиција из домаће лицературе.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна тежа етуде;
Једна композиција по избору;
Соната или концерт по избору;
Једна композиција за извођење из стране литературе;
Једна композиција за извођење из домаће литературе.
ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Овај програм је само основни оквир који наставницима служи као путоказ и пример. Наставник би требало својим радом, знањем и искуством да прилагоди програм сваком ученику и непрестано гапроширујеи допуњава, пратећи и усвајајући све позитивне новости и кретања на подручју харфистичке педагогије. Начин и редослед реализације програма одабира наставник по својој процени, подстичући ученике на самостални одабир појединих композиција као и на самосталну обраду истих. Својим радом наставник треба да подстиче критичност, самосталност, осећај одговорности и такмичарски дух код ученика. Изражавајући се музиком, ученик активира своје емоције имашту, што подстичењегов креативни приступ музичкој репродукцији и наступима пред публиком. Све то развија ученикову личност, памћење, радне навике и утиче на његове ванмузичке активности обликујући га као целокупну личност.

Потребно је појачати интетизет наступања кроз која ће ученик развити и способност креирања пред публиком, као и савладавање треме приликом јавних наступа. Наставник треба да одреди ритам јавних наступа сваког ученика према . његовим могућностима. Минимум наступа током школске године - бар четири или пет наступа , с тим што се програм може понављати.

Важан сегмент у стицању праксе ученика су свакако и такмичења. Захтевни програм који треба да се изведе у целости уз посебно психичко оптерећење, доприносибржем превладавању треме као и развијању правилног односа према успеху или неуспеху доноси. Том приликом наставник захтева од ученика да у кратком року савлада нова музичкадела, због чега је неопходно да сеу наставни процес укомпонује и читање с листа. У склопу тог часа је обавезна и обрада оркестарских деоница за харфу.

Осим читања с листа са кратком припремом, важно је учење напамет солистичких делова штима, ради бољег сналажења у оркестру.

КЛАВИР

ЦИЉЕВИ

Развој активности унутрашњег и спољашњег слуха помоћу примера и задатака прилагођених учениковим индивидуалним способностима (свирањем хармонско-мелодијских образаца по слуху и импровизовањем на задату каденцу).

Развој технике свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, кратких, релативно једноставних композиција, по извођачким тешкоћама лако доступних ученику четвртог разреда основне школе)

Изградња музичке фантазије и профилирање критеријума у области музичке естетике (повременим дискусијама о уметничком садржају и вредности извођених композиција и задавањем ученику домаћих задатака везаних за ову тематику).

Развој ученикове способности интегралног извођења музичког дела (редовним преслушавањем учениковог свирања у целини).

Постизање ефикасности извођачког апарата, радом на техничким вежбама и композицијама с проблематиком позиционих и ванпозиционих фигурација, арпеђа, удвојених тонова, акорада, трилера, тремола, репетиција и скокова.

Проширивање знања из области музичке теорије и рад на повезивању тог знања са извођачком праксом (путем детаљне структуралне анализе свих извођених композиција).

Постизање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у полиритмичким комбинацијама.

ЗАДАЦИ

- Рад на развијању унутрашњег и спољашњег слуха помоћу примера и задатака прилагођених учениковим индивидуалним способностима.

- Рад на развијању технике свесног меморисања

- Рад на развијању музичке фантазије и профилирање критеријума у области музичке естетике

- Рад на развијању ученикове способности интегралног извођења музичког дела

- Унапређивање извођачке вештине "певања" на клавируизучавањем композиција полифоне структуре (трогласних и лакших четворогласних) и композиција са романтичарском кантиленом

- Усавршавање ефикасности извођачког апарата, радом на техничким вежбама и композицијама са проблематиком позиционих и ванпозиционих фигурација, арпеђа, удвојених тонова, акорада, трилера, тремола, репетиција и скокова.

- Проширивање знања из области музичке теорије и рад на повезивању тог знања са извођачком праксом путем детаљне структуралне анализе свих извођених композиција.

- Усавршавање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем лествица у полиритмичким комбинацијама.

- Обогаћивање учениковог такмичарског искуства (за ученике који испољавају такмичарску амбицију и натпросечну извођачку способност)

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ И АКОРДИ

Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у пара- лелном кретању.

Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању.

Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантниг и умање- ног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно (без комбинација).

ЕТИДЕ

Черни: ор. 740, ор. 299 - избор Крамер-Билов: Етиде - избор Ф. Лист: ор. 1 - избор Нојперт: Етиде - избор

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Трогласне инвенције - бар две напамет

Француске свите - избор Г. Ф. Хендл: Свите - избор

СОНАТЕ И КОНЦЕРТИ који долазе у обзир за рад у средњој школи неће бити сврставани по појединим разредима, већ ће бити набројани на крају, као и избор КОМПОЗИЦИЈАРАЗНИХ СТИЛОВА. Овај избор је само подсетник за наставника и не значи да га се треба круто придржавати - богатство клавирске литературе даје наставнику могућност да у рад укључи и друга дела сличних захтева, водећи рачуна о психофизичким способностима ученика и зависно од његове спремности за комплетне извођачке захтеве које пред њега поставља одређено дело.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) шест етида - од којих три напамет;
- б) три полифоне композиције;
- в) једна цела соната и једна соната или концерт делимично;
- г) три композиције разних стилова - по избору.

СМОТРА ТЕХНИКЕ

Дурске и молске лествице по белим диркама, у размаку ок- таве, паралелно кроз четири октаве у шеснаестинама, арпеђа тро- звука у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве пара- лелно;

Једна етида из програма.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна етида - пожељно да буде Черни;

Једна трогласна инвенција Ј. С. Баха;

Једна цела соната;

Једна композиција по избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ И АКОРДИ

Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у пара- лелном кретању.

Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању.

Дупле терце кроз две октаве у осминама. Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умањеног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно (без комбинација).

ЕТИДЕ

Черни: оп. 740, оп. 365 - избор Клементи: Градус ад Парнасам - избор Мошелес: оп. 70 - избор Мошковски: оп. 72 - избор Ф. Лист: оп. 1 - избор Нојперт: Етиде - избор

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Француске свите Енглеске свите Прелудијуми и фуге

Добро темперовани клавир, I и II - избор Г. Ф. Хендл: Свите - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) шест етида - од тога три напамет;
- б) три полифоне композиције;
- в) две сонате или соната и концерт - једно дело у целини, друго делимично;
- г) три композиције разних стилова.

СМОТРА ТЕХНИКЕ

Све дурске и молске лествице - сви тоналитети - кроз че- тири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно;

Арпеђа трозвука - велико разлагање - у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве паралелно;

Једна етида из програма.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде различитих техничких захтева - једна обавезно Клементи;

Три става - обавезни сарабанда и један брзи став - из Француске свите Ј. С. Баха или Свите Г. Ф. Хендла;

Једна соната или концерт - цело дело;

Једна композиција по слободном избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ И АКОРДИ

Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у пара- лелном кретању.

Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању.

Дупле терце кроз четири октаве у шеснаестинама. Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умање- ног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно - без комбинација.

ЕТИДЕ

Черни: ор. 740, Токата

Клементи: ОгаЈиб аЈ Рагпавиш - избор

Мошелес: ор. 70 - избор

Мошковски: ор. 72 - избор

Ф. Менделсон: ор. 104

Шуман-Паганини: Етиде ор. 3 - избор

Аренски: ор. 36

Рубинштајн: ор. 23

Кеслер: ор. 20, ор. 100 - избор

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Енглеске свите Партите

Италијански концерт Прелудијуми и фуге Г. Ф. Хендл: Свите - теже

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет етида различитих техничких захтева;

б) две полифоне композиције;

в) две сонате или соната и концерт - једно дело у целини, друго делимично;

г) три композиције разних стилова по слободном избору;

д) у току године ученик ОБАВЕЗНО треба јавно да изведе I или II и III став концерта за клавир и оркестар.

СМОТРА ТЕХНИКЕ

Све дурске и молске лествице - сви тоналитети - кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно;

Арпеђо доминантни и умањени септакорд у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве у шеснаестинама;

Арпеђа трозвука - велико разлагање - у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве паралелно;

Једна етида из програма.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна виртуозна етида;

Два става из Енглеске свите Ј. С. Баха, или два става из Партите (два од обавезних ставова), или прелудијум и фуга;

Цела соната;

Једно дело из епохе романтизма.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ И АКОРДИ

Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у пара- лелном кретању.

Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању.

Дупле терце кроз четири октаве у шеснаестинама. Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умање- ног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно - без комбинација.

ЕТИДЕ

Мошковски: ор. 72, ор. 48

Кеслер: ор. 20, ор. 100 Клементи - најтеже

Ф. Шопен: ор. Роб1ћ., ор. 10 и 25 - избор Лист-Паганини: Етиде - избор, Игра патуљака, Жубор шу- ме, Уздах

Скрјабин: ор. 8 - избор, ор. 2 цис-мол Рахмањивон: Етиде - слике ор. 33 Рубинштајн: ор. 23

Аренски: ор. 41, ор. 36 Шимановски: ор. 4

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Прелудијуми и фуге (^ТК I и II) Италијански концерт Партите

Коралне предигре Капричо Бе-дур Токате итд

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) три концертне етиде;

б) две полифоне композиције - обавезно један прелудијум и фуга;

в) једна соната;

г) три композиције различитих стилова.

СМОТРА ТЕХНИКЕ

Све дурске и молске лествице - сви тоналитети - кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно;

Арпеђо доминантног и умањеног септакорда у основном положају кроз четири октаве у шеснаестинама;

Арпеђа трозвука - велико разлагање - у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве паралелно;

Једна етида из програма.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна концертна етида;

Један прелудијум и фуга;

Једна соната;

Једно романтично дело;

Једно дело аутора XX века;

Једно дело југословенског аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ НАПОМЕНА: На завршном испиту морају бити заступљени сви стилови; уколико се не свира класична соната, већ соната из пе- риода

романтизма или XX века, класични период мора бити засту- пљен неким другим делом (нпр варијације, фантазија, рондо и сл).

ИЗБОР ЛИТЕРАТУРЕ ЗА СВЕ РАЗРЕДЕ СОНАТЕ

А. Моцарт: КУ 279 Це-дур, КУ 280 Еф-дур, КУ 281 Бе-дур, КУ 309 Це-дур, КУ 310 а-мол, КУ 311 Де-дур, КУ 330 Це-дур, КУ 331 А-дур, КУ 332 Еф-дур, КУ 333 Бе-дур, КУ 457 ц-мол, КУ 570 Бе-дур, КУ 576 Де-дур

Ј. Хајдн: Ноћ. 20 це-мол, Ноћ. 23 Еф-дур, Ноћ. 43 Ас-дур, Ноћ. 32 ха-мол, Ноћ. 44 ге-мол, Ноћ. 46 Ас-дур, Ноћ. 49 Ес-дур, Ноћ. 50 Це-дур, Ноћ. 52 Ес-дур

Л. ван Бетовен: ор. 2 бр. 1 еф-мол, пр. 2 бр. 2 А-дур, пр. 2 бр. 3 Це-дур, ор. 7 Ес-дур, пр. 10 бр. 1 ц-мол, ор. 10 бр. 2 Еф-дур, ор. 10 бр. 3 Де-дур, ор. 13 ц-мол, ор. 14 бр. 1 и 2, ор. 22 Бе-дур, ор. 27 бр. 1 и 2, ор. 28 Де-дур, ор. 3ж бр. 1, 2 и 3, ор. 78 Фис-дур, ор. 90 е-мол, Клементи: ор. 47 бр. 2 Бе-дур, ор. 39 бр. 2 Ге-дур, ор. 34 бр. 1 Це-дур, ор. 26 бр. 2 фис-мол, ор. 40 бр. 2 ха-мол, ор. 40 бр. 3 де-мол Е. Григ: Соната е-мол, Прокофјев: Соната бр. 1 еф-мол Ф. Шуберт: Сонате - избор

КОНЦЕРТИ

Г. Ф. Хендл: Еф-дур

Ј. С. Бах: еф-мол, де-мол, А-дур

Ј. Хајдн: Де-дур, Ге-дур, Це-дур

В. А. Моцарт: КУ 175 Де-дур, КУ 238 Бе-дур, КУ 246 Це-дур, КУ 271 Ес-дур, КУ 413 Еф-дур, КУ 414 А-дур, КУ 415 Це-дур, КУ 449 Ес-дур, КУ 450 Бе-дур, КУ 451 Де-дур, КУ 453 Ге-дур, КУ 456 Бе-дур, КУ 459 Еф-дур, КУ 466 д-мол, КУ 467 Це-дур, КУ 482 Ес-дур, КУ 488 А-дур, КУ 491 ц-мол, КУ 503 Це-дур, КУ 537 Де-дур, КУ 595 Бе-дур

Л. ван Бетовен: Концерт бр. 1, 2 и 3 Е. Григ: Концерт а-мол Ф. Менделсон: Концерт ге-мол и де-мол Кабалевски: Концерт а-мол ор. 9 Д. Шостакович: Концерт Еф-дур бр. 2

Концертни комади за клавир и оркестар - Вебер, Менделсон, Сен-Санс

КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА Д. Скарлати: Сонате - избор Д. Чимароза: Сонате Парадизи: Токата Галупи: Сонате

Ј. Хајдн: Варијације еф-мол, Капричо Це-дур, Ге-дур

А. Моцарт: Фантазије це-мол КУ 396, КУ 475, Адађо ха- мол, КУ 540, Рондо а-мол, КУ 511, Варијације Це-дур, Де-дур, Ге- дур итд.

Л. ван Бетовен: Варијације Еф-дур ор. 34, 32 варијације ц- мол, Рондо Це-дур и Ге-дур ор. 51, Анданте фавори Еф-дур, Рондо ор. 129 итд.

Ф. Шуберт: Музички моменти, Емпромпти ор. 90 и 142 Р. Шуман: Арабеска, Дечје сцене, Лептири ор. 2, Варијације на тему Кларе Вик ор. 5, Фантастични комади - избор, Новелете - избор, Романсе ор. 28 итд

Ф. Шопен: Валцери, ноктурна, мазурке, полонезе, тарантеле, емпромпти (сва четири),

Екосезе, Баладе бр. 2 и 3, Скерца бр. 1 и 2, Бриљантне варијације ор. 28 итд.

Ф. Лист: Цетраркини сонети, Утехе, Љубавни снови, Поло- неза Ес-дур, Године ходочашћа - избор, Мађарске рапсодије - из- бор, транскрипције соло песама Шуберта, Шумана, Шопена итд Ф. Менделсон: Песме без речи, Рондо каприћозо Ј. Брамс: Рапсодије, 4 баладе, избор из ор. 117, ор. 118, ор. 119 П. И. Чајковски: Годишња доба, Думка, Варијације Еф-дур Скрјабин: Прелиди - избор

Рахмањинов: Елегија, Полишинел, Музички моменти - из- бор, Прелиди - избор

К. Дебиси: Бергамска свита, Естампе, Свита „За клавир“, Прелиди - избор итд

Прокофјев: Ромео и Јулија, Пролазне визије, Комади ор. 4 и ор. 12 итд

Б. Барток: Румунске игре, Микрокосмос - избор, Алегро бар- баро итд

Д. Шостакович: Три фантастичне игре, Прелиди ор. 34 итд

ДЕЛА ДОМАЋИХ КОМПОЗИТОРА

М. Тајчевић: Прелиди, Балканске игре Милошевић: Сонатина

Перичић: Сонатина

Рајичић: Етиде, Игре, Хумореске

Љ. Марић: Прелудијуми, Етида, Бранково коло Ј. Славенски: Југословенска свита, Свита „Са Балкана“

Мокрањац: Соната Це-дур, Фрагменти, Игре, Етиде, Ин-тима

Б. Симић: Варијације и токата; Сонатина

Д. Деспић: Ноктурна, Вињете, Минијатуре, Хумористичне етиде

К. Бабић: Прелиди Ђокози, Токата, Фуга М. Михаиловић: Три прелудијума

Д. Радић: Три прелудијума, Соната леста, Свита за клавир, 4 сонатине

М. Логар: Златна рибица, Бурлеске К. Миљковић: Невидљиве нити

Божић: Ноктурно, Лирика Атоса

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Свирање лествица и арпеђаје сведено, као код већине савремених пијанистичких школа, на основне елементе, без комбинација, супротног кретања и сл. То је учињено ради систематског решавања овог важног дела рада на техници, ради овладавања свим тоналитетима а не бесконачног задржавања на само пар лествица. Тако из године у годину може да се оствари квалитативан напредак у техничко- тонској реализацији, уједначености, брзини, кроз различите начине извођења (форте-песанте, пиано-леггиеро) итд. Наравно, уколико наставник жели, може и даље да ради са ученицима и ове комбинације, под условом да већ владају поменути основним елементима у свим лествицама.

Избор дела из литературе треба схватити само као подсетник који ни у ком случају не може бити потпун. Етиде и по- лифона дела сврстане су по годинама учења као обавезни део пијанистичке едукације сваког ученика; сонате, концерти и композиције разних стилова представљају подручје ширих и разноврсних музичко-техничких и уметничких задатака који тешко подлежу форм- алистичком сврставању у одређени разред.

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм за сваког ученика (највише за једно полугодиште) водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових пијанистичких и музичких способности.

Посебан део у настави, данас веома важан, су припреме ученика за такмичења која могу бити веома корисна као подстицај у раду, као и мотив за већи број одговорних јавних наступа нарочито због изузетно концентрисано усмереног рада са талентованим ученицима. Тако ће и репертоар у појединим случајевима бити усмерен према захтевима на одређеном такмичењу. То ипак не би требало да донесе превелика одступања у погледу пређеног годишњег програма, јер је прелажење што већег репертоара у овим годинама од суштинске важности за сваког будућег младог пијанисту.

СМОТРА ТЕХНИКЕ обавезна је за сваког ученика кроз сва четири разреда средње школе. Без позитивне оцене на смотри **НЕ МОЖЕ** се приступити годишњем испиту. Ученик који није задовољан на смотри технике мора да је понови.

На свим јавним наступима, смотри и испиту цео програм **ИЗВОДИ СЕ НАПАМЕТ**.

Предложена литература је подсетник за професора, а путоказ за приправнике у погледу избора програма. Списак одабраних композиција не искључује из рада остала слична дела и других аутора која својим квалитетима и захтевима успешно доприносе професионалној едукацији ученика. У току четворогодишњег средњег школовања ученик је дужан да јавно изведе две Бетовенове сонате у целити, а сонате Хајдна, Моцарта, Клементија, Шуберта и других аутора предвиђене су за годишње испите током целог школовања, укључујући и матурски испит.

Избор и обим програма сачињен је за просечно обдарене, професионално усмерене ученике. Изузетно талентованим ученицима захтеве треба повећати, а онима испод просека, који током године не могу да савладају одређени програм за прелаз у следећи разред препоручити благовремено усмеравање ка одсецима, вишим школама и факултетима где ће моћи да наставе школовање.

ХАРМОНИКА

ЦИЉЕВИ

Развој на усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине
Развој на примени разних начина извођења артикулација, динамике и регистара у зависности од стила и карактера композиција.

Подстицање извођачких способности ученика, развој музичког укуса и љубави према музичким остварењима разних праваца

Развој јединства музичког и техничког код ученика кроз упознавање комплетне личности ученика, његових општих психофизичких особина.

ЗАДАЦИ

Рад на усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине

Рад на усавршавању примене разних начина извођења артикулација, динамике и регистара у зависности од стила и карактера композиција.

Рад на подстицању извођачких способности ученика

Рад на развијању музичког укуса и љубави према музичким остварењима разних праваца

Усавршавање јединства музичког и техничког код ученика кроз упознавање комплетне личности ученика, његових општих психофизичких особина.

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (однос између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано.

Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању. АРПЕЂО

Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умање ни септакорд у малом и великом разлагању и симултано. Ученика упознати и са свирањем у супротном кретању.

Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 120 и вишеили у:

четвртинама (једанпут кроз једну октаву);

осминама (једанпут кроз две октаве);

триолама (једанпут кроз три октаве или три пута кроз две октаве);

шеснаестинама (два пута кроз две октаве);

секстолама (два пута кроз три октаве или три пута кроз две октаве);

тридесетдвојкама (два пута кроз четири октаве или четири пута кроз две октаве).

Лествице још свирати на десној клавијатури поштујући дату ритмичку структуру, а на левој у четвртинама и обрнуто. Темпо за једну четвртину 60 и више.

Све лествице свирати на основном (стандард) басу или на мелодијском басу.

ЕТИДЕ

И. Хавличек, Концертне етиде - по избору К. Черни, ор. 740 - по избору у одговарајућој транскрипцији К. Черни, ор. 299 - по избору у одговарајућој транскрипцији Клементи, етиде по избору у одговарајућој транскрипцији Крамер-Билов, етиде по избору у одговарајућој транскрипцији Н. Чајкин, Етиде за хармонику - А-дур, еф-мол, е-мол и де-мол Ј. Шишаков, „Три етиде за хармонику" (Москва, 1962. године) М. Двиљански, „Етида-интермецо"

(Москва, „Сов. компози- тор", 1975. године)

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах, Двогласне и трогласне инвенције Ј. С. Бах, Мали оргуљски прелидојуми и фуге Ј.

Пахелбел, Дела за оргуље - по избору Р. Шчедрин, Фуга (Москва, „Сов. композитор", 1981)

Н. Анајев, Фуга а-мол (Москва, „Сов. Композитор", 1981) Г. Ф. Хендл, Фугета Еф-дур (Москва, „Сов. композитор", 1981)

Г. Дмитријев, Прелудијум и фуга (Москва, „Сов. композитор ", 1988)

В. Челноков, Прелудијум и фуга це-мол (Москва, „Сов. ком- позитор", 1989)

В. Саријев, Фуга ге-мол (Москва, „Сов. композитор", 1989)

Љадов, Фуга де-мол (Москва, „Сов. композитор", 1971) М. Глинка, Фуга Ес-дур (Москва, „Музика", 1969)

Ј. Шишаков, Прелудијум и фуга де-мол (Москва, „Сов. ком- позитор", 1978)

КОМПОЗИЦИЈЕ ЦИКЛИЧНОГ ОБЛИКА

Золотарјов, Дечје свите - по избору („Антологија", VIII свеска)

Јемелјанов, „Скице природе" (Лењинград, „Сов. компози- тор", 1960)

Бонаков, „4 композиције на руске теме" (Москва, „Сов. композитор", 1977)

„Из дечјег живота" (Москва, „Музика", 1990)

„Пет лирских песама" (Москва, „Музика", 1990)

Ј. Дербенко, Свите и дечје свите - по избору

Г. Вдовин, „Пет тренутака" (Москва, „Сов. композитор", 1979)

В. Меркушин, „Мала свита“ (Москва, „Сов. композитор“, 1982)

А. Бизов, „Руски цртежи“ (Москва, „Сов. композитор“, 1982) Ј. Налбадјан, Свита „Јерменске скице“ (Москва, „Музика“, П. Лондонов, „Маскарада играчака“ (Москва, „Сов. композитор“, 1983) А. Репњиков, Дечја свита „Сувенири“

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО ИЗБОРУ

Н. Римски-Корсаков, „Бумбаров лет“ (Москва, „Сов. композитор“, 1980)

Д. Скарлати, Сонате - по избору Д. Чимароза, Сонате - по избору П. И. Чајковски, „Годишња доба“ - по избору

Чајкин, „Лирски валцер“ (Москва, „Музика“, 1984) П. Лондонов, „Сеоска слика“ (Москва, „Музика“, 1980) Ц. Франк, Прелудијум (Москва, „Музика“, 1980)

А. Глазунов, Валцер (Москва, „Музика“, 1966) Ј. Дербенко, „Трк времена“

Ј. Шишаков, „Циркуски марш“ (Москва, „Сов. композитор“, 1984)

А. Холминов, „Ноктурно“ (Москва, „Сов. композитор“, 1984) Рибалкин, „Музички моменат“

М. Голуб, „12 прелудијума за хармонику“ - по избору (Москва, „Музика“, 1967)

К. Сен-Санс, „Лабуд“ (Москва, „Сов. композитор“, 1989) М. Мошковски, „Тарантела“ (Москва, „Сов. композитор“, Д. Шостакович, „Шпанска игра“ (Москва, „Музика“, 1970)

Поред наведене литературе може се користити и друга која одговара узрасту и техничким могућностима ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) осам етида различите техничке проблематике;

б) две полифоне композиције;

в) једна композиција цикличног облика;

г) две композиције, по избору, различитог карактера.

У току школске године обавити најмање једну проверу техничке сваког ученика.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две етиде;

Једна полигона композиција;

Једна циклична композиција;

Једна композиција по избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (однос између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано.

Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању.

АРПЕЂО

Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умањени септалорд у малом и великом разлагању и симултано. Ученика упознати и са свирањем у супротном кретању.

Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 132 и више

или у:

- четвртинама (једанпут кроз једну октаву), темпо 66 и више;

- осминама (једанпут кроз две октаве);

- триолама (једанпут кроз три октаве или три пута кроз две октаве);

- шеснаестинама (два пута кроз две октаве);

- секстолама (два пута кроз три октаве или три пута кроз две октаве);

- тридесетдвојкама (два пута кроз четири октаве или четири пута кроз две октаве).

Лествице још свирати на десној клавијатури поштујући дату ритмичку структуру, а на левој у четвртинама и обрнуто. Темпо за једну четвртину 60 и више.

Све лествице свирати на основном (стандард) басу или на мелодијском басу.

ЕТИДЕ

Gradus ad Parnasum, I и II свеска - по избору И. Хавличек, Концертне етиде - по избору К. Черни, ор. 740 - по избору К. Черни, ор. 299 - по избору Клементи, Етиде - по избору Крамер-Биллов, Етиде - по избору

Шендерјов, „24 концертне етиде" - по избору (Москва, „Музика", 1990)

Г. Тишкевич, Етиде Це-дур, Еф-дур (Москва, 1949) И. Илин, Етида Еф-дур (Москва, 1961) Н. Чајкин, Етида Де-дур (Москва, 1961) О. Пирогов, Етида Це-дур (Москва, 1961)

Кобиљански, Етида Ас-дур (Москва, 1961)

И. Шмит, Етида А-дур (Москва, „Сов. композитор", 1975)

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах, Мали оргуљски прелудијуми и фуге - по избору Ј. С. Бах, избор из дела за оргуље Ј. Пахелбел, избор из дела за оргуље

Стара чешка оргуљска музика - по избору („Петерс", бр. 9928а) П. Чекалов, Фуга де-мол (Москва, „Сов. композитор", 1973) Ф. Васиљев, Фуге за хармонику - по избору М. Чурљонис, Фуга-корал (Москва, „Сов. композитор", 1987) Р. Шчедрин, Фуга (Москва, „Сов. композитор", 1986) Ф. Шопен, Фуга а-мол (Москва, „Музика", 1981)

КОМПОЗИЦИЈЕ ЦИКЛИЧНОГ ОБЛИКА

Золотарјов, Дечје свите - по избору („Антологија", VIII свеска)

Ј. Дербенко, Свите и дечје свите - по избору

Нагајев, „Дечја свита бр. 2" (Москва, „Сов. композитор", 1982)

Золотарјов, „Три комада" (Москва, „Сов. композитор", 1982) В. Бонаков, „Камерна свита" (Москва, „Музика", 1990) „Руска свита" (Москва, „Сов. композитор", 1977)

Р. Шчедрин, „4 композиције" из балета „Коњић Грбоњић" (Москва, „Музика", 1981)

Ф. Шуберт, „3 композиције" (Москва, „Сов. композитор", 1981)

М. Магиденко, Соната (Москва, „Музика", 1978) Ј. Салавјов, „Лирски триптих" (Москва, „Сов. композитор", 1976)

„Балтичка свита" (Москва, „Сов. Композитор", 1976)

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО ИЗБОРУ

Д. Скарлати, Сонате - по избору Д. Чимароза, Сонате - по избору

А. Љадов, „Експромт" (Москва, „Сов. Композитор", 1990) „Музичка табакерка" (Москва,

„Музика", 1990) Ф. Шуберт, Скерцо (Москва, „Музика", 1967) А. Репњиков, „Монолог" (Москва, „Сов. композитор", 1974) „Басо остинато" (Москва, „Сов. Композитор", 1984) Ј.

Дербенко, „Експромт" (Москва, „Сов. Композитор", 1986)

„Нова кадрил" (Москва, „Сов. Композитор", 1987) Ј. Шишаков, „Експромт у ритму тарантеле" (Москва, „Сов. Композитор", 1987)

П. Сеница, „Скерцо" (Кијев, „Муз. Украина", 1980) А. Бородин, „Ноктурно" (Москва,

„Музика", 1982) Г. Камалдинов, „Лирска фантазија" (Москва, „Сов. Компози- тор", 1987)

А. Кукубајев, „Скерцо" (Москва, „Сов. Композитор", 1982)

Паганини, „Карневал у Венецији" (Москва, „Сов. Компо- зитор", 1968)

Поред наведене литературе може се користити и друга која одговара техничким могућностима и узрасту ученика.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) осам етида различите техничке проблематике;

б) две полифоне композиције;

в) једна композиција цикличног облика;

г) две композиције, по избору, различитог карактера.

У току школске године обавити најмање једну проверу тех- нике сваког ученика.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Две етиде;

- Једна полифона композиција;
- Једна циклична композиција;
- Једна композиција по избору

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НА ПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Све лествице са свим елементима из претходног разреда. Темпо за шеснаестине 144 и више, односно 72 и више за четвртине.

Лествице се могу допунити и другим техничком вежбама по избору наставника (репетиција на тону, репетиција на акордима, кратким мехом на два и на три итд.).

ЕТИДЕ

К. Черни, ор.740 - по избору К. Черни, ор. 299 - по избору Крамер- Билев, Етиде - по избору ОгаЈиб аЈ Рагпавиш, II и III свеска - по избору Шендерјов, „24 концертне етиде“ - по избору М. Двиљански, Етиде Це-дур, а-мол (Москва, „Сов. Композитор“, 1989)

И. Лахер, Етида а-мол (Москва, „Сов. Композитор“, 1989) Г. Розелен, Етида Ге-дур (Москва, „Сов. Композитор“, 1989) Ф. Лекупе, Етида Це-дур (Москва, „Сов. Композитор“, 1989) Е. Јуцевич, Етиде Е-дур, е-мол (Кијев, 1963) К. Мјасков, Етида А-дур, а-мол (Кијев, 1963) С. Чапки, Етиде Це-дур, ха-мол, а-мол, це-мол (Кијев, „Музичка Украина“, 1963)

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах, избор из дела за оргуље

Ј. С. Бах, „Добро темперовани клавир“ - по избору

Д. Букстехуде, избор из дела за оргуље

Ј. Пахелбел, избор из дела за оргуље

Д. Шостакович, „24 прелудијума и фуге“ - по избору

П. Ландо, Трогласна fuga (Москва, „Сов. Композитор“, 1987)

Н. Римски-Корсаков, Fuga (Москва, „Сов. Композитор“, 1984)

Р. Кемуларија, „Полифона композиција“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1985)

А. Александров, Fuga е-мол (Москва, „Сов. Композитор“, 1987)

А. Пољшина, Fuga (Москва, „Музика“, 1981)

П. Чекалов, Прелудијум и fuga (Москва, „Сов. Композитор“, 1982)

А. Хачатурјан, „Речитатив и fuga“ бр.2 (Москва, „Сов. Композитор“, 1988)

КОМПОЗИЦИЈЕ ЦИКЛИЧНОГ ОБЛИКА

Х. Лук, „Соната бр. 1“ Ј. Матис, „5 багатела“ В. Зубицки, Дечје свите - по избору И.

Јакшевич, Соната

В. Подгорни, „Три композиције“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1988)

В. Золотарјов, „Пет композиција“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1981)

„Камерна свита“ („Антологија“ V свеска) Б. Барток, „4 багателе“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1980) Г. Комраков, „6 лирских композиција“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1981)

Ј. Шамо, „Соната бр. 3“ (Москва, „Музика“, 1986) В. Бонаков, „Соната-балада“ (Москва, „Сов. композитор“, 1977)

В. Семјонов, „Бугарска свита“ (Лењинград, „Музика“, 1984) Г. Шендерјов, „Руска свита“ („Антологија“ V свеска)

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО ИЗБОРУ

Д. Скарлати, Сонате - по избору Ј. Хајдн, Сонате - по избору В. А. Моцарт, Сонате - по избору Ф. Брож, „Хроматске варијације“ П. Међери, „Прелид и скерцо“ А. Репников, „Токата“ („Антологија“ V свеска) Ф. Менделсон, „Фантазија-каприс“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1989)

Холминов, „Концертна композиција“ (Москва, „Музика“, 1962)

Дикусаров, „Скерцо" (Москва, „Музика", 1966)
В. Золотарјов, „Ферапонтов манастир" („Антологија" V свеска) В. Тројан, „Разрушена катедрала"
Журбин, „Концертна бурлеска" (Москва, „Музика", 1985) Ф. Лист, „Заборављени валцер" (Москва, „Сов. Композитор", 1989)
Подгорни, „Размишљање" (Киев, „Музичка Украина", 1988) М. Двиљански, „Скерцо" (Москва, „Музика", 1982)
Поред наведене литературе може се користити и друга одго- варајућа.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) шест етида различите техничке проблематике,
- б) једна полифона композиција,
- в) једна композиција цикличног облика,
- г) две композиције, по избору, различитог карактера.

У току школске године обавити најмање једну проверу тех- нике сваког ученика.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Две етиде;
- Једна полифона композиција;
- Једна циклична композиција;
- Једна композиција по избору.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Све лествице са свим елементима из претходних разреда. Темпо за шеснаестине 156 и више, односно 78 и више за четвртине.

ЕТИДЕ

К. Черни, ор. 740 - по избору К. Черни, ор. 299 - по избору Крамер-Билов, Етиде - по избору Шенредјов, „24 концертне етиде" - по избору Н. Паганини-Ф. Лист, „Велике етиде" - по избору (Кијев, „Музичка Украина" 1983)

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах, избор из дела за оргуље

Ј. С. Бах, „Добро темперовани клавир" - по избору

Д. Букстехуде, избор из дела за оргуље

Д. Скарлати, Фуга (Москва, „Сов. Композитор", 1968)

Д. Шостакович, „24 прелудијума и фуге" - по избору Ј. Салавјов, Прелудијум, фуга и постлудија (Москва, „Сов. Композитор", 1976)

К. Сарокин, Црелудијум и фуга (Москва, „Сов. Композитор", 1985)

В. Подвала, Прелудијум и фуга (Којев, „Мизочка Украина", 1978)

Б. Черногорски, Токата и фуга (Москва, „Музика", 1986) Н. Гарлов, Прекудијум и фуга де- мол (Москва, „Музика", 1976)

КОМПОЗИЦИЈЕ ЦИКЛИЧНОГ ОБЛИКА

В. Золотарјов, „Соната бр. 2" („Антологија" VI свеска) А. Нагајев, „Соната бр. 1" (Москва, „Музика", 1981) К. Волков, „Соната бр. 1" („Антологија" VIII свеска)

Холминов, Свита („Антологија" IV свеска)

Ј. Дербенко, „5 руских слика" („Антологија" VII свеска)

Чајкин, „Украинска свита" („Антологија" VI свеска) „Концертни триптих" (Москва, „Музика", 1988)

Л. Белман, „Готска свита“ (Москва, „Музика“, 1986)
 Кусјаков, Сонате - по избору
 М. Симански, „Концертни триптих“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1976)
 И. Шамо, „Три композиције“ из свите „Слике руских живописца“ (Москва, „Сов. композитор“, 1987)
 И. Шамо, „Соната бр. 1“ (Москва, „Музика“, 1985) Х. Бреме, „Дивертиченто ин Еф“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1979)
 Г. Шендерјов, „Карактерна свита“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1985)
 Ј. Шишаков, „Свита а-мол“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1987)

КОМПОЗИЦИЈЕ ПО ИЗБОРУ

Д. Скарлати, Сонате - по избору Ј. Хајдн, Сонате - по избору
 А. Моцарт, Сонате - по избору
 А. Говедник, „Интродукција и рондо-скерцандо“ Л. Мејери, Скерцо
 Жук, Поема (Кијев, „Музичка Украина“, 1985)
 Р. Шчедрин, „Басо остинато“ (Москва, „Музика“, 1981)
 Пољевој, „Интермецо“ (Кијев, „Музичка Украина“, 1981) В. Подгорни, „Прелудијум“ (Москва, „Сов. Композитор“, 1982) Ј. Најмушин, „Скерцо“ (Москва, „Музика“, 1990)
 А. Журбин, „Токата“ („Антологија“ VI свеска) Ј. Дербрнко, „Токата“ (Москва, „Музика“, 1990) П. Лондонов, „Скерцо-токата“ (Москва, „Музика“, 1982) Ф. Шуберт-Ф. Лист, „Шумски цар“ (Москва, „Музика“, 1982) А. Хачатурјан, „Валцер“ (Москва, „Музика“, 1982) К. Бом, „Перпетјум мобиле“ (Москва, „Музика“, 1988) Поред наведене литературе може се користити и друга одговарајућа.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) четири етиде различите техничке проблематике,
- б) једна полифона композиција,
- в) једна композиција цикличног облика,
- г) две композиције, по избору, различитог карактера.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна концертна етида;
- Једна полифона композиција;
- Једна циклична композиција;
- Две композиције, по избору, различитог карактера. Пожељно је да најмање две композиције буду оригинално писане за хармонику.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Усавршавање јединства музичког и техничког развоја ученика гради се кроз детаљно упознавање комплетне личности ученика, његових општих психофизичких особина, музичке и техничке спремности, као и свих осталих елемената битних за евентуалне измене у начину рада кроз сложеније и одговорније задатке.

Наставни програм за хармонику је већим делом оригинално конципиран на основу искустава стечених у раду и на основу одговарајућих резултата добијених у нашој земљи, а делимично оријентисан и према програмским захтевима за остале инструменте. Међутим, изворна литература на којој се базира програм потиче, углавном, из страних земаља: Русије, Немачке, Чешке и Пољске док се међу транскрипцијама препоручују одређене етиде и композиције које одговарају хармоници, а посебно многе оригиналне композиције писане за руски бајн. Број етида и одређених композиција по разредима дат је као минимум, уз захтев за максимум

у квалитету извођења. Међутим, не треба све ученике задржати на утврђеном минимуму; напротив, треба им допустити да напредују према својим могућностима.

Поједине алтернативе, нпр. у испитном програму, наведене су ради ширег избора приликом, евентуалног, недостатка оригиналне или адекватно транскрибоване композиције, као и ради пружања могућности за планирање нових, у међувремену штампаних дела. Пажљиво треба планирати и одређени извођачки програм намењен јавним наступима, за сваког ученика посебно.

Програм музичког образовања треба да омогући паралелно развијање музичке и техничке способности ученика уз свесно мотивисање за истрајан рад ради квалитетног музичког изражавања, према томе, и жеља за овладавањем техничким елементима потиче из потребе за правилним тумачењем музичког садржаја.

Сагледавајући техничке задатке десне и леве руке, уз прилагођавање индивидуалним могућностима сваког ученика, треба правилно одабрати етиде, имајући у виду њихову намену.

Лепота тона на сваком инструменту представља вредност, па стога и посебну пажњу треба посветити и неговању тона уз помоћ технике прстију и меха. Рад на техници меха треба ускладити према одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању. Постизање одређеног темпа левом и десном руком, кроз уједначен рад прстију у техничким вежбама и етидама, такође тражи да служи квалитетнијем музичком доживљају. Употреба регистра треба да буде правилно постављена, у односу на поједине музичке и техничке захтеве. Упознавање и примена мелодијског баритонбаса доприноси квалитетнијем и адекватнијем извођењу оригиналних и транскрибованих, посебно полифоних композиција, уз обавезно теоријско и практично познавање склопова и функција акордских стандард басова. Посебну пажњу треба обратити транскрибовању композиција које се, захваљујући примени поменутог мелодијског баса, односно проширеном обиму басова стране инструмента, могу изводити читањем из оригиналне литературе, као нпр, поједине Крамерове етиде, Скарлатијеве сонате, Бахове клавирске и оргуљске композиције и друго. За извођење транскрибованих оргуљских дела потребна је посебна техника и стилска припрема. Обавезно је да сваки ученик у току школске године, у сва четири разреда, изведе најмање две оригиналне композиције за хармонику, као и да најмање два пута наступи на интерном, односно јавном часу, или смотри, колоквијуму и сл.

Испитни програм треба да обухвати најмање две оригиналне композиције, односно етиде, а препоручује се свирање једне лествице од четири које су задате неколико дана пре испита.

Уз наведену литературу може се користити и друга, одговарајућа по захтевима и обиму.

Комплетан избор литературе (етида, полифона композиција и све композиције које се изводе) треба да буде строго постављен, прилагођен индивидуалности ученика и интересу његовог најцелисходнијег музичког школовања. Међутим, у сваком тако прилагођеном избору треба да буду заступљене све основне компоненте музичке наставе јер неговање квалитета тона, ритмичке и метричке стабилности, меморије, динамичких и агогичких односа и сличног, ставља пред ученика и наставника још један у низу задатака у правцу формирања комплетне музичке личности ученика и даље афирмације инструмента.

У корелацији са осталим музичким предметима, а уско везано за камерно, односно оркестарско свирање настава хармонике треба да делује и на естетско, интелектуално и друго одговарајуће васпитање ученика користећи музичку традицију наших народа и народности, као и музичко наслеђе других народа. Детаљна анализа у практичном проверавању вредности појединих оригиналних композиција за хармонику, као и одговарајућих транскрипција, треба да осамостали ученика у правцу његовог будућег одабирања, или евентуалног свирања квалитетне оригиналне литературе. Упознавање са главним стиливима музичког изражавања треба да прати и развијање ученикове способности критичког запажања и формирање његове музичке културе како би се што пре оспособио за самосталан рад, самоконтролу и самокритику.

ДРВЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ЦИЉЕВИ (за све дрвене дувачке инструменте)

Развој технике дисања.

Развој поставке функционалне и флексибилне амбажуре.

Развој култивисања тонова.

Развој технике прстију.

Развој ка основним одликама стилских епоха којима може да прилагоди сопствену индивидуалност

Развој ученика ка солистичком, камерном и оркестарском извођењу

ЗАДАЦИ (за све дрвене дувачке инструменте)

Рад на развијању технике дисања.

Рад на постављању функционалне и флексибилне амбажуре.

Рад на култивисању тона - интонација, динамика - контрола, развој, нијансирање.

Рад на развијању контролисане технике прстију.

Рад на овладавању основних одлик стилских епоха којима ученик може да прилагоди сопствену индивидуалност

Рад на развијању радне дисциплине која изискује систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност

Рад на развоју ученика за извођење: солистичко, камерно и оркестарско.

ФЛАУТА

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у разлагању, са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним четворозвучима, кроз две октаве у свим артикулацијама, у шеснаестинама, ММ = 100-120, напамет.

ТОНСКЕ И ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

М. Моис: О звучности

Љ. Димитријевић: Тонске вежбе од 1 до 9

Ј. Ердег: Техничке вежбе, I свеска Тафанел-Гобер: Техничке вежбе од 1 до 7

Љ. Димитријевић: Вежбе за двоструки језик

ЕТИДЕ

Е. Келер: Етиде ор. 33, I свеска

Т. Бербигије: 18 етида

Е. Келер: Етиде оп. 33, II свеска

И. Лучеси: Избор етида, I свеска

И друге збирке етида сличног садржаја и тежине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

В. А. Моцарт: Анданте Це-дур

Г. Ф. Хендл: Соната Ге-дур, Соната а-мол

Ј. С. Бах: Соната Ес-дур, Соната А-дур

Л. Винчи: Соната Де-дур

Ж. К. Нодо: Соната Ге-дур
А. Вивалди: Соната ге-мол
К. Ф. Е. Бах: Соната Ге-дур
Г. Доницети: Соната Це-дур
Р. Шуман: Три роменсе оп. 94
Р. Хофман: Скерцо ор. 101
Ј. Андерсен: Скерцино оп. 55 бр. 6
К. Сен-Санс: Романса оп. 37
А. Вивалди: Концерт Ге-дур ор. 10 бр. 4
Ј. А. Хасе: Концерт ха-мол
Ј. Г. Линике: Концерт Ге-дур
К. В. Глук: Концерт Ге-дур
М. Хајдн: Концерт Де-дур
А. Е. М. Гретри: Концерт Це-дур
К. Ф. Абел: Концерт Це-дур

И друга дела сличне тежине и садржаја

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) у току сваког полугодишта, по квинтном кругу (истоимени дур и мол) најмање два пута прећи све селтвице;
- б) на сваком часу практиковати по једну тонску и техничку вежбу (по избору наставника);
- в) две збирке етида, односно по пет етида месечно;
- г) четири комада;
- д) шест соната и четири концерта.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала;
  - Две етиде различитог карактера;
  - Дело за извођење уз пратњу клавира
- ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у разлагању, са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним четворозвучима, кроз две октаве у свим артикулацијама, у шеснаестинама, ММ = 110-128, на- памет.

ТОНСКЕ И ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

М. Моис: О звучности

Љ. Димитријевић: Тонске вежбе од 10 до 15

Ј. Ердег: Техничке вежбе II свеска Тафанел-Гобер: Техничке вежбе од 8 до 17

Љ. Димитријевић: Вежбе за легато

М. А. Рајхерт: Дневне вежбе ор. 5

ЕТИДЕ

Тафанел-Гобер: 24 прогресивне етиде

Е. Келер: 25 романтичних етида ор. 66

Ј. Хекер: 24 етиде ор. 6

Г. Гариболди: Велике етиде у стилу ор. 134

и друге збирке етиде сличног сарджаја и тежине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

В. А. Моцарт: Соната Це-дур, КУ 14 бр. 5

- Г. Ф. Хендл: Соната е-мол
 Ј. С. Бах: Соната Це-дур, Соната Е-дур
 Г. Ф. Телеман: Свита а-мол
 Г. Ф. Телеман: XII Фантазија за флауту соло
 Л. Ван Бетовен: Серенада оп. 8
 Штамиц: Осам каприча за флауту соло
 Е. Кронке: Свита за флауту соло оп. 175
 Тобер: Успаванка оп. 46
 Ф. Шопен: Варијације на Росинијеву тему
 Б. Мартину: Скерцо
 А. Вивалди: Концерт Де-дур ор. 10 бр. 3
 Ђ. Б. Перголези: Концерт Ге-дур
 Л. Бокерини: Концерт Де-дур ор, 27
 Л. Хофман: Концерт Де-дур
 Ф. А. Реслер-Росети: Концерт Де-дур
 З. Вауда: Ноктурно
 З. Вауда: Снови за флауту соло
 З. Вауда: Естампа за флауту соло
 и друга дела сличне тежине и садржаја
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
 а) два пута у току сваког полугодишта обрадити, по квинт- ном кругу (истоимени дур и мол) све скале;
 б) на сваком часу обрадити по једну тонску и техничку ве- жбу, по избору наставника;
 в) две збирке етида, односно по пет етида месечно;
 в) четири комада;
 г) шест соната и четири концерта.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала;
  - Две етиде различитог карактера
- Дело за извођење уз пратњу клавира
ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НА ПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у разлагању, са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним четворозвучима, кроз две октаве у свим артикулацијама, у шеснаестинама, ММ = 120-134, на- памет.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖВЕ

- М. Моис: Техничке студије и вежбе
- М. Моис: Скале и арпеђа
- М. Моис: Школа артикулације
- Ј. Ердег: Техничке вежбе III свеска

ЕТИДЕ

- Т. Бем: 24 каприча ор. 26
  - Б. Фирстенау: 24 етиде ор. 125
  - Ф. Шиндлер: 24 Бахове студије
  - Е. Келер: Етиде ор. 33 III свеска
- и друге збирке етида сличног садржаја и тежине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

В.А. Моцарт: Рондо Де-дур В. А. Моцарт: Концерт Це-дур

Ј. С. Бах: Соната е-мол

К. Ф. Е. Бах: Соната а-мол за флауту соло

М. Маре: „Лудости Шпаније“ („Pe8 Po11e8 J'E8pa8pe“) за флауту соло

М. Кронке: Свита у старом стилу оп. 81

Ф. Шуберт: Интродукција, Тема и Варијације оп. 1

К. Сен-Санс: „Оделет“

М. Блаве: Концерт а-мол

Ф. Девијен: Концерт Ге-дур

К. Штамиц: Концерт Ге-дур ор. 29

В. Блодек: Концерт Де-дур

К. Дебиси: Сирингс за флауту соло

Ж. Ибер: Комад за флауту соло

А. Онегер: „Игра козе“ за флауту соло

М. Живковић: Свита у класичном стилу оп. 4

и друга дела сличне тежине и садржаја

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) четири пута по квинтном кругу - истоимени дур и мол;

б) на сваком часу по једна тонска и техничка вежба на сваком часу, по избору наставника;

в) две збирке етида, односно пет етида месечно;

г) четири сонате или свите;

д) пет комада;

ђ) три концерта.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска и једна молска скала;

Две етиде различитог карактера;

Дело за извођење уз пратњу клавира - ОБАВЕЗНО НА-ПАМЕТ

IVРАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у разлагању са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним четворозвучима, кроз две октаве у свим артикулацијама, у шеснаестинама, ММ = 126-144, на-памет.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

М. Моис: Механизам - Хроматизам

М. Моис: Дневне вежбе

Ј. Ердэг: Техничке вежбе IV свеска

ЕТИДЕ

В. Де Микелис: 24 етиде ор. 25

Е. Келер: 30 виртуозних етида ор. 75

Тафанел-Гобер: 12 великих виртуозних етида

Ј. Андерсен: 24 етиде ор. 15и друге збирке етида сличног садржаја и тежине

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Ј. С. Бах: Соната ха-мол

Ј. С. Бах: Партита а-мол за флауту соло

А. Ф. Доплер: Фантазија оп. 26

Г. Форе: Фантазија оп. 79

Ж. И: Фантазија

Ж. Енеску: Кантабиле и Престо
 Ф. Гобер: Ноктурно и Алегро скерцандо
 А. Вебер: Скерцето
 С. Шаминад: Кончертино оп. 107
 Ј. Ј. Кванц: Концерт Ге-дур
 В.А. Моцарт: Концерт Де-дур КУ 314
 В. А. Моцарт: Концерт Ге-дур КУ 315
 К. Рајнеке: Концерт Де-дур
 Ј. Ривије: Концерт
 Д. Деспић: Партита ор. 60 за флауту соло
 П. Озгијан: Концертантна свита
 и друга дела сличне тежине и садржаја

У оквиру наставног плана и програма обухваћена је основа свирања на ПИКОЛО ФЛАУТИ, прилагођавање специфичној поставци усника на уснама, упознавање са свим тоновима из звучног обима инструмента, њихово изједначавање по боји, јачини и квалитету, као и стицање основних вештина у техници свирања пиколо флауте кроз свирање скала, техничких вежби, етида, композиција за извођење и лакших примера из оркестарске литературе.

ЛЕСТВИЦЕ

Све дурске и молске скале кроз једну (у II полугодишту у разлагању и кроз две октаве), са разложеним трозвучима и четворозвучима у различитим артикулацијама, од умерених осмина до шеснаестина у темпу: четвртина ММ 100.

ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ

Тафанел-Гобер: Техничке вежбе, бр. 1 и 2

ЕТИДЕ

Љ. Димитријевић: Школа за флауту I књига, од 23. до 55. стране (вежбе у распону де¹ до це³ - звучно од де² до це⁴)

Љ. Димитријевић: Школа за флауту II књига (вежбе у распону од це³ до ха³ - звучно од це⁴ до ха⁴)

КОМАДИ, СОНАТЕ, КОНЦЕРТИ

М. Блаве: Гавота I из Концерта а-мол

М. Корет: Рондо

Ј. С. Бах: Рондо и Менует из Свите ха-мол

Г. Ф. Хендл: Буре и Менует из Сонате Ге-дур

Ј. Л. Дусек: Менует

Е. Кронке: ор. 92 „Весели тренутак“

В. Кронке: Гавота

В. Поп: „Шпанска игра“

Г. Ф. Телеман: Менует II из Свите а-мол

Ф. Ј. Госек: Гавота и Тамбурен

Г. Ф. Хендл: Соната ге-мол

Г. Ф. Хендл: Соната Еф-дур

Г. Ф. Телеман: Соната Еф-дур

А. Вивалди: оп. 10 Концерт бр.4 Ге-дур

А. Вивалди: оп. 10 Концерт бр. 5 Еф-дур

Ј. Г. Линике: Концерт Ге-дур

и друга дела сличне тежине и садржаја, по избору наставника У току II полугодишта ученика упознати са лакшим солима за пиколо флауту из оркестарске литературе.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

ФЛАУТА

а) четири пута све скале по квинтном кругу (истоимени дур и мол);

б) на сваком часу најмање по једна тонска и техничка вежба, по избору наставника;

- в) две збирке етида, односно четири етиде месечно;
- г) две сонате;
- д) четири комада;
- ђ) два концерта.

ПИКОЛО ФЛАУТА

- а) све скале кроз две октаве, увек у уједначеном темпу;
- б) све наведене вежбе из Школе за флауту I и II књига;
- в) десет комада;
- г) две сонате;
- д) два концерта;
- ђ) осам сола из оркестарске литературе.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ ФЛАУТА

- Једна етида виртуозног карактера;
- Комад виртуозног карактера;
- Концерт –

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ ПИКОЛО ФЛАУТА

- Два комада уз пратњу клавира;
- Једна соната или концерт уз пратњу клавира;
- Два сола из оркестарске литературе.

ОБОА

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у обиму дуодециме или две октаве, према могућностима, разложени тонични трозвуци и доминантни септакорди у дурским скалама, разложени тонични трозвуци и умањени септакорди у молским скалама.

Скале треба свирати у осминском покрету и у свим артикула- цијама.

Хроматске скале у осминама од бе - еф³.

ЕТИДЕ

Вилеман: 37 (45) етиде

Х. Брод: Етиде и сонате, I део

Л. Блезе: Техника обое - први део

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ Р. Шуман: I романса Г. Ф. Хендл: Соната це-мол Г. Ф.

Телеман: Соната це-мол

Ј. Левандовска: Сонатина или неко друго циклично дело

П. Мерлот: Пасторална арија

Хофман: Мали комади за обоу и клавир

и остала дела на нивоу првог разреда по избору наставника - арије, романсе, серенаде, игре.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) две различите школе етиде;
- б) шест комада.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- једна дурска и једна молска скала;
- Две етиде различитог карактера;
- Једна композиција са клавиром ОБАВЕЗНО НАПАМЕТ.

ПРАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у обиму дуодециме или две октаве, разложени технички трозвук или доминантни септакорд у дуру, разложени тонични трозвук и умањени септакорд у молу. Скале треба свирати у шеснаестинском покрету и у свим ар-тикулацијама.

Хроматска скала у шеснаестинама од бе до еф³.

ЕТИДЕ

Блат: 11 етида

Блат: 25 етиде

Л. Блезе: Техника обое, други део

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Г. Ф. Телеман: Соната а-мол или ге-мол

Р. Шуман: II романса

Г. Ф. Хендл: Соната II Г.

Ф. Хендл: Концерт бр. 1

Корели-Барбирпли: Концерт

Албинони: Концерт Бе-дур или Де-дур

Ф. Форте: Граве и АлLEGRO Ђокозо

и друга дела одговарајуће тежине по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) два комада;

в) један комад домаћег аутора;

г) једна соната;

д) један концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

-Једна дурска и једна молска скала;

-Две етиде различитог карактера;

-Телеман - једна од наведених соната

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале у обиму инструмента - од бе до ге³ - разложени тонични трозвуци и доминантни септакорд у дуру, разложени тонични трозвук и умањени септакорд у молу. Скале свирати у шеснаестинском покрету, бржем темпу и у свим артикулацијама.

Све скале вежбати са секундама и терцама у триолском и шеснаестинском покрету, умереног темпа, легато и нон легато.

Хроматска скала у свим артикулацијама, у брзом темпу од бе до ге³. Све скале се изводе напамет.

ЕТИДЕ

Шмит: I део

Шмит: II део Ферлинг: 18 етида

Избор етида у редакцији Љ. Петрушевског

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Р. Шуман: Романса а-мол

А. Корели: Концерт Еф-дур

Г. Ф. Хендл: Концерт ге-мол

Ж. Ибер: E8cale8 Ко 2 Г. Арнани: Романса

Ш. Колен: Лака конкурсна сола за обоу и клавир

оп. 34 или оп. 40

К. Одак: Рондо Ј. Бомартије: Соната е-мол Ф. Ф. Беминиани: Соната I

Б. Марчело: Соната Еф-дур, Де-дур, де-мол, ге-мол Ф. Бенда: Соната ин Еф Ф. Гал: Соната

Ђ. Б. Перголези: Концерт за обоу

Д. Фон Дитерсдорф: Концерт Ге-дур

Ж. М. Леклер: Концерт Це-дур

Г.Ф. Телеман: Концерт еф-мол

Т. Албиниони: Концерт Де-дур

Г. Ф. Хендл: Сонате це-мол, ге-мол

Колен:Конкурсни соло бр. 1

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) два комада;

в) једно домаће дело;

г) три сонате;

д) два концерта.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала са трозвучима, доми- нантним и умањеним септакордом (нон легато);

- Две етиде различитог карактера;

- Композиција за извођење са клавиром

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале у обиму инструмента - од бе до ге³ - са разложеним тоничним и доминантним септакор- дом у дуру, разложеним тоничним трозвучима и умањеним септа- кордима у молу - у шеснаестинском покрету, брзом темпу и у свим артикулацијама.

Све скале свирати са секундама и терцама у триолском и ше- снаестинском покрету, у брзом темпу, легато и нон легато.

Хроматска скала у свим артикулацијама, у веома брзом темпу од бе до ге³. Све скале се изводе напамет.

ЕТИДЕ

Луфт: Етиде за обоу Ферлинг: 48 етида

Избор етида у редакцији Љ. Петрушевског

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Чимароза: Концерт Це-дур А. Марчело: Концерт де-мол

А. Вивалди: Концерт а-мол

Вивалди: Концерт Еф-дур П. Хиндемит: Соната Радомир Петровић: Сонатина

Дејан Деспих: Пасторала за обоу соло оп. 64

Албиниони: Концерт де-мол бр. 9

Ј. Хајдн: Концерт Це-дур

Колен:Конкурсни соло бр. 2

В. А. Моцарт: Концерт Це-дур

Милан Влајин:Рондино

Х. Бусер: Астурна оп. 84

Г. Пјерне: Комад у ге молу
 И. Ковач: Скерцо
 А. Смаиловић: Пасторала
 К. Сен Санс: Соната оп. 166
 И. Петрић: Сонатина
 Х. Бауман: Соната
 В. Белини: Концерт е-мол
 Д. Молик: Кончертино Це-дур
 Б. Бјелински: Концерт

У оквиру наставног плана и програма обухваћена је основа свирања на ЕНГЛЕСКОМ РОГУ, упознавање са свим тоновима из звучног обима инструмента, њихово изједначавање по боји, јачини и квалитету, као и стицање основних вештина у техници свирања енглеског рога кроз свирање лествица, техничких вежби, етида, композиција за извођење и лакших примера из оркестарске литературе.

ЛИТЕРАТУРА

А. М. Р. Барет: 40 етида
 Б. Марчело: Соната за енглески рог и клавир
 Г. Доницети: Концерт за енглески рог и оркестар
 П. Хиндемит: Соната за енглески рог и клавир

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;
 б) два комада;
 в) једно домаће дело;
 г) три сонате;
 д) два концерта.

ЕНГЛЕСКИ РОГ

а) пет етида;
 б) сината или концерт.

ОБОА

Једна етида;
 Композиција виртуозног карактера;
 Дело југословенског или словенског аутора.

Концерт I, II, III став

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НА ПАМЕТ

ЕНГЛЕСКИ РОГ

Једна етида;
 Једна соната или концерт.

КЛАРИНЕТ

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона ge^3 са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима. Скале свира- ти разложено у лаганим осминама и шеснаестинама на следећи начин: секунде, терце, октаве, трозвук доминантни и умањени сеп- такорд. Хроматску скалу свирати од е мало до ge^3 са малом секундом.

ЕТИДЕ

Клозе: I свеска

Лефевр:Методо I

Бруно Брун: III свеска

Л. Видеман IV свеска

Гомабо:21 капричо

Обавезно паралелно радити две различите школе

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Бруно Брун: Избор малих комада

Композиције са клавиром на нивоу градива I разреда по избору наставника

КОНЦЕРТ

Штамиц: Концерт Бе-дур - цео

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) три комада;

б) Штамицов концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска и једна молска скала кроз три октаве са тро- звуком, доминантним и умањеним септакордом;

Две етиде различитог карактера;

Један комад уз пратњу клавира. КОМАД СЕ СВИРА НАПАМЕТ.

ПРАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона ге3 са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима. Скале свирати разложено у лаганим осминама и шеснаестинама на следећи начин: секунде, терце, октаве, трозвук доминантни и умањени септакорд.

Хроматски скалу свирати од е мало до ге³ са малом секундом.

ЕТИДЕ

Клозе: I и II свеска

Жан Жан: I свеска

Лефевр: III свеска

Бруно Брун: IV свеска

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Р. Вагнер: Адађо

Пјерне: Канцонета

Фибих: Селанка

К. М. в Вебер: Варијације

Друге композиције са клавиром на нивоу градива II разреда по избору наставника

КОНЦЕРТ

Хофмајстер: Концерт Бе-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Три комада;

б) Хофмајстеров концерт.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала кроз три октаве са трозвуком, доминантним и умањеним септакордом;

- Две етиде различитог карактера;

- Комад уз пратњу клавира КОМАД СЕ СВИРА НАПАМЕТ.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона a^3 са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима. Скале свира- ти разложено у лаганим осминама и шеснаестинама на следећи начин: секунде, терце, октаве, трозвук доминантни и умањени сеп- такорд. Хроматску скалу свирати од е мало до a^3 са малом секундом.

ЕТИДЕ

Ул: I свеска - по избору

Жан Жан: I и II свеска

Блат: 12 каприча Крепш: 350 етида

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРОМ на нивоу градива III разреда по избору наставника

КОНЦЕРТИ

К. М. Вебер: Кончертино Штамиц: Концерт Ес-дур

Крамарж: Концерт Ес-дур

Перминов: Балада

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала кроз три октаве са тро- звучима, доминантним и умањеним септакордом;

- Две етиде различитог карактера;

- Комад уз пратњу клавира. КОМАД СЕ СВИРА НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона a^3 са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима. Скале свира- ти разложено у лаганим осминама и шеснаестинама на следеће на- чине: секунде, терце, октаве, трозвук доминантни и умањени септа- корд. Хроматску скалу свирати од е мало до a^3 са малом секундом.

ЕТИДЕ

Ул: II свеска 48 етида

Кавалин: 30 каприча

Ђанијери: 12 етида Жан Жан: II и III свеска

КОМПОЗИЦИЈЕ СА КЛАВИРОМ на нивоу градива IV разреда по избору наставника

КОНЦЕРТИ

К. М. Вебер: Кончертино

А. Рабо: Конкурски соло

Перминов: Балада

Бонар: Рондо

Бруно Брун: Минијатуре

К. М. фон Вебер: Концерт Ес-дур, еф-мол

В. А. Моцарт: Концерт А-дур

К. Сен Санс: Соната

Данци: Соната

Гобер: Фантазија

У другом полугодишту IV разреда, када су ученици већ добро савладали проблеме на кларинету, упознају се са БАС КЛАРИНЕТОМ и његовим техничком могућностима. Техника дирки и усник су исти као и код кларинета, разлика је у величини и звуку - бас кларинет звучи за октаву ниже од кларинета.

Због своје гломазности није подесан да буде солистички ин-струмент па се искључиво употребљава као оркестарски инструмент и у камерним саставима.

Упознавање бас кларинета треба да се огледа у свирању ор кестарског материјала, соло деоница и то:

Ц. Франк: Симфонија де-мол

Ђ. Верди: соло места из опера „Моћ судбине“, „Аида“, „Дон Карлос“, „Фалстаф“, „Отело“

Р. Вагнер: соло места из опера „Танхојзер“, „Лоенгрин“, „Тристан и Изолда“

Ђ. Пучини: соло места из опера „Боеми“, „Тоска“, „Мадам Батерфлај“

Респиги: соло места из опера „Римске фонтане“, „Римске пиније“

П. И. Чајковски: соло места из балета „Ромео и Јулија“, „Шчелкунчик“, „Лабудово језеро“

П. И. Чајковски: соло места из опера „Пикова дама“, „Евге- није Оњегин“

С. Христић: соло места из балета „Охридска легенда“ П. Коњовић: соло места из опере

„Коштана“ Х. Викман: Композиције за два кларинета, алт кларинет и бас кларинет

Х. Вокнам: Композиције за 4 кларинета, алт кларинет и бас кларинет

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

БАС КЛАРИНЕТ

а) 10 оркестарских сола.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна етида;

- Један концерт;

- Једно виртуозно дело - композиција југословенског или словенског аутора

САКСОФОН

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона еф³ (фис³) са трозвучима и доминантним и умањеним септакордима. Стакато у лаганим осминама и шеснаестинама, трозвучи легато у савладаном распону.

Хроматска скала.

ЕТИДЕ

Ј. Блакман: Школа за саксофон

П. Херер: Школа за саксофон

Б. Брун: III свеска за кларинет - по избору (транскрипције)

Ј. Јетл: Школа за саксофон

Препоручује се употреба литературе за кларинет, обоу и сличне, одговарајуће инструменте према саксофону.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Б. Брун: Избор лаких комада - транскрипција - за саксофон на нивоу градива I разреда средње школе

Клаус Петер Брухман: Романса

Герхард Мор: Очекивање

Ф. Шуберт: Серенада

Употребљавати транскрипције из литературе за виолончело, кларинет и обоу, на нивоу I разреда средње школе

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) један комад;

в) једно југословенско дело.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска и једна молска скала са доминантним и умањеним септакордима;

Две етиде различитог карактера;

Комад са клавиром

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале до висине тона еф³(фис³) са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима. Стакато у лаганим шеснаестинама, шеснаестинама легато. Трозвучи, доминантни и умањени септакорди у савладаном распону. Хроматска скала.

ЕТИДЕ

Ј. Блекман: I школа за саксофон

П. Херер: Саксофон школа II

Б. Брун: IV свеска за кларинет - етиде по избору

Ј. Јетл: Школа за саксофон

Ф. Хаук: Нова школа за саксофон

Обавезно радити две паралелне школе.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Б. Брун: Избор малих комада

К. Штамиц: Концерт Ес-дур - транскрипција

М. Цири: Капричо за саксофон и клавир оп. 52

Ј. Мајер: Новелета за алт саксофон и клавир

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) два комада;

в) једно југословенско дело.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима - не разложено, стакато;

- Две етиде различитог карактера;

- Комад са клавиром

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске и молске скале у обиму инструмената до еф³ (фис³) са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним четворозвучима, стакато у шеснаестинама.

Легато трозвучи, доминантни четворозвучи.

Хроматске скале стакато и легато. Паралелне дијатонске терце.

ЕТИДЕ

Ј. Јетл: 12 етида за алт саксофон

Х. Клозе: 15 распеваних етида за саксофон

(најмање 6 етида)

Х. Клозе: Комплетна метода за саксофон

- дневне вежбе и три концертне етиде

Швајцарска мелодија

Немачка мелодија

Мадридски

Густав Бумке: оп. 43 II и III свеска, 36 етида и 24 цез етиде

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Рафел Гинтер: ор. 71 Кончертино за алт саксофон или Речитатив за алт саксофон и клавир

Перином: Балада

Фрикер: Обад за саксофон и клавир

Бернар Куц: „Стара Русија“ - фантазија

Ј. Хајдн: Фантазија

И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) три комада;

в) једно југословенско дело.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала са трозвучима, доминантним и умањеним септакордима;

- Две етиде различитог карактера;

- Две композиције са клавиром

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске и молске скале у обиму инструмената до еф³ (фис³) са разложеним трозвучима, доминантним и умањеним септакордима.

Паралелне секунде, терце и кварте.

Артикулације применити у раду са свим скалама са посебним тежиштем на фигуру две легато две стакато. Хроматска скала стакато, легато.

ЕТИДЕ

Кавалини: Избор каприча - транскрипција кларинет Х. Клозе: Комплетна метода за све саксофоне - дневне вежбе по избору

Х. Клозе: Распеване етиде - теже концертне етиде Густав Бумке: IV и V свеска - техничке вежбе

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Зигфрид Карг Елерт: ор. 153 25 вежби оп- 153 и I соната, свеска I и II

П. Хиндемит: Соната за алт саксофон

Зигфрид Сиара: Сонатина ала цез

Душан Радић: Кончертино - транскрипција кларинета

Гобер: Фантазија - транскрипција

В. А. Моцарт: Концерт бр. 2 Ес-дур - транскрипција хорне

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) два комада;

в) једно југословенско дело;

г) један концерт;

д) једна соната.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

-Једна етида;

-Концерт I, II, III став - ОБАВЕЗНО НАПАМЕТ

-Композиција виртуозног карактера;

-Композиција југословенског или словенског аутора.

ЛИМЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

ТРУБА

ЦИЉЕВИ

Развијање и надградња основе кроз њихову примену у технички сложенијим захтевима.

Развијање и очување нон преса и ширењеопсега

Развој усавршавања свирања интервала

Контрола тона у шеснаестинкама и секстолама

Контрола квалитета тона код акцента у легату и код мартелата

Контрола тона у *ppp* и *fff*

Развој на извођењу легато интервала до дуодециме

ЗАДАЦИ

Рад на развијању технике дисања.

Рад на култивисању тона - интонација, динамика - контрола, развој, нијансирање.

Рад на развијању контролисане технике прстију.

Рад на овладавању основних одлик стилских епоха којима ученик може да прилагоди сопствену индивидуалност

Рад на развијању радне дисциплине која изискује систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност

Рад на развоју ученика за извођење: солистичко, камерно и оркестарско.

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити дурске и молске скале у обиму дуодециме или две октаве - према могућностима ученика. Тонични трозвуци и доми- нантни септакорди у лаганим шеснаестинама - напамет.

ДНЕВНЕ ВЕЖБЕ

За ову врсту вежбања користити школе: Стамп, Колин, Кару- зо, Шлозберг или Калет. Свака од ових школа обрађује сличне компоненте и уз сваку вежбу стоје исцрпна објашњења. Вежбе уче- ник може да користи према својим могућностима. Ове школе се раде у све четири године.

ЕТИДЕ

А. Страд: II свеска за средњу школу - од бр. 1 - 15 Ј. Арбан: Вежбе за хроматику Ј. Арбан:

Разложени дур тоналитети Ј. Арбан: Вежбе за легато Ђ. Тошић: I свеска етида

Зигмунд Херинг: Књига III - прогресивни трубач П. Клодонир: 20 малих етида Зигмунд

Херинг: 32 етиде - од 1 - 12

И друге етиде сличног карактера и тежине по избору наставника

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ Коган: Концерт

П. И. Чајковски: Наполитанска игра С. Болотин: Лаке мелодије - избор Шварц: Романса

Г. Ф. Хендл: Соната у Еф-дуру (обрада Жан Тилде) Ј. Ед. Бара: Оријентал Ђ. Тошић: Обраде Мокрањца

И неки други комад или концерт сличног карактера и тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) три комада;

в) једно домаће дело.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала;
- Једна етида са умереним техничким захтевима;
- Једна мелодијска етида;
- Једна композиција са клавиром.

КОМПОЗИЦИЈА СА КЛАВИРОМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Дурске и молске скале у обиму дуодециме или две октаве - према могућностима ученика - и разложени тонични трозвук и доминантни септакорд у споријим шеснаестинама.

ДНЕВНЕ ВЕЖВЕ

Приказане у I разреду обавезно користити

ЕТИДЕ

- Ђ. Тошић: II и III свеска етида Ј. Арбан: Хроматске триоле
  - Ј. Арбан: Предвежбе за вежбе са украсима - страна 81 ком- плетне методе
  - Ј. Арбан: Вежбе за легата
  - Ј. Арбан: Вежбе за дупли и трипли језик
  - З. Херинг: 32 етиде - од бр. 2 - 22
  - З. Херинг: Четврта књига
  - П. Клодомир: 12 карактеристичних етида
  - Крпаров: Етиде - од бр. 1 - 9
- И друге етиде сличне тежине и карактера по избору наставника.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ

Купрински: Каватина К. Шван: Соната за трубу и клавир Г. Бали: Анданте и Алегро Г. Ф. Хендл: Арија и Варијација М. Силвански: Концерт за трубу и клавир И други комад сличне тежине или лакши став неке цикличне композиције по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУ ПРОГРАМА

- а) обрадити две различите школе етида;
- б) четири комада;
- в) једну лакшу цикличну композицију;
- г) један став концерта.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна дурска и једна молска скала по програму;
- Две етиде различитог карактера;
- Комад са клавиром.

КОМАД СА КЛАВИРОМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити дурске и молске скале у обиму дуодециме или две октаве - према могућностима ученика. Разлижени тонични, доми- нантни и умањени четворозвуци у шеснаестинама и приступачним артикулацијама. Хроматска скала - све напамет.

ДНЕВНЕ ВЕЖБЕ

Обавезно користити дневне вежбе приказане у I разреду

ЕТИДЕ

Ђ. Тошоћ: IV и V свеска етида

Страд: Збирка етида за средњу школу - од бр. 50 - 75 Ј. Арбан: Интервали

Ј. Арбан: Дупли и трипли језик Ј. Арбан: Вежбе за украсе Бали: 15 етида

Крпаров: Етиде - од бр. 10 - 12

И друге школе етида сличних трехничких захтева по избору наставника

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ СА КЛАВИРОМ Вејивановски: Соната ге-мол Волф:

„Ростокер свита“ Мартину: Сонатина Руњон: Први соло за конкурс Тиле: Мали концерт за

трубу Шају: Конкурски комад Куле: Соло за конкурс Ј. Бергманс: Ла Шенил

Шепелев: Скерцино И. Бобровски: Скерцино А. Скајо: Комад за конкурс А. Бокам:

Арлекинада

Х. Бусер: Анданте и Скерцо

П. Мендес: Хота

Е. Мартен: Концертни рондо

Е. Бозас: Бадинаж

Л. ван Бетовен: Арија

А. Гедике: Концертна етида ор. 49

М. Балакирев: Грузинска песма

Баласањан: Концертне етиде - избор Л. Коган: Скерцо

Б. Марчелдо: Скерцандо

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) две различите школе етида;

б) три комада;

в) једну сонату или сонатину;

г) један концерт;

д) једно домаће дело.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна дурска и једна молска скала са доминантним трозвучима и умањеним четворозвучима;

Две етиде различитог карактера;

Два оркестарска сола;

Композиција са клавиром.

КОМПОЗИЦИЈА СА КЛАВИРОМ СЕ СВИРА НАПАМЕТ.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СКАЛЕ

Поновити скале из претходних разреда с тим да се свирају и у легато техници и у нешто бржим шеснаестинама.

ДНЕВНЕ ВЕЖБЕ

Обавезно користити дневне вежбе приказане у I разреду

ЕТИДЕ И ВЕЖВЕ

Страд: Етиде за средњу школу - од бр. 75 до краја Ј. Арбан: Етиде - од бр. 1 - 8

Шарли: 30 етиде - од бр. 1 - 10 Бич: Етиде - други део Ђ. Тошић: VI свеска Ђ. Тошић: Нови звуци трубе

КОНЦЕРТИ И КОМАДИ Бутри: Тромпетунија

М. Логар: Омладински концерт за Це трубу

Аругуњан: Концерт

Вигерт: Концерт Де-дур

Сен-Санс: Фантазија у ес-молу

Фиала: Кончертино ге-мол

Хумел: Концерт Ес-дур

Ј. Хајдн: Концерт Ес-дур
А. Моцарт: Мали концерт
Гедике: Концерт за трубу и оркестар Е. Порино: Кончертино
Ф. Депре: Кончертино Г. Делеруе: Кончертино Р. Буотри: Кончертино Ј. Ибо: Соната П.
Хиндемит: Соната Ј. М. Дефај: Сонатина
Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 2 (транскрипција Кр- парев)
Ј. Б. Арбан: Варијације на „Норму“ од Белинија Ј. Б. Арбан: Карневал у Венецији
Шепелов: Скерцино
А. Аратуњан: Концертни скерцо
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА
а) две различите школе етида;
б) два комада;
в) један став сонате;
г) један концерт;
д) једно домаће дело или дело словенског аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна етида цикличног карактера;
Концерт - најмање троставачни;
Комад виртуозног карактера;
Композиција југословенског или словенског аутора;
Крањчевић-Тошић: Оркестарске студије.
ЈЕДНА КОМПОЗИЦИЈА ОД НАВЕДЕНИХ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ.

СОЛО ПЕВАЊЕ

ЦИЉЕВИ

- Развија Развијање камерног музицирања (практичан рад)
- Развијање хорског музицирања ње вишегласног (двогласног) певања, стилем да цамера, музицирањем у камерном ансамблу (ацапелла двоглас, клавирски дуо, дует уз пратњу клавира – компонован, камерни хор)

- ЗАДАЦИ

Овладавање певачким апаратом и механизмом који учествује у формирању тона
Овладавање техником дисања и правилним певачким ставом
Овладавање гласовном импостацијом што је услов за очување здравог гласа
Рад на развијању опсега и покретљивости гласа кроз сложеније техничке вежбе
Употребљавање даха у динамичком нијансирању мелодије
Упознавање са различитим музичким стилима и интерпретацијом
Рад на двогласним дуетима „ а капела“ (двогласни солфеђо, староградске песме, народне, руске...), клавирским дуима (ст. мајстори, песме...) и дуетима уз пратњу клавира.

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВОКАЛИЗЕ - из збирки; Конконе ор. 9, Лутген, Зајдлер, Вакаи, Априле, Мирзојева и других збирки сличних извођачких захтева.

СТАРИ МАЈСТОРИ - Скарлати, Калдара, Перголези, Бонончини, Бенчини, Гаспарини, Ђордано и други сличних извођачких захтева.

ПЕСМЕ - Шуберт, Шуман, Менделсон или Брамс.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Милојевић, Бинички, Христић, Маринковић и други сличних извођачких захтева.

СЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Глинка, Хаце, Дворжак, Чајковски, Даргомижски и други сличних извођачких захтева.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) Шест вокализа;

б) четири стара мајстора;

в) две песме;

г) две композиције југословенских аутора;

д) две композиције словенских аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две вокализе различитог карактера;

Један стари мајстор;

Једна песма композитора XIX века;

Једна песма словенског или југословенског композитора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

ІІ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

ВОКАЛИЗЕ - из збирки Конконе ор. 9, Конконе ор. 12, Лутген, Маркези, Бордоњи, Пановка и других збирки сличних извођачких захтева.

СТАРИ МАЈСТОРИ - Хендл, Глук, Пајзијело, Дуранте, Кавали, Скарлати, Мартини, Марчело, Персел и други сличних извођачких захтева.

КОМПОЗИТОРИ XIX ВЕКА - Шуберт, Шуман, Брамс, Менделсон, Лист, Берлиоз, Дебиси и други сличних извођачких захтева.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Коњовић, Христић, Милојевић, Маринковић, З. Јовановић, К. Бабић и други сличних извођачких захтева.

СЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Рахмаџинов, Чајковски, Глинка, Римски-Корсаков, Бородин, Мусоргски, Дворжак и други сличних извођачких захтева.

ОПЕРСКА АРИЈА - прилагођена узрасту ученика.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) осам вокализа;
- б) пет старих мајстора;
- в) четири песме XIX века;
- г) две композиције југословенских аутора;
- д) две композиције словенских аутора;
- ђ) једна оперска арија.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Две вокализе различитог карактера.;
- Један стари мајстор;
- Две песме XIX века;
- Једна композиција југословенског аутора;
- Једна композиција словенског аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

АРИЈА ИЗ ОРАТОРИЈУМА, МИСЕ ИЛИ КАНТАТЕ - Бах, Хајдн, Хендл, Перголези, Росини, Форе и други аутори сличних извођачких захтева.

СТАРИ МАЈСТОРИ - Хендл, Глук, Марчело, Дуранте, Лоти, Чести, Пучини, Јонели и други аутори сличних извођачких захтева.

КОМПОЗИТОРИ XIX ВЕКА - Шуберт, Шуман, Брамс, Волф, Лист, Берлиоз, Дебиси, Вагнер и други аутори сличних извођачких захтева.

КОМПОЗИТОРИ XX ВЕКА - Бритн, Пуланк, Стравински, Хачатуријан, Форе, Дипарк, Респиги, Равел и други аутори сличних извођачких захтева.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Рајичић, Маринковић, Д. Радић, К. Бабић, Д. Деспић, В. Перичић, Коњовић и други аутори сличних извођачких захтева.

СЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Рахмаџинов, Стравински, Чајковски, Римски-Корсаков, Мусоргски и други аутори сличних извођачких захтева.

ОПЕРСКА АРИЈА - прилагођена могућностима ученика.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) Једна арија из ораторијума, мисе или кантате;
- б) четири композиције старих мајстора;
- в) четири композиција аутора XIX века;
- г) једна композиција аутора XX века;
- д) две композиције југословенских аутора;
- ђ) две композиције словенских аутора;
- е) једна оперска арија.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Један стари мајстор;
- Једна песма XIX века;
- Једна песма XX века;
- Једна песма југословенског или словенског композитора;
- Једна оперска арија.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

СТАРИ МАЈСТОРИ - Калдара, Пајзијело, Перголези, Скарлати, Хендл, Марчело, Јомели, Чести и други аутори сличних извођачких захтева.

АРИЈА ИЗ ОРАТОРИЈУМА, МИСЕ ИЛИ КАНТАТЕ - Бах, Хендл, Хајдн, Перголези, Росини, Форе, Регер, Моцарт, Верди и други аутори сличних извођачких захтева.

ПЕСМА СЛЕДЕЋИХ АУТОРА - Шуман, Шуберт, Брамс, Волф, Лист, Малер, Регер, Дебиси, Менделсон и други аутори сличних извођачких захтева.

КОМПОЗИТОРИ XX ВЕКА - Р. Штраус, Хонегер, Равел, Респиги, Дипарк, Веберн, Либерман и други аутори сличних извођачких захтева.

ОПЕРСКА АРИЈА - Моцарт, Глук, Перголези, Вебер, Бетовен ... Верди, Белини, Доницети, Росини, Бојто, Корсаков, Чајковски, Сметана, Дворжак, Бизе, Пучини и други аутори сличних извођачких захтева.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Рајчић, Деспић, Д. Радић, В. Перичић, К. Бабић, Милојевић, Бинички, Коњовић, Маринковић и други аутори сличних извођачких захтева.

СЛОВЕНСКИ АУТОРИ - Чајковски, Дворжак, Славицки, Рахмањин, Мусоргски, Римски-Корсаков и други аутори сличних извођачких захтева.

ОБАВЕЗАН МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) четири стара мајстора;
- б) једна арија из ораторијума, мисе или кантате;
- в) једна песма наведених аутора;
- г) једна песма композитора XX века;
- д) две оперске арије различитих периода;
- ђ) једна песма југословенског аутора;
- е) једна песма словенског аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

- Једна арија из ораторијума, мисе или кантате;
- Једна арија старог мајстора;
- Једна песма аутора XIX века;
- Једна песма аутора XX века;
- Две оперске арије различитих епоха;
- Једна песма југословенског аутора;
- Једна песма словенског аутора.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ СЕ ИЗВОДИ НАПАМЕТ

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Предмет соло-певање захтева врло посебан, специфичан приступ педагога сваком ученику обзиром на различитост по питању врсте гласа, личности, способности, заинтересованости и амбиције појединаца. Специфичност и тежина у остваривању овог програма је у томе што певач нема ни видљив ни опипљив инструмент на који може да пренесе своје звучне представе, он годинама прави инструмент од свог тела, развијајући осећај и везујући га за звук који производи.

Основа певачког инструмента јесте дах, и зато се пре тражења звука, почиње са вежбама за дисање уз правилно држање тела. На правилном дисању, постављању гласа, чистој интонацији, чврстом изговору сугласника, неговању фразе и интерпретацији треба инсистирати од почетка до краја школовања.

Техничке вежбе за поставку и развој гласа, вокализе које обрађују различите проблеме као и програм, треба усклађивати према способности и певачком узрасту ученика. У почетку вежбе су краће, мањег опсега, на вокалима који ученику најприродније звуче и у темпу у којем се најбоље осећа. Како се временом повећавају могућности ученика, тако је потребно додавати сложеније вежбе, са већим интервалима, трозвуке, четворозвуке, лествице, радити на легату, стакату и динамичком нијансирању у оквиру вежбе као фразе.

Тежити уједначавању вокала и регистара, не губећи при том на дикцији, напротив, инсистирати на апођираним сугласницима као носиоцима звука. Глас се не сме форсирати ни вештачки бојити да би се убрзао напредак, напротив, треба следити природу и олакшати емисију тона користећи искључиво снагу даха и природну резонанцу за добијање звука.

Ниво техничке спремности и гласовне стабилности ученика проверити на јавном наступу водећи рачуна о сценском изразу као посебном таленту, па најбоље ученике усмерити ка даљем школовању и усавршавању.

ТЕОРЕТСКИ ОДСЕК

СОЛФЕЂО

ЦИЉЕВИ

Разумевање садржаја музике и оспособљавање за опажање, извођење и тумачање музике. Континуирани развој музикалности и музичке писмености.

Корелација и интеракција садржаја рада на настави солфеђа са садржајима на настави хора и свим другим видовима теоретске наставе

Развој музикалности и музичке писмености и поставке основа за даљи рад на изучавању теоријских дисциплина у настави музике, хармонија, анализе музичког облика, контрапункта, аранжирања, компоновања.

ЗАДАЦИ

Рад на способност разумевања музичког садржаја

Рад на интерпретацији, памћењу и записивању музичког текста,

Рад на праћењу латентне хармонија у инструктивним примерима и примерима из уметничке инструменталне и вокалне литературе.

Развијање функционалног начина мишљења, музичке меморије и апсолутног праћења нотног записа.

Развијање способности записивања музичког текста и тока са свим елементима за правилно извођење

Рад на корелацији и интеракцији са садржајем рада теоретске наставе Рад на развоју апсолутног слуха.

I РАЗРЕД
(3 часа недељно, 105 часова годишње)

МЕЛОДИКА

1. Једногласно певање

Дијатоника: фиксирање ступњева у оквиру хармонских функција; тоналитети до четири предзнака; Молдур и мутације (де-Де, Еф-еф, а-А, Це-це, е-Е, Ге-ге); хроматске пролазнице и скретнице; дијатонске модулације у паралелни, субдоминантни и доминантни тоналитет; почетни тоналитет до два предзнака;

певање српских народних песама са текстом. 2. Двогласно певање

Дијатоника и дијатонске модулације на доминанту или паралелу; певање лаких двогласних песама са текстом.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање појединачних тонова у целом регистру клавијатуре, а према датој интонацији, каденца Це-дура;

опажање и интонирање интервала/двозвука у тоналитету без анализе интервала; тежиште ка опажању 3-4 двозвука у низу;

опажање и интонирање штимова од камертона (тоналитети до четири предзнака); хармонске везе: строге и слободне на главним ступњевима.

РИТАМ

Равномерно читање у виолинском и бас кључу до 100 удара у минуту, а кроз инсерте из литературе; промене кључева;

парлато: примери са обележеним темпима, акцентима и фразама у умереним темпима; ритмичке врсте и фигуре: четвороделна подела ритмичке јединице (диференцирање ритмичких фигура сличних по изгледу); веће коришћење пауза и лигатура; троделни ритмови, проста деоба тродела и пунктиране фигуре са и без узмаха; народни ритмови са једним троделом; одређивање метричке врсте у народним песмама према певању наставника.

ДИКТАТИ

Записивање дијатонских тонова (појединачних и групе тонова) према каденци тоналитета који се обрађује или обнавља;

записивање апсолутних висина (обим a^1 - de^2 и e^1 - a^1); записивање дијатонских двозвука;

једногласни мелодијски диктат: записивање мотива и примера свираних по двотактима, а у оквиру градива из мелодике;

записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактима - уз опажање метричке врсте; записивање народне песме са текстом према певању наставника.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Записивање дијатонских двозвука у тоналитету једногласног диктата;

Једногласни мелодијски диктат: модулације на доминанту или мутације;

Ритмичка етида, умерена темпа, без скокова у оквиру ритмичких фигура краћег трајања; Певање с листа - у оквиру пређеног градива из мелодике.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Једногласно певање

Поставка алтерација у тоналитетима са мање предзнака; обнављање и поставка тоналитета до седам предзнака, дијатоника и хроматске скретнице; дијатонске модулације и мутације; тоналитети прве квинтне сродности; упознавање модуса (певање лествица и каденци дорског, фригијског, лидијског и миксолидијског модуса);

певање српских народних песама с текстом.

Двогласно и трогласно певање

Двогласни примери: дијатоника и дијатонске модулације; хомофоне композиције и канони (примери из литературе);

трогласни примери: дијатоника, канони и примери у вези са радом на хармонским везама.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање основних тонова (према каденци Це-дура) и хроматских тонова ФИС и БЕ у целом регистру клавијатуре;

опажање апсолутних висина (као у I разреду) од de^1 до de^2 ;

опажање двозвука у тоналитетима који се обрађују; примена мутација и модулација (према примерима за двогласно певање);

опажање и интонирање штимова према камертону ;

опажање и интонирање четворозвука на I, V и VII ступњу са разрешењем;

хармонске везе: троглас и четвороглас, строге и слободне везе акорада у тоналитетима до четири предзнака (главни и споредни ступњеви);

РИТАМ

Равномерно читање (до 120 удара у минути) инсерата из литературе, са и без промене кључева; ритмичке врсте и фигуре: троделни ритмови и дуола; осмоделна подела и мала триола; народни ритмови са једним и два тродела, а са применом промера из музичког фолклора; промене врсте такта: изједначавање трајања дводелне са троделном јединицом бројања.

ДИКТАТИ

Записивање апсолутних висина у обиму октаве;

записивање двозвука са применом мутација и модулација (према примерима за двогласно певање);

једногласни мелодијско-ритмички диктат: алтерације и модулације;

записивање српских народних песама са текстом (класични и народни ритмови); двогласни диктати - према градиву из мелодике.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Писмени део: Једногласни и двогласни диктат из оквира градива, као и записивање хармонских веза

Усмени део: Ритмичка етида за читање са листа;

Мелодијска етида за певање са листа.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Једногласно певање (виолински, бас и алт кључ)

Алтерације: скокови у алтероване тонове (стабилне и лабилне алтерације) и напуштање алтерованих тонова скоком;

техничке вежбе: алтеровани акорди и њихова разрешења (K^6 , Фригијски квинтакорд и ОР); поставка алт кључа (равномерно читање и певање примера из литературе); транспоноване из алт у виолински кључ и обрнуто, као и из бас у алт кључ и обрнуто; модулације у тоналитете прве и друге квинтне сродности (већи мелодијско-ритмички захтеви) и у удаљене тоналитете; примери из литературе за мутације и модулације; српске и црногорске народне песме са применом хроматике.

Двогласно и вишегласно певање

Хомофони и полифони примери из литературе (период класицизма и барока);

двогласне и вишегласне народне песме;

трогласни примери у оквиру захтева из хармонских веза.

ОПАЖАЊЕ И ИНТОНИРАЊЕ

Опажање основних и хроматских тонова (ФИС, БЕ, ЦИС, ЕС) у обиму од три октаве (каденца Це-дура);

опажање апсолутних висина и њихово записивање од а (ма- ла октава) до де²;

систематизација штимова свих тоналитета, њихово опажање и интонирање;

опажање и интонирање септакорада са разрешењем;

хармонске везе: троглас и четвороглас, строге и слободне везе акорада; опажање и записивање хармонских веза на главним и споредним ступњевима - до четири акорда у низу; модулације.

РИТАМ

Равномерно читање у алт кључу;

парлато: обрада брзих и лаганих темпа, као и промене темпа и метра; полиритмија:

3:2, 2:3, 3:4, 4:3;

народни ритмови са променом метра - преко примера из музичког фолклора.

ДИКТАТИ

Из градива мелодике: записивање према двотактима, према музичким фразама и „вергл" диктат;

двогласни диктати, усмени и писмени са алтерацијама и модулацијама;

записивање српских народних песама са променом метра.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Записивање апсолутних висина, двозвука и хармонских веза;

Мелодијско-ритмички диктат (модулације и алтерације); Парлато

- према годишњем градиву читање са листа; Певање са листа

једне српске народне песме са текстом; Мелодијски пример -

певање са листа у оквиру градива.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

МЕЛОДИКА

Рекапитулација градива кроз примере из литература и инструктивне вежбе;

хроматске и енхармонске модулације (информативно);

алтеровани акорди и њихова разрешења (техничке вежбе и приказ преко инсерата из литературе);

једногласно и двогласно певање српских народних песама (промене метра и коришћење хроматских промена);

двогласно и вишегласно певање модулација, мутација и алтерација;

примена хармонских веза у трогласним и четворогласним примерима из литературе;

поставка тенор кључа (равномерно читање и певање илустративних примера; транспоноване из тенор кључа у виолински и бас кључ и обрнуто.

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

Опажање основних и хроматских тонова (према примерима из мелодике); опажање слободних двозвука у тоналитету и од камертона;

хармонске везе: уски и широки слог, слободно и строго везивање акорада: дијатоника са септакордима и дијатонске модулације;

опажање модуса и модалних елемената (усмени диктат и анализа). РИТАМ

Равномерно читање: тенор и алт кључ ;

ритмичко читање: брза и лагана темпа; све врсте триола и друге неправилне ритмичке групе (квинтола, секстола);

обнављање целокупног градива и проширивање знања из области промене метра и темпа; неправилне ритмичке групе: све врсте триола, квинтоле и секстоле;

читање примера из литературе.

ДИКТАТИ

Записивање српских народних песама са текстом (хроматске промене, елементи мутација), силабичне и мелизматичне песме;

мелодијско-ритмички диктат (према музичким фразама) из градива мелодике;

двогласни диктат, дијатоника, хроматске секвенце и пролазнице, модулације и мутације, као и алтерације;

ритмички диктат: промене метра и метричких јединица.

ИСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Једногласни и двогласни диктат из оквира градива (према захтевима за упис на музичке студије); записивање народне песме са текстом према певању наставника;

Парлато - из оквира градива из ритма;

Мелодијска етида за певање са листа (према захтевима за упис на музичке студије).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Настава солфеђа треба да обезбеди развој музичког слуха и музичке писмености синхронизацијом процеса опажања и репродукције. Самим тим, методологија и садржаји програма усмеравају се ка замишљању нотне слике на основу слушног музичког садржаја и, супротно, замишљање звука (гласом и на свом инструменту) на основу увида у нотни текст. Једино тако инструменталисти могу чути у себи оно што треба да одсвирају, а теоретичари да буду припремљени за савлађивање свих теоријских дисциплина.

Постојећи образовни смерови имају веома сличне садржаје програма. Разлика се највише огледа у томе што се код инструменталиста више форсира инструментално ритмичко читање и опажање интервала и акорада, а код теоретичара рад и на опажању и на репродукцији. Хармонски слух, певање са листа, чисте интонације и инструментално ритмичко читање поступно се развијају током четворогодишњег школовања. Захтев који се поставља вокално- инструменталним извођачима конципиран је тако да омогућава ученицима продужавање школовања на свим одсецима факултетске наставе, што, уосталом, потврђују и испитни захтеви у IV разреду и захтеви за проверу испуњености услова на факултетима у нашој зе- мљи (па и у иностранству).

Организација часа солфеђа умногоме доприноси успешној реализацији програма. Предлаже се устаљени рад на опажању и интонирању (на почетку часа), певање са листа и диктат (мелодијски и ритмички, а са комбиновањем истих - једног часа дужи рад на ритму, следећег на мелодии) и ритмичко читање (у комбинацији са равномерним читањем).

Предметни наставници могу добити основну оријентацију за савлађивање појединих наставних области у датим упутствима:

МЕЛОДИКА

Функционална поставка тонова у тоналитету и тонално постављање модулација, алтерација и осталих тоналних проблема. Предлаже се рад на транспоновану мотива, нарочито за утврђивање ступњева у оквиру хармонских функција и у припремном раду за певање модулација (алтерација и модуса). Именовање тонова: солмизацијом - у певању са листа и ритмичком читању, а абecedом - у опажању и интонирању акорада, као и усменој анализи интервала пре певања.

Припрема за певање једног мелодијског примера изводи се опажањем тонова и мелодијских мотива (са проблематиком у мелодијском примеру), дакле - интонирање тонова и мотива, ритмичко читање солмизацијом, узимање интонације (штим) од камертона и - певање примера. Препоручује се наставницима да етиде са модулацијама хармонизују на клавиру, без свирања мелодијске деонице. Наравно, хармонизација је пожељна и код савлађивања других мелодијских области, али је код модулација најпотребнија.

Инструктивни примери служе за припремање певања (или ритмичког читања) вокално-инструменталне литературе, дакле, не смеју бити доминантни у односу на уметничку музику. Двогласно и трогласно певање подразумева рад на чистој интонацији, а то ће бити припремљено стабилном фиксацијом левостричних ступњева преко њихове улоге у главним хармонским функцијама. Двогласно и трогласно певање почиње се у основној школи, али је и сада потребно прво радити на кратким мотивима и на једновременом певању свих деоница. За двогласе се препоручује следећи начин рада:

групно или појединачно певање (по двоје) оба гласа;

певање једне деонице док наставник другу изводи на клавиру (или гласом); певање једне деонице, а свирање друге на клавиру (појединачно).

За обраду трогласа користити исте садржаје рада који се обрађују у хармонским везама. Тако ће се олакшати и трогласно певање и опажање хармонских веза (литература А. Олујић: Развој хармонског слуха).

ИНТОНИРАЊЕ И ОПАЖАЊЕ

У овој области се напушта застарела пракса опажања и интонирања без именовања, без ослањања на тоналитет и на апсолутну интонацију од камертона. До појаве одговарајуће литературе, за ову област помоћиће сугестије наставника који су одавно прешли на свесно опажање тонова, интервала и акорада.

Рад на опажању основних тонова са поступним увођењем хроматских одвија се свирањем појединих тонова у дужем трајању, а са асоцијацијом на Це-дур. Дакле, тонови се могу именовати солмизацијом. Пожељно је да се опажени тонови током година и записују у линијском систему. За опажање апсолутних висина (абече- дом) користи се супротан начин рада: свирање тонова у кратком трајању са дужом паузом између два тона, с тим да се у почетку највише појављује сам камертон, а касније се хроматски тонови јављају потпуно слободно, са и без реалтеровања истих. Да не би дошло до забуне око енхармонских тонова, најбоље је утврдити тонске низове: е-еф-фиге-гис-а-бе-ха-це-цис-де с тим да се у I разреду вежбања одвијају у оквиру једне чисте кварте, па посебно друге (е- а, а-де), без повезивања свих тонова у оквиру једног диктата. Опажањем основних тонова (на целој клавијатури) развија се тонални начин мишљења и опажања оним истим редоследом увођења хроматских тонова којим су се појављивали на прелазу из модалности у дур-мол систем. Опажање у малом обиму, са честим хроматским променама тонова, не решава се интервалски већ памћењем тонских висина са оријентацијом према тону који се први урезује у свест честим понављањем. Спајањем ова два начина рада знатно се убрзава рад на мелодијским диктатима и на певању са листа. И у овом програму уместо слободних двозвука тражи се опажање појединачних тонова.

Интонирање интервала и акорада везује се за тоналитет и за камертон. Рад на штимовима (интонирању и опажању тичног трозвука на основу датог камертона) треба неговати још од основне музичке школе. Свесно опажање и свесно именовање штимова и хармонских веза

знатно ће допринети развоју слуха, а самим тим и развоју музикалности наших ученика. Не треба заборавити да је у нашим крајевима евидентна неразвијеност хармонског слуха, с обзиром на нашу једногласну фолклорну музичку традицију (литература А. Олујић, наведено дело).

РИТАМ

Иновације ритмичне наставе омогућавају одвајање данашње наставе солфеђа од једног већ заборављеног предмета, нотна певања које је оставило трага у схватању и реализацији солфеђа. Дакле, појављује се инструментални солфеђо, окретање наставе према потребама лаког читања инструменталног текста „у три димензије“, како кажу инструменталисти: ритмичке фигуре и врсте - атрикулације и фразирање - темпо. Наравно поступност у раду и одговарајућа литература са методским упутствима за рад учиниће ову дисциплину изводљивом. Једино тако солфеђо може у потпуности да задовољи потребе корелације и координације са инструменталном наставом.

У настави ритма опредељује се за смер: од звука ка нотној слици и тумачењу, и то преко мелодијских примера из литературе, а не преко посебно писаних вежби. Оне служе у току рада за усавршавање неких ритмичких проблема, али само као мост од првих звучних импресија до читања инструменталног текста.

За ритам и за обраду мелодике треба што више користити оригиналне композиције, са евентуалним незнатним адаптацијама за солфеђо (без мењања темпа и без транспоновања). У циљу приближавања потребама неких смерова музичких струка на студијама, уводи се читање алт и тенор кључа, али тек од III разреда и прма могућностима појединих класа.

Ритмичке врсте и фигура прате од I до IV разреда развој наставе на ритмовима супротних врста: ритмовима парне дистрибуције (дводелним поделама ритмичке јединице), троделним ритмовима и ритмовима наше народне музике. Треба посебно обратити пажњу на разлике у акцентовању супротних врста и фигура, а према упутствима датим у уџбеницима аутора З. Васиљевић, Солфеђо-ритам, I - III.

У области ритмичког читања предвиђа се обрада две врсте етида, једних са лакшим фигурама и основним врстама тактова - да би се преко њих уводили тежи захтеви из фразирања. Артикулације и акцентовања, и, са градивом те године, али са мањим захтевима у погледу темпа и свих оних ознака које прате инструменталну литературу.

За време ритмичког читања, опажање врсте такта, певања мелодијских примера, неопходно је користити прецизно тактирање са јасно назначеним почетком сваке јединице бројања. Код ритмичких и мелодијских диктата такође се предлаже тактирање - све до оног момента када већина ученика у разреду не овлада унутарњим осећајем о протицању времена и ритмичком покрету у такту, односно двотакту.

ДИКТАТИ

Вежбе диктата треба спроводити на сваком часу. Не може се једноставно рећи „усмени диктат претходи писменом“ јер се писмени не припрема само усменим диктатом. Наиме, опажање појединачних тонова и фиксација ступњева у дијатоници даје могућност да се приђе мелодијском диктату без неких других припрема, с тим да се тонске висине записују у једнаком трајању. Ритмички диктати и опажање појединачних тонова спаја се постепено са градуирањем захтева наизменично из мелодике и ритма. Опажање мотива, као вид усмених диктата, користи се нарочито код опажања модулационих прелаза, тако да ова врста опажања претходи једногласном диктату са модулацијама. Дакле, спајање ритмичког диктата и опажања тонова - заједно са поставком штима, слушањем дијатонских кретања у хармонским везама (чиме се учвршћује у свести тоналитет) дају снажну основу за писмени диктат. Опажање ин-тервала (или слободних дијатонских двозвука) у тоналитету припрема рад на двогласном диктату. Паралелно са тим, могуће је обрадити и полифоно кретање двогласа посебно праћењем доњег гласа који се теже чује из физиолошких разлога (теже се примају ниски тонови од виших).

У оквиру организације часа, треба планирати 2/3 времена за разне видове опажања, а само 1/3 за певање мелодијских примера. Једино се на тај начин солфеђу омогућује успешно остваривање програмских захтева и циљева саме наставе.

КЛАВИР - „А" ПРОГРАМ

„А" програм је намењен ученицима теоретског одсека који су завршили основну музичку школу са клавиром као главним предметом.

ЦИЉЕВИ

- Развој извођачке технике: скале, свирање кандеци, етиде, техничке вежбе, вежбе за полифонију, сонатине, вежбе за читање с листа, вежбе за четвороручно свирање.
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са главним предметом који ученик изучава

ЗАДАЦИ

- Рад на извођачкој техници
- Рад на техничком ниву извођења треба да буде у функцији успешнијег овладавања других теоретских дисциплина.

І РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕДИСЦИПЛИНЕ

Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве, у шеснаестинама, у паралелном кретању, у размаку октаве.

Квинтакорди и септакорди у малом и великом разлагању, кроз четири октаве паралелно. На сваку дијатонску скалу аутентична каденца, уски слог - вежбати свирање

ЕТИДЕ

К. Черни ор. 299 - избор Беренс ор. 61, ор. 88 - избор Крамер: I свеска - избор Лешхорн ор. 66
- избор

Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савладавање техничких проблема, I свеска ПОЛИФОНИЈА

Ј. С. Бах: Двогласне инвенције, Мали прелудијуми, Француске свите - поједини ставови Г. Ф.

Хендл - поједини ставови из свита Други аутори XVII и XVIII века

СОНАТНА ФОРМА И ВАРИЈАЦИЈЕ

Ј. Хајдн (ред. Фелер): Сонате Е-дур и Ге-дур Ј. Хајдн: (ред. Богданов) Соната А-дур Ј. Хајдн: (ред. Кршић) Сонате Де-дур и А-дур Ј. Хајдн: Соната-дивертименто (ред. Мишевић) Це-дур А. Моцарт: XV 545 Це-дур „Фасил"; XV 283 Ге-дур Л. ван Бетовен: Сонате ор. 49, број 1 и 2 Р. Шуман: ор. 116, Соната за младеж Беркович: Варијације (на тему руске народне песме) Кабалеvски: Варијације ор. 51, на тему украјинских песама Л. ван Бетовен: 6 лаких варијација на швајцарску тему М.

Клементи: Варијације на тему шпанске игре

КОМАДИ

Р. Шуман: избор из Споменара ор. 68 Ф. Шопен: За најмлађе (Лорковић) Л. ван Бетовен: Багателе, 6 Екосеза (ор. 119) Б. Барток: На селу, Микрокосмос (избор) Кабалеvски: Варијације а-мол Ф.

Менделсон: Песме без речи М. Мусоргски: Гопак, Суза

Прокофјев: ор. 65 - избор Е. Григ: Лирски комади М.

Тајчевић: Српске игре С. Рајичић: Свита

Вера. Богдановић: Музика предкласичара - избор КОМАДИ ЗА ЧЕТИРИ РУКЕ Ј.

Кршић: Збирка - избор

Храшовец: Збирка „Добра товаришта Брадач“, свеска IV и V (на нивоу) за читање и свирање на часу са педагогом

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) седам етида са различитим техничким проблемима; б)

четири полифоне композиције;

в) две сонате, или по један став из више соната; г)

четири комада разних епоха и карактера

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве, у шеснаестинама, у размаку октаве, паралелно и супротно кретање. У размаку терце кроз четири октаве, паралелно.

Квинтакорди и септакорди у малом и великом разлагању, кроз четири октаве паралелно, у шеснаестинама. Симултано, четворогласно, кроз четири октаве.

Аутентична каденца, уски слог, уз сваку дијатонску скалу (квинтни, октавни и терцни положај).

ЕТИДЕ

Беренс: ор. 61 - избор Лешхорн: ор. 66 - избор К. Черни ор. 299, II свеска - избор Крамер: II свеска - избор Кршић-Ранковић: II свеска - избор Мошковски: ор. 18 - избор

Композиције других аутора сличне тежине и обима

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Двогласне инвенције Ј. С. Бах: Трогласне инвенције Ј. С. Бах: појединачни ставови из Француске свите Г. Ф. Хендл: појединачни ставови из Свита

СОНАТНА ФОРМА И ВАРИЈАЦИЈЕ

Л. ван Бетовен: Варијације Ге-дур на оригиналну тему Л. ван

Бетовен: Варијације Ге-дур на тему Паисиела

Л. ван Бетовен: Рондо Це-дур (Багателе ор. 33 Ес-дур, А-дур) В. А.

Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол

Г. Ф. Хендл: Концерт Еф-дур Ј. С.

Бах: Концерт еф-мол

Ј. С. Бах: Концерт Де-дур, Ге-дур, Бе-дур Беркович:

Веријације на тему Цаганинија а-мол Ј. Хајдн: Сонате

(редакција Раукс) - избор

В. А. Моцарт: Концерт Де-дур М.

Мишевић: 11 соната Ј. Хајдна

А. Моцарт: Сонате - избор А. Хачатурјан: Сонатина Це-дур

КОМАДИ

М. Тајчевић: Српске игре

Наши композитори за младе пијанисте (Милошевић, Трајковић, Бабић....) Ј.

Славенски: Песме и игре са Балкана, Из Југославије Кунц: Младо лишће

Пинтарић-Станчић: Композиције за клавир Ф. Менделсон: Песме без речи - избор Б. Сметана: ор. 8 Поетична полка, бр. 2 Ф. Шуберт: ор. 142 Емпромпти Ас-дур, ор. 90 Ес-дур Е. Григ: Ноктурно Д.

Скарлати: Сонате - избор Д. Шостакович: Прелудијум ор. 34 - избор Б. Барток: 6 румунских игара

Прокофјев: ор. 25 Гавота из Класичне симфоније; ор. 22 бр. 1, 10

Дебиси: Арабеска, Е-дур, прелудијум, Девојка са косом бојелана

Ј. Ибер: Н18 - избор П. И. Чајковски: Годишња доба Р. Шуман: Дечје сцене ор. 15 - избор Ф. Шопен: Мазурке, Валцери, Ноктурна Ј. Кршић-Р. Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема, I свеска - избор

КОМАДИ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ Свирати на часу са професором

Ф. Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције (Варијације, Соната Бе-дур)

Р. Шуман: ор. 66, И. Стравински: Три лака комада М. Равел: Моја мајка гуска и други комади исте тежине

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) шест етида са различитим техничким проблемима; б)

четири полифоне композиције;

в) две сонате или по једна став из концерта, више соната, варијације или ронда; г)

једна композиција југословенског аутора;

д) четири композиције - комада разних аутора и карактера;

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна етида;

Једна полифона композиција;

Став сонате или концерта, или варијације или ронда;

Композиција по избору.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном и супротном кретању у размаку октаве. Размак терце, сексте и дециме паралелно. Квинтакорд и септакорд у малом разлагању, разломљено и симултано кроз четири октаве, 12 арпеђа велико разлагање од истог полазног тона кроз четири октаве.

Варљива каденца, уски слог (уз сваку дијатонску скалу) квинтни, октавни и терцни положај

(I, IV, V, VI, IV, VI, III, IV, IIIV, I)

ЕТИДЕ

К. Черни, ор. 299 - избор из III и IV свеске; ор. 636 и ор. 365 - по избору К.

Черни: ор. 740 - избор Крамер: III свеска - избор

Виртуозне композиције од старих мајстора до данас (избор М. Мишевић и С. Димитријевић)

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Трогласне инвенције - избор

Француске свите - цела да се прочита, а да се обраде 2-3 става (избор)

Г. Ф. Хендл: Свите - избор Пјасковски: Фуге

СОНАТНЕ ФОРМЕ И ВАРИЈАЦИЈЕ

М. Клементи: Сонате - избор Ј. Хајдн: Концерт Де-дур, Концерт Ге-дур Ј. С. Бах: Концерти еф-мол, А-дур, Е-дур Г. Ф. Хендл: Концерт Еф-дур; Варијације из свите Ге-дур; Чакона Ге-дур;

Варијације Бе-дур, В. А. Моцарт: Концерт А-дур, КУ 488 - I став В. А. Моцарт: Концерт Еф-дур Л.

ван Бетовен: концерт Це-дур, I став Ј. Хајдн: Сонате - избор В. А. Моцарт: Сонате

- избор

Л. ван Бетовен: Соната ор. 79 Ге-дур; Соната ор. 14 Е-дур; Соната ор. 2 еф-мол - најмање два става

А. Моцарт: Варијације Це-дур

Г. Ф. Хендл: Варијације Е-дур, Л. ван Бетовен: 9 варијација А-дур Л. ван Бетовен: Варијације Бе-

дур

КОМАДИ

Е. Григ: ор. 52 Песниково срце; Пролећу; ор. 43 Поема; ор. 6 Хумореске: Де-дур, гис-мол, Це-дур, Ф. Менделсон: Песме без речи - избор Пуланк: Два ноктурна Ф. Шопен: Ноктурна - избор Ф. Шуберт: Емпромпти – избор, Р. Шуман: ор. 28 Романса Фис-дур; ор. 124 Валцер и Листић; ор. 15 – избор, Ф. Лист: Утеха бр. 1, 2 и 6 Б. Барток: „Микрокосмос” - избор

Д. Шостакович: Три фантастичне игре ор. 1; ор. 34 Прелудији, Прокофјев: ор. 31 Приче старе баке К. Дебиси: Дечји кутак - избор Мокрањац: Игре бр. 1, 2, 3, 4 и 5; Етида бе-мол Папандопуло: Свита „Из села”, С. Рајичић: Етида; Хумореска; Игра В. Богдановић: Музика предкласичара - избор Лутке у клавирској музици XX века (избор и редакција М. Мишевић) Ј. Кршић-Р. Ранковић: Збирка клавирских композиција за са- влађивање техничких проблема, I свеска - избор

КОМАДИ ЗА ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ ИЛИ ДВА КЛАВИРА

За читање и свирање на часу са наставником Ј. Кршић: Збирка за четири руке Брадач- Храшовец: VI Г. Ф. Хендл: Соната ге-мол, А. Моцарт: Соната Де-дур; Соната Еф-дур К. Сен- Санс: избор из „Карневала животиња”, Прокофјев: избор из Свите „Петар и вук” Л. ван Бетовен: Соната Де-дур, Ј. Брамс: Мађарске игре К. Дебиси: Валцер; У броду В. А. Моцарт: Соната Бе-дур

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет етида са различитим техничким проблемима; б)

четири полифоне композиције;

в) две сонате или неколико ставова из више соната и концерата и једне варијације или рондо; г) два већа или четири мања комада.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

ТЕХНИЧКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном и супротном кретању у размаку октаве. Размак терце, сексте и дециме паралелно.

Квинтакорди и септакорди у великом разлагању кроз четири октаве, паралелно.

Скале у дуплим октавама кроз три октаве, паралелно. 12 арпеђа од истог полазног тона: ге, а, ха. Вежба М. Л. за полифонију транспоновано кроз светоналитете.

По хроматском реду: умањени и доминантни септакорд, квинтакорди дура и мола, симултано четворогласно кроз две окта- ве. Каденце аутентичне, варљиве (свирати на крају скале).

ЕТИДЕ

Крамер: ор. 60 IV свеска - избор за дупле терце итд Беренс: ор. 61, III и IV свеска - избор Лешхорн: ор. 136 II и III свеска, Мошелес: ор. 70 - избор К. Черни: ор. 740 III свеска Виртуозне композиције од старих мајстора до данас (избор М. Мишевић и С. Димитријевић) Друга дела сличне тежине по избору наставника.

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Г. Ф. Хендл: Свите - избор

Ј. С. Бах: Трогласне инвенције - избор; Француске свите - појединачни ставови из свих свита; Енглеске свите - појединачни ставови; Мали прелудијуми и фуге и фугета

СОНАТНА ФОРМА

Ј. Хајдн: 11 соната (редакција М. Мишевић) А.

Моцарт: Сонате - избор

Л. ван Бетовен: ор. 14 бр. 1 Е-дур и бр. 2 Ге-дур; ор. 2 бр. 1 еф-мол и друге КОМАДИ

К. Дебиси: Арабеске Е-дур и Ге-дур; Дечји кутак, Купрен: Сестра Моник, Ж. Ф. Рамо: Гавота и Варијације, Р. Шуман: Арабеска ор. 18; Дечје сцене ор. 15 (теже); Новелете

Ф. Шопен: Ноктурна, Полонезе, Мазурке - избор Ф. Шуберт: Емпромпти ор. 142 Бе-дур

Скрјабин: Прелудијуми ор. 11 и други опуси; Мазурка ор. 3 бр. 6 Фис-дур, Прокофјев: ор. 22
Пролазне визије - избор Б. Барток: Сонатина; Багателе (ор. 6), Лутке у класичној музици XX века
(избор и редакција М. Мишевић), Ф. Лист: Ноктурно Ас-дур Регер: Гавота Е-дур Мокрањац: Етида
бе-мол Милошевић: Мала свита, Ј. Славенски: Из Југославије К. Бабић: Прелиди Ђокози Јевтић: 6
прелудијума, Рајичић: Скице; Игра де-мол Д. Пејачевић: Ноктурно Ј. Кршић-Р. Ранковић: Збирка
клавирских композиција за савлађивање техничких проблема, I и II свеска - избор Избор дела
Бјелинског, Шкерјанца и др.

КЛАВИРСКЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ЧИТАЊЕ СА ЛИСТА И ЧЕТВОРОРУЧНО СВИРАЊЕ

100 година музике за клавир (редакција М. Мишевић)

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) четири етиде са различитим техничким проблемима; б) две полифоне композиције;
- в) две сонате;
- г) четири композиције различитих стилова.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна етида - напамет;

Једна полифона композиција - напамет; Један

комрад XIX или XX века - напамет; Једна соната

или концерт - може и из нота.

КЛАВИР - „Б" ПРОГРАМ

„Б" програм је намењен ученицима теоретског одсека који у основној музичкој школи нису учили клавир, већ неки други инструмент.

„А" програм је намењен ученицима теоретског одсека који су завршили основну музичку школу са клавиром као главним предметом.

ЦИЉЕВИ

- Развој извођачке технике: скале, свирање кандеци, етиде, техничке вежбе, вежбе за полифонију, сонатине, вежбе за читање с листа, вежбе за четвороручно свирање.
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са главним предметом који ученик изучава

ЗАДАЦИ

- Рад на извођачкој техници
- Рад на техничком ниву извођења треба да буде у функцији успешнијег овладавања других теоретских дисциплина.

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дијатонске и хроматске скале паралелно кроз две октаве, квинтакорд разложено и симултано кроз две октаве.

ШКОЛЕ

Николајев: Школа за клавир Јела Кршић: Школа за клавир Друге школе сличне тежине - по избору наставника ЕТИДЕ

Дивернуа: Етиде - избор Лемоан: Етиде - избор

Николајев: Школа за клавир - Етиде из II дела

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Јела Кршић: Клавирска читанка - вежбе за полифонију Ј. С. Бах: Мале композиције СОНАТИНЕ

Избор сонатина, I свеска

КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА Гедике: 60 лаких композиција, ор. 36

Гурлит: Први кораци младог пијанисте ор. 82 (Први кораци - ДСЗ - 1а и 1б)

Избор лаких композиција (Просвета), Б. Барток: За децу; Клавирска музика за почетнике; Микро-козмос I, Кабалевски: 24 лаке композиције ор. 39 Албум југословенских клавирских композиција свеска I В. Богдановић: Музика предкласичара - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 60 вежби;

б) 10 етида;

в) четири полифоне композиције; г) две сонатине;

д) три композиције различитих стилова;

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СКАЛЕ

Обрадити све дурске скале паралелно и супротно кроз две октаве, а у триолама кроз три октаве паралелно, а хроматске и све молске скале само паралелно кроз једну октаву а кроз три октаве и у триолама. Квинтакорди и септакорди четворогласно разложено и симултано кроз две октаве.

ЕТИДЕ

Лемоан: ор. 37 - избор

Ј. Кршић: Музичка читанка за III разред К.

Черни: ор. 849 - избор

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ Ј. С. Бах: Мале композиције Ј. С. Бах: 12 малих прелудијума

СОНАТИНЕ

Бетовен, Клементи, Дијабели и др

КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА Гречанинов: ор. 98 - избор Р. Шуман: Албум за младеж - избор П. И. Чајковски: Албум за младеж - избор Избор лаких композиција (Просвета) М.

Тајчевић: Деци Ф. Лотка-Калински: Иверје

Албум југословенских клавирских композиција, свеска I В. Богдановић: Музика предкласичара - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида;

б) четири полифоне композиције; в) две сонатине;

г) четири композиције различитог карактера и садржаја.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две дурске и две молске скале; Једна етида;

Једна композиција Ј. С. Баха;

Једна композиција по слободном избору; Један став сонате.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

СКАЛЕ

Треба обрадити све дурске, молске и хроматске скале паралелно у шеснаестинама кроз четири октаве. Квинтакорде и септакорде четворогласно, разложене и симултано и велико разлагање квинтакорада кроз две или четири октаве паралелно. Аутентична каденца, уски слог, уз сваку дијатонску скалу.

ЕТИДЕ

К. Черни: ор. 849 - избор Беренс: ор. 61 - избор Лешхорн: ор. 66 - избор ПОЛИФОНЕ

КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: 12 и 6 малих прелудијума; Двогласне инвенције

ЦИКЛИЧНА ФОРМА

Ј. Хајдн: Сонатине и сонате (Ј. Кршић-Д. Шишмановић) А.

Моцарт: Бечке сонатине

Д. Кабалевски: Варијације на словачку тему

Мајкапар: Варијације на руску теми

Композиције других аутора исте тежине, по избору наставника.

КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА Р. Шуман: Албум за младеж - избор С. Прокофјев:

Музика за децу - избор Д. Шостакович: Луткине игре - избор Д. Скарлати: Лаки комади - избор Л. ван Бетовен: За Елизу М. Тајчевић: Деци С. Рајичић: Мала свита

Ј. Кршић: Клавирска хрестоматија за IV разред В. Богдановић: Музика предкласичара - избор Ј. Кршић-Р. Ранковић: Збирка клавирских композиција за са- влађивање техничких проблема I свеска - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 етида;

б) четири полифоне композиције;

в) две сонатине или сонату и једна варијација;

г) четири композиције различитих стилова.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

СКАЛЕ

Све дурске, молске и хроматске скале, паралелно и супротно кроз четири октаве у шеснаестинама. Квинтакорди и септакорди, четворогласно разложено и симултано и велико разлагање кроз четири октаве паралелно. Каденце.

ЕТИДЕ

К. Черни: ор. 299 - избор Крамер: - избор

Лешхорн: ор. 66 - избор

Виртуозне композиције од старих мајстора до данас (избор М. Мишевић и С. Димитријевић) Друге композиције одговарајуће тежине, по избору наставника

ПОЛИФОНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

Ј. С. Бах: Двогласне инвенције - избор; Француске свите - поједини ставови

ЦИКЛИЧНА ФОРМА

Ј. Хајдн (Фалер): Соната Е-дур, Ге-дур Ј. Хајдн (Богдановић): А-дур Л. ван Бетовен: ор. 49 бр. 1 и 2, В. А. Моцарт: Сонате КУ 454 Це-дур и КУ 286 Ге-дур Л. ван Бетовен: Варијације на швајцарску тему

КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА

Л. ван Бетовен: Екосезе; Багателе Ф. Менделсон: Песме без речи - избор Р. Шуман: Споменар, Ф.

Шопен (За најмлађе): Валцери, ноктурна - избор Е. Григ: Лирски комади -

избор М. Тајчевић: Српске игре - избор Ј. Кршић: Клавирска хрестонатија за V разред В. Богдановић: Музика предкласичара - избор Ј. Кршић-Р. Ранковић: Збирка клавирских композиција за са- влађивање техничких проблема, I и II свеска - избор

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) осам етида;
- б) три полифоне композиције;
- в) једна соната и једне варијације;
- г) четири композиције различитих стилова.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две дурске и две молске скале; Једна етида;

Једна композиција Ј. С. Баха; Први став сонате;

Једна композиција по слободном избору.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

За музичког сарадника клавир спада у групу општестручних предмета и заједно са солфеђом, хармонијом и музичким облицима заузима једно од централних места.

Програми обухватају више подручја: скале, свирање каденци, етиде, техничке вежбе, полифонију, сонатну форму, варијације, ронда, комаде разних аутора и стилова, транспоноване једноставних вежби или акорада, читање са листа, четвороручно свирање или свирање на два клавира.

Наставом клавира морају се код ученика створити навике свакодневног вежбања, свакодневног читања са листа, заједничког музицирања, у четири руке или на два клавира и лаке пратње са другим инструментима или гласом. У средњој школи мора се створити услов за даље техничко напредовање и изражајно свирање програма, за успешније овладавање свим теоретским дисциплинама и за даље школовање на факултетима код нас и у свету

ХОР

Програм овог предмета идентичан је са програмом за вокално-инструментални одсек и налази се у том делу наставног програма

СВИРАЊЕ ХОРСКИХ ПАРТИТУРА

ЦИЉЕВИ

- Развој извођачке технике
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са предметом дириговање

ЗАДАЦИ

- Рад на развијању извођачке технике
- Рад на стицању знања о постојећој хорској литератури
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са предметом дириговања

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Овај предмет обухвата свирање хорских партитура из литературе домаћих и страних аутора различитих стилова и периода и то:

двогласни и трогласни дечји и женски хорови у једном и два нотна система;
четворогласни женски и мушки хорови у два нотна система;
трогласни дечји и женски хорови у два нотна система;
трогласни дечји и женско хорови у три нотна система;
четворогласни хорови са три нотна система;
четворогласни женски, мушки и мешовити хорови са чети-ри нотна система.

ЛИТЕРАТУРА

Ј. Обрехт: Agnus Dei

Б. Мартини: In Monte Oliveti де

Марзи: Signore della cime О. Веки:

Fa una Canzone

Г. Ф. Хендл: Canticorum iubilo Ласо ди

Орландо: Io ti voria Cantor Б. Донати:

Canzoneta

Ј. Аркаделт: Ave Mari

Ст. Мокрањац: Со свјатими

К. Станковић: Господи возвах - Да исправитаја К.

Станковић: Тебе појем

К. Станковић: Достојно јест

Рахмањинов: Тебе поем Ст. Мокрањац: Тебе појем Ст.

Мокрањац: Тропар Рождество Христову

Р. Толинггер: Царју Небесни

Л. ван Бетовен: Жртвена песма

Ст. Мокрањац: Девојка виче из XIV руковети Ст.

Мокрањац: До три пушки из X руковети Ст.

Мокрањац: Што Морава из VIII руковети Ст.

Мокрањац: И кличе девојка

Ст. Мокрањац: Када ми се Радосаве

Ст. Мокрањац: II руковет - Из моје Домовине Ст.

Мокрањац: IX руковет - Песме из Црне Горе

М. Милојевић: Двогласни, трогласни и четворогласни хорови

К. Манојловић: Збирка двогласних и трогласних женских хорова М.

Бајшански: Мала хорска свита

М. Тајчевић: Народне песме за двогласне и трогласне хорова М. Тајчевић: 20 српских народних

песама за мешовити хор С. Пашћан: 30 композиција за хор Д. Чолић: Зборник хорских песама II

свеска Ј. Славенски: Две народне, К. Бабић: Двогласне и трогласне хорске композиције Ј. С. Бах:

Избор мотета и корала и друга дела по избору наставника.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 15 композиција.

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Оспособљавање ученика да правилно схвате и визуелно усвоје партитуру, као и да је успешно одсвирају.

Свирати четворогласна хорска дела са четири нотна система - женске, мушке и мешовите хорова.

Способнији ученици партитуру треба да одсвирају на часу слиста.

Оспособљавати ученика за правилно интерпретирање хорских дела.

Припремати ученика за студије на вишим или високим школама.

ЛИТЕРАТУРА

Палестрина: Benediktus, Телеман Sanctus, Клеменс: Tu es Petrus, Х. Пурсел: Пролећна песма Ст.

Мокрањац: Акатист С. Христић: Свјати Боже из Опела Ј. Маринковић: Оче наш Ст.

Мокрањац: Четири обредне песме С. Пашћан: Зимски пастел И. Бајић: Српкиња Ст. Мокрањац: Пазар С. Бинички: У колу Ст. Мокрањац: Козар С. Бинички: Чини не чини Р. Петровић: Успомена Ст. Мокрањац: VI, VII, VIII и XI руковет С. Христић: Опело, Ст.

Мокрањац: Литургија и Опело

Мадригали и мотети XVI и XVII века - Монтеверди, Ласо, Маренцио, Палестрина, Галус, Лукачић, Клеменс, Гастолди, Ха-слер, Жанекен, Веки, Лили и др.

И друга дела одговарајуће тежине. ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 композиција.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава се изводи у групама од по два ученика на једном школском часу.

Наставник ће из предложене литературе одабрати ону која му је доступна или допунити другим композицијама које одговарају наставном програму, водећи рачуна о поступности и тежини градива.

ДИРИГОВАЊЕ

ЦИЉЕВИ

- Развој способности ученика за рад са камерним ансамблима, хорovima, оркестрима
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са осталим предметима на теоретском одсеку

ЗАДАЦИ

- Рад на развијању способности ученика за рад са камерним ансамблима, хорovima, оркестрима
- Развој способности ученика за повезивање овог предмета са осталим предметима на теоретском одсеку

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Упознавање са основним законитостима дириговања. Упознавање са историјским развојем технике дириговања. Упознавање са улогом и значајем диригента као вође и правилима која владају у ансамблу.

Савладавање различитих стилова дириговања у хору и оркестру - њихове сличности и разлике.

Савладавањем диригентске технике упознавати хорску и оркестарску литературу. Обрађујући различите и многобројне техничке проблеме упознавати се са елементима интерпретације као што су форма, слог, темпо, динамика, фразирање, ритам, агогика и др.

ХОРСКО ДИРИГОВАЊЕ

ЛИТЕРАТУРА

Ст. Мокрањац: одломци из Литургије, одломци из II, VI, VII, XI, XII руковети, одломци из Приморских напјева, Славска. К. Станковић: Достојно јест В. Ђорђевић: О косидби М. Топаловић: У пролеће К. Манојловић: Леле Недо Хомна Св. Сави Ј. Галус: Ессе quomodo, Донати: Канцонета, Гастолди: Хумориста Палестрина: Vigilate, Л. ван Бетовен: Жртвена песма

КАНОНИ

Орландо ди Ласо: Бенедиктус „Л. Лео: Libera me, Преториус: Viva la musica
Е. Косето: Нек чиви музика; Песма је драг и поуздан другар Л. Керубини: Песма се ори Ј. Хајдн:
Интервали Л. ван Бетовен: Скала

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Рад са хором једног краћег хорског дела; Извођење
дириговањем једне хорске композиције.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

ОРКЕСТАРСКО ДИРИГОВАЊЕ

Упознавање са распоредом инструмената у оркестарској деоници.

Упознавање диригентског става у раду са оркестром. Значај диригентске палице. ЛИТЕРАТУРА

Одломци из следећих композиција: Пахелбел: Канон и жига, Ј. С. Бах: Музичка жртва

Ј. Хајдн: Симфоније бр. 88; бр. 104; бр. 93; бр. 94; Дечја симфонија, В. А. Моцарт: Мала ноћна музика; Симфоније бр. 39; бр. 36; бр. 26; бр. 40; Увертира из опере „Отмица из Сараја“; Фигарова женидба, Л. ван Бетовен: одломци из I, III, VII и VIII симфоније

Ф. Шуберт: Три лака комада за гудаче; III симфонија, А. Дворжак: Словенске игре, Ј. Брамс: Мађарске игре, Р. Шуман: Четири мала комада за гудачки оркестар

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Рад са оркестром - краће дело;

Извођење дириговањем једне оркестарске композиције.

За испит се може користити и дечји оркестар или оркестар школе. НАЧИН

ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Циљ предмета је да ученицима разјасни основне проблеме и правилности предмета дириговање.

Подразумева се да је ученик упознат са предметима као што су хармонија, контрапункт, музички облици и солфеђо па се овај предмет и обрађује у завршним раз- редима средње школе.

Предавач треба да буде диригент са праксом, што значи да је његово лично искуство са питањима која се обрађују неопходно. За сам почетак ученици се упознају са улогом диригента и његовим задацима у раду са ансамблом. Настава се одржава у групама, а са ученицима се ради индивидуално.

Савладавање технике дириговања у почетној фази рада представља најважнији сегмент. Почиње се од диригентског става, односно почетне позиције. Вежба се у оном ставу у коме се у стварности и наступа. Правилно савладани почетни став представља главни предуслов за даље успешно савлађивање сложенијих задатака. Овome се мора посветити пуна пажња јер су касније измене већ усвојеног погрешног става мукотрпне и споре. Ученик мора да ус- постави пуну контролу над сваким делом свога тела и треба да ради вежбе за еластичност тела. Ученици посматрају став професора и упоређују га са својим колегама и са собом.

Увек постоји дилема - да ли да се обрађује прво припрема или тактирање. Најсрећнију и најприроднију варијанту представља паралелно упознавање са овим проблемима. Што се тиче метрике, ученик се првобитно упознаје са тактирањем дводелног такта. Графички приказ путање руке је врло значајан не само за дводел већ и за остале мере. Када се савлада место тезе и арзе ученици ће визуелизацијом брзо усвојити метричке схеме. За почетак је довољно да ученици савладају троделну и четвороделну схему која је изведена из дводела.

На овом, а и на вишим нивоима студирања дириговања ученици раде на принципу

„пресликавања“ односно имитирања покрета предавача. Једном усвојен покрет се мора марљиво увежбавати. Добро је да ученици, ради контроле, вежбају уз огледало.

Узмах или припрема: ученици треба да схвате да се у овом импулсу изражава темпо, динамика и карактер композиције, као и атака ансамбла.

Дириговање се реализује унапред. Свој гест диригент управља ономе што предстоји, али и прати тренутни ток музике. Најбољи доказ ученику за ову законитост је ситуација *piano- forte*. Све ове проблеме треба „озвучити” односно прорадити кроз литературу. Примере треба тражити у музици која је позната ученицима. Почиње се од двогласа. Веома је корисно да се ученици на часу организују тако да формирају ансамбл који ће певати ова дела. За почетак су то одломци, касније се обрађују целине.

Короне, цезуре, ритарданда, аћелеранда, крешенда, декрешенда, промене темпа и др. се уче тек када су горе наведени задаци савладани.

Сваки ученик треба да познаје значење диригентског гласа, да га обележи у литератури и да га пева док диригује. Канони су најделотворнији у проучавање диригентског гласа. Предмет добија свој потпуни смисао када ученик диригује ансамблом. У почетку ће се ученици изненадити, можда и уплашити звука који стиже са закашњењем. Са тим проблемом треба да је теоретски већ упознат.

Предавач може да направи селекцију најуспешнијих ученика који ће дириговати школским хором на некој од редовних проба уз пуну контролу професора. Овим наступом професор може неке ученике оценити што представља нарочити стимуланс у раду. Професор оцењује у току године квалитет рада ученика а на крају школске године организује испит са унапред објављеним и састављеним испитним програмом. Он не сме бити тежи од програма који се обрађивао у току школске године а треба да садржи све проблеме који су претходно обрађени.

Техника дириговања оркестром се изучава у четвртој разреду. Ученик треба да познаје оркестарске групе и место на коме се свака деоница инструмента налази. Ово је прилика да се провери знање које је ученик стекао на предмету музички инструменти.

Диригентски став у раду са оркестром је измењен у односу на хор. Руке стоје ниже од хорског става, јер музичари у оркестру седе, па се ово мора увежбавати.

Уколико се поддела у трећем разреду није обрадила неопходно је у четвртој разреду то урадити. И овде важи принцип: чим се усвоји схема прелази се на пример из литературе који професор мора припремити.

Значај диригентске палице треба објаснити. Начин на који палица лежи у руци се вежба и на њу се рука навикава као виолиниста на гудало. За савладавање треба времена. Професор не сме да губи стрпљење, али ни да занемарује грешке које се евентуално начине у држању палице. Диригентску палицу је тешко набавити а она није неопходна ученицима који се за дириговање не опредељују. Може се вежбати оловком.

Улога леве и десне руке је различита и у оркестарском дириговању нарочито издиференцирана - обзиром да ученици поседују предзнања усвојена на претходној години овај проблем се може третирати у четвртој разреду.

Циљ је да се ученик увери у делотворност своје технике на живом звуку. Како ученик не поседује живи инструмент најбоље је обрађивати примере из литературе на два клавира - са подељеним деоницама које могу да свирају професор и неки од ученика. Ово већ представља вид камерног музицирања. Што је дело лакше за свирање ученици више реагују на гест диригента.

Професор оцењује квалитет рада ученика у току школске године. Завршну оцену даје на испиту уз већ објављен испитни програм који не сме да буде тежи од литературе која се обрађивала. Испит се изводи уз пратњу клавира и ученици могу пратити једни друге.

Најталентованији ученик се може наградити наступом са оркестром школе на некој од редовних проба уз контролу професора.

ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА

Програм овог предмета идентичан је са програмом за Вокално-инструментални одсек и налази се у том делу наставног програма.

АУДИОВИЗУЕЛНА ТЕХНИКА

ЦИЉЕВИ:

-Оспособљавање ученика да овладају следећим вештинама и процесима у оквиру подручја основним техникама снимања звука
основним микрофонским техникама
аналогним режијским столом употребом мерних инструмената
снимањем и репродукцијом на двоканалном аналогном магнетофону
снимањем и репродукцијом на вишеканалном аналогном магнетофону
основама дигиталног аудио фајла
снимањем и репродукцијом на DAT-у (Digital Audio Tape)

ЗАДАЦИ

- Рад на оспособљавању ученика да овладају следећим вештинама и процесима у оквиру подручја
основним техникама снимања звука
основним микрофонским техникама
аналогним режијским столом употребом мерних инструмената
снимањем и репродукцијом на двоканалном аналогном магнетофону
снимањем и репродукцијом на вишеканалном аналогном магнетофону
основама дигиталног аудио фајла
снимањем и репродукцијом на DAT-у (Digital Audio Tape)

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње + блок 32 часа)

УВОД У АКУСТИКУ

Физички основи акустике. Распростирање звука и његове рефлексије. Основне мерне јединице за звук. Акустика просторија.

Слушна акустика. Карактеристике говорног и музичког звука. Разумљивост и квалитет електроакустичког преноса. Врсте изобличења у преносном систему (линеарна и нелинеарна). Одређивање положаја извора звука. Стереифонија.

СНИМАЊЕ ЗВУКА

Аналогно снимање и репродукција аудиосигнала

Дигитално снимање и репродукција аудиосигнала. Оптичко снимање (CP) и магнетско дигитално снимање (РАТ).

Блок настава :

1. Неговање и архивирање плоча, стартовање плоча; подешавање грамофона (газна и противклизна сила), регулација брзине окретања таџира (стробоскоп контрола), замена звучнице; руковање тракама - лепљење и архивирање трака, демагнетизација, уштиравање траке, стартовање трака.
2. Руковање CP - PPAUEK-ом и РАТ уређајем.

НИОН - РГОЕИТУ (ВЕРНА РЕПРОДУКЦИЈА ЗВУКА)

1. Међународни стандарди и норме. Природне границе (опсег учестаности, снага, динамика, шум, изобличења, колорација). Блок настава :

1. Компонување система (компоненте, критеријуми и начин повезивања); руковање Н1 - Р1 уређајима.

МИКРОФОН

Основне карактеристике микрофона (прицип рада, осетљивост, фреквенцијска карактеристика, карактеристика усмерености, импеданса, динамички опсег, изобличења).

Акустичка и електрична подела микрофона. Блок настава (2):

1. Избор микрофона и постављање микрофона (микрофонски баланс) у студију и на отвореном простору.

ЗВУЧНИЦИ

Опште о звучницима; основни типови звучних кутија; звучничке комбинације.

Техничке карактеристике (фреквенцијски опсег, изобличење, снага (^), однос према снази појачавача).

Блок настава :

1. Озвучење затворених просторија.

КОНТРОЛА ЗВУКА

1. Контрола јачине звука. Мерни инструменти. Контрола стереофоније; максимални ниво звука.

Системи за смањење шума.

МИКСОВАЊЕ ЗВУКА

1. Психолошки аспекти музике. Миксовање ефеката, музичка тема, повезивање музике са музиком, додавање говора музици. Блок настава :

1. Монтажа магнетофонских трака; припрема магнетофонских инсерата.

ВИШЕКАНАЛНО СНИМАЊЕ

Вишеканални магнетoфони (МОРТИТКАСК)

Пет елемената МОРТИТКАСК система; звучници и слушалице, микрофони и РИСКОР-И за инструменте.

Аудиомиксер. Разлика између миксера за вишеканално снимање и озвучење.

Мониторски систем. Ефекти у снимању. Блок настава :1. Демонстрација рада за тонском миксетом.

ЗВУК И СЛИКА

Телевизија. Принцип (полуслике, анализа слике - разлагање слике у тачке, сигнал осветљења - луминентни сигнал и сигнал боје (хроманентни), сигнал за синхронизацију (хоризонталну и ве- трикалну); комплетан сигнал. Систем хроматске ТУ (КТбС, РАР, БЕСАМ) Кабловска ТУ, системска ТУ и ТЕРЕТЕКбТ.

Снимање и репродукција видео сигнала.

Камера (нешто о оптици камере, балансирање белог, контролни сигнали).

Видеомиксер (улога миксера у ТУ режији, његове могућности: дигитални синхронизатор, специјални ефекти, електронске маске, мешање слике и звука и др.).

Блок настава :

1. Рад са камером и микрофоном. Нега видеоуређаја. Стартовање видео траке.

2. Функције на командној плочи видеомиксера, прикључци - демонстрација рада.

Обавезно је годишње урадити два једночасовна школска пи- смена задатка.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Брз развој дигиталне електронике обавезује на стално праћење актуелних токова у аудиовизуелној техници како би новим, савременијим уређајима могло правилно да се рукује.

УВОД У КОМПОНОВАЊЕ

ЦИЉЕВИ

Развој улоге мелодије и хармоније у музици
Развој основних елемената хармоније
Развој промене тоналитета

Развој на препознавању и анализи различитих хармонских стилова, класичне музике, тако и осталих музичких праваца.

ЗАДАЦИ

Рад на развоју улоге мелодије и хармоније у музици
Рад на развоју основних елемената хармоније

Рад на савладавању слободнијих акордских веза

Рад на модернизацији дате мелодике и прерада мотива

Рад на савладавању промене тоналитета (дијатонска, хроматска модулација, енхармонска модулација)

Рад на препознавању и анализи различитих хармонских стилова, класичне музике, тако и осталих музичких праваца.

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

Грађење мелодијских мотива и тема различитог карактера, замишљених за разне инструменте, уз уважавање њихових опсега, техничких могућности и звучних својстава. Развијање мелодијске мисли у задатом или слободном облику, у архитектонском или ево- лутивном начину изградње.
(4)

Преображај реалног хармонског четворогласа у разне видове слободније, инструменталне (превасходно клавирске) вишегласне фактуре. Изградња слободног клавирског става према претходно постављеном хармонском костуру.

Израда клавирске пратње, у различитој фактури, за претходно уобличену мелодију, намењену конкретном инструменту.

Израда слободних контрапунктских линија према постављеној мелодији, у двогласу, трогласу, четворогласу, за одређен састав гудачких, или дувачких, или комбинованих инструмената. Исто то са почетним имитационим излагањем, или у доследно спроведеном канону.

Компонување минијатура, у задатом или слободнијем облику и разним видовима фактуре, намењених клавиру или различитим комбинацијама два, три или више инструмената, евентуално стандардном гудачком оркестру.

Мелодијска обрада поетског текста, у фрагментима и већим целинама, за одређени мушки, женски, дечји глас. Варијанте мелодијског и ритмичког решења истих речи и мањих смисаоних целина.

Обрада поетског текста за глас и клавир, за трогласни женски хор и четворогласни мешовити.

Компонување инструменталних комада на основу инспирације неким поетским предлошком. Модернизација мелодике: њена изградња на основу специфичних лествичних основа - пантатонске, целостепене, умањене, старих и нових модуса, додекафонске серије, квартног разлагања, интервалских модела, октавних прелома. Специфична прерада мотива: инверзија, ретроградни облик, ретроградна инверзија.

Усложњавање ритмике и метрике: неправилне ритмичке поделе, померање акцената, мешовити тактови, променљива метрика, слободан, аметрични ток мелодије.

Модернизација хармоније: афункционалне везе класичних акорада, терцини вишезвуци, акорди с додатим дисонанцама, квартни и квинтни акорди, кластери - у систематској и комбинованој примени; савременије обликовање каденцирајућих обрта.

Слободнија грађа линеарног става („безобзирна“ полифонија), посебно у виду канона и примени остината.

Компоновање минијатура у слободном облику, за клавир и комбинацију неког мелодијског инструмента с клавиром.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

За разлику од раније праксе „вежби у компоновању“, овај предмет треба да ученике заиста у в о д и у стварање музике као градиртељски процес, методично и систематски, по елементима њене фактуре (мелодијском, ритмичком, хармонском, полифоном, аранжманском) стављајући их увек пред сасвим конкретне задатке и омеђене услове, како би се подстакла - и испитала - њихова музичка инвенција и градитељска машта. Сваки задатак треба најпре поставити са датим почетним „импулсом“ који треба даље развити, а потом исту врсту задатка у потпуности препустити идејама ученика. У другом делу рада на предмету - уводу у савременије музичко мишљење - практичним покушајима треба свакако да претходи и анализа добрих примера (одломака или целих мањих комада) из одговарајућег музичког стваралаштва XX века. Разуме се да је веома пожељно уприличити и реално извођење успелијих радова на јавним часовима.

У току школске године сваки ученик треба да оствари најмање три самостална рада из овог предмета. Међутим, пошто у овом случају успешност савладавања таквих задатака у великој мери зависи од стваралачког дара и маште појединца, код оних ученика који те способности поседују у мањој или недовољној мери захтев за сасвим самосталним стваралаштвом, може се донекле умањити тако што би извесни елементи композиције били дати, или чак и комплетан музички текст, који онда треба само аранжирати, или мање-више прерадити за одређен инструмент, односно ансамбл. Такође, могло, би се задовољити најједноставнијим видовима композиције - на пример хорским ставом по фактури блиским хармонским задацима, уз примену текста, или пак трогласним хором имитационе фактуре, који би значао само примењени, стваралачки донекле осмишљен и заокружен вид контрапунктског задатка, и слично.

Са претходним је у тесној вези и проблем оцењивања из овог предмета: у том погледу треба пре свега ценити труд, равност и заинтересованост појединог ученика, као и р е л а т и в н а успешност његових радова (у односу на објективну меру његове креативности). Прави стваралачки дар биће награђен на други начин: кроз истицање његових остварења у јавном извођењу, као и могућан даљи развој у том смеру на студијама композиције.

У првом делу остваривања програма овог предмета главни ослонац треба тражити у претходно сабраним знањима и практичним искуствима из предмета хармонија, контрапункт и музички облици; за други део - извесно осавремењивање музичког језика - по- требна основна грађа и одговарајући задаци могу се наћи у приручнику Дејана Деспића „Увод у савремено компоновање“ издање Факултета музичке уметности,

ОДСЕК ТРАДИЦИОНАЛНЕ МУЗИКЕ

Програми за солфеђо и упоредни клавир налазе се у делу Вокално-инструменталног одсека.

ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

ЦИЉЕВИ

- Савладавање техничких елемената
- Упознавање са различитим музичким формама
- Овладавање особеностима извођења појединих форми
- Обогаћивање репертоара

ЗАДАЦИ

- Рад на савладавању техничких елемената
- Рад на упознавању различитих музичких формама
- Рад на овладавању способности извођења појединих форми
- Рад на обогаћивању репертоара

ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

І РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

УВОД

Народни инструмент као средство музичког изражавања; појам етноорганологија и етноорганологија; класификација инструмената и критеријуми за њихово разврставање (сагласно општеприхваћеној систематизацији инструмената од стране К. Сакса и Е. Хорнбостела); упознавање са општим принципима и методама истраживања народних музичких инструмената.

Практичан рад обухвата извођење традиционалног репертоара на аерофоним инструментима

- свирали (фрули), окарини, двојницама - и кордофоним - тамбури самици. У оквиру тога неопходно је упознати ученика са настанком, развојем и ареалом простирања наведених инструмената, њиховим термилошким одређењима, ерголошким и технолошким својствима, извођачким репертоаром и функцијом, техником извођења и музичким могућностима. Практичан рад подразумева сагледавање свих музичких жанрова из постојећег традиционалног репертоара, који исходе из одговарајуће примене и аутентичне функције инструмената. Процес овладавања извођачком техником обухвата свирање по нотним записима и по слуху (у складу са народном усменом предајом), уз коришћење нетемперованог тонског система, као неопходног предуслова за адекватно разумевање традиционалног музичког мишљења. Програм подразумева и: штимовање фруле, двојнице бордунског типа, разне врсте тамбура са различитим комбинацијама усаглашавања жица.

У настави учења свирања на изворним музичким инструментима обавезно је коришћење

ФОНОМАТЕРИЈАЛА:

Необјављена звучна грађа из: а)

фоно-архива ФМУ

б) архива Музиколошког института САНУ в)

фонотеке Радио-Београда

а) Звучни примери са грамофонских плоча:

Музичка традиција; 20 година смотре народног стваралаштва „Хомољски мотиви" Кучево,

Музичка продукција на РТС, Културно просветна заједница - Тетово, НЛ 00069.

Подјо' низ полје, не знам низ које.... (Народна музика зворничког Подриња 1), РТБ, НЛ 00043, 1986.

Српска народна музика, 2510057, Београд, 1981.

Музика и традиција: Југославија, РТБ, ЛПВ 190.

Музика и традиција: Србија, РТБ, ЛПВ 192.

Народна музичка традиција: Југославија, ПРБ, ЛП 22-2570 специјал, 1978.

Народна музичка традиција: Србија - инструменти, ТРБ, 2510030. Народна

музичка традиција: Србија - инструментални ансамбли, 2510049. б)

Грамофонске плоче приложене следећим публикацијама:

Д. Девић, Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд, ФМУ, 1986.

Др Д. О. Големовић: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.

ЛИТЕРАТУРА

Група аутора: Народна инструментална музика, збирка за основну музичку школу, I свеска Големовић, Димитрије: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу, I свеска Направити

избор из следеће литературе: Васић, Оливера-Големовић, Димитрије: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Посебна издања књ. 21, Београд,

1980. Вукичевић-Закић, Мирјана: „Двојнице бордунског типа у музичкој традицији источне Србије“, Развитак, год. XXXII, бр. 3-4 (188-189), Зајечар, 1992, 104-109.

Гавази, др Милован: „Балканско-карпатске двојнице и проблеми око њих“, ГЕМ у БЕОГРАДУ, књ. 39-40, 1976, 265-269.

Гојковић, Андријана: Народни музички инструменти, Београд, Вук Караџић, 1989. Големовић, Димитрије: „Инструментална традиција Влаха (прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ „Ђердап II“), Развитак, 4-5, Зајечар, Новинско-издавачка организација ООУР „Тимок“, јул-октобар 1983, 87-93.

Големовић, др Димитрије О.: „Народни музичар Крстивоје Суботић“, Истраживања 1.,

Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнокорееологија), Београд, 1984, 56-67.

Големовић, Димитрије О.: „Градитељ двоеница Проко Пузовић“, Звук бр.1, Сарајево, СОКОЈ, 1984, 56-67.

Големовић, Димитрије: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Посебна издања, књ. 30, св. 2, Београд, Етнографски институт САНУ и Завичајни музеј Титово Ужице, 1990.

Големовић, Димитрије, О.: „Звучно „обогаћење“ у српској народној инструменталној музици“, Фолклор и његова уметничка транспозиција (Београд, 1987), Београд, ФМУ, 1987, 45-59.

Големовић, др Димитрије, О.: Народна музика Подриња, Сарајево, Другари, 1987.

Девић, Драгослав: „Окарина (село Доња Мутница, Србија)“, Рад VII конгреса Савеза фолклориста Југославије (Охрид, 1960), Охрид, 1964, 207-215.

Девић, Драгослав: „Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу акултурације“, Развитак бр. 4-5, Зајечар, 1978, 69-71.

Девић, Драгослав: Народна музика Драгачева (облици и развој), Београд, 1986.

Девић, др Драгослав: Народна музика Црноречја (у свтлости етногенетских процеса), Београд: ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.

Девић, др Драгослав: „Народна музика“, Културна историја Сврљига II, Народни универзитет-Сврљиг, Просвета-Ниш, 1992., 427-539.

Ђорђевић, Владимир Р.: Српске народне мелодије (јужна Србија), Скопље, 1928.

Ђорђевић, Владимир Р.: Српске народне мелодије (предрадна Србија), Београд, 1931. Мурко,

Матија: „Гусле и тамбурица са двије струне“, Булићев зборник, Загреб/Сплит, МСМХХГУ, 683-687.

Миљковић, Љубинко: Бања (рукописни зборник - Етномузиколошке одлике и записи архаичке и новије вокалне и инструменталне музичке традиције сокобањског краја), Књажевац, Нота, 1978.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по десет изворних мелодија на сваком инструменту који је предвиђен наставним програмом.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. По три изворне мелодије на сваком инструменту који је предвиђен наставним планом и програмом.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Практичан рад обухвата даљи развој технике свирања на инструментима из оквира наставног плана I године - фрули, двојницама, окарини, тамбури - и овладавање извођачком техником на аерофоним инструментима са једноструким језичком - диплома, гајдама - и кордифинима

- гулама. Програм подразумева осветљавање историјске прошлости и зоне простирања нових инструмената, указивање на њихова функционална својства и извођачки репертоар, упознавање са органографским карактеристикама и начином израде саставних делова. У рад је укључено савладавање: основне поставке инструмената; технике дисања; начин добијања тона на различитим типовима дипала и гајди, као и на једноструним гулама. Такође, нужно је информисање о начину производње тона код инструмената са двоструким ударним језичком. У току учења свирања (по нотним записима и по слуху) препоручује се повремено укључивање вокалне праксе, односно видова певаног традиционалног изражавања који одговарају облицима инструменталног изворног стваралаштва (нпр. Бордунски стил сагледан кроз свирку на гајдама и одговарајући вокални двоглас). Од самог почетка свирања на гулама потребно је инсистирати да извођач буде истовремено и певач, што је у складу са главним обележјем гусларске традиције.

ФОНОМАТЕРИЈАЛ и ЛИТЕРАТУРА као за I разред и избор из литературе:

Вукичевић, Мирјана: Дипле старе Црне Горе, Београд, Одељење за етнологију Филозофског факултета у Београду, 1990.

Вукосављевић, Петар Д.: Гајде у Србији (њихова сазвучја и могућност уклапања у савремени оркестар), Београд, Радио-Београд, 1979.

Вукосављевић, Петар Д.: Ерске гајде, Београд, Радио-Београд (ООУР Музичка продукција) и Народни универзитет у Сврљигу, 1981.

Големовић, Мр Димитрије О.: „Гајдаш Димитрије Перић (прилог проучавању музичке традиције северноисточне Србије)", Развитак, год. XXV, бр. 1, Зајечар, 1985., 83-90.

Каракашевић, Владимир: „Гусле и гуслари" , Летопис матице српске, књ. 195. Свеска трећа, Нови Сад, 1898, 1-38.

Кнежевић, Миливоје: „Гусла јаворове", Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960), Охрид, 1964. Линин, Александар: „Гајдите на Балканот", Македонски фолклор (списание на Институтот за фолклор), год. II, бр. 3-4, Скопље, 1969, 305-315.

Мурко, др Матија: Трагом српскохрватске народне епике, књ. 1, Загреб, ЈАЗУ, 1952. Радовић, Радмила: „Народни гуслар Перо Остојић (Прилог проучавању епског стваралаштва зворничког Цодриња)", Зборник радова XXXIV конгреса СУФЈ, Тузла, 1987, 309-316.

Рихтман, Цвјетко: „Традиционални облици пјевања епских пјесама у Босни и Херцеговини", Рад XV конгреса СУФЈ (Јајце, 1968), Сарајево, 1971, 97-105.

Широла, Божидар: Свиралке с ударним језичком, Загреб, ЈАЗУ, 1937.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по шест изворних мелодија на сваком инструменту који је предвиђен наставним програмом.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. По три изворне мелодије на сваком инструменту који је предвиђен наставним планом и програмом.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Наставни програм подразумева сложеније техничке захвате и обраду компликованијих мелодијских примера на инструментима из претходних година - фрули, окарини, двојницама, диплома, гајдама, тамбури самици, гуслама. Такође у практичан рад укључити и гусле са две струне (потом и троструне), што, заправо, налаже на- ставак рада на епским (уз једноструне) и почетак рада на лирским народним песмама.

Упознати ученика са конструкцијом сваког инструмента, начином обраде материјала и израдом саставних делова.

Имајући у виду особеност неких аерофоних инструмената - као што су шупељка, кавал (специфичан начин држања, поставка усана, техника дусања, принцип затварања отвора, начин добијања тона) - препоручује се краћи осврт, информативног типа, на ове видове инструменталног израза.

ФОНОМАТЕРИЈАЛ и ЛИТЕРАТУРА као за I и II разред

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по шест изворних мелодија на сваком инструменту који је предвиђен наставним програмом.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. По три изворне мелодије на сваком инструменту који је предвиђен наставним програмом.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Наставити рад на усавшавању технике свирања на инструментима из претходних разреда (фрула, окарина, двојнице, дипле, гајде, гусле, тамбура самица), са посебном пажњом на комплексније захтеве и обогаћивање репертоара новим примерима разноврсних музичких жанрова. Истовремено, продубити рад на техноло- гији израде инструмената, као и омогућити адекватан увид у различите форме традиционалног музичког стваралаштва, односно у одређене стилове инструменталног и вокалног израза.

ФОНОМАТЕРИЈАЛ и ЛИТЕРАТУРА као за претходне разреде

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по осам изворних мелодија на сваком инструменту који је предвиђен наставним програмом.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Три изворне мелодије на фрули;

Три изворне мелодије на двојницама;

Четири изворне мелодије на гајдама - две на двогласним и две на трогласним; Две епске песме уз гусле;

Две изворне мелодије на тамбури самици.

ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

ЦИЉЕВИ

- Оспособљавање за извођење једногласних и двогласних песама (старије и новије сеоске праксе)
  - Развијање способности за препознавање и експликацију различитих видова певања „на глас“ и "на бас"
  - Развијање потенцијала за самостално извођење једногласних песама са украсним тоновима као и појединачних деоница двогласних песама
  - Развијање естетских критеријума за извођење традиционалних песама.

ЗАДАЦИ

- Рад на оспособљавању ученика за извођење једногласних и двогласних песама (старије и новије сеоске праксе)
- Рад на развијању способности за препознавање различитих видова певања „на глас“ и "на бас"
- Рад на развијању потенцијала за самостално извођење једногласних песама са украсним тоновима као и појединачних деоница двогласних песама
- Рад на развијању естетских критеријума за извођење традиционалних песама.

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Рад на сложенијим извођачким захтевима везаним за једногласно и двогласно певање старијег и новијег слоја.

Учење песама по слуху - на основу аудио снимака - и из нотних записа.

Учење солистичких песама и савлађивање извођачких елемената: вибрата, издржавање дужих тонова и једноставнијих украса разних врста.

Савлађивање једногласних обредних песама, укључујући и антифоне примере - коледарске, лазаричке, краљичке, додлевке....

Рад на извођачким особеностима у старијем певању хетеро- фоног, хетерофоно-бордунског и бордунског типа: усецање, понирање, квицање, извикивање. Треба посебно указати на стилске разлике између песама западних и источних српских крајева. Обратити пажњу на величину интервала велике и мале секунде у односу на финалис.

Када су у питању песме новијег слоја препоручује се савлађивање примера са једноставнијом пратњом. У солистичкој деоници савладати проблем вибрата.

ЛИТЕРАТУРА

Бушетић Тодор- Мокрањац Стеван: Српске народне песме и игре с мелодијама из Левча, СЕЗБ књ. III, Београд, СКА, 1902.

Ђорђевић Владимир: Српске народне мелодије - предратна Србија, Београд 1931.

Васиљевић Миодраг: Југословенски музички фолклор I - на- родне мелодије које се певају на Космету, 1950.

Васиљевић Миодраг: Народне мелодије из Санцака, САН, Посебна издања, књ. СС[^], Музиколошки институт књ. 5, Београд 1953.

Васиљевић Миодраг: Народне мелодије лесковачког краја, ССАН, Посебна издања књ. СССXXX, Музиколошки институт књ. 11, Београд 1960.

Манојловић Коста: Народне мелодије из Источне Србије, САН, Посебна издања књ. ССXI, Музиколошки институт књ. 6, Београд 1965.

Мокрањац Стеван: Записи народних мелодија, Музиколошки институт, Посебна издања књ. 13, Београд 1966.

Станковић Живојин: Песме у Крајини, САН, Посебна издања књ. Музиколошки институт књ. 2, Београд, Научна књига, 1951.

Васић Оливера-Големовић Димитрије: Народне песме и игре у околини Бујановца, Етнографски институт САНУ, Посебна издања књ. 21, Београд 1980.

Вукосављевић Петар-Васић О.-Бјеладиновић Ј.: Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни, Београд, Радио-Баоград 1984, 6-189.

Девић Драгослав: Народна музика Драгачева - облици и развој, Београд ФМУ 1986.

Девић Драгослав: Народна музика Црноречја - у светлости етногенетских процеса, Београд, Јр ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.

Петровић Радмила: Српска народна музика - песма као израд народног музичког мишљења, САНУ, Посебна издања књ. РХСШ, Одељење друштвених наука књ. 98, Београд, Музиколошки институт САНУ, 1989.

Големовић Димитрије: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Посебна издања књ. 30, св. 2, Београд 1990.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) 10 солистичких песама;

б) пет једногласних обредних, од тога две антифоне песме; в) пет двогласних песама старијег слоја;

г) пет двогласних песама новијег слоја - примери треба да представљају тредицију различитих крајева Србије: централне, источне, са Косова, западне Србије и Војводине.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две солистичке песме;

Једна песма старијег музичког слоја; Једна песма новијег музичког слоја.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Наставља се са учењем једногласних и двогласних примера старијег и новијег певања, који су захтевнији у погледу извођачких елемената.

Учење солистичких песама у рубато ритму, са доста украса разних врста.

Уз једногласне антифоне, увести и двогласне антифоне примере. Посветити пежњу извођачким елементима: квоцању и изви- кивању.

Утврђивати извођачке елементе - постављене у првом разреду - на примерима старијег певања хетерофоног, бордунског и хетерофоно-бордунског типа.

Примери новијег певања треба да садрже сложенију пратењу. Поред проблема вибрата у водећој деоници и компактности гласова у пратећој деоници, треба инсистирати на звучности интервала чисте квинте, посебно у завршним каденцама.

Упознавање са хибридни облицима старијег и новијег певања уз комбиновање елемената у извођењу ова два музичка слоја.

ЛИТЕРАТУРА

Ђорђевић Владимир: Српске народне мелодије - предратна Србија, Београд 1931.

Васиљевић Миодраг: Југословенски музички фолклор I - народне мелодије које се певају на Космету, 1950.

Васиљевић Миодраг: Народне мелодије лесковачког краја, ССАН, Посебна издања књ. Музиколошки институт књ. 11, Београд 1960.

Манојловић Коста: Народне мелодије из Источне Србије, САН, Посебна издања књ. Музиколошки институт књ. 6, Београд 1965.

Вукосављевић Петар-Васић О.-Бјеладиновић Ј.: Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни, Београд, Радио-Баоград 1984, 6-189.

Девић Драгослав: Народна музика Драгачева - облици и развој, Београд ФМУ 1986.

Девих Драгослав: Народна музика Црноречја - у светлости етногенетских процеса, Београд, Јр ШРИФ Бор, Културно-образовни центар Бољевац, ФМУ Београд, 1990.

Девих Драгослав, Хобридни облици старијег и новијег певања у Србији, рад у рукопису Цетровић Радмила: Српска народна музика - песма као израд народног музичког мишљења, САНУ, Посебна издања књ. Одељење друштвених наука књ. 98, Београд, Музиколошки институт САНУ, 1989.

Големовић Димитрије: Народна музика ужичког краја, Етнографски институт САНУ, Посебна издања књ. 30, св. 2, Београд 1990.

Големовић Димитрије: Двогласно певање новије сеоске традиције у Србији, издање аутира, Београд 1981.

Васић Оливера-Големовић Димитрије: Таково у игри и песми, Типопластика, Горњи Милановац 1991.

Кисе Ргас I ле: Вокални музички фолклор Срба и Румуна у Војводини, Матица српска, Нови Сад 1989.

У наставном процесу обавезно користити фоно-записе традиционалног народног певања преко чијег слушања ученик треба да савлада аутентичну интерпретацију народног певања.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) пет солистичких песама; б) три једногласне обредне;

в) три двогласне обредне - у обзир долазе и свадбене и жетварске - од тога две антифоне песме;

г) пет двогласних песама старијег слоја; д) три двогласне песме најновијег слоја;

ђ) две двогласне песме хибридна облика између старијег и новијег певања.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две солистичке песме;

Једна двогласна обредна песма;

Једна двогласна песма старијег музичког слоја; Једна двогласна песма новијег музичког слоја.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Наставити рад на оспособљавању ученика да читају мелографске записе. Поред тога, вежбати записивање народних песама са снимака или према певању професора. Упутити ученике у мелографски рад и задати им да сами забележе народне песме и казивања о њима од старих људи из непосредног окружења или од рођака на селу. Снимке преслушавати на часу и дискутовати о њима.

Радити на усавршавању извођења различитих елемената постављених у прва два разреда и то кроз увежбавање хетерофоних и хетерофоно-бордунских примера из западне Србије - са Златибора - где се деонице крећу у паралелним секундама.

Наставити са усавршавањем извођења свих врста старијег, новијег певања и хибридних облика. Посебну пажњу посвећивати извођачким елементима - постављеним у прва два разреда.

ЛИТЕРАТУРА

Видети литературу за I и II разред. Поред тога: Миљковић Љубинко: Бања - рукописни зборник, Књажевац 1978.

Големовић Димитрије: Певачице из Рибашевине, Народно стваралаштво, св. 2-4, Београд, 1983.

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) три солистичке песме;
- б) 10 двогласних песама старијег слоја, од тога четири са паралелним секундама; в) пет двогласних песама новијег слоја;
- г) пет двогласних хибридних облика између старијег и новијег певања.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Једна солистичка песма;
Две двогласне песме старијег слоја, од тога једна са паралелним секундама; Једна двогласна песма новијег слоја;
Једна двогласни хибридни облик између старијег и новијег певања.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Радити даље на оспособљавању ученика да читају нотне записе и да бележе народне мелодије према аудио-снимцима или певању професора. Као и у претходном разреду, радити вежбе из сакупљачког рада.

Оспособљавати ученике да на основу аудио-снимака препознају карактеристике народног певања одређених подручја.

Усавршавати извођачке елементе постављене у претходним разредима, и то у примерима солистичког и групног певања, старијег, новијег и хибридних облика. Као посебан извођачки захтев увести песме са постепеним подизањем интонације током мелостиха/мелострофе.

Упознати ученике са певањем осталих балканских народа, укључујући и припаднике бивших југословенских република.

ЛИТЕРАТУРА

Видети литературу за I, II и III разред. Поред тога:

Милошевић Владо: Босанске народне пјесме I и II, Народни музеј Бања Лука, Одјелјење за музички фолклор, књ. I и II, 1954. и 1956.

Милошевић Владо: Босанске народне пјесме III и IV, Народни музеј Бања Лука, Одсјек за народне пјесме и игре, књ. III и IV, 1961. и 1964.

Васиљевић Миодраг, Народне мелодије Црне Горе, Београд 1961.

Кухач Фрањо, Јужно-словјенске пучке попијевке, 4 свеске, 1871-81, и 5 свеска, 1941, све издате у Загребу.

Матетић Роњгов Иван: Заспал Паве, Збирка нотних записа народних пјесама Истре и Хрватског приморја, Издавачки центар Ријека, 1990.

Зганец Винко, Сремец Нада: Хрватске народне пјесме и плесови, Сељачка слога, Загреб 1951.

Бицевски Трпко: Двогласни македонски народни песни, Институт за фолклор „Мартко Цепенков“, Македонско народно тво- рештво, Народни песни, Кн. 7, Скопје 1988.

Кауфман Николај, Блгарската многогласна народна песен, Софија, Наука и искуство, У наставном процесу обавезно користити фоно-записе традиционалног народног певања преко чијег слушања ученик треба да савлада аутентичну интерпретацију народног певања. ОБАВЕЗНИ

МИНИМУМ ПРОГРАМА

- а) Пет солистичких песама;
- б) 10 двогласних песама старијег слоја, од тога 3 са паралелним секундама и две са подизањем интонације;
- в) пет двогласних песама новијег слоја;
- г) пет двогласних хибридних облика између старијег и нов јег певања.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Две солистичке песме;

Три двогласне песме старијег слоја, од тога две са паралелним секундама и једна са подизањем интонације;

Две двогласне песме новијег слоја;

Два двогласна хибридна облика између старијег и новијег певања.

НАРОДНИ АНСАМБЛИ

ЦИЉЕВИ

Развијање способности ученика за групно музицирање.

Усагласити индивидуално извођење са потребама групног.

Усагласити интонацију и артикулацију свих ученика у свим видовима групног музицирања. Развијати перцепцију слушања осталих чланова.

Развијати жељу за радом у групном музицирању.

ЗАДАЦИ

Рад на оспособљавање за групно музицирање.

Рад на усаглашавању индивидуалног са групним музицирањем.

Рад на усаглашавању интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

У оквиру мањих инструменталних скупина подразумева се формирање састава који су у складу са традиционалним извођаштвом: нпр. Дует фрула, дует окарина, свирка на гајдама уз тапан. Имајући у виду инструменте на којима ученици свирају потребно је образовати тамбурашки оркестар, као и оркестар фрулаша. Почетак рада са ансамблима налаже обраду најједноставнијих изворних мелодија и савладавање свих компонената специфичних за форме групног музицирања (ритмичко и интонативно усклађивање, мелодијско обликовање, артикулација...). Свирање по нотним записима и по слуху.

ФОНО МАТЕРИЈАЛ - као за главни предмет - народно свирање

ЛИТЕРАТУРА

Група аутора: Народна инструментална музика, збирка за основну музичку школу, I свеска Големовић, Димитрије: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Девећ, Драгослав: Етномузикологија, скрипта, III, Београд, 1977.

Направити избор из литературе за главни предмет - народно свирање .

ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по десет изворних мелодија изведених од стране мањег инструменталног састава;

б) пет изворних мелодија изведених од стране већих инструменталних састава који су предвиђени наставним програмом.

СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ЈЕДАН ПУТ У ТОКУ ПОЛУГОДИШТА, ИЛИ ДВА ПУТА У ТОКУ ГОДИНЕ, ЈАВНО НАСТУПИ У АНСАМБЛУ БАРЕМ НА ИНТЕРНОМ ЧАСУ

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

Наставни програм подразумева рад мањих и већих инструменталних скупова које улазе у оквир плана претходног разреда, али се захтева обрада сложенијих мелодијских примера из домена традиционалног инструменталног стваралаштва.

ФОНО МАТЕРИЈАЛ и ЛИТЕРАТУРА као за претходни разред
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА

а) по десет изворних мелодија изведених од стране мањег инструменталног састава;

б) пет изворних мелодија изведених од стране већих инструменталних састава који су предвиђени наставним програмом.

СВАКИ УЧЕНИК ЈЕ ОБАВЕЗАН ДА ЈЕДАНПУТ У ТОКУ ПОЛУГОЂА, ИЛИ ДВА ПУТА У ТОКУ ГОДИНЕ, ЈАВНО НАСТУПИ У АНСАМБЛУ БАРЕМ НА ИНТЕРНОМ ЧАСУ
АУДИОВИЗУЕЛНА ТЕХНИКА

Програм овог предмета је идентичан са програмом за Теоретски одсек и налази се у том делу наставног програма.

НАРОДНА ИГРА

ЦИЉЕВИ

Развијање разумевања основних појмова етнокорологије,
Развијање разумевања основних карактеристика играчке праксе Србије
Развијање разумевања обредне и световне играчке праксе
Овладавање системом лабанотације. ЗАДАЦИ

Рад на развијању разумевања основних појмова етнокорологије,
Рад на развијању разумевања основних карактеристика играчке праксе Србије
Рад на развијању разумевања обредне и световне играчке праксе
Рад на савладавању система лабанотације.

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Појам игре: шта је игра, какве све игре постоје. Подела народних игара.

Облик игре: шта је облик игре, какви облици игре постоје, круг полукруг, линије, тројке, парови....

Повезаност играча у колу: подразумева држање играча у колу за руке пуштене низ тело, за укрштене руке спреда, позади, за појас, за рамена, за руке подигнуте испред тела....

Правци кретања у току играња: за десном, за левом руком по кружници, у коло, из кола.... Играчка терминологија: за првог, последњег играча, за игру, за првог играча до коловође, за заповедника игре....

Основни елементи орских игара:

шта је корак, а шта је покрет и начини њиховог бележења;

какви све могу бити кораци: обичан, поскок, скок, треперење, преплети, заплети;

покрети делова тела: стопала, колена, руку, рамена и начини њиховог бележења.

Уграђивање корака и покрета у такт мотив - основна јединица играчког обрасца.

Основе лабанотације - знаковни систем; записивање појединачних корака и покрета; записивање игара у целини.

Склапање такт мотива у играчку целину почевши од једно- ставнијих игара ка сложенијим: Девојачко коло

Потам повам Стојане

А ајде лепа Маро господар те зове Шета

Стара влаина Чачанка

Сремица Зајечарка

Нишевљанка

Официрско коло

Коло циганске омладине

Врачарка

Грозница Заплет

Шумадинка

Крњевачко

Шумадијско коло

Србијанка Коленике

Рузмарин

Дивна, Дивна

Моравско коло

Моравап Жикино

коло Небеско

Крива

Јесам ли ти, јелане Рого,

рого, рогози Огањ гори

Једностранка Осампутка

Тедена Полонка

Руменка

Циганчица

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Елементи орских игара;

Стил и техника игре упоредо кроз следеће примере: Девојачко коло, Стара Влаина, Моравско коло, Колање, Јесам ли ти Јелане, Осампутка, Полонка, Руменка.

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Пратња народним играма: од немог играња до савремених оркестара, како у Србији, тако и у Југославији.

Стил играња: његова техничка и психичка компонента. Утицај рељефа на стил играња и на покрет уопште. Зависност игре од њених носилаца.

Основна подела Србије на етнокоролошке целине и учење најкарактеристичнијих игара из тих целина. Учење типских представника за сваку целину.

Транскрипција игре системом лабанотације.

Записивање игара код нас. Упознати ученике који све системи записивања постоје и који су примењивани.

Транскрипција игре системом лабанотације. Читање постојећих записа игара у нашој земљи. Научити следеће игре:

Шетња Гарчанка
Ћурћевка Заврзлама
Косо моја Крива
крушка Моравац
Бањски чачак
Колање Поравно
Шарано Осмерац
Дирлија Бруђа

Старокрајишко Старобосанско Кој жза кола Пролијета Тројанап Сади' јелу Свекрвино коло Друго по оро Преступачки Што гу нема цвета Дома ли си, вело Селско оро Кривка Дели Агуш Шиловачко оро Мемедово оро Ој, ти Досто Ћурђево лето пролето У каваче
Ите, ите, два јунака Пошла ми Милка за воде Подуна, мори подуна Бре, девојче Калач I, II и III

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Записи игара код нас;

Стил и техника игара упоредо кроз следеће примере: Колање. Моравац, Поравно, Старокрајишко, Тројанац (Херцеговина), Сади' јелу, Селско оро, Дели Агушт, И'те, и'те два јунака, Подуна, мори подуна, Калач.

III РАЗРЕД

(2 часа недељно 66 часова годишње)

Обредне игре животног и годишњег циклуса. Учење најкарактеристичнијих игара из ова два циклуса. Подела Југославије на играчке зоне и њихове одлике - основни репертоар, пратња, стил, терминологија, држање играча, правци кретања, особености појединих области и игара....

Учење записивања игара системом лабанотације и читање постојећих записа игара.... Научити следеће игре: Кукуњиш Прекид коло Тројанац Мала башта Миље, моје Јованчица Тита, тита лобода Зетско коло

Ђевојко, Ђевојко, златна јабуко Поирај, поскочи Та невеста дивно игра Играј момче што ситније Заскочица

Коловођо, дико наша Тихо
дува Шкаљарско Црмничко
оро Врањанка
Бело Ленче Тешко
оро Из бању иде
Прешевка

Даскалица Пембе
Влаиња Унгуреана
Тобошанка
Ђорѓанка Жок
н'лок Стнга Батрна
Капепек Кетуш
Периница Грабац
Фицко Нумера
Чизме моје
Бачко велико коло Буњевачко
момачко коло Тандрчак
Рококо Цупанаца
Мађарап Чардаш
Танцуј, танцуј
Ардељана Пошовојка
Инвертита
ИСПИТНИ ПРОГРАМ
Обредне игре;
Подела Југославије на играчке зоне;
Лабанотација;
Стил и техника игара упоредо кроз следеће примере: Тројанац, Мала башта, Зетско коло, Поиграј,
поскочи, Коловођо, дико наша, Црмничко оро, Врањанка, Тешко оро, Пембе, Влаина, Унгуреана,
Кртуш, Бачко велико коло, Буњевачко момачко, Цупаница, Чардаш, Ардељана.

ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ

- Развијање разумевања основних појмова етномузикологије.
- Развијање ученика да вреднује тековине традиционалне музичке културе и упознавање са основним принципима српске вокалне и инструменталне музике.
- Развијање способности за анализу, разумевање, систематизацију, препознавање и вредновање како српске тако и традиционалне музике Балкана
- Савладавање система транскрипције финском методом

ЗАДАЦИ

- Рад на развијању разумевања основних појмова етномузикологије.

-Рад на развијању ученика да вреднује тековине традиционалне музичке културе и упознавање са основним принципима српске вокалне и инструменталне музике.

-Рад на развијању способности за анализу, разумевање, систематизацију, препознавање и вредновање како српске тако и традиционалне музике Балкана

-Рад на савладавању система транскрипције финском методом

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Увод: етномузикологија као наука о музичком фолклору - развој у свету и код нас, први фонограф, центсистем; институције где се проучава народна музика; публикације, дискографија, архиви.

ФОЛКЛОР

Појам, дефиниција; сродне науке - фолклористика, етнологија; музички фолклор - подела према акустичким изворима: вокална, вокално-инструментална и инструментална музика; остале научне дисциплине: органологија, етнокорееологија....

ВОКАЛНА МУЗИКА

Народна песма - појам, настанак, варијанте; класификације народних песама по разним критеријумима - намена, књижевне врсте, календар; синкретизам као важна особеност вокалне традиције.

ИНСТРУМЕНТАЛНА МУЗИКА

Народни инструмент као човекова „продужена рука“; класификација народних музичких инструмената са посебним акцентом на инструментима на којима се изводи пракса у првом разреду - свирала, окарина, двојнице и војвођанска тамбурица. Идиофони музички инструменти. Мембранофони музички инструменти.

ЛИТЕРАТУРА И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девић: Етномузикологија, скрипте МП, Београд 1977. Избор радова о разним проблемима из области етномузикологије

Дискографија наше народне музике, аудио и видео материјал из исте области

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Усмени испит са три питања из пређеног градива

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВОКАЛНА ТРАДИЦИЈА

У Србији: једноглас, вишеглас. Старије сеоско двогласно певање. Новије сеоско двогласно певање.

Појам „глас“ у српском народном певању и црквеном појању. Вокална традиција Црне Горе.

Мелопоемска анализа народних песама: стих, облик, каденца, ритам и тонски низ.

НАРОДНИ МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Аерофони: класификација. Једноставни аерофони инструменти. Лабијални дувачки инструменти - флауте.

ЛИТЕРАТУРА И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девић: Етномузикологија, скрипте МП, Београд 1977. Избор радова о разним проблемима из области етномузикологије

Дискографија наше народне музике, аудио и видео материјал из исте области.

ВЕЖБЕ ТОКОМ ГОДИНЕ

Мелографисање једноставних двогласних народних песама, мелопоемска анализа песама.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

Усмени испит са три питања из пређеног градива; Једна мелопоетска анализа песме задата на лицу места.

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ВОКАЛНА ТРАДИЦИЈА НЕКАДАШЊИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ РЕПУБЛИКА

Вокална традиција Босне и Херцеговине Вокална традиција Хрватске. Вокална традиција Словеније. Вокална традиција Македоније.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Са идиоглотним писком - кларинети. Са хетероглотним писком - обое. Са левкастим наусником - трубе.

ЛИТЕРАТУРА И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девећ: Етномузикологија, скрипте МП, Београд 1977. Избор радова о разним проблемима из области етномузикологије

Дискографија наше народне музике, аудио и видео материјал из исте области.

ВЕЖВЕ ТОКОМ ГОДИНЕ

Мелографисање једноставнијих инструменталних мелодија.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Усмени испит са три питања из пређеног градива.

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

ВОКАЛНА ТРАДИЦИЈА БАЛКАНСКИХ НАРОДА Вокална традиција Влаха. Вокална традиција Бугарске. Вокална традиција Грчке. Вокална традиција Албаније.

ИНСТРУМЕНТАЛНИ АНСАМБЛИ

Вокално-инструментална традиција: певање уз гусле.

ГРАДСКА ФОЛКЛОРНА МУЗИКА

Новокомпонована народна музика. ЛИТЕРАТУРА

И ПОМАГАЛА

Д. Големовић: Етномузикологија, уџбеник за средњу музичку школу

Д. Девећ: Етномузикологија, скрипте МП, Београд 1977. Избор радова о разним проблемима из области етномузикологије

Дискографија наше народне музике, аудио и видео материјал из исте области

ВЕЖВЕ ТОКОМ ГОДИНЕ

Мелографисање једноставнијих вокално-инструменталних народних облика - певање уз гусле и сл.

ИСПИТНИ ПРОГРАМ

1. Усмени испит са три питања из пређеног градива.

ЕТНОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ

- Упознавање са етнологијом као науком.
- Сагледавање њеног историјата, од почетака у 19. веку, када се заснива на идејама романтизма, па све до друге половине 20. века,
- Објашњавање појма *етнос*, који лежи у самом називу етнологије као науке, и дефинисање етничког идентитета као самоодређења појединца кроз поистовећивање са групом
- Разумевање етничких идентитета на простору Балкана, анализа чинилаца у њиховом конструисању и њихових функција.

ЗАДАЦИ

- Рад на упознавању са етнологијом као науком.
- Рад на сагледавању њеног историјата, од почетака у 19. веку, када се заснива на идејама романтизма, па све до друге половине 20. века,
- Рад на објашњавању појма *етнос*, који лежи у самом називу етнологије као науке, и дефинисање етничког идентитета као самоодређења појединца кроз поистовећивање са групом
- Рад на разумевању етничких идентитета на простору Балкана, анализа чинилаца у њиховом конструисању и њихових функција.

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

УВОД У ЕТНОЛОГИЈУ

Предмет и основни задаци етнологије
Формирање и развој етнологије
Етнологија и сродне науке
Формирање и развој етнологске науке у Југославији и Србији. Друштвена улога етнологије и могућност њене примене у савременом друштву

ЕТНОГЕНЕЗА НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Порекло народа Југославије и њихове традиционалне културе - становништво Балканског полуострва пре досељавања Словена; досељавање Словена и процес Словенско-Балканске културне симбиозе

Развитак традиционалне културе - оркентални, медитерански, романски и средњоевропски културни утицај и процес диференцијације традиционалне културе на тлу Југославије
Етнички развитак народа Југославије - Етничка имена

II РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

СОЦИЈАЛНА КУЛТУРА - ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА

Село као друштвено економска заједница

Катунска организација

Племенска и братственичка организација

Обичајно право

Сродство и сроднички односи

Брак - Породица - Домаћинство - Задруга

Елементи социјалне културе у савременом друштву

ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈИ

Обичаји из животног циклуса - обичаји по рођењу, брак и женидбени обичаји, погребни обичаји

Обичаји везани за односе међу људима - гостопримство, побратимство, односи међу суседима, свађе, клетве и др.

Обичаји уз поједине послове - избор места и зидање станишта, обичаји уз пољске радове, уз сточарство и обичаји уз поједине занате

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

НАРОДНА РЕЛИГИЈА СРБА

Истраживање народне религије - извори, публикације, аутори Основне карактеристике и основни слојеви народне религије - одређење народне религије, најстарији слој, старобалкански елементи, христијанизација, исламизација и трагови народне религије у савременом друштву Религијско мишљење

култ вука, медведа, змије, воде, камена, ватре, симболика крста, круга, десне и леве стране демонологија - демони, природе, судбине, болести и др. Религијско понашање религијски комплекс везан за рађање, куваду, иницијације, свадбу, смрт и погреб, време жалости, убијање старца и др.

религијски комплекс везан за празнике: Божић, Беле покладе, Ускрс, Ђурђевдан, Духови, Видовдан, Ивандан, Породична и сеоска слава

IV РАЗРЕД

(1 час недељно, 33 часа годишње)

НАРОДНА НОШЊА

Класификација и типови народне ношње

НАРОДНА (УСМЕНА) КЊИЖЕВНОСТ

Увод у усмену књижевност

Народне приповетке - бележење и класификација: басне, бајке, легенде, новеле и др.

Народне лирске песме - карактеристике и подела: календарске, обредне, обичајне, песме о раду, религиозно-морално поучне и др. Пословице, загонетке и друге краће умотворине Приповедне песме - карактеристике и подела: бајке у стиховима, религиозно-морално поучне легенде у стиховима и др.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ МУЗИЧКИ ФОЛКЛОР (Народна музика) О тексту и мелодији Песме

уз рад - за сејање жита, за жетву, чобанске песме, успаванке и др.

Песме уз празновање и свечаности - коледа, Лазаричке песме, Ђурђевданске песме, Краљице, Додоле, Крстоноше

Цесме уз породичне свечаности - рођење, свадба, испратница, тужбалице, песме за Крсно име
ХОР

Програм овог предмета је идентичан са програмом за Вокално-инструментални одсек и налази се у том делу наставног програма.

МУЗИЧКА ПРОДУКЦИЈА И СНИМАЊЕ ЗВУКА

СОЛФЕЂО

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

ТЕОРИЈА

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

ХАРМОНИЈА

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

КОНТРАПУНКТ

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално-инструменталног одсека музичких школа

МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално-инструменталног одсека музичких школа

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

ИСТОРИЈА МУЗИКЕ СА УПОЗНАВАЊЕМ МУЗИЧКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално-инструменталног одсека музичких школа

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално- инструменталног одсека музичких школа

СВИРАЊЕ ХОРСКИХ ПАРТИТУРА

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму теротског одсека музичких школа

ХОР

Захтев за музичку продукцију истоветан је програму вокално-инструменталном одсеку музичких школа, за први, други и трећи разред.

ТЕХНОЛОГИЈА ЗВУЧНО-МУЗИЧКОГ ПРОЦЕСА - МИДИ

ЦИЉЕВИ

- Усвајање знања из два различита подручја рада које обухвата предмет Технологија звучно музичког процеса- Аудио и Миди (Musical Instrument Digital Interface).
- Оспособљавање ученика да овладају основним вештинама и процесима .
- Оспособљавање ученика да стварају и програмирају музику уз помоћ рачунара, као средства које ће да бележи и памти њихове идеје.
- Пружање могућности да ученици практично испробају знања стечена у претходном школовању, као и да брзо развију сопствени начин размишљања и креирања.
- Оспособљавање ученика да се користе наведеним процесима:Основама МИДИ комуникационог система;
- Каналским МИДИ прускама;МИДИ модовима; Карактеристикама мулти-тимбралних инструмената; Основним техникама и поступцима уноса нота у рачунар; Обликовањем и грађом симетричних музичких облика(двотакт,реченица,период,песма) .

ЗАДАЦИ

- Рад стицању знања и способности везане за унос и програмирање музике у рачунар као и основне технике везане за овакав начин рада.
- Рад на стицању знања и способности, да компоњују и унесу симетричне музичке облике у рачунар.
- Морају овладати свим начинима и техникама рачунарског уноса и едитовања нотног текста, туђег или властито компонованог.
- Рад на едитовању и МИДИ репродукција краћег класичног музичког дела у облику троделне песме.

І разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Основе и историјат

„MIDI IN“, „OUT“, „THRU“, све о „MIDI“ каблу и повезивању, појам секвенсера и његова примена, историјат „Receive modes“ Mono, poly, omni, multi, као и примери на различитим синтисајзерима и модулима, Основне карактеристике Multi-Timbralnih

Инструмената.Мулти моде на различитим синтисајзерима и модулима, примери и примена Каналске

поруке # 1

Channel Messages . Note on, note off, velocity, relase velocity; примери и анализа у „Event Editoru“

Каналске поруке # 2 .

Control Change: realtime и switch-type,undefined control numbers; примери и анализа у „Event Editoru“,

Каналске поруке # 3.

„Pitch Bend“: резолуција и амбитус; „After-Tonch“:

„channel key pressure“ и „polyphonic key pressure“; примери и анализа у „Event Editoru“.

Каналске поруке # 4 .

Program Change, controller #0; примери и вежбе у „EventEditoru“.

Каналске поруке # 5.

„All notes off" (panic button); „Reset all controllers"(контролери # 121-123) Примери и вежбе у „Event Editoru“.

Каналске поруке # 6.

„Local Control" (on-off); „midi loop" и последице. примери и вежбе у „Event Editoru“.

Опис и примена „MIDI hardware-a"

Описати и практично приказати могућности: „Multi-port MIDI interface", MIDI thru box" и „MIDI merge box".

Миди проблеми и њихово превазилажење

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Рад са секвинсером #1

Уношење нота у: „real time" и „step time"

Рад са сквинсером #2

Основе едитовања „events" у секвинсеру (copy, paste, cutфункције)

Рад са сквинсером #3

Квантизација; врсте и примена; дужина нота и „легато" функција

Рад са сквинсером #4

Употреба основних функција: cycle, overdub, replace, mute.

Рад са сквинсером #5 "МИДИ" параметри.

компресор и expander

Рад са сквинсером #6

Транспозиција и „квантизација" параметри.

Рад са сквинсером #7

Експортовање и импортовање „Миди фајла"; стандарди.

Рад са сквинсером #8

Врсте „МИДИ" едитора; опис и примена

Рад са сквинсером #9

„Миди филтери"; приликом уснимавања или само надисплеју.

Рад са сквинсером #10

Програмирање промене темпа и врсте такта

Рад са сквинсером #11

„Миди" аутоматизација MIX и напредна употреба

контролера (нпр. controller 7 и 10); оптимизација „МИДИ" јачина „GM" и „XG" стандарди

Програмирање симетричних музичких облика
Изградња и обликовање симетричних музичких обликана компјутеру (двотакт, реченица, период, песма)

III разред
(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Системске поруке # 1 - „System Messages”
Основне синхронизације; „sync mode”: internal, midi clock, MTS, LTS, SMPTE, MMC, Manual.

Системске поруке # 2
Рад у „Midi Clock Mode/SPP”; примери, анализа карактеристике.

Системске поруке # 3
Рад у „MTC Mode”; примери, анализа, карактеристике; „Frame rate”; Smpte View Offset.

Системске поруке # 4
Синхронизација између Аудија у „SMPTE/MTC MODE”; Девијација; „Audio Sync Mode” (MTC continuons, MTC Trigger/Auto Speed detection, External-digital-Word Clock, Asio 2.0 аудио драјвери и њихове предности).

Системске поруке # 5
Проблем 2 „Mastera” и разрешавање проблема; „MTC” кашњење; Midi Machline Control” и „ADAT” синхронизација.

Системске поруке # 6
Синхронизација „Film” фајлова (Avi, Quick Time Movies).

Системске поруке # 7
Синхронајзери: врсте, могућности и начин рада; аудио хардваре и са имплементираним синхронзованим способностима, њихове предности и резултати.

Системске поруке # 8
Тактовно и временски оријентисана синхронизација; разликовање и вежбање.

Системске поруке # 9
Синхронизација компјутером.

Системске поруке # 10
Синхронизација два или више компјутера/софтвера; синхронизација 2 софтвера унутар истог компјутера.

Системске поруке # 11
„VST System Link” синхронизација између 2 или више компјутера; аудио и миди везе.

Системске поруке # 12
Утицај система „OMS”, „Free midi”, „IAC” у оквиру Mac OS платформе на синхронизацију; примери организације MIDI Setup-а у оквиру горе наведених система.

Системске поруке # 13

Промена темпа и врсте такта у процесу синхронизације; вежбање повезивања „Аудио“ и „Миди“ уређаја у сложеном окружењу мултихардверске синхронизације (неколико звучних картица, неколико Миди интерфејса са аналогним вишеканалним магнетофоном или видео рецордером.

Системске поруке # 14

Основе „System Exclusive Messages“; примена; „Bulk“ и „MIDI Dump“ појмови; „save/load“ или „receive/transmit“.

Системске поруке # 15

Примери „Sysex“ комуникације између различитих клавијатура, модула и компјутера.

Системске поруке # 16

Примери „Sysex“ комуникације између „Editor/Lib. софтвера и разних „миди“ уређаја (коришћење „Sound Driver“ софтвера).

Системске поруке # 17

„Sample Dump Standard“ - основе и примена; комуникација између 2 семплера; комуникација између семплера и Audio Software-а (примери на софтверу „Sound Forge“ и „Recycle“); „Midi Buffer“ и транспорт звука преко Миди кабла; транспорт звука преко „SCSI“ или преко „MIDI + SCSI“ каблова; мане и предности.

Синтисајзер као инструмент и извор звука

Историјат и подела; аналогни/дигитални; улога и основне карактеристике осцилатора, филтера, amplifier-а, envelop generatora, LFO; најчешће врсте основних таласних облика; шум и врсте шума уместо или као додатак таласним облицима; врсте клавијатура; основне програмирања звучних боја.

Семплер“ као инструмент и извор звука

Историјат

(аналогни/дигитални);

архитектура „Akai“ семплера; подела на: single, кеугроуп, програм као основне молекуле архитектуре семплера; миди функције и параметри; диск функције и параметри; конфигурисање семплова:

single, layer, split начини у оквиру програма; селектовање узорака на основу „Velocity“ Динамике свирања; селектовање узорака на основу регистра-позиције на клавијатури; едитовање узорка:

правац репродукције (normal/reverse), почетак и крај узорка, петља и дужина петље; рензорковање; укрштање узорака; слање узорака на сепаратне аналогне или дигиталне излазе

- DA конвертере.

„VST“ инструменти као извор звука

Историјат и поделе; начини рада и зависност од хардвера; предности и мане; „МИДИ“ улаз и излаз код „VST“ инструмената и зависност од МИДИ хардвера; зависност од аудио хардвера; зависност од врсте и квалитета аудио драјвера; мултиплицирани аудио излази у оквиру софтвера „Cubase SX“ или „Logic Audi Platinum“; „МИДИ“ и АУДИО“ процесовање „VST“ инструмената; низ примера на различитим VST инструментима.

Звучно-музички процес обликовања музичко-естетске целине

Као изражајно средство користити искључиво „МИДИ“ фајл тј. „МИДИ“ инструменте:

синтисајзере, семплере као и „VST“ инструменте. Ови часови су заправо увод у „савремену

миди композицију" и свде се на обликовање кратких симетричних музичких форми: двотакт, реченица, период, песма уз помоћ компјутера и већ горе наведеним „МИДИ" инструмената. На овај начин практично долази до споја и практичне примене градива ученог на предмету „музичкиоблици". Ученици треба да компонују пре свега „елементе" симетричних музичких облика, али да на крају свога рада ипак дођу до „песме", као музичко- естетске целине (прелазног облика, троделне, сложене), користећи компјутер и напредну „Миди" технологију. Музички стил ових радова треба да буде „савремен", а не „класичан".

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Испитни захтев на крају школске године био би компоновање симетричног, савременог музичког „МИДИ" дела у облику песме. Била би то заокружена музичко-естетска целина која као изражајно средство користи компјутер и „Миди"

технологију искључиво. Музичка форма треба да се ослања на „класичну" - симетричну форму песме, али уметнички израз - језик мора бити савремен.

Трајање „Миди" композиције треба ограничити на 3-4 минута.

Испитни рад треба да настане као производ вежби обављених током наставе али и као производ самосталног ученичког рада током године.

Испит организовати као „аудио" презентацију.

Пожељно је да ова дела, у складу са ученичким талентом, поседују ауторски печат и оригиналност израза.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Предмет: Технологија звучно-музичког процеса обухвата дваразличита подручја рада:

АУДИО и МИДИ (Musical Instrument Digital Interface).

а) У првом и другом разреду у оквиру предмета Технологија звучно-музичког процеса: АУДИО 1 и 2 ученици би се бавили следећим:

основе технике снимања звука;

основне микрофонске технике;

рад са двокалним и вишеканалним аналогним машинама;

вишекална техника снимања;

аналогни процесори звука.

Као што се види из приложеног ученици би се на овом предмету у току прве две године бавили класичним-аналогним начином снимања звука и основним техникама везаним за овакав начин рада.

Предмет би имао карактер вежби и и практичног учења на конкретним звучним примерима, композицијама и ансамблима.

Музикално-продуцентски и музичко-критички однос био би стално присутан током учења.

б) У трећем разреду, у оквиру предмета Технологија звучно- музичког процеса: АУДИО 3, ученици би се бавили искључиво звуком на компјутеру, такозвани „Desktop Digital Audio".

У ту сврху ученици би научили да користе 3 платформе и 3 оперативна система на 3 различита компјутера:

PC/Windows; Macintosh/ Mac

OS; Atari/ Atari.

Рад са аудијом на компјутеру би обухватио следеће:

Упознавање и оптимизација оперативног система за бављење аудијом; Аудио хардваре;

Основне технике снимања и едитовања звука на компјутеру;
„DSP“ процесовање звука;
„MIX“ на компјутеру; Мастеринг и
пост-продукција.

Веома је важно истаћи да би се дигитални аудио изучавао на најновијем аудио софтверу који у свету тренутно постоји: Sound Forge 6.0, Wavelab 4.0, Cubase VST i SX, Logic Audio 5.0, Triple DAT, Pro Tools 5.0 (или више верзије наведених програма). На овај начин би ученици били у контакту са најновијим достигнућима у области аудија.

Паралелно са изучавањем звучног процеса ученици би спроводили и музички процес обликујући музичко-естетске целине, форме, кратке композиције звучно-колажног типа, кратка радиофонска дела или сличне аудио креације. Само на овај начин је могуће да читав одсек постигне смисао и афирмацију остварујући симбиозу музичког и техничког начина размишљања.

в) У првом и другом разреду у оквиру предмета Технологија звучно-музичког процеса: МИДИ 1 и 2 (Musical instrument Digital interface 1, 2) ученици би изучавали следеће:
основе МИДИ система;
МИДИ сиквенсери и програмирање музике;
Изградња и обликовање симетричних музичких облика (двотакт, реченица, период, песма).

Циљ овог предмета је да ученике оспособи да стварају музику уз помоћ компјутера као средства које ће да бележи и памти њихове идеје. На овај начин ће се омогућити ученицима да практично испробају знања стечена на музичким облицима, хармонији и контрапункту као и да брзо развију и сопствени начин размишљања - креацију. Сва теоријска па и свирачка знањастечена у музичкој школи на овај начин могу наћи практичну примену и проверу креативних способности ученика.

г) У трећем разреду у оквиру предмета Технологија звучно- музичког процеса: МИДИ 3 (Musical instrument Digital interface 3) ученици би изучавали следеће: Програмирање синтисајзера тј: звучних боја; Семпловање и коришћење семплера; Употреба VST инструмената;
Миди синхронизација.

На оваквом предмету ученици би научили како да користе синтисајзер, семплер и остале MIDI/VST инструменте као извор звука, а не само средство за стварање музике. Данас се синтисајзери и семплери више не користе само као верне симулације постојећих акустичких инструмената, већ и као нови, сасвим самосвојни извори најразличитијих звукова и боја. Све те звуковне могућности повећавају креативне потенцијале а стварање најразличитијих боја на тим инструментима у директној је спрези са музичком продукцијом и дизајном звука.

ТЕХНОЛОГИЈА ЗВУЧНО-МУЗИЧКОГ ПРОЦЕСА САВРЕМЕНА „МИДИ“

КОМПОЗИЦИЈА И ПРОДУКЦИЈА

ЦИЉЕВИ

- Усвајање знања из два различита подручја рада које обухвата предмет Технологија звучно музичког процеса- Аудио и Миди (Musical Instrument Digital Interface).
- Оспособљавање ученика да овладају основним вештинама и процесима .
- Оспособљавање ученика да стварају и програмирају музику уз помоћ рачунара, као средства које ће да бележи и памти њихове идеје.
- Пружање могућности да ученици практично испробају знања стечена у претходном школовању, као и да брзо развију сопствени начин размишљања и креирања.
- Оспособљавање ученика да се користе наведеним процесима: Основама МИДИ комуникационог система; Каналским МИДИ пружањима;МИДИ модовима; Карактеристикама мулти-тимбралних инструмената; Основним техникама и поступцима уноса нота у рачунар) .

ЗАДАЦИ

- Рад стицању знања и способности везане за унос и програмирање музике у рачунар као и основне технике везане за овакав начин рада.
- Рад на стицању знања и способности, да компоњују и унесу симетричне музичке облике у рачунар.
- Морају овладати свим начинима и техникама рачунарског уноса и едитовања нотног текста, туђег или властито компонованог.
- Рад на едитовању и МИДИ репродукција одговарајућег музичког дела.

IV разред

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Компоновање примењене музике #1

Компоновање краћих облика и форми у области

примењене музике: дингл, реклама, спот, шпица итд.

За ову сврху неопходно је обезбедити видео материјал у

облику „АVI“ фајла, дакле слику на компјутеру, како би се према

њој компоновала одговарајућа примењена музика; репродуковање конкретних, већ урађених примера и упутстава са саветима;

вежбање ученика да на понуђену слику самостално компоњују краће облике у области примењене музике.

Компоновање примењене музике #2

Компоновање дужих и слободних облика и форми у области примењене музике: музика за позориште, музика за краткометражни или цртани филм, музика за играни филм.

За компоновање музике за позориште неопходно је обезбедити одговарајући драмски текст а за компоновање музике за краткометражни цртани или играни филм неопходно је обезбедити видео материјал у облику „АVI“ фајла, дакле слику на компјутеру, како би се према њој компоновала одговарајућа примењена музика. Обезбеђена слика могла би покривати само одређени број сцена а не и читав играни филм. Неколико кључних драмских фрагмената и сцена извучених из контекста играног филма као целине, били би довољни за реализацију ових вежби: репродуковање концертних, већ урађених примера и упутстава са саветима; вежбање ученика да на понуђену слику или драмски текст самостално компоњују слободне облике у области примењене музике.

Компоновање ауторске музике

На ови вежбама ученици би, уз консултације са професором, морали да компонују најмање једно самостално, ауторско дело.

Управо једно овакво дело, у трајању 4-6 минута чинило би циљ и круну свега што су ученици на овом одсеку научили и стекли током 3 године. То би заправо био и њихов „Дипломски испит“ приказан на „јавном слушању“ на крају школске године.

Овакве креације треба да настану као комбинација „Мидија“ и „Аудија“ тј. као комбинација „компјутерског“ и „живог“.

Ова настава би имала у другом полугодишту готово искључиво карактер вежби и одвијала би се само повремено као групна настава док би индивидуална настава доминирала.

Индивидуална настава би у овом случају подразумевала недељне консултације са сваким учеником ради усмеравања и каналисања ученичких идеја по питању стила, форме, поступака и изражајних средстава.

Обнављање и утврђивање градива ЗАХТЕВИ

НА МАТУРСКОМ ИСПИТУ

Самостално, ауторско дело у трајању 4-6 минута.

Дело мора имати оригиналну идеју и ауторски печат.

Оно такође мора бити, од стране ученика, самостално реализовано, одсвирано, програмирано, снимљено, максимално и продуцирано. Дело мора бити осмишљено као радиофонско, електронско, конкретно или мултимедијално, а записано класичном или неком другом нотацијом, графички пројектовано. Начин остваривања програма (упутство)

Настава из овог предмета била би организована само у последњој години и то као комбинација групне наставе и индивидуалних консултација. Овај предмет би требало да синтетиче сва знања, стечена у музичкој школи као и на овом одсеку, у једну целину која би требала да изнедри стваралаштво код ученика и омогући му да се стваралачки изрази.

То би у суштини било компоновање и „МИДИ“ оркестрирање тј. стварање разних музичких облика и форми у области савремене музике уз помоћ компјутера. У настави би доминирале краће форме и примењена музика: музика за цингл, рекламу, сценске нумере, компоновање „на слику“ које би се издодило уз одговарајући видео материјал, али и рад на самосталном ауторском делу слободне форме у трајању од 4 до 6 минута.

Управо једно овакво дело чинило би циљ и круну свега што су ученици на овом одсеку научили и стекли током 3 године. То би био њихов „Дипломски испит“. Једно такво ауторско дело морало би имати оригиналну идеју и ауторски печат. Оно би такође морало од стране ученика бити самостално реализовано, снимљено, миксовано и продуцирано.

Дело може бити записано класичном или неком другом нотацијом или пак графички пројектовано уколико се ради о конкретном, електронском, радиофонском или мултимедијалном делу. Такође дело може бити изведено од стране самог аутора или пак других извођача. Овакве или сличне будуће ученичке креације треба да настају и као комбинација „Мидија“ и „Аудија“ тј. као комбинација „компјутерског“ и „живог“.

Овакав концепт захтева одређену зрелост код ученика и зато би практично био могућ само у последњој години средње музичке школе.

ТЕХНОЛОГИЈА ЗВУЧНО-МУЗИЧКОГ ПРОЦЕСА - АУДИО

ЦИЉЕВИ:

- Оспособљавање ученика да овладају следећим вештинама и процесима у оквиру подручја – АУДИО

основним техникама снимања звука
основним микрофонским техникама
аналогним режијским столом употребом
мерних инструмената
снимањем и репродукцијом на двоканалном аналогном магнетофону
снимањем и репродукцијом на вишеканалном аналогном магнетофону
основама дигиталног аудио фајла
снимањем и репродукцијом на DAT-у (Digital Audio Tape)

ЗАДАЦИ

- Рад на стицању знања и способности везане за класични-аналогни начин снимања и репродукције звука као и основне технике везане за овакав начин рада.
- Рад на способности да обаве микрофонско или вишемикрофонско снимање правилним коришћењем микрофона, режијског стола као и уређаја за снимање и репродукцију звука.
- Рад на снимању акустичног инструмента или вокала или мањег ансамбла, начињен микрофонском техником по избору.

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Аналогни режијски сто. Упознавање са следећим појмовима: микрофони и линијски улази, подешавање улазног степена, путања сигнала кроз аналогни режијски сто, каналска и мониторинг секција на режијском столу, „инсерт“ тачке, EQ, сендови, враћања, напајање и др.

Очитавање нивоа сигнала - мерење . Рад са „Peak“ и „VU“ мерним инструментима, вршни и просечни ниво сигнала; аналогно и дигитално мерење/мерни инструменти.

Двоканални аналогни магнетофон

Дигитални Аудио Тапе (DAT). Снимање и репродукција на „DAT“-у, врсте аналогних и дигиталних улаза и излаза, избор фреквенције узорковања; рад са осталим функцијама: даљински управљач, програмирање и брисање „ID“ бројева.

Вишеканални аналогни магнетофон. Врсте улаза и излаза, мерни инструменти, редуција шума, брзина траке, синхронизација и мониторинг при вишеканалном снимању, основне особине и рад са даљинском командом - локатором вишеканалног магнетофона, уснимавање линијских сигнала на вишеканални аналогни магнетофон; мониторинг већ снимљених канала; потпуно или делимично брисање канала „pinch in“ и „pinch out“; распоред магнетофонских глава и одржавање магнетофона.

Микрофони и рад са микрофонима. Врсте и карактеристике микрофона, вишемикрофонске технике, уснимавање микрофонског сигнала: вокала разних и бројних солистичких инструмената; позиционирање микрофона; коришћење „pop“ филтера и др.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Обрада звучног сигнала – процесовање. Подешавање и рад са компресором, лимитером, екпандером гејтом, ревербом, дилејом и еквилајзером .

Студијско-микрофонско снимање. Стицање искустава у снимању различитих „соло“ инструмената: виолина, виола, виолончело, контрабас, флаута, кларинет, хорна, труба, хармоника, глас-сопран, глас-алт, глас-тенор, глас-бас, клавир, хор, камерни састави, мањи оркестар.

Технологија мешања - миксовања вишеканалног снимка. Симбиоза свих претходно стечених знања са посебним акцентом на „музичко уво“. Музикално продуцентски и музичко критички однос нарочито би у овој финалној фази дошао до изражаја. Ученици би били практично у прилици да тонско-естетски уобличи звучну слику неког претходно уснимљеног вишеканалног снимка користећи притом нотни текст или партитуру и на тај начин спровести композиторову замисао у дело.

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оптимизација компјутерских оперативних система за рад са „Аудиом“

Оптимизација се односи на опсервативне системе „Windows“ и „Mac OS“. Оптимизацијом треба да буду обухваћени следећи оперативни системи: Windows 98 SE, Windows XP, Mac OS 9, 2 и Mac OS X; оптимизацијом треба да буду обухваћени „систем“ тј. сетовања у оквиру оперативног система: дискови; CD-ромови, виртуална меморија, кеширање, видео касета, аудио драјвери; apple task и др..

Инсталација и синхронизација звучне карте и њених драјвера

Сем хардверске инсталације посебна пажња мора бити посвећена врсти и подешавању аудио драјвера. Сем двоканалних звучних карти потребно је демонстрирати и инсталацију једне вишеканалне звучне карте и успоставити исправну пажњу на нежељене нузефекте: пуцкетања, губљења аудио канала, гушења и заустављања аудио софтвера итд.

Снимање звучног фајла на тврди диск. Основни поступци и подешавања, карактеристике читаног аудио фајла/display-а.

Основно упознавање са двоканалном аудио едитором „Sound Forge“. Преглед менија и основних функција.

Начин и врсте приказа/display-а звучног фајла у оквиру аудиософтвера. Приказати Waveform Display, Amplitude i Time axes, сонографски приказ, FFT приказ, тродимензионални FFT приказ.

Архивирање звучног фајла. Активирање делимично урађеног и завршног звучног фајла, архивирање са и без компресије звучног фајла. Врстекомпресије и евентуални губици у квалитету.

Динамика и резолуција звучног фајла. Објаснити резолуције од 8 бита, 16 бита, 32 бита, 64 бита и са њима у складу и теоријску динамику фајла; спољашњиутицаји и фактори деградације динамике; практични савети и упутства.

Фреквенција узорковања и фреквентна карактеристиказвучног фајла 32 КHz; 44, 1 КHz; 48 КHz; 88, 2 КHz; 96 КHz; 192, КHz; објаснити Никвистову фреквентну законитост.

Деструктивно и недеструктивно едитовање. Основни „editing“ поступци и алати: copy, paste, cut, delete, remove, makaze, gumica; Недеструктивни поступци као и разликовање реструктивних од недеструктивних поступака (delete/remove; undo; normalize/промена јачине итд.).

Дигитално процесовање сигнала (ДСП) и основни поступци (Volume, normalize, DC offset, Fade in , Fade Out).

Оптимизовање нивоа интензитета извођења сигнала са последицама
Повезати резолуцију Аудио Фајла од 16 бита или 24 бита са процесом мењања волумена или нормализовања звучног фајла.

„Difhering“ и „Noise Shaping“ Врсте и њихова неопходност и повезаност са динамичком резолуцијом аудио фајла

Приказ и тумачење универзалних појмова везаних за аудиоНаправити разлику или сличности у тумачењу следећих појмова: region, part, segment, audio track, audio chanel и слично.Примере дати у оквиру различитих вишеканалних аудио софтвера због спознаје термилошких сличности и разлика.

„Mixing“ и „Merging“ два или више звучних фајловаОбјаснити поступак мешања/миксовања или штампања/сједињавања два или више звучних фајлова са или без примене ефеката.

Апсолутни и релативни нивои звучних фајлова у процесудигиталног миксовања/мешања Проблем посматрати са аспекта динамике и резолуције звучног фајла. Повезати са знањима о „нормализацији“ и „дитерингу“.

Конверзија аудио фајла у различите стандарде семпловања.Објаснити евентуалне недостатке и проблеме који у овом процесу могу настати. Извршити пробе и експериментеистог фајла у различитим Аудио софтверима и чути разлике;

„DSP“ подешавање звучног фајла # 1. Примена parametric EQ са 5 филтера (High-pass, Low- pass, Low shelf, Peak/Notch).

„DSP“ подешавање звучног фајла # 2 . Контрола и подешавање функције динамике; опште динамичке функције и употреба динамичких ефекат у дигиталном домену: компресор/лимитер, expannder/gate, ниво шума итд.

„DSP“ подешавање звучног фајла # 3. Компресија и експанзија временског трајања фајла као и подешавање фреквенције тј. висине тона (pitch shift) звучногфајла.

„DSP“ подешавање звучног фајла # 4. „DSP“ ефекти у оквиру програма“ „Sound Forge“ (reverb, delay, chorus, flanger).

Фуријеове и „Fast Fourier“ трансформације. Различити стандарди приказа; читавање FFT приказа; подешавање параметара за FFT анализу.

Дигитално и аналогно мешање/миксовање („Mixdown“). Разлике, предности и недостаци; комбинација оба поступка.

Основе „Mastering-a“ и пост-продукције. Примере дати у оквиру програма „CD Architect“; применити сва претходна стечена знања; савети у погледу глобалне динамике као и редоследа нумера; пауза између нумера; претапање (crossfade) између нумера; „fade-in“ и „fade-out“; нормализација и „dithering“ са „noise-shapeing“; финални медиј и конверзија аудио фајлова. Пост продукцију објаснити као слободан креативни поступак; приказати примену EQ и компресије, „multi band“ компресије у процесу пост продукције.

Звучно музички процес обликовања музичко-естетске целине .Обликовање музичко-естетске целине, кратке форме, композиције звучно-колажног типа; кратка радиографска дела (3- 4минута) или сличне аудио креације; дела треба да буду слободне форме уз слободно коришћење разних извора звука: ефекти, шумови, глас, „живи“ инструменти, „миди“ инструменти итд.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Испитни захтев на крају школске године био бикомпоновање или обликовање кратке музичко-естетске форме, целине отелотворене и приказане као звучни фајл, дакле као „аудио креација“. Звучно музичко дело морало би бити у трајању од 3-4 минута, једноставне и слободне форме. Ово звучно музичко дело могло би бити и краће радиофонско дело или слична „аудио“креација по избору. Испитни рад треба да настане као производ вежби обављених током наставе, али и као производ самосталног ученичког рада током године.

Испит организовати као „аудио“ презентацију.

Пожељно је да ова дела, у складу са ученичким трендом, поседују ауторски печат и оригиналност израза.

ОСНОВЕ ДИЗАЈНИРАЊА ЗВУКА ЗА МЕДИЈЕ

ЦИЉЕВИ

- Усвајање поступака за потребе позоришних и радио емисија

ЗАДАЦИ

- Рад на савладавању примене стеченог знања из основе дизајнирања и његова примена на позоришну и музику за радио

III разред

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Семиотика

Звук и музика као изражајно средство; семиотика - начин мишљења - наука о тумачењу значења изражајних уметничких средстава; семиотички кодови: икона, индекс, симбол; кондензација, супституција, метафора и метонимија - релација познатог и непознатог менталног концепта; семиотичка анализа текста, говора, речи (анализа примера); семиотичка анализа покретних слика: филм, телевизија (анализа примера). Звук и

музика у процесу комуникације - звучна информација: настанак, природа, значење, третман, идеја-роба, задовољство, заштита, медијска и мултимедијска интерпретација, масмедији; звук и музика као знак (субзнак, знак, хиперзнак и метазнак); савремена, модерна и нова музика: однос публике и новог музичког дела; семиотика изражајних средстава на релацији: реч - звук - слика - покрет; семиотичка анализа звучно-музичког дела: „читање филма, телевизије" и „гледање радија"

Позориште и радио

Први медиј: дизајнирање звука и музике за ПОЗОРИШТЕ: сценскамузика, сонг, опера, мјузикл, оперета, зингшпил, кабаре, ревијски програм, итд.; дизајнирање звука музике за програме

РАДИЈА: цингл, шпица, вокал, инструментал, ефекти, говор; радио драма, појам радио фонског дела; презентација музике на програмима радија: опера, мјузикл, концерт итд итд.)

ОСНОВЕ ДИЗАЈНИРАЊА ЗВУКА ЗА МЕДИЈЕ #2 - ФИЛМ, ТЕЛЕВИЗИЈА И МЕДИЈ РАЧУНАРА ЦИЉЕВИ

- Усвајање поступака за потребе филма, телевизије и рачунара као медиа

ЗАДАЦИ

- Рад на савладавању примене стеченог знања из основе дизајнирања и његова примена на филмску и музику за телевизију

IV разред

(1 час недељно, 33 часова годишње)

Филм и телевизија

Масмедији (филм, радио и телевизија; дизајнирање звука и музике за ФИЛМ; историја звука и музике у филму; епоха немог филма;

звучни филм: документарни, играни, цртани и музички филм;

дијалог: продукција и аутоматска замена (ADP); звучни ефекти у филму („background",

„hard", „foley"); филмска музике (score, source, song); аудио пост-продукција: синхронизација, монтажа имикс (synchronization, dubbing, diags, effects, music, ambiental sound); дизајнирање звука и музике за програме Телевизије; TV као аудио-визуелни феномен; кореспонденција слике и звука: TV спот, форшпан, TV шпица, звучни и музички ефекти, TV презентација опере, мјузикла, концерта и других звучно-музичких форми; улога звучних ефеката у филму: симулација реалности, стварање илузије, расположење; желите да будете филмски композитор; - креативне способности, стрпљење, напоран рад, звук „ниског буџета", изражајна средства, пробуђивање времена и простора, психолошко нијансирање, неутрални пратећи слој, континуитет и обезбеђивање тока драмске радње.

Медиј рачунара

Дизајнирање звука и музике за медиј РАЧУНАРА; Аудио- визуелни аспекти компјутерске уметности; звук и музика у оквиру глобалне рачунарске мреже (интернет), неизбежна коегзистенција аудио и видео фајла, техника дизајнирања звука и музике рачунаром и коегзистенција АУДИО И МИДИ фајла; MP3, WMA, OGG, неизбежна компресија аудио записа за интернет комуникацију; како пласирати сопствени звук и музику у медијску (мултимедијску) продукцију;

Презентација уметничке музике

Радионица звука, округли сто, концерт, музичка едукација:

(не)заинтересованост и пажња публике (Afftention! Musique!) Кич,

шунд

Кич, шунд и остале негативне звучно-музичке тенденције;

заступљеност музичког кича и шунда на програмима медија.

Заштита интелектуалне својине

Музичка ауторска права; велика и мала права, механичка и права јавног извођења (музичка кошуљица - „Music cue sheet“).

Шта одликује успешног дизајнера звука;

Изоштрени слух; самоувереност у сопствену идеју или пројект; добро познавање и владање електроакустичким уређајима а посебно за снимање и обраду звука; способност за техничка побољшања и мање поправки; умеће у раду са људима а нарочито са филма и ТВ; стрпљење и жеља за стварањем увек новог звука; самодисциплина и одржавање опреме у добром стању.

Како овладати уметношћу дизајнирања звука; Како

учити аудио-дизајн на локацији;

Уметничко обликовање звука и основна методологија снимања звука

Пажљиво слушање: карактеристике жељеног звука, место звучног извора у простору; слушање свих звукова који се не снимају;

обавезно разматрање: карактеристика микрофона и поставке микрофона; почетак снимања: избегавати „компликован“ звук;

постављање микрофона код стерео снимања; проверити: ударе ветра (заштита), квалитетно

„захватање“ звука (акустички паравани и потпуно окружење), фиксирање микрофона и изолација од вибрације звука који се снима.

Уметност дизајнирања звучних ефеката

Како постићи звук „удара песницом“ и ефекат „туче“; звучни ефекти као „домаћа радиност“: како описати, снимати и дизајнирати тзв. „жив“ жвучни ефект, звук танке црвене ласерске линије, звук средњовековног ратног сукоба; „певајући“ звук реке или потока који жубори, звук дивље животиње, звук ходања миша, итд.

Дијалог (монолог)

Како снимити дијалог (монолог) и ефекте удаљеног звука, како снимити дијалог (монолог) уз пуцњеве пиштоља;

Звучна херменеутика - звучни мотив

Процес питања и одговора гледаоца/слушаоца; Одакле долази овај звук; емитер звука са слике не одговара реалном звучном извору;

асоцијација (спајање) и реасоцијација (раздвајање) звука и слике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Предмет Основе дизајнирања звука и музике за медије представља комбинацију теоријско-практичне наставе овладавања уметничким обликовањем (дизјнирањем) звука и музике за све медије који по дефиницији укључују феномен звука, попут позоришта, филма, радија, ТВ и глобалне рачунарске мреже (интернета), и слично. Изучава се у II и III години средње музичке школе одсека за Снимање и обраду звука.

Дизајнер звука (Sound Designer) је ново креативно занимање које обухвата специфичну врсту послова уметничког обликовања тј. дизајнирања звука и музике за позориште, филм, радио, ТВ и глобалну рачунарску мрежу. Наставно градиво према разредима и темама садржи два основна сегмента:

дизајнирање звука/музике за позориште и радио.

дизајнирање звука/музике за филм и телевизију, односно медиј рачунара.

Ученици се кроз семиотичку анализу (тумачење значења појединих изражајних средстава на релацији реч-покрет-слика-звук) звучно-музичких садржаја упознају са основама дизајнирања звука и музике за медије:

A. Звучно-музички концепт (семиотика звука и музике)

Дијалог (монолог);

Звучни ефекти; Музика;
Амбијетални звук;
Остали звучни сигнали Дијалог (монолог);
Звучни ефекти; Музика;
Амбијетални звук;
Остали звучни сигнали Дијалог (монолог);
Звучни ефекти; Музика;
Амбијетални звук; Дијалог
(монолог); Звучни ефекти;
Музика; Амбијетални
звук;
Остали звучни сигнали.

Дијалог (монолог); Звучни
ефекти; Музика;
Амбијетални звук; Дијалог
(монолог); Звучни ефекти;
Музика; Амбијетални
звук;

Реализација звучно-музичког концепта

(Обухвата технике стварања - компоновања, технике извођења - репродукције, технологија звучно музичког процеса, аналогно и дигитално снимање и репродукција звука, пре- продукција и пост-продукција звука и музике).

Ц . Звучно-музичка пракса медија

(Семиотичко-аналитичка пракса дизајнирања звука и музике за ПОЗОРИШТЕ, ФИЛМ, РАДИО, TV и медиј РАЧУНАРА заснована на примерима семиотичке анализе звучно- музичких садржаја који су примењени у најпознатијим медијским

пројектима, и који на очигледан и за ученике разумљив начинД . Методологија предавања Заснована је на примени принципа:

1. „Гледање звука" (looking radio)
2. „Слушање слике" (reading television):

I фаза - тумачење значења уметничких изражајних средстава на реласији: реч - покрет - слика - звук;

II фаза - семиотичка анализа аудио-визуелних примера, слушање звучно-музичких примера уз пројекцију TV и филмске слике;

III фаза - ученици су активно укључени у семиотичку анализу и дискусију од почетка и кроз тумачење значења текста (драмског) - речи, затим покрета, слике, извука, тј. музике, образују се у правцу спознаје вештине дизајнирања, тј. практичне примене звука и музике у оквиру одређеног медијског контекста - пројекта.

САВРЕМЕНА ХАРМОНИЈА СА ИМПРОВИЗАЦИЈОМ И ОРКЕСТРАЦИЈОМ

ЦИЉЕВИ

Развој улоге савремене хармоније у музици
Развој основних елемената хармоније
ванакордских тонова
Развој акордских веза
промене тоналитета
Развој на препознавању и анализи различитих хармонских стилова.

ЗАДАЦИ

Рад на развоју улоге савремене хармоније у музици
Рад на развоју основних елемената хармоније
Рад на употреби ванакордских тонова
савладавању акордских веза
Рад на савладавању промене тоналитета (дијатонска, хроматска модулација, енхармонска модулација)
Рад на препознавању и анализи различитих хармонских стилова.

III разред

(1 часа недељно, 35 часова годишње)

Четворозвучи све три функције (тонична, субдоминантна, доминантна)

Изградња на сваком току хроматске лествице, кроз све тоналитете; континуитет гласова у оквиру четворогласа; изградња „major sixth“, „major seventh“, „minor sixth“, „dominant seventh“. Акордских „блокова“ у четворогласном ставу; на задату хармонску продукцију написати оригиналну мелодију - соло уз коришћење само акордских тонова; изградња „augmented seventh“, „diminished seventh“ и полуумањених акордских „блокова“ од сваког тона и у свим тоналитетима; коришћење свих обртаја горе споменутих акорада у формирању хармонског континуитета; стварање широког слога тј. „open harmony“

„Swing“ ритмови

„Off-beat“ акценти; нотирање и читање-репродукција ритма;

„Double-time“ ритам; ритмичке антиципације. Четворогласна хармонизација за дате мелодије

(10)

Посебан осврт на хармонизацију акордских и ванакордских мелодијских тонова; анализа акордских и ванакордских тонова у мелодији; четворогласна „Block“ армонизација задатих сопрана;

израда четворогласне „block“ хармонизације на неколико „jazz standard“ мелодија. Принципи импровизације #1

Акордски тонови; хроматски и дијатонски ванакордски тонови;

акорди и њима одговарајуће лествице -модуси; компоновање и записивање оригиналних

импровизација на адату акордску прогресију; упоређење мелодије-теме са одговарајућом

импровизацијом на дотичну тему; четворогласна „block“ хармонизација задатих тема у широком

слогу; описна разрешењаваннаставних тонова и њихова употреба у импровизацији; дупле хроматске пролазнице у импровизацији (мелодији); упоређење

задате теме са њеном властитом импровизацијом и жеља за препознавањем основних контура теме.

Модерна „block“ хармонизација #1

Мелодијска анализа и подела акордске, неакордске, лествичне и фигуративне тонове (хроматске и дијатонске); модерна „block“ хармонизација акордских и ванакордских тонова, хроматских и дијатонских; анализирати и „block“ хармонизовати неколико „jazz standard“ мелодија; хармонизација ритмичке антиципације; хармонизација дуплих хроматских пролазница; хармонизација описних разрешења ванакордских тонова; алтерације у оквиру доминантног септакорда („dominant seventh chord“); све већ горе наведене „block“ хармонизације, али у широком слогу.

Принципи импровизације и модерна „block“ хармонизација #2

Тензије у оквиру СВЕ ТРИ ФУНКЦИЈЕ; „block“ хармонизација тензија; тензија-разређење (Hi-Lo); „block“ хармонизација односа „Hi-Lo“; варијације односа „Hi-Lo“: Lo-Hi-Lo, Hi- chromatic, Lo- Mi-chromatic-Lo; „block“ хармонизација „Hi-Lo“ варијација (Lo-Mi-Lo, Hi- chromatic-Lo; Lo-Hi-chromatic. Lo); алтеровање тензије; мелодијске анализе и „block“ хармонизације импровизација које поседују тензије и односе „Hi-Lo“ и варијације тих односа.

Дрвени дувачи #1

Bb кларинет; Eb alto sax; Bb tenor sax; Eb bariton sax; обими, нотација, транспозиција; „Voicings“ за четворогласну саксофонску секцију (алт, алт, тенор, тенор, или алт, тенор, тенор, баритон); преглед агогичких, динамичких и осталих ознака у партитатури (табела); четворогласна „block“ хармонизација задатих мелодија за секцију саксофона.

Основни принципи писања за пратећи ансамбл

Хармонски ритам; писање контрапунтских мелодијских линија; неразрешене тензије; примена „Hi-Lo“ принципа и његових варијација; вежбе (компоновање „background“ пратње на неколико „jazz standard“ мелодија); употреба ванакордских тонова, пауза, секвенци, „Swing“ ритма; стилови „background“ пратње (Smooth ballad, Waltz, Swing, Begnine итд.).

Лимени дувачи

Вб труба, нотација, транспозиција; Вб тромбон; обими; „voicing“! За четворогласни „brass“ секцију (3 трубе+тромбон- узани слог и 2 трубе + 2 тромбона - широки слог); „voicing“ за петогласну „brass“ секцију (3 трубе + 2 тромбона - узани и широки слог); „brass“ секцију (3 трубе + 2 тромбона - узани и широки слог); „brass“ петогласна пратња; употреба сордине; петогласна „block“ хармонизација задатих мелодија за секцију лимених дувача.

Дрвени дувачи #2

„Voicing“ за петогласну саксофонску секцију (2 алта + 2 тенора + баритин); „voicing“ за петогласну дрвено дувачку секцију (кларинет + 2 алта + 2 тенота) петогласна „block“ хармонизација задатих мелодија за секцију дрвених дувача.

IV разред

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

Модерне акордске прогресије # 1

Терминологија; основни принципи модерне хармоније; акордски „патерни“ (шаблони); вежбања.

Акордске замене („substitute chords“)

Замена за I ступањ; замена за IV молски; замена за V7 варирање и замена базичке прогресије I-VI-III-V.

Каденце

Плагална; плагална молска; аутентична; основне каденце и њихове замене-субституције.

Модерне акордске прогресије #2

Понављање везе IIм7 - V7; пролазни умањени четворозвуци; варљиве каденце; додатне методе у хармонизацији фигуративних - украсних тонова; хармонизација фигуративног тона алтерованом доминантом.

Музички облик

Облици „песме“ који се користе у композицијама типа „jazz standards“; компоновање увода и модулација;

Ре - хармонизација

Корекција неисправних акордских промена и стварање интересантних акордских прогресија помоћу акордских замена- субституција; рехармонизација познатих мелодија - „jazz standard“; блуз и рехармонизација блуза.

Ритам секција

Нотација и основни принципи писања за бубњеве и перкусије; нотација и основни принципи писања за бас гитару, гитару, клавир; формирање партитуре и аколада;

Компоновање за „мали састав“ #1

Фактуре компоновања за 2, 3, 4, 5 и 6 дувача: унис, дует стил, мелодија и њен контрапункт, три независне линије, мелодија и четворогласна пратња итд.

Широки слог

Различите врсте четворогласног и петогласног широког слога; четворогласни и петогласни широки слог за саксофонску секцију.

Компоновање за „мали састав“ # 2

Пет саксофона; шест блех дувача; 7 блех дувача; „brass“ и саксофони-партитура и „voicing“.

Планирање и конструкција аранжмана

Планирање дужине трајања и са тим у вези метрономске ознаке и броја тактова; конструкција облика аранжмана; формирање партитуре; генералне сугестије; вежбања.

Квартне акордске структуре

Конструкција и врсте; веза са модалношћу; функције; вежбања.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Ова хармонија заснивала би се на знањима стеченим у оквиру већ постојеће „класичне хармоније“. Она би требала да омогући ученику да је селективно користи кроз различите музичке стилове од озбиљне музике па све до JAZZ-а и популарних музичких форми.

То би допринело способности ученика да се прилагоди најразличитијим захтевима музичког тржишта и учини га прилагодљивим за бављење стиловима у данас веома разноврсној музичкој продукцији. Настава из овог предмета изучавала би се кроз последње две године

средње школе. Овај предмет обрадио би у првој години следеће теме: „Нове“ акордске конструкције (нпр: представљање петозвука у трогласном и четворогласном ставу).

„Swing“ ритам (нотација и репродукција).

Основни принципи импровизације.

Модерна „Block“ хармонизација (узан и широк слог у четворогласном ставу).

Акордске тензије и њихова разрешења.

Принципи оркестрирања за пратећи ансамбл.

Оркестрирање за дрвене дуваче.

Оркестрирање за лимене дуваче.

Исти предмет обрадио би у другој следеће теме:

Замена акорада и рехармонизација.

Принципи савремене акордске прогресије.

Оркестрирање за ритам секцију.

Оркестрирање за гудаче.

Оркестрирање за мали ансамбл.

Модерна „Block“ хармонизација (узан и широк сло у петогласном ставу). Квартне акордске структуре.

ОСНОВЕ ПРОЈЕКТОВАЊА ЕЛЕКТРОАКУСТИЧНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

ЦИЉЕВИ

- Усвајање знања из два различита подручја рада које обухвата предмет Технологија звучно музичког процеса- Аудио и Миди (Musical Instrument Digital Interface).
- Оспособљавање ученика да овладају основним вештинама и процесима .
- Оспособљавање ученика да стварају и програмирају музику уз помоћ рачунара, као средства које ће да бележи и памти њихове идеје.
- Пружање могућности да ученици практично испробају знања стечена у претходном школовању, као и да брзо развију сопствени начин размишљања и креирања.
- Оспособљавање ученика да се користе наведеним процесима: Основама МИДИ комуникационог система; Каналским МИДИ прускама; МИДИ модовима; Карактеристикама мулти-тимбралних инструмената; Основним техникама и поступцима уноса нота у рачунар; Оспособљавање за пројектовање

ЗАДАЦИ

- Рад стицању знања и способности везане за унос и програмирање музике у рачунар као и основне технике везане за овакав начин рада.
- Рад на стицању знања и способности, да компоунују и унесу симетричне музичке облике у рачунар.
- Морају овладати свим начинима и техникама рачунарског уноса и едитовања нотног текста, туђег или властито компонованог.
- Рад на едитовању и МИДИ репродукција краћег класичног музичког дела у облику троделне песме
- Рад на стицању способности за пројектовање, монтажу, микс
- Рад на стицању способности корелације са осталим предметима на одсеку

IV разред

(1 час недељно, 33 часова годишње)

Упознавање ученика са предметом и наставним градивом, пројективне методе. Значај и важност примене методе пројектовања електроакустичке композиције 5 фаза пројективне методе

I повод и рађање намере за стварање звучно-музичког дела (електроакустичке композиције) II идеја и креативна маста спојена са избором основних изражајних уметничких средстава III груб и детаљан графички композициони план

IV звучно музичка реализација графичког композиционог плана V корекција детаља и целине звучно-музичког дела Електроакустичко дело као стваралачки пројект

Промишљање електроакустичког дела: објективно - студијско.

Представљање ЕАК (електроакустичке композиције)

Традиционално (музички инструменти и људски глас);

Техничко (средства техничке музике - електроакустичне - конкретна, електронска, компјутерска).

Комбиновано (традиционално-техничко).

Представљање графичког записа - партитуре

електроакустичка дела графичког записа - партитуре (или сличног вида записа); Традиционални нотни запис (петолинијски систем са кључевима и мензуралном нотацијом); Графички запис (све могуће врсте графичког приказа укључујући и екстремне типове авангардних партитуре графичке музике);

Електроакустичка дела са комбинованим графичким записом конвенционалног и експерименталног типа, или посебном методом графичког приказа и симбола.

Тектоника ЕАК Моноформални принцип; Биформални принцип;

Полиформални принцип.

Основни израз драматургије темпа ЕАК

Општа назнака темпа (нпр. Andante);

Одређена назнака темпа (нпр. Andante м. М. = 69);

Агогичка назнака темпа (нпр. Recitativo).

Естетика ЕАК

За музичку уметност не сматрају се следеће појаве:

Неорганизован звучни миље;

Звучне формације такве варијабилности, где случајност и недостатак контроле константно преовлађује (велика алеаторика - алеаторика спољашње форме);

Експресије - изражајна средства која не инсистирају на атрибутима музике, тј. Њеног звука - звучна (графичка музика);

Све акустичко-оптичке атракције, естрадни наступи, где оптичко-кинетичка компонента преовлађује и јасно надилази атрактивно-уметничку, и због тих разлога поседују Динамичка сложеност

Стална или непромењива динамика (константна);

Променљива динамика (варијабилна); Поступна (cresc. E descresc.);

Ступњевита (терасаста, subito, echo). Динамичка различитост (диференцираност) Петочлани, тзв.

„класични тип“: pp, p, mf, f, ff. Шесточлани тип: pp,

p, mp, mf, f, ff.

Осмочлани тип: ppp, pp, p, mp, mf, f, ff, fff.

Нови термини композиционо-техничког поступка

Композициони импулс (модел), микроимпулс (микромодел), макроимпулс, макромодел, трансформација, модификација

Композициони слој, композициона врста, композициона равна (подлога), композициони део, композициона целина формално заокружена звучно-музичка реченица)

Хоризонтално звучно-музички слој; Вертикални звучно-музички слој;

Спајање (монтажа) - поступно хоризонтално и сукцесивно комбиновање делова звучно- музичког догађаја;

Мешање (миксажа) - вертикална комбинација елемената звучно-музичког догађања, делова или одсека, у оквиру одређене целине.

Општи принципи и поступци

Општи принципи симплификације - партитура „in Do (C)“

Спровођење и усредсређење свих графичких знакова и приказа

у један ток, релевантан за дату партитуру

Квалитетно поједностављење ознака врсте такта-крупне и јасне назнаке, - редукције знакова;

Константна елиминација непотребних тактова (целина) одсека, делова, и замењивање белином; када се нотни систем замењује белином;

Свесно избегавање транспозиције - октавна транспозиција (постизање жељеног звучног (тонског опсега)

Лимитирана употреба нотних кључева - спровођење на два типа: виолински и бас кључ Употреба релевантних знакова за дефинисање агогике посебно знакова из оквира диригентске праксе

Проширење - обраћање пажње на метрички део звучно- музичког записа = акцентовање/везивање

Елиминација непотребних и различитих ознака /иклањање избегавање енхармонијских еквивалената тонова хроматске лествице, итд

Увођење различитих графичких назнака за алеаторијско- апроксимативне делове звучно- музичког материјала

I - приближно одређивање тренутка наступа звука/тона и његовог трајања

II - назначавање приближног развоја мелодијског тока адекватном кривом

III - означавање вертикалном линијомалеаторијске измене звука/тона у истом или различитим гласовима

IV - означавање трајања звука/тона, или тонске групе, правом или кривом/косом до места завршетка наступа, или прласка у неки други звучни слој

V - означавање завршетка неколико композиционих делова алеаторијског типа у односу на дати временски ток

VI - назнаке за динамику потребно је унети у односу на целину композиције у оквиру једног изразитог звучно- музичког тока, док је промене у одређеном гласу потребнозначити само за тај глас.

Теоријско-тематски аспекти пројектовања и припреме за израду индивидуалног звучног музичког пројекта ученика - идеја, намера, мотив и врста звучно-музичког жанра

Практична упутства и припреме за израду графичких планова индивидуалног звучног музичког пројекта ученика

Пројективна електроакустичка пракса и организовање индивидуалних консултација са ученицима у вези пројектовања и израде сопственог електроакустичког дела.

Графички планови и електроакустичка пракса у директној су корелацији са предметом Технологија звучно- музичког процеса #4 -Савремена „МИДИ“ композиција и продукција.

Симбиоза ова два предмета треба да изнедре учеников„дипломски рад“ и омогуће му успешан „дипломски испит“.

Начин остваривања програма (упутство)

Основе пројектовања електроакустичке композиције у завршној години, јесте овладавање основама пројективне композиционе методе, тј. поступка који чине неколико радних фаза, и који је неопходан у процесу креативног и стваралачког обликовања и практичне реализације звука и музике према идеји, односно концепту аутора - композитора. Суштина извођења наставе има за циљ да ђаке, током 5 радних фаза, обучи у смислу исправног редоследа, поступака и практичних радњи неопходних да би се заокружио процес стварања од идеје до њене реализације.

Метода пројектовања електроакустичке композиције

I фаза: повод и рађање намере за стварање звучно-музичког дела (електроакустичке композиције).

II фаза: идеја и креативна маста спојене са избором основних изражајних уметничких средстава.

III фаза: груб и детаљан графички композициони план.

IV фаза: звучно-музичка реализација графичког композиционог плана.

V фаза: корекција детаља и целине звучно-музичког дела.

Током наставе предвиђа се да ученици упознају и овладају теоријским аспектима методе

Пројектовања електроакустичке композиције, односно основним начелима

синтетичко-аналитичког креативног поступка, да сопствену идеју претворе у реалистичну звучну причу и савладају технику израде графичког композиционог плана, тако што ће своју идеју забележити на графичко-музички начин. У другом полугодишту ученици реализују своје графичке планове „књиге снимања“ и овладавају практичним аспектима дизајнирања звука/музике за различите медије, у смислу самосталног рада у студију - креативног стваралачког рада који је испуњен практичним препорукама професора и решењима конкретних задатака, са свим специфичностима које подразумева стварање, представљање и звучна реализација оригиналне електроакустичке композиције кроз 5 фаза ове пројективне методе. Овако настала „књига снимања“ тј графичко композициони план у директној су корелацији са предметом Технологија звучно-музичког процеса #3 - Савремена „МИДИ“ композиција и продукција. Симбиоза ова два предмета треба да

изнедре учеников „дипломски рад“ и омогуће му успешан „дипломски испит“.

АУДИО ТЕХНИКА

ЦИЉЕВИ

- Усвајање знања из два различита подручја рада које обухвата предмет Технологија звучно музичког процеса- Аудио
- Оспособљавање ученика да овладају основним вештинама и процесима .
- Оспособљавање ученика да стварају и програмирају музику уз помоћ рачунара, као средства које ће да бележи и памти њихове идеје.
- Пружање могућности да ученици практично испробају знања стечена у претходном школовању, као и да брзо развију сопствени начин размишљања и креирања.
- Оспособљавање ученика да се користе наведеним процесима

ЗАДАЦИ

- Рад стицању знања и способности везане за унос и програмирање музике у рачунар као и основне технике везане за овакав начин рада.
- Рад на стицању знања и способности, да компоњују и унесу симетричне музичке облике у рачунар.

- Морају овладати свим начинима и техникама рачунарског уноса и едитовања нотног текста, туђег или властито компонованог.
- Рад на едитовању и аудио репродукција краћег класичног музичког дела у облику троделне песме
- Рад на стицању способности за пројектовање, монтажу, микс
- Рад на стицању способности корелације са осталим предметима на одсеку

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Основни појмови и историјат

Уводно предавање о аудио техници; шта је аудио техника; развој аудио технике кроз историју; аудио техника као електротехника.

Аудио техника и медији

Значај и улога аудио технике у медијима

Звук, тон и шум

Шта је звук; Како настаје и како се шири; Испитивање и тестирање; звучно поље; фреквенција звука; таласна дужина; тон и висина тона; периодичне, сложенопериодичне и непериодичне звучне појаве; прост и сложени звук; шумови; основни тон и хармоници; боја и јачина звука; испитивање и тестирање; ниво звука и мерење јачине звука

Бука

Користан и штетан звук (бука); карактеристика буке и штетна дејства буке; прихватљиви нивои буке; путеви преношења буке; изолација од буке; утицаји буке у аудиотехници.

Обнављање и утврђивање градива Радио

и телевизијска станица

Радио станица; подела студија у радио станици; телевизијска станица; подела студија у телевизијској станици; студио за снимање говора; студио за емитовање говора; студио за снимање музике; студио за емитовање музике; студио за снимање радиофонских дела; студио за снимање нота за филм.

Електроакустички претварачи

Микрофон и звучник као електроакустички претварачи.

Интензитет звука и боја тона

Интензитет звука; физиолошка боја тона.

Снимање и репродукција звука

Основи аналогне аудио технике; основи дигиталне аудио технике; уређаји за аналогно и дигитално снимање и репродукцију звука;

Радио и телевизијски пријемник Радио

програм

Амплитудно модулисани радио програм; фреквенцијски модулисани радио програм; дигитални радио програми; пријем радио програма; радио пријемник за АМ програм; радио пријемник за FM програм;

Особине телевизијских аудио уређаја

III разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Аудио уређаји #1 - особине и примена Магнетофон;
касетофон; дигитални магнетофон;
дигитални касетофон (DAT); грамофон; дигитални грамофон (CompactDiscPlayer); дигитална плоча (CompactDisc); MP3 player.

Звук и рачунар

Снимање и репродукција звука рачунаром Звук и

интернет

Звук и „MP3“ формат

„MP3“ формат, кодеци, други видови компресије (OGG, WMA); flashman; мини плоча (MD).

Звук и мултимедија Звучници #1

Принцип рада звучника; техничке карактеристике звучника; електрична подела звучника; акустичка подела звучника; слушалице.

Појачивач и регулатори нивоа сигнала Коректори и филтери ,врсте; особине; примена Микрофони
Особине микрофона; принцип рада микрофона;

техничке карактеристике микрофона; акустичка подела Репродукција #1

Монофонија и стерефонија; квадрофонија и ефект путујућег звука; амбифонска и амбисонска репродукција звука;

АВ стерефонија; XY стерефонија; раздвајање канала;

компатибилност стерео/моно; компатибилност 5.1/стерео; положај извора звука у простору.

IV разред

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

Шум и његово потискивање

Акустичко преслушавање; уређаји за потискивање шума (expander/gate); „Dolby“ уређаји: DolbyB, Dolby A, Dolby C, Dolby XX PRO, DBX и други поступци за потискивање шума.

Грамофонске ручке и звучнике Електродинамичка и електромагнетн звучница;

кристална (керамичка) звучница; звучнице за тешке и лагане ручке.

Аудио касете

Подела аудио касета према саставу феромагнетика и према намени.

ЕКВИЛАЈЗЕРИ

Графички и параметарски еквилајзери; еквилајзера и међусобне разлике Аудио уређаји #2 - Аналогни и дигитални аудио уређаји

Фреквентни опсег аналогних и дигиталних аудио уређаја; однос сигнал/шум аналогних и дигиталних аудио уређаја;

Дигитални радио програми

Дигитални радио програми DSB и DPM; дигитални радио програм DAB; пријем радио програма; акустички доживљај радио програма; разлози за промену постојећих начина снимања и емитовања; технички захтеви за DAB; квалитет звука DAB; дometи чујност DAB; свеукупне предности дигиталног радија, DAB;

истовремено емитовање DAB и постојећих радио програма.

Звучници #2

Акустичке разлике звучника и слушалица; фактор претварања; фреквенцијска карактеристика; ефикасност; карактеристике усмерености; фреквенција резонанце; импеданца; степен искоришћења и називна снага; изобличења; слушалице;

постављање звучника у просторији; уграђивање звучника; уградња у плочу; затворена кутија; кутија са отвором; бас- рефлекс; уградња у отворену кутију; кутија са пасивном мембраном; кутија са једносмерним зрачењем; уградња средњетонског и високотонског звучника; репродукција звука помоћу звучника и слушалица.

Репродукција #2

Монофонска и стереофонска репродукција; стереофонска и квадрофонска репродукција; окружујућа репродукција звука за ДАБ; окружујућа репродукција звука: Home Theatre; Dolby Surround; Dolby Digital; Dolby Prologic; DTS; Binauralna stereofonija.

ОСНОВИ АКУСТИКЕ

ЦИЉЕВИ

- Упознавање ученика са основним физичким законима везаним за простирање звука и његово понашање у различитим срединама.
- Упознавање ученика да се физичке појаве везане за звук практично повежу са уметничким извођем на инструментима, да би ученици схватили како се звук са овог инструмента генерише, мења и простира до слушалаца.

ЗАДАЦИ

- Рад на стицању основних сазнања о физици звука и његовим параметрима;
- Рад на упознавању са различитим инструментима у циљу упоређивања акустичких особина одређених група инструмената:
- Рад на упознавању ученика са електронским инструментима и принципом рада истих;
- Рад на стицању основних знања о акустици простора и правилног озвучавања просторија.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Физичка акустика

Акустика као део физике, шта се све проучава у акустици: дефиниција звука; сложен и прост звук; интензитет звука; звучни извори и њихове особине; снага извора; простирање звучних

таласа; брзина и смер; Сферни и кавни таласи; звучни притисак; померај честица ваздуха; простопериодичнеосцилације; усмерени извори; усмереност музичких инструмената; ниво звука; децибели; слабљење звука при простирању; закони слабљења; утицај средине на слабљење; утицај појединих параметара медијима; зрачење више извора; сабирање нивоа звука; мерење нивоа звука, принципи и инструменти за мерење.

Просторна акустика

Област проучавања; простирање звука у просторији; апсорпција и рефлексија; звучно поље у просторији; директни талас; рефлектовани таласи и улога прве рефлексије; рефлектори звука и њихова улога; појам времена реверберације и Сабинов образац; времена реверберације у просторијама различите намене.

Обнављање и утврђивање градива

Просторна акустика #2

Интензитет звука у просторији; апсорпциони материјали; особине и фреквенцијска зависност апсорпције;

утицај извођача на акустику сала као и улога седишта и њихов допринос апсорпцији; спрегнуте просторије; бински простор и његов утицај на време реверберације; бука и њене карактеристике; спољни и унутрашњи извор буке; заштита од буке, преграде: једноструке и вишеслојне.

Физиолошка акустика

Чиме се бави ова делатност акустике; аудиологија као део физиолошке акустике; објективни осећај звука; грађа и особине чула слуха; јачина, висина, боја и динамика, мелодија и ритам; објективна и субјективна јачина звука, изофонске линије; децибел и фон и начин претварања једног у друго; субјективна јачина сложеног звука; локализација звучног извора и грешке при локализацији; стереофонски звук и бинаурално слушање; оријентација човека у простору на основу звучних информација и грешке у оријентацији; човек као пријемник и као генератор звука (говор и певање).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Физичка акустика

Основни појмови о величинама које карактеришу звук и његово простирање;

Интензитет звука; Звучни притисак; Ниво звука, децибели;

Звучни таласи и њихове особине.

Просторна акустика

Основни појмови о појавама које прате настајање и ширење звука у просторији;

Директни и рефлексни таласи;

Асорпција просторије;

Време реверберације и његов значај;

Звучни извори и њихове особине (снага, усмереност);

Акустичке особине просторија различите намене (студија за говор и музику, слушаонице, биоскопи, концертне сале, позоришта, опере, цркве).

Физиолошка акустика Грађа и

особине чула слуха; Јачина,

висина и боја звука;

Динамика, мелодија и ритам; Објективна и субјективна јачина звука; Опажање микроинтервала; Локализација звучног извора; Стерефонски звук, начин перцепције.

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ

Наставни програми на Одсеку црквена музика за наставнепредмете: Теорија музике, Музички инструменти, Хармонија, Историја музике са упознавањем музичке литературе, Музички облици, Контрапункт и Национална историја музике, су исти као и за вокално – инструментални одсек музичке школе. Наставни програми на Одсеку црквена музика за наставнепредмете Солфеђо и Упоредни клавир су исти као и за вокално – инструментални одсек музичке школе. Наставни програми на Одсеку црквена музика за наставнепредмете: Етномузикологија, Дириговање, Свирање хорских партитураи Хор су исти као и за теоретски одсек музичке школе.

ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ

ЦИЉЕВИ

- - Оспособљавање ученика за извођење традиционалних напева по којима се пева у нашој, српској богослужбеној пракси
- - Оспособљавање ученика да те исте напеве могу примењивати (кројити) и на текстове који нису потписани нотама.

ЗАДАЦИ

- -Развијање способностзи засамостално певање појединих песама и напева на црквенословенском језику по Типику (правилу),
- -Развијање способности за самостално „кројење“ на задати текст на црквенословенском језику по Типику (правилу) у складу са програмом одговарајуће године учења

I РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Основе богослужбеног поретка (азматски певани поредак) и одговарање на јектеније; Литургија Светог Јована Златоустог;
Васкрсни тропари, Богородични и кондаци свих осам гласова; Тропарии Господњих и Богородичиних празника;
Прокимен на Јутрењу и Литургији свих осам гласова;
Сједални свих осам гласова;
Херувимске песме неколико различитих гласова;
Достојно јест четвртог гласа, Причастен неколико различитих гласова. Псалми 134. и 135;
Стихире на стиховње свих осам гласова;
Степена на Всакоје диханије пред Јеванђеље свих осам гласова;
Отпуститељни тропари свих осам гласова.

II РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Господи возвах и Да исправитсја молитва моја са стихирама, свих осам гласова; Догматици свих осам гласова;
Стихире на хвалите свих осам гласова; Величит душа моја Господа свих осам гласова;
Славословље са Преблагословена јеси свих осам гласова;
Тропари По непорочних;
По Јеванђељу Молитвами и Помилуј мја Боже;
Блажена свих осам гласова;
Велико Повечерје, С нами Бог; Егзапостилари са јеванђелским стихирама; Литургија Светог Василија Великог.

III РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Величаније; Часови;
Изобразителна; Мало повечерје;
Полуноћница;
Тропари, Кондаци и Прокимени свакидашњи;
Тропари, Кондаци и Прокимени општи; Тропари на резању колача;
Пређеосвећена литургија; Катавасије све;
Антифони (Молитвами Богородици и Спаси ни); Посни Триод; Да молчит и велико Свјатиј Боже;
Мало и свакидашње вечерње. Васкрсно вечерње. Празничновечерње;
Свакидашње јутрење са малим и великим Славословљем.
Васкрсно јутрење; Празнично јутрење; Свеноћно Бденије.

IV РАЗРЕД

(3 часа недељно, 99 часова годишње)

Минејско певање: Празници од Мале Госпојине до Сретења;
Отпустителни тропари на Вечерњи;
Певање песама после 50. псалма;
Певање Катавасије;
Свјетилни;
Певање Антифона и Блажена;
Свјати Боже, Јелици во Христа, Кресту Твојему, О Тебје радујетсја, Вечери Твојеја;
Минејско певање од Благовести до Усековања;
Пентикостар;
Јеванђелске стихире;

Поредак тропара и кондака после малог входа;
Призивање Светог Духа, Благодарeње;
Опело, Велики Ирмоси;
Архијерејска литургија. Великопосно богослужење: вечерње, јутрење, часови.

ЛИТЕРАТУРА

- Стеван Ст. Мокрањац, Сабрана дела књ. 1–8.
- Ненад Барачки, Зборник српског народног црквеног појања по карловачком начину, Нови Сад 1923, фототипско издање, Београд 1995.
- Корнелије Станковић, Српско народно црквено појање, књ. 1–3, фототипско издање, Београд 1994.
- Ђорђе Трифуновић, Азбучник средњевековних књижевних појмова, Београд 1990.
- Ђорђе Трифуновић О Србљаку, Српска књижевна задруга, Београд 1970.
- Димитрије Стефановић, Примери старог српског појања, Посебна издања Музиколошког института, књ. 15, Београд 1975.
- Даница Петровић, Осмогласник у музичкој традицији Јужних Словена, Посебна издања Музиколошког института књ. 16, Београд 1982.

ЗАХТЕВИ НА ГОДИШЊЕМ ИСПИТУ

Певање напамет основних мелодијских образаца и примењивање исте мелодије на други текст. Записивање музичког диктата (црквене песме са текстом) уз анализу напева и „гласа” (из осмогласника).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Све напеве из Осмогласника потребно је подробно објаснити. Објаснити историјску и стилску епоху која је утицала на обликовање оваквих напева. Ради сагледавања европских оквира српског црквеног певања по народном напеву, указивати и на примере источног – византијског и западног – латинског певања, односно на поједине примере старог руског, бугарског и румунског певања. Све црквене песме певати традиционалним, народним, једногласним напевом по записима Ст. Мокрањца односно К. Станковића, Н. Барачког, С. Ластавице и др. Ученике треба информативно упознати са осталим напевима наших и страних аутора (Тајшановић, Живковић, Грданички и др.).

СТАРИ ЗАВЕТ

ЦИЉЕВИ

Упознавање ученика са тематиком Старог завета,
Упознавање са улогом и занчајем у црквеној музици и уметности у целини. ЗАДАЦИ

У своје сазнања о познавању настанка,
Стекну знања о главним књигама, личностима, догађајима Старог завета

I РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

Опште напомене о Старом завету; о старозаветним књигама, језик на коме су написане Шестоднев Адам и Ева

Потоп Аврам
Мелхиседек Јаков
Јосиф Мојсије
Исус Навин
Гедеон Самсон
Цар Саул Цар
Давид Авесалом
Писци псалама; подела
Анализа псалама
Цар Соломон Приче
Соломонове Квиге о Јову
Песма над песмама О
пророцима Пророк Исаија
Пророк Јеремија Пророк
Језекиљ Пророк Данило
Пророк Јона
Музика у Старом завету
Библијски мотиви у историји музике

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Обрадити најважније догађаје и личности Старог завета. Наставу изводити у смислу доприноса општој култури ученика. Посебно обрадити личности и догађаје који су били инспирација у музици односно црквеном песништву. Потребно је што више анализирати оригинални библијски текст. Колико је могуће да поједини догађаји (на пр. Јосифови доживљаји или псалми) постану извор уметничког уживања.

НОВИ ЗАВЕТ

ЦИЉЕВИ

Упознавање ученика са тематиком Новог завета,

Упознавање са улогом и значајем у црквеној музици и уметности у целини. ЗАДАЦИ

Усвоје сазнања о познавању настанка,

Стекну знања о главним књигама, личностима, догађајима Новог завета

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Појам о Светом писму Новог завета и уопште о Новом завету у односу на Стари; називи Светога писма; број новозаветних књига, њихова подела и распоред у Библији; језик на коме су написане; Богонадахнутост свештених књига; вербална и динамичка инспирација; православно гледиште о богонадахнутости;

Врсте књижевних састава заступљених у Новом завету: Јеванђеље, Дела апостолска, посланица (епистола) и откривење (апокалипса);

разлика између посланице и писма; начин писања посланица, почетак и крај;

Појам канона новозаветних књига и његово коначно утврђивање од стране св. Атанасија Великог (Пасхална посланица из 387.г.) и Пето-шестог сабора 692. г.; разлика између канонских и апокрифних књига и утицај ових других на српску средњовековну књижевност; Свето писмо у српској и у светској књижевности;

Словенски превод свете браће Кирила и Методија; његов односпрема изворнику на грчком језику и уплив на богослужбени језик Цркве;

Вуков превод Новог завета из 1847. г., пријем у црквеним и нецрквеним круговима; Вуков превод као почетак осиромашења богословско-филозофског речника и уопште српског језика; мисионарски значај овог превода од Вука до нашег времена; Владимир Мошин као оцењивач Вуковог превода. Поправка од стране Комисије Светог архијерејског синода и озваничење овог превода као Црквом одобреног превода 1984.г.;

Рођење св. Јована Крститеља (Лк 1,5-25.57-60);

Благовест Пресветој Дјеви Марији (Лк 1,26-38); Марија походи Јелисавету (Лк 1,39-56); Родослов Господа Исуса Христа (Мт 1,1-17; Лк 3,23-38) и Рођење Христово (Лк 2,1-7; Мт 1,18-25). Поздрав пастира и анђела снеба, и обрезање Исусово (Лк 2,8-21), поклоњење мудраца (Мт 2,1-17), бекство свете породице у Египат и повратак у Назарет (Мт 2,13-23); Сретење Господње у храму (Лк 2,23-39), (научити на памет Ниње отпушчајеш на црквенословенском јер је радо компоновано), Дете Исус у храму (Лк 2,49-52);

Проповед Јована Крститеља; значај метаноје (конверзије) у животу данашњег човека данас као пут у боље друштво;

Крштење Исуса Христа (Мт 3,13-17; Мк 1,9-11; Лк 3,21-23);

Искушавање Исуса Христа у пустињи (Мт 4,1-11; Мк 1,12-13; Лк 4,1-13);

Први ученици Исуса Христа (Јн 1,35-51; Мт 4,18-23); симболика броја 12 апостола и упутства за њихову делатност (Мт 10,1-31);

Прво чудо Исуса Христа: претварање воде у вино на свадби у Кани Галилејској (Јн 2,1-12); Беседа на гори (Мт гл. 5-7); друштвено моралне импликације ове проповеди за данашње доба; хришћанска љубав у међусобним односима као мерило савршенства (Мт 22,37.39; Мк 12,30-31)

Молитва Господња – Оченаш (Мт 6,9-13; Лк 11,2-4). Изнети значај ове молитве коју ученици имају да науче на црквенословенском српском језику;

Прича о сејачу и семену (Мт 13,3-9.18-23);

Васкрсење Јаирове кћери (Лк 8,41-56);

Ходање Исуса и апостола Петра по мору (Мт 14,22-34);

Вера жене Хананке (Мт 15,21-28);

Исповедање вере св. апостола Петра у Кесарији Филиповој (Мт 16,13-19);

Преображење Исуса Христа (Мт 17,1-9; Мк 9,2-9);

Христова чуда у начелу; да ли су она само потврда његовог Божанства или су дела из љубави према човеку (прочитати Мт гл.13 и друге јеванђелске извештаје о Христовим чудима); Прича о талантима (Мт 25,14-30); умножавање таланата као умножење талената и Богом даних способности у човеку;

Христос о Последњем суду (Мт 25,31-46);
 Прича о милостивом Самарјанину (Лк 10,25-37);
 О царинику и фарисеју (Лк 18,9-14); цариник – метафора препорођеног човека, фарисеј – горди човек данашњице (обрадитико су били цариници; фарисеји, садужеји и књижевници као водећи слој друштва у тадашњем јеврејском народу);
 Васкрсење Лазара (Јн г. 11); Врбица као спомен на овај догађај;
 Христов улазак у Јерусалим – Цвети (Мт 21,1-17; Мк 11,1-11; Лк 19,29-48);
 Велики четвртак – Тајна вечера, Молитва Христова у Гетсиманији хватање Христа (Мт 26,17сл. види друге јеванђелске извештаје);
 Велики петак – Распеће на Голготи (Мт 27,31-66; Мк 15,20-47, Лк 23,26-56; Јн гл. 19); Васкрсење Христово и његова јављања (Мт 28,1-15; Мк 16,1-11; Лк 24,1-12, Јн 20,1-18; и даље у наставку у јеванђељима);
 Томино неверовање (Јн 20,19-29);
 Вазнесење Исусово (Мк 16,19; Лк 24,49-53; Дап 1,4-12);
 Силазак Светог Духа на апостоле – Педесетница – рођендан Цркве (Дап гл. 2);
 Архијакон Стефан – први мученик за веру (Дап гл. 7);
 Обраћење (конверзија) апостола пред Дамаском (Дап гл. 9);
 Прво, Друго, Треће мисионарско путовање апостола Павла и одвођење на суђење у Рим (Дап гл. 17-28);
 Химна љубави апостола Павла (1 Кор 13) (химну више пута прочитати и њен садржај проучити са ученицима);
 О општем васкрсењу мртвих (1 Сол 4,13-17);
 Јаковљева саборна посланица – порука о значају добрих дела; Прва Јованова саборна посланица – посланица љубави;
 Општи преглед развоја ране Цркве (апостоли као проповедници потврдили веру својим страдањима – корен Цркве је у мучеништву за њу).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Према програму, настава Светог писма Новог завета изводи се у другој години као логичан наставак наставе из Старог завета која се изводи у првој години. У садржају програма наставе наведени су најважнији сегменти из Новог завета, као једна до две приче, једно до два чуда, најважнији догађаји, па се од наставника очекује да код ученика настоји на њиховом редовном читању Новог завета у целини, посебно Јеванђеља и Дела апостолских. Наставник мора да прикаже позадину настанка новозаветних књига, њихово сврставање у канонски зборник, превођење на важне тадашње језике, као и на савремене језике који су многи постали књижевни управо захваљујући својевременом преводу Светог писма. Као уџбеник препоручује се Историја Старог и Новог завета од П. Соколова (издање Патријаршије), као и друге библијске историје које популарно приказују библијске догађаје. Што се тиче тумачења, скрећемо пажњу на дела професора Емилијана Чарнића, Господ Исус Христос, Живот и дело, Крагујевац 1993. Прилежнији ученици могу користити тумачења Јустина Поповића, Теофилакта Охридског (Тумачење Матејевог и Марковог Јеванђеља), Емилијана Чарнића, Димитрија Стефановића, Митрополита Николаја Мрђе, и др. Најважније при извођењу наставе јесте то да се ученицима омили читање Светог писма као таквог; зато се препоручује повремено њихтање наглас текстова који су постали класични, као Беседана гори, Христова првосвештеничка молитва, Химна љубави ап. Павла, и др. по нахођењу професора и по жељи ученика. Током извођења наставе, приликом изучавања текстова о страдањима Христовим, скренути пажњу на најзначајнија музичка остварења, пасије, мисе, реквијеме и др. (нпр. Моцарта, Вердија, Баха, Хендла, Брукнера...), и њих доводити у везу са библијским текстом.

Пожељно је да наставник и ученици имају при руци ист текст Светог писма, односно исто издање. Препоручује се Свето писмо Старог и Новог завета у издању Српске патријаршије

(Београд 2004) – Стари завет у преводу Ђуре Даничића, а Нови завет у преводу Комисије Светог архијерејског синода.

ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИК

ЦИЉЕВИ

- Оспособљавање ученика за правилно разумевање црквених текстова
- Оспособљавање ученика за правилан изговор (дикцију) приликом певања црквених напева и мелодија.

ЗАДАЦИ

- усавршавају литературну рецепцију, развијају књижевни укус и стварају трајне читалачке навике;
- развијају и негују методичност и методичка поступања приликом овладавања сложеним и обимним знањима;
- стичу функционална знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Појам и поделе словенских језика; Црквенословенски језик и његово име ПИСМО

ФОНЕТИКА

Напомене о читању; МОРФОЛОГИЈА

(Променљиве и непроменљиве врсте речи);

Партиципи и њихова промена СИНТАКСА

Читање, превођење и граматичка анализа текстова из Осмогласника (Зборник, Црквено песништво),

Часослова Јеванђеља

ЛИТЕРАТУРА

- Славко Љ. Зорица, Основи Црквенословенског језика, Сремски Карловци 1996.
- Драган Протић, Црквено песништво, Београд 2001.
- Сава Петковић, Речник Црквенословенског језика, Београд

2002.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Граматику обрађивати на школској табли. За текстове, њиховообрђивање и анализу, користити потребне богослужбене књиге. Приликом превођења инсистирати на смислу реченице у тексту, а не да се дословно преводи. Приликом читања речи у Црквенословенском језику наглашавати као у српском данас. У сваком полугодишту обавезно урадити по један писмени задатак.

ЛИТУРГИКА

ЦИЉЕВИ

- упозна ученика са основним појмовима о богослужењу (службама) Православне цркве;
- постигне разумевање најчешће употребљаваних стручних израза грчког порекла;
- упозна ученика са улогом црквених песама и свих других напева у богослужењима.

ЗАДАЦИ

- Усвајање и прширивање знања о црквеној хијерархији
- Развијање способности дапостигне разумевање најчешће употребљаваних стручних израза грчког порекла;
- Развијање способности да ученик упозна улогу црквених песама и свих других напева у богослужењима.

III РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

ЛИТУРГИКА КАО НАУКА О БОГОСЛУЖЕЊУ

ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

БОГОСЛУЖБЕНА ЛИЦА – ЦРКВЕНА ЈЕРАРХИЈА

Основни црквени чиновни: ђакон, јереј – презвитер (свештеник), епископ;

Виша јерерхијска звања: протођакон, архиђакон, протонамесник, протојереј- прота, протојереј ставрофор;

Монашка звања: јерођакон, синђел, протосинђел, игуман, архимандрит;

Епископска звања: викарни епископ, епархијски архијереј(епископ), митрополит, архиепископ, егзарх, патријарх;

Црквенослужитељи – нижа црквена звања: ипођакон, чтец(читач), појац и црквењак. **БОГОСЛУЖБЕНА МЕСТА**

Катакомбе, Храм (црква);

Главни делови храма: Олтар и његови предмети, наос – лађацркве, припрата и звоници; Капеле и гробља;

Грђевински стилови храма: ранохришћанска базилика, централниначин грађења. Св. Софија цариградска. Петокуполне византијскецркве;

Српска црквена архитектура: Рашка стилска група, доба краљаМилутина, Моравски стил;

Западни начин грађења цркава: старохришћанска базилика, романика,готика, ренесанса и барок, ренесансно и барокно сликарство.

БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ

Путир, дискос, покровци, кадиница, свећњаци и друго.

БОГОСЛУЖБЕНЕ ОДЕЖДЕ (ОДЕЋА)

Вјаконске, свештеничке, епископске (елементи и симболика).

БОГОСЛУЖБЕНЕ КЊИГЕ

Свештене (из Светог писма): псалтир, апостол и Јеванђеља;

Црквене књиге: типик, часослов, минеј, октоих, триод и пентикостар. СВ.

ИКОНЕ (ИКОНОГРАФИЈА)

Сликање Св. Тројице, Богородице, анђела и светитеља Староги Новог завета, сликање св. Крста (ставрографија);живопис цркве: фрескопис и мозаик.

ЧИТАЊЕ СВЕТОГ ПИСМА НА БОГОСЛУЖЕЊУ

Апостол и Јеванђеље.

ПОНАШАЊЕ У ХРАМУ

IV РАЗРЕД

(2 часа недељно, 66 часова годишње)

БОГОСЛУЖЕЊА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ: ДНЕВНА, СЕДМИЧНА И ГОДИШЊА

Свакодневно вечерње; Свакодневно јутрење;

Недељно и празнично вечерње и јутрење;

Празнично бденије (свенопна служба); Света

Литургија – Евхаристијска жртва;

Литургије Православне цркве: Св. Јована Златоустог, Св. Василија Великог и Преосвешених дарова. Време вршења литургијеи припрема свештеника и верника. Хлеб и вино као

евхаристијскидарови. Главни делови литургија Св. Јована Златоустог и Св.Василија Великог:

Проскомидија (припремни део), Литургија речи(оглапених) и Литургија верних; Великопосно вечерње и јутрење;

Литургија Преосвешених (раније освешених) дарова.

ЗАПОВЕДНИ ПРАЗНИЦИ

Подела празника по величини службе;

Господњи празници: Васкрс (празник над празницима), ВеликиПетак, Крстовдан, Божић,

Богојављање, Сретење, Врбица иЦвети, Спасовдан – Вазнесење Христово, Тројице – Духови

– Педесетница,Преображење Господње;Богородичини празници: Рођење Пресвете

Богородице – МалаГоспојина, Ваведење (Увођење у Јерусалимски храм Пресвете

Богородице),Благовести, Велика Госпојина – Смрт и Успење Богородице;Велики

светитељски празници и њихове службе: Св. Димитрије,Св. Никола, Св. Јован, Св.Ђорђе и

др;

Велики српски светитељи: Св. Симеон Мироточиви, Св. Сава,Св. Василије Острошки, Видовдан и др.

Резање Славског колача. СВЕТЕ

ТАЈНЕ (МИСТИРИОН)

Крштење и Миропомазање;

Исповест и причешће, припрема за причешће;

Венчање (тајна брака);

Рукоположење (посвећење) у звање (чин) ђакона, свештеника, епископа;

Опело и парастоси.

ЛИТИЈЕ И КРСНИ ХОДОВИ НА ДАН СЛАВЕ ХРАМА(СЛАВЕ МЕСТА)

ЛИТЕРАТУРА

– Ј.Мирковић, Литургика I и II, Београд, више издања

– Р. Милошевић, Православна еорологија (О празницима), Смедерево, 2004.

– П. Симић, Црквена уметност, Београд, 2002.

– Н. Кавасила, Тумачење Свете Литургије, Нови Сад 2002.

– А. меман, Литургија и живот, Цетиње, 1992.

– С. Булгаков, Икона и иконопоштовање, Београд, 1998.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Ученике је неопходно упознати са структуром богослужењанарочито оних најважнијих као што су вечерње и јутрење, литургијеи службе великих годишњих празника (Господњих, Богородичинихи Светитељских). На овим богослужењима су хорови највишеангажовани. Потребно је да ученици науч и поредак других служби на којима треба да певају као појци или у хору а то су најчешће: венчање, опело и парастоси.Остваривање овог програма најлакше се може постићи кобиновањемтеоретске и практичне наставе, односно предавања и присуствовањабогослужењама и учењем одређених молитава и песаманапамет.

ИСТОРИЈА ХРИШЋАНСТВА

ЦИЉЕВИ

- Упознавање ученика са основним историјским оквирима хришћанске цивилизације од њеног постанка до савременог доба
- Усавршавање способности за класификацију периода хришћанске цивилизације

ЗАДАЦИ

- Усвоје и прошире сазнања о хришћанској цивилизацији од њеног постанка до данас
- Унапређивање способности за класификацију периода

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Свет у доба појаве Хришћанства

Постанак Цркве, Господ Исус Христос, апостолска Црква уНовом завету ;

Прогони хришћана у Римском царству. Узроци прогона, начини кажњавања хришћана, мућеници за веру са примерима Слобода Хришћанства. Цар Константин Велики и Милански едикт Доба Васељенских сабора Цркве. Кратак преглед свих јереси.

Најпознатији хришћански писци, Свети Оци.

Постанак хришћанског монаштва Египат, Света земља, Светагора, рано западно монаштво. Мисија Свете браће Кирила и Методија међу Словенима. Крштење Срба, Бугара, Руса. Словенска писменост. Велики раскол 1054. године, средњевековно папство, монашки редови у католицизму: бенедиктинци, доминиканци, фрањевци,исусовци и др.

Реформација и њене последице

Црква на Истоку у Средњем веку; монаштво, исихазам

Продор ислама, хришћани под Турцима

Православне цркве на Истоку у Новом веку. Обнова црквенихаутокефалија: Руска, Бугарска, Румунска, Грчка, Кипарска.

Источне патријаршије: Цариградска, Александријска, Антиохијска,Јерусалимска. Самосталне цркве у двадесетом веку: Албанска, Чехословачка, Пољска, Америчка, Јапанска . Православна дијаспора – расејање данас: Европа, Америка,Аустралија

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Вера старих Словена

Словени на балканском полуострву, затечено стање Цркве Прво крштење Срба у IIIвеку;

Цар Ираклије

Конечно крштење Срба у другој половини IX века; Св. Кирилоу Методије и њихови ученици Најстарији Срби светитељи

Време Светог Саве – живот, дело, црквена самосталност, манастири Студеница, Хиландар, Жича; списи Светог Саве

Наследници Светог Саве, архиепископи и писци у XIII веку. Задужбине

Немањиха у XIII веку.

Доба краљева Драгутина и Милутина – архиепископи Никодими Данило. Писци XIII и XII века и њихова дела

Постанак патријаршије 1346. године у доба Цара Душана. Патријарси

XII века: Јоаникије, Сава, Спиридон, Јефрем, Данило. Продор Турака.

Свети Кнез Лазар, његове задужбине и дела Црква под турском влашћу

Обнова Пећке патријаршије 1557. године, патријарх Макарије Соколовић, манастирске штампарије

Устанци у XII и XIII веку, патријарх Јован Кантул и Пајсије

Велика сеоба – патријарх Арсеније Чарнојевић. Црква у Аустрији манастири, школе, Сремски Карловци

Укидање патријаршије 1766. године и последице Карловачки митрополити у XIII и XIX веку Први и

Други српски устанак и црква. Обнова аутономије и аутокефалије 1879. године. Митрополити

Петар Јовановић и Михајло Јовановић

Црква у Краљевини Србији

Обнова патријаршије 1920. године и патријарси између два светска рата Црква

у Другом светском рату. Доба комунизма (4);

Српска православна црква данас у земљи и иностранству.

Разлике и односи са римокатолицима, протестантима, став према екуменизму.

ЛИТЕРАТУРА

- Радомир Поповић, Појмовник црквене историје, Београд 2000, Извори за црквену историју, Београд 2001, Васељенски сабори
- одабрана документа, Београд 2002, Православне помесне цркве, Београд 2004.
- Х. Линч, Историја средње вековне цркве, Београд 1999.
- Р. Веселиновић, Историја Српске православне цркве са народном историјом,
- Ђоко Слијепчевић, Историја Српске православне цркве

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

У првом разреду обрадити општу историју хришћанства, а у другом националну у смислу историје Српске православне цркве у оквирима опште историје. Током извођења појединих методских јединица треба користити дела српских црквених и других писаца (Св. Сава, Доментијан, Теодосије, архиепископ Данило други, патријарх Пајсије Јањевац односно Душанов законик и др). Пожељна је употреба историјских географских карата, слика манастира, фресака и најзначајнијих личности цркве. Осим општих историјских података посебну пажњу посветити црквеној уметности.

ОПШТЕ ОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ У МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	РАЗРЕДИ								
	ПРВИ		ДРУГИ		ТРЕЋИ		ЧЕТВРТИ		УКУПНО
	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	НЕД.	ГОД.	
СРПСКИ ЈЕЗИК КЊИЖЕВНОСТ	3	105	3	105	3	105	3	96	411
СТРАНИ ЈЕЗИК	2	70	2	70	2	70	2	64	274
ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК ИТАЛИЈАНСКИ	2	70	2	70	2	70	2	64	274
РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА	2	64-74	1 БЛОК	35 30	БЛОК	60	БЛОК	60	250
ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ	2	70	2	70	1	35	/	/	175
БИОЛОГИЈА	2	70	/	/	/	/	/	/	70
ФИЗИКА	2	70	/	/	/	/	/	/	70
СОЦИОЛОГИЈА	/	/	1	35	/	/	/	/	35
ПСИХОЛОГИЈА	/	/	/	/	2	70	/	/	70
ФИЛОЗОФИЈА	/	/	/	/	/	/	2	64	64
ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ	2	70	2	70	2	70	2	64	274
СВЕГА А:	16 14	590 520	13 11	485 415	12 10	480 410	11 9	412 248	1967 1693

ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

Предмет	Недељно	Годишње
1. Верска настава/ 2. Грађанско васпитање	1	35

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ЦИЉ

Циљ наставе српског језика и књижевности јесте:

- проширивање и продубљивање знања о српском језику;
- унапређивање језичке и функционалне писмености;
- проширивање и продубљивање знања о српској и светској књижевности, развијање љубави према књизи и читању, оспособљавање за интерпретацију уметничких текстова;
- упознавање репрезентативних дела српске и опште књижевности, књижевних жанрова, књижевно историјских појава и процеса у књижевности;
- проширивање и продубљивање књижевних знања и читалачких вештина;
- образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса.

ЗАДАЦИ

Настава језика (знања о језику, способност служење језиком и васпитна улога наставе језика).
Ученици треба да:

- овладају знањима о српском књижевном језику;
- стекну вештине и способности његовог коришћења у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, приликом учења, образовања и интелектуалног развоја;
- поштују матерњи језик, негују српски језик, традицију и културу српског народа, националних мањина, етничких заједница и других народа;
- унапређују културу језичког општења, у складу са поштовањем расне,
- националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, са развијањем толеранције и уважавања различитости и са поштовањем и уважавањем других језика и других култура.

Настава књижевности (усвајање књижевних знања, развијање читалачких вештина и афирмисање васпитних вредности путем књижевности). Ученици треба да:

- упознају репрезентативна дела српске књижевне баштине и дела опште књижевности, њихове ауторе, поетске и естетске вредности;
- негују и развијају читалачке компетенције и интерпретацијске вештине посредством којих ће се упознавати са репрезентативним књижевним делима из историје српске и опште књижевности, читати их и тумачити у доживљајној и истраживачкој улози;
- развијају литерарне афинитете и постану читаоци рафинираног естетског укуса који ће умети да на истраживачки, стваралачки и активан начин читају књижевна дела свих жанрова, вреднују их, говоре о њима и поводом њих; усвоје хуманистичке ставове, уверења и систем вредности;
- оспособе се за поуздано морално просуђивање, опредељивање за добро и осуду насиљства и нечовештва, одбацивање свих видова агресивног и асоцијалног понашања и за развијање самосвести и личне одговорности.

СТРАНИ ЈЕЗИК

ЦИЉ

- Циљ наставе страног језика је овладавање комуникативним вештинама и развијање способности и метода учења страног језика;
- развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова;
- развијање општих и специфичних стратегија учења и критичког мишљења;
- развијање способности за самостално, аутономно учење, тражење, селекцију и синтезу информација;
- стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији;
- стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика.
- Посебан циљ наставе страног језика у средњим стучним школама је овладавање језиком струке, и то у оноликој мери која је неопходна да се страни језик користи ради информисаности и оспособљености за једноставну пословну комуникацију у усменом и писаном облику.

ЗАДАЦИ наставе страног језика су да ученици:

- буду оспособљени да у школској и ван школској свакодневници могу писмено и усмено да остваре своје намере, диференцирано и сходно ситуацији;

- продубљују и проширују комуникативне способности и постављају основе за то да страни језик функционално користе и после завршетка свог образовања (током студија, у будућем послу или даљем образовању);
- стекну увид у језичку стварност и буду оспособљени да уоче контрасте и врше поређења у односу на сопствену стварност;
- буду оспособљени да се компетентно и самосвесно споразумевају са људима из других земаља, усвајају норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који уче, као и да наставе, у оквиру формалног образовања и самостално, учење другог и трећег страног језика;

ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе историје је да ученици стекну основна знања о прошлости, о настанку и развоју различитих цивилизација, њихових религија, култура и уметности.

Изучавањем овог предмета, на основу различитих извора, посебно остатака материјалне културе и уметности, стиче се представа о целокупном развоју људског друштва и духовним и материјалним тековинама које је оно створило током неколико миленијума свог постојања. Познавање историје, историје цивилизације и културе различитих народа и њихово међусобно упоређивање омогућавају схватање историјских и уметничких токова у прошлости и садашњости.

БИОЛОГИЈА

ЦИЉ

Циљ наставе биологије је да ученици развију биолошку, општу научну и језичку писменост, да развију способности, вештине и ставове корисне у свакодневном животу и раду, да развију мотивацију за учење и интересовања за биологију као науку уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

ЗАДАЦИ наставе биологије су да ученици:

- усвоје наставне садржаје биологије са научног аспекта као основ за професионални развој и наставак школовања;
- разумеју опште законитости које владају у природи и прихвате их као основ за формирање сопствених и општих норми понашања према средини у којој живе;
- стекну способност интегративног-мултидисциплинарног приступа наставним садржајима;
- развију способности посматрања, уочавања, упоређивања и анализирања;
- развију способност логичког, критичког мишљења, закључивања и решавања проблема;
- развију научну писменост, способност за писану и вербалну комуникацију на матерњем језику у биологији као науци;
- развијају функционална знања из биологије;
- развију способност коришћења информационих технологија;
- развију способност проналажења, прикупљања и анализе биолошких материјала и података;
- разумеју значај биолошке (органске) производње;
- развију способност за рад у тиму, самовредновање, самостално презентовање резултата рада и вршњачко учење;
- прихвате да су очување природе и заштита животне средине, поштовање и чување националне и светске културне баштине, одговорно коришћење природних ресурса и заштита животиња њихови приоритетни задаци;
- развију свест о важности здравља и практикују здраве стилове живота;

- развију толерантно, хумано понашање без обзира на националне, религијске, полне и друге разлике међу људима;
- формирају радне навике и одговоран однос према раду;
- оспособе се за самостално и целоживотно учење.

ФИЗИКА

ЦИЉ

Циљ наставе физике јесте стицање елементарне функционалне писмености (природно- научне и техничке) и знање о основним физичким законима који дефинишу природу и својства звука, оспособњавање ученика за примену знања у струци и свакодневном животу, стицање радних навика, одговорности и способности за самосталан рад и за тимски рад, формирање основе за даље образовање.

ЗАДАЦИ наставе физике су да ученици:

- развију функционалну писменост;
- стичу основна знања о појавама и законима из домена физике звука;
- примењују знање и повезују звучне појаве са уметничким извођењем на инструментима;
- развијају свест о значају експеримента у сазнавању, разумевању и проверавању физичких закона;
- стекну способност за учење, формулисање и решавање једноставних проблема;
- развијају логичко и апстрактно мишљење и критички став у мишљењу;
- схвате значај физике за технику и природне науке;
- развијају способност и вештине за примену знања из физике у струци;
- стичу знање о природним ресурсима, њиховој ограничености и одрживом коришћењу;
- развијају правилан однос према заштити, обнови и унапређењу животне средине;
- развијају радне навике, одговорност, систематичност, прецизност и позитиван став према учењу.

ПСИХОЛОГИЈА

ЦИЉ

Циљ наставе психологије је да допринесе формирању зреле, одговорне, социјализоване особе као и подршка развоју компетенција значајних за обављање професионалних активности и наставак школовања кроз стицање функционалних знања о основним карактеристикама психичког живота и понашања човека, разумевање психолошких основа уметничке делатности, формирање ставова, овладавање вештинама.

ЗАДАЦИ наставе психологије су да ученици:

- стекну основна знања о психичким процесима, особинама, стањима и њиховом манифестовању у понашању;
- разумеју психички живот особе као целину међусобно повезаних процеса, стања и особина;
- стекну основна знања о психологији музике и уметничке игре;
- разумеју сопствену личност као део друштва и света око себе, увиде значај отворености за промене и лично ангажовање за сопствени развој и развој друштва;
- разумеју психолошке основе међуљудских односа, унапреде комуникацијске вештине;
- унапреде сарадњу са другима, као и способности за тимски рад;
- примењују стечена знања и вештине при доношењу одлука и решавању проблема у струци и свакодневном животу;
- унапреде способност за прикупљање, анализу, организацију, критичку подршку, примену и преношење информација релевантних за психички живот човека и стваралаштво;

- унапреде стратегије и технике успешног учења и развију самоефикасност и позитивне ставове према учењу и образовању током целог живота;
- унапреде способност аргументације сопствених ставова и критичког мишљења;
- негују интелектуалну радозналост и стваралачке способности;
- разумеју концепт менталног здравља и значај превенције, унапред здраве животне стилове и примењују их свакодневном животу;
- развијају ставове и вредности значајне за живот у савременом мултикултуралном друштву који одражавају поштовање људских права, толеранцију, солидарност, уважавање различитости и родну равноправност.

ФИЛОЗОФИЈА

ЦИЉ

Циљ наставе овог предмета је да код ученика развије свест о потреби да активно обликују свој и одговорно учествују у јавном животу хумано и демократски оријентисаног друштва, оспособљавајући их да независно критички мисле и просуђују, формирају сопствени поглед на свет који је осетљив на културни контекст, и да се у својим делима и поступцима руководе вредностима истине, добра, правде и лепоте чији смисао и значај откривају у процесу овладавања знањима и вештинама својственим филозофски култивисаној мисли.

ЗАДАЦИ наставе филозофије су да ученици:

- познају методолошку структуру научног и филозофског истраживања и оспособе се за примену критичко-рационалних метода у решавању практичних и теоријских проблема;
- доведу у везу властита мисаона искуства са карактеристичним филозофским проблемима и упознајући различита филозофска становишта стекну свест о сложености и креативној компоненти интелектуалног напора да се проникне у структуру стварности;
- разумеју значај историјског контекста и развојне димензије у настанку филозофских схватања, као и узајамно преплитање културних и интелектуалних традиција у настанку научних теорија и духовних творевина западне културе;
- овладају различитим мисаоним стратегијама и унапреде самостално и критичко суђење кроз анализу и интерпретацију филозофских текстова и реконструкцију филозофских аргумената;
- овладају анализом комплексних питања и идеја зарад формирања властитог погледа на проблеме савременог света;
- разликују сазнајне од вредносних судова и артикулишу властити вредносни систем у суочавању са етичким дилемама и изазовима друштва у коме живе;
- развију осетљивост за социјални и културни контекст, идентитет и разлике, овладају вештинама успешне комуникације, тимског рада и практикују технике за конструктивно решавање конфликта у свакодневном животу;
- преузимају одговорност за сопствене поступке, однос према природном и друштвеном окружењу, и да са успехом учествују у јавном животу друштва;
- унапреде способности за разложно (писмено и усмено) излагање мисаоних садржаја и учешће у расправи на начин који доприноси развијању атмосфере отворености и узајамног уважавања;
- усвоје и практикују интелектуалне врлине, ставове и вредности: интелектуалну отвореност и радозналост, истинољубивост, уважавање сведочанства и аргумента, спремност на ауто-критику, толеранцију према разликама у мишљењу и непристрасност у процени властитих и туђих становишта, поступака и постигнућа;
- усвоје целовит приступ образовању који се темељи на међузависности и трансферу знања из различитих области, усаврше методе и технике за поспешивање властитог учења, развијају интересовање за (теоријска) знања, умећа и вештине потребне за даље образовање, индивидуални и професионални развој, и припреме се да у процесу доживотног учења адекватно одговоре на неизвесности и промене у каријери и социјалном статусу.

РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

ЦИЉ

Циљ наставног предмета рачунарство и информатика у средње стручној школи је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за живот у савременом друштву, даље стручно усавршавање и практичну примену у процесу рада; као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље.

ЗАДАЦИ наставе рачунарство и информатика су да ученици:

- развију свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и раду и значају информатике за функционисање и развој друштва;
- примене стечена знања и вештине у стицању конкретног образовања за будуће занимање;
- јачају способност за прецизно и концизно дефинисање проблема; упознају се са алгоритамским начином решавања проблема и основним алгоритмима;
- стекну знања потребна за подешавање параметара оперативног система на нивоу корисничког интерфејса, коришћење могућности оперативних система и система датотека конкретног оперативног система;
- овладају коришћењем програма за обраду текста и табеларних података и креирање докумената у коме су интегрисани текст, слика и табела;
- упознају начине израде презентација и оспособе се за израду једноставнијих презентација;
- разумеју принципе функционисања интернета, локалних мрежа и оспособе се за коришћење мрежних ресурса, интернет сервиса и система за електронско учење;
- унапреде способности за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање и преношење;
- развију прецизност, рационалност и креативност у раду са рачунаром;
- на адекватан начин користе предности рачунара и друштвених мрежа у удруживању са другима и покретању акција чији је циљ ширење корисних информација или пружање помоћи и подршке онима којима је то потребно;
- изграде правилне ставове према коришћењу рачунара, без злоупотребе и претеривања које угрожава њихов физичко и ментално здравље;
- упознају савремена ергономска решења која олакшавају употребу рачунара и изграде спремност за праћење нових решења у области информатичке технологије;
- развијају способности да стечена знања примењују за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉ

Циљ наставе физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно-образованим подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.

ЗАДАЦИ у настави физичког васпитања су:

- подстицање раста и развоја и утицање на правилно држање тела (превенција постуралних поремећаја);
- развој и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних самостални рад на њима;
- стицање моторичких умења (вештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;
- проширење и продубљење интересовања које су ученици стекли у основној школи и потпуније сагледавање спортске гране, за коју показују посебан интерес;

- усвајање знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања дефинисаних општим циљем овог предмета (васпитно-образовног подручја);
- мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психосоцијалних образаца понашања;
- оспособљавање ученика да стечена умења, знања и навике користе у свакодневним условима живота и рада.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

ЦИЉ

Циљ предмета је да се кроз стицање знања, овладавање вештинама, формирање ставова и система вредности допринесе оспособљавању ученика за компетентан, одговоран и ангажован живот у хуманом и демократски уређеном друштву утемељеном на основним људским вредностима, поштовању људских и грађанских права, у коме се уважава различитост, остварује солидарност и брига за друге.

ЗАДАЦИ наставе грађанског васпитања су да ученици:

- стекну знања о функционисању демократски уређеног друштва, улози грађанина, документима и институцијама које доприносе владавини права;
- усвоје вредности на којима се заснивају људска права и демократско друштво;
- развију спремност да делују у духу поштовања демократских вредности;
- јачају осећање самопоштовања, личног и групног идентитета;
- разумеју сложеност живота у мултикултуралној заједници и потребу узајамног уважавања и поштовања различитости;
- јачају осетљивост на појаве нетолеранције, дискриминације, стереотипа и предрасуда;
- разумеју значај сарадње и заједништва за добробит појединца и друштва, и овладају вештинама рада у групи и групног одлучивања;
- узму учешће у животу заједнице, покрећу акције и преузимају одговорност за личне одлуке;
- овладају вештинама успешне комуникације и примењују их у свакодневном животу;
- разумеју природу и узроке сукоба, упознају технике конструктивног решавања сукоба и примењују их у свакодневном животу;
- унапреде способности за прикупљање, анализу, организацију, критичку процену, примену и преношење информација из различитих извора релевантних за живот у демократском друштву;
- унапреде способност исказивања сопственог става уз коришћење аргумената;
- унапреде способности планирања личног и професионалног развоја.

ПРИЛОГ

**НАСТАВНИ ПРОГРАМИ
ЗА ОПШТЕОБРАЗОВНЕ ПРЕДМЕТЕ СРЕДЊЕ ШКОЛЕ**

Образовни профил:	Музички извођач –класична музика / Музички сарадник - теоретичар	
Разред	I	
Предмет:	Српски језик и књижевност	
Просветни гласник:	Број 117 од 2013. године	
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју српског језика и књижевности, језичкој култури изражавања неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе стечена знања на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим предметима.	
Годишњи фонд часова:	105	Недељни фонд часова: 3

Програм предмета реализује се кроз групну наставу, путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици која подржава овакав облик наставе. Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена визуелним упутствима (читанка, лектира, табла), после којих иде низ различитих провера стеченог и усвојеног знања. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења и обраде градива како би самосталним путем повезивали предмет са другим предметима и уочавали значај и сличности. Овим предметом потребно је развити љубав према српском језику и књижевности, као и култури изражавања.

Садржај/Теме	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма	Активност ученика	Корелација	Стандарди
КЊИЖЕВНОСТ: Увод у проучавање књижевности. (Појам и назив књижевности, структура књижевног дела, тема, мотиви, фабула.) Књижевност старог века (Опште одлике епохе, Хомер, Библија) Средњовековна књижевност (опште одлике епохе, житија, похвале)	Ученик разуме смисао проучавања књижевности, повезује и употребљава научену терминологију. Ученик уочава разлику међу књижевним епохама, успешно их препознаје. Ученик успешно анализира лектире и дела предвиђена планом и програмом и са разумевањем препознаје	Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са уџбеником.	Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду	Корелација са: историјом, психологијом, географијом, филозофијом, музичком културом. Посебно истицање и преплитање са свим наставним јединицама	<i>Основни ниво:</i> Редовно чита књ. дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књиж. Укратко описује своја осећања и доживљај дела. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Развија своје читалачке способности. <i>Средњи ниво:</i> Тумачи књижева дела која су предвиђена планом и програмом. Самостално уочава и анализира значење и стилске аспекте књ. дела и уме да аргументује своје ставове. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку.

<p>Народна (усмена) књижевност (циклуси) Хуманизам и ренесанса. Барок и класицизам (Опште одлике епохе, поетика, И. Гундулић, Молијер) Лектира (Рани Јади, Антигона, Еп о Гилгамешу, Ромео и Јулија)</p>	<p>којој епохи припадају (Опште одлике епохе, Ш. Менчетић, Ц. Држић) Рад на: – подстицању корелације са осталим предметима; – примењивању научног у пракси.</p>		<p>њему лично највише одговара.</p>	<p>традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>	<p><i>Напредни ниво:</i> Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом.</p>
<p>ЈЕЗИК: Општи појмови о језику (Морфологија, фонетика, синтакса, семантика) Језички систем и науке које се њиме баве (Алтернације, Гласовни и фонолошки систем) Правопис.</p>	<p>Ученик усваја и разуме опште појмове о језику, науке која се бави језиком. Ученик уочава и примењује знања правописа српског језика. Рад на: примењивању научног у пракси, подстицању корелације са осталим предметима;</p>	<p>Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са учбеником.</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са предметима: Енглески језик, Италијански језик, историја</p>	<p>Основни ниво: Има основно знања о језику опште, поштује свој и друге кезике. Разликује књиж. језик од дијалекта. Разликује правилан од неправилног изговора гласа. Познаје врсте и подврсте речи. Правилно склапа реченицу, разликује синтаксичке јединице. Средњи ниво: Има шире знање о језику уопште, има основна знања о писму уопште као и о правопису. Зна основне особине дијалеката. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе. Има шира знања о врстама и подврстама речи, користи се свим синтаксичким могућностима ср. језика. Има богат и разнолик лексички фонд. Напредни ниво: Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења, јасан му је појам текст. кохезије. Зна да акцентује једноставније примере. Има детаљније знање о морфологији и творби речи. Има детаљније знање о употреби падежа и глаголских облика. Има основна знања о речницима и структури реч. чланка.</p>

КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА Усмено изражавање Писмено изражавање	Ученик разуме и правилно се изражава усменим и писаним путем. Ученик уочава и примењује стечена знања из области језика и књижевности	Облици рада: Вербално дијалогички метод Метод рада: Разговор, практичан метод	Вербалним и практичним изражавањем ученик континуирано ради на проширењу својих сазнања, формира свој књижевни стил.	Корелација са предметима: Психологијом, филозофијом, географијом, историјом, музичком културом	<i>Основни ниво:</i> Говори разговетно, поштујући правила књижевног језика. Говорећи и пишући о некој теми јасно структурира казивање и повезује његове делове на одгов. начин. ористи оба писма дајући предност ћирилици, примењује основна правописна правила. <i>Средњи ниво:</i> Говори у званич. ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика и књижевности и културе. Саставља сложенији говорени и писани текст, користећи се описом, приповедањем и излагањем. <i>Напредни ниво:</i> Дискутује о сложеним темама из језика, књиж. и културе. Излаже и пише о темама из области језика, књиж. и културе, има развијене ораторске способности. Продубљено крит. промишља сложенији текст. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту. Изграђује свест о себи као читаоцу.
--	---	--	--	---	---

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика; Музички сарадник - теоретичар	
Разред	I	
Предмет:	Српски језик и књижевност	
Просветни гласник:	Број 117 од 2013. године	
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју српског језика и књижевности, језичкој култури изражавања неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе стечена знања на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим предметима.	
Годишњи фонд часова:	105	Недељни фонд часова: 3

Програм предмета реализује се кроз групну наставу, путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици која подржава овакав облик наставе. Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена визуелним упутствима (читанка, лектира, табла), после којих иде низ различитих провера стеченог и усвојеног знања. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења и обраде градива како би самосталним путем повезивали предмет са другим предметима и уочавали значај и сличности. Овим предметом потребно је развити љубав према српском језику и књижевности, као и култури изражавања.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
<p>КЊИЖЕВНОСТ: Просветитељство (Опште одлике епохе, Доситеј Обрадовић, Гаврил С. Венцловић, Захарије Орфелин) Романтизам (Опште одлике епохе, Вук Караџић, П. П. Његош, Б. Радићевић, Ђ. Јакшић, Л. Костић, Ј. Ј. Змај) Реализам (Опште одлике епохе, О. Балзак, Гогољ, Б. Нушић, Л. Лазаревић, Р. Домановић, Ј. Игњатовић, Војислав Илић) Лектире <i>Тврдица, Евгеније Оњегин, Мост на Жети, Горски вијенац, Ана Карењина, Чича Горио, Ревизор, Кад су цветале тикве, Зона Замфирова</i></p>	<p>Ученик разуме смисао проучавања књижевности, повезује и употребљава научену терминологију Ученик уочава разлику међу књижевним епохама, успешно их препознаје Ученик успешно анализира лектире и дела предвиђена планом и програмом и са разумевањем препознаје којој епохи припадају Рад на: подстицању корелације са осталим предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са уџбеником.</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са: Психологијом, филозофијом, географијом, историјом, музичком културом. Посебно истицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>	<p><i>Основни ниво:</i> Редовно чита књ. дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књиж. Укратко описује своја осећања и доживљај дела. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Развија своје чит. способности. <i>Средњи ниво:</i> Тумачи књижевна дела која су предвиђена планом и прогр. Самостално уочава и анализира значење и стилске аспекте књ. дела и уме да аргументује своје ставове. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. <i>Напредни ниво:</i> Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевом делу. Повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Има критичку свест о својим читалачким способностима.</p>
<p>ЈЕЗИК: Књижевни језик (Развој српског језика, Основни принципи српске књижевне норме. . .) Морфологија у ужем смислу (Врсте речи, променљиве и непроменљиве, Бројеви, именице, глаголи) Правопис</p>	<p>Ученик усваја и разуме опште појмове о језику, науке која се бави језиком Ученик уочава и примењује знања из правописа српског језика Рад на: примењивању наученог у пракси. подстицању корелације са осталим предметима;</p>	<p>Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са уџбеником.</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са предметима: Енглески језик, Италијански језик, историја</p>	<p>Основни ниво: Има основно знања о језику уопште, поштује свој и друге језике. Разликује књижевни језик од дијалекта. Разликује правилан од неправилног изговора гласа. Познаје врсте и подврсте речи. Правилно склапа реченицу, разликује синтаксичке јединице. Средњи ниво: Има шире знање о језику уопште, има основна знања о писму уопште као и о правопису. Зна осн. особине дијалеката. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе. Има шира знања о врстама и подврстама речи, користи се свим синтаксичким могућностима ср. језика. Има богат и разнолик лексички фонд. Напредни ниво: Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења, јасан му је појам текстуалне кохезије. Зна да акцентује једноставније примере. Има детаљније знање о морфологији и творби речи. Има детаљније знање о употреби падежа и глаголских облика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.</p>

КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА Усмено изражавање Писмено изражавање	Ученик разуме и правилно се изражава усменим и писаним путем Ученик уочава и примењује стечена знања из области језика и књижевности	Облици рада: Вербално дијалошки метод Методе рада: Разговор, практичан метод	Вербалним и практичним изражавањем ученик континуирано ради на проширењу својих сазнања, формира свој књижевни стил.	Корелација са предметима: Психологијом, филозофијом, географијом, историјом, музичком културом	<i>Основни ниво:</i> Говори разговетно, поштујући правила књижевног језика. Говорећи и пишући о некој теми јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин. Користи оба писма дајући предност ћирилицу, примењује основна правописна правила. <i>Средњи ниво:</i> Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторijумом о темама из области језика и књижевности и културе. Саставља сложенији говорени и писани текст, користећи се описом, приповедањем и излагањем. Примењује сложене стратегије читања. <i>Напредни ниво:</i> Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе. Излаже и пише о темама из области језика, књижевности и културе, има развијене ораторске способности. Продубљено критички промишља сложенији текст. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту. Изграђује свест о себи као читаоцу.
--	---	---	--	---	--

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика; Музички сарадник-теоретичар
Разред:	III
Предмет:	Српски језик и књижевност
Просветни гласник:	„Просветни гласник“, бр. 11/13 од 28. 06. 2013. године
Циљеви наставе предмета:	Проширивање и продубљивање знања о српском језику; унапређивање језичке и функционалне писмености; проширивање и продубљивање знања о српској и светској књижевности, развијање љубави према књижи и читању, оспособљавање за интерпретацију уметничких текстова; упознавање репрезентативних дела српске и опште књижевности, књижевних жанрова, књижевноисторијских појава и процеса у књижевности; проширивање и продубљивање књижевних знања и читалачких вештина; образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса
Годишњи фонд часова:	105
Недељни фонд часова:	3
Начин остваривања програма предмета:	
Настава српског језика и књижевности се реализује у учионици три пута недељно, један блок час и један час од 45 минута, настави присуствује цело одељење.	

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
<p>КЊИЖЕВНОСТ: 1. Модерна 2. Међуратна књижевност 3. Лектира</p> <p>ЈЕЗИК: 4. Грађевне речи 5. Синтакса 6. Правопис</p> <p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА 7. Усмено изражавање 8. Писмено изражавање</p>	<p>КЊИЖЕВНОСТ: Упознавање ученика са новим поетикама, најзначајнијим остварењима и ствараоцима, као и са целокупном духовном климом тога времена.</p> <p>Продубљивање функционалног знања из теорије, историје књижевности и књижевне критике ради бољег разумевања и успешног проучавања уметничких текстова.</p> <p>Развијање способности интерпретације књижевног дела кроз различите видове задатака.</p> <p>Ширење сазнајних видика ученика и подстицање на критичка мишљења и оригинална гледишта.</p>	<p>КЊИЖЕВНОСТ: -Монолошка метода Говор наставника свести на што краће излагање, али занимљиво и мудро, у првом реду подстицајно за ученике (стављајући акценат на ученичка размишљања, познавања положаја човека у том времену, степена развоја писмености и књижевности)</p> <p>Поред методе предавања, која је при уводним наставним јединицама неопходна, да би се избегле њене слабости (пасиван положај ученика, досада на часу, недовољан развој личности) укључити:</p> <p>Дијалогска метода Обрада лирских песама, уопште а посебно ових периода и лектира захтева креативност и избегавање шаблонског излагања и вођења часа. Тако да наставник сваки час може анализу усмерити у другом правцу. (од рецитовања, тумачења доживљаја преко анализе мотива, језика, стилских обележја, форме па све до звучне слојевитости, посматрања дела као израза одређеног књижевног правца и сл.)</p> <p>Анализе остварити као стваралачки чин, јер ученици треба да открију књижевна дела сопственим доживљајем, размишљањем, читањем, писањем и говорењем.</p>	<p>КЊИЖЕВНОСТ: активно приступа при излагању новог градива и изради задатака на часу.</p> <p>практично примењује стечена знања активно учествује у раду самопроцењује напредак</p> <p>Примери: у групама и паровима урадити анализу поетике модерне на изабраној лирској песми. Препоручу је се избор две или више јесама сличне тематике, при чему би једне биле из претходних епоха, а друге из модерне како би се њиховим поређењем конкретно уочиле разлике и применила теоретска знања.</p> <p>у групном раду увежбавати читање изабраних лирских песама.</p> <p>Уз изражавање емоционалног садржаја песме обратити пажњу и на форму песме, као и на особености епохе.</p>	<p>КЊИЖЕВНОСТ: Корелација са наставним садржајем предмета: Историја са историјом културе и цивилизације Историја музике и упознавање музичке литературе.</p> <p>ЈЕЗИК: Нема корелација</p> <p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА: Нема корелација</p>	<p>КЊИЖЕВНОСТ: Ученик ће бити способан да: схвати и објасни сложен појам периода, уопште у уметности, а посебно на пољу књижевности, објасни уопште поетику периода, промене које су се посебно изразиле на пољу поезије. (тематске промене, промене расположења, питање форме), самостално на изабраном тексту издвоји и објасни најзначајније карактеристике поетике периода,</p> <p>разликује бројне уметничке правце који су јавили, са посебним освртом на књижевност као и константним поређењем са особеностима појединих праваца у осталим гранама уметности, посебно у музичкој уметности. (парнализам, симболизам, импресионизам, експресионизам), наведе главне представнике епоха у књижевности (европске, српске и уопште јужнословенске) са њиховим најзначајнијим остварењима., као и да издвоји особености њихове поетике,</p> <p>самостално анализира лирску песму из корпуса европске модерне (нпр. Шарл Бодлер као претеча модерне, Артур Рембо или Стефан Маларме, А. Шантић – као најавна модерне, Ј. Дучић, М. Ракић, В. П. Дис, С. Пандуровић и А. Г. Матош), или из међуратне књижевности (нпр. С. Јесењин, В. Мајаковски, М. Црњански, М. Бојић) перципирајући сазнања о песничким формама, основним карактеристикама лирске поезије, користивши при том критички речник (тема, мотив, атмосфера, композиција, рима, језик, стилска средства) препозна и издвоји специфичности поезије ових периода,</p> <p>зрелије приступи појму књижевне критике (нпр. кроз читање и анализирање критика Јована Скерлића, Богдана Поповића) и њеном кориштењу, те изгради самостални критички суд.</p>

	<p>Развијање књижевног укуса и уопште интереса за књижевност.</p> <p>Богаћење речника и развијање језичке културе.</p> <p>ЈЕЗИК: овладати знањима о српском књижевном језику; стећи вештине и способности његовог коришћења у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, приликом учења, образовања и интелектуалног развоја; унапређивати културу језичког општења, у складу са поштовањем расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности са развијањем толеранције и уважавања различитости и са поштовањем и уважавањем других језика и других култура.</p>	<p>Метод проблемског излагања</p> <p>Истраживачки метод. Кроз раније постављене истраживачке и стваралачке задатке прећи на анализе и тумачења књижевних дела и поетика</p> <p>Метода показивања (демонстрирања) - непосредно демонстрирање. Показивање у школи је сведено на предметност очигледних експоната који су доступни или се лако репродукују (књиге, зборници радова, слике), те су и могућности овог типа посматрања ограниченог домета и скромних резултата.</p> <p>Демонстрирање у ваншколском простору (организовање посете музејима, библиотекама, позоришту, споменицима културе, родној кући или споменику истакнутог писца, великим културним јубилејима и књижевним вечерима) је за ученике привлачније и атрактивније.</p> <p>ЈЕЗИК: Фронтални, групни и индивидуални облици рада</p> <p>Метода разговора, рад на тексту, метода писања</p> <p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА: Фронтални, групни и индивидуални облици рада</p>	<p>Поред усмених излагања све више укључивати и писмено изражавање – у писменој форми нпр. подељени задаци који захтевају аргументовано тумачење, готово у виду пројекта.</p> <p>ЈЕЗИК: -активно приступа при излагању новог градива и изради задатака на часу</p> <p>Пример: Професор најављује рад у четири групе, одређује вође групе и даје им прецизна упутства (Потребно је да се запосли сваки члан групе како бисте брзо и добро урадили задатак.)</p> <p>Методом мапе ума представите градиво о врсти синтагме коју анализираете.</p> <p>ГРУПЕ: именичка синтагма, придевска синтагма, прилошка синтагма, глаголска синтагма.</p>		<p>систематизујући раније усвојена знања о појму манифеста, самостално, критички и студиозно анализира манифест (Милош Црњански), спознајући при том основна обелжја уметности новог доба.</p> <p>самостално анализира епски текст у прози - приповетку, новелу (нпр. П. Кочић, И. Цанкар. И Самоковлија) истраживши структуру, специфичности књижевних врста у модерни,</p> <p>препозна и издвоји питање теме, развоја фабуле, епизода, наратора, основних мотива, карактеризације ликова, идејног света са посебним акцентом на питање језика и изнесе изграђен, критички став о егзистенцијалним проблемима човека.</p> <p>самостално анализира епски текст у прози - роман (нпр. <i>Нечиста крв</i> Б. Станковић, Иво Андрић <i>На Дрини ћуприја</i>) истраживши композицију и структуру романа, питање наратора, карактеризацију ликова, основне мотиве дела, специфичне епизоде у делу, уметничку експресивност описа, питање језика, амбијента, као и да препозна и издвоји особености епохе којој дело припада, али и специфичности поетике самог аутора. . Изнесе критички став, како у усменој тако и у писаној форми, о основним питањима обрађеног романа.</p> <p>уочи промене (пратећи уопште развој човека, његове мисли а самим тим и његове делатности на пољу уметности) које се дешавају у свим књижевним жанровима (поезија, роман, приповетка) обрађујући и критички приступајући појединим остварењима</p> <p>ЈЕЗИК: Ученик ће бити способан да: се користи свим синтаксичким могућностима српског језика</p> <p>разликује безличне и личне реченице</p> <p>има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских реченица (типични случајеви)</p> <p>зна основно о напоредним односима</p> <p>има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.</p> <p>има има основна знања о писму уопште</p> <p>има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка логичка интерпункција; графема – слово).</p>
--	--	--	--	--	--

	<p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА Вежбе у усменом изражавању треба у средњим стручним школама да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског и драмског текста.</p>	<p>Метода разговора, рад на тексту, метода писања. Ове се вежбе, по правилу, реализују у току обраде књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем, говорењем или уз помоћ снимка, анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици учили.</p> <p>Стечена знања трансформишу се у вештине и умења на тај начин што ученици интерпретирањем књижевних текстова настоје да сами достигну одговарајући степен вештине и умења ове врсте.</p> <p>Већина предвиђених облика ове наставе непосредно се укључује у наставу књижевности или примене за израду писмених састава.</p> <p>Вежба у методологији израде писменог састава на основу прикупљене грађе требало би да буде демонстрација целокупног поступка израде писменог састава: од анализе теме, одређивања њеног тежишта, селекције прикупљене грађе, распореда појединости с гледишта добре композиције, до обликовања грађе и рада на усавршавању текста.</p>	<p>Даје заједничко упутство за рад ученицима: Ваш задатак је да у року од 10-15 минута представите теорију везану за врсту синтагме коју сте добили уз помоћ технике мапе ума.</p> <p>Користите ваш уџбеник (граматику).</p> <p>Смислите реченицу из свакодневног живота у којој ћете употребити ову врсту синтагме.</p> <p>Покажите њене главне делове.</p> <p>Договорите се ко ће од вас реферисати о резултатима рад</p> <p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА: Стечене способности се даље увежбавају различитим облицима усменог и писменог изражавања ученика (извештавање, расправљање, реферисање и др.).</p>		<p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА: Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом.</p> <p>Дискутује о смислу и вредностима књижевног дела користећи стручну терминологију.</p> <p>Слуша говорника процењујући садржину и форму његовог говора и начин говорења.</p> <p>Композиционо и логички складно пише текст имајући у виду структуралне карактеристике/стилска својства одговарајућег жанра (извештај и реферат).</p> <p>Пише резиме једноставнијег текста.</p> <p>Доследно примењује правописну норму (зна да се служи школским издањем правописа и правописним приручницима)</p>
--	--	---	---	--	---

Образовни профил:	Музички извођач—класична музика; Музички сарадник - теоретичар	
Разред	I V	
Предмет:	Српски језик и књижевност	
Просветни гласник:	Број 117 од 2013. године	
Циљеви наставе предмета:	СТИЦАЊЕ ЗНАЊА, ОВЛАДАВАЊЕ ВЕШТИНАМА И ФОРМИРАЊЕ ВРЕДНОСНИХ СТАВОВА КОЈИ ДОПРИНОСЕ РАЗВОЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ, ЈЕЗИЧКОЈ КУЛТУРИ ИЗРАЖАВАЊА НЕОПХОДНЕ ЗА ДАЉЕ ШКОЛОВАЊЕ, ЖИВОТ И РАД У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ, КАО И ОСПОСОБЉАВАЊЕ УЧЕНИКА ДА ЕФИКАСНО И РАЦИОНАЛНО КОРИСТЕ СТЕЧЕНА ЗНАЊА НА НАЧИН КОЈИ НЕ УГРОЖАВА ЊИХОВО ФИЗИЧКО И МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ. ПОДСТИЦАЊЕ КОРЕЛАЦИЈЕ СА ОСТАЛИМ ПРЕМЕТИМА.	
Годишњи фонд часова:	99	Недељни фонд часова: 3

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се кроз групну наставу, путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици која подржава овакав облик наставе. Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена визуелним упутствима (читанка, лектира, табла), после којих иде низ различитих провера стеченог и усвојеног знања. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења и обраде градива како би самосталним путем повезивали предмет са другим предметима и уочавали значај и сличности. Овим предметом потребно је развити љубав према српском језику и књижевности, као и култури изражавања.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
<p>Књижевност: -Проучавање књижевног дела (Смисао и задаци проучавања књижевности. Стварање књижевно-уметничког дела, слојевита структура дела. . .) -Савремена књижевност (Опште одлике епохе, Д. Максимовић, В. Попа, Б. Миљковић, В. Парун, Б. Ћопић, С. Бекет, Д. Ковачевић. . .) -Лектире “Хамлет” “Проклета авлија” “Странац” “Енциклопедија мртвих” “Корени” “Дервиш и смрт” “Хазарски речник” “Злочин и казна”</p>	<p>-Ученик разуме смисао проучавања књижевности, повезује и употребљава научену терминологију -Ученик уочава разлику међу књижевним епохама, успешно их препознаје -Ученик успешно анализира лектире и дела предвиђена планом и програмом и са разумевањем препознаје којој епохи припадају Рад на: -подстицању корелације са осталим предметима; -примењивању научног у пракси.</p>	<p>Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са уџбеником.</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са: Психологијом, филозофијом, географијом, историјом, музичком културом Посебно истацање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>	<p>Основни ниво: Редовно чита књ. дела из обавезног школ. програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књиж. Укратко описује своја осећања и доживљај дела. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Развија своје читалачке способности. Средњи ниво: Тумачи књижевна дела која су предвиђена планом и програмом. Самостално уочава и анализира значење и стилске аспекте књ. дела и уме да аргументује своје ставове. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Напредни ниво: Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књиж. делу. Повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Има критичку свест о својим читалачким способностима.</p>

<p>ЈЕЗИК: Синтакса (Зависне и независне реченице, Глаголски вид, Глаголски начини и глаголска времена, Напоредне конструкције).</p>	<p>Ученик усваја и разуме опште појмове о језику, науке која се бави језиком, а посебно реченичном структуром Ученик уочава и примењује знања из правописа српског језика. Рад на: примењивању научног у пракси. подстицању корелације са осталим предметима;</p>	<p>Облици рада: рад у паровима, фронтални, групни, индивидуални Методе рада: рад на тексту, предавање, објашњавање, разговор, рад са уџбеником.</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, размењује сазнања са партнером у клупи, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са предметима: Енглески језик, Италијански језик, историја.</p>	<p><i>Основни ниво:</i> Има основно знања о језику уопште, поштује свој и друге кезике. Разликује књиж. језик од дијалекта. Разликује правилан од неправилног изговора гласа. Познаје врсте и подврсте речи. Правилно склапа реченицу, разликује синтак. јединице. <i>Средњи ниво:</i> Има шире знање о језику уопште, има основна знања о писму уопште као и о правопису. Зна осн. особине дијалеката. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе. Има шира знања о врстама и подврстама речи, користи се свим синтаксичким могућностима ср. језика. Има богат и разнолик лексички фонд. <i>Напредни ниво:</i> Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења, јасан му је појам текст. кохезије. Зна да акценује једност. примере. Има детаљније знање о морфологији и творби речи. Има детаљније знање о употреби падежа и глаголских облика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.</p>
<p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА: Усмено изражавање, Писмено изражавање</p>	<p>Ученик разуме и правилно се изражава усменим и писаним путем Ученик уочава и примењује стечена знања из области језика и књижевности</p>	<p>Облици рада: Вербално дијалошки метод Методе рада: Разговор, практичан метод</p>	<p>Вербалним и практичним изражавањем ученик континуирано ради на проширењу својих сазнања, формира свој књижевни стил.</p>	<p>Корелација са предметима: Психологијом, филозофијом, географијом, историјом, музичком културом.</p>	<p><i>Основни ниво:</i> Говори разговетно, поштујући правила књижевног језика. Говорећи и пишући о некој теми јасно структурира казивање и повезује његове делове на одгов. начин. Користи оба писма дајући предност ћирилици, примењује основна правописна правила. <i>Средњи ниво:</i> Говори у званичним ситуацијама, јавно и предвешћим аудиторијумом о темама из области језика и књижевности и културе. Саставља слож. говорени и писани текст, користећи се описом, припов. и излагањем. Примењује сложене стратегије читања. <i>Напредни ниво:</i> Дискутује о слож. темама из језика, књижев. и културе. Излаже и пише о темама из области језика, књижев. и културе, има развијене ораторске способности. Продубљено критички промишља сложенији текст. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту. Изграђује свест о себи као читаоцу.</p>

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Први
Предмет:	Енглески језик
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Усвајање правилног изговора и интонације; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Породица и односи у породици	Ученик се упознаје са вокабуларом који се односи на тему, развија способности говора о постовању породици и односима у њој.	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; италијански језик, грађанско васпитање	Основни ниво: Ученик разуме садржај усмене поруке. Средњи ниво: Ученик је у стању да даје кратке информације о себи или да оствари свој интерес у некој конкретној ситуацији. Напредни ниво: Ученик активно учествује у комуникацији; чита и пише текстове о одређеним темама.
Познате личности	Ученик правилно користи сазнања о познатим личностима и њиховим достигнућима	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; италијански језик, историја са историјом културе и цивилизације	Основни ниво: Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. Средњи ниво: Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. Напредни ниво: Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Породица и рад	Ученик правилно употребљава изразе који су у вези са темом	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; историја, грађанско васпитање италијански језик	Основни ниво: Ученик разуме у ком је времену реченица. Средњи ниво: Ученик познаје облике глагола у различитим временима. Напредни ниво: Ученик примењује познавање различитих времена у говору и у писању.

Заштита животне околине	Ученик упознаје најједноставније идиоме и фразе	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; биологија, италијански језик	Основни ниво: Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. Средњи ниво: Ученик разуме суштину текста. Напредни ниво: Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик се навикава на употребу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; италијански језик	Основни ниво: Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. Средњи ниво: Ученик разуме суштину текста. Напредни ниво: Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Други
Предмет:	Енглески језик
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Усвајање правилног изговора и интонације; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Породица и друштво, образовање	Ученик се упознаје са различитим врстама зависних реченица, независним сложеним реченицама и оспособљен је да изрази захтев, молбу, питање.	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, италијански језик, социологија, грађанско васпитање	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или усмене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик се сналази у различитим ситуацијама и остварује свој интерес. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове или образложио различите предлоге.

Новац и трошење	Ученик проширује знања о употреби чланова, упознаје се са различитим врстама именица, функцијама заменица и облицима придева	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалошки метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, италијански језик, социологија, грађанско васпитање	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Слободно време, одмори и забава	Оспособљавање ученика да правилно користе прошла времена	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалошки метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, италијански језик, грађанско васпитање	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научено како би писао или говорио о властитом искуству из прошлости. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научено.
Лексикологија	Упознавање ученика са правим и неправим изведеницама.	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик се навикава на употребу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Образовни профил:	Музички извођач и музички сарадник
Разред:	Трећи
Предмет:	Енглески језик
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Упознавање карактеристика система језика и језичких структура и усвајање вокабулара, укључујући и терминологију значајну за дати образовни профил; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања сад- ржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Учење, обра- зовање и рад	Ученик се упознаје са раз- личитим врстама учења, образовања и рада и оспо- собљен је да их примени у свакодневном говору	Рад у групи или у паро- вима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно присту- па при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, италијан- ски језик, психологија	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или усмене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста и користи научено у свакодневном говору. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуни- кацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове или образложио различите предлоге.
Породица и односи у породици и друштву	Ученик проширује знања о употреби вокабулара на задату тему, упознаје се са различитим врстама односа у друштву.	Рад у групи или у паро- вима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно присту- па при излагању новог градива, повезује ново градиво са претходно усвојеним и практично примењује новостече- но знање	Српски језик, италијан- ски језик, социологија, психологија	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лич- на интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за сва- кодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Живот у друштву	Оспособљавање ученика да правилно користе одређе- не глаголске начине и времена и да их правилно употребљавају уз одређене прилоге и предлоге у вези са темом	Рад у групи или у паро- вима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада.	Ученик активно присту- па при излагању новог градива и практично примењује стечено знање.	Српски језик, италијански је- зик, грађанско васпитање	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научено како би писао или говорио о прошлости, давао или разумевао упутства итд. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научено.
Лексиколо- гија	Упознавање ученика са основним суфиксима за грађење именица, као и са најважнијим хомонимским серијама	Рад на тексту	Ученик активно учест- вује у раду и практич- но примењује научене речи и изразе	Српски језик; италијански језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене речи и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикогра- фија	Ученик је оспособљен за упо- требу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учест- вује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; италијански језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији.

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Четврти
Предмет:	Енглески језик
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Упознавање карактеристика система језика и језичких структура и усвајање вокабулара, укључујући и терминологију значајну за дати образовни профил; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	64
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Учење, спорт и забава	Ученик се упознаје са различитим врстама зависних реченица и оспособљен је да их примени у свакодневном говору у вези са темом	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива тако што га повезује са претходно стеченим знањем и практично га примењује	Српски језик, италијански језик, физичко васпитање	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или усмене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста и користи научено у свакодневном говору. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове.
Породица, друштво и рад	Ученик проширује знања о употреби чланова, упознаје се са различитим врстама именица, функцијама и значењима заменица и разним облицима придева у вези са темом	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива, повезује ново градиво са претходно усвојеним и практично примењује новостечено знање	Српски језик, италијански језик, социологија	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.

Заштита човекове околине	Оспособљавање ученика да правилно користе одређене глаголске начине и времена и да их правилно употребљавају уз одређене прилоге и предлоге у вези са темом	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива тако што га повезује са претходно стеченим знањем и практично га примењује	Српски језик, италијански језик, биологија	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научно како би учествовао у дискусијама и описивао своје утиске, планове, очекивања итд. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научно, дискутује о конкретним или апстрактним темама из познатих или стручних тематских области
Лексикологија	Упознавање ученика са основним суфиксима за грађење речи	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене речи и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик је оспособљен за употребу двојезичних речника, као и стручних речника; ученик је оспособљен за анализу стручних текстова и слично.	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области, предлаже текстове за анализу	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у усменој комуникацији, прати дужу и сложенија излагања или дискусије из општих или стручних тематских области.

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар	
Разред:	Први	
Предмет:	Италијански језик	
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године	
Циљеви наставе предмета:	Усвајање правилног изговора и интонације; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци	
Годишњи фонд часова:	70	Недељни фонд часова: 2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Реченица (проста и сложена реченица; ред речи у реченици)	Ученик се упознаје са потврдним, одрич. или упит. реченицама и редом речи у реченици, местом прилога или прил. одредби.	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик је у стању да даје кратке информације о себи или да оствари свој интерес у некој конкретној ситуацији. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији; чита и пише текстове о одређеним темама.
Именичка група (одређени и неодређени члан, род и број именице, заменице, придеви, бројеви)	Ученик правилно користи именице уз употребу одговарајућег члана и правилно употребљава род и број именица, заменица, придева	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче осн. вокабулар потребан за свакодн. говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокаб. потребан за свакодн. говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.

Глаголска група (индикатив презенте правилних и неправ. глагола, прошло свршено време, будуће време; прилози за место, време и начин; предлози; везници)	Ученик правилно употребљава облике правилних и неправилних глагола у прошлом, садашњем и будућем времену	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме у ком је времену реченица. <i>Средњи ниво:</i> Ученик познаје облике глагола у различитим временима. <i>Напредни ниво:</i> Ученик примењује познавање различитих времена у говору и у писању.
Лексикологија	Ученик упознаје најједноставније идиоме и фразе	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик се навикава на употребу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Други
Предмет:	Италијански језик
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. 4/1996
Циљеви наставе предмета:	Усвајање правилног изговора и интонације; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Реченица (зависне реченице: временске, намерне, узрочне; узвичне реченице; независне сложене реченице; неуправни говор: изјаве, захтеви, молбе, питања)	Ученик се упознаје са различитим врстама зависних реченица, независним сложеним реченицама и оспособљен је да изрази захтев, молбу, питање. . .	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или усмене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик се сналази у различитим ситуацијама и остварује свој интерес. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове или образложио различите предлоге.
Именичка група (члан, именице, заменице, придеви)	Ученик проширује знања о употреби чланова, упознаје се са различитим врстама именица, функцијама заменица и облицима придева	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Глаголска група (глаголи: прошла времена, погодбени начин; прилози; предлози)	Оспособљавање ученика да правилно користе прошла времена, као и да правилно употребљавају погодбени начин	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научено како би писао или говорио о властитом искуству из прошлости. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научено.

Лексикологија	Упознавање ученика са правим и неправим изведеницама.	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик се навикава на употребу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Трећи
Предмет:	Италијански језик
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. 4/1996
Циљеви наставе предмета:	Упознавање карактеристика система језика и језичких структура и усвајање вокабулара, укључујући и терминологију значајну за дати образовни профил; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна и реализује се у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера).

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Реченица (релативна, компаративна, последична, дубитативна, лимитативна)	Ученик се упознаје са различитим врстама зависних реченица и оспособљен је да их примени у свакодневном говору	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање.	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или усмене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста и користи научено у свакодневном говору. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове или образложио различите предлоге.
Именичка група (члан, именице, заменице, придеви).	Ученик проширује знања о употреби чланова, упознаје се са различитим врстама именица, појединим неправилностима, функцијама и значењима заменица и облицима придева	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива, повезује ново градиво са претходно усвојеним и практично примењује новостечено знање.	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Глаголска група (глаголи: заповедни начин, герундиј, „passato remoto“; поређење прилога; предлози и предложни изрази).	Оспособљавање ученика да правилно користе одређене глаголске начине и времена и да их правилно употребљавају уз одређене прилоге и предлоге.	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада.	Ученик активно приступа при излагању новог градива и практично примењује стечено знање.	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научено како би писао или говорио о прошлости, давао или разумевао упутства итд. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научено.

Лексикологија	Упознавање ученика са основним суфиксима за грађење именица, као и са најважнијим хомонимским серијама	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене речи и фразе у писменој и усменој комуникацији
Лексикографија	Ученик је оспособљен за употребу двојезичних речника	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене идиоме и фразе у писменој и усменој комуникацији

Образовни профил:	Музички извођач—класична музика и музички сарадник-теоретичар
Разред:	Четврти
Предмет:	Италијански језик
Просветни гласник:	бр. 4 из 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Упознавање карактеристика система језика и језичких структура и усвајање вокабулара, укључујући и терминологију значајну за дати образовни профил; разумевање саговорника и усмених излагања о темама из свакодневног живота; оспособљавање ученика за давање информација о себи, нашој земљи, култури; оспособљавање за извршавање радних задатака у струци
Годишњи фонд часова:	64
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава је групна у IV-2 разреду, док је разред IV-1 подељен у две групе. Настава се реализује у учионици уз примену додатних средстава (речника, касетофона, ЦД плејера)

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
Реченица (допусна, узрочна, начинска, погодбена, намерна)	Ученик се упознаје са различитим врстама зависних реченица и оспособљен је да их примени у свакодневном говору	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива тако што га повезује са претходно стеченим знањем и практично га примењује	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик препознаје садржај писмене или смене поруке из свакодневног говора. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста и користи аучено у свакодневном говору. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији и користи се сложенијим реченицама како би тачно изразио своје ставове.
Именичка група (члан, именице, заменице, придеви)	Ученик проширује знања о употреби чланова, упознаје се са различитим врстама именица, функцијама и значењима заменица и разним облицима придева	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива, повезује ново градиво са претходно усвојеним и практично примењује новостечено знање.	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме основне речи везане за лична интересовања и свакодневни говор. <i>Средњи ниво:</i> Ученик стиче основни вокабулар потребан за свакодневни говор. <i>Напредни ниво:</i> Ученик усваја вокабулар потребан за свакодневни говор у ком активно учествује и оспособљен је да изражава своје мишљење о одређеним темама.
Глаголска група (глаголи: конјунктив, слагање времена, неодређени глаголски облици; прилози; предлози; везници).	Оспособљавање ученика да правилно користе одређене глаголске начине и времена и да их правилно употребљавају уз одређене прилоге и предлоге.	Рад у групи или у паровима; фронтални облик рада; дијалогски метод рада	Ученик активно приступа при излагању новог градива тако што га повезује са претходно стеченим знањем и практично га примењује.	Српски језик, енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене или писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик користи научено како би учествовао у дискусијама и описивао своје утиске, планове, очекивања итд. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у комуникацији где правилно примењује научено, дискутује о конкретним или апстрактним темама из познатих или стручних тематских области
Лексикологија	Упознавање ученика са основним суфиксима за грађење придева, глагола, као и са алтерацијом именица.	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и практично примењује научене речи и изразе.	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик користи научене речи и фразе у писменој и усменој комуникацији.
Лексикографија	Ученик је оспособљен за употребу двојезичних речник, као и стручних речника; ученик је оспособљен за анализу стручних текстова, либрета и сл.	Рад на тексту	Ученик активно учествује у раду и повезује све до тада научене области, предлаже текстове за анализу.	Српски језик; енглески језик	<i>Основни ниво:</i> Ученик разуме садржај усмене и писмене поруке. <i>Средњи ниво:</i> Ученик разуме суштину текста. <i>Напредни ниво:</i> Ученик активно учествује у усменој комуникацији, прати дужа и сложенија излагања или дискусије из општих или стручних тематских области.

Образовни профил:	Музички извођач —класична музика /Музички сарадник-теоретичар
Разред:	први
Предмет:	ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ
Просветни гласник:	бр. 4/1996 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	<p>Циљ наставе је стицање хуманистичког образовања и развијање историјске свести, разумевање историјског простора и времена, историјских догађаја, појава и процеса, улоге истакнутих личности, развијање индивидуалног и националног идентитета.</p> <p>Задаци наставе су да ученици стекну и прошире знања о националној и општој историји (политичкој, економској, друштвеној, културној), да разумеју узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса, и улогу истакнутих личности у развоју људског друштва; поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости; разумеју да национална историја представља саставни део регионалне, европске и глобалне историје; развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости анализом различитих историјских извора и литературе и систематизовањем стечених информација; буду оспособљени за проналажење, прикупљање и коришћење информација датих у различитим симболичким модалитетима (историјске карте, графикони, табеле) и њихово повезивање са претходним историјским знањем; буду оспособљени да препознају различита тумачења истих историјских догађаја; повезују стечена знања и вештине са садржајима сродних наставних предмета; буду оспособљени за примену стечених знања и практичних вештина у свакодневном животу; унапређују вештине неопходне за индивидуални и тимски рад (комуникативност, образлагање сопствених ставова, аргументовани дијалог); развијају одговорност, систематичност, прецизност и позитивни став према учењу; развијају свест о квалитету стеченог знања и потреби сталног усавршавања.</p>
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици у блок часовима.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Историја цивилизације (4) Појмови цивилизација, културе, уметност; историја као наука и наставни предмет; периодизација историје, време и простор, историјски извори (писани, материјални, усмени).	Ученици ће разумети појмове историја, цивилизација, култура, знаће помоћне историјске науке и историјске изворе, разумеће значај хронологије (време) и географије (простор) у разумевању историјских догађаја.	фронтални, индивидуални, групни, рад у пару, комбиновани, монолошка, дијалогска, текстуална, демонстративна	<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - учествује у групном раду - учествује у раду у пару - користи историјску карту 	географија
Праисторија: Доба првобитних људских заједница (6) Периодизација праисторије, развој човека, Камено доба (начин живота, остаци материјалне културе, уметност), Метално доба (значај открића и обраде метала), Балкан у праисторији.	Ученици ће знати поделу праисторије и главне одлике периода, разумеће развој човека, разумеће појмове матријархат и патријархат, номадски и седелачки начин живота, познават ће налазишта у нашој земљи (Лепенски вир, Винча, Старчево).			географија верска настава грађанско васпитање
Стари век: Цивилизације Старог истока (8) Стари Египат (политика, економија, друштво, уметност, религија); Месопотамија (Сумерско-Акадско царство, Вавилон, Асирија); Хетити, Феничани, Јевреји, Персија; Индија и Кина.	Ученици ће стећи знања о историји цивилизација Старог истока, организацији држава и друштва, особеностима приреде, научним и техничким достигнућима, утицају религије на свакодневни живот и уметност (скулптура, архитектура, сликарство)		<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - истражује о познатим личностима - учествује у групном раду - припрема презентације - пише реферате - користи историјску карту 	географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање
Цивилизација античке Грчке (14) Критско-микенски период, Хомерско доба, колонизација, Класични период (Атина и Спарта, Грчко-персијски ратови, Пелопонески рат, култура класичног периода); Хеленистичко доба, Александар Велики, хеленистичка култура	Ученици ће стећи знања о историји старих Грка у старом веку, најстаријем периоду грчке историје, државном и друштвеном уређењу, основним одликама културе (књижевност, позориште, филозофија), науке, религије и уметности, успону Македоније и освајањима Александра Великог		географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике филозофија	

<p>Цивилизација античког Рима (12) Етрурци (порекло и опште одлике), Стари Рим (оснивање, освајања, друштвено и државно уређење, подела царства, пад Западног римског царства); Римска култура; Појава и ширење хришћанства, Балканско полуострво у римско доба (Сирмијум, Гамзиград, Виминацијум).</p>	<p>Ученици ће стећи знања о настанку и успону Рима, разликоваће периоде у римској историји, државно и друштвено уређење сваког периода; упознат ће се са најзначајнијим личностима, развојем културе, религије, наука, уметности, стећи ће знања о настанку и ширењу хришћанства</p>	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални - индивидуални - групни - рад у пару - комбиновани - монолошка - дијалогска - текстуална - демонстративна 	<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - чита и анализира историјске текстове - истражује о познатим личностима - учествује у групном раду - учествује у раду у пару - користи историјску карту 	<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>
<p>Средњи век: средњовековна цивилизација Западне Европе (8) Велика сеоба народа, настанак варварских држава, Франачка држава Феудално друштво и феудални односи, Натурална привреда, Основне одлике ранофеудалне државе, Сталешка монархија као држава развијеног феудализма, Средњовековни градови, Средњовековна култура Каролиншка ренесанса, Уметност – романика и готика (архитектура, скулптура и сликарство).</p>	<p>Ученици ће знати временски оквир средњег века, узроке и последице Велике сеобе народа и настанка варварских држава у Западној Европи, развој Франачке државе и владавину Карла Великог; разумеће феудално друштво и односе, врсте посела, одлике ранофеудалне државе и одлике сталешке монархије, разумеће друштвену и политичку улогу средњовековних градова, упознат ће се са одликама средњовековне културе, развојем школа и универзитета, одликама романике и готике у уметности.</p>			
<p>Византијска цивилизација (2) Византија од V до XV века, Јустинијанова освајања, феудални односи; Династија Комнина и први пад Цариграда; Обнова царства и династија Палеолога, пропаст царства; Византијска култура и уметност.</p>	<p>Ученици ће знати временски и просторни оквир Византијског царства, најзначајније догађаје и личности византијске историје, допринос у развоју науке, културе, уметности и религије</p>			
<p>Исламска цивилизација у средњем веку (1) Арабљани у средњем веку, Ислам - појава и ширење, основна обележја културе и уметности и утицај на друге народе.</p>	<p>Ученици ће стећи знања о Арабљанима у средњем веку, особеностима државног и друштвеног уређења, Мухамеду и настанку ислама, ширењу исламске вере и утицаја, одликама исламске културе и уметности</p>			
<p>Религија и њен утицај на средњовековни свет (3) Хришћанска црква у средњем веку, улога папства; Црквени редови, Црквени раскол 1054. г, Крсташки ратови, Православна црква</p>	<p>Ученици ће стећи знања о развоју и утицајима хришћанске цркве у средњем веку, настанку јереси, последицама црквеног раскола, узроцима и последицама Крсташких ратова, организацији православне цркве</p>			
<p>Срби у средњем веку (12) Досељавање Словена на Балканско полуострво; Срби од VII до XII века и односи са Византијом; Покрштавање; Српска држава од XII до XIV века (династија Немањића – Стефан Немања, Стефан Прввенчани Сава Немањић, Урош I успон српске државе у XIII и XIV веку (Милутин, Стефан Дечански, цареви Душан и Урош) Држава српских деспота, Стефан Лазаревић, Ђурађ Бранковић, пад Смедерева; Босна од XII до XV века; Средњовековна култура код Срба.</p>	<p>Ученици ће стећи знања о досељавању Словена на Балкан, покрштавању, раду Ђирила и Методија, почецима писмености, осамостаљивању државе, проглашењу краљевине, осамостаљивању цркве, привредном развоју, територијалном ширењу, проглашењу царства, оснивању патријаршије, законодавству, слабљењу и крају Српског царства; разумеће друштвено и државно уређење српских земаља у средњем веку, улогу цркве у држави и друштву, развој културе књижевност, право, уметност – архитектура, сликарство, вајарство), стећи ће знања о турским освајањима српских земаља, Српској деспотовини и њеном паду под турску власт.</p>			

Образовни профил:	Музички извођач –класична музика / Музички сарадник-теоретичар
Разред:	Други
Предмет:	ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. 4/1996 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	Циљ наставе је стицање хуманистичког образовања и развијање историјске свести, разумевање историјског простора и времена, историјских догађаја, појава и процеса, улоге истакнутих личности, развијање индивидуалног и националног идентитета. Задаци наставе су да ученици стекну и прошире знања о националној и општој историји (политичкој, економској, друштвеној, културној), да разумеју узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса, и улогу истакнутих личности у развоју људског друштва; поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости; разумеју да национална историја представља саставни део регионалне, европске и глобалне историје; развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости анализом различитих историјских извора и литературе и систематизовањем стечених информација; буду оспособљени за проналажење, прикупљање и коришћење информација датих у различитим симболичким модалитетима (историјске карте, графикони, табеле) и њихово повезивање са претходним историјским знањем; буду оспособљени да препознају различита тумачења истих историјских догађаја; повезују стечена знања и вештине са садржајима сродних наставних предмета; буду оспособљени за примену стечених знања и практичних вештина у свакодневном животу; унапређују вештине неопходне за индивидуални и тимски рад (комуникативност, образлагање сопствених ставова, аргументовани дијалог.); развијају одговорност, систематичност, прецизност и позитивни став према учењу; развијају свест о квалитету стеченог знања и потреби сталног усавршавања.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Европа од краја XV до XVIII века (7) Велика географска открића, развој привреде (мануфактура) и културе (хуманизам и ренесанса, барок и рококо), европске монархије, реформација и контрареформација	Ученик ће знати временске оквире новог века, разумети појам Великих географских открића, знати да на историјској и географској карти Европе и света покаже, државе и народе који су обележили епоху новог века, разумети појмове мануфактура, реформација, контрареформација, разликовати одлике праваца у уметности и главних представника	Фронтални, индивидуални, групни рад у пару, комбиновани, монолошка, дијалогска, текстуална, демонстративна.	Активно слуша, одговара на питања, поставља питања, чита и анализира историјске текстове, истражује о познатим личностима, учествује у групном раду, учествује у раду у пару, припрема презентације, пише реферате, користи историјску карту.	географија српски језик и књижевност историја музике верска настава грађанско васпитање филозофија

<p>Српски народ и његово окружење од краја XV до XVIII века (10), Државно и друштвено уређење Османског царства, положај српског народа у Османском царству; Хабзбуршка монархија, просвећени апсолутизам Марије Терезије и Јосифа II, Срби у Хабзбуршкој монархији.</p>	<p>Ученик ће стећи знања о положају српског народа под страном влашћу (политичке, верске, економске и културне прилике), разумеће улогу истакнутих личности у историјским процесима, стећи ће знања о значају обнове Пећке патријаршије, отпору српског народа турској власти, сеобама Срба и последицама, Војној крајини и привилегијама.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – фронтални – индивидуални – групни – рад у пару – комбиновани – монолошка – дијалогска – текстуална – демонстративна 	<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша – одговара на питања – поставља питања – чита и анализира историјске текстове – истражује о познатим личностима – учествује у групном раду – учествује у раду у пару – припрема презентације – пише реферате – користи историјску карту 	<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>
<p>Свет крајем XVIII и у првој половини XIX века (11) Привредне промене (индустријска револуција), друштвене промене (Енглеска, Америка, Француска револуција), доба Наполеона, Бечки конгрес, развој уметности (класицизам, бидермајер)</p>	<p>Ученик ће се упознати са привредним и друштвеним променама у Европи крајем XVIII и у првој половини XIX века, разумеће појмове индустријска револуција, грађанска револуција, стећи ће знања о основним карактеристикама појединачних револуција у Европи и свету, стећи ће знања о знаменитим личностима новог века, разумеће развој грађанских слобода и права током новог века.</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање</p>
<p>Српски народ крајем XVIII и у првој половини XIX века (8) Први и Други српски устанак, владавина Милоша и Михаила Обреновића, Уставобранитељи, Црна Гора крајем XVIII и у првој половини XIX века, положај Срба у Босни и Херцеговини</p>	<p>Ученици ће стећи знања о настанку и развоју модерних српских држава, о узроцима, току и последицама српске револуције, о Карађорђу, Милошу Обреновићу и о знаменитим Србима који су обележили нови век, обележјима владавине Милоша и Михајла Обреновића, и Уставобранитеља.</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање</p>
<p>Револуција 1848/1849. године (4) Револуције 1848/49. г. у Француској, Немачкој, Италији и Хабзбуршкој монархији, узроци, ток и последице револуција.</p>	<p>Ученици ће стећи знања о узроцима, току и последицама револуција које су захватиле Европу 1848/49. г., о одликама револуција у појединим европским државама, утицају револуција на социјална и национална питања народа и држава.</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање</p>
<p>Свет у другој половини XIX и почетком XX века (6) Друга индустријска револуција, Уједињење Италије и Немачке, стварање савеза великих сила</p>	<p>Ученик ће разумети основне одлике историјског периода, стећи ће знања о настанку националних држава Италије и Немачке, упознати се са појмом велике силе и настанком савеза великих сила</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>
<p>Наука и култура у другој половини XIX и почетком XX века (10) Развој науке и технике, нови правци у уметности (романтизам, реализам, импресионизам, експресионизам).</p>	<p>Ученик ће стећи знања о развоју науке, технике, културе, уметности, разликоваће одлике романтизма, реализма, импресионизма, експресионизма и бити упознат са најзначајнијим представницима тих праваца.</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>
<p>Србија и Црна Гора и њихови суседи у другој половини XIX и почетком XX века (14) Друга владавина Милоша и Михаила Обреновића, владавина Милана Обреновића и стицање независности, владавина Александра Обреновића, владавина Петра I Карађорђевића, Црна Гора, Срби у Босни и Херцеговини и Хабзбуршкој монархији</p>	<p>Ученици ће стећи знања о развоју српске државе и друштва, владарима из династија Обреновић и Карађорђевић и њиховим доприносом развоју државе и стицању независности, значају Берлинског конгреса у српској историји, развоју грађанских права и слобода</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>

Образовни профил:	Музички извођач–класична музика / Музички сарадник-теоретичар
Разред:	трећи
Предмет:	ИСТОРИЈА СА ИСТОРИЈОМ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ
Просветни гласник:	Службени Гласник бр. 4/1996 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	<p>Циљ наставе је стицање хуманистичког образовања и развијање историјске свести, разумевање историјског простора и времена, историјских догађаја, појава и процеса, улоге истакнутих личности, развијање индивидуалног и националног идентитета.</p> <p>Задаци наставе су да ученици стекну и прошире знања о националној и општој историји (политичкој, економској, друштвеној, културној), да разумеју узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса, и улогу истакнутих личности у развоју људског друштва; поседују свест о повезаности појава из прошлости са појавама из садашњости; разумеју да национална историја представља саставни део регионалне, европске и глобалне историје; развијају истраживачки дух и критички однос према прошлости анализом различитих историјских извора и литературе и систематизовањем стечених информација; буду оспособљени за проналажење, прикупљање и коришћење информација датих у различитим симболичким модалитетима (историјске карте, графикони, табеле) и њихово повезивање са претходним историјским знањем; буду оспособљени да препознају различита тумачења истих историјских догађаја; повезују стечена знања и вештине са садржајима сродних наставних предмета; буду оспособљени за примену стечених знања и практичних вештина у свакодневном животу; унапређују вештине неопходне за индивидуални и тимски рад (комуникативност, образлагање сопствених ставова, аргументовани дијалог); развијају одговорност, систематичност, прецизност и позитивни став према учењу; развијају свест о квалитету стеченог знања и потреби сталног усавршавања.</p>
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова:	1

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Први светски рат и револуције у Русији и Европи (5) Карактер рата, ток рата, главни фронтови, најзначајније битке; Револуције у Русији; Револуције у Немачкој и Мађарској; Политичке промене у Европи и свету на крају Првог светског рата.	Ученик ће разумети основне одлике Првог светског рата у Европи и свету (узроци, повод, ток, последице), стећи ће знања о личностима тог доба, о политичким приликама у Русији у току Првог светског рата, Фебруарској и Октобарској револуцији и утицају на прилике у Европи, умеће да сагледа последице Првог светског рата.	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални - индивидуални - групни - рад у пару - комбиновани - монолошка - дијалогска - текстуална - демонстративна 	<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - чита и анализира историјске текстове, - истражује о познатим личностима - учествује у групном раду - припрема презентације - пише реферате - користи историјску карту 	географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике

<p>Србија и Црна Гора у Првом светском рату (3) Ратна 1914. г. (Церска, Колубарска и Мојковачка битка); Војни слом 1915. и повлачење преко Албаније; Србија у окупацији; Солунски фронт; Југословенска идеја и проглашење Краљевине СХС.</p>	<p>Ученик ће разумети основне одлике Првог светског рата на простору Србије, знаће најважније битке, генерале и последице ратних дејстава, разумеће узроке и последице војног слома и окупације Србије, значај Солунског фронта, разумеће настанак и развој идеје о уједињењу јужних Словена и стварању заједничке државе.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални - индивидуални - групни - рад у пару - комбиновани - монолошка - дијалогска - текстуална - демонстративна 	<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - чита и анализира историјске текстове, - истражује о познатим личностима - учествује у групном раду - припрема презентације - пише реферате - користи историјску карту 	<p>географија српски језик и књижевност верска настава грађанско васпитање историја музике</p>
<p>Свет између два светска рата (3) Версајски поредак; Друштво народа; Велика светска економска криза; Настанак тоталитарних режима; Криза међународних односа.</p>	<p>Ученик ће разумети политичке и економске прилике у свету након Првог светског рата, разумеће идеолошке и политичке системе у Европи између два рата, упознаће културне, економске и друштвене прилике у међуратној Европи, стећи ће знања о личностима које су обележиле овај историјски период</p>			
<p>Југославија између два светска рата (5) Краљевина СХС 1918-1929: Видовдански устав, Политичке странке, Шестојануарска диктатура; Краљевина Југославија 1929-1941: диктатура краља Александра, намесништво, влада Милана Стојадиновића, Споразум Цветковић-Мачек.</p>	<p>Ученик ће разумети основне одлике конституисања Југословенске краљевине, њених органа власти, рад политичких странака, упознаће културне, економске и друштвене одлике Краљевине Југославије, стећи ће знања о личностима које су обележиле овај период.</p>			
<p>Култура у периоду између два светска рата (3) Развој науке и технике; Нови правци у уметности (футуризам, дадаизам, надреализам)</p>	<p>Ученици ће стећи знања о научним и техничким достигнућима између два светска рата, о развоју нових праваца у уметности, одликама и главним представницима футуризма, дадаизма, надреализма (Дишан, Ернст, Дали, Магрит, Миро, Пикасо)</p>			<p>географија српски језик и књижевност верска настава граф. васпитање историја музике рачунарство и информатика</p>
<p>Други светски рат (6) Карактер рата, главни фронтови, најзначајније битке, прекретнице у рату; Антифашистичка коалиција; геноцид и холокауст; Југославија у Другом светском рату, покрети отпора, допринос Југославије победи над фашизмом</p>	<p>Ученик ће стећи знања о основним одликама Другог светског рата у Европи, свету и на простору Југославије (узроци, повод, ток, последице), упознаће се са главним биткама, новим средствима ратовања, страдањима, разумеће појмове геноцид, холокауст, антисемитизам, стећи ће знања о покретима отпора на југословенском тлу и о личностима које су обележиле овај период.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални - индивидуални - групни - рад у пару - комбиновани - монолошка - дијалогска - текстуална - демонстративна 	<ul style="list-style-type: none"> - активно слуша - одговара на питања - поставља питања - чита и анализира историјске текстове, - истражује о познатим личностима - учествује у групном раду - припрема презентације - пише реферате - користи историјску карту 	
<p>Свет и Југославија после Другог светског рата (10) Хладни рат, стварање блокова; Уједињене нације, антиколонијални покрети, распад СССР-а, Европска унија; Југославија после Другог светског рата; Нови правци у уметности (енформел, поп-арт, хиперреализам).</p>	<p>Ученик ће разумети политичке, економске и друштвене прилике у Европи, свету и Југославији после Другог светског рата, разумеће појам хладног рата и његове последице и улогу ОУН у очувању мира, стећи ће знања о достигнућима науке, технике и културе, о новим правцима у уметности и главним представницима.</p>			

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ – класична музика / МУЗИЧКИ САРАДНИК - теоретичар
Разред:	ПРВИ
Предмет:	БИОЛОГИЈА
Просветни гласник:	Сл. Гл., Просветни преглед бр. 11/2013.
Циљеви наставе предмета:	Развијање опште здравствене и еколошке културе, развијање способности и ставова корисних у свакодневном животу уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану средину
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Кроз разредну наставу.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
БИОЛОГИЈА ЋЕЛИЈЕ И ТКИВА	Ученик разуме, повезује, уочава узрочно последичне везе, анализира	Фронтални, индивидуални, рад у групи, израда презентација у групи, диференцирани задаци	Тимски рад, дискусија, презентација	Хемија, географија, физика, анатомија и физиологија
РАЗВИЋЕ ЧОВЕКА				
ЗДРАВСТВЕНА И ЕКОЛОШКА КУЛТУРА				
АНАТОМИЈА И ФИЗИОЛОГИЈА				

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	II
Предмет :	Социологија
Просветни гласник:	
Циљеви наставе предмета:	Овладавање основним знањима о друштву, друштвеним односима и односа човека, друштва и културе. Унапређивање критичке свести код ученика, са циљем развоја политичке културе и опште културе,
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова :	1

Начин остваривања програма предмета:

Програм социологије у Музичкој школи подразумева да се његово пуно остваривање реализује у корелацији са другим наставним предметима и укључивањем ученика у различите ван наставне активности. Наставни програм се реализује кроз кабинетску, претежно теоријску наставу уз фронталне облике, дијалог, анализу текстова одговарајућих садржаја у вези са наставним јединицама.

Теме/област	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација	Стандарди
I Одређивање предмета социологије и њен однос са другим друштвеним наукама	Да ученици овладају основним социолошким појмовима	Вербално-текстуална метода	Учествује у групном раду, проналази материјал, чита, анализира. упоређује, дискутује, проверава информације записује, излаже на часу, тражи додатне информације.	I Тема: Корелација са историјом, српски језик и књижевност, ликовна култура, грађанско васпитање	Од ученика тражити да критички преиспитају властита искуства и интерпретирају их на социолошком нивоу.
II Друштвена структура и друштвене промене	Да ученици стекну функционална знања о друштвеним појавама	Рад у групама на релацији наставних тема Дискусија саученицима о актуелним темама у друштву		II Тема: Корелација са историјом, филозофијом, психологијом, географијом, грађанским васпитањем	

III Основне области друштвеног живота и друштвена структура	Да овладају знањима о начину повезаности појединца и друштва у целини	Посета скупштини града		III, IV Тема: Корелација са историјом, психологијом, филозофијом, педагогијом, биологијом, информационом технологијама, грађанским васпитањем	Ученици треба да проналазе информације, да науче да их критички процењују, да унапређују културу говора, да аргументовано заступају своје мишљење, да науче да вреднују своја стечена знања и да науче да процене степен напредовања у учењу.
IV Врсте друштвених промена	Да развију критички однос према друштву и друштвеним институцијама	Анализа постојећих стања у друштву и начини мењања друштвених промена			
V Култура: облици културе	Да развију способност одговорног грађанина	Упућивање ученика на информисање у литератури и мас медијима.			

Образовни профил:	Теоријски одсек, вокално-инструментални одсек
Разред:	Трећи разред
Предмет:	Психологија
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. 4/1996 и бр 11/13
Циљеви наставе предмета:	Формирање зреле, одговорне, социјализоване особе, стицање функционалних знања о основним карактеристикама психичког живота и понашања, разумевање психолошких основа уметничке делатности, формирање ставова, овладавање вештинама
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Настава се изводи у блоку од по два часа за теоријски и вокално-инструментални одсек. Не постоји специјализована учионица за овај предмет. Настава се реализује како кроу теорију, тако и кроз вежбе, практичне приказе, истраживачки рад-радове ученика, радионице...

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
1. Психологија као наука	Ученик јасно уочава разлику научног од ненаучног метода; препознаје методе и технике психолошког рада, и разуме предности и мане сваке; уочава везу органских основа и психичког живота.	Радионичарски рад, рад у пару и групама; истраживачки рад, демонстративни рад, дијалог.	Учествује у групном раду, раду у пару, проналази материјал, чита, решава тестове и практично учествује у раду, анализира и упоређује раличите технике, презентује рад.	филозофија социологија (веза друшва и психичких процеса), биологија (повезаност психе и тела; чула, нервни и ендокрини систем).

2. Психички процеси, особине и стања	Ученик упоређује и анализира различите психичке процесе; схвата међусобни утицај процеса; уме да препозна различита стања, процесе и поремаћаје; активно учествује и повезује (примењује) са реалним догађајима	Рад у групи, дијалогска метода, демонстративна, рад у паровима, презентације ученика, практичан рад. . .	Активно учествује у часу, пролази кроз вежбе и практичан рад, дискутује, повезује инф. са реалним ситуацијама, презентује рад и закључке до којих је дошао.	Веза са природним наукама (математиком, физиком, статистиком) кроз теме интелигенција, опажање, веза са физиологијом кроз област емоција и психосоматских обољења, са музиком-музичка интелигенција.
3. Личност	Ученик разуме појам личности и увиђа факторе развоја личности, разуме структуру и појам црте личности, самопроцењује темперамент, разликује психичка обољења	Монолошка- дијалогска метода, демонстрација, рад у паровима	Учествује у дијалогу, развија функционално знање и повезује усвојено знање са практичним кроз анализу и самоанализу, презентује рад.	Веза са социологијом (кроз питања развоја личности, идентитета), са генетиком-развој личности, са математиком-структура личности и фактори који је приказују
4. Основе психологије музике	Ученик уочава узрочно-последичне везе физиологије и музике, разликује различите приступе музици – когнитивне, конативне и емоционалне, анализира законитости опажања и реаговања на музику, схвата појам музичке способности, и разуме личност и мотиве музичара.	Дијалогска, демонстрација, рад у групи, самоанализа, семинарски радови ученика, истраживање на основу претходног искуства.	Ученик учествује у дијалогу, теме анализира кроз практичне примере, бавећи се при том и самоанализом (интроспекцијом), практично примењује стечена знања.	Веза са уметношћу, највише музиком, игром, физиологијом - веза тела и музичког изражаја.

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар , музички сарадник-теоретичар
Разред:	IV 1, I V 2
Предмет:	ФИЛОЗОФИЈА
Просветни гласник:	Просветни гласник бр. 11/13 од 28. 06. 2013.
Циљеви наставе предмета:	Настава филозофије поставља неколико значајних циљева: 1. Упознавање ученика са историјом филозофије као значајним интелектуалним наслеђем и постизање разумевања развоја мишљења у западној цивилизацији. 2. Подизање нивоа етичке свести и савести код ученика. 3. Упознавање ученика са метафизичким проблемима. 4. Сагледавање процеса спознаје и упућивање ученика на проблеме у оквиру спознајне теорије. 5. Представљање различитих теорија о лепом и уметности, а тиме и развијање свести о најважнијим вредностима у уметности. 6. Један од коначних и најважнијих циљева наставе филозофије јесте интелектуално сазревање ученика кроз апстрактнији и општији поглед на свет који нуди филозофија.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>НАСТАВНЕ ТЕМЕ:</p> <p>Садржаји наставних тема налазе се у опису циљева.</p> <p>1. Одређење Филозофије (7)</p>	<p>Циљ ове наставне теме јесте увођење ученика у филозофију. Етимолошки и лексички тумачимо њен назив да би стигли до увида у тешкоћу њеног дефинисања. Апстрактну одредбу филозофије конкретизујемо анализом неколико различитих дефиниција: Аристотелова, Хегелова, Марксова. . .</p> <p>Појам филозофије даље тумачимо у контексту појма „духовне делатности“, навођењем разлика и сличности између ње и других духовних делатности (уметност, наука и религија, митологија).</p> <p>У наставку ове наставне теме ученици треба да оквирно упознају садржај филозофског знања и то указивањем на основна питања којима се филозофија бави, у контексту филозофских дисциплина. Ученици треба да схвате разлику између митолошког и здраворазумског мишљења, као и мотиве и побуде које покрећу човека на филозофирање.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – фронтални – индивидуални – комбиновани – монолошка – дијалогска – текстуална 	<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша – одговара на питања – поставља питања 	<p>Религија, митологија, уметност, социологија, психологија</p>
<p>2. Античка Филозофија (23)</p>	<p>У овој наставној теми ученике је прво важно упознати са околностима и факторима настајања и развоја филозофије. Указати на развитак појма митхоса, као и на развој појмова архе, апеирон, биће. Ученици треба да схвате однос грчког човека према природи и значај буђења сазнајних порива према њој. Филозофији антрополошког периода приступа се кроз проблематику човека и уређености заједнице људи.</p> <p>Ученици се упознају са вештинама софиста (еристика и реторика), као и са Сократовом мајеутичком вештином и методом. Увиђају да Сократ уводи морал и рационалност уопште.</p> <p>Платонова филозофија се тумачи довођењем у везу са Парменидовом, Хераклитовом, питагорејском, али првенствено се наглашава веза са Сократовим учењем о оптем појму Добра и идеји правде. У том контексту се тумачи идеална држава како ју је Платон замислио. Представити ученицима парадоксалан статус уметности у Платоновој представи идеалне државе. Платонову теорију о свету идеја представити као најдубљи умни увид у устројство бића. Значај ове наставне теме је и да укаже на значај Аристотела за даљи развој мишљења. Представити га као највећег систематичара у свим подручјима људског духа, затим, као оснивача метафизике, логике и историје филозофије, па и као утемељивача научних области биологије и физике.</p> <p>Потребно је да ученици схвате како је Сократова етика допуњена и усавршена у Аристотеловој етици.</p> <p>Напуштање теоријских и окретање практичним или етичким проблемима у периоду хеленизма треба тумачити у контексту тадашњих збивања.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – фронтални – индивидуални – комбиновани – монолошка – дијалогска – текстуална 	<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша – одговара на питања – поставља питања 	<p>историја, географија, књижевност, музичка уметност, политика, грађанско васпитање, психологија</p>

3. Средњековна Филозофија (5)	<p>Циљ ове наставне теме је да се прати и разматра однос филозофије и хришћанства почев од његове првобитне форме изражене митско-алегоријским језиком(Библија-јеванђеље) па све до систематски уобличене науке-теологије код Томе Аквинског. Патристика се сагледава као прво формулисање хришћанских догми, а схоластика као период систематизације тих догми.</p> <p>Главни проблем средњековне филозофије, проблем универзалија, ученицима треба представити указујући на извориште тих проблема, тј. на однос Платонове и Аристотелове филозофије.</p> <p>Циљ ове наставне теме јесте увођење у проблематику емпиризма, рационализма, просветитељства и немачке класичне филозофије. У оквиру емпиризма ученици се упознају са анализом могућности, порекла, обима и извесности сазнања код Лока, берклија и Хјума.</p>	фронтални индивидуални комбиновани монолошка дијалогска текстуална	активно слуша одговара на питања поставља питања истражује и пише реферате активно слуша одговара на питања поставља питања истражује и пише	историја, књижевност, религија, верска настава, психологија социологија, историја, књижевност, уметност
4. Нововековна Филозофија (23)	<p>У рационализму се пажња усмерава на проблеме методе и супстанције и указује се на разноликост решења код Декарта, Спинозе и Лајбница.</p> <p>Часови о просветитељској филозофији треба да интегришу постојећа знања ученика о овој теми, као и да употпуне њихово разумевање просветитељских идеала.</p> <p>Циљ часова на којима се обрађује немачка класична филозофија јесте разумевање коперниканског обрта изведеног код Канта и његово логичко довршење у Хегеловој филозофији. Кантову етику дужности повезати са Аристотелом и Сократом.</p> <p>Такође, ученици треба да овладају и усвоје појмове трансценденталне филозофије филозофије Фихтеа и Шелинга, апсолутног идеализма Хегела и уопште идеалистичког концепта стварања света.</p>	дијалогска текстуална	реферате	психологија, религија
5. Савремена филозофија(12)	<p>Задатак ове наставне теме је да ученике уведе у токове и разноврсност савремене филозофије.</p> <p>У раду нагласити Шопенхауеров ирационализам и песимизам, Ничеов волунтаризам и његову критику културе, позитивизам и Поперову критику позитивизма, Кјеркегора као религиозног мислиоца, а првог егзистенцијалисте, херменеутику и критичку теорију. Размотрити са ученицима различита тумачења уметности и музике у савременој филозофији.</p>	фронтални индивидуални комбиновани монолошка дијалогска текстуална	активно слуша одговара на питања поставља питања истражује и пише реферате	књижевност, уметност, психологија, социологија, политика, историја

Образовни профил:	Музички извођач -класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред	први
Предмет:	РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим музичким предметима.
Годишњи фонд часова:	64
Недељни фонд часова:	1 блок час.

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се кроз групну наставу (највише две групе), путем теоријских предавања и практичног дела који се односи на практичне вежбе на рачунарима. Настава се одвија у учионици опремљеној текстуалним, аудио-визуелним техничким средствима која подржавају овакав облик наставе.

Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена аудио-визуелним упутствима, после којих иде низ различитих вежби за практично увежбавање виђеног. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења, због тога радимо задатке који су повезани са стручним предметима и при томе ученици треба да се служе свом расположивом помоћи са интернета. www.openoffice.org, www.microsoft.com.

Пожељно је користити различите вежбе, ради увиђања различитих могућности оперативног система, за одређене потребе обликовања и едитовања текста, за израду презентација. Овим предметом потребно је развити љубав према информатици, интересовање за то како рачунари могу бити саставни део рада музичара.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>ОСНОВЕ РАЧУНАРСКЕ ТЕХНИКЕ (8)</p> <p>Информација и информатика. Развој информационих технологија. Јединице за мерење количине информација (бит, бајт, редови величине). Значај и примена рачунара у разним областима људске делатности. Утицај рачунара на здравље. Структура и принцип рада рачунара.</p> <p>Основне компоненте рачунара и утицај компоненти на перформансе рачунара.</p>	<p>Потребно је да ученици стекну знања о структури и принципу рада рачунара, функцији његових компоненти и утицају компоненти на перформансе рачунара. објасне намену оперативне и спољашње меморије у рачунарском систему, наброје врсте спољашњих меморија и објасне њихове карактеристике; објасне функцију процесора, матичне плоче и магистрале у рачунару, објасне како се одвија комуникација компоненти у току извршавања програма; наведу параметре којима се изражавају перформансе рачунарских компоненти и објасне њихов утицај на перформансе рачунара.</p>	<p>објаснити градацију “податак- информација-знање” и утврдити значај информатике у прикупљању и чувању података, трансформацији у корисну информацију и интеграцији у знање; за вежбање: превођења из декадног бројевног система у бинарни и обратно, може се користити калкулатор (који се налази у саставу оперативног система); важно је да се на примерима (звук, слике) ученицима приближи процес дискретизације информација, која је неопходна ради обраде на рачунару; упознавање са развојем информационих технологија реализовати крз дискусију;</p> <p>принцип рада рачунарског система објаснити правећи паралелу са системима који су ученицима већ познати из искуства.</p> <p>ученици треба да упознају функционалне могућности компоненти и принцип рада рачунара без упуштања у детаље техничке реализације;</p> <p>објаснити ученицима начин повезивања рачунара, улазно – излазне портове и уређаје спољашње меморије, а централну јединицу само на нивоу основне блок – шеме (матична плоча, напајање, РАМ, процесор, графичка, звучна и мрежна карта);</p> <p>објаснити значај и направити хијерархију утицаја појединих компоненти РС на перформансе рачунара;</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p> <p>Посебно иштицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>
<p>2. ОСНОВЕ РАДА У ОПЕРАТИВНОМ СИСТЕМУ СА ГРАФИЧКИМ ИНТЕРФЕЈСОМ (10) Оперативни систем. Системски софтвер. Апликативни софтвер. Верзије и модификације програма. Дистрибуција програмских производа (комерцијална, дељена (енгл. shareware), јавно доступна (енгл. freeware), пробна (енгл. trial)). Основни елементи графичког интерфејса оперативног система (радна површина, прозор, икона, дугме, панел, мени, каталог). Покрећање програма.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности оперативног система и овладавању вештинама и могућностима које пружа; примењивању наученог у пракси.</p> <p>Препоруке за реализацију: конкретне примере за вежбање прилагодити образовном профилу. при реализацији модула инсистирати на вештинама; поделу софтвера урадити на нивоу: ОС, апликативни софтвер и драјвери и објаснити њихову намену; при подешавању радног окружења посебну пажњу обратити на регионална подешавања; при реализацији хијерархијске организације фасцикли објаснити ученицима њен значај;</p>	<p>принцип рада рачунарског система објаснити правећи паралелу са системима који су ученицима већ познати из искуства.</p> <p>ученици треба да упознају функционалне могућности компоненти и принцип рада рачунара без упуштања у детаље техничке реализације;</p> <p>објаснити ученицима начин повезивања рачунара, улазно – излазне портове и уређаје спољашње меморије, а централну јединицу само на нивоу основне блок – шеме (матична плоча, напајање, РАМ, процесор, графичка, звучна и мрежна карта);</p> <p>објаснити значај и направити хијерархију утицаја појединих компоненти РС на перформансе рачунара;</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p> <p>Посебно иштицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>

<p>Датотека (атрибути датотеке, типови датотека, путања датотеке, групно име датотека) и основне операције над датотеком. Каталог.</p> <p>Архивирање датотека и средства за архивирање датотека. Основна подешавања оперативног система: подешавање датума и времена, радне површине (позадине, чувара екрана, резолуције екрана), регионална подешавања, промена корисничких налога. Инсталирање корисничких програма. Уклањање програма. Програми за заштиту рачунара од штетног софтвера. Инсталирање управљачких програма периферних уређаја.</p> <p>Мултимедијалне могућности оперативног система.</p> <p>Средства и методе заштите рачунара, информација и права на интелектуалну својину.</p>	<p>инсталацију софтвера реализовати на програмима за заштиту рачунара и архивирање података; инсталацију периферних уређаја урадити на примеру штампача.</p>	<p>развој компоненти рачунара приказати занимљивим видео исечцима и другим материјалима са Интернета;</p> <p>уводећи опште појмове, на пример: капацитет меморије, брзина процесора, треба упознати ученике са вредностима ових параметара на школским рачунарима (користећи „контролну таблу“ оперативног система);</p> <p>за домаћи, ученици могу да, за кућне рачунаре, направе листу компоненти и њихових карактеристика; ради постизања важног педагошког циља: развоја код ученика навике за самостално коришћење помоћне литературе, за домаћи задатак могу да, коришћењем рачунарских часописа или Интернета, опишу конфигурацију рачунарског система која у том моменту има најбоље перформансе.</p> <p>Вербално-дијалогски метод</p> <p>Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио- визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>итампани и писани текстови</i>).</p> <p>Вербално-дијалогски метод.</p> <p>Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио- визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>итампани и писани текстови</i>).</p>		
<p>ТЕКСТ-ПРОЦЕСОР (14)</p> <p>Радно окружење текст- процесора. Једноставнија подешавања радног окружења. Правила слепог куцања. Подешавање и промена језика тастатуре („писма“). Операције са документима (креирање, отварање, премештање од једног до другог отвореног документа, чување, затварање). Уређивање текста.</p>	<p>Рад на: подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p> <p>Потребно је да ученик стекне знања, вештине и навике неопходне за успешно коришћење програма за обраду текста.</p>	<p>Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио- визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>итампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p> <p>Посебно истицање и преплитање са свим темама у настави традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>

<p>Коришћење симбола за формирање. Премештање садржаја између више отворених докумената.</p> <p>Уметање у текст: специјалних симбола, датума и времена, слика, текстуалних ефеката. Проналажење и замена задатог текста. Уметање и позиционирање нетекстуалних објеката.</p> <p>Уметање табеле у текст. Формирање текста (страница, ред, маргине, проред). Исправљање грешака. Нумерација страница. Израда стилова.</p> <p>Генерисање садржаја.</p> <p>Штампање документа</p>				
<p>СЛАЈД-ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ (12)</p> <p>Презентације и њихова примена. Основне етапе при развоју слајд-презентације. Правила дизајна презентације. Радно окружење програма за израду слајд-презентација.</p> <p>Подешавања радног окружења. Креирање фото- албум презентације.</p> <p>Типови</p> <p>„погледа“ на презентацију. Основне операције са слајдом. Додавање и формирање текстуалних објеката. Додавање нетекстуалних објеката (графички, звучни, видео). Анимација објеката слајда. Анимација прелаза између слајдова. Дизајн позадине и</p> <p>„мастер“ слајда. Интерактивна презентација (хипервезе, акциона дугмад).</p> <p>Подешавање параметара приказа презентације. Штампање презентације.</p>	<p>Потребно је да ученици схвате предности коришћења слајд-презентација у различитим ситуацијама, препознају ситуације у којима се може користити слајд-презентација, планирају и израђују адекватне презентације.</p>			
<p>РАД СА ТАБЕЛАМА (14)</p> <p>Основни појмови (прикупљање података, њихово табеларно и графичко приказивање на разне начине, као и читање и тумачење таквих приказа). Основни појмови о програмима за рад са табелама (структура документа, формати датотека). Подешавање радног окружења (палете алатки, пречице, лењир, поглед, зум. . .). Додавање, брисање, премештање и преименовање радних листова. Типови података.</p> <p>Уношење података у табелу (појединачни садржаји ћелија и аутоматске попуње).</p> <p>Подешавање димензија, премештање, фиксирање и сакривање редова и колона. Уношење формула са основним аритметичким операцијама, користећи референце на ћелије.</p> <p>Копирање формула, релативно и апсолутно референцирање ћелија. Функције за: сумирање, средњу вредност, минимум, максимум, пребројавање, заокруживање. Логичке функције. Формирање ћелија (број децималних места, датум, валута, проценат, поравнање, прелом, оријентација, спајање ћелија,</p>	<p>Потребно је објаснити основне појмове о програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија, . . .) и указати на њихову општост у програмима овог типа. При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да произађу. Приликом манипулација са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање, . . .), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.</p>			

<p>фонт, боја садржаја и позадине, стил и боја рама ћелије). Сортирање и филтрирање. Намена различитих типова графикана, приказивање података из табеле помоћу графикана. Подешавање изгледа странице документа за штампање (оријентација папира, величина, маргине, прелом, уређивање заглавља и подножја, аутоматско нумерисање страна).</p> <p>Прегледање документа пре штампања, штампање документа и његових делова.</p>				
<p>ИНТЕРНЕТ И ЕЛЕКТРОНСКА КОМУНИКАЦИЈА (12) <i>Појам рачунарске мреже. Рачунари-сервери и рачунари-клијенти. Глобална мрежа (Интернет). Интернет-провајдери и њихове мреже. Технологије приступа Интернету. Сервиси Интернета: World Wide Web, FTP, електронска пошта, веб-форуми. Веб-читачи. Претраживачи, претраживање и коришћење информација са Интернета. Интернет мапе. Виртуелни телефон. Друштвене мреже и њихово коришћење.</i> <i>Електронска трговина, електронско пословање и банкарство. Електронски подржавање учење. Право и етика на Интернету</i></p>	<p>Потребно је да ученици схвате предности умрежавања, разумеју у чему је разлика између рачунара-сервера и рачунара-клијента, који посао обављају Интернет-провајдери, карактеристике основних технологија приступа Интернету, адресирање на Интернету, принципе функционисања Интернета, чему служе Интернет протоколи, како да повеже рачунар са Интернетом, Потребно је да ученици науче да: визуализују веб-страницу коришћењем веб-читача, крећу се веб-пространством коришћењем адреса и хиперлинкова, проналазе и преузимају садржаје са веба, користе Интернет мапе, отворе и подесе налог електронске поште (вебмејл), шаљу и преузимају поруке и датотеке коришћењем електронске поште и сервиса за синхрону комуникацију, упознају се са правилима електронске комуникације (netiquette), отворе налог и користе виртуелни телефон, (нпр Скајп и сл.), разумеју појмове „електронска трговина“ и „електронско банкарство“, науче како функционише електронски подржано учење.</p> <p>При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу Интернета, критичком прихватању информација са веба, поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.</p>			

Образовни профил:	Музички извођач-класична музика /Музички сарадник - теоретичар
Разред	II
Предмет:	РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА
Просветни гласник:	Број 6/90 од 1996. године
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим музичким предметима.
Годишњи фонд часова:	65
Недељни фонд часова:	Блок настава суботама, у полугодишту 5 субота по 6 часова.

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се кроз групну наставу (највише две групе), путем теоријских предавања и практичног дела који се односи на практичне вежбе на рачунарима. Настава се одвија у учионици опремљеној текстуалним, аудио-визуелним техничким средствима која подржавају овакав облик наставе. Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена аудио-визуелним упутствима, после којих иде низ различитих вежби за практично увежбавање виђеног. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења, због тога радимо задатке који су повезани са стручним предметима и при томе ученици треба да се служе свом расположивом помоћи са интернета.

www.openoffice.org www.microsoft.com/srbija

Пожељно је користити различите вежбе, за одређене потребе обликовања и едитовања нотног текста, ради увиђања различитих могућности програма. Овим предметом потребно је развити љубав према информатици, интересовање за то како рачунари могу бити саставни део рада музичара.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења предмета и исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
ОБРАДА ТЕКСТА НА РАЧУНАРУ (25) Врсте обраде текста. Структура текста. Форма текстуалних докумената. Уношење и исправке текста. Чување и штампање текста. Претраживање и замена текста. Рад са блоковима текста. Форматирање реда и параграфа. Рад са фонтовима. Наслови, заглавља и поглавља. Обележавање страница. Рад са табелама и цртежима.	Рад на: разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.	Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, подршка са сајта, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).	Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.	Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт. Посебно истицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.

<p>ОД ИДЕЈЕ ДО ПРОГРАМА (3) Први програм. Од изворног до извршног програма. Радна средина. Уношење и едитовање програма. Извршавање програма. Испитивање перформанси програма и завршно уобличавање производа.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; примењивању научног у пракси.</p>	<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>		
<p>ПРВИ КОРАЦИ У ПРОГРАМИ-РАЊУ (7) ХТМЛ програм за пренос података на интернет. Рад са текстом (знаковна константа и променљива, уношење и издавање знаковних података, знаковни релацијски израз.</p>	<p>Рад на: подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању научног у пракси.</p>	<p>Вербално монолошки метод. Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт. Посебно истицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>
<p>ТИПОВИ ПОДАТАКА. ПРОМЕНЉИВЕ И СТРУКТУРЕ (10) Рад са бројевима (нумеричка константа и променљива). Рад са текстом (знаковна константа и променљива). Формирање личне базе ЦД-ова.</p>				
<p>ГРАФИКА И ЗВУК (20) Рачунарска графика. Звук (музички тон, програмирање мелодија). Датотека. Потпрограми.</p>				

Образовни профил:	Музички извођач –класична музика / Музички сарадник - теоретичар
Разред	трећи
Предмет:	РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА
Просветни гласник:	Просветни Гласник бр. 4/1996
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим музичким предметима.
Годишњи фонд часова:	60
Недељни фонд часова:	Блок настава суботама, у полугодишту 5 субота по 6 часова.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>ПРОГРАМИ ЗА РАД У МУЗИЦИ (Потребан хардвер: звучна картица, појачавач, звучници и МИДИ клавијатура.) Инсталирање хардвера.</p> <p>Потребан софтвер: програмски пакет за рад у музици. Инсталирање софтвера.</p> <p>Уношење нотног записа са тастатуре, мишем или преко МИДИ клавијатуре. Едитовање нотног записа. Уношење текста у нотни запис. Подешавање темпа и извођење композиције. Чување и штампање нотног записа.</p>	<p>Рад на: упознавању хардверског дела рачунара потребном за извођење активности у обликовању и едитовању музичких записа; разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално монолошки метод.</p> <p>Вербално-дијалогски метод</p> <p>Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује.</p> <p>Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара (нпр. Од два начина за унос нота бира лакши за себе).</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p> <p>Посебно истицање и преплитање са свим наставним јединицама традиције коју школа има и човека чије име носи.</p>

<p>ПРОГРАМИ ЗА ЦРТАЊЕ (20) Рачунарске графичке апликације: презентациона графика, цртежи у издаваштву, цртежи у пројектовању – CAD, рачунарске игре). Основни графички елементи: дуж, изломљена линија, правоугаоник, елипса и крива линија. Рад са објектима: селекција, премештање, брисање, копирање. Трансформације објеката: ширење и сажимање. Коришћење текста у графичком окружењу. Повезивање цртежа са другим апликацијама.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; подстицању корелације са осталим музичким преметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално монолошки метод. Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, подршка са сајта или форума, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клубу за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p>
<p>МУЛТИМЕДИЈСКЕ АПЛИКАЦИЈЕ (10) Потребан хардвер: ЦД-РОМ. Интеграција текста, звука и слике. Хипер-текст: чворови и везе. Објекти у хипертекст систему: текст, графика, слика, звук и филм. Примери мултимедијских апликација.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности које пружају различити програми за израду мултимедијских апликација (од најједноставнијих до сложених, које ћемо поменути) и овладавању вештинама и могућностима које пружају; подстицању корелације са осталим музичким преметима; примењивању наученог у пракси.</p>			

Образовни профил:	Музички извођач-класична музика / Музички сарадник - теоретичар
Разред	IV
Предмет:	РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА
Просветни гласник:	бр. 4/1996 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	Стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље. Подстицање корелације са осталим музичким преметима.
Годишњи фонд часова:	60
Недељни фонд часова:	Блок настава суботама, у полугодишту 5 субота по 6 часова.

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се кроз групну наставу (највише две групе), путем теоријских предавања и практичног дела који се односи на вежбе на рачунарима. Настава се одвија у учионици опремљеној текстуалним, аудио-визуелним техничким средствима која подржавају овакав облик наставе.

Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези и један део наредби је заједнички, у циљу стицања што бољег образовања ученика као и повезивања овог предмета са осталим стручним предметима (музички облици, хармонија, контрапункт), и шире. Свака већа јединица из

градива мора бити пропраћена аудио-визуелним упутствима, после којих иде низ вежби за практично увежбавање виђеног. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења, због тога радимо задатке који су повезани са стручним предметима и при томе ученици треба и да науче да користе сву расположиву помоћ са интернета: avid.force.com/pkb/articles/en_US/.../en426211

Audacity Skills Guides - Resources - TES, и својом литературом са часова стручне наставе.

Овим предметом потребно је развити љубав према информатици, интересовање за то како рачунари могу бити саставни део рада музичара.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>ЕКСПЕРИМЕНТИ СА ЗВУКОМ (45) Физички елементи звука. Синтеза звука у рачунарима. Музички тонови из компјутера. Формати за чување звучних записа (ЦМФ, МОД, МИД, ВОЦ и WAB). МИДИ језик и МИДИ формат. Софтвер за рад са звуком. Снимање звука и обрада дигитализованог сигнала. Појам дигитализације звука. Одређивање најповољније фреквенције и резолуције дигитализовања према карактеристикама звука који се уноси у рачунар. Едитовање звука. Појам и примена ефеката. Самостално примењивање дигиталних ефеката на снимљени сигнал у циљу експериментисања. Обрада звука у музичком контексту.</p>	<p>Рад на: упознавању хардверског дела рачунара потребном за извођење активности у обликовању и едитовању музичких записа; разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално монолошки метод. Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт. Посебно истицање традиције школе и човека чије име носи.</p>
<p>РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ Значај рачунарских комуникација. Рачунарске мреже (мрежна картица, комуникационе линије, комуникациони софтвер). Организација рачунарских мрежа (топологија мреже, мрежни протоколи, модел клијент–сервер). Коришћење мрежа (пријава и одјава корисника, непосредна комуникација, пренос текста, претраживање база података и комерцијални сервиси). Примери неких мрежа: повезивање два рачунара, локална мрежа, ББС, Интернет.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности и овладавању вештинама које пружа рад у рачунарској мрежи; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p>

МУЛТИМЕДИЈСКЕ АПЛИКАЦИЈЕ Потребан хардвер: ЦД-РОМ. Интеграција текста, звука и слике. Хипер-текст: чворови и везе. Објекти у хипертекст систему: текст, графика, слика, звук и филм. Примери мултимедијских апликација.	Рад на: разликовању различитих могућности које пружају различити програми за израду мултимедијских апликација (од најједноставнијих до сложених) и овладавању вештинама и могућностима које пружају; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.	Вербално-дијалошки метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).	Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.	Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт. Посебно истицање традиције школе и човека чије име носи.
--	---	---	---	--

Образовни профил:	Музички сарадник - теоретичар
Разред	IV
Предмет:	АУДИОВИЗУЕЛНА ТЕХНИКА
Просветни гласник:	Службени Гласник бр. 4/1996 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	ЦИЉЕВИ: -Оспособљавање ученика да овладају следећим вештинама и процесима у оквиру подручја основним техникама снимања звука основним микрофонским техникама аналогним режијским столом употребом мерних инструмената снимањем и репродукцијом на двоканалном аналогном магнетофону снимањем и репродукцијом на вишеканалном аналогном магнетофону основама дигиталног аудио фајла снимањем и репродукцијом на DAT-у (Digital Audio Tape)
Годишњи фонд часова:	65
Недељни фонд часова:	Блок час.

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се путем теоријских предавања и практичног дела који се односи на вежбе на рачунарима. Настава се одвија у учионици опремљеној текстуалним, аудио-визуелним техничким средствима која подржавају овакав облик наставе.

Наставна грађа систематизована је по целинама које су у блиској вези, у циљу стицања што бољег образовања ученика. Свака већа јединица из градива мора бити пропраћена аудио-визуелним упутствима, после којих иде низ вежби за практично увежбавање виђеног. Неопходно је ученике ангажовати приликом учења и при томе они треба да науче да користе сву расположиву помоћ са интернета, и своју литературу са часова стручне наставе.

Брз развој дигиталне електронике обавезује на стално праћење актуелних токова у аудиовизуелној техници како би новим, савременијим уређајима могло правилно да се рукује.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>УВОД У АКУСТИКУ (3)</p> <p>Физички основи акустике. Распростирање звука и његове рефлексије.</p> <p>Основне мерне јединице за звук. Акустика просторија.</p> <p>Слушна акустика. Карактеристике говорног и музичког звука. Разумљивост и квалитет електроакустичког преноса. Врсте изобличења у преносном систему (линеарна и нелинеарна). Одређивање положаја извора звука.</p> <p>Стереофонија.</p>	<p>Рад на:</p> <p>разликовању различитих могућности програма и овладавању вештинама и могућностима које пружа; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално монолошки метод.</p> <p>Вербално-дијалогски метод</p> <p>Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује. Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, биологија, психологија.</p>
<p>СНИМАЊЕ ЗВУКА (16)</p> <p>Аналогно снимање и репродукција аудиосигнала.</p> <p>Дигитално снимање и репродукција аудиосигнала (10 часова). Оптичко снимање (СР) и магнетско дигитално снимање (РАТ). Неговање и архивирање плоча, стартовање плоча; подешавање грамофона (газна и противклизна сила), регулација брзине окретања тањира (стробоскоп контрола), замена звучнице; руковање тракама - лепљење и архивирање трака, демагнетизација, ушниравање траке, стартовање трака.</p>	<p>Рад на:</p> <p>разликовању различитих могућности и овладавању вештинама; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>			
<p>МИКРОФОН</p> <p>Основне карактеристике микрофона (прицип рада, осетљивост, фреквенцијска карактеристика, карактеристика усмерености, импеданса, динамички опсег, изобличења).</p> <p>Акустичка и електрична подела микрофона.</p> <p>Блок настава (2):</p> <p>1. Избор микрофона и постављање микрофона (микрофонски баланс) у студију и на отвореном простору.</p>	<p>Рад на: разликовању различитих могућности које пружају различити програми за израду мултимедијских пликација (од најједноставнијих до сложених) и овладавању вештинама и могућностима које пружају; подстицању корелације са осталим музичким предметима; примењивању наученог у пракси.</p>	<p>Вербално-дијалогски метод</p> <p>Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална (<i>штампани и писани текстови</i>).</p>	<p>Ученик активно слуша с разумевањем, повезује.</p> <p>Ученик учествује у групном раду, дискутује, пита, посматра, упознаје могућности програма, размењује сазнања са партнером у клупи за рачунаром, истражује и сам долази до нових сазнања, проналази који начин у раду њему лично највише одговара.</p>	<p>Корелација са стручним предметима: солфеђо, музички облици, хармонија, музички инструменти, контрапункт.</p>

<p>ЗВУЧНИЦИ: Опште о звучницима; основни типови звучних кутија; звучничке комбинације. Техничке карактеристике (фреквенцијски опсег, изобличење, снага, однос према снази појачавача). Блок настава: Озвучење затворених просторија.</p>		<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства текстуална <i>(штампани и писани текстови).</i></p>		
<p>КОНТРОЛА ЗВУКА, МУЗИЧКИ ЕФЕКТИ 1. Контрола јачине звука. Мерни инструменти. Контрола стереофоније; максимални ниво звука. Системи за смањење шума.</p>		<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална.</p>		
<p>МИКСОВАЊЕ ЗВУКА. ВИШЕКАНАЛНО СНИМАЊЕ (6). Психолошки аспекти музике. Миксовање ефеката, музичка тема, повезивање музике са музиком, додавање говора музици. Блок настава: Монтажа трака у тонском запису у рачунару; припрема инсерата из трака. Аудиомиксер. Разлика између миксера за вишеканално снимање и озвучење. Мониторски систем. Ефекти у снимању. Блок настава: Демонстрација рада за тонском миксетом.</p>		<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална <i>(штампани и писани текстови).</i></p>		
<p>ЗВУК И СЛИКА Телевизија. Принцип (полуслике, анализа слике - разлагање слике у тачке, сигнал осветљења - луминентни сигнал и сигнал боје (хроманентни), сигнал за синхронизацију (хоризонталну и вертикалну); комплетан сигнал. Систем хроматске ТУ (КТ6С, РАР, БЕСАМ) Кабловска ТУ, системска ТУ и ТЕРЕТЕКБТ. Снимање и репродукција видео сигнала. Камера (нешто о оптици камере, балансирање белог, контролни сигнали). Видеомиксер (улога миксера у ТУ режији, његове могућности: дигитални синхронизатор, специјални ефекти, електронске маске, мешање слике и звука и др.). Блок настава : 1. Рад са камером и микрофоном. Нега видеоуређаја. Стартовање видео траке. 2. Функције на командној плочи видеомиксера, прикључци – демонстрација рада.</p>		<p>Вербално-дијалогски метод Илустративно-демонстративан, аудио-визуелна техничка наставна средства (рачунари и видео упутства), текстуална <i>(штампани и писани текстови).</i></p>		

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	I
Предмет:	ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	Службени гласник“Просветни Гласник“ бр. 4/1996 и бр. 11/2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљ физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно – образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм физичког васпитања је наставак програма физичког васпитања у основној школи, стим што је усмерен на још интензивније остваривање индивидуалних и друштвених потреба у области физичке културе. Ради тога , овај програм заснован је на индивидуализацији процеса физичког васпитања: обезбеђује повезивање знања са животом и праксом и каснијим одређењима ученика; заснован је на изборној настави за коју се ученици опресле према свом афинитету и потребама; обавезује школу на остваривање одређених задатака у овој области настава се изводи у сали за физичко васпитање предмет се реализује кроз практичну наставу

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Атлетика	Рад на развијању водећих моторних особина за дату дисциплину.	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених атлетских техника као индивидуа и у склопу групе. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду.	Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам Хемија: потрошња енергије
Кошарка	Рад на усавршавању одређених техничких елемената и примењивање истих у игри.	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених техника као индивидуа и у склопу екипе и одређене савладане технике примењује у игри. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду.	Биологија: значај физичког вежбања за организам и мишиће. Хемија: потрошња енергије

Корективна гимнастика	Рад на спречавању постуралних поремећаја (кифоза, лордоза, сколиоза).	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених корективних вежби с циљем превенције раније поменутих поремећаја.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем. Хемија: потрошња енергије
Ритмичко-спортска гимнастика	Рад на усклађивању естетског покрета и ритма уз усавршавање одређених естетско-ритмичких елемената.	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених естетских вежби и исте примењује у кореографији.	Музичка уметност: солфеђо Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије
Вежбе на тлу	Рад на усавршавању моторичких способности: гипкост, окретност, координација, скочност.	Групни и индивидуални рад уз асистенцију професора.	Учествује у савладавању одређених гимнастичких елемената, а код напреднијих ученика рад на комплекснијим елементима.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела
Полигони за развој моторичких способности	Рад на усавршавању моторичких способности: брзина, координација, снага, издржљивост.	Групни и индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању одређених полигонских елемената уз задате временске норме различите за дечаке и девојчице.	Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	Други
Предмет:	Физичко васпитање
Просветни гласник:	Службени гласник“Просветни Гласник“ бр. 4/1996 и бр. 11/2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљ физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно – образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм физичког васпитања је наставак програма физичког васпитања у основној школи, стим што је усмерен на још интензивније остваривање индивидуалних и друштвених потреба у области физичке културе. Ради тога , овај програм заснован је на индивидуализацији процеса физичког васпитања:обезбеђује повезивање знања са животом и праксом и каснијим опредељењима ученика;заснован је на изборној настави за коју се ученици

опреселепрема свом афинитету и потребама;обавезује школу на остваривање одређених задатака у овој области настава се изводи у сали за физичко васпитање предмет се реализује кроз практичну наставу

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Атлетика	Рад на развијању водећих моторних особина за дату дисциплину.	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених атлетских техника као индивидуа и у склопу групе. Решава предвиђене задатке и активно учествује	Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам Хемија: потрошња енергије
Одбојка	Рад на усавршавању одређених техничких елемената и примењивање истих у игри	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених техника као индивидуа и у склопу екипе и одређене савладане технике примењује у игри. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду.	Биологија: значај физичког вежбања за организам и мишиће Хемија: потрошња енергије
Ритмичкоспортска гимнастика	Рад на усклађивању естетског покрета и ритма уз усавршавање одређених естетско-ритмичких елемената	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених естетских вежби и исте примењује у кореографији	Музичка уметност: солфеђо Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије
Корективна гимнастика	Рад на спречавању постуралних поремећаја (кифоза, лордоза, сколиоза)	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених корективних вежби с циљем превенције раније поменутих поремећаја.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије
Вежбе на тлу	Рад на усавршавању моторичких способности: гипкост, окретност, координација, скочност	Групни и индивидуални рад уз асистенцију професора	Учествује у савладавању одређених гимнастичких елемената, а код напреднијих ученика рад на комплекснијим елементима.	Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем
Полигон за развој моторичких способности	Рад на усавршавању моторичких способности: брзина, координација, снага, издржљивост.	Групни и индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању одређених полигонских елемената уз задате временске норме различите за дечаке и девојчице.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела
Вежбе снаге	Рад на развијању моторичких способности: снаге, издржљивости. Одржавање кондиције код ученика.	Индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању постављених задатака уз могућност додатних вежби за напредније ученике. Норме су различите за дечаке и девојчице.	Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	III
Предмет:	Физичко васпитање
Просветни гласник:	Службени гласник „Просветни Гласник“ бр. 4/1996 и бр. 11/2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљ физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно – образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.
Годишњи фонд часова:	70
Недељни фонд часова:	2

Начин остваривања програма предмета:

Програм физичког васпитања је наставак програма физичког васпитања у основној школи, стим што је усмерен на још интензивније остваривање индивидуалних и друштвених потреба у области физичке културе. Ради тога, овај програм заснован је на индивидуализацији процеса физичког васпитања: обезбеђује повезивање знања са животом и праксом и каснијим опредељењима ученика; заснован је на изборној настави за коју се ученици опреселепрема свом афинитету и потребама; обавезује школу на остваривање одређених задатака у овој области настава се изводи у сали за физичко васпитање предмет се реализује кроз практичну наставу

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Атлетика	Рад на развијању водећих моторних особина за дату дисциплину	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања	Учествује у савладавању одређених атлетских техника као индивидуа и у склопу групе. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду	Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам Хемија: потрошња енергије
Вежбе на тлу	Рад на усавршавању моторичких способности: гипкост, окретност, кординација, скочност.	Групни и индивидуални рад уз асистенцију професора	Учествује у савладавању одређених гимнастичких елемената, а код напреднијих ученика рад на комплекснијим елементима.	Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем
Корективна гимнастика	Рад на спречавању постуралних поремећаја (кифоза, лордоза, сколиоза)	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених корективних вежби с циљем превенције раније поменутих поремећаја.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем. Хемија: потрошња енергије

Ритмичко-спортска гимнастика	Рад на усклађивању естетског покрета и ритма уз усавршавање одређених естетско-ритмичких елемената	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених естетских вежби и исте примењује у кореографији	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије Музичка уметност: солфеђо
Кошарка	Рад на усавршавању одређених техничких елемената и примењивање истих у игри	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених техника као индивидуа и у склопу екипе и одређене савладане технике применује у игри. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду.	Биологија: значај физичког вежбања за организам и мишиће Хемија: потрошња енергије
Полигон за развој моторичких способности	Рад на усавршавању моторичких способности: брзина, координација, снага, издржљивост, . . .	Групни и индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању одређених полигонских елемената уз задате временске норме различите за дечаке и девојчице.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела
Вежбе снаге	Рад на развијању моторичких способности: снаге, издржљивости. Одржавање кондиције код ученика.	Индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању постављених задатака уз могућност додатних вежби за напредније ученике. Норме су различите за дечаке и девојчице.	Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам и локомоторни систем

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	Четврти
Предмет:	ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	„Службени гласник СРС - Просветни гласник”, број 6/90 и бр. 11/2013
Циљеви наставе предмета:	Циљ физичког васпитања је да се разноврсним и систематским моторичким активностима, у повезаности са осталим васпитно – образовним подручјима, допринесе интегралном развоју личности ученика (когнитивном, афективном, моторичком), развоју моторичких способности, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота и рада.
Годишњи фонд часова:	66
Недељни фонд часова:	2

Садржај/ ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
Одбојка	Примена правила игре уз савладане тактичко-техничке елементе. Такмичење унутар одељења уз суђење од стране ученика.	Групни рад и рад у паровима и метода демонстрације и практичног вежбања.	Учествује у савладавању одређених техника као индивидуа и у склопу екипе и одређене савладане технике применује у игри. Решава предвиђене задатке и активно учествује у раду	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије
Полигон за развој моторичких способности	Рад на усавршавању моторичких способности: брзина, координација, снага, издржљивост.	Групни и индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању одређених полигонских елемената уз задате временске норме различите за дечаке и девојчице	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела
Вежбе снаге	Рад на развијању моторичких способности: снаге, издржљивости. Одржавање кондиције код ученика.	Индивидуални рад с посебним освртом на усавршавање моторичких способности.	Учествује у савладавању постављених задатака уз могућност додатних вежби за напредније ученике. Норме су различите за дечаке и девојчице.	Хемија: потрошња енергије Физика: равнотежа, тежиште тела Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем
Корективна гимнастика	Рад на спречавању постуралних поремећаја (кифоза, лордоза, сколиоза)	Групни рад и индивидуални рад у зависности од потреба ученика као индивидуе.	Учествује у савладавању одређених корективних вежби с циљем превенције раније поменутих поремећаја.	Биологија: значај физичког вежбања за организам, мишиће и локомоторни систем. Хемија: потрошња енергије.

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК–теоретичар
Разред:	I
Предмет:	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	Просветни гласник бр. 11/13 од 28. 06. 2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљеве ове наставе можемо формулисати као развијање следећих вештина, знања и способности код ученика: 1. способност разумевања разлика међу људима и спремност да се те разлике поштују и уважавају вештину комуникације и сарадничког понашања способност критичког расуђивања и одговорног одлучивања и делања разумевање природе и начина успостављања друштвених, етичких и правних норми и уочавањених важности за праведан живот у заједници
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова:	1

Начин остваривања програма предмета

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици.

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривањ садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
НАСТАВНЕ ТЕМЕ: 1. ЈА, МИ И ДРУГИ (6) Садржај наставне теме налази се у опису циљева	<p>Првобитни циљ прве наставне теме је да ученици кроз радионице граде лични идентитет у групи. Тиме се постиже боље међусобно упознавање ученика, али и јачање самопоуздања (подстица ти их да препознају своје позитивне особине). У дањем раду откривамо међусобне разлике и подстичем их да учеразумевање различитости. Кроз радионице представљају нам своју групну припадност, а потом их треба увести у проблематику личног и групног идентитета. Ученици треба јасно да увиде и препознају природу стереотипа и предрасуда, њихову штетност и неоправданост, као и њихов утицај на дискриминацију у друштву. Васпитно упућивање на толерантно понашање, али и на чињеницу да толеранција није увек позитивна. Толеранција насиља штети животу у заједници.</p>		активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	Са животним ситуацијама и животом у различитим групама Важи са све на- редне наставне теме.
2. КОМУНИКАЦИЈА У ГРУПИ (8)	<p>Циљ ове наставне теме је да ученици уоче различите начине изражавања и саопштавања мишљења који утичу на комуникацију са другима. . Акцент је на поступцима и вештинама ненасилне комуникације.</p> <p>Ученицима се предочава важност самопоузданог реаговања. Указује се на социјални феномен „гласина“ и на примерима указује на неслушање. Ученици схватају важност активног слушања и неоптужујућих „ја“ порука. Тиме се постиже свест о важности изражавања сопственог мишљења. Следећи корак је вежбање образлагања мишљења, а тиме и увођење у дебату и дијалог.</p>	радионице, групни рад, рад у пару, дијалогска, групна дискусија текстуална	активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	
3. ОДНОСИ У ГРУПИ И ЗАЈЕДНИЦИ	<p>Циљ ове тематске целине је развијање способности, вештина и израђивања сазнања и ставова који воде остваривању солидарности, заједништва, разумевања, сарадње и мира међу појединцима, групама и заједницама људи.</p>		активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	

САРАДЊА И ЗАЈЕДНИШТВО (5)	Прва целина односи се разматрање и уочавање основних претпоставки за остваривање сарадње. Ученици се упознају са одликама тимског рада и различитим начинима групног одлучивања. Тиме се ученици упућују на различите могућности и степене учешћа у акцијама или активностима у заједницама у којима су присутни. Вежбање сарадничког понашања, толеранције и преузимања одговорности. У другој тематској целини ученици кроз искуство конфликта уочавају претпоставке и очекивања у ситуацијама сукоба. Ради се на уочавању динамике конфликта и његових могућих исхода, као и на стилевима поступања у конфликту. Тиме се постиже сагледавање проблема из различитих углова што води налажењу решења и постизању договора. Ученици треба да схвате важност и величину речи „извини“ као и важност посредовања у сукобима и неспоразумима. Трећа тематска целина има задатак да ученике подстакне на препознавање насиља у околини. Акцент је на вршњачком насиљу и насиљу у школи. Због тога је даље потребно код ученика продубити разумевање мира и свих претпоставки за очување и постизање мира.		активно слуша	Са животним ситуацијама и животом у различитим групама
РЕШАВАЊЕ СУКОБА (8)			дискутује	
НАСИЉЕ И МИР (6)			одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	II
Предмет:	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	Просветни гласник бр. 11/13 од 28. 06. 2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљеве ове наставе можемо формулисати као развијање следећих вештина, знања и способности код ученика: 1. разумевање природе и начина успостављања друштвених, етичких и правних норми и њихову важност за заједнички живот 2. разумевање појма права, као и однос права и одговорности. Упознавање ученика са међународним документима о правима детета 3. развијање осетљивости код ученика за препознавање кршења права, као и упознавање са техникама залагања за остваривање права 4. подстицати и оспособити ученике за активну партиципацију у животу школе (обучавање у техникама групног рада и одлучивања, као и подизање свести о одговорности у одлучивању 5. Код ученика развијати способност критичког расуђивања и ефикасног планирања заједничких акција и пројеката. 6. Ученика наводити на поштовање и практиковање основних демократских принципа
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова:	1

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици и изван учионице (место зависи од одабира акције).

Садржај/ТЕМЕ	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
<p>НАСТАВНЕ ТЕМЕ: Садржаји наставних тема и целина налазе се у опису циљева. 1. ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ (17): Основни појмови (5) Врсте права и односи међу правима (5) Права и одговорности (4) Кршење и заштита права (3)</p>	<p>Ова тематска целина уводи ученике у познавање и разумевање проблематике права и одговорности и развија способност, ставове и поступке који воде заштити и остваривању права. Ученици треба да уоче заснованост права на природним потребама, као и заснованост права на вредностима. Разговарати о односу права и закона и упознати ученике са међународним документима о заштити права деце. Ученици се упознају са садржајем Конвенције о правима детета и на основу тог садржаја упознавање ученика са врстама права, као и односима и сукобима међу правима. Упућивање на начине остваривања супротстављених права конструктивним решењима. Поређење дечијих и људских права анализом Универзалне декларације о правима. Ученици истражују колико људи из околине познају Конвенцију и на који начин је заступљена у штампи. Ученици стичу увид у однос између права и одговорности, као и у одлике одговорности одраслих из њихове околине. Кроз активност упаривања права и обавеза детета ученици стичу свест о личној одговорности за остваривање својих и поштовања туђих права. Ученици се постижу на препознавање и развијање осетљивости за ситуације кршења права детета. Ученици изналазе и разматрају начине деловања у таквим ситуацијама.. Потребно је да се упознају са службама и организацијама којима могу да се обрате за помоћ у заштити и одбрани својих права.</p>	<p>радионице групни рад рад у пару дијалогска, групна дискусија текстуална</p>	<p>активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару</p>	<p>Са социологијом, као и са животним ситуацијама и животом у различитим друштвеним групама Важи са све наредне наставне теме.</p>

2. ПЛАНИРАЊЕ И ИЗВОЂЕЊЕ АКЦИЈА У КОРИСТ ПРАВА (16)	Ова тематска целина припрема и подстиче ученике на активно учешће ученика у животу школе и заједнице. Ученици треба да препознају улогу појединца у следу друштвених догађаја и освешћују личну одговорност и спремност да се ангажују у решавању проблема деце и младих. Радећи прво у мањим групама ученици ученици прво идентификују проблеме младих и ученика у својој средини, а потом их анализирају са становишта права која су прекршена. На основу групних приказа предлога и дискусије врши се избор проблема за даљи рад. Ученици се упознају са различитим врстама акција у прилог заштите и остваривања права и врше избор ипа акције која би могла да води решењу проблема који је претходно идентификован. Ученици се даље упућују на израду плана акције и анализу могућих ефеката акције. Групе приказују своје планове и кроз аргументовану дискусију заједнички процењују колико су планови реални и оствариви. Бирају акцију или акције које ће изводити и договарају се о даљем извођењу акције која се изводи независно од распореда часова и изван учионице.	-радионице -групни рад -рад у пару -дијалогска, групна дискусија -текстуална	-активно слуша -дискутује -одговара на питања -поставља питања -учествује у групном раду -учествује у раду у пару -осмишљава и спроводи акције	
--	---	--	--	--

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ –класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК -теоретичар
Разред:	III
Предмет:	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	Просветни гласник бр. 10 од 28. 06. 2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљеве ове наставе можемо формулисати као развијање следећих вештина, знања и способности код ученика: ученици се упознају са базичним концептима демократије, грађанског друштва, политике и људских права, стичу основна знања о институцијама демократског друштва и улози грађана у демократском друштву, развија се способност критичког расуђивања и одговорног одлучивања и делања, како у школи, тако и у ширем окружењу, ученици овладавају вештинама неопходним да стечено знање примене у свакодневном животу, ученици се подстичу да поштују и практикују основне демократске вредности
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова:	1

Начин остваривања програма предмета:

Програм предмета реализује се у целом одељењу путем теоријских предавања. Настава се одвија у учионици и изван учионице (место зависи од одабира акције).

Садржај/ТЕМЕ НАСТАВНЕ ТЕМЕ:	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
1. ДЕМОКРАТИЈА И ПОЛИТИКА (6) Садржаји наставних тема налазе се у опису циљева.	Прва наставна целина посвећена је одређењу појмова демократија и политика. Обрађују се механизми функционисања и институције демократије, као и начин контроле и ограничења власти у демократском поретку. Ученици се упознају са поделом власти у демократским заједницама	<ul style="list-style-type: none"> – радионице – групни рад – рад у пару – дијалогска, – групна дискусија – текстуална 	активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	Са социологијом, психологијом, као и животним ситуацијама и животом у различитим групама
2. ГРАЂАНИН И ДРУШТВО (6)	Ова тематска целина посвећена је разумевању појма, као и карактеристикама и основним вредностима грађанског друштва. Централне теме су однос државе и грађанског друштва и појам грађанин, као и значај и начин његовог учествовања у политици. Важно је покренути дискусију о томе да ли је увек важно поштовати законе и да ли је сваки закон у складу са правдом. Потребно је да се ученици упознају са радом локалне власти и самоуправе, као и са појмом и карактеристикама цивилног друштва.			Важи са све наредне наставне теме.
3. ГРАЂАНСКА И ПОЛИТИЧКА ПРАВА И ПРАВО НА ГРАЂАНСКУ ИНИЦИЈАТИВУ (13)	У овој наставној целини детаљно се обрађује право на грађанску иницијативу која омогућава партиципацију грађана у процесу доношења одлука и право на самоорганизовање грађана кроз које се ученици упознају са радом невладиних организација. Сагледавање грађанског активизма као основне претпоставке грађанског друштва. Ученици дају формални предлог грађанске иницијативе, затим те предлоге презентују и анализирају у раду по групама. Симулира се заседање скупштине да би се ученици ближе упознали са радом овог државног законодавног тела.			
4. ПЛАНИРАЊЕ КОНКРЕТНЕ АКЦИЈЕ (10)	Последња тематска целина има за циљ овладавање ученика основним знањима и вештинама које су неопходне зарешавање њима важних и блиских проблема, кроз реализацију конкретних локалних акција. На овај начин ученици имају прилике да сами узму активно учешће примењујући претходно стечена знања. У оквиру ове целине предвиђене су јавне презентације нацрта акција и резултата у школи.			

Образовни профил:	МУЗИЧКИ ИЗВОЂАЧ–класична музика/ МУЗИЧКИ САРАДНИК-теоретичар
Разред:	IV
Предмет:	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ
Просветни гласник:	Просветни гласник бр. 10 од 28. 06. 2013.
Циљеви наставе предмета:	Циљеве ове наставе можемо формулисати као развијање следећих вештина, знања и способности код ученика: ученици прецизно сагледавају однос права и слободе ученици јасно увиђају основна правила и ограничења у приступу јавним информацијама, улогу медија у савременом друштву као и механизме медијске манипулације код ученика се развија вештина самопроцене и вештина представљања личних карактеристика у функцији планирања каријере и уласка у свет рада
Годишњи фонд часова:	35
Недељни фонд часова:	1

Садржај/ТЕМЕ: НАСТАВНЕ ТЕМЕ:	Циљеви учења за предмет или исход	Начин остваривања садржаја програма (облици и методе рада)	Активност ученика	Корелација
1. ПРАВА И СЛОБОДЕ(3) Садржаји наставних тема налазе се у опису циљева	Прва тематска целина има за циљ да код ученика освести однос између права и слободе. Ученици морају постати свесни да имају право на слободан приступ информацијама, као и на остварење својих социјално економских права.	радионице групни рад рад у пару дијалогска, групна дискусија текстуална	активно слуша дискутује одговара на питања поставља питања учествује у групном раду учествује у раду у пару	Са психологијом, социологијом, филозофијом, књижевношћу Важи са све наредне наставне теме.
2. СВЕТ ИНФОРМАЦИЈА (14)	Ученике је потребно упознати са изворима информација, као и са појмом јавне информације. Потребно је да увиде која све правила и ограничења постоје у приступу јавним информацијама. Потребно је да схвате улогу повереника у заштити права на информисање и процедуру подношења захтева за приступ информацијама. Потребно је да размотре питање веродостојности медија као најважнијег и најопштијег извора информација. Уз помоћ одабраних текстова ученици разумеју и тумаче медијске поруке, као и механизме медијске манипулације. Због свега наведеног ученици схватају важност утицаја тачке гледишта на објективност информација. Без обзира на улогу медија у савременом друштву ученици се упућују на развијање објективности као важне грађанске одговорности.			

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА ЗА ПРВИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ПРЕДМЕТ: **ВЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС**

НАСТАВНА ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР.. ЧАСА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА	
1. УВОД	1.	1.	Упознавање ученика и вероучитеља, упознавање садржаја, програма и начина рада	информативни	индивидуални фронтални	-дијалогска -демонстративна -разговор	-уџбеник -дидактички материјал		
2. ХРИШЋАНСТВО ЈЕ ЦРКВА (ЗАЈЕДНИЧКИ ЛИТУРГИЈСКИ ЖИВОТ КАО ИЗРАЗ ВЕРЕ У БОГА)	1.	2.	Хришћанство-Црква као заједница	обрада		- разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник -дидактички материјал		
	2.	3.	Христос-Посредник између Бога и света	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник		
	3.	4.	Света Литургија- присутни Христос	обрада		-дијалогска -демонстративна -рад на тексту	-уџбеник -дидактички материјал		
	4.	5.	Света Литургија- присутни Христос	обнављање		-дијалогска -демонстративна -разговор	-уџбеник -дидактички материјал		
3. ПОЈАМ О БОГУ У ХРИШЋАНСТВУ	1.	6.	Вера и атеизам	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал		
	2.	7.	Проблем сазнања	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник		
4. ПОЗНАЊЕ БОГА КРОЗ ХРИСТА-У ЦРКВИ	1.	8.	Познање Бога кроз Исуса Христа	обрада		- разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник -дидактички материјал		
	2.	9.	Литургијско-подвижничко искуство вере	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	-житије светих	
	3.	10.	Систематизација обрађених наставних јединица	утврђивање		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник -дидактички материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)	
	Крштење и рукоположење као сједињење са Христом у Литургији (подвижничтво, као средство за остварење личне заједнице са Богом)								

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕД.	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА/КОРЕЛАЦИЈА
5. КРШТЕЊЕ И РУКОПОЛОЖЕЊЕ КАО СЈЕДИЊЕЊЕ СА ХРИСТОМ У ЛИТУРГИЈИ (ПОДВИЖНИШТВО, КАО СРЕДСТВО ЗА ОСТВАРЕЊЕ ЛИЧНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ СА БОГОМ)	1.	11.	Лична заједница са богом-основ вере у Бога	обрада	-индивидуални -фронтални	- разговор, демонстративна, текстуална	уџбеник, дидактички материјал	
	2.	12.		обнављање		- дијалoшка - демонстративна	уџбеник	
	3.	13.	Вера-знање-живот	обрада		дијалoшка, демонстративна, рад на тексту	уџбеник, дидактички материјал	
	4.	14.	Заједница са Богом- основ живота	обрада		дијалoшка, демонстративна, рад на тексту		
	5.	15.	Бог као биће заједнице	обрада		-дијалoшка -демонстративна	уџбеник	
	6.	16.	Бог као личност	обнављање		-дијалoшка, демонстративна, разговор	уџбеник, дидактички материјал	
	8.	18.	Личност или индивидуа?	обрада		дијалoшка, демонстративна, рад на тексту		
	9.	19.	Религија или црква?	обрада		-разговор, демонстративна, текстуална		
	10.	20.	Систематизација обрађене наставне теме	утврђивање		-дијалoшка, демонстративна, разговор	уџбеник	
	11.	21.	Слобода у љубави	обрада		дијалoшка, демонстративна, рад на тексту	уџбеник, дидактички материјал	
	12.	22.	Истина као Личност	обрада		-дијалoшка, демонстративна, разговор		
	13.	23.	Црква у свом есхатолошком стању- истински начин постојања света	обрада		-разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник, дидактички материјал	
		15.	25.	Црква као будуће Царство Божије-циљ света		обрада	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник
	16.	26.	Подвиг- предуслов припадања цркви	обрада	-разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник, дидактички материјал		
	17.	27.	Егоизам или љубав?	обнављање	-дијалoшка, демонстративна, објашњење	-уџбеник, дидактички материјал		

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
	18.	28.	Бог је независан од света	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстративна, текстуална	-учбеник, дидактички материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	19.	29.	Свет-дело воље Божије	обрада		-дијалогска, демонстративна	-учбеник	
	20.	30.	Слобода Божија и слобода света	обнављање		-дијалогска, демонстративна, објашњење	-учбеник, дидактички материјал	
6. СЛИКАРСТВО КАО ИЗРАЗ ЧОВЕКОВОГ ОДНОСА ПРЕМА БОГУ И СВЕТУ КОЈИ ГА ОКРУЖУЈЕ (РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ЦРКВЕНОГ СЛИКАРСТВА-ИКОНОГРАФИЈЕ И СВЕ-ТОВНОГ СЛИКАРСТВА)								
	1.	31.	Бог је створио свет ни из чега са циљем да он постане учесник Божијег живота и да тако постане Царство Божије	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-учбеник -дидактички материјал	
	2.	32.	Истина света-царство божије	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	
	3.	33.	Истина света-царство божије	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна -објашњење	-учбеник -дидактички материјал	
	4.	34.	Икона и истина-разлика између црквеног и световног сликарства	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-учбеник -дидактички материјал	
	5.	35.	Систематизација обрађене наставне теме	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна	-учбеник	
	6.	36.	Систематизација обрађених наставних целина	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	
	7.	37.	Ми на распусту	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	

НАПОМЕНА:

За оствривање наставе Православног катихизиса (веронауке) осим корелације са другим наставним предметима користиће се и сва расположива средства која буду доступна вероучитељу (зидна карта, ЦД, пројектор, рачунар, верски објекти, црква, итд.)

- О Божићу и обичајима везаним за тај дан говоримо на 16-ом или 17-ом часу
- Изложба и програм поводом школске славе Светог Саве може се организовати и на 20-ом часу, а методску јединицу са 20-ог часа обрадити на 19-ом часу
- У зависности од датума празновања, о Васкрсу (и изложби поводом празника) биће говора од 26. до 32. методске јединице.

**ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА ЗА ДРУГИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ПРЕДМЕТ:
ВЕРСКА НАСТАВА - ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС**

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
1. Увод	1.	1.	Упознавање садржаја и начина рада	информативни	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка, демонстративна, разговор	-уџбеник, дидактички материјал	
2. Света Тројица један Бог (Бог као биће заједнице слободе, љубави)	1.	2.	Вера у Бога у Старом Завету	обрада		-разговор, демонстративна, текстуална		
	2.	3.	Вера у Бога у Старом Завету	обнављање		-дијалoшка, демонстративна	-уџбеник	
	3.	4.	Вера у Бога у Новом Завету	обрада		-дијалoшка, демонстративна, рад на тексту	-уџбеник, дидактички материјал	
	4.	5.	Вера у Бога у Новом Завету	обнављање		-дијалoшка, демонстративна, разговор	-уџбеник	
3. Онтолошке последице вере у Свету Тројицу као једног Бога	1.	6.	Један Бог је Отац- конкретна личност (библијска и светоотачка сведочанства)	обрада		-разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник, дидактички материјал	
	2.	7.	Један Бог је Отац- конкретна личност (богословско објашњење)	обрада		-дијалoшка, демонстративна	-уџбеник	
	3.	8.	Један Бог је Отац- конкретна личност	обнављање		-разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник, дидактички материјал	
	4.	9.	Исус Христос-Син Божији (библијска и светоотачка сведочанства)	обрада		-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник	
	5.	10.	Исус Христос-Син Божији (сотериолошки значај Оваплоћења Христовог)			-разговор, демонстративна, текстуална	- уџбеник, дидактички материјал	
	6.	11.	Исус Христос-Син Божији (антрополошки значај Оваплоћења Христовог)			-дијалoшка, демонстративна	уџбеник	
	7.	12.	Исус Христос-Син Божији			разговор, демонстративна, дијалoшка		
	8.	13.	лице Свете Тројице (библијска и светоотачка сведочанства)			- дијалoшка, демонстративна		
		9.	14.	Свети Дух-треће лице Свете тројице (улога Духа Светога у икономији спасења до Вознесења Христовог)			-разговор, демонстративна, текстуална	- уџбеник, дидактички материјал

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
3.	10.	15.	Свети Дух-треће лице Свете Тројице (улога Духа Светога у икономији спасења после Вазнесења Христова)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	- уџбеник, дидактички материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	11.	16.	Свети Дух-треће лице Свете Тројице	обнављање		-дијалогска -демонстративна -уџбеник		
	12.	17.	Тумачење вере у Свету Тројицу као једног Бога	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална		
	13.	18.	Систематизација наставне теме	утврђивање		-дијалогска -демонстративна	- уџбеник	
4. Стварање света ни из чега (узрок постојања света јесте Бог као личност, Божија слобода)	1.	19.	Старојелинско, философско схватање бића	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	2.	20.	Јединство и мноштво	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
	3.	21.	Јединство и мноштво	обнављање		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник	
	4.	22.	Личност Оца јесте узрок постојања Божанске природе (библијска и светоотачка сведочанства)	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
	5.	23.	Личност Оца јесте узрок постојања Божанске природе (богословско објашњење монархије Оца, проблема субординације)	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	6.	24.	Личност Оца јесте узрок постојања Божанске природе	обнављање		-разговор, демонстративна, текстуална	-уџбеник	
5. Својства створене природе	1.	25.	Личност и индивидуа	обрада			-уџбеник, дидактички материјал	
	2.	26.	Личност и индивидуа	обнављање		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник, дидактички материјал	

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
6. Стварање човека „по икони и подобију Божијем“ (антрополошке последице вере у Бога који је Света Тројица)	1.	27.	Хришћанство и Црква	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна -разговор	-уџбеник -дидактички материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	2.	28.	Црква-истина као заједница	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	3.	29.	Црква-заједница будућег века	обрада		-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник	
	4.	30.	Православно учење о Цркви	обнављање		-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник, дидактички материјал	
7. Првородни грех	1.	31.	Православна иконографија као приказ есхатолошког постојања света	обрада		-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник, дидактички материјал	
	2.	32.	Религија или Црква	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник, дидактички материјал	
	3.	33.	Религија или Црква	обнављање		-дијалoшка -демонстративна -разговор	-уџбеник	
8. Проблем смрти (виђење овог проблема из перспективе природе перспективе личности)	1.	34.	Црква као будуће Царство-циљ историје	обнављање		-дијалoшка -демонстративна -разговор	-уџбеник	
	2.	35.	Систематизација обрађених наставних целина током године	утврђивање		-дијалoшка -демонстративна -разговор	-уџбеник	

НАПОМЕНА:

За остваривање наставе Православног катихизиса (веронауке) осим корелације са другим наставним предметима користиће се и сва расположива средства која буду доступна вероучитељу (зидна карта, ЦД, пројектор, рачунар, верски објекти, црква, итд.)

О Божићу и обичајима везаним за тај дан говоримо на 16-ом или 17-ом часу

Изложба и програм поводом школске славе Светог Саве може се организовати и на 20-ом часу, а методску јединицу са 20-ог часа обрадити на 19-ом часу

У зависности од датума празновања, о Васкрсу (и изложби поводом празника) биће говора од 26. до 32. методске јединице

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ПРЕДМЕТ: ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
1. УВОД	1.	1.	Упознавање садржаја и начина рада	информативни	-индивидуални -фронтални	-дијалогска, де-монстративна, разговор	-уџбеник, дидактички материјал	
2. Тајна Христова-јединство Бога и човека као циљ због кога је Бог створио свет	1.	2.	Тајна Христова- јединство Бога и света као циљ стварања	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	2.	3.	Тајна Христова- јединство Бога и света као циљ стварања	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
3. Христово оваплоћење и страдање, смрт као последица греха првих људи	1.	4.	Христос-истинити Бог и истинити Човек	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -објашњење	-уџбеник -дидактички материјал	
	2.	5.	Христос-истинити Бог и истинити Човек	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
	3.	6.	Христово страдање и смрт као последица првородног греха	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	4.	7.	Христово страдање и смрт као последица првородног греха	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
4. Бог је васкрсао Христа из мртвих Духом Светим (превазилажење смрти за створену природу као плод слободне, личне заједнице Бога и човека у Христу)	1.	8.	Васкрсење Христово (Бог Отац је Духом Васкрсао Христа)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	2.	9.	Васкрсење Христово (Бог Отац је Духом Васкрсао Христа)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	3.	10.	Превазилажење смрти плод личне заједнице Бога и Човека у Христу	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	4.	11.	Систематизација	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
5. Исус Христос као нови Адам и начелник све твари	1.	12.	Исус Христос као нови Адам	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	13.	Исус Христос као нови Адам	обнављање		-дијалогска, демонстративна	-уџбеник	
	3.	14.	Јединство природе у Христу	обрада		-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	4.	15.	Јединство природе у Христу	обнављање		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
6. Улога Духа Светога у сједињењу људи и створене природе са Христом (Дух Свети конституише Цркву као конкретну Литургијску заједницу кроз Крштење, Миропомазање и Рукоположење)	1.	16.	Улога Духа Светог у сједињењу људи и створене природе са Христом	обрада		-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	17.	Улога Духа Светог у сједињењу људи и створене природе са Христом	обнављање		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	3.	18.	Дух Свети у тајнама- Крштења и Миропомазања	обрада		-разговор -демонстративна -текстуална	-уџбеник -дидактички материјал	
	4.	19.	Дух Свети у тајнама- Рукоположења	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
	5.	20.	Систематизација	утврђивање	-дијалогска -демонстративна	-уџбеник		
7. Литургија као икона истинског постојања света-Царства Божијег (спасање света заједничко дело Св. Тројице и људи; разлика између Бога и људи али не и одељеност)	1.	21.	Литургија-икона истинског постојања света	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалогска, демонстра- тивна, разговор	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	22.	Литургија-икона истинског постојања света (обнављање)	обнављање		-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник	
	3.	23.	Царство Божије- заједничко дело Свете Тројице	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	4.	24.	Царство Божије- заједничко дело Свете Тројице	обнављање		-разговор -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	5.	25.	Природна разлика (али не и одељеност) између Бога и твари	обрада		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник	
	6.	26.	Природна разлика (али не и одељеност) између Бога и твари	обнављање		-дијалогска -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
8. Апостолско прејемство (епископ као икона Христа, свештеници иконе апостола, Литургија као икона будућег века)	1.	27.	Апостолско прејемство у контексту Литургије	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	28.	Апостолско прејемство у контексту Литургије	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	3.	29.	Епископ-Икона Христова	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	4.	30.	Остале службе у Цркви као икона царства Божјег (презвитер-иконе апостола, ђакони, лаици. . .)	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	5.	31.	Епископска и остале службе у Цркви	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	6.	32.	Литургија као икона будућег века	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка, демонстра- тивна, разговор	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
9. Распеће и Васкрсење Христово у православној иконографији	1.	33.	Распеће и Васкрсење Христово у православној иконографији	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	34.	Распеће и Васкрсење Христово у православној иконографији (обнављање)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-уџбеник, дидактич- ки материјал	
	3.	35.	Систематизација обрађене наставне теме	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник	
	4.	36.	Систематизација наставних целина обрађених током године	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-уџбеник	

НАПОМЕНА:

За оствривање наставе Православног катихизиса (веронауке) осим корелације са другим наставним предметима користиће се и сва расположива средства која буду доступна вероучитељу (зидна карта, ЦД, пројектор, рачунар, верски објекти, црква, итд.)

О Божићу и обичајима везаним за тај дан говоримо на 16-ом или 17-ом часу

Изложба и програм поводом школске славе Светог Саве може се организовати и на 20-ом часу, а методску јединицу са 20-ог часа обрадити на 19-ом часу

У зависности од датума празновања, о Васкрсу (и изложби поводом празника) биће говора од 26. до 32. методске јединице

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ ПРЕДМЕТ: ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
1. УВОД	1.	1.	Упознавање садржаја програма и начина рада	информативни	-индивидуални -фронтални	-дијалогска, демон- стративна, разговор	-учбеник, дидактич- ки материјал	
2. Хришћанско схватање историје (старојелинско и савремено схватање историје без Бога)	1.	2.	Хришћанско схватање историје (старојелинско и савремено)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	3.	Хришћанско схватање историје (старојелинско и савремено)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	
	3.	4.	Хришћанско схватање историје (поједини аспекти)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, објашњење	-учбеник, дидактич- ки материјал	
	4.	5.	Хришћанско схватање историје (поједини аспекти);	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	
3. Есхатон-будуће Царство Божије као узрок Цркве и историје (последњи догађај, догађај Царства Божијег даје валидност и постојање историјским догађајима)	1.	6.	Есхатон-Царство Божије	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидактич- ки материјал	Одлазак у цркву (Може се остварити и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	2.	7.	Есхатон као узрок постојања Цркве и историје	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалогска -демонстративна	-учбеник	
	3.	8.	Есхатон као узрок постојања Цркве и историје	обнављање	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидактич- ки материјал	
4. Смрт природе као разједињење, распадање и смрт личности као прекид заједнице са личношћу за коју смо били везани, коју смо највише волели	1.	9.	Циљ стварања света (библијска и светоотачка сведочанства)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидактич- ки материјал	
	2.	10.	Циљ стварања света (библијска и светоотачка сведочанства)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидактич- ки материјал	
	3.	11.	Циљ стварања света (богословско тумачење)	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалогска, демонстративна	-учбеник	
	4.	12.	Систематизација	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-учбеник -дидактички материјал	

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
5. Литургија нам открива и циљ због кога је Бог створио свет и људе (да свет постане Царство Божије у коме неће бити смрти)	1.	13.	Царство Божије као Литургија	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидак- тички материјал	
	2.	14.	Царство Божије као Литургија	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка -демонстративна	-учбеник	
6. Помесна и васељенска Цр- ква, њихов однос	1.	15.	Помесна Црква (њена струк- тура као структура Царства Божијег)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -текстуална	-учбеник -дидактички материјал	
	2.	16.	Помесна Црква (њена струк- тура као структура Царства Божијег)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка -демонстративна	-учбеник	
	3.	17.	Однос помесне (локалне) и васељенске Цркве	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор -демонстративна -објашњење	-учбеник -дидактички материјал	
	4.	18.	Однос помесне (локалне) и васељенске Цркве	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка -демонстративна	-учбеник	
7. Јединство Цркве (на помес- ном и васељенском нивоу)	1.	19.	Јединство Цркве у Епископу и Евхаристији	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалошка, демон- стративна, разговор	-учбеник, дидак- тички материјал	
	2.	20.	Јединство Цркве у Епископу и Евхаристији	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка -демонстративна	-учбеник	
	3.	21.	Литургијски контекст Апостол- ског прејемства	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, текстуална	-учбеник, дидак- тички материјал	
	4.	22.	Литургијски контекст Апостол- ског прејемства (обнављање)	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка -демонстративна	-учбеник	
	5.	23.	Јединство Цркве на Васељен- ском нивоу	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстра- тивна, објашњење	-учбеник, дидак- тички материјал	
	6.	24.	Систематизација	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалошка, демон- стративна, разговор	-учбеник	

НАСТ. ТЕМА	НАСТ. ЈЕД.	Р. БР. ЧАСА	НАСТ. ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	МЕТОДЕ РАДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	НАПОМЕНА ИЛИ КОРЕЛАЦИЈА
8. Теологија православне уметности (књижевности, сликарства, архитектуре, музике. . .)	1.	25.	Теологија православне уметности (православна уметност у контексту Литургије и Царства Божијег)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстративна, текстуална	-учбеник, дидактички материјал	
	2.	26.	Теологија православне уметности (православна уметност у контексту Литургије и Царства Божијег);	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-учбеник	
	3.	27.	Теологија православне уметности (конкретни примери у сликарству, музици)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстративна, објашњење	-учбеник, дидактички материјал	
	4.	28.	Теологија православне уметности (конкретни примери у сликарству, музици);	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-учбеник	
	5.	29.	Теологија православне уметности (конкретни примери у архитектури, књижевности)	обрада	-индивидуални -фронтални	-разговор, демонстративна, објашњење	-учбеник, дидактички материјал	Одлазак у цркву и у цркви (храму) ако то услови дозвољавају)
	6.	30.	Теологија православне уметности (конкретни примери у архитектури, књижевности);	обнављање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -демонстративна	-учбеник	
9. Црква и свет (њихов однос)	1.	31.	Црква и свет (њихов однос)	обрада	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка, демонстративна, разговор	-учбеник, дидактички материјал	
	2.	32.	Систематизација	утврђивање	-индивидуални -фронтални	-дијалoшка -разговор	-учбеник	

НАПОМЕНА:

За оствривање наставе Православног катихизиса (веронауке) осим корелације са другим наставним предметима користиће се и сва расположива средства која буду доступна вероучитељу (зидна карта, ЦД, пројектор, рачунар, верски објекти, црква, итд.).

О Божићу и обичајима везаним за тај дан говоримо на 16-ом или 17-ом часу.

Изложба и програм поводом школске славе Светог Саве може се организовати и на 20-ом часу, а методску јединицу са 20-ог часа обрадити на 19-ом часу.

У зависности од датума празновања, о Васкрсу (и изложби поводом празника) биће говора од 26. до 32. методске јединице.

ФАКУЛТАТИВНИ ПРЕДМЕТИ

Програми за предмете МАТЕМАТИКА, ХЕМИЈА и ГЕОГРАФИЈА као и програми за предмете за ДУВАЧКЕ ИНСТРУМЕНТЕ, УДАРАЉКЕ, ТРОМБОН, ФАГОТ, КОНТРАФАГОТ, ЕНГЛЕСКИ РОГ, РАЗВИЈАЊЕ СЛУХА налазе се у „Просветном гласнику”, број 10/2013 године.

ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија				до 5 наставних дана
Такмичења*	1	1	1	1
Семинари	до 7 ненаст. дана	до 7 ненаст. дана	до 7 ненаст. дана	до 7 ненаст. дана
Остале активности	до 3 ненаставна дана	до 3 ненаставна дана	до 3 ненаставна дана	до 3 ненаставна дана

Напомена: *Републичко такмичење, Међународна такмичења. Предвиђено трајање зависи од дужине такмичења.

ВАНРЕДНО ШКОЛОВАЊЕ

МШ „др Милоје Милојевић” омогућује и ванредно школовање ученика на основу законске регулативе. *Правилник о ванредним ученицима* МШ „др Милоје Милојевић” регулише: упис и стицање својства ванредног ученика у основној и средњој музичкој школи, организација и спровођење испита, рокови за полагање испита, права и обавезе ученика, заштита права ученика, начин вођења документације, преквалификација, доквалификација, накнаде и школарина.

**ПРОГРАМИ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА
У ШКОЛИ**

ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА

Време Реализације	Активности/теме, Садржаји	Начин реализације	Носиоци реализације
Према плану ОС и ОЗ, током године	Предавања и дискусије на тему комуникације, решавања проблема	Час одељењског старешине, час одељ. заједнице	одељењске старешине, ПП служба
По потреби, током године	Разговори појединих ученика са члановима Тима за борбу против насиља	Индивидуални разговори	Тим за борбу против насиља
У плану психолога/педагога	Предавања педагога и психолога у одељ. где се укаже потреба,	Излагање, дискусија	ПП служба
У плану психолога/педагога	Радионице о комуникацији, тимском раду за наставнике	Радионице, на састанцима тимова	ПП служба
У плану УП	Вршњачка едукација– превенција насиља, комуникација	едукације	Вршњачки едукатори УП
По потреби, током године	Индивидуални разговори ученика и наставника који имају тешкоће у комуникацији, са психологом или педагогом	Индивидуални разговори	Наставници, ученици, ПП служба
Према Годишњем плану школе	Промоција школе	Активности дате у годишњем плану школе	Струч. већа, Стр. ктив за Разв. планир УП
Према акционом плану Тима	Учешће у хуманитарним акцијама	У акционом плану Тима за координацију У П	УП
Током године	Сарадња са социјалним партнерима, предавања социјалних партнера на теме самоиницијативе и предузет. духа	Предавања	Тим за кариј. вођење и саветовање ученика

ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Активности које реализујемо:

Септембар	Јавни часови, концерти професора школе
Октобар	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек Поли-инструментални одсек Одсек за хармонику Одсек соло певања
Новембар	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек, Одсек за хармонику, Одсек соло певања Наступи на такмичењима, домаћими међународним
Децембар	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек, Одсек за хармонику, Одсек соло певања Концерт професора - Новогодишњи концерт Наступи на такмичењима, домаћими међународним
Зимски распуст	
Јануар	Свечана Светосавска академија, Школска слава Свети Сава, поводом које се организује и драмска секција Наступи на такмичењима, домаћими међународним
Фебруар	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек Одсек за хармонику Одсек соло певања Концерти учесника на Републичком такмичењу музичких и балетских школа Србије
Март	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек Одсек за хармонику Одсек соло певања Концерти учесника на Републичком такмичењу музичких и балетских школа Србије Школска такмичења
Април	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек Одсек за хармонику Одсек соло певања Концерти награђених ученика на Републичком такмичењу музичких и балетских школа Србије
Мај	Јавни часови: Клавирски одсека Гудачки одсек Дувачки одсек Одсек за хармонику Одсек соло певања Концерт поводом Дана школе Концерти поводом промоције школе
Јун	Дипломски концерти ученика завршног разреда средње школе, смер: кално-инструментални Завршни концерт полазника Музичког забавишта Годишњи концерти класа, ансамбала и појединаца

НАПОМЕНА: Бројне јавне наступе ученика на манифестацијама од јавног или интерног значаја, а које организујемо на основу дописа или захтева одређене институције током школске године није могуће прецизно планирати .

ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

НАЗИВ АКТИВНОСТИ	РАЗРЕД	ВРЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ
<i>Посета позоришним представама</i>	Сви разреди	Током школске године	<i>Стручно веће ср. језика и књижевности</i>
<i>Добровољно давалаштво крви</i>	Сви разреди	Током школске године	Ученички парламент
<i>Посета Музеју 21. октобар</i>	Сви разреди	Током шк. године	Одељењске старешине
<i>Посета градској библиотеци</i>	Сви разреди	Током шк. године	Одељењске старешине
<i>Учешће ученика на конкурсима и такмичењима</i>	Сви разреди	Током шк. године	Стручна већа
<i>Организовање спортских такмичења</i>	Сви разреди	Током шк. године	Руководилац спортске секције
<i>Презентација школе</i>	Сви разреди	Током шк. године	Стручни актив за Развојно планирање
<i>Учешће на Сајму образовања</i>	Сви разреди	фебруар	Стручни актив за Развојно планирање

ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА

Циљ програма јесте да помогне младим људима да разумеју и интерпретирају информације о свету рада и будућој каријери, да могу да разјасне недоумице које имају у погледу професија или послова, да разумеју своје способности и дефинишу своје ставове у погледу понуђених или жељених избора.

Каријерно саветовање и вођење треба да пружи подршку младима да боље разумеју себе и своје потребе, да превазиђу могуће баријере у погледу учења, напредовања у будућим професијама.

Програм каријерног вођења и саветовања је такође намењен младим талентима и младима из осетљивих друштвених група

Области:

а) Лични развој појединца:

разумевање сопственог развоја, постигнућа и способности у односу на потенцијалне образовне и професионалне изборе и могућности;

успостављање и анализирање личних циљева и планова у области каријере; разумевање образовних и професионалних избора и доношење одлука у складу са тим.

б) **Истраживања могућности за учење и запошљавање** – избор и коришћење бројних информација о професијама, каријери, даљем учењу и образовању и објективно разликовање и формирање сопственог става о томе.

в) Планирање и управљање властитом каријером:

оспособљавање за коришћење адекватних техника за доношење одлука о даљем учењу и професионалној каријери;

разумевање и оспособљавање за процедуре пријављивања, конкурисања како за свет рада тако и за даље образовање;

разумевање захтева послодавца у погледу знања, вештина и способност запослених

1. Упознавање, праћење и подстицање развоја индивидуалних карактеристика личности ученика значајних за усмеравање њиховог професионалног развоја.

Садржај рада	Носиоци посла	Време
Идентификовање ученика који нису у могућности да прате и усвајају предвиђене програмске садржаје и предузимање мера за њихово одговарајуће професионално преусмеравање	Предметни наставници I и II разреда, одељенске старешине	Октобар/децембар, током школске године
Успостављање сарадње са родитељима у циљу прикупљања потребних података о развоју деце у циљу усмеравања њиховог професионалног развоја	Одељенске старешина и ПП служба	током школске године
Тестирање ученика о њиховим професионалним интересовањима	психолог	Друго полугодиште
Праћење психофизичког и образовног развоја и утврђивање њихове усклађености са испољеним професионалним жељама и интересовањима ученика	Одељ. старешине разреда, ПП служба и предметни наставници	током школске године
Подстицање родитеља да реално сагледавају индивидуалне могућности своје деце и да заједно са њима праве могуће планове даљег професионалног развоја (запошљавања и наставка школовања)	Одељенске старешине разреда, ПП служба и предметни наставници	током школске године
Подстицање ученика да учествују на изложбама и конкурсима	предметни наставници	током школске године

3. Информисање ученика о свету рада и занимања, систему високог образовања и оспособљавање засамостално прикупљање информација које се односе на свет рада и систем образовања.

САДРЖАЈ РАДА	НОСИОЦИ ПОСЛА	ВРЕМЕ
уознавање ученика завршних разреда са занимањима у школи	Тим за промоцију школе	Април, мај
Непосредно уознавање ученика I разреда са занимањима и струкама које се изучавају у Школи и наставним плановима и програмима	Одељенске старешине и наставници стручних предмета	септембар
Успостављање сарадње са предузећима и установама у циљу бољег уознавања ученика са занимањем за које се оспособљавају и са променама које настају у занимањима	Наставници стручних предмета	током школске године
оспособљавање ученика завршних разреда за процедуре пријав. на конкурс и прављење CV	наставници грађанског васпитања	Април, мај
Уознавање ученика и родитеља са могућностима хоризонталне и вертикалне проходности	Одељенске старешине, предметни наставници и ППслужба	Април, мај
Посете стручним сајмовима	предметни наставници	Друго полугодиште
Информисање ученика о друштвеним потребама кадрава	одељенске старешине III и IV разреда	Април, мај
Уознавање ученика са мрежом виших и високих школа и услова уписа у њих	ПП служба и одељ. старешине III и IV раз.	током школске године
Указивање ученицима и родитељима на потребу да се реално сагледају могућности даљег образовања или запошљавања	ПП служба и одељенске старешине III и IV разреда	током школске године

3. Формирање правилних ставова према раду

Садржај рада	Носиоци посла	Време
Подстицање на рационалну организацију и планирање учења и слободног времена	Одељенске старешине I и II разреда, ПП служба	на почетку/током школске године
Развијање професионалне етике код ученика	Наставници главног предмета	на почетку/током школске године

4. Подстицање испитивачког понашања према себи и свету рада и занимања

Садржај рада	Носиоци посла	Време
Подстицање ученика да се укључују у различите активности (секције) како би проверили своје способности	Одељенски старешина, пред. наставник	на почетку/током школске године
Подстицање ученика да се у Школи (ПП служби) и ван Школе обраћају службама које се баве професионалном оријентацијом	Одељенски старешина, пред. наставник	на почетку/током школске године
Омогућити ученицима да кроз практичну наставу провере своје радне способности	Наставници индив. наставе	на почетку/током школске године
промовисање постојећих образовних профила осмацима ОШ	Ученици	друго полугодиште

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Циљ овог васпитног задатка је да ученицима, у складу са њиховим сазнајним способностима, друштвеним захтевима и научно-технолошким достигнућима, обезбеђује стицање знања о друштвеним, природним, привредним и техничким појавама, токовима и активностима које преображавају, обогаћују или угрожавају животну средину и опасностима које прете човечанству. На тај начин треба да се развија свест о складном односу човека и средине и свест о значају очувања и заштите природне и животне средине.

ЗАДАЦИ:

- развијање позитивног однос према природи и природним изворима полазећи од тога да је човек део природе и да мењајући природу мења и себе, оплемењујући или угрожавајући и природу и себе;
- да ученици схвате да је природа и насељена средина јединствена и недељива средина живљења човека као природног и друштвеног бића;
- да стекну знања о биолошким, физичким, хемијским, историјским, географским, производно-техничким и естетским вредностима и обележјима природе и насељене средине;
- да упознају еколошке процесе и законитости који се одигравају у животној средини;
- да упознају градитељске, техничке и технолошке радње и процесе и њихове вредности али и могуће последице у угрожавању средине;
- да буду оспособљени као будући активни учесници у процесу преображаја средине, да могу да примене потребна знања, понашања и искуства у очувању природе, управљању природним изворима и производним поступцима у изградњи насеља и уређењу простора;
- да ученици схвате и оцене вредности природе и насеља за укупни живот човека, штетност свих облика експлоатације природе и нужност превладавања противречности које експлоатација рађа;
- да упознају мере и технике очувања животне средине

ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА И ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Програм заштите ученика од насиља сачињен је на основу Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно- васпитним установама, који је сачинила Влада републике Србије, Министарство просвете, 2007. године.

Насиље се дефинише као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства деце/ученика. Насиље може имати различите форме: физичко, емоционално/психолошко, сексуално насиље и злоупотреба, насиље коришћењем информационих технологија, злоупотреба, занемаривање и немарно поступање и експлоатација деце. Различити облици насиља се преплићу и условљавају.

Општи циљ Посебног протокола и на основу њега сачињеног Програма је унапређивање квалитета живота деце/ученика применом:

- Мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад деце/ученика;
- Мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање.

Превенција се остварује кроз више области:

Област	Активност и начин реализације	Време Реализације	Носиоци Активности
Услови рада школе	поштовање Кућног реда школе; дежурство наставника и ученика у школи; физичко обезбеђење објекта-видео надзор; обавеза пријављивања лица који нису радници школе дежурним ученицима и наставницима; развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру васпитно-образ. активности.	током школске године	сви запослени тим, НВ
Рад са Наставницима	- упознавање са Програмом заштите деце/ученика од насиља;	септембар	
	-Упознавање са функционисањем система социјалне заштите деце / ученика;	септембар	тим
	- Примена Кодекса понашања	Током год.	ОС, сви
	Развијање комуникацијских вештина- семинари, стручна литература праћење Рад на развијању кооперативне климе у одељењу - ЧОС, радионице, посете, излети, дружења Сензибилизација наставника за препознавање насиља, запостављања, занемаривања. Повећање компетенција наставника за решавање проблема ученика. Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацији насиља. (семинари, консултације, праћење литературе)	током године	сви запослени, предавачи, психолог
Рад са ученицима	- Упознавање ученика са Програмом заштите деце/ученика од насиља. Активно учешће ученика приликом дефинисања правила понашања у школи и последица за њихово кршење.	септембар	ОС, ученички парламент
	- Организовање радионица за вежбање ненасилне комуникације Упознавање ученика са конструк. начином	током године	ОС, ПП служба тим
	Решавања конфликта. -Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацији насиља. Оспособљавање деце за пружање помоћи вршњаку-жртви насиља. (радионице на ЧОС-у, разговори)		
Сарадња са родитељима	Упознавање родитеља са Програмом заштите деце/ученика од насиља кроз родитељске састанке и Савет родитеља Активно учешће родитеља у дефинисању Програма	септембар	тим
	- Организовање разговора, предавања /трибина о безбедности и заштити од насиља	Токомгодине	тим директор
	- Сензибилизација родитеља за проблеме детета (предавања, разговори)	Токомгодине	ОС, ПП , служба, тим
	- Упознавање са мрежом социјалне заштите деце	Септембар, ток. године	тим

Интервенција се спроводи кроз неколико корака чија конкретизација зависи од тога да ли се насиље спроводи међу децом, да ли се спроводи од стране запослених у установи или од стране одрасле особе која није запослена у установи. Незаобилазни кораци у интервенцији, без обзира на то ко врши насиље су следећи:

Сазнање о насиљу - откривање остварује се кроз опажање да се насиље дешава или сумњу да се дешава. Овај корак се заснива на прикупљању информација од свих релевантних чинилаца.

Прекидање, заустављање насиља - свака особа запослена у школи која има сазнање о насиљу посредно или непосредно у обавези је да реагује тако што ће прекинути насиље или позвати у помоћ, ако ситуација измиче контроли и особа процени да није у стању да самостално реши проблем.

Смиривање ситуације подразумева смањивање тензије и обезбеђивање сигурности за дете, раздвајање актера насиља.

Консултације се остварују у установи како би се разјасниле околности и на прави начин анализирале чињенице, избегла конфузија и како би се направио ефикасан план акције и заштите. Консултације се обављају са члановима Тима, а по потреби и са службама изван установе у зависности од сложености проблема. Приликом консултација мора се поштовати принцип поверљивости и принцип заштите најбољег интереса ученика.

Информисање и заштита - овај корак се реализује:

На нивоу школе - информишу се родитељи о насиљу које је извршено над дететом, или ако се ради о насиљу у породици информисање особа од поверења, договор о преузимању заштитних мера према деци, преузимање законских мера како би де спречило евентуално понављање насиља.

По потреби се укључују надлежне службе: МУП или Центар за социјални рад. Пријава се подноси у писаној форми, а њено подношење надлежној служби је обавеза директора школе.

6. Праћење ефеката предузетих мера - Тим за заштиту деце је у обавези да у сарадњи са запосленима у установи и свим кључним чиниоцима прати ефекте које су начиниле предузете мере. Посебну пажњу треба обратити на активности којима ће се обезбедити реинтеграција свих учесника насиља у заједницу установе и остварити квалитетни услови за даље функционисање установе. Уколико се укључила у интервенцију институција ван школе, треба бити са њом у контакту и заједнички пратити ефекте предузетих активности.

ПРОГРАМ УНУТРАШЊЕ И СПОЉАШЊЕ ЗАШТИТНЕ МРЕЖЕ

Унутрашња заштитна мрежа	
УЛОГЕ И ОДГОВОРНОСТИ	Ко шта ради када постоји сумња на насиље или се насиље догоди
ДЕЖУРНИ НАСТАВНИК	<ul style="list-style-type: none"> - дежура у складу са распоредом; - уочава и пријављује случај; - покреће процес заштите детета (реагује одмах у случају насилног понашања, користећи неку од стратегија); - обавештава одељењског старешину о случају; - евидентира случај; - сарађује са Тимом за заштиту ученика
ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА	<ul style="list-style-type: none"> - уочава случајеве насилног понашања и реагује одмах; - учествује у процесу заштите деце; - разговара са учесницима насиља; - информише родитеље и сарађује са њима; - по потреби, сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља; - прати ефекте предузетих мера; - евидентира случај и води документацију; - по потреби, комуницира са релевантним установама

ТИМ	<ul style="list-style-type: none"> - уочава случајеве насилног понашања; - покреће процес заштите детета, реагује одмах; - обавештава одељењског старешину и сарађује са њим; - по потреби, разговара са родитељима; - пружа помоћ и подршку ученицима, наставницима; - разматра случај (2. и 3. ниво) и осмишљава мере заштите; - обавља консултације, предлаже заштитне мере, прати ефекте предузетих мера; - по потреби, сарађује са другим установама; - евидентира случај.
ПП СЛУЖБА	<ul style="list-style-type: none"> - уочава случајеве насилног понашања; - покреће процес заштите детета, реагује одмах; - обавештавају одељењског старешину и сарађују са њим; - по потреби, разговарају са родитељима; - пружају помоћ и подршку ученицима, наставницима; - разматрају случај (2. и 3. ниво) и осмишљавају мере заштите; - обављају консултације, предлажу заштитне мере, прате ефекте предузетих мера; - по потреби, сарађују са другим установама; - евидентирају случај.
ПОМОЋНО-ТЕХНИЧКО ОСОБЉЕ	<ul style="list-style-type: none"> - прекида насиље; - уочава и пријављује случајеве насилног понашања директору
УЧЕНИЦИ	<ul style="list-style-type: none"> - уочавају случајеве насилног понашања; - траже помоћ одраслих; - пријављују одељењском старешини или дежурном наставнику; - учествује у у мерама заштите.

Начин праћења и евалуације

Програма заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања

Директор прати реализацију Програма на следећи начин:

1. одржавање часова одељењског старешине са темама о насиљу путем прегледа књига евиденције;
2. одржавање родитељских састанака са темама о насиљу путем прегледа књига евиденције;
3. одржавање састанака Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља,
4. злостављања и занемаривања путем анализа записника састанака Тима;
5. прегледом евиденције одељењских старешина о насилном понашању;
6. упоређивањем планираних и реализованих активности превенције насиља на нивоу
7. школе према Акционом плану и Школском развојном плану;
8. анализом активности на спречавању насиља у установи које су се реализовале током школске године, а нису биле планиране, већ су настале унапређењем постојећих планова.

Спољашња заштитна мрежа

- ДОМ ЗДРАВЉА
- МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА, ШКОЛСКОГ ПОЛИЦАЈЦА – у случајевима када је детету потребна физичка заштита или када постоји сумња да је учињено кривично дело или прекршај;
- ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – у року од три наредна радна дана од дана дешавања насиља.
- Подношење пријаве надлежној служби обавеза је директора установе. Пријава се подноси у усменој и писаној форми.
- Пријава садржи податке о ученику и породици, који су у том моменту познати, и разлоге за упућивање.
- Пре пријаве потребно је обавити разговор са родитељима, осим ако тим установе процени да ће тиме бити угрожена безбедност ученика.

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА ЗАШТИТУ УЧЕНИКА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

АКТИВНОСТИ	ЦИЉ	НОСИОЦИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА	НАЧИН ПРАЋЕЊА
Самостални рад са ученицима под ризиком	Превенција насилног понашања ученика које процењујемо да су под ризиком	Одељењске старешине	септембар/ октобар	Дневници вођења евиденције
Информације на сајту о планираним активностима из Акционог плана за заштиту ученика од насиља за текућу школску годину	Превенција и подизање свести ученика и одраслих о могућим оследицама о важности ове теме	Тим за борбу против насиља,	До краја другог полугодишта	Сајт школе
Организовање предавања за наставнике, ученике (ЧОС) и родитеље (родитељски састанци) на тему разних врста насиља.	Развијање свести ученика и наставника о важности борбе против насиља и превенцији	Ученици психолог	До краја другог полугодишта	Презентација Фотографије
Информисање ученика о Програму и стратегији за реаговање, Програм истаћи на сајт школе	Развијање свести ученика и превенција	Одељењски старешина	До краја другог полугодишта	ЧОС Књига евиденције
Информисање о Кућном реду и оПрограму заштите ученика од насиља родитеља на родитељским састанцима и ученика на ЧОС-у	Превенција	Одељењске старешине	До краја другог полугодишта	Записници са родитељских састанака из Књига евиденција
Планирање и реализовање слободних активности школе	Превенција	Наставници, стручна већа	До краја школске године	Свеске евиденције ваннаставних активности материјал из портфолија

Организовање предавања за ученике и родитеље на тему наркоманије, алкохолизма, насиља, репродуктивног здравља и др наставника на часовима редовне наставе (наставне јединице повезане са горе наведеним темама), а уколико је могуће долазак предавача из локалне заједнице	Превенција	Директор, Психолог, Предавачи из локалне средине, наставници	До краја школске године	ЧОС записници са родитељских састанака
Спортски сусрет наставника и ученика	Превенција	Ученици, наставник физичког васпитања	април/мај	Фотограф. пропратна документа
Дискусија и анализа реализованих активности у текућој школској години на састанку тима	Процењивање предузетих мера превенције	Тим за борбу против насиља	До краја школске године	Записник са састанка тима
Провера и праћење реализације планираних активности из Акционог плана у Књигама евиденције	Праћење реализованих превентивних активности	координатор	Периодично до краја школске године	Извештај на крају школске године

ИНТЕРВЕНЦИЈА

АКТИВНОСТИ	ЦИЉ	НОСИОЦИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА	НАЧИН ПРАЋЕЊА
У случају појаве насиља прикупља се и чува документација, и прате учесници до краја њиховог школовања	Ефикасније реаговање у случајевима насиља	Тим за борбу против насиља Одељењски ста	До краја школске године	документа код Од. старешине и пп службе
Поступци и процедуре које се примењују у ситуацијама насиља су саставни део Програма за борбу против свих врста насиља, злостављања и занемаривања.				
Психосоцијална подршка деци која трпе насиље	Оснаживање и пружање подршке жртвама насиља	Одељењски старешина	До краја школске године	ЧОС документа
Саветодавни рад са ученицима и родитељима	Оснаживање и пружање подршке жртвама насиља	Одељењски старешина Психолог Директор	До краја школске године	документа
Анализа документације и упоређивање са претходним годинама	Проценити успешност спроведених активности	Тим за борбу против насиља	До краја школске године	записник са Наст. већа

Пријава садржи податке о ученику и породици, који су у том моменту познати, и разлоге за упућивање.

Акциони план за повећање безбедности

Мере за отклањање и смањење или спречавање ризика и повећање безбедности:

- Редовно спроводити обуку запослених као и новопримљених запослених
- Редовно вршити преглед електроинсталација
- Редовно сервисирати противпожарне апарате
- Уколико финансијске могућности дозвољавају упутити све запослене на редовне систематске прегледе
- Одржавање подова увек чистим и сувим
- У зимском периоду на улазним вратима поставити простирку која спречава клизање
- Преглед проточног капацитета и притиска воде у хидрантској мрежи за гашење пожара и вођење евиденције о истом.

Задужења чланова Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

координатор	<ul style="list-style-type: none"> – сарадња са медијима – Упућивање дописа МУП-у са захтевом да патрола обилази школу и околину школе – Реализовање видео надзора – Анализирати и ако је потребно изменити документа која уређују област заштите ученика – Планирање и реализовање ваннаставних и слободних активности школе – Организовање предавања за ученике на тему наркоманије, алкохолизма, насиља, репродуктивног здравља и др. – Дискусија и анализа реализованих активности у текућој школској години – Организовање радионице за наставнике – Психосоцијална подршка деци која трпе насиље – Саветодавни рад са ученицима и родитељима – Учешће у изради Акционог плана за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања
ППП служба	<ul style="list-style-type: none"> – Дискусија и анализа реализованих активности у текућој школској години – Психосоцијална подршка деци која трпе насиље – Учешће у изради Акционог плана за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања – Евиденција, реализовање, организовање и праћење свих активности ученика школе – Предавање о планираним активностима из Програма заштите ученика од насиља за текућу школску годину – (Ученички парламент, Савет родитеља, Школски одбор, Наставничко веће) кроз Нацрт Годишњег плана рада – Дистрибуирање упитника ученицима, родитељима и наставницима; – попуњавање, прегледање, сумирање и презентовање резултата – Дистрибуирање Програма заштите ученика од насиља наставницима

ПП служба	<ul style="list-style-type: none"> – учешће у обележавању ризичних места порукама и знаковима – Информисање свих запослених, чланова Школског одбора и чланова Савета родитеља са правилима понашања ученика – Праћење планирања и реализовања ваннаставних и слободних активности школе – Организовање предавања за ученике на тему наркоманије, алкохолизма, насиља, репродуктивног здравља и др. – Организовање радионице за наставнике – Обрасци за евидентирање случајева насиља – Саветодавни рад са ученицима и родитељима – Чување евиденције – школске
Представник Учен. парламента	<ul style="list-style-type: none"> – Учешће у обележавању ризичних места порукама и знаковима – Дискусија и анализа реализованих активности у текућој школској години – Учешће у изради Акционог плана за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања
ОС- I; II ;III; IV Наставници верске наставе	<ul style="list-style-type: none"> – Одређивање ризичних периода у току дана и у току школске године – Учешће у изради Акционог плана за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања – Психосоцијална подршка деци која трпе насиље – Дистрибуирање упитника ученицима, родитељима – Дистрибуирање Програма заштите ученика – дискусија и анализа реализованих активности у текућој школској години – Праћење планирања и реализовања ваннаставних и слободних активности школе – Обрасци за евидентирање случајева насиља – Саветодавни рад са родитељима и ученицима

ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА

Време реализације	Активност /теме	Начин реализације	Носиоци реализације
Октобар	Одлазак на базен	Сви ученици	Наст. физичког васпитања
Октобар	Мали фудбал базен	учешће	
новембар	Међуокружно првенство у пливању - мушка и женска екипа	учешће	
децембар	Мали фудбал пријатељска утакмица	утакмица	
децембар	Кошарка пријатељска утакмица	учешће	
Јануар	Одлазак на клизање	Сви ученици	
Април	Кошарка, такмичење Базен	учешће	
Мај-током године	Такмичење у атлетици Базен	учешће	

Уколико нека мера није прецизирана Правилника о безбедности и здравља на раду, примењивати одредбе Закона о безбедности и здрављу на раду.

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Сарадња тече током целе године, сходно потребама и пословима у школи и институцијама ван школе. Динамику одређују акције које спроводи школа и планови рада институција са којима сарађује.

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ОРГАНИЗАЦИЈАМА ИЗ ОКРУЖЕЊА, МЕДИЈИМА, ИНСТИТУЦИЈАМА КУЛТУРЕ

Ради остваривања васпитних циљева неопходна је свестрана, континуирана и активна сарадња Школе и друштвене средине. Ученици који желе да се баве програмима културе и истраживања изван Школе укључују се у разне активности клубова, удружења и музичких удружења које код младих талентованих личности помажу да се оствари посебна склоност ка уметности или иметничком стваралаштву.

У оквиру сарадње са друштвеном средином, школа ће интензивно сарађивати са: Музичким центром, 1. крагујевачком гимназијом, СКЦ-ом, основним школама, Заједницом музичких и балетских школа Србије, ФМУ Београд, ФМУ Ниш, Музичком омладином Новог Сада, Књажевско-српским театром, Народном библиотеком, Народним музејом, Епархијом шумадијском, Установом за децу „Нада Наумовић“, установама културе, Факултетима Универзитета у Крагујевцу, Удружењем „Чеси Шумадије“, Конзерваторијум „Леош Јаначек“ из Брна, Музичка школа „Вич Рудник“ из Љубљане, Музички конзерваторијум из Марибора, Музичком школом „Коста Манојловић“ из Земуна, и осталим музичким школама у земљи и иностранству, Сарадња са образовним уставовама, установама културе, музејима, удружењима, оркестрима, ансамблима и осталим институцијама у циљу подршке ученицима, Локалном самоуправом... Сарадња тече током целе године, сходно потребама и пословима у школи и институцијама ван школе. Динамику одређују акције које спроводи школа и планови рада институција са којима сарађује.

Рад на локалном, националном, регионалном и међународном нивоу остварујемо кроз реализацију следећих активности:

- Образовни рад
- Допринос креирању стратегија за рад са различитим циљним групама
- Саветодавно-менторски рад унутар институције са младим колегама- приправницима, као каријерно вођење матураната
- Развој уметничких пројеката и програма у сарадњи са другим институцијама из области образовања и културе
- Издавачку делатност
- Реализацију активности које одговарају потребама наших ученика и наставника, али и других циљних група
- Промоцију и остваривање међусекторске сарадње у решавању стручних проблема

Сарадња са медијима је веома интензивна и планирамо да таква и остане. Пажња нам није увек усмерена у довољној мери и на, за нас, задовољавајући начин, али је констатна и континуирана. Сарадњу остварујемо и на новоу:

1. редовне комуникације и праћење рада Школе кроз гостивања у дневним или информативним емисијама, односно текстовима у новинама, у смислу обавештавања о актуелним догађајима које промовишемо,
2. едукативних радијских и телевизијских програмама у којима учествујемо као гости
3. специјалних радијских или телевизијских емисија, односно чланака у новинама, о одређеном догађају, појединцу (ученику, наставнику), одсеку или пројекту,
4. аудио и видео снимања комплетних манифестација које организујемо.

ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Код непожељних понашања ученика које се огледа у бежању са наставе, смањеним ефектима образовно-васпитног рада, употреби психоактивних супстанци, школа непосредно остварује сарадњу са родитељима. Ради јединственог васпитног деловања школа организује:

1. Међусобно информисање родитеља и наставника о:
  - психофизичком и социјалном развоју ученика
  - резултатима рада и понашања ученика
  - условима живота у породици, школи и друштвеној средини
2. Образовање родитеља за остваривање васпитног рада:
  - Здравствено васпитање
  - Психолошко образовање
  - Утицај породице на васпитање
  - Утицај школе на васпитање
  - Утицај друштвене средине

Међусобно информисање родитеља и наставника приказано је табеларно:

Садржај рада	Носиоци реализације	Облик реализације	Време реализације
Индивидуални контакти у циљу сагледавања развоја ученика и сузбијања негат. појава у учењу и понашању	одељењски старешина, предметни наставник	разговор, телеф. разговора, дописи, писмене поруке према потреби	Према потреби инд. разговори недељно, пред. наставник месечно
Индивидуални контакти у циљу пружања помоћи у реализацији образ.-васпит. рада у школи и код куће			
Одељењски родитељски састанци у циљу упознавања родитеља са: Резултатима рада ученика Степенем развоја колектива у међусобној комуникацији ученика у колективу Резултатима и мерама	ОС	састанак, саопштење ОС	Током школ. Године 4-5 састанака, према програму рада ОС
Организацијом рада у школи, екскурзијама, излетима			
Организовати стручна предавања за родитеље из области Превенције наркоманије и осталих болести зависности	Одељ. старешина Психолог, Инспектори суп-а	Одељењски родитељски састанак, предавање	током школске године према програму ОС

Образовање родитеља за остваривање васпитног рада:

Организовати стручна предавања за родитеље из области: Превенције наркоманије и осталих болести зависности	Одељ. старешина, Психолог, Инспектори муп-а	Одељењски родитељски састанак, предавање	током школске године према програму ОС
--	---	--	--

Сарадња са родитељима у реализацији задатака школе

- Присуство родитеља свечаним приредбама у школи
- Укључивање родитеља у рад слободних активности

ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕСКУРЗИЈА И СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА

Екскурзије ученика

Екскурзије ученика ће бити организоване и реализоване, уз претходну писмену сагласност родитеља, за најмање 60% ученика.

Одељенска и Стручна већа школе предлажу план и програм екскурзије који разматра Наставничко веће. Предложени план и програм разматра и на њега даје сагласност Савет родитеља. Након избора агенције програм путовања и општи услови путовања достављају се родитељима на писмену сагласност и оне су саставни део уговора којег директор школе закључује са одабраном агенцијом.

Пре изведеног путовања наставници и ученици ће бити упознати са правилима понашања којих су дужни да се придржавају. Након изведеног путовања, стручни вођа и представник туристичке агенције сачињавају забелешку. Извештај се доставља Савету родитеља и Наставничком већу ради разматрања, а Школском одбору ради разматрања и усвајања.

Циљ екскурзије

Савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја предмета, појава и односа у природи и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе и остваривањем циљева из области моралног, емоционалног, професионалног, социјалног, естетског и физичког васпитања.

Задаци екскурзије

Проучавање феномена и објеката у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; упознавање са процесом рада; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљавања; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика као и позитивних социјалних односа међу ученицима и ученицима и професорима.

Извођење екскурзије: безбедност путовања

Приликом уговарања путовања, директор је дужан да, уговором са агенцијом, обезбеди потребне услове за удобан и безбедан превоз ученика у односу на ангажовани број аутобуса. Пре путовања директор сазива заједнички састанак свих ученика који путују и њихових родитеља, коме присуствују и стручни вођа пута и одељењски старешина. На састанку се сви ученици обавештавају о правилима понашања, којих су дужни да се придржавају. Представници МУП-а непосредно пред пут посећују одељења која иду на екскурзију и обавештавају ученике о начинима побољшања услова безбедности у иностранству. За сва путовања дужа од једног дана, неопходно је да родитељ (старатељ) достави здравствени лист.

Извештај о извођењу екскурзије

После изведеног путовања, стручни вођа пута и представник агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, после чега стручни вођа пута у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга.

У школи ће бити реализована студијска путовања, едукативног карактера, за које ће бити сачињени пројекти који ће бити саставни део Годишњег плана рада школе, након што их усвоје Наставничко веће, Савет родитеља, Школски одбор, и Школска управа.

ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Програм безбедности и здравља на раду обухвата заједничке активности школе, родитеља и локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

Активност	Садржај	Носилац реализације	Време реализације
ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕДИ И ИСПИТИВАЊЕ ОПРЕМЕ ЗА РАД	Средства и опрема за рад, електричне инсталације, грејање и друге инсталације одржавају се редовно и правилно у исправном стању, у складу са техничким прописима и одређеним стандардима, на начин који обезбеђује одговарајућу сигурност запослених.	Координатор Тима за безбедност, Лице са одговарајућом лиценцом	Јул, август
ИСПИТИВАЊЕ УСЛОВА РАДНЕ СРЕДИНЕ	Микроклиме (температура, брзина струјања ваздуха и релативна влажност ваздуха) Хемијске штетности (гасови, паре, дим, прашина) Физичке штетности (бука, вибрација и штетна зрачења) Осветљеност Материје чија су својства опасна по живот и здравље запослених	Лице са одговарајућом лиценцом	Током године
ИЗРАДА АКТА О ПРОЦЕНИ РИЗИКА	Систематско евидентирање и процењивање могућих врста опасности и штетности на радном месту и радној околини – утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика.	Директор	Август-септембар
ОСПОСОБЉАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ И УЧЕНИКА	Теоријско и практично способљавање запослених за безбедан и здрав рад при заснивању радног односа, Провера теоријске и практичне оспособљености запослених за безбедан и здрав рад Избор програмских садржаја за ученике – опасностима с којима се могу суочити за време остваривања образовно-васпитног рада и других активности које организује Школа, као и са начином понашања којим се те опасности избегавају или отклањају.	Директор, лице са одговарајућом лиценцом наставници, ОС	Током године
САРАДЊА СА ДРЖАВНИМ ОРГАНИМА И ОРГАНИМА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА	Министарством просвете Министарством унутрашњих послова Органима града Крагујевца Центром за социјални рад у Крагујевцу и другим градовима и општинама из којих ученици долазе	Директор, помоћ. директора, пп служба	Током године

ПРОГРАМ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

У музичкој школи има јако пуно ваннаставних активности ученика, од такмичења, домаћих и међународних на којима се освајају награде, смотри, мастер класова, концерата на којима наступају наши ученици, промоције школе, предавања за ученике која су у функцији очувања здравља, попут сарадње са Црвеним крстом Крагујевац, Домом здравља, Институтом за јавно здравље, МУП-ом Републике Србије...

Активности	Програмски садржај	Време реализације	Носилац реализације
ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ	Наступи наших ученика на домаћим и међународним такмичењима	Током целе школске године	Наставник инструмента
ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ	Концерти ученика, мастер класови, промоција школе у другим школама, организација хуманитарних концерата	Током целе школске године	Професор инструмента, разредни старешина,
ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ	Предавање превенције болести зависности, трговине људима, заштити здравља, о младима и интрнету, друштвеним мрежама, безбедности младих у саобраћају...	Током целе школске године	Разредне старешине, психолог, ученички парламент

ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

САДРЖАЈ РАДА	НОСИОЦИ ПОСЛА	ВРЕМЕ
уознавање ученика завршних разреда са занимањима у школи	Тим за промоцију школе	Април, мај
Непосредно упознавање ученика I разреда са занимањима и струкама које се изучавају у Школи и наставним плановима и програмима	Одељенске старешине и наставници стручних предмета	септембар
Успостављање сарадње са предузећима и установама у циљу бољег упознавања ученика са занимањем за које се оспособљавају и са променама које настају у занимањима	Наставници стручних предмета	током школске године
оспособљавање ученика завршних разреда за процедуре пријав. на конкурс и прављење CV	наставници грађанског васпитања	Април, мај
Упознавање ученика и родитеља са могућностима хоризонталне и вертикалне проходности	Одељенске старешине, предметни наставници и психолог	Април, мај

Посете стручним сајмовима	предметни наставници	Друго полугодиште
Информисање ученика о друштвеним потребама за кадровима	одељенске старешине III и IV разреда	Април, мај
Упознавање ученика са мрежом виших и високих школа и услова уписа у њих	психолог и одељ. старешине III и IV раз.	током школске године
Указивање ученицима и родитељима на потребу да се реално сагледају могућности даљег образовања или запошљавања	психолог и одељенске старешине III и IV разреда	током школске године

3. Формирање правилних ставова према раду

Садржај рада	Носиоци посла	Време
Подстицање на рационалну организацију и планирање учења и слободног времена	Одељенске старешине I и II разреда, ПП служба	на почетку/током школске године
Развијање професионалне етике код ученика	Наставници главног предмета	на почетку/током

4. Подстицање испитивачког понашања према себи и свету рада и занимања

Садржај рада	Носиоци посла	Време
Подстицање ученика да се укључују у различите активности (секције) како би проверили своје способности	Одељенски старешина, пред. наставник	на почетку/током школске године
Подстицање ученика да се у Школи (ПП служби) и ван Школе обраћају службама које се баве професионалном оријентацијом	Одељенски старешина, пред. наставник	на почетку/током школске године
Омогућити ученицима да кроз практичну наставу провере своје радне способности	Наставници индив. наставе	на почетку/током школске године
промовисање постојећих образовних профила	Ученици	друго полугодиште

ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА

Већина задатака који доприносе развоју психолошког и физичког здравља ученика биће обухваћени програмима наставних предмета као и у оквиру програма ваннаставних активности – акције и предавања у оквиру одељенске заједнице, на појединим родитељским састанцима, кроз рад секција и друго.

Програмски садржај ове области биће реализован кроз:

Активности	Програмски садржај	Време реализације	Носилац реализације
ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ	У току школске године вршиће се континуиран рад на превенцији болести зависности; Организоваће се предавања о репродуктивном здрављу младих.	Прво полугодје	Психолог, ОС
НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ	Кроз наставу физичког васпитања ће се обрадити тема везана за физички развој и здравље ученика (разреди I и III), Кроз наставу биологије, ће се обрадити тема везана за заштиту и унапређивање здравља ученика по избору предметног наставника.	Прво полугодје	Наставник физичког васпитања Наставник биологије

ЗДРАВСТВЕНА ПРЕВЕНЦИЈА

Подручје рада	Садржај рада	Реализатор	Време реал.
Настава	Реализација садржаја: „Телесне вежбе и њихов утицај у разним областима” Реализација садржаја: „Правилна исхрана тела”	Наставник физичког васпитања.	Током године.
	Формирање ставова у погледу исхране.	Наставник биологије, ОС	
Ваннаставне активности	I Сарадња са Домом здравља, школским лекаром (систематски прегледи).	ОС, стручна служба.	Током године.
	II Предавања из области репродуктивног здравља.	Лекар, мед. сестра.	Према договору.

ПРОГРАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Програм социјалне заштите подразумева пружање помоћи и оснаживање ученика за самосталан и продуктиван живот и регулисање питања социјалне искључености. Овим програмом се жели заштитити право сваког ученика на квалитетан живот и рад у школи и оспособити га за самостално и несметано укључивање у васпитно-образовни процес.

ЦИЉ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	КОРАЦИ
1. Створити једнаке могућности за живот ученика у школи и подстицати социјалну укљученост; 2. Свим ученицима обезбедити доступност услуга и остваривање права у социјалној заштити; 3. Пружање помоћи ученицима у превазилажењу социјалних и животних тешкоћа;	Стручни сарадници – ПП служба – Директор школе – Центар за социјални рад	1. Идентификација – одељенски старешина и стручни сарадници школе откривају и идентификују социјални проблем. 2. Информисање путем дописа или лично Центар за социјални рад.

<p>Сарадња Центра за социјални рад и школе у пружању социјалне заштите ученика (дописи): пружање помоћи ученицима с поремећајима у понашању;</p> <p>пружање помоћи васпитно запуштеним или угроженим ученицима, ученицима који долазе из дефицијентних породица или породица с проблематичним односима (ризичне породице) – надзор над родитељским старатељством;</p> <p>утврђивање социоекономског статуса родитеља; упућивање родитеља на начине остварења права; упућивање родитеља на извршење родитељских обавеза</p>	<p>Ученици с поремећајима у понашању</p> <p>Ученици који долазе из породица са несређеним односима, као и ризичним породицама</p> <p>Родитељи</p> <p>Наставници</p>	<p>3. Пружање помоћи – праћење њихових промена у понашању и уклањању социјално угрожавајућих и ризичних чинилаца из социјалне околине ученика (зависно од проблема).</p> <p>4. Повратна информација Центра за социјални рад школе.</p>
--	---	--

Програм социјалне заштите школа остварује путем часова одељенске заједнице, као и на часо-совима Грађанског васпитања. Теме које се тичу социјалне заштите ученика, наставници планирају и реализују у складу са Годишњим и месечним планом рада наставника. Овај програм, такође, подразумева укључивање родитеља у читав процес превазилажења социјалних и животних тешкоћа ученика.

Програм социјалне заштите представља добру основу за рано откривање и предупређивање тешкоћа са којима се млади сусрећу. Такође, окосница је продубљивања сарадње са родитељима и релевантним установама из локалне заједнице, као и међусобног повезивања ова два чиниоца васпитно-образовног рада (породице и институција из локалне заједнице).

ПРОГРАМ ВАСПИТНОГ РАДА СА УЧЕНИЦИМА

Програм васпитног рада Школе обухвата елементе који се односе на васпитно осмишљавање садржаја, облика и метода рада у настави, као и планирање и програмирање ваннаставних активности, друштвено-корисног рада, културне и јавне делатности Школе, рада одељењског старешине, сарадње сародитељима, активности ученика у одељењима и мањим групама и рада стручних органа, а све у циљу подстицања развоја ученика као здраве личности. Основни циљ васпитног рада у Школи је изграђивање ученика као здраве личности.

Узимајући у обзир циљеве предвиђене Програмским основама васпитног рада средње школе и специфичности ове Школе, а имајући у виду могућности Школе као основни циљеви васпитног рада у Школи истичу се:

ЦИЉ	АКТИВНОСТИ	НОСИОЦИ
<i>Реализовање способности и интересовања ученика у различитим људским делатностима</i>	факултативна настава, редовна настава, додатна настава, друштвено-корисни рад, културна и јавна делатност, одељ. заједнице.	одељенске старешине, ученички-парламент, стручни сарадници.
<i>Изграђивање стваралачког односа према раду, материјал. и духовним добрима</i>	редовна настава, факултативна настава, додатна настава, културна и јавна делатност, одељенске заједнице.	наставници, ученички-парламент, одељ. старешине.
<i>Оспособљавање за укључивање младих у активан друштвени живот</i>	факултативна настава, редовна настава, додатна настава, друштвено-корисни рад, културна и јавна делатност, одељенске заједнице.	наставници, ученички парламент, одељенске старешине.
<i>Оспособљавање за примену стеченог знања и вештина</i>	редовна настава	наставници.

<i>Оспособљавање за правилно коришћење слободног времена</i>	културна и јавна делатност, одељенске заједнице, наставници.	одељенске старешине, стручни сарадници.
<i>Стицање и развијање свести о потреби чувања здравља и заштити природе и човекове средине</i>	одељенске заједнице, друштвено-корисни рад.	наставници, ученички-парламент, одељенске старешине, стручни сарадници.
<i>Развијање хуманости, истинољубљивости, патриотизма, припадности колективу-</i>	одељенске заједнице - ученичка обележја (дистрибуција мајица).	наставници, ученички-парламент, одељенске старешине.
<i>Васпитање за хумане и културне односе међу људима, без обзира на пол, расу, веру, националност, уверење</i>	одељенске заједнице, редовни часови.	наставници, ученички-парламент, одељенске старешине.
<i>Неговање и развијање потребе за културом и очување и неговање културног наслеђа</i>	одељенске заједнице, друштвено-корисни рад.	наставници, ученички-парламент, одељенске старешине.

Основни носиоци активности у остваривању васпитног рада су:

- Наставничко веће* - прати реализацију овог програма и решава конкретна питања васпитног рада, која су од општег интереса за Школу.
- Педагошки колегијум* - Утврђује предлог Годишњег програма васпитног рада и прати његову реализацију и предлаже одговарајућем меру Наставничком већу.
- Одељењска већа* - На основу сагледавања структуре одељења и уочених проблема и потреба Одељењске веће конкретно планирају васпитне задатке и остварују координацију рада наставника. Ова већа пратереализацију програма у свом домену, али се баве и појединачним проблемима ученика, као и проналажењем начина за развијање њихових уочених способности и склоности.
- Одељењске старешине* - Одељењске старешине, као главни субјекти васпитног рада свог одељења, програмирају, планирају и организују рад одељења. Они прате резултате рада ученика у настави и другим активностима, непосредно сарађују са другим наставницима, стручним сарадницима, родитељима и помажу и подстичу рад одељења као групе и сваког појединца у њему. Управо одељењске старешине имају најзначајнију улогу у откривању евентуалних проблема код ученика (њиховог дисфункционалног понашања, емоционалних или других криза), али и интересовања ученика, па су они иницијатори предузимања одређених конкретних мера.
- Основну активност* Школе остварују наставници. Они су најближи ученицима и могу највише да допринесу остваривању васпитног рада у Школи (остварујући конкретне задатке, иницирајући решавање проблема, предлажући решења и пре свега, радећи са ученицима). Њихови појединачни програми рада ће, поред образовне, обухватити и васпитну димензију. Као руководиоци секција или реализатори додатне, допунске и
- Психолог и педагог* Школе, кроз различите активности, сагледавају целину васпитно-образовног процеса, као и све битне чиниоце који утичу на остваривање васпитних задатака. Њихова улога је нарочито значајна раду са млађим колегама и раду са ученицима и родитељима.
- Директор* - обезбеђује координира и организује деловање свих носилаца васпитног рада у Школи, укључујући и ученике. Тај задатак директор остварује годишњим планирањем и програмирањем васпитног рада, праћењем реализације предвиђених задатака и активности и предузимањем правовремених и примерених мера у одређеним ситуацијама.

ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ВАСПИТНОГ РАДА СЕ ОБЕЗБЕЂУЈЕ НА СЛЕДЕЋЕ НАЧИНЕ:

1. Програм васпитног рада Школе постаје саставни део Годишњег плана рада Школе, а његова конкретизација се врши уграђивањем планираних активности у планове рада свих субјеката у Школи.

2. Кроз наставу и програме наставних предмета, преко програмских садржаја врши васпитни утицај наученике. У припремама за час један од битних делова су и васпитни циљеви и задаци. Правилним планирањем ових циљева и задатака, њиховом реализацијом и анализом оствареног, сваки наставник може битно допринети изграђивању ученика као здраве иморалне личности. Садржји програма веронауке и грађанског васпитања пружају додатну могућност да се васпитни задаци остваре на вишем нивоу.

3. Остваривање циљева и задатака васпитног рада кроз рад одељењске заједнице Одељење мора бити јединствена, радна и друштвена група, у којој ученици, узвећу или мању помоћ наставника, планирају и програмирају свој рад, расправљају освим битним питањима из живота и рада одељења, организују групно или појединачно укључивање у радне, хуманитарне, културне, спортске и друге акције које се организују у Школи или ван ње.

4. Остваривање циљева и задатака васпитног рада одељењског старешине

5. Остваривање циљева и задатака васпитног рада кроз ваннаставне активности. Школа планира, према захтевима постављеним законом, Програмским основама васпитног рада Школе и својим могућностима, различите ваннаставне активности. Притоме се поштује принцип добровољности у смислу самосталног опредељивања ученика оне облике делатности које највише одговарају њиховим способностима, склоностима и испољеним интересовањима.

6. У циљу остваривања овог облика рада остварује се сарадња Школе са родитељима ученика, локалном заједницом, Скупштином Града, Црвеним крстом, и другим школама.

ПРОГРАМ ОСНОВА СИСТЕМА ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ

У коли ће у сарадњи са Министарством одбране, бити реализован програмом о основама система одбране земље у условима ванредног и ратног стања. Преношење практичних знања и вештина за потребе одбране земље реализоваће се темама Министарства одбране, које доприносе да ученици стекну основна знања о одбрани земље, сазнају своја права и обавезе у систему одбране, а пре свега развију свест о потреби одбране земље и значају неговања патриотских односа. Планирано је да се реализују теме факултативно током четири часа одељенског старешине, на нивоу одељења или спајањем више одељења. Модел извођења ових тема подразумева:

час 1 – Интонирање химне Републике Србије Боже правде, место, улога и задаци војске Србије у систему безбедности и одбране Републике Србије; Војна обавеза у Републици Србији; Радна и материјална обавеза у Републици Србији;

час 2 – Како постати официр Војске Србије; Како постати професионални војник; Физичка спремност - предуслов за војни позив;

час 3 – Служба осматрања и обавештавања; Облици неоружаног отпора; Бојни отрови, биолошка и запаљива средства; Цивилна заштита;

час 4 – Тактичко технички зборови

Средње школе могу реализовати четврти час тако што ће посетити акцију „Отворени дан Војске Србије“ планирану за дан државности, дан Војске Србије или свечани дан постојања јединице, о чему ће надлежни центар Министарства одбране благовремено обавестити средње школе.

ПРОГРАМ ЗДРАВСТВЕНЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ

Подручје рада	Садржај рада	Реализатор	Време реал.
настава	Реализација садржаја: "Телесне вежбе и њихов утицај у разним областима" Реализација садржаја: Правилна исхрана тела"	Настав. физичког, васпит.	током год.
	Формирање ставова у погледу исхране	наст. биологије, ОС	
ваннаставне активности	I Сарадња са Домом здравља, школским лекаром (систематски прегледи)	ОС, стручна служба	током год.
	II Предавања из области репродуктивног здравља	лекар, медицинска сестра	према договору

Програм превенције болести зависности и малолетничке деликвенције

Област	САДРЖАЈ	Носиоци реализац.
Пушење	Сарадња са институтом за заштиту здравља	ОС, ОЗ-ППП служба
	Едукације ученика о штетности пушења	
Алкохол	Едукације ученика о штетности алкохола	ОС, ОЗ-ППП служба
Наркоманија	Сарадња са Домом здравља	ОС, ОЗ-ППП служба Здрав. служба
	Разговор са леченим наркоманом видео снимак или трибина	
Поремећаји у понашања	Интензивирање тимског рада наставника и стручних сарадника на реализацији васпитног рада	Наставници, ОС, педагог психолог
	Сарадња са родитељима чија деца манифестују неки од облика поремећаја понашања	
	Сарадња са друштвеном средином МУП Центар за социјални рад Дом здравља	
	Праћење укључености ченика у слободним активностима у школи и акт. ван школе	

ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ УЧЕНИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

ПРОГРАМ ОДЕЉЕЊСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

Одељенску заједницу ученика образују ученици једног одељења у којој остварују своја права и дужности учешћем у радним активностима у слободном времену договарањем, расправљањем и одлучивањем о питањима значајним за појединце и заједницу.

Област	Садржај активности	Облик реализације	Носиоци реализације	Време реализације
Формирање ОЗ и избор члана за УП	Избор одбора одељенске заједнице и представника у УП	Разговор, дискусија, избор	Одељењски старешина	Септембар
Адаптација	Идентификација изолованих ученика Теме везане за технике учења	Посматрање Разговор Упућивање Праћење успеха ученика	ОЗ, ОС, наставници, ПП служба	Током године
Развој свести о себи и другима	Уважавање својих и туђих потреба, прихватање неуспеха, учешће у акцијама солидарности обележавање значајних датума	Посматрање Разговор Упућивање	ОС, ОЗ, УП	Током године
Развој комуникацијских вештина	Невербална комуникација Активно слушање Прихватање различитости Конструктивно решавање сукоба	Предавање, радионице	ОЗ, предавачи, ПП служба	Током године
Професионална оријентација	Теме из области професионалне оријентације, тестирање	Предавање, тестирање	Координатор тима за каријерно вођење, ОЗ, психолог	Током године
Култура понашања и развој система вредности	Васпитање за хуман однос међу половима, толеранцији поштовању једних према другима	Упознавање са Кућним редом школе, предавања	ОС, ОЗ, ПП служба	Током године
Здравствена превенција и заштита животне средине	Пратити програм здравственог васпитања ученика теме из области ментално хигијенског рада, заштите и унапређења животне средине	Предавања, радионице	ОЗ, психолог, предавачи	Током године
Сарадња са другим школама, јавним установама	Састанци, саветовања	Присуство	Представници УП	Током године

УЧЕНИЧКА ЗАДРУГА

У школи је у наредном периоду у плану оснивање ученичке задруге. Иницијативом самих ученика Ученичком парламентом, и подршком управе школе у периоду од 2019 до 2023. планирано је израда оснивачког акта и формирање ученичке задруге у школи.

УЧЕНИЧКИ ПАРЛАМЕНТ

АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕ
Избор представника одељења (кандидатура, избори)	до краја септембра
Конституисање <i>Ученичког парламента</i>	прва недеља октобра
Избор руководства <i>Парламента</i>	1. седница
Упознавање чланова <i>Парламента</i> са законским оквиром деловања парламента, са правима и дужностима чланова; упознавање са нормативним актима школе (<i>Статут; Програм рада школе</i>); <i>Законом о основама система</i> (део који се односи на ученике); <i>Правилником о понашању ученика; Пословником о раду парламента</i> и сл.	2. седница
Испитивање потреба ученика одељења – предлога ученика важних за рад <i>Парламента</i>	2. седница
Израда и усвајање <i>Програма рада Ученичког парламента</i>	2. седница
Класификациони период (представници Парламента присуствују седницама одељењских већа) <i>Упознавање са Међународном школом мира</i>	октобар
Рад са члановима <i>Парламента</i> о начинима доношења одлука, преузимању одговорности, тимском раду и планирању акција, подела на одборе, израда обележја(мајице), прослава Дана школе	октобар- децембар- мај
Кретање у школском простору. <i>Међународни дан толеранције Светски дан деце Дан Конвенције о правима детета</i>	новембар
<i>Дан борбе против сиде</i> Болести зависности - трибина	децембар
Класификациони период (представници Парламента присуствују седницама одељењских већа)	децембар
Прослава Савиндана	јануар
Прављење вебсајта или странице на фб <i>Ученички парламент</i>	фебруар
<i>Светски дан воде</i> , Опремање кабинета и ходника - реституција	март
Класификациони период (представници Парламента присуствују седницама одељењских већа)	март-април
<i>Светски дан здравља; Презентација школе ; Професионална оријентација Спортске активности</i>	април
Чување и заштита животне средине оријентација – трибина ; Професионална	мај
Класификациони период (представници Парламента присуствују седницама одељењских већа)	мај-јун
Матурски испит ; матурско вече	јун
Културно-забавни живот ученика активности – осмишљавање	током године
Предлози за осавремењивање наставе	током године
Анализа рада Ученичког парламента – екстерна и интерна евалуација	јун

ПРОГРАМ РАДА СА ТАЛЕНТОВАНИМ И НАДАРЕНИМ УЧЕНИЦИМА

Даровитост је високо развијена способност, било општа, било нека специфична, која омогућава натпросечна постигнућа у одређеном конкретном подручју.

Таленат је даровитост у једном ужем подручју, музички таленат. Рад са даровитим ученицима се одвија кроз следеће етапе:

ИДЕНТИФИКАЦИЈА	<p>Прво је потребно сензибилисати наставнике за препознавање таквих ученика и сигнализирање одељенском старешини, родитељу, ПП служби, Стручном тиму за инклузивно образовање.</p> <p>Могуће кроз чек листе – укључују се наставници, одељенске старешине, родитељи, ученици, стручни сарадници.</p> <p>Селекција – кроз психолошке тестове, тестове знања.</p>	
ОБРАЗОВНА РЕШЕЊА	<p>Обогаћивање програма и диференцијација курикулума – било кроз индивидуализацију, било кроз ИОП 3 (процедура се изводи у складу са законским документима и налази се у документацији Стручног тима за инклузивно образовање).</p> <p>Када се изврши идентификација надарених/талентованих ученика и одреди се степен/ниво на коме ће се радити са њима, планиране активности могу бити следеће, зависно од конкретног случаја:</p>	
ОБРАЗОВНА РЕШЕЊА	ВАН РЕДОВНЕ НАСТАВЕ	У РЕДОВНОЈ НАСТАВИ
	<p>слободне активности</p> <p>додатна настава</p>	<p>Самосталан истраживачки рад;</p> <p>Рад са ментором;</p> <p>Сложенији задаци, нерутински задаци, виши нивои знања, висока индивидуализација;</p> <p>Задаци који су блиски ономе што заиста раде стручњаци из датог домена;</p> <p>Дивергентни задаци, они који омогућавају различите приступе и различита решења;</p> <p>Коришћење аудио-визуелних и других стимулативних материјала у настави;</p> <p>Флексибилни временско-просторни услови за рад;</p> <p>Едукативни излети и посете различитим институцијама;</p> <p>Гостујући предавачи;</p>
МОТИВИСАЊЕ НАПРЕДНИХ И ТАЛЕНТОВАНИХ УЧЕНИКА	<p>Добијање одређених повластица (награде) за резултате на такмичењима, учешћу на различитим манифестацијама, фестивалима. . . или за изузетне резултате у неком другом облику активности;</p> <p>Јавно похваљивање на сајту школе или у неком другом медију;</p> <p>Укључивање у презентацију школе;</p> <p>Вршњачка едукација – постављање талентованих у улогу оних који и сами едукују друге ученике;</p> <p>Вођење часа;</p> <p>Учешће на Сајму образовања.</p>	

На нивоу школе – код сваког наставника подстицати ауторитет који се гради на експертизи, а не на позицији моћи, као и развијати код ученика доживљај да се његове способности виде, цене и подржавају, као и прилику да комуницира са својим интелектуалним вршњацима.

ПРОГРАМ РАДА ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

	садржај рада	начин реализације	Време реализације
1.	Планирање и програмирање рада		
2.	Непосредни рад са ученицима		
	систематско обучавање ученика за самостално коришћење извора знања	библиотекар	Током школске год.
	помоћ ученицима при избору библиотечког материјала према способностима	библиотекар и у сарадњи са наставницима	Током школске год.
	Пружање помоћи ученицима код учења ван школе и усвајања метода самосталног рада на музичком нотном тексту (нотном) тексту и другим материјалима	библиотекар и у сарадњи са наставницима	Током школске год
3	Сарадња са наставницима и стручним сарадницима		
	утврђивање годишњег плана	у сарадњи са наставницима	септембар
	евиденција о ученицима	Са разредним старешинама, обавештења,	Мај-јун
	обезбеђивање књижне грађе из стручних предмета	У сарадњи са стручним активима	Прво полугодиште
		У сарадњи са руководиоцима секција	Током школске год
4.	Медијатечко-информатичка делатност		
	информисање корисника шк. библиотеке и медијатеке о новим књижним и некњижним делима	библиотекар, извештај	Током школске год
	сређивање књижне и некњижне грађе за школску библиотеку	библиотекар	Током школске год
	припремање тематских изложби	У сарадњи са Струч. већима, руководиоцима секција поводом	Током школске год.
	вођење библиотечког пословања (инвентарисање, класификација)	библиотекар	Током школске год.
5.	Културна и јавна делатност		
	Припремање и организовање Култур. активности школе	У сарадњи са Стручним већима,	Током школске год.
	сарадња са другим школским библиотекарима	библиотекар	Током школске год.
6.	Остале активности		
	Учешће у раду Стручних органа школе	Присуство седницама, састанцима	Током школске год.
	сарадња са стручним институцијама	библиотекар	Током школске год
	стручно усавршавање	Учешће на семинарима, праћење издав. делатности	Током школске год

Остваривање циљева и задатака васпитног рада кроз ваннаставне активности . Школа планира, према захтевима постављеним законом, Програмским основама васпитног рада Школе и својим могућностима, различите ваннаставне активности. Притоме се поштује принцип добровољности у смислу самосталног одређивања ученика оне облике делатности које највише одговарају њиховим способностима, склоностима и испољеним интересовањима.

ПРОГРАМ РАЗВОЈА ИНКЛУЗИВНЕ КУЛТУРЕ

Право на индивидуални образовни план има ученик који има потребу за додатном подршком у образовању и васпитању због тешкоћа у приступању, укључивању, учествовању или напредовању у образовно-васпитном раду, ако те тешкоће утичу на остваривање општих исхода образовања и васпитања.

За ученика са изузетним способностима школа доноси прилагођен и обогаћен ИОП -3.

- У школи се реализује ИОП1- прилагођавање начина рада и услова у којима се изводи образовно – васпитни рад ученику .

Активности	Реализација		Носилац реализације
	Динамика	Начин	
Организовање учионице	Септембар, током године	Организовање учионице тако да се дете лакше креће и обавља своје задатке. Обезбедити ученику неометан и директан поглед на лице и уста наставника.	Предметни наставник, ППП служба
Наставне стратегије	Током године	Усвајање правила понашања заједно са ученицима. Честа промена наставних техника. Дати ученику више времена за одговарање и друге активности. Набавка асистивне технологије.	тим за инклузивно образовање, тим за подршку ученицима, предметни наставник
Технике оцењивања	Током године	Обука наставника за коришћење Брајевог писма. Прилагођавање задатака могућностима ради повећања самопоуздања ученика. Дозволити више времена ученику да заврши активности. Користити онај вид провере знања који ученику омогућује да постигне најбољи резултат. Често давање повратне информације о постигнућима ученика.	тим за инклузивно образовање, тим за подршку ученицима, пед. колегијум

ПРОГРАМ ДРУШТВЕНО–КОРИСНОГ РАДА

Друштвено-користан рад представља посебан облик васпитно-образовног рада, планира се Годишњим планом рада школе, који подразумева укључивање ученика и наставника у хуманитарни рад који нема за циљ стицање добити, а усмерен је ка јачању свести и позитивног односа ученика према природном и друштвеном амбијенту у којем живи.

Улога и значај друштвено-корисног рада

- Друштвено-користан рад подстиче ученике да развијају самосвест, бригу за друге, да уче или да сарађују с другима, пружају помоћ другим људима без обзира на разлике и на тај начин доприносе побољшању квалитета живота, активном укључењу образовних установа у друштвене процесе и развоју хуманијег и равноправнијег демократског друштва.
- Друштвено-користан рад подразумева и учениково улагање личног времена, труда, знања и вештина којима се обављају активности за добробит другог лица или за општу добробит.

Организатор друштвено-корисног рада и његове обавезе

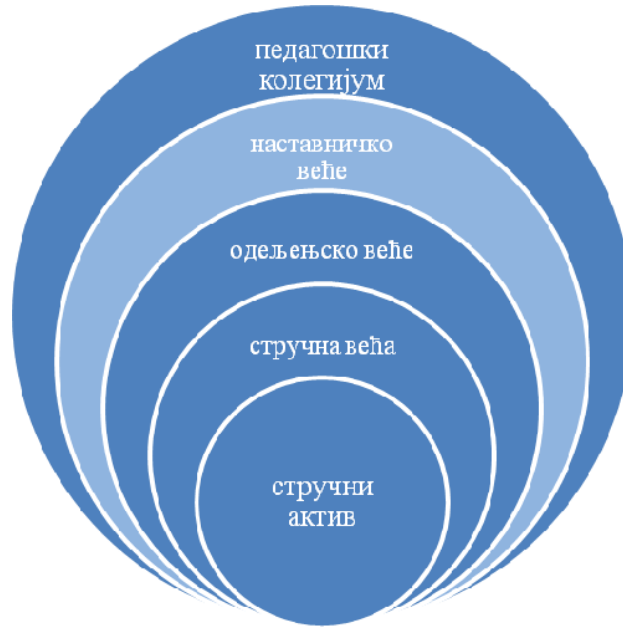
Организатор друштвено-корисног рада може бити школа самостално или у сарадњи са субјектима : сваким правним лице регистрованим у складу са законом, општином, органима јединица локалне самоуправе, удружењем грађана и фондацијама.

- *На основу Закона о основама система образовања и васпитања, Службени гласник РС, бр. 88/2017 чл. 86 став 6- Школа упоредо са изрицањем васпитне, односно васпитно-дисциплинске мере из става 1. овог члана, одређује ученику и обавезу обављања друштвено-корисног, односно хуманитарног рада, који се обавља у просторијама школе или ван просторија школе под надзором наставника, односно стручног сарадника. Друштвено –користан рад школа одређује у складу са тежином повреде, водећи се рачуна о психичкој и здравственој способности, узрасту и достојанству ученика, о чему је дужна да одмах обавести родитеља, односно другог законског заступника.*

ПРОГРАМИ СТРУЧНИХ ОРГАНА, ТИМОВА И ПЕДАГОШКОГ КОЛЕГИЈУМА

ПРОГРАМ РАДА НАСТАВНИЧКОГ ВЕЋА

Р	САДРЖАЈ РАДА	Време реализације	Носиоци активности		
1	ИЗРАДА И ПРЕДЛАГАЊЕ ГОДИШЊЕГ ПРОГРАМА РАДА ШКОЛЕ И УСВАЈАЊЕ	15. 09.	Директор, Пом. Дирек. Педагог Педагог пом. директора Педагог директора Педагог пом. Директора Педагог Директор		
	1. 1. Услови рада школе	11. 09.			
	1. 2. Програм образ. вас. рада и подела послова и задатака у оквиру 40-часовне недеље	Од 20. 08. До 09. 09.			
	1. 3. Педагошки рад и руковођење и програми				
	стручних органа директора, помоћника, педагога и психолога	До 10. 09.			
	1. 4. Стручни и истраживачки рад – програми				
	стручног усавршавања наставника и сарадника и самосталних истраживачких пројеката школе	До 10. 09.			
	1. 5. Организовање живота и рада школе	01. 09.			
	2	ОРГАНИЗОВАЊЕ ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ПРИМЕНА ПЛАНА И ПРОГРАМА;			
		2. 1. Организовање праћење образовно-васпитних активности према програму педагошке инстр.		Током године	Директор пом. директора Педагог Наставничко веће Директор пом. директора
2. 2. Организовање мера за унапређивање наставних и ваннаставних активности		Током године			
2. 3. Предузимање мера за унапређивање наставних и ПРОГРАМ S активности		Током године			
2. 4. Вођење одговарајуће педагошке документације у вези праћења и вредновање и израде анализе и извештаја		XI, I, IV, VI			
3	УТВРЂИВАЊЕ УСПЕХА УЧЕНИКА И РЕЗУЛТАТА ОБРАЗОВНО - ВАСПИТНОГ РАДА				
	3. 1. Сакупљање података и израда статистичких показатеља о резултатима успеха ученика	Крај наставног периода	Пом. Дирек. Педагог директор, Наст. веће Наставничко веће		
	3. 2. Примена објективних инструмената вредновање, интерпретације, доношење закључака и предлога мера за следећу годину				
3. 3. Одлучивање и примена педагошких мера према ученицима					
4	ОДЛУЧИВАЊЕ О УПОТРЕБИ УЏБЕНИКА И ПРИРУЧНИКА	VI, VIII			
5	ПРЕДЛАГАЊЕ ПЛАНА ОПРЕМАЊА ШКОЛЕ НАСТАВНИМ СРЕДСТВИМА	Током године	Наставничко веће		
	ТЕМЕ ЗА СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ				
6	6. 1. Портфолио ученика-каријерно вођење и саветовање ученика	X	Стр. Служб.		
	6. 2. Активно слушање као метода успешне комуникације	II	Стр. Служб.		
7	ДАВАЊЕ МИШЉЕЊА О НАСТАВНИЦИМА ПОЧЕТНИЦИМА	Током год.	Директор		
8	ОРГАНИЗОВАЊЕ И ПРАЋЕЊЕ САРАДЊЕ СА РОДИТЕЉИМА И ДРУШТВЕНОМ СРЕДИНОМ	Током године	Савет родитеља		
9	АНАЛИЗА РАДА НАСТАВНИКА, СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ И СТРУЧНИХ ОРГАНА	I, VI, VIII			

	ДАВАЊЕ МИШЉЕЊА О КАЛЕНДАРУ РАДА	VIII	
	ИЗРАДА И ДОНОШЕЊЕ КАЛЕНДАРА РАДА	VIII	Пом. дир.
	РАСПОДЕЛА ПОСЛОВА И ЗАДУЖЕЊА НА НАСТАВНИКЕ И СТРУЧНЕ САРАДНИКЕ, ИМЕНОВАЊЕ ОДЕЉЕНСКИХ СТАРЕШИНА	VI, VIII	Директор Нас. веће

ПРОГРАМ РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ ВЕЋА

Садржај рада	Време	Напомена
--------------	-------	----------

Планирање и програмирање

Програмирање унапређења васпитног рада одељења	Август	Седница ОВ
План допунског, додатног образовно-васпитног рада и слободних акт.		
План културних активности		
План екскурзија и излета		
Програм рада одељењског већа		
Утврђивање распореда писмених школских, домаћих и контролних задатака и других захтева наставника		

Праћење и унапређивање образовно-васпитног рада

Корелација наставних садржаја појединих наставних предмета	Септембар	Анализа наст. садр. Анализе рада и дискусије Сист. посматр
Праћење непосредног рада и оцењивање ученика (примена инструмената објективног типа)	Током године	
Кордибирање рада свих наставника у циљу подизања квалитета и квантитета знања ученика у одељењу	Током године	
Праћење оспособљености ученика за самостално учење	Током год	

Сагледавање рада ученика

Анализа успеха ученика	Тром. / полуг. / крај	Анализа и извештај ОВ
Похваљивање и васпитно-дисциплинске мере		
Оцењивање владања		
Анализа васпитног рада одељења		
Рад одељењске заједнице, врсте активности и ниво ангажованости уч.		

Сарадња са родитељима

Изналажење нових и ефикаснијих облика сарадње са родитељима	Септембар	Седница ОВ
Планирање разговора родитеља и предметних наставника	Септембар	
Договор о родитељским састанцима	Током год	
Анализа сарадње и мере за њено унапређивање		

Анализа реализације

Редовне наставе	Тром. /полуг. /крај	Седница ОВ
Слободних активности		
Изборних програма	Крај године	
Допунског образовно-васпитног рада		
Додатног образовно-васпитног рада		
Анализа извршених излета и екскурзија		
Програма рада одељењског већа		

СТРУЧНА ВЕЋА

1.	СТРУЧНО ВЕЋЕ КЛАВИРСКИ ОДСЕК - руководиоца, Иван Предојевић
2.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ДУВАЧКИ ОДСЕК - руководиоца, Ален Петрин
3.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ОДСЕК ХАРМОНИКА - руководиоца, Владимир Мандић
4.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ГУДАЧКОГ ОДСЕК - руководиоца, Иван Бркић
5.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ТРЗАЧКИ ОДСЕК - руководиоца, Ирина Васовић
6.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ОДСЕК СОЛО –ПЕВАЊА - руководиоца, Лидија Јевремовић
7.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ЗА ТНП и ТНС - руководиоца, Дејан Чекановић
8.	СТРУЧНО ВЕЋЕ ЗА ТЕОРЕТСКЕ ПРЕДМЕТЕ – руководиоца Марко ЖИВКОВИЋ

ПРОГРАМ РАДА СТРУЧНИХ ВЕЋА

Активност	време
Програм рада стручног већа	Август -Септембар
Подела часова, задужења образовно-васпитног рада	
Разматрање наставних планова и програма за текућу годину	

1. ПРАЋЕЊЕ, УНАПРЕЂИВАЊЕ ВАСПИТНОГ И НАСТАВНОГ РАДА

Договор о набавци наставних средстава	Септембар
Корелација наставних садржаја за праћење напредовања ученика и уједначавање критеријума оцењивања	Током године
Оспособљавање и усавршавање у примени савремене технологије образовно-васпитног рада	
Коришћење савремених метода, поступака и средстава рада	
Међусобне посете часовима и размена искустава	
Сарадња свих чланова наставничког већа	
Праћење и анализа реализације задатака на унапређивању наставног и васпитног рада	
Припрема и спровођење такмичења	
Припреме за обављање матурских извршних испита	
Припреме за организацију јавних и интерних часова, смотри	
Анализа успеха ученика у претходној школској години	Август -септембар

2. СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Индивидуално стручно усавршавање - договор о похађању акредитованих семинара(предлог чланова Стручног већа који се упућују на стручне семинаре)	Током године
Интерно стручно усавршавање –докуменат о вредновању интерног стручног усавршавања(бодови)	
Набавка стручне литературе	
Размена искустава са стручним активима других школа	
Предавања на договорену тему (члан стручног актива, стручни сарадници)	
Пружање помоћи у раду наставницима почетницима	
Учешће у пројектима школе	

3. АНАЛИЗА РЕАЛИЗАЦИЈЕ

Анализа рада стр. већа – извештај о самовредновању у оквиру већа	Јун-август
Анализа постигнутих резултата у наставном процесу	
Анализ Наставног плана и програма	
Анализа Стручног усавршавања	
Анализа резултата такмичења	
Евалуација програма рада стручних већа.	

СТРУЧНИ АКТИВИ

СТРУЧНИ АКТИВ ЗА ИЗРАДУ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА-рук. Јелица Рихтеровић	1.
СТРУЧНИ АКТИВ ЗА РАЗВОЈНО ПЛАНИРАЊЕ- рук. Тајјана Милован	2.

ПРОГРАМ РАДА СТРУЧНИХ АКТИВА

Активност	Носилац реализације	време
Формирање, верификација актива	Стручни актив	Септембар
Програм рада стручног актива	руководилац	Август -Септембар
Праћење напредовања ученика и уједначавање критеријума оцењивања на испитима	Чланови актива, тим за мониторинг	Током године, април-мај
Организација и вођење јавних часова	Задужен чл. актива	месечно
Анализа наступа ученика на јавним часовима	Чланови актива, стр. служба	месечно

Анализа постигнутих резултата ученика	Чланови актива,	Јануар, јун
Организација размене наших ученика и ученика других школа у земљи и ван ње	руководилац	Током године
Индивидуално стручно усавршавање - договор о похађању акредитованих семинара	Чланови актива, тим за стручно усавршавање	Током године
Предавања на договорену тему	члан стручног актива, стручни сарадници, ...	Током године
Организовање огледних часова	Чланови актива,	Током године
Пружање помоћи у раду наставницима почетницима	Чланови актива,	Током године
Евалуација рада стручног актива	руководилац	Јануар, јун

ПЕДАГОШКИ КОЛЕГИЈУМ

ЧЛАНОВИ	
1.	Светлана Стојилковић, директор школе
2.	Миљан Белоица, помоћник директора
3.	Лидија Јевремовић, помоћник директора, руководица Стручног већа одсека соло-певање
4.	Милош Сретеновић, психолог
5.	Марко Живковић, рук. Стручног већа за теоретске предмете
6.	Дејан Чекановић, руководица Стручног већа за ТНП и ТНС
7.	Ирина Васовић, рук. Стручног већа трзачког одсека
8.	Владимир Мандић, руководица Стручног већа хармоника
9.	Иван Преодојевић, руководица Стручног већа клавира
10.	Иван Бркић, руководица Стручног већа гудачког одсека
11.	Алан Петрин, руководица Стручног већа дувачког одсека

ПРОГРАМ РАДА ПЕДАГОШКОГ КОЛЕГИЈУМА

Активност	Учесници	Одговорна особа	Време
Верификација Педагошког колегијума	Наставничко веће	Директор	До 15. септембра
Самовредновање и вредновање рада школе	Тим за самовредновање рада школе–Стручна већа	директор,	септембар, јун
Утврђивање резултата рада ученика и владања на нивоу школе	Стручна већа, Одељенско и Наставничко веће	директор	на крају првог и другог полугодишта
Анализа рада ученика који су укључени у инклузивно образовање	Стручни актив наставника нкузивног образовања	Директор	на крају првог и другог полугодишта

Праћење остваривања циљева образовно- васпитног рада	Педагошки колегијум Тим за самовредновање	Директор	Током године
Припреме за извођење матурских и завршних испита.	Стручна већа	Директор	мај
Израда плана стручног усавршавања наставника и стручних сарадника	Чланови Педагошког колегијума-Тим за стручно усавршавање	Директор	септембар
Разматрање и доношење документа о вредновању интерног стручног усавршавања	Стручна већа, Чланови Педагошког колегијума- Тим за стручно усавршавање	Директор	Током године
Евалуација рада Педагошког колегијума	Педагошки колегијум	Директор	полугодишње

ТИМОВИ У ШКОЛИ

ТИМ ЗА ИНКЛУЗИВНО ОБРАЗОВАЊЕ -координатор, Сања Четровић	1.
ТИМ ЗА САМОВРЕДНОВАЊЕ -координатор, Сања Донић	2.
ТИМ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА И РАЗВОЈ УСТАНОВЕ- координатор, Светлана Стојилковић	3.
ТИМ ЗА ЗАШТИТУ УЧЕНИКА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА -координатор, Милош Сретеновић	4.
ТИМ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ ЗАПОСЛЕНИХ -координатор, Иван Предојевић	5.
ТИМ ЗА РАЗВОЈ МЕЂУПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНЦИЈА И ПРЕДУЗЕТНИШТВА- координатор Дина Војводић	6.

ГЛОБАЛНИ ПЛАН ТИМОВА:

активност	време реализације реализације	носилац реализације
Формирање тима	септембар	директор
План рада тима	септембар	тим
Реализација плана	током године	тим, ученици и родитељи
Извештај	квартално	руководилац тима
Евалуација	јун	тим, ПК

ПРОЈЕКТИ ШКОЛЕ

Назив пројекта	Област унапређења	Реализатори пројекта	Временска динамика
Монтесори „Беби-концерт“	Подршка ученицима, професионална оријентација	Музичка школа „др Милоје Милојевић“, вртић „Бубамара“	Септембар 2019 – Април 2020
Почетно академско писање	Настава и учење, професионална оријентација	Музичка школа „др Милоје Милојевић“, ФИЛУМ, СКЦ Крагујевац	Септембар 2019 – Мај 2023
Еко-арт	Настава и учење, подршка ученицима	Музичка школа „др Милоје Милојевић“, Центар за еколошко образовање и одрживи развој, Крагујевац	Септембар 2019 – Јун 2020
Дигитална Студеница	Настава и учење, Ваннаставна активност, изожба	Министарство просвете, науке и технолошког развоја и управа манастира „Студеница“	Септембар 2019 – Јун 2020

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ОБЛАСТИ РАЗВОЈНОГ ПЛАНА КОЈА УТИЧЕ НА ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ РАД

У периоду до 2023 једна од приоритетних области развојног плана Школе је : ЕТОС. На основу извршеног самовредновања рада школе као и на основу специфичне делатности школе – култура, уметност и јавно информисање, сматрамо да у оквиру кључне области ЕТОС треба да перманентно радимо на квалитетној сарадњи на релацији: наставник – ученик – родитељ, то јест да партиципацију родитеља у школи подигнемо на виши ниво, стога смо одредили развојни циљ: Ефикаснија комуникација на релацији родитељи- ученици - наставници

Развој циљ:	ЗАДАЦИ:	АКТИВНОСТИ:	ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ:	
Ефикаснија комуникација на релацији родитељи- ученици - наставници	Организовање заједничких трибина на којима ће учествовати родитељи, ученици и наставници	-Анкетирање родитеља у погледу тема за које су заинтересовани везане за васпитање, образовање и рад школе -Прикупљање и обрада резултата анкете -Израда плана организације трибина на теме које су произашле из анкете -Реализација трибина и предлози за унапређење рада школе	Критеријум успеха:	Одржано 4 трибине годишње на којима је
				учествовало 20% родитеља
			Инструменти:	Видео записи, извештаји, продукти.
			Носиоци активности:	Одељ. старешине, наставници, ученици, директор, стручни сарадници
			Време:	Крај школске 2023. године
	Укључивање родитеља у прославу задњег дана школе матураната	-Организовање састанка Савета родитеља на ову тему и договор око организације прославе -Обавештавање свих родитеља матураната -Узимање учешћа родитеља у организацији (време, место, српски сто, пригодан програм.) -Реализација прославе уз учешће родитеља, ученика и наставника	Критеријум успеха:	Сваке године се одржава прослава
				заједно са
				родитељима
			Инструменти:	Снимци, Годишњак, евиденција у дневнику
			Носиоци активности:	Родитељи, наставници, директор
			Време:	Крај школске 2023. године., прва прослава
	Обезбеђивање простора за индивидуалне разговоре	-Доношење одлуке о намени просторије за обављање индивидуалних разговора са родитељима -Израда списка потребног намештаја и наставних средстава -Опремање просторија по израђеном списку	Критеријум успеха:	Опремљена просторија
Инструменти:			Снимак просторије	
Носиоци активности:			Наставници и ученици	
Време:			Крај 2023.	

ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ МАРКЕТИНГА

Иако је Музичка школа „др Милоје Милојевић“ пре свега образовно-васпитна институција која има свој јасан задатак у систему образовања и васпитања, потреба за информисањем јавности о свим редовним, ванредним и пројектним делатностима који у великој мери превазилазе оквире уобичајеног деловања, неопходан су сегмент у образовном, уметничком и културном животу 21. века. Стога је и план и програм школског маркетинга сегмент коме приступамо са великом озбиљношћу и пажњом, анализирајући досадашња постигнућа и недостатке, те планирајући нове кораке у вези са побољшањем овог сегмента деловања Школе.

1. ИНТЕРНЕТ ПРЕЗЕНТАЦИЈА

Интернет презентација Школе постоји дуги ниг година и до сада смо неколико пута мењали концепцију као и дизајн презентације у циљу што боље информисаности јавности (ученика, родитеља, шире популације), као и ученика и професора Школе. Презентација данас постоји на адреси www.mskragujevac.rs и представља обимну колекцију различитог садржаја: од основних података о Школи, преко историјата, информација о одсецима, актуелне законске регулативе и правних аката Школе, до актуелних садржаја уз галерију фотографија, аудио и видео снимака које свакодневно ажурирамо.

2. ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ

На друштвеним мрежама, Школа је присутна на страницама Facebook-а, које су веома посећене и, чини се, много више утичу на информисање јавности о делатности Музичке школе „др Милоје Милојевић“, него сама интернет презентација.

Такође, Школа има свој канал на Youtube, где се налазе сви постојећи видео снимци концерата и других облика рада у извођењу ученика и професора Музичке школе „др Милоје Милојевић“.

Генерални план јесте редовно и неопходно ажурирање свих података и информација на друштвеним мрежама, а у циљу информисања, обавештавања и популаризације свих облика делатности Музичке школе „др Милоје Милојевић“. С тим у вези, посебно је потребно редовно снимање/видео бележење редовних концертних активности, као и других наступа ученика и професора. Тиме ћемо употпунити садржај и побољшати обавештавање јавности о свим облицима делатности које Музичка школа „др Милоје Милојевић“ произведе на годишњем нивоу.

3. ИЗВЕШТАВАЊЕ О ПРОЈЕКТИМА ШКОЛЕ, КУЛТУРНОЈ И ЈАВНОЈ ДЕЛАТНОСТИ И О УЧЕШЋУ УЧЕНИКА НА ТАКМИЧЕЊИМА

Сегмент о извештавању о пројектима Школе и учешћу ученика на такмичењима у вези је са претходним сегментима програма маркетинг Школе – извештавање је редовно и благовремено на интернет презентацији Школе и друштвеним мрежама. Но, свакако један такав целовити извештај неопходан је на крају школске године. Он има облик и садржај ЛЕТОПИСА, односно чини његов велики и важан сегмент.

---

4 ИНТЕРНО И ЕКСТЕРНО ИНФОРМИСАЊЕ

У циљу сталног побољшања како интерног, тако и екстерног информисања, у периоду који је пред нама неопходна су бројна побољшања и креативни приступ. Циљни односи с јавношћу омогућавају да Школа формулише посебну стратегију комуникације са сваком од циљних група јавности. Усмереност је на идентификовање специфичних обележја делова јавности и стварање циљних сегмената. Процес циљних односа с јавношћу обухвата избор циљне јавности и формулисање конкретних активности. Типични сегменти јавности за Школу су: ученици Школе, ученици других основних и средњих школа, запослени, колеге из бранше, образовање, медији...

Спровођење стратегије односа с јавношћу је процес комуницирања усмерен према јавности, интерно и екстерно. У том погледу, потребно је деловати претежно на подручју такозване **недиференциране стратегије**, која по својим одликама највише одговара моделу образовне уметничке институције: могу се занемарити идентификоване разлике у сегментима циљне јавности; наступа се начитавом простору са једним програмом; усмерава се на масовни облик комуникације саокружењем, преко различитих канала комуникације. Организација путем ове стратегије обезбеђује да делујемо на што ширу јавности, упознајемо је са својим „пословањем“ и укупним имицом. Таква пословна комуникација заснована на интеграцији комуникацијских активности маркетинга и односа с јавношћу, усмерених ка различитим циљним групама из интерног и екстерног окружења, које чине уједно и нашу циљну јавност и укупну промоцију. Тиме би смо у будућности обезбедили усмерено придобијање подршке и наклоњености јавности, побољшали профилисање жељеног имица, учврстили и унапредили репутације у средини и на међународном нивоу, побољшали едукацију циљне јавности и обезбедили потребан публицитет.

ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРИВАЊА ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Праћење остваривања Школског програма ће се остварити кроз:

- Евалуација рада Стручних већа
- Евалуација рада Стручних актива
- Евалуација постигнућа ученика – исходи ОВ - рада
- Евалуација реализације Развојног плана школе
- Евалуација Посебних програма школе

МУЗИЧКА ШКОЛА „ДР МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“, КРАГУЈЕВАЦ

Школски одбор Музичке школе „др Милоје Милојевић,,
на седници одржаној дана _____ 2019. године донео је

**ШКОЛСКИ ПРОГРАМ
2019-2023**

Председник Школског одбора
Јован Убовић

МУЗИЧКА ШКОЛА „ДР МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ“, КРАГУЈЕВАЦ

Школски одбор Музичке школе „др Милоје Милојевић,,
на седници одржаној дана _____ 2019. године донео је
измену и допуну **ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА 2019-2023**

Председник Школског одбора
Јован Убовић